

KALMANACH

2010/2011

Kruh autorů Liberecka

ÚVODEM / Letošní vydání **Kalmanachu**, tedy almanachu nazvaném podle zkratky Kruhu autorů Liberecka KAL, se za dobu desetileté existence tohoto občanského sdružení uchází o přízeň veřejnosti již posedmé. Poprvé vyšel almanach tvůrců Libereckého kraje a později i německé a polské části Euroregionu Nisa v roce 2003.

V úvodní rubrice *Češi a Němci v toku času* přinášíme teatrologickou studii Jiřího Janáčka *Smetana a Janáček na scéně Stadttheater Reichenberg* i neméně zajímavé odkazy v našem regionu na *Památky na Friedricha Schillera na Liberecku, Jablonecku a Českolipsku* autorské dvojice Otokar Simm – Marek Sekyra.

Svébytný prostor dnešního **Kalmanachu** překrývá blok příspěvků k 200. výročí narození knížete českých básníků Karla Hanka Máchy. Jeho vyvrcholením jsou ukázky překladů z Máchova „majstrštyku“ Máje, „*který se stal mocnou inspirací pro celou českou poezii*“, jak ve svém eseji *Kníže rodné řeči žárlivé* píše a svými verši *Máchovské inspirace* znamenitě vyjevuje Vladimír Křivánek. K němu se připojují Milan Exner básnickou skladbou *Druhá smrt Hynka Máchy*, Otto Hejnic prózou *Máchovské inspirace*, pojednáním *Hledání Máchy v jeho kraji* Ladislav Smejkal a se zajímavým objevem dvou neznámých děl ze sbírek Severočeského muzea v Liberci *Máchův Máj vepsaný do skla* Oldřich Pavlata.

Tím ovšem není máchovské téma vyčerpáno. Kruh autorů Liberecka se s Obcí spisovatelů letos v květnu v Liberci postaral o literární senzaci, když veřejnosti představil naši budyšínskou kolegyni, básničku Róžu Domašcynu, a její čerstvý překlad Máje do hornolužické srbštiny. Není tedy od věci, když malou ukázkou předkládáme i čtenářům **Kalmanachu**. A pro srovnání k ní přidáváme stejnou část Máje i v dolnolužické srbštině v překladu Alfreda Meškanka a v němčině i poslední překlad Otto F. Bablera.

Třebaže Mácha tomuto vydání dominuje, není to na úkor dalších ustálených rubrik. V publicistice připomíná Věra Vohlídalová *Desáté narozeniny liberecké knihovny*, novinář Jaroslav Sedlák podává svědectví o posledních měsících roku 1989 v redakci okresních novin Vpřed, a Luboš Příhoda uveřejňuje kapitulu *Běž domů, Ivane ze své nové knihy A potom přijely tanky*. Pod titulkem *Budu z tohoto světa odcházet nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu* rozmlouvá Jan Šebelka s dnes již zesnulým libereckým urbanistou a architektem Svatoplukem Technikem († 2010).

Na tváři nejnovějšího čísla **Kalmanachu 2010/11** se ukázkami z tvorby dále podílí plejáda tvůrců sdružených kolem Kruhu autorů Liberecka a Obce spisovatelů, řada básníků a prozaiků – Pavel Brycz, Bohumil Nuska, Josef Král, Milan Hrabal, Stanislav Kubín, Vlastimil Vondruška, romská autorka Irena Eliášová, Štěpán Kučera a další. Pojednání *Hudba uzdravuje Grabštejn* patří pak do „doplňkových“ příspěvků jako jsou *Velikonoční jezdci zvěstující zrození Krista* nebo *Pohledy přes hranice*.

Čtenářovo oko jistě potěší i bohatý výtvarný doprovod řady grafiků a fotografů, mezi nimi i jubilačního Ladislava Postupy, jakož i prezentace mladého turnovského výtvarníka Vladimíra Vély.

Editori Luboš Příhoda a Jan Šebelka

Jiří Janáček

Smetana a Janáček na scéně Stadttheater Reichenberg

Česko-německé vztahy v Liberci můžeme sledovat také na divadle. Převážně německé město ve svém divadle dávalo přednost především německému a světovému repertoáru. V Soukenickém divadle, které působilo ve městě od roku 1820, hráli česky jen několikrát ochotníci. Ani „kamenné“ Stadttheater zpočátku nevěnovalo pozornost české dramatičce. Hrála se sice opera, opereta i činohra, ale převážně v němčině. První český autor se na liberecké scéně objevil v roce 1914, kdy byla uvedena německy opereta Oskara Nedbala *Polská krev* (Polenblut). Česká menšina si vypomáhala ochotnickými představeními a teprve po vzniku Československé republiky bylo úřady stanoveno, že divadlo uvede česká představení pravidelně 7. března (narozeniny TGM) a 28. října (státní svátek ČSR). V měsíci květnu měla být uváděna po německé sezoně 14 dní česká představení. Převážně je provozovala opera a činohra z Olomouce, někdy byly pořádány zájezdy Divadla na Vinohradech, k oživení repertoáru přispělo také vystoupení Voskovce a Wericha nebo Spejbla a Hurvínka.

Lépe však vztah k české divadelní produkci můžeme sledovat na německy uváděné české tvorbě. Záleželo tu hodně na jisté „osvícenosti“ ředitelů nebo dirigentů. Tak po roce 1914 se českému, zvláště opernímu repertoáru věnovali Alois Pennarini, Friedrich Sommer, Quido Arnoldi, Oskar Basch (také opereta), činohru podporovali Heinrich Orell a Paul Barney.

Rozhodli jsme se věnovat pozornost české opeře. V sezoně 1924–1925 byl uveden Weisův *Polský žid* (Polnische Jude) komponovaný v duchu německé lidové zpěvohry. Bohatší zastoupení české opery přinesla druhá polovina dvacátých let a léta třicátá. Třikrát byla uvedena Smetanova *Prodaná nevěsta* (*Die verkaufte Braut* 1926, 1934, 1941), dále *Hubička* (*Der Kuß* 1928), *Tajemství* (*Das Geheimniß* 1932), *Dvě vdovy* (*Die zwei Witwen* 1935) a dvakrát *Dalibor* (1936, 1938). Zazněla též *Rusalka* (*Wassernixe* 1929) Antonína Dvořáka. Krokem k moderní české opeře se stalo uvedení oper Leoše Janáčka *Její pastorkyňa* (*Jenufa* 1931, 1937) a *Liška Bystrouška* (*Das schlaue Füchslein* 1934). V roce 1931 byl dokonce nastudován proslulý *Švanda dudák* (*Schwanda, der Dudelsackpfeifer*) Jaromíra Weinbergera (1896–1927).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že nejhranějším českým operním autorem se stal Bedřich Smetana. V Liberci nebyla v Městském divadle hrána jen *Čertova stěna* a pochopitelně neuváděny opery *Braniboři v Čechách* a *Libuše*. V jednom z informačních článků, které vždy Smetanovy opery provázely, je blíže vysvětlován vztah německé kulturní obce k dí-

lu tohoto českého autora: „Dnes již se nedíváme na Smetanu – jako na českou hudbu vůbec – svrchu jako kdysi, jako na nacionální exotickou záležitost, nevidí-

me v něm a v ní jen zajímavý etnografický zjev, nýbrž je třeba Smetanu hodnotit, i když tvoří na národní bázi, v návaznosti na hudbu německou, dnes podle všeobecných kulturních a uměleckých zásad jako na osobnost světové hudební literatury.“ Německý autor přiznává Smetanovi místo ve světové operní tvorbě, i když zřejmě v návaznosti na vliv Richarda Wagnera. Možná také Smetanův český nacionalismus je mu posilou pro nacionalismus vlastní. Ať to bylo jakkoliv, je nesporné, že Smetanova hudba připravila cestu české opeře na německou scénu v Liberci.

První premiéru *Prodané nevěsty* (25. 2. 1926) dirigoval kapelník Rankl, ale o prosazení se zasloužil ředitel Pennarini, o kterém kritika psala, že uvádí dílo „jeho srdci blízké“. Divadlo věnovalo na provedení překvapivě mnoho finančních prostředků. Scéna byla nová, uplatnil se právě v divadle instalovaný kruhový horizont. „Kostýmy jsou nádherně barevné. [...] Všechno je nové, ba i holinky sedláků.“ Ze sólistů byl chválen Kecal (Ludwig Rohnbach), Vašek (Wenzel-Otto Seidl) a Mařenka (Marie-Heda Steiner, „má na obrovském úspěchu opery hlavní podíl“). Orchester také překvapil, „zněl divuplnou barevnou náladou“ a jednotlivé nástrojové skupiny projevovaly „neobvyklou vřelost“.

Druhé nastudování (3. 2. 1934) řídil Quido Arnoldi. Byl velice nakloněn českému repertoáru. Studoval v Brně u Františka Neumanna a Jana Kunze, tam poznal Janáčka a jeho skladatelské názory. Nějaký čas působil v Divadle sdružených měst východočeských a českého severu v Pardubicích. Tak nabyl zkušeností s provozováním české hudby. Jeho *Prodaná nevěsta* byla vybrána jako slavnostní představení ke státnímu svátku ČSR 28. 10. 1934. Toto představení doplnili hosté z Národního divadla, Richard Kubla (Jeník), Jaroslav Gleich (Vašek), Josef Křikava (Krušina), Josef Celerin (Mícha), Marie Šlechtová (Ludmila), Bohumila Štěpánová (Háta), Emma Miřijovská (Mařenka). Spolu s německými zpěváky zpívali Silvio Carli (Kecal), Katy Slynová (Esmeralda). Zesílen byl sbor a sám Arnoldi se projevil jako citlivý dirigent ovládající dokonale partituru. Představení režíroval Emil Schlegel a výprava byla dílem Josefa Spinky a českého výtvarníka Josefa Nastoupila. Manifestační vystoupení českých pěvců mělo nejen umělecký, ale i společenský význam. Kupodivu kontroverzní názory na společně česko-německé vystoupení přicházely z české strany. Český divadelní vý-

bor byl ke společné oslavě 28. října vyzván městskou radou. Uznal, že se němečtí obyvatelé Liberce „chtějí hlásit jako loajální občané ke dnu založení našeho státu“ a téměř jednomyslně schválil návrh městské rady. Musel však čelit výtkám v českém regionálním tisku. „Neodpovědnými živly bylo toto ujednání zneužito k šíření šovinisticky zbarvených zpráv, ba i k agitaci proti představení *Prodané nevěsty* v Městském divadle.“ Český divadelní výbor ve vydaném prohlášení argumentuje antišovinisticky a ještě smířlivě dodává: „Němečtí spoluobčané hlásí se svými zástupci k našemu státu i jeho symbolu – 28. říjnu. Poctivě státně smýšlející Češi nemohou odmítnouti.“

Třetí představení *Prodané nevěsty* se pro nás překvapivě konalo na jaře roku 1941. Tehdy řediteloval již nacismu oddaný Kurt Hurrle. Dirigoval Viktor Kretschmer, režie Hans Kittel, tance (polku, furianta, cirkusovou produkci) nastudoval Willy Godlewski z Berlína. Autor libreta není uveden jako u prvního provedení (1926). U druhé premiéry (1934) je jako libretista prezentován v kritikách Karel Sabina. Německý překladatel není v programech uveden, i když v recenzích jsou jména osob převáděna do němčiny (Hans, Marie, Agnes, Kathinka, Wenzel apod.). Lze předpokládat, že tomu bylo i v překladu libreta?

Dva roky po první inscenaci *Prodané nevěsty* došlo k uvedení *Hubičky*. O představení existuje řada archivního materiálu jak z německých, tak z českých zdrojů. U *Hubičky*, jako později u *Tajemství* (1932), se jeví recenzentům libreta (text Krásnohorské, u *Tajemství* německé zpracování Maxem Kalbechem) literárně ne příliš dokonalá, ale hudba je přijímána bez výhrad. Německý recenzent například píše: „Kdo dovede vroucněji zachytit mateřský cit než Smetana ve scéně s ukolébavkami?“ Dále chválí milostný dvojzpěv i Lukášovu posměšnou píseň. „Trauneck (dirigent, pozn. J. J.) a Luze (režisér, pozn. J. J.) přistoupili k dílu s láskou, tak jak to čisté, ušlechtilé umění vyžaduje.“ Na jiném místě se píše: „Hudba je jako z jednoho kusu.“ O úspěchu na německé scéně tedy pisatelé nepochybují. Jen českému komentátorovi se zdálo tempo opery příliš rychlé a zvláště odsoudil nešťastný překlad libreta (u *Hubičky* není překladatel uveden ani českým, ani německým pisatelem recenzí), zvláště pozměňování jmen (Vendulka-Marinka, Lukáš-Hanno, Tomáš-Jarus, Barča-Klára apod.). „Takovýto překlad přímo odpuzuje a neznám jedině cizí opery česky hrané, v níž by jména představitelů byla tak násilně přeměněna.“ Českému dopisovateli asi uniklo, že němečtí inscenátoři si tento

nedostatek uvědomovali. V magazínu Reichenberger Stadttheater (1928), kde byl obsáhlý komentář k *Hubičce*, se píše, že bohužel překlady jmen v opeře narušují svým způsobem české milieu opery. Proč se tedy ke změnám přikročilo? Dělala obtíže výslovnost? Český pisatel v Ještědském obzoru však přiznává, že „jest opravdu záslužným činem uměleckého vedení zdejšího německého divadla uvedení *Hubičky* na německou scénu a těšíme se, že se

dočkáme i dalších českých oper, [...] což jistě povede ku sblížení obou národností na poli uměleckém“. Na dobrém výsledku představení se podepsali ředitel Heinrich Orell a režisér Luze.

Přání českého recenzenta se naplnilo. V Městském divadle nezapomínali v dalších sezónách na český repertoár. Ze Smetanova díla bylo uvedeno 26. 11. 1932 *Tajemství*. Stalo se tak ve slavné dirigentské éře Quido Arnoldiho a v režii Emila Schlegela. Opět je chváleno hudební provedení a také režijní vedení. „V dnešní uspěchané době, jež člověku sotva ponechává čas k nadechnutí, nemá opera patřičné podmínky k opravdovému uznání. [...] Ale hudba, kterou Smetana napsal, přýštila tak opravdově z ducha domácí pověsti a z historie, že posluchač

nebere v úvahu nedostatky libreta a raduje se z vesele tryskajících tónů, z dokonale vystavěných lidových scén, z jemné instrumentace.“ Pochvalu nedostal ani překlad Maxe Kalbecha. Liberecké *Tajemství* v němčině mělo své první provedení v ČSR. Český divák by měl asi opět výhrady k převádění jmen Malina-Haberkorn (zpíval dr. Harald Wanner), Kalina-Hagedorn (Ernst Otto Richter), Rose-Roza (Käte Benad), Blaženka-Dorchen (Eva Schwarz), Vít-Viet (Heinz Hermann), Barnabáš-Barnabas (Otto Stoer).

Uměleckým vyvrcholením smetanovského repertoáru se stala opera *Dvě vdovy*. Byla to kulturní událost pro všechny milovníky hudby. Premiéru 6. března 1935 věnovalo Městské divadlo k oslavě 85. narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Její provedení stálo s největší pravděpodobností umělecky nejvýše. Nastudoval je Quido Arnoldi za režie osvědčeného Emila Schlegela. Libreto podle francouzské hry Mallefilho *Le deux veuves* zpracoval E. Züngel. Pro německé scény je přeložil R. Fels. Jeho překlad neměl při uvádění na německá jeviště úspěch. Nelíbil se ani libereckému dirigentovi, proto si připravil překlad vlastní. Dále Arnoldi respektoval Smetanovo prohlášení, že „jediné jím uznávané pojetí spočívá v prvopisu z roku 1877“. Liberecká inscenace se držela i této zásady. Úspěch byl podle ohlasu v tisku veliký: „Pracovitý šéf opery [...] se postaral o veli-

Plakát k *Prodané nevěstě*, 1930.

ce podařený překlad díla a v tomto novém pojetí by si toto dílo mohlo získat přízeň mnoha německých divadel.“

Po dvakrát se mezi válkami na jevišti v Liberci objevil *Dalibor*. Zpíváno bylo podle původního německy psaného libreta Josefa Wenziga. První premiéra v roce 1936 uvedena opět jako slavnostní představení k narozeninám T. G. Masaryka (v předvečer 6. března, představení zahájeno státní hymnou). Dirigoval Quido Arnoldi, režie Leo Dimtuse. Titulní roli zpíval Josef Graf, Miladu Irene Jessner. („Hudební vrchol představení reprezentoval milostný duet ve druhém jednání, vytvořený s přemírou citu, který vyvolal [...] bouřlivé ovace.“) Komentář v tisku připomenul i první uvedení v Praze (1868) a první německé nastudování ve Vídeňské dvorní operě (1897), kdy *Dalibora* na jevišti představil tehdejší ředitel opery Gustav Mahler. („Dílo dosáhlo velikého úspěchu a dlouho se udrželo na repertoáru.“) Druhé uvedení *Dalibora* 2. března 1938 spadalo již do politicky značně napjaté situace. Přesto se ředitel Barnay odvážil představení prosadit. Dirigoval dr. Heinrich Jalowetz, Dalibora zpíval Fred Hülger, Miladu Lore Mayer (po herecké i hudební stránce šlo o jednu z jejích nejlepších rolí), Vladislava Paul Erdy. „Živý potlesk prozrazoval zájem publika na významném provedení.“ (Reichenberger Zeitung 3. 3. 1938. Kladná recenze ovšem – pro jistotu? – nepodepsána ani šifrou.) Šlo o poslední uvedení českého titulu v Městském divadle v Liberci před odtržením území od ČSR (*Dalibor* uveden v premiéře, na představení k uctění památky T. G. Masaryka a naposledy 29. března 1938).

Svou roli, trochu obtížnější, sehrála díla Janáčkova. *Její pastorkyňa* podle dramatu Gabriely Preissové byla uvedena dvakrát pod světoznámým názvem *Jenufa* (premiéry 7. 11. 1931, 13. 3. 1937). *Liška Bystrouška* podle Rudolfa Těsnohlídka 21. 4. 1934. První provedení *Jenufy* dirigoval ředitel Sommer, ale s největší pravděpodobností ji připravoval Arnoldi. Kostelníčku zpívala Paula Neswetha, Jenufu Elisabeth Langer, Stevu Oskar Mörwalds, Laca Heinz Hermann. Výsledek byl rozpačitý. „Bezútečně to vypadalo v ložích a parteru, jen balkony byly plné. Byla to velká blamáž uměnímilovného publika. [...] Hrstka skutečných přátel divadla však tleskala tak nadšeně, jako by aplaudoval naplněný dům.“ Janáčkova hudba si hledala obtížně cestu k posluchači. Podobný osud stihl premiéru *Lišky Bystroušky* („Jen velice malá skupina zájemců zhlédla toto první a jediné provedení svérázného operního díla,“ Reichenberger Zeitung 12. 4. 1934), kterou s velikou péčí připravoval Quido Arnoldi, režíroval E. Schlegel. K převedení libreta byl pozván Max Brod, převzata půvabná brněnská výprava osvědčeného výtvarníka Eduarda Miléna. Kritika však vytýkala nedostatky textového zpracování, libreto prý plně nedosahuje jemnosti Těsnohlídkovy předlohy. Oproti tomu sjednocující hudba přesvědčivě vystihuje svou barevností krásu přírody. Druhá premiéra *Jenufy* již zastihla příprave-

né obecenstvo. Řídil ji dr. Heinrich Jalowetz, režii měl Martin Magner. Kostelníčka Vera Borska uplatnila plně přednosti svého zpěvu, velký úspěch sklídila Jenufa Lore Mayerové, překvapil Laco Freda Hülgera i Stevo Antona Klubala. „Největší péči věnoval sbormistr Kurt Herbert Adler nastudování sborů. Tím dospělo provedení Jenufy ke skutečně slavnostnímu prožitku. Hluboké pohnutí posluchačů přešlo v závěru v nadšený aplaus, který připomínal jen zcela výjimečné premiérové večery.“ Liberecké obecenstvo si konečně ujasnilo svůj vztah k Janáčkovi.

Přes složitost česko-německých vztahů v první republice můžeme hovořit o vytríbeném kulturním pohledu vedení divadla při výběru českého repertoáru na německou scénu. Utvrzovalo tím neklamnou vzájemnost, protože jsme přesvědčeni, že německá operní představení navštěvovala jistá část české menšiny.

Prameny

- Divadelní noviny č. 9. Propagační tisk Divadla F. X. Šaldy, Liberec 1992.
Divadelní revue 4, 1993, č. 3.
Havlová, M.: *Quido Arnoldi*, diplomová práce, rkp. 1972.
Ještědský obzor, orgán strany sociálně demokratické, Liberec 1928, 1934, 1936, 1938.
Liberecký divadelní magazín, č. O (prosinec 1990)–č. 5 (květen 1991), Liberec 1990–1991.
Naše hory, orgán strany národně sociální (socialistické), Liberec 1924, 1927, 1934.
Reichenberger Theaterzeitung, Reichenberg 1928–1929, (Krajská vědecká knihovna Liberec).
Reichenberger Zeitung, 1883–1938, (SOA Liberec).
Soukromý archiv prof. Jaroslava Tomsy, Liberec.
Stadttheater Reichenberg, sezona 1927–28, Reichenberg 1927–1928, (SOA Liberec).
Theater der Gauhauptstadt Reichenberg, Reichenberg 1938–1940, 1940–1941, (Krajská vědecká knihovna Liberec).

Literatura

- Bramberger, J.: Svět v operě, Praha 1947.
Černušák, G.: Dějiny evropské hudby, Praha 1974.
Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen, IV/2, kap.7, Schauspielwesen 1938.
Janáček, J.: Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg), Liberec 2004.
Lug, V.: Die Stadt Reichenberg in Weltkriege, Reichenberg 1930.
Lug, V.: Zum Jubeljahre des Reichenberger Stadttheater, Reichenberger Zeitung roč. 1933–1934.

JIŘÍ JANÁČEK, nar. 1927 v Blatné, okres Strakonice, člen Kruhu autorů Liberecka. Vystudoval Karlovu univerzitu, obor český jazyk a filosofie. Působil jako učitel ve Varnsdorfu, později v Liberci, naposledy (do roku 2003) na Pedagogické fakultě. Krátce pracoval v Severočeském nakladatelství (1966–69). Člen Syndikátu novinářů ČR, členem Obce spisovatelů a Teatrologické společnosti v Praze. Přispívá do regionálního, celostátního a odborného tisku, zvláště divadelními recenzemi.

Publikace: *Literatura pro děti a mládež* (skripta FP), *Fotografie Ladislava Postupy*, *Amatérští loutkáři v Liberci 1918–1938*, *Zamyšlení nad osudovým setkáním F. X. Šaldy s Evou Jurčinovou*, *Jaroslav Průcha – učitel a spisovatel*, *Devět fejetonů o Karolině Světlé a další*. V roce 2004 vydal knihu *Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg) 1883–1938*. V letech 2007 a 2008 vydal dvě studie: *O počátcích divadla v Liberci a činnosti V. Tháma také v Liberci* a *O osudech Soukenického divadla (2007 a 2008)*. V roce 2010 vyšla kniha *Čtení o německém divadle v Reichenbergu*.

Otokar Simm, Marek Sekyra

Památky na Friedricha Schillera na Liberecku, Jablonecku a Českolipsku

V roce 2009 uplynulo 10. listopadu 250 let od narození jednoho z nejvýznamnějších němec-

kých básníků, autora textu Ódy na radost, která se zakomponována do Beethovenovy 9. symfonie stala hymnou sjednocené Evropy. V roce 2010 naopak 9. května uplynulo 205 let od básnickovy smrti. Sláva a obliba Schillera dala svého času podnět k četným projevům úcty, ať už v podobě pomníků, pamětních desek, pojmenování všeho možného jménem básnickovým či pokusy o napodobení jeho díla. Ani na Liberecku a Jablonecku tomu nebylo jinak, a přestože do osudů těchto památek často nepříznivě zasáhly události 20. století, tak se i dnes můžeme s řadou připomínek Friedricha Schillera setkat.

Většina památek se na Liberecku začala objevovat ve výročním roce 1905, kdy byly také na oslavu Schillerova výročí zapalovány na mnoha místech slavnostní ohně (např. na Špičáku nad Českou Lípou) a pronášeny proslovy (v Liberci například pronesl proslov spisovatel Anton Hans Bielau).

V nově budované hrázi přehrady ve Fojtce byla 9. května osazena pamětní deska, která přečkala do dnešních dnů. Schillerův pomník ze 7. května toho roku, postavený spolkem Anpflanzungs- und Verschönerungsverein, nalezneme nad Osečnou na tzv. Schillerově výšině. Ve Stráži nad Nisou byl ve stejném roce vysazen Schillerův dub. V Liberci byl Schillerovi pomník zřízen až v roce 1924, a to na soklu rok předtím zrušeného pomníku císaře Josefa II. Autorem busty byl liberecký profesor Wilhelm Weiß, pomník financoval spolek Deutscher Sprachverein a na soklu byl uveden citát z básnickovy tragédie Panna Orleánská. Byla po něm pojmenována také jedna z ulic, dnešní Brněnská.

Program Schillerových oslav v Městském divadle v Liberci v roce 1905

Pamětní deska v hrázi přehrady Fojtka, na Zeleném vrchu u Cvikova a opravená deska u Mariánské hory.

V Jablonci n. N. nesla rovněž jedna z ulic Schillerovo jméno (dnes ulice Svatopluka Čecha)

a v Jizerských horách byla v Mariánské Hoře osazena pamětní deska. Na hradě Vranov u Malé Skály v tzv. Pantheonu se též objevilo Schillerovo jméno.

Na Českolipsku na Zeleném vrchu u Cvikova by-

la roku 1905 upravena cvikovským odborem Horského spolku vyhlídka na Uhlířské skále, zbudovaná roku 1894, a přejmenována na Schillerovu vyhlídku. Dne 9. července zde pak byla Otto Vonachem umístěna pamětní deska a básnickovým jménem byl nazván i poblíž stojící hostinec. V České Lípě neslo náměstí před gymnáziem Schillerovo jméno a zde byl také postaven básníkův pomník. V Mimoni stával od roku 1905 pomník před školou, zřízený spolkem Anpflanzungs- und Verschönerungsverein. Schillerovo jméno nesl pramen v Rousínově a místo u Doks, nazvané Schillerův odpočinek.

Zajímavou součástí regionální literatury jsou četné travestie, vzniklé inspirovány Schillerovou Písní o zvonu, nebo spíše by se mělo uvádět parodie – zachovává se totiž forma pa-

rodovaného díla, ale mění se obsah, neboť travestie naopak zachovává obsah, ale zpracovává jej nepatříčnou, tedy zesměšňující formou.

Píseň o zvonu je rozsáhlá skladba o 19 strofách a 425 verších, opěvující činorodou práci při odlévání zvonu, která dala vzniknout například dílům v libereckém nářečí *De Tuchmacherei* Franze Keila a dále dílu *Ein Kriegsmittagessen* Augusta Möllera či skladbě v jabloneckém nářečí *Die Gablitz'r Gortlerei* Emila Zillicha. Zachovala se také sloka *Horolezecké písně o Zvonu* jabloneckých horolezců o výstupu na jednu z nejkrásnějších skal Jizerských hor v oblasti Srázů na jejich severním úbočí.

V prvních pěti strofách originální básně se pravidelně střídají osmiveršové sloky (4 verše se střídavým rýmem a 4 se sdruženým rýmem), v nichž je popisována práce na zvonu nebo v nich promlouvá mistr, s dvanáctiveršovými (se střídavým rýmem), které jsou vlastně reflexemi a úvahami nad lidským životem a jeho srovnáním se „životem“ zvonu. Stejnou formu má i prvních pět strof travestií – parodií. Od šesté strofy se však začínají odchylovat od originálu počtem veršů ve slokách i celkovým počtem slok a také počty stop (slabik) se leckdy plně neshodují, což v některých případech platí i pro prvních pět strof.

Travestie Franze Keila, líčící humorným způsobem práci soukeníků, nese název *Die Tuchmacherei der Alten* (Soukenictví staré doby) a napsána byla v roce 1842. Poprvé se objevila ve sbírce Ferdinanda Siegmunda *Gedichte in Reichenberger Mundart* (Básně v libereckém nářečí z roku 1865, rozšířené vydání 1889) pod názvem *Der Tuchmacher von ehedem* (Soukeník z dávných dob). Samostatně byla vydána roku 1920 pod názvem *De Tuchmacherei* (Soukenictví). Mluvcím je soukeník, pracující v kruhu rodiny. Již název napovídá, co je obsahem travestie – výroba sukna od dodání surové vlny až po prodej hotových látek na trzích. Vše se odehrává před více než sto padesáti lety. Jde současně o cenný doklad toho, jak se v Liberci žilo a co bylo hlavní obživou zdejších lidí.

Franz Keil (21. dubna 1788, Liberec – 27. března 1848, Liberec) pocházel ze soukenického prostředí, roku 1815 byl vysvěcen na kněze, působil jako kaplan a učitel náboženství v Žibřidicích a Rynolticích, od roku 1821 jako farář v Rochlici a od roku 1834 jako katecheta v Liberci, kde zemřel na tyfus. Keil psal humorné básně, z nichž se dochoval jen zlomek, například báseň z roku 1843 začínající slovy *Ejmol ging ich ibr de Hablougasse* – Jednou jsem šel přes Hablovu ulici (dnes Revoluční ulice) či básně *Saatreiterlied* – Píseň žehnačů úrody nebo *Kurt von Adelfingen und Hans von Hammerstein* – Kurt z Adelfingenu a Hans z Hamrštejnu. V roce 1934 vydal Oswald Horn jeho dílo *Heimattreue*. V Liberci po něm byla pojmenována ulice (dnes Emy Destinové).

Pomník nad Osečnou.

DE TUCHMACHEREI

Ai dr Ziche ufgerössen
 lait de Wolle dou vu Pest,
 hout dr Jude mich beschössen,
 zohl'ch'n ne a letzten Rest.
 Weib, 's word mr heiß,
 s'ös su vuller Schweiß!
 Na, ban Schauern word sich's prufen.
 Brennt's denn ndern Färbeufen?

Zor Wolle, die mr ötze lasen,
 gehiert sich wull a Vortl Zwörn.
 Junge, hule du a Basen
 und kühr se z'samm, die gebacknen Börm!
 Die woll'n mr nu an Sack naisteken,
 ich sah schunt, wie dr Jude springt:
 „A schljachter Mohn, jach möcht' verrecken.“
 Wößt öhr, zu wos öhr mich dou zwingt?
 De Klunkern sein verkuntraktiert
 per Sack, wu hot öhr denn 'n Verstand?
 Wos hätt ich denn dou profetiert?
 Ich ho se kouft aus freier Hand.

Nammt ock Holz vou Fichtenrumpen,
 klej gespahlen muß ös sein,
 Grejte, du magst Wosser plumpen,
 dou hoste nou en Gölden Schein.
 Hull ock Sejche glai,
 tut de Wolle nai!
 Saht 'r drnou 's schiene Weiße,
 Führt 'r se mr glei zor Neiße.

Wos ai dr Kiepe tiefer Grube
 de Hand vun Farber rührt und mengt,
 kömmt of 'n Wulf dort ai dr Stube
 und wrd mit Boumöl aigesprengt.
 's Röckl wrd nouch a villen Juhren
 dr Mejster os a Grejs oziehn,
 mitmachen monche Pölsner Fuhren,
 mit villen nou zu Grobe giehn.
 Vun Voter kömmt s'zun Schwiegersuhne,
 dar macht san Jungen Housen draus,
 verkejft se nou öm ejne Krune,
 bis endlich Löschpapier wrd draus.

Goldne Blousen sah ich schwömmen,
 de Indichmasse föllt gut o,
 hult en Korb ban Nopper drömen,
 brengt 'r ou nou zwiene ro,
 tut de Wolle nai,
 und nou woscht se glai.
 Street se uf, hibsich ai zwee Sorten,
 of de noien Wollehorten.

SOUKENICTVÍ

V staré cíše vlna leží,
dodává ji z Pešti žid,
zbytek peněz spatří stěží,
pokud mne chce ošidit.
Ženo, horko je,
pot z nás poleje.
Nuž do lázně louhovací,
hoří pod barvicí pecí?

K té vlně, kterou probíráme,
přidejme nití čtvrtinu.
Chlapče, koště – kde ho máme –
a zameť tu vlny sušinu!*

To všechno teď nacpem' do vaku,
už vidím, jak Žid láteří:
„Ty mě chceš zruinovat, všiváku!
Ani svým očím nevěřím.
Ty hadry v pytlích nacpané!
Cožpak jste rozum ztratili?
Já koupil draze. Ne, pane,
to bych byl žebrák za chvíli.“

Vezmi dřeva smrkového,
na polena je nařež,
pumpuj, Gréto, hled' si svého,
zaplaceno dostaneš.
Dojdi hned pro moč,
vlnu v ní namoč.
Zbělá, když vypere v ní se,
pak ji hned dovezte k Nise.

Co v hloubi kádě promíchává
a točí ruka barvíře,
ve světlici se dotrhává,

produkt je v olej pohřížen.
Kabátek bude po řadě let
nosit co stařec mistr dál,
na trhy v Plzni jej provázet,
teprve vnuk jej dotrhá.
Po otci zeť si hleděl fráčku,
kalthoty dětem z něj ušil,
do sběru ty dal jen za kačku,
z nich piják inkoust pak sušil.

Bubliny zlaté stoupat zřím,
jak indigo se ohřívá,
koš půjčit skočte, že prosím,
k sousedovi – nebo dva,
vlnu dejte sem,
hned ji properem'.
Pak dle druhu na dvě části
můžem' ji na rámy klásti.

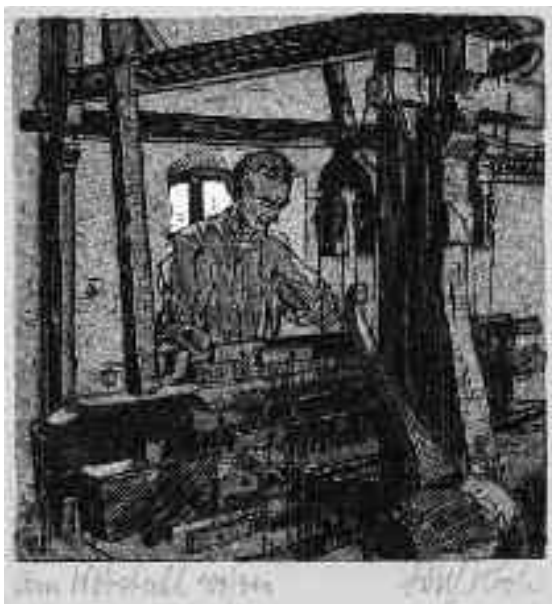
* Siegfried Weiss přišel s myšlenkou, že termín „pečené hrušky“, v originále „gebacknen Börn“, by mohly být chuchvalce vylouhované a usušené vlny – zde tedy překládáno jako „vlny sušina“, ale mohlo jít i o skutečně přidávané křížaly z důvodu zvýšení váhy a objemu. Kromě toho je velmi pravděpodobné, že v originálu je chyba v uvozovkách. Ty by měly být až na konci sloky, ne na konci stejného řádku, takže měníme dle smyslu.

Ke skladbě byl ve sbírce připojen obsáhlý doslov, vysvětlující některé méně známé skutečnosti:

Od počátku do poloviny 19. století se převážná část Liberečanů zabývala soukenictvím. Vlna se dovážela z Uher a soukeníkům ji dodávali židé. Ti bydleli většinou v Mladé Boleslavi, protože v Liberci nesměli získat žádný pozemek. Proto přijížděli začátkem týdne, táhli od domu k domu a nabízeli své zboží. V sobotu, na jejich sabat, jeli zase domů, aby se vrátili opět v pondělí. Vlna byla rozdílné kvality. Kupující zpravidla zaplatil jen část ceny, doplatek až podle kvality, kterou mohl zjistit až při zpracování.

Vlna se nejprve přebírala, potom byla louhována („šarována“) v horkém roztoku z moči a vody. Moč se za tím účelem shromažďovala ve všech domácnostech. Takto upravená vlna se ve velkých koších propírala v Nise nebo v mlýnském náhonu. K tomu sloužily dřevěné můstky s otvory nebo lešení. Vypraná vlna přišla do přádelny a vyrobená příze zpátky k soukeníkům. Na ručních stavech se tkala. Utkaná látka se opět prala a v kádích barvila barvicím roztokem (indigem). Pak se velmi pracně napínala na rámy a sušila. Rámy se nalézaly na všech volných místech. Větrné počasí ale mohlo sušení značně uškodit.

Látka se poté až 48 hodin valchovala, ale ještě předtím musela být nopována. Nakonec se ještě látce dodával lesk kartáčováním. Obchodníci ji pak prodávali v Liberci nebo ji vozili až do Plzně na každoroční veletrhy. Soukenictví mělo rozhodující vliv na vývoj Liberce. (Přeložili a z doslovu vybrali Siegfried Weiss a Otokar Simm.)

Ilustrace Wilhelma Kocha *Am Webstuhl* z díla Franze Keila *De Tuchmacherei* (lept, akvatinta 00 × 00 cm).

V roce 1918 vyšla travestie Augusta Möllera *Ein Kriegsmittagessen*, která je trpkou obžalobou událostí 1. světové války a všech, kteří ji mají na svědomí, včetně bohatých, kterých se bída moc nedotýká, a obchodníků a sedláků, kteří bídy zneužívají a ještě podvádějí, kde se dá. Autor spíš jen místy používá humornou formu.

Vypravěčem je zde žena, jejíž muž je na frontě. Čtenář se dovídá o nesmírných útrapách, které musejí lidé snášet „v německých Čechách“ („ei Deutschbiehm“). Je hrozný nedostatek všeho, hlavně potravin, vše je na lístky („tuk, cukr, máslo, slad, brambory, sůl a chleba, i nitě, maso, svíčky, každá kapka petroleje“), ale ani s lístky není nic k sehnání. Děti i dospělí trpí i umírají hladem. Stane se, že zemře matka pěti dětí, jejichž otec je na frontě... Je-li dobrá úroda, zkonfiskuje všechno stát pro „centrálu“. Centrála sbírá dokonce i slupky od brambor, které se použijí k výrobě mouky.

Autor si neodpustí rýpnutí do Čechů (ač zcela mimo souvislosti, hovoří o tvůrcích zákonů): Se treiben salber sötten Tschacher / sein wie die Biehmschen, grad su schlömm. (Dělají sami takové čachry / jsou jako Češi, právě tak špatní.) Travestie končí výzvou, aby lidé vzpomínali na válečné neštěstí a nezapomněli na to, co v německých Čechách museli jíst.

August Möller (19. července 1879, Vratislavice – 15. ledna 1961, Sulzberg u Kemptenu, Německo), byl redaktor týdeníku *Der Grade Michel* a Möller's deutsches Familienblatt. Žil v Harcově. Napsal dílo *Das Kreuz im Urwald* (1897–1904), báseň *Der Witwe einziges Kind*, *Der Leuchtturmwächter v. Cananäa*, *Gesunken* (1907), *Hinterlandsgeschichten* (1916), básně *Erinnerungen an den Weltkrieg 1914–1916* (některé v libereckém nářečí), *Neue Hinterlandsgeschichten* (1917, s nářeční básní z Liberce *Dos kömmt ei Reichenberg ne viehr*), humorné vyprávění z prvních válečných let v libereckém nářečí *Die Johd ofs Goldautomobil* (1917), vyprávění z mládí *Geschichten aus Nordböhmens schwerster Zeit* (1917, 1919), romány a vyprávění (řada z nich z Brazílie) *Kultur u. Wildheit* (1917), *Rote Rosen* (1918), *Flordl, der Findling* (1918), *Fern der Heimat* (1919), *Die Brasilianerin* (1920), *Ernste und heitere Hinterlandsgeschichten* (1920, s nářeční básní z Liberce *Dr Geistrspuck ban Reichenberger Wossrwarke*), *Das Grab d. Mulattin* (1920), *Die Kolonie am Rio Tybagi* (1923), *D. letzte Kamky* (1924) a *Auf Befehl verschollen* (1925). V roce 1962 vyšla v nakladatelství Heimaverlag Renner, Kempen/Allgäu, sbírka *Der Grade Michel. Ernste und heitere Erzählungen aus dem Jeschken- und Isergebirge*, v níž je i malá autorkova fotografie.

EIN KRIEGSMITTAGESSEN

Unterm Toppe prosselts Feuer,
Apun warn heut gekocht,
Sein sie ou erschrecklich teuer,
Do word ne länger nachgedocht.
Jerum mir ös hejß,
'S troppt ock su dr Schweijß,
Mr ös halt gor nischt nemieh nötze
Und noch drzu die Ufenhötze.

Wenn ich die Apun mir betrachte,
Wos die mich hon vor Schweiß gekost,
Die Pauersleute ich verachte,
die hon ötz's Herze eigerost.
Vor Gald ös gor nischt mieh zu kriegern,
Sö wöllten glei a Wäschschrankn,
Sunst lossen sie die Apun liegen;
Sein dos noch chröstliche Gedanken?
Dos hejßen se de „Grußen Zeiten“,
Die Ormen müssen gor drhungern,
Sie könn sich im a Galdsack streiten,
Die Reichen könn noch su römlungern.

Fritzl, bringe Holz a Spräußel,
Spring ock bis en Schoppen nunder,
Du Marie troh dan Krug ei's Häusel,
Schmeiß ne die bloue Stärke runder!
Hiert'r Franzln schrein?
Wos wort ock do lus sein?
Dar dötte Junge macht mr Sorgen,
Dan war'ch vor Zorne noch dr'worgen.

Du Karli hul zwej Dek a Fette,
Nimm aus'n Schränk dir zwej Krun,
Du kriechst nischt raus, druf wöllt ich wetten.
Fönf Sechser kost a Dek a schun.
Denk ich zuröck o früh're Zeiten,
Drei Kreuzer Önselt wor genug,
Nu möchte mr sich olls dr streiten,
Sunst kriegt mr gar nischt mieh en Schlung.
For gelbe Kuhrüben, die hortn,
Sugor for grauerhoft'sche Wöcken
Verlang se schun de Ausweiskorten,
Su tun se ötz dos Volk beglöcken!

Ich sah nu schon de Scholn reißen,
Die Apun riechen mich gut o;
Mußt du denn's holz ock su harschmeißen
Ich lange on Specktakel dro.
Marie, giehste rei,
Kriechst glei ejne nei;
Su a ewiges röm tanzen,
Böst ou ock su a Pajcheranzen.

VÁLEČNÝ OBĚD

Pod kotlíkem oheň hoří,
brambory zas máme,
jejich drahota nás moří,
ale co s tím naděláme.
Bože, mně je hic,
potu čím dál víc.
Už opravdu je se mnou amen
a ke všemu to horko z kamen.

Ty brambory když prohrabuji,
kolik jen mě potu stály,
já sedláky opovrhují,
ti mají srdce jak kus skály.
Za peníze už nic k dostání,
spíš člověka by stáhli z kůže,
radš nesklidí je z pole ani;
což takhle křesťan myslet může?
Říkají tomu „Velká doba“
a chudí mohou umřít hlady,
se snoby jen se dohadovat,
ví boháč jak být k práci zády.

Fricku, do kůlny se dřevem
skoč, budeš muset až dolů,
do spíže, Marie, džbánek vem',
jen neshoď tam šmolku ze stolu!
Slyšte, Francek rve!
Ten kluk mi nervy rve!
Co jen se tam zase stalo s ním,
já vzteky ho jednou zaškrťm.

Ty, Karle, kup dvě deka tuku,
za dvě kačky z truhly mojeí,
nic nevrátí ti, vsadím ruku,
pět šestáků deko stojí.
Když vzpomenu staré časy,
tři krejčary by stačily,
má člověk teď, co vyhádá si,
ve frontě jen se rozčílí.
Za žluté tvrdé krmné řepy,
dokonce za vikve nechutné
platil by lístky snad jen slepý,
jsou pro nás to časy ukrutné!

Už vidím, jak se slupka trhá,
jak brambory krásně voní;
proč sem to dřevo jen tak vrháš?
Už mi z hluku v uších zvoní.
Marie, pojd' sem,
bramboru si vem';
už tady věčně netřešti,
jsi jako hromádka neštěstí.

O **Emilu Zillichovi**, autoru další travestie o práci jabloneckých pasířů, **Die Gablinz'r Gortlerei**, se nepodařilo zjistit nic bližšího. Jeho skladba vyšla v roce 1922. Mluvčím je zde mistr a líčena je práce na jablonecké bižuterii, která byla dle všeho nesmírně ceněna. Pasířský mistr zaměstnává pár osob a má právě expresní zakázku, kterou musí během jediného dne dokončit a v co nejlepší kvalitě „vylíftovat“. Zachycuje poměrně podrobně výrobní postup, ale upozorňuje i na nebezpečí, které při pasířině hrozí (zmiňuje požár domu v části Jablonce zvané dříve „Katzelouch“ – tj. „Kočíčí díra“ pod Novou Vsí n. N.). Zmiňuje částečně i to, jak dělný lid tráví volný čas po hostincích. Vše končí nakládáním zboží na vozík, vytažený z kůlny, a odvozem zboží k objednateli.

DIE GABLINZ'R GORTLEREI

Mit'n Drouht und Parlnejt'n
Leit schun 's Blajch dort o dr Wand.
Hoit müss'mer die Kommission fertschbrejt'n!
Kummt har Gesellen, sat zor Hand!
Ihr ward hoit feste müss'n sötz'n
Und monchen Tropfen müss'n schwözt'n.
Wos bis öm Oubd ne fertig word,
Dos ös ou glai schun annullirt.

Ihr Madl, halt ock ötze droffe,
Brächt ne su vill, dos musch Oich sohn!
Ihr hott Oier Schnappl immer offe,
Die ganze Gablunze word vo Oich ausgetrohn.
Mr muß 'n Koup beisomme hal'n
Und ne vo Freiern dischkerir'n,
Sunst wejß mersch ne, wenn Stöcke fahlen;
Müss't winger red'n und mih hieren.
Monchmoul uf und ob a Wurt,
Do hout je niemand wos drgeg'n;
Doch sötten Sums ei ene fort,
Dos muss enner jo döcke krieg'n.

Obálka díla Augusta Möllera *Ein Kriegsmittagessen*
a díla Emila Zillicha *Die Gablinz'r Gortlerei*.

Seff, nahm' s' ock 8ter Drouht,
 Ober tunse a Bössl spor'n;
 Se honn's bei Mend'ln schun gesoht,
 A word wull wieder toirer war'n.
 Schneid'n s'n ock glai,
 Bejg'n se Ihrl nei;
 Obr ich soh's Ihn, ne zu klejne!
 Und Junger, Du hullst ötze die Stejne!

Sötte Orbeit soll mersch suchen!
 Brengt mrse fertsch mit viller Müh,
 Schwömmt se of'n Wosser ei a por Woch'n
 Noch Amerika oder sunst wu hie.
 Dou trohn se die Schworzen und die Weißen,
 's Weib, die Kinder und d'r Mohn;
 Se lossn'ch ober ne bescheißen,
 Ock Gablinz'r Wore wulln se honn.
 Su gieht dos schun seit villen Juhr'n;
 Von Gortler kömmt 's Zoig as Geschäft,
 Vo dort giehts fort ei grußen Fuhrn,
 Bis ei dr Fremde die Kundschoft kejft.

Anton! Sie könn ötze prass'n!
 Brengt 'n Schweng'l glai an Schwung;
 Aber tut ne wie besass'n,
 Denn die Stanze hout an Sprung.
 Johd die Kinder naus!
 Mr hölt's sunst gor ne aus.
 Wemmr'n Koup su vuhle hout,
 Dou krieget enner jo 's Lab'n sot.

JABLONECKÁ PASÍŘINA

Na řetěze perly a drát
 u zdi položte s plechem.
 Dnes musíme naše dílo dodělat!
 Tovaryši, pojd'te sem!
 V práci dnes sed'te vytrvale,
 pot poleje z vás neustále.
 Co do večera nestihnem',
 po tom jako by slehla zem.

Děvčata, pus'te se do toho,
 jen vám říkám, řeči konec!
 Klapačky jedou vám mnoho
 a zase properou celičký Jablonec.
 Teď musíme mít v hlavách čisto,
 jinak vám budou scházet kusy,
 pro frajery v nich není místo;
 tak poslouchajte, držte pusy.
 Proti tomu námitek není,
 sem tam slovo když padne;
 však takového žvanění,
 to člověku nálada zvadne.

Vem', Josko, osmu drát,
 však trochu s ním šetřte, prosím vás;
 prý už má opět zdražovat,
 tam u Mendlů bylo slyšet zas.
 Nastříhejte jej,
 ouška* tvořte z něj;

Pasířka, kresba Freda Hartiga, 1936, 36 × 51 cm, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou.

jen ať z nich žádné malé není!
Ty, mladej, teď dojdeš pro kamení!**

Ta práce uměním sluje!
Když ji slavně dokončíme,
během pár týdnů po vodě doplujeme
do Ameriky či kam my víme.
Tam nosí ji černí nebo bílí,
ať žena, děti nebo muž;
chraň Bůh, aby je ošídili,
jen z Jablonce zboží chtějí už.
Tak to jde léta, rok za rokem;
vždy od pasíře k obchodníkům,
odtud dál na voze širokém,
až do ciziny k zákazníkům.

Lisovat, Tondo, začněte!
Páčku nechte rozkmitat;
hleďte – trochu se mírněte –
na prasklinu pozor dát.
Žeňte děti ven!
Už jsem z nich unaven.
Když tak třeští vám hlava,
život bavit vás přestává.

* Ouško je uzávěr jehly u bižuterie.

** Myšleny skleněné kameny, které se zasazují do kovové bižuterie.

Na závěr uvádíme zajímavou sloku Horolezecké
písně o Zvonu, kterou laskavě poskytl a přebásnil
pan Siegfried Weiss.

DAS BERGSTEIGERLIED VON DER GLOCKE

Tief verwurzelt in der Erden,
Steht die Glocke hier aus Stein,
Heut' noch muss die Glocke werden,
Frisch ihr Freunde, steigt ein!
Von der Stirne heiss
rinnen muss der Schweiss,
Soll der Weg den Meister loben;
Doch das Gipfelbuch ist oben!

HOROLEZECKÁ PÍSEŇ O ZVONU

Zakořeněn pevně v zemi
stojí Zvon tu z kamene,
dnes nás volá ku zlezení,
pojd'me, lano z ramene!
Ať jak proudy vod
z čela lije pot,
chceš-li cestou dojít k slávě,
vrchol s knížkou zdolej hravě.

MAREK SEKYRA narozen 1974 v Ústí nad Labem. Absolvent
Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně obor český jazyk –
dějepis. Nastoupil v Severočeské vědecké knihovně jako infor-
mační pracovník, poté vedoucí studovny. Od roku 2002 v Liberci,
zaměstnán v Severočeském muzeu jako kulturně-osvětový prac-
ovník, nyní zaměstnancem Krajské vědecké knihovny, vedoucí
Všeobecné půjčovny. Je ženatý a má dcery Malvínu Annu a Vivien
Veroniku. V létě 2007 vydal Kruh autorů Liberecka jeho básnic-
kou prvotinu s názvem *Modré hodiny*, v níž jsou obsaženy i bás-
ně jeho ženy. S Otokarem Simmem připravil knihu *Ještědské kvě-
ty* (vydala Krajská vědecká knihovna v Liberci v roce 2008), která
mapuje německy píšící předválečné autory, narozené v Liberci.
Je členem KALu.

OTOKAR SIMM se narodil 25. září 1946 v Jablonci nad Ni-
sou, kde je jeho rod usazen již nejméně pátým pokolením. Je ab-
solventem strojí průmyslovky, řadu let pracoval na Městském
úřadu v Jablonci nad Nisou; v posledních letech jako redaktor Jab-
loneckého měsíčníku.

Jeho zájem o zdejší region a Jizerské hory, jejich historii a nej-
různější vlastivědné zajímavosti je dlouhodobý. Je podpořen i tím,
že býval aktivním sportovcem a horolezcem, jenž horám vždy vě-
noval většinu volného času. Platí to vlastně dodnes. Neorientuje
se ale jen na Jizerské hory či Krkonoše; zajímá se též o Vysoké
Tatry, Alpy i další světová pohorí. Dosáhl vrcholů řady alpských
čtyřtisícovek a dalších velehor v Jižní Americe, Africe či v Asii.

V současnosti je řazen k několika největším znalcům historie
Jizerských hor. Pověstný je svým „puntičkářstvím“; veškeré in-
formace se snaží ověřovat z různých zdrojů, díky čemuž odhalil
některé po desetiletí přepisované omyly. V posledních letech se
zabývá i překládáním děl regionálních německých autorů, píšící-
cích často místním dialektem. Od roku 2008 rediguje *Ročenky Ji-
zersko-ještědského horského spolku*.

Vlastivědné texty o Jizerských horách publikuje zejména od po-
čátku devadesátých let uplynulého století. Patřil ke stěžejním pří-
spěvatelům zaniklého časopisu *Jizerské a Lužické hory*. Je autorem
textů ke knihám s regionální tematikou: *Album starých pohlednic
Jizerských hor* (1999), *Přehrada v klínu hor* (2000), *Jizerské hory
včera a dnes* (první kniha 2001 a 2005; druhá kniha 2004), *Poezie
jizerské žuly* (2002), spoluautorem textů v knihách *Daleké obzory
– jizerskohorské skalní vyhlídky* (2003, 2005), *Tři iseriny* (2006,
2008), *Tisícovky Jizerských hor* (2007) či *Připomínky zašlých ča-
sů – pomníčky Jizerských hor* (2008). Je také spoluautorem vůbec
největšího díla svého druhu v naší oblasti – *Horolezeckého prů-
vodce Jizerskými horami* (1999 a 2010). Jeho příspěvky najdeme
v mnoha dalších publikacích a časopisech.

Osobně si ale Ota Simm nejvíce považuje spolupráce s Markem
Sekyrou na publikaci *Ještědské květy / Jeschkenblumen* (2008).

FRED HARTIG (15. 9. 1901 Jablonec n. N. – 23. 12. 1973 Graz)
studoval na jablonecké uměleckoprůmyslové odborné škole, na níž
po absolvování navázal tříletým studiem Akademie výtvar-
ných umění v Drážďanech u profesora Maxe Feldbauera, s nímž
v roce 1925 přešel do Mnichova, kde ve studiích pokračoval
u Karla Kaspara. Odtud přišel v roce 1926 do Smržovky, kde se
oženil s místní rodačkou Hertou Vorbachovou. Spolu žili na dneš-
ním náměstí T. G. Masaryka v domě č. p. 671. Hartig vystavoval
např. v libereckém muzeu (1928), pravidelně se účastnil výstav
Metznerbundu doma i v zahraničí. Od roku 1944 až do zavření
jablonecké odborné školy vedl oddělení malby a vyučoval figu-
rální kreslení a fresku. Manželé Hartigovi se spolu s dětmi, Juttou
(1926) a Jörgem (1932), vystěhovali 30. března 1948 do rakous-
kého Grazu. Tam se Hartig aktivně účastnil uměleckého spolko-
vého života jako viceprezident a pak prezident Štýrského umělec-
kého spolku, vyučoval kreslení a malbu a pravidelně vystavoval.
Od roku 1961 byl prezidentem Künstlerbundu v Grazu, 1963 byl
povolán do kuratoria Domu umělců v Grazu a vyznamenán cenou
za současnou malbu. Hartigova díla jsou zastoupena ve sbírkách
Národní galerie v Praze a rakouských a německých galeriích.

Za informace děkujeme historičce umění Anně Habánové M.A.

Oldřich Palata
**Máchův Máj
 vepsaný do skla**

(Dvě neznámá díla ze sbírek
 Severočeského muzea v Liberci)

Karel Hynek Mácha (1810 až 1836) zanechal i přes svůj krátký život osobitou stopu nejen v dějinách české literatury, ale zprostředkovaně rovněž ve výtvarném umění.

Jeho stěžejní dílo Máj inspirovalo dlouhou řadu umělců ke skvělým ilustracím, jež přispěly výraznou měrou do zlatého fondu české knižní kultury. Z mnoha slavných jmen připomeňme v této souvislosti například alespoň některá z nich: M. Aleš, J. Konůpek, J. Zrzavý, C. Bouda, A. Procházka, J. Štýrský, Z. Sklenář, J. Koblasa, J. Šerých, V. Komárek a další. Kulatá výročí spjatá s Máchovým životem a s vydáním Máje iniciovala vznik pozoruhodných děl v rozmanitých oblastech současného umění a poněkud překvapivě i v oboru skla. Dokladem v tomto ohledu jsou dva nevelké a veřejnosti téměř neznámé sbírkové předměty ze Severočeského muzea v Liberci.

Dvanácticentimetrová číše na nožce z křišťálového skla vznikla v Novém Boru v roce 1946 při příležitosti 110. výročí prvního vydání Máje. Filigránský dekor ve velikosti malé poštovní známky je umístěn na horním okraji vnějšího pláště skvostně tvarované kupy. Zahnuje zrcadlovou dvojici holubiček, lipové ratolesti a úvodní máchovské osmiverší začínající slovy *Byl pozdní večer – první máj – večerní máj – byl lásky čas...* Text je bez lupy takřka nečitelný, sklo číše je obdivuhodně subtilní. Dokonce natolik, že oslabení skloviny v místě dekoru vyvolalo dodatečně praskliny po celé výšce kupy. Navzdory fyzickému poškození představuje jubilejní číše opravdový unikát. Jejím tvůrcem byl Stanislav Libenský (1921 až 2002) – tedy umělec, kterého na základě pozdější autorské spolupráce s Jaroslavou Brychtovou dodnes obdivuje celý odborný svět. Jejich monumentální plastiky z taveného skla, vážící stovky kilogramů, dělají nesporně čest české výtvarné kultuře a řadí je do progresivního proudu moderního umění. Málokdo dnes však ví, že St. Libenský byl ve své rané individuální tvorbě autorem několika křišťálových nádob s jemně leptaným dekorem. Připomínanou čí-

ši z roku 1946, která pochází z této originální tvůrčí etapy, v současné době prakticky už nikdo nezná.

Zatímco Stanislav Libenský se stal ještě za svého ži-

vota legendou, autorka druhého máchovského objektu ze sbírek Severočeského muzea Jiřina Pastrnková (1908–1987) se bohužel vytratila z obecného povědomí. Přitom jde o významnou umělkyni, která při svém poctivém a upřímném vztahu ke sklu dávala vždy programově přednost výtvarně náročné tvorbě před komerční produkcí. Od počátku padesátých let pracovala jako výtvarnice v n. p. Železnobrodské sklo. Její kultivované práce z broušeného, rytého, malovaného a leptaného skla reprezentovaly naše moderní sklářské umění na mnoha prestižních výstavách (Triennale v Miláně, EXPO '58, Československé sklo v Moskvě v roce 1959 apod.). Z tohoto vrcholného období tvorby J. Pastrnkové pochází také váza z roku 1960 věnovaná 150. výročí narození K. H. Máchy. Jednoduchý kónický tvar vázy ze silnostěnného křišťálového skla je zdoben broušeným a precizně rytým dekorem. Frontálně je umístěn strom s kruhovou korunou s lipovými listy, silně stylizovaný kmen stromu tvoří vysoká protáhlá písmena MÁJ. Vertikální ratolest na protilehlé straně doplňuje Máchovo jméno. Na bocích jsou symetricky rytá dvě čtyřverší z třetího zpěvu Máje s posledními slovy odsouzence počínaje veršem „vás já jsem posly volil mezi všemi...“

Obě díla nesou v sobě svá skromná a tichá poselství o svých autorech, o době, v níž vznikla – a také o živoucí síle máchovské inspirace.

*V truchlivišti dlouhé noci tvé
v zemi přibité v té nepřející zemi
sníš kníže rodné řeči žárlivé
žal lhoucí pod růžemi*
František Halas

Vladimír Křivánek
**Kníže rodné
řeči žárlivé**
(Úryvek z máchovského eseje)

Byl vášnivým, nenasytým a žárlivým milencem, člověkem velkorysým, ale někdy i povýšeným, psychologicky složitou, rozpornou a mnohdy i záhadnou osob-

ností. Máchova generace prožívala intenzivně nejen události domácí, ale rovněž celoevropské problémy. Mezi mladými lidmi zavládlo vzrušení a zaujetí francouzskou červencovou revolucí a hlavně proticarským listopadovým povstáním v Polsku; tvrdě potlačená revolta rozdělila českou společnost na několik politických táborů a především nová, nastupující generace v ní oceňovala tragický patos boje za svobodu a promítala do polských událostí svou nespokojenost se stávajícími poměry domácími.

Nejspíše neexistuje v žádné národní literatuře takový zvláštní případ, jakým je pro českou poezii zjev básníka Karla Hynka Máchy. Tento pražský krupařský synek se stal prvním moderním českým básníkem, přetvořil svými podmanivými verši nebývalého citu, hlubokého filozofického pohledu a bohaté obrazotvornosti tehdejší značně kostrbatou češtinu v básnický nástroj plný hudby, fantazie, smyslnosti a tajemství. Svými básněmi, autobiografickými, historickými a lyrickými prózami, autentickými deníky, stejně fragmentárními jako sebeobnažujícími, se stal tento předčasně zemřelý romantik zakladatelem moderní české poezie. Jeho velebáseň *Máj* je klenotem novočeské poezie, nedostižným básnickým vzorem a mocnou inspirací pro jeho básnické dědice. Mácha svou poezií založil tradici hlubinné meditativní poezie směřující k transcendentnímu přesahu a pojímající lidské bytí jako rozporné, stejně krásné jako trýznivé, rozklenuté mezi světem smyslů a světem ducha, tělesností a spiritualitou, mezi nebem a zemí.

Máchova pravá podoba lákala již skupinu májovců a stále přitahuje zájem dalších a dalších generací spisovatelů, výtvarných umělců i čtenářů. Problémem je však to, že autentickou podobu Máchovu neznáme a máme k dispozici jen vlastnoruční kresbu muže, která může být jeho autoportrétem, a po exhumaci Máchových ostatků v roce 1938 i podobu jeho lebky. Přesto v českém výtvarném umění existuje množství Máchových portrétů od významných i méně známých malířů, grafiků i sochařů. Tyto rekonstrukce Máchovy hlavy jsou nejen osobitými interpretacemi jeho osobnosti, ale mnohdy i odrazem dobových mód, konvencí i představ. Třebaže se Máchova podoba nedochovala, máme dnes k dispozici celou škálu jeho podob fiktivních, které provázejí a zajímavě dokreslují jeho kult.

I když mezi námi a Máchovým narozením existuje časová proluka dvou století, můžeme vnímat básníka Máje jako našeho současníka, osobnost výjimečnou, záhadnou i uchvacující, jež v rozmachu mládí dokázala stvořit dílo podmanivé krásy, mistrně vybroušený drahokam nedozírné ceny odrážející svými fasetami vše podstatné, čím i my dnes žijeme. Mácha jako subjektivní romantik prožíval svět jako rozpor: v kráse kypícího života cítil vědomí jeho pomíjivosti, ve snu lásky nalézal nemožnost naplnění, za světem smyslů spatřoval svět ducha, příroda i celý kosmos mu byly prostoupeny představou lidské marnosti a nicoty. Jeho pojetí světa a života bylo tragické, přesto (a možná právě proto) dokázal vyzpívat tak úchvatně omamné kantilény života, vzdát hold matce zemi, naší kolébce i našemu hrobu, kráse přírody i stále unikající lásce. Stal se tak naším prvním moderním básníkem, který postavil sám sebe do středu své poezie, a tak stvořil básnický nástroj, který zní námivě až k nám a přes naše hlavy do budoucnosti.

Máchovo básnické dílo, zvláště jeho majstrštyk *Máj* a výjimečná meditativní lyrika, se stalo mocnou inspirací pro celou českou poezii. Každá nová básnická generace cítila niternou potřebu se s dílem tohoto básníka tvůrčím způsobem vyrovnat, proto také v českém písemnictví nalezneme stovky básní věnovaných Máchovi, jeho dílu a osobnosti. Tyto básně jsou různého charakteru, od škobrtavých oslavných veršů k různým příležitostným máchovským výročím po mistrovské a vyznavačské básně Máchovi typologicky blízkých autorů. Pro některé významné české básníky se stal Mácha legitimním básnickým předchůdcem; obdivovali hloubku jeho myšlenek, bohatství obraznosti, mámivou zpěvnost, jeho revoltující společenské gesto, ale i elegickou, melancholickou a snivou notu jeho poezie. Všichni tito básníci různých dob i uměleckých osudů se k Máchovi hrdě hlásí a vytvářejí tak silnou básnickou tradici jeho pokračovatelů a jako jeho dědicové rozvíjejí básnický odkaz této výjimečné osobnosti.

V případě Máchově můžeme sledovat pozoruhodnou pouť díla časem. Stojí na začátku rodokmenu novočeské poezie, každá nová básnická generace se

Máchovo básnické dílo, zvláště jeho majstrštyk *Máj* a výjimečná meditativní lyrika, se stalo mocnou inspirací pro celou českou poezii. Každá nová básnická generace cítila niternou potřebu se s dílem tohoto básníka tvůrčím způsobem vyrovnat, proto také v českém písemnictví nalezneme stovky básní věnovaných Máchovi, jeho dílu a osobnosti. Tyto básně jsou různého charakteru, od škobrtavých oslavných veršů k různým příležitostným máchovským výročím po mistrovské a vyznavačské básně Máchovi typologicky blízkých autorů. Pro některé významné české básníky se stal Mácha legitimním básnickým předchůdcem; obdivovali hloubku jeho myšlenek, bohatství obraznosti, mámivou zpěvnost, jeho revoltující společenské gesto, ale i elegickou, melancholickou a snivou notu jeho poezie. Všichni tito básníci různých dob i uměleckých osudů se k Máchovi hrdě hlásí a vytvářejí tak silnou básnickou tradici jeho pokračovatelů a jako jeho dědicové rozvíjejí básnický odkaz této výjimečné osobnosti.

V případě Máchově můžeme sledovat pozoruhodnou pouť díla časem. Stojí na začátku rodokmenu novočeské poezie, každá nová básnická generace se

Máchovo básnické dílo, zvláště jeho majstrštyk *Máj* a výjimečná meditativní lyrika, se stalo mocnou inspirací pro celou českou poezii. Každá nová básnická generace cítila niternou potřebu se s dílem tohoto básníka tvůrčím způsobem vyrovnat, proto také v českém písemnictví nalezneme stovky básní věnovaných Máchovi, jeho dílu a osobnosti. Tyto básně jsou různého charakteru, od škobrtavých oslavných veršů k různým příležitostným máchovským výročím po mistrovské a vyznavačské básně Máchovi typologicky blízkých autorů. Pro některé významné české básníky se stal Mácha legitimním básnickým předchůdcem; obdivovali hloubku jeho myšlenek, bohatství obraznosti, mámivou zpěvnost, jeho revoltující společenské gesto, ale i elegickou, melancholickou a snivou notu jeho poezie. Všichni tito básníci různých dob i uměleckých osudů se k Máchovi hrdě hlásí a vytvářejí tak silnou básnickou tradici jeho pokračovatelů a jako jeho dědicové rozvíjejí básnický odkaz této výjimečné osobnosti.

s jeho dílem vyrovnávala, navazovala alespoň v některých aspektech na něho. Přitom vlastně od začátku se Máchův obraz rozpadal na dvě části – slavenou a ztajenou. Mácha byl jako osobnost i jako básník tak výjimečný, že je velmi obtížné ho vyložit pouze z dobového literárního obrozenského kontextu. Z tohoto důvodu bývá ve všech dosavadních dějinách české literatury jeho obraz matný, kusý, neúplný a zkršený. Jako osobnost i svým dílem se zřetelně vymyká estetickým i ideologickým normám, které panovaly v tehdejší českém biedermeierovském provinčním zátíší. A od počátku existovala snaha si přizpůsobit obraz Máchy a jeho díla osobním, ideovým či společenským zájmům. Již Karel Sabina, zakladatel a první stvořitel Máchova kultu, si mnohé z obrazu svého zemřelého přítele dokreslil po svém, obdobně si počínala i generace májovců; ti příznačně nechali vytvořit uměleckou rekonstrukci Máchovy tváře, když se jeho autentická podobizna nedochovala. A tak to šlo dále až do dnešních dnů. Každá doba si vytvoří svůj portrét Máchy a přitom často potlačí v tomto obraze ty momenty, které neodpovídají jejím představám či iluzím. Generace školáků v době rakousko-uherského mocnářství, za první republiky i za komunismu se učily, jak statečný mladý básník se nachladil při obětavém hašení stodol u Litoměřic a zemřel poté na zápal plic. Byla to sice smrt

krásná, hrdinská, ale neodpovídala pravdě. Připustit, že zemřel na cholery, těžký střevní katar, by nepůsobilo tak vznešeně, minimálně by příliš nevonělo, a rozbilo by to bystu romantického básníka. Obdobná situace panuje nad jeho nejslavnějším dílem: jeho velebáseň *Máj* bývá interpretována jako píseň lásky a básník jako romantický milovník, který se později zhmotnil ve sličné soše mládence na Petříně, básníka Máchy, který zasněně voní ke kytici šeríku. Tento cukrkandlový idol lásky zcela popřel skutečnou dramatičnost, vášnivost, živočišnost a trýzeň Máchovy životní lásky. Třebaže části jeho deníků i jiné dokumenty vypovídají jasně o těchto věcech, trvalo to v české literatuře neomluvitelně dlouho, než byly vydány i poslední inkriminované, básníkem šifrované zápisky svědčící o jeho sexuální naruživosti. A *Máj!* Vždyť vedle vstupní milostné jarní kantilény obsahuje také mučivou píseň nicoty, a stejně jako o lásce je to také báseň o smrti, o věčnosti i pomíjivosti, o vině a trestu, o Božím a lidském řádu i jeho porušení, a konečně je to báseň o reálné i metafyzické pouti. Pokud my dnes se k Máchovi vracíme, a chceme-li v něm vidět našeho současníka, ne nějaký literárně-historický relikvii či ideologickou relikvii, měli bychom v jeho obraze dnes konečně propojit všechny rozporné podoby tohoto básníka, ty slavené stejně jako ty ztajené.

Vladimír Křivánek
**Máchové
 inspirace**

BÁSNÍK

Do temné doby jsme se narodili
 a jako slepci tápem osudem;
 však býti básníkem je úděl jiný:
 být ústy naděje, až my tu nebudem.
 A plakat za nás vodou, která tone,
 rodit se za nás každým úsvitem,
 a říci zemi, která hrob nám stele:
 Jsme semenem, jež znovu ožije.
 Jsme listy stromů, jež smrtelně se chvějí
 a umírají každým podzimem
 Jsme trylky ptáků, jež se navracejí
 každého jara na promrzlou zem.
 Básník se rodí, ale neumírá;
 je poslem blesku, který zazáří,
 a v temnotě, co nás obestírá,
 zahlédnem jeho slzy na tváři.

MELANCHOLIE

Jsem vlastník vzpomínek
 a kocoviny. Vývěva paměti
 dneska mi krade
 postavy, děje, stíny.
 Tvář za tváří mi snímá.
 Rej masek. Vodo živá!

 Tehdy mí mrtví byli živí.
 Svět touze, písni otevřený.
 Kostnice kvetla každým rokem.
 Panova flétna! Lehké sbohem.

Kdo bude tvarovat hmotu tvé bolesti?
 Kdo jiskru vykřesá a touhu zažehne?
 Kdo v žití bez Boha modlitbám naslouchat?
 Jen tráva vyrůstá na hrobech bezedných.

Jen vlna za vlnou odlesky slunce hostí.
 Jen rytmus, kterým v nás ožijí dávní mrtví.
 Vzdálené lunny svit. Kosmická prázdnota.
 A možná prostor v nás? Tíknutí života.

Možná jsme jenom prach vrstvený k nohám soch.
 Osudným kamenem, co vzpírá Sisyfos.
 Jsme vegetací žil rozkvetlých do marnosti.
 A svaly napjaté jak plachta na žerď kostí.

Proč žijem, nevíme. A nevíme, kam jdem.
 Pod jakým znamením se jednou rozplynem.
 Zda bude soudný den či věčná temnota.
 Jsme listím podzimním v koruně života.

MELANCHOLIE II

Jsi pouhou křižovatkou cest.
 V bolestech musíš svůj kříž nést.
 Láska tě mine jako zjevení,
 jímž dožitelně budeš zmámený.

Radost tě bude provázet
 jak vlastní pýcha řadu let.
 A pak se v drobné promění.
 Jsme výmluvní až k mlčení.

Co za nás mluví je jen tíha.
 K pustému nebi duši zdvihát.
 Čekat až bude zpívat kámen,
 jenž dotýkán se změní v pramen.

Ze čtyř živlů jsme namícháni:
 oheň a voda, větru vání,
 a hlína, kámen, holá zem.
 Budeme, i když nebudem.

Budeme větrem, který stromy sklání.
 Budeme ohněm vypalovaných strání.
 Budeme vodou, která za náš pláče.
 Nakonec zemí, co budí mrtvé spáče.

SEN I

Jsou rytmy, jež nás přežijí.
 Až budem sen svůj spát,
 probudíme se na chvíli?
 A znovu umírat!?
 Zrodíme-li se květinou,
 Bůh dá nám opadat.
 Až steré krásy zahynou,
 budeme tiše spát.
 Zrodíme-li se člověkem?
 Zas marně milovat!
 A bohaprázdnou, pustou zem
 v náruči objímat.
 Pokradmu mrtví s námi jdou,
 čekají každým dnem,
 aby se staly květinou,
 anebo člověkem.

RYTMY

Na tomto světě nepatří mi nic.
 Jsem bledým svitem letních létavic.
 Jsem mžikem oka. Kmitem hvězdné suti.
 Zrnkem pšeničným pod žernovem smrti.

Něco mě drtí a něco pozvedá
 na tomto světě. Jiný nehledám.
 Závidím ptákům jejich volný let.
 A rozbřesk slunci. Noci hrozny hvězd.

Všemu, co v rytmech trvá, závidím.
 Přílivu vlny. Stromům košatý stín.
 Závidím písni, co tepem srdce zní.
 Na tomto světě nic mi nepatří.

BÁSNÍK II

Kdo s básní zachází,
o samotu se zraní.

Zoufale milovat
slovo, které se brání
vysvléci z významů.

Vymknutý z přízně davu,
chutnáš, co pomíjí.

Hluchému Bohu žaluj!

SAD

Z tolika vzpomínek je utkán lidský šat!
Z poháru lebky mé odnáší včelí roj
krůpěje sladkosti.

Jsme jako mladý strom. Budeme pohrdat
věčnými pravdami. Rájem i anděly.
Výdechem vzkříšení.

Teprve z květu plod nám oči navrátí.
Dospělost pohrdá jinošskou závratí
a s tichem rozpráví.

Jsme jako starý strom. Ptáci se vracejí
do jeho koruny. A hnízda, ve větvích
rozpjata, v něze bdí.

Jsme sadem vzpomínek. Cítíme listů pád
do slunce podzimu. Z čeho je utkán šat
pro naši nahotu?

Z tolika vzpomínek...

SEN II

Srst noci srší hvězdami,
když křídlo touhy křísne o kámen;
kamenné nebe nad námi
a pod nohama nahá zem.

Zdi zapouštějí kořeny
a ženou v plody zvící tragédie.
Jsme ohmatáni, určení!
Jen na zapřenou sen v nás žije.

V prolukách skutků vyrůstá
tráva a vítr – svědci života.
Sen, který dává světu řád,
nás učí hořce pohrdat.

V SVĚT JSEM VSTOUPIL...

Minula doba sladké blaženosti,
kdy samozřejmě bral jsem plody země
a láskou lidí podrážel si boty.
Jako Bůh silný a jako Bůh krutý.

Tehdy i čas se schoval v koutě
jako se světlo schová před slepcem,
jediná touha byla nadechnout se,
obejmout svět a utopit se v něm!

Ze svého dílu ta nejlepší sousta
slepě jsem házel jako kosti psovi.
Snad jsem už tušil kdesi v podvědomí,
že Kerberos je vzácně vybíravý.

Však maje ústa poraněná zpěvem
zvetšlou síť jsem vrhal ve své pýše,
až stovky háčeků zasekly se časem
pod moje žebra, jež se tisknou k srdci.

Jsem skromným hostem země svrchované,
po které šlapem, dřív než budou jiní
se stejnou pýchou šlapat zase po nás?

Nebo jsem loutkou, jež se marně vzpírá
tahu všech nitěk v ruce loutkářově?

Nebo jsem hráč, co v zahájení
na šachovnici ztratil již svou dámu
a ještě mnoho času zbývá
do konce hry?

Nevím?

Ilustrace Roman Karpaš

*(Grafika pro knihu J. Panáčka a J. Wágnera
Karel Hynek Mácha v kraji svého Máje,
vydalo Severočeské nakladatelství, 1990)*

VLADIMÍR KŘIVÁNEK, básník, literární historik a kritik, se narodil sedmého května 1951 v Kolíně nad Labem. Část dětství prožil v Pekingu, jinošský věk pak v Havaně, kam byl jeho otec v šedesátých letech dlouhodobě vyslán jako obchodník s elektrárnami a cukrovary. Po absolutoriu Pedagogické fakulty UK v Praze zahájil svou pedagogickou dráhu jako učitel češtiny a dějepisu na devítiletce v Kladně; od roku 1990 se stal vysokoškolským učitelem české literatury na řadě škol (UK v Praze; Literární akademie. Soukromá vysoká škola J. Škvoreckého v Praze; Technická univerzita Liberec; Univerzita Hradec Králové). Je zaměstnán jako vědecký pracovník v Ústavu pro českou literaturu AV ČR v Praze. Jeho badatelským zájmem jsou proměny české poezie od romantismu po současnost. Vedle literárněhistorické publikační činnosti (pět monografií a souborů studií) psal po celý čas poezii a publikoval osm básnických knih. Jako literární kritik se zabývá především novočeskou poezií v celém jejím rozsahu s důrazem na tvorbu autorů debutujících. Podílel se jako autor a editor na řadě publikací vznikajících pro potřeby pedagogické praxe a na mnoha literárněhistorických pracích, lexikografických publikacích a slovnících. Doslovy doprovodil řadu knižních souborů z díla Máchova, Nerudova i současných básníků. Nyní je předsedou Obce spisovatelů a členem výboru Českého centra Mezinárodního PEN klubu. Žije v Praze.

Otto Hejnic
**Máchovské
 reminiscence**

Hynku, Viléme, Jarmilo! Pod Litoměřicemi plyne Labe, někde je vidět červená záře, ano, ale není to oheň, jen odlesk zapadajícího slunce. Řeka mého dětství byla Oharka, s železnou lávkou pod starým cukrovarem. Tři dvacítiletí kluci sedíme na břehu u ohýnku a pečeme pár brambor. Přes železniční most přejede nákladní vlak, pod nohama utíká rozvodněná řeka, nad Oblíkem a Ranou letí mraky. Čas se ale vleče, brambor je ještě syrový. Říkám si, že jednou vyrazím! Pošlapu podél řek, vyšplhám na kopec, abych do srdce nabral obraz krajiny. Tohle je má zem, odedávna. Louny byly husitskou Lunou, kolem řeky se ježí chmelnice jako dlouhá kopí pěšáků na rytinách z třicetileté války.

Jarmilo! Jarmila chodila do vedlejší třídy. Matikářka nám dala dělat nástěnku, trvalo nám to nějak moc dlouho. Na školní chodbě v prázdné budově jsme se k sobě tiskli. Načapala nás a chrlila oheň a síru. Ani nás nenapadlo, že děláme něco špatného, vlastně jsme při tom ani nemluvili, jen špendlík zapíchnutý do písmeňka se chvěl.

Příští léto mě bratránek Jaromír vzal na čundr na Mácháč. Áčko jsme postavili ve stanovém městečku. Od ohňů, kde seděly slečny, nás jejich nápadníci

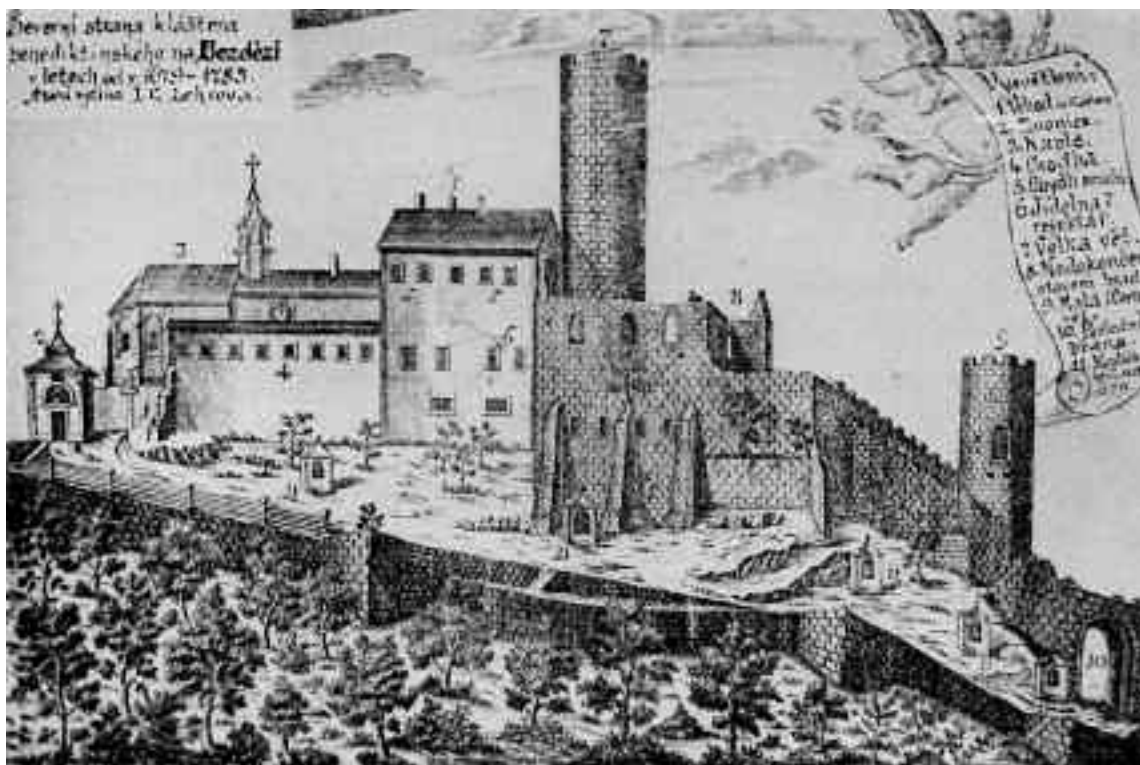
odháněli. Druhý den ležela na pláži snad tisícovka polonahých těl. K lásce zval hrdliččin hlas. Všechny, krom mne a Járy.

Umínil jsem si, že doplavu k ostrůvku uprostřed jezera. Asi po sto metrech jsem se převrátil na záda, abych si trochu odpočinul. Ženský hlas volal mé jméno! Zvedl jsem hlavu a viděl, že u břehu stojí ve vodě plavoláaska. Volá a rukou ukazuje, ať plavu k ní!

Obrátil jsem se a kraloval zpátky. Když jsem konečně vynořil hlavu a rozhlédl se, postarší blondýna a nějaký chlápek se ve vodě objímali.

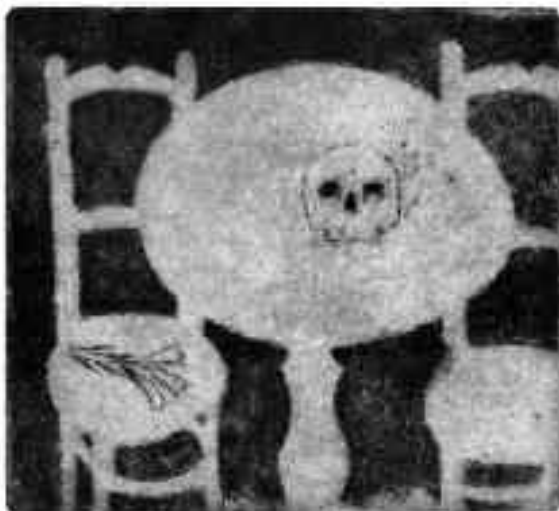
Řekl jsem Járečkovi, že tohle není žádný čundr. Řekl, že myslel, že na kočky zabere moje kytara, ale to bych se nesměl stydět.

Za rok jsem našel opravdové vandráky. Naše boty šustily v napadaném listí Kokořínského dolu. Nikde nikdo, ve vzduchu jen dávné příběhy. Začalo pršet. Schovali jsme se do malé jeskyně, skrýše bývalých lapků. Pár kilometrů se uprostřed pískovcových skal tyčil Kokořín. Udržoval jsem oheň a v jeho dýmu jsem si představoval, stejně jako ve třinácti, že jsem rytíř a jedu k hradu Kokořínu na koni. Naše družiny se spojí a vyrazíme osvobodit z rukou Branibora mladičkého královce Václava. Udeříme na Bezděz

I. C. Lehrov, Severní strana benediktinského kláštera.

Benediktýni, kteří část areálu hradu Bezděz využívali jako klášter, se zasloužili o to, že zřícenina byla uchráněna od dalšího chátrání i větších stavebních zásahů. Josef II. sice v roce 1785 klášter zrušil, avšak procesí sem chodila ještě dlouhá desetiletí.

pod rouškou tmy, ne zepředu, ale vyšplháme po úbočí, po skále až k hornímu nádvoří a na zeď hodíme lano s hákem. Pak zahovoří naše meče.

Vandráci hledali neporušenou krajinu. Místo, odkud by nebyla vidět žádná silnice ani slyšet projíždějící vlak. Prapůvodní zemi, která se od dob královice Václava stále zmenšuje. V zelených mundúrech se mezi stromy objevovali a ztráceli jako duchové. A tulák Smith, když mluvil o lesní moudrosti, zmínil se o Karlu Hynku Máchovi a přečetl mi verše pro dívku, kterou chtěl a neměl.

V Lounech za mnou přijel bratránek, už mužný hokejový a házenkářský brankář Jára, na motorce ČZ 175. Zastavil smykem a zeptal se: „Ty jsi něco měl s kozatou Jarmilou? Přerážnul jsi ji?“

Od scény na odpolední školní chodbě jsme si oba připadali nějak provinilí, ušpinění. Už jsme spolu nepromluvili, jeden druhému jsme se vyhýbali. Po základech jsme šli na internáty každý do jiného města. Spolužáci mě ale informovali, že se tahá s raubířema.

„Přerážnul jsi ji?“

Bylo jí už sedmnáct pryč. Neznatelně jsem přikývnul.

Musím se přiznat, že můj postpubertální šarm na dívky stále nezabíral. A milostná poezie, v tehdejší archaické a lyrické době, se zdála být klíčem k jejich srdéčkům. Začal jsem poezii číst, marně jsem zkoušel napsat kloudný verš.

Za čtrnáct dní přiletěl Jára a řval: „Ty jsi takovej blbec! Proč jsi mi lhal?!“

„Jak lhal?“

„Žes Jarmilu přerážnul! Byla panna! Když se vybrečela, napadlo ji, že když jsem plnoletej, měl bych si ji vzít! A žlutá velbloudí deka, kterou máme v pokoji na otmomanu a můj táta ji dostal od australského rozhodčího, má flek od krve a ten nejde vyprat!“

Znám Viléma, jezdí na Sibiř chytat motýly. Nejel jsem s ním. Hynek chtěl s námi založit týdeník, včas si to rozmyslel.

Stáli jsme u Máchova památníku v Litoměřicích a pětadesátiletá teta si vzpomněla na konec Má-

je: Hynku, Viléme, Jarmilo. Vybavila se mi moje spolunástěnkářka. Dnes je asi babičkou. Marné volání.

Od sedmnácti objevuji poezii, na několika mejdanech jsem ji i recitoval, ale tu cizí. Potkal jsem houfy básníků a básnířek, všechny Múza políbila, jen mě ne. České země jsou krajinou básníků. Nenačil jsem se psát poezii, neměl jsem štěstí ani u básnířek.

Zjednodušeně řečeno, básnictví je stažení myšlenky do několika veršů, které vystihují podstatu, ale ještě ji něčím přesahují. Něco z Máchy, Sládka, Seiferta, Nezvala, Halase a Hrubína zůstane vryto v srdcích.

Mácha, když se vyšplhal na Sněžku, podíval se do nitra Čech. Roztáhl ruce. Pravá se protáhla nad Děčín, levá až nad Beskydy, mystickým gestem objal celou zem.

„Věrný Čech i bratr náš, věrné Čechů srdce máš! Věrný syn jsi Čechů kmene, věrný bratr bratřím svým, jazyk český je i Tobě otců drahým dědictvím. České hory – české doly – české luhy – český háj – šírá vlast – ta česká země nejmilejší! Tobě ráj.“

Tento předzpěv napsal Mácha v době, kdy se čeština teprve dotvářela, kdy většina měst byla částečně nebo úplně poněmčelá. Je to vyznání víry do dalších časů.

Dvě stě let po Máchově narození se zdá, že jsme totálně zvítězili. Ale kde je věrný bratr bratřím svým? Je jazyk český otců drahým dědictvím?

Nepřišel čas na chvíli vypnout obrazovky televizorů a počítačů? Vyjít ven, znova najít borový háj? Ještě jsou v podvečer za reklamami zřetelné obrysy hraničních hor. Neměli bychom svoji krajinu bránit před betonem? A co krajina srdce, nezůstaly v ní vryty nějaké verše?

Ilustrace Vladimír Komárek, suchá jehla, 1983.

(Výtvarný doprovod Máchova Máje vydaného v Československém spisovatelství)

OTTO HEJNIC, narozen 15. 11. 1945 v Praze, žije v Liberci. Prošel řadou dělnických a technických profesí, po roce 1990 pracuje jako redaktor firemních novin.

Proza: *V pátek večer* (povídkový cyklus, 1983, Severočeské nakladatelství); *Dvě lásky na začátek* (román, 1987, Severočeské nakladatelství); *Ztracená závrať* (povídky, 1997, Horymír, Příbram), *Nebe na dosah* (novela, 2002, Erika), *O času a ohni* (povídky, 2007, nakladatelství Bor, Liberec), pro nakladatelství Bor připravuje povídky *Zase zvednout hlavu*, mezi které patří zde uvedené *Čau, amore a Máchovské reminiscence*.

Je autorem libreta muzikálu *Chytit kometu*, uvedlo Divadlo Příbram, hrálo se také v Divadle U Hasičů (Praha 1999), a rozhlasové hry *Návraty* (ČR Brno 1989). Sestavil *Příbramské hornické historky, Příbramské a jiné hornické historky* (Knihovna Jana Drdy 2004, 2007).

Publikoval v časopisech a novinách, kromě povídek výtvarné, hudební, divadelní a literární recenze. V roce 2006 napsal zatím nerealizovanou divadelní hru *Loupežné přepadení*. Je členem Kruhu autorů Liberecka a členem Obce spisovatelů.

Milan Exner
**Druhá smrt
 Hynka Máchy**

*Ha ty naše slunce,
 Vyšehrade tvrd!*

VYŠEHRADSKÁ PÍSEŇ

Jako by ostatky mohly ještě zpívat
 a tys byl v oplatce a přichlípil se rázem
 na patro hrobníka s rýčem a lucernou –
 tak jsi a rosteš a časem hůř než přízrak
 vracíš se... Ach, do hrobu, můj drahý!
 To květy sládnou, člunek lehce pluje
 a vlastní tvář překryla oblohu dole
 na jezeře... V hořícím keři uzardění
 plápolá šípek studu pod korunkou hada.
 Až na okov. Neboť nebylo řeči.
 Zároveň se poohlédnout. Už skřípe schod
 pod těžkým krokem zlehčeného údělu
 a osud supá. Ještě ne, ale už báseň
 jak souchotina lépe neudržitelná
 se vtísnila v labuť. Jen zatím
 bude v ní, až dozraje její lůna
 a padne jako hruška pod prs nalitý
 zrozením do psotníku. Ale vy všichni
 nezpěčujte osud, on mívá pod žebrem
 i malé okénko a pečetítko, které
 rozhrříveného lva drží na špagátě!
 Jako by se léta kroužilo mračno,
 mračno hrnc do výbavy dráteníka,
 tak rosteš ve smrti. Věř, to i my:
 netoliko lůna a špilberecký třas,
 ale i chudinská kaše a broky dole,
 pták bez peří nahoře, hůř než včera
 věž dole! Ocelový biliár, třaskavé
 pyje, pod kterými ujíždí znamenáná zem.
 Archa úmluvy se třese na mařeně.
 Jen lehká náušnička. Ty znáš prokletí
 i ostruhu pohrdání. Ty to znáš
 a ty se vrátíš, vyšehradský kníže!
 U víře, že daleká cesta, marné volání
 a láska zklamaná bez konce, bez konce!
 Pravím já: Ty! Ale do tvého pláště
 hloub a houšť jako při kolovrátku
 dešťových kapek a sirobinců rázem
 beze mne, ale s mou kůží už
 vydělanou v jirchářích beznaděje!
 To zarudlé nebe: tvůj plášť, Hynku!
 Plachta zvichřená krvavými stehy
 plichtí svůj kryptogram, abys už!
 Ale ty kroužíš ve svrchních vrstvách,
 třeskeš ostruhou o vyšehradskou skálu
 a zakroužíš nad Bezdězem. Troska tam
 v dálce dýmá. Od jihu vrány

slétají se k mrchovišti. Střemhlav
 padneš na kořist v utajeném káněti.
 V holé dlani katovský meč a kalich
 krve jen tak na ochutnání, co kdyby.
 Na Bílé hoře procesí bez monstrance
 se zastavilo u perníkářovy boudy.
 Vysoko na nebi krouží krkavec.
 Už se rojí... Už i já nařikám
 nad vlastní smrtí, neboť nejsem
 leč pohádka o milenci, který jednou
 nepřijde? Bez útěchy, na dluh,
 vykřičen a pořad nesmířený
 s tou boudou na rynku! A že ona
 nedochůdla a verš teď skřípe
 o nuzotu tím horší, čím skvostněji
 vystavenou pod sarkofágem. Jako by
 seděl na střeše světa a polejval, a co by
 shořelo, schraňoval pro pozejtější přízeň!
 Budoucnost nevábná. Dva schody
 už nad síly. Cholera v domě.
 Nevěstčí závoj a přímý levoboček
 v kolébce Ludvíka tak vpravo,
 že nelze potočit. Patoky vlajou
 struhou hleny na hlavní ulici.
 Vltava se tísni do těch břehů,
 ale špína navrch, špína dole.
 Do Prahy letí Marsyova kůže
 spěšně zpečená do foliantu
 v malém uzílku ruda nebe.
 Tvůj plášť, Hynku... Vždyť nám
 tam dole v hrobce knížat českých
 zbyly jen relikvie! Nikdo Tebe
 nevzbudí ze sna, který my sníme.
 Tobě půda lehká. Nám
 těžký sen a milostivé nebe
 tam pode zdí a skálou Vyšehradu.

Ze sbírky Králův most, 1976–77

ZVÍŘE VYJE NA MĚSÍC

Zatímco někde v podkroví umírá žena
 (protože na rakovinu se umírá v podkroví),
 v pádu listu do strže poznávám každou smrt
 toho, co usychá a odchází potochními hyby.
 Trpím za sebe, nesním do vás svoji bolest.
 Tak luna padává do potoka a já
 tuším někde celistvé štěstí dítěte, ale
 nevím, zda je pro člověka. První voda
 mrzne pod věkovitým sněhem pozemského,
 úchvatné nic napovídá nebytí bez nás...

Břízy se prohýbají pod vichřičným tepem.
 Žnec nakročí... Za první rosy
 kosa se zlehýnka sveze po výhoncích.
 Rozkročen stojí. Po čepeli kane
 průsvitná krev, ach, voděnka slza...
 Táhlým brusem zvláční zvláštní kmity
 pod okolíkem. Luna se do nich vklíní
 a prvním hmatem v trouch poplení louku.
 A on žne... Je noc a luka vůkol
 zmírají pod náparem neutuchajících vzmachů.

Sám. Lampa v přístěnku. Je pozdě.
 Probuzená můra do ní tluče. Jsem
 někde mezi. Nepocítím hrůzu z věcí,
 ale ani radost z odcházení. Budu
 mlčky přihlížet, až podetnou javor.
 Ani nemám vůli zpívat o člověku...
 Stačí strom! Protože každá bolest
 je ze sobectví. Jen do mroucího listí
 vesníváme vlastní pád a odcházíme –
 Vystřízlivění jako verifikace luny
 skleslé na kolena podkasané děvky –
 Do studánky, zkurvilé s ropuchou,
 nahlíží mládec, něžně klna modle.

Dívám se do zahrady. Naslouchám. Zde
 všechno už je, už je, ale nechce se stát!
 Písek skřípá pod nohama náhodného chodce.
 Noc. Stroj hodin nevědoucí. Člověk bdí
 a nepozná čas. Všechno měnlivé. Jen podle
 skřípění písku usuzujeme: je tam ulice a v ní –
 Bytující ve věčné proměně, slyšíme kroky
 jabloně, která se vydala za člověkem.
 Jablko hoří na obloze. Z větévky
 vrhá se sýkora ostrovid a tepe kůru.
 V hodinách to mlčí. V srdci to vře!
 Bratře! Co se nepodařilo zúplna, to
 bylo smrti vzmar? A co by dospělo prahu,
 pochopili bychom? Přemýšlíme, zda krajní
 odevzdanost životu nebo snad mnišská cela,
 a někdy i vytušíme, že zaměňujem iluzi iluzí.
 Smrt ani v opaku nic nezmění. Radost a bolest
 si jen vemlouváme. Vyvázat se je nesmyslné.
 Čas jako plážové mušle nás má. A pravda?
 Pravda... Kozel rozkročený nad divoženkou
 pohybuje v rytmu větru nožovitým pyjem.
 Ze zvichřeného jahodníku kane rudá šťáva,
 oheň, který ji vysuší, se podobá zas ohni.
 Žilobití jitrocele, podobno orfické lyře,
 ptá se, kde nasadí oráč. Je
 lidská pravda v houslovém klíči?
 Oblaka kvazinesmrtelného hmyzu
 zmírají na říčním molu. Řeka dole
 jednu po druhé a v celých chuchvalcích smývá
 smrt nečistou. Co o tom ví rybář,
 jenž na tyto mušky zatáhne jezerního sumce?
 Čas uhýbá času a naráží v nepatrných vlnkách
 do Atlantova sudu, jenž nese tu pospolitost.
 Dionýské opojení luny je samo o sobě, sui

generis se lomí do nevytříbeného kalu.
 Co ví příroda o člověku? Jen to, že je
 a někdy se modlí k luně ve stínu psiho vína.

Když konec spěje tak rychle, proč ještě
 myslet na úlek chodce? Šípková růže přší
 a lijavec chlístá. V závrtném náprstniku
 naděje se ničemu nepodobá. Z ustavičných
 pochyb roste důvěra. Den teprv přijde.
 Nic se neděje. Ale všichni jako by věděli!
 Luna kulovatí do přijatelného tvaru.
 Protože tesknice je smrtelná už z času
 nesmrtelného Hynka, dáváme přednost děsu.
 Květ na jabloni líkná. Chvěje se pod růžovými šlehy
 biče, z něhož v noci vzpučí bludná hruška.
 Nikdy nevyšvětlíme, že jsme tady na zaskok!
 Tím upřímněji zvíře vyje na měsíc. Postel
 s rodičkou hřímá. Vichřice naklání okolíky.
 Ale noc trvá a andělovo zlatisté kopí
 srazí ryngli, kterou jsme vysnili na břize.

Děšť není smutný. Když nedokážeme v jeho
 lanech vyšplhat až do koruny, my jsme smutní!
 Jablko tam sládne. Ale děšť svévolně klesá
 proti zemské tíži... Myslím: snad jen dobrovolně
 vytrvat do konce zaručuje onu míru blaženosti,
 kdy trpíme za jiné. Vždyť ani jablonož nezná
 nic nad Boha jablek. Víc není. Jen člověk,
 ponoukán deštěm a smrtí, bezustání trpí úsvitěmi –

Zeměkoule rotuje kolem pomyslné osy. V poryvu
 maličko zpožděném se pohne oceán. Krabí
 vypouzdrění vášně nahne sklenici. V myšlence
 najde malého pobratima. Věčně nesmířený
 člověk rajtuje herku. Vědoucí až k zadrnutí,
 ponoří veslo. A maličko zpožděný oceán
 sám nezná usmíření. Jen vzlíná k třetímu břehu.

*Ze sbírky *Ďábel podle Darwina*, 1977–78*

MILAN EXNER, liberecký básník a prozaik, se narodil 9. září 1950 v Liberci. Absolvoval Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem, získal doktorát v oboru literárních věd na Filosofické fakultě UK v Praze, kde také absolvoval doktorandské studium a posléze i habilitaci v oboru estetiky. V prosinci 2002 mu v nakladatelství Petrov vyšel obsáhlý generační román *Svatoušek*. Kromě toho vydal knihy novel *Struktura štěstí* (Severočeské nakladatelství, 1987), *A přece zážrak chtít* (tamtéž, 1989) a další romány *Oblast stínu* (Petrov, 2005), *Zoufalství* (Bor, 2006) a novelu *Lakuna* (Bor, 2007), první v řadě zamýšlených tzv. „divadelních novel“. Soubor pěti básnických knih vyšel v Torstu (1998) pod názvem *Poesie Z*. Básnická sbírka *ArteMiss* vyšla v Kalendáři Liberecka (2002) a po ní následovaly *Kantova růže* (Petrov, 2003), *Hoch s myší* (Lubor Kasal, 2006) a *Onona* (Bor, 2008). Výbor z nepublikovaných lyrických knih sedmdesátých let vydalo Okresní kulturní středisko v Liberci pod názvem *Ve slově hlina* (1990). Odbornou studii z oboru estetiky *Aktanty a nevědomí* vydala Technická univerzita v Liberci (2002), recenzovanou publikaci v oboru hlubinné literární vědy *Struktura symbolična; Na příkladu románu F. M. Dostojevského Bratři Karamazovi; Příspěvek k evoluční estetice* vydalo v roce 2009 liberecké nakladatelství Bor. Je členem Obce spisovatelů. Spolupracuje s Kruhem autorů Liberecka.

Otto Hejnic
**Jak překlady Máje
 vznikaly**

Ukázky Máje v hornolužičtině
 a dolnolužičtině

Na sklonku roku 2008 básníka a překladatele Milana Hrabala napadlo, že by bylo vhodné k příležitosti dvoustého výročí narození Karla Hynka Máchy zařadit překlad Máje do lužické srbštiny. Protože v Lužici nejsou básníci, kteří by dokonale ovládali češtinu, požádal o spolupráci nejprve dolnolužického překladatele Alfreda Měškanka, aby spolupracoval na lingvistickém překladu. Byla to práce klopotná – hlavně proto, že jazyk Máje není zrovna současný a popravdě je i dost zaumný. Když byla tato fáze oběma autory úspěšně dokončena, bylo třeba nalézt dobrého básníka, který by dokázal tento náročný text převést do adekvátní básnické formy v hornolužické srbštině. Delší čas Hrabal hledal takovou osobu. Ukázalo se, že dispozice i chuť do této práce má vynikající budyšínská básnička Róža Domašcyna, jejíž strýc – básník Jurij Chěžka – před mnoha lety úryvek Máje přeložil. Jeho dílo se Do-

mašcyna rozhodla dokončit. Lektorsky se rukopisu ujala zkušená redaktorka Marka Maćijowa z Ludowehego nakładnistwa Domowina. Na celém překladu se

v současné době ještě pracuje. Na Hrabalovu žádost připravuje ilustrace ke knize mladá malířka Isa Brycyna. Vydavatelské role se ujala pražská Obec spisovatelů, která získala finanční prostředky na vydání částečně z grantu Ministerstva kultury, částečně ze sponzorských darů. Knížka by měla zrcadlově, tedy v češtině a hornolužické srbštině, vyjít přibližně letos v listopadu v grafické úpravě Aleše Prstka a s doslovem Vladimíra Křivánka v kooperaci Obce spisovatelů a lužickosrbského nakladatelství Domowina. Kalmanach dnes jako první přináší ukázkou z této knihy. Jako překvapivý bonus přidáváme ještě paralelní překlad Alfreda Měškanka do dolnolužické srbštiny, takže budete mít neobvyklou možnost srovnat oba lužickosrbské jazyky.

Karel Hynek Mácha
 MÁJ

1
 Byl pozdní večer – první máj –
 večerní máj – byl lásky čas.
 Hrdliččin zval ku lásce hlas,
 kde borový zaváněl háj.
 O lásce šeptal tichý mech;
 květoucí strom lhal lásky žel,
 svou lásku slavík růži pěl,
 růžinu jevil vonný vzdech.
 Jezero hladké v křovích stinných
 zvučelo temně tajný bol,
 břeh je objímal kol a kol;
 a slunce jasná světů jiných
 bloudila blankytnými pásky,
 planoucí tam co slzy lásky.
 I světy jich v oblohu skvoucí
 co ve chrám věčné lásky vzešly;
 až se – milostí k sobě vroucí
 změnivše se v jiskry hasnoucí –
 bloudící co milenci sešly.
 Ouplné lůny krásná tvář –
 tak bledě jasná, jasně bledá,
 jak milence milenka hledá –
 ve růžovou vzplanula zář;
 na vodách obrazy své zřela
 a sama k sobě láskou mřela.
 Dál blyštil bledý dvorů stín,
 jenž k sobě šly vzdy blíž a blíž,

Karel Hynek Mácha
 MAJ
Přeložil Alfred Měškank

1
 Jo pónzy był wjacor – přědny maj, –
 wjacorny maj, lubosći cas.
 Tujawka k póškam woła zas,
 zož chójcow połny wónja gaj.
 Wó póškach šepa śichy mech,
 kwitucy bom łdžo póškow žal,
 syłojk jo rožam zaspjwał,
 a wón jo lubosći jich dych.
 Jazoro gładke w śmojtych krickach
 jo pótajmnje ból wuzněto,
 jo w cełem brjog jo wobdało,
 a słyńco jasne na njebjesach
 jo błužiło pó swójej droze
 ak lubosći łdzy rozpalone.
 A swěty jich pó njebję leše,
 w swětnicu lubosći su zajšli,
 až – w miłosći pón k sebje zgręte,
 w gasnucu škricku pšeměnjone,
 ak w błuże lubowarje spadnuli.
 Woblico pońeg' mjasecka
 tak blęde jasne, jasne blęde,
 kaź lubka lubowarja pyta,
 jo zgóriła se rožojta žaglota,
 na wódach wobraz swój wuzręła,
 a sama z lubosći jo mřęła.
 Jo w dali śćanił seń se dwóra
 a pśecej bližej k sebje žęštej,

jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
až posléze šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. –
Nejzáze stíní šero hor,
tam bříza k boru, k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou –
v čas lásky – láskou každý tvor.

Za růžového večera
pod dubem sličná děva sedí,
se skály v břehu jezera
daleko přes jezero hledí.
To se jí modro k nohous vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až v dálce v bledé jasno splyne.
Po širošířé hladině
umdlelý dívka zrak upírá;
po širošířé hladině
nic mimo promyk hvězd nezírá;
Dívčina krásná, anjel padlý,
co amarant na jaro svadlý,
v ubledlých lících krásy spějí.
Hodina jenž jí všecko vzala,
ta v usta, zraky, čelo její
půvabný žal i smutek psala. –

Tak zašel dnes dvacátý den,
v krajinu tichou kráčí sen.
Poslední požár kvapně hasne,
i nebe, jenž se růžojasně
nad modrými horami míhá.
„On nejde – již se nevrátí! –
Svedenou žel tu zachvátí!“
Hluboký vzdech jí ňadra zdvíhá,
bolestný srdcem bije cit,
a u tajemné vod stonání
mísí se dívky pláč a lkání.
V slzích se zhlíží hvězdný svit,
jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
co padající hvězdy hynou;
kam zapadnou, tam květ uvadne.

Viz, mihla se u skály kraje;
daleko přes ní nahnuté
větýrek bílým šatem vlaje.
Okno má v dálku napnuté. –
Teď slzy rychle utírá,
rukou si zraky zastírá
upírajíc je v dálné kraje,
kde jezero se v hory kloní,
po vlnách jiskra jiskru honí,
po vodě hvězda s hvězdou hraje.

[...]

se pšecej kšusej wobojmještej,
se wijaštej do změrkow klina
až póslědy do jasnog' splěštej.
Bomy se z nima k bomam kłonje.
Wobsenje slězy pómrok gór,
tam brjaza k bóru, k brjazy bór
se kłonitej. Žwała pó žwale
pó rěcce spěšy. Se grějo cele
w cas lubosći – kuždycki stwóř.

Na rožowatem wjacorje
pód dubom ředne žowčo seda,
ze skały na jazora brjoze
pšez jazor do daloka glěda.
Se módrina jej k nogoma wijo,
tam dalej zeleń zakwita,
pšec zelenjejša pšeswita,
až w dali w blědem jasnje spłunjo.
Pó šerošerej głažinje
zmucnjone žowčo pówužera.
Pó šerošerej głažinje
ak promušek gwězd nic njewuglěda.
Žowcyško ředne, janžel spadty,
ak amarant w nalěšu sprěty,
na blědych licach řednosć zajžo.
Góžina tak jo wšo jej wzela,
na wócy, gubje, jeje čoło
pówabny žal a tužu zapisała. –

Tak dwažasty jo zajšeł zeń,
do śicheg' kraja kšaca seń.
Ten slědny wogėń malsnje gasnjo
a njebjto tek, kenž rožowate
nad módrej' góru myrkoco.
Wón njepšizo, juž se njewroši!
Torjonu žal howko załapi!
Dłymoki dych jej nadrje zwiga,
bólosne cuše w wutšobje,
do tajmneg' wódow stukanja
se zleju jej' płac a zdychanja.
We łdzach jo gwězdne zybolenje,
gaž pó licoma ako škricki plěju.
Górucne škricki na licoma studnu,
ak padajuće gwězdy zaginu,
žož spadnu, tam kwětki wusprěju.

Glej, mty se tam pši skałach kšaju.
Daloko pšez nje wějate
wětšyki z bělej' suknju graju.
Wócko ma do dalin napněte.
Něnt łdzy se malsnje wutrěwa
a z ruku wócko zašamnja
jo na kraje wusměri daloko,
žož jazoro se góram kłoni,
pó žwałach škricka škricku góni,
we wóže gwězda z gwězdou grajo.

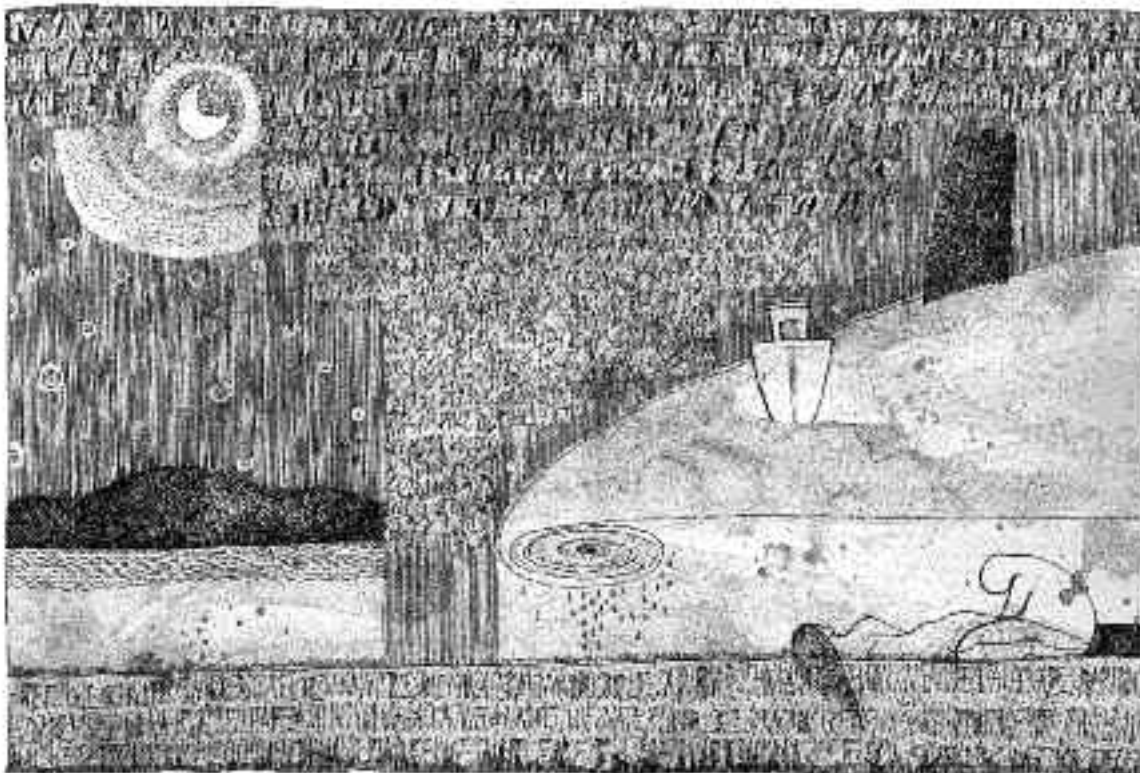
[...]

Tiché jsou vlny, temný vod klín,
vše lazurným se pláštěm krylo;
nad vodou se bílých skví šatů stín,
a krajina kolem šepce: „Jarmilo!“
V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!“

Je pozdní večer první máj –
večerní máj – je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

Śiche su żywaty, śamny wódow klin
se pód lazurnym płaščom chowa.
Nad wódu bęleje suknje seń,
a krajina wokóło šepca: „Jarmila!“
W dłymi wódy: „Jarmila! Jarmila!!“

Jo pózny wjacor, předny maj –
wjacorny maj – lubosći cas.
K lubosći wabi tujawki głos:
„Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

Karel Hynek Mácha
MEJA
(překlad Růža Domašcyna)

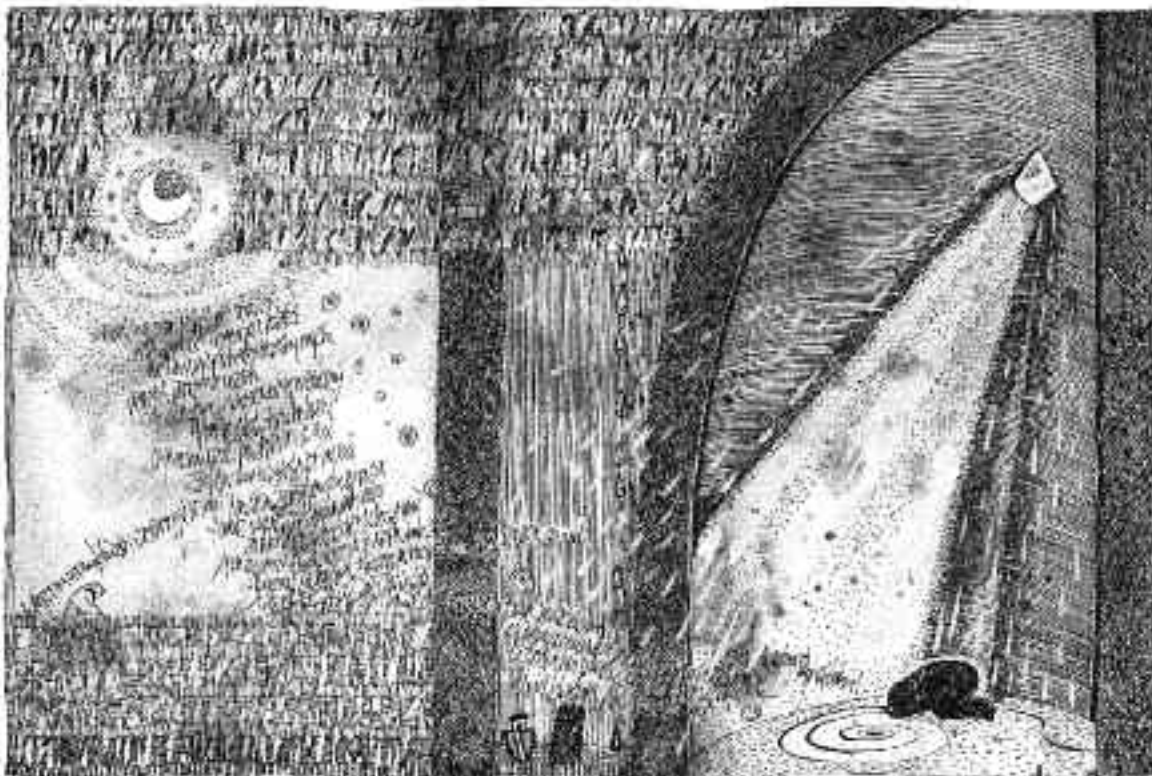
1

Bě pózdni wječor – přenja meja –
wječorna meja – bě lubosće čas.
Tujawki wołanje zaklinča zas,
do chójnow wónje zwabi reja.
Šeptajo w mochu lubosé machaše;
rozkčěty štom wo želach lhaješe,
spěw lubosće soľobik róži baješe,
a róža wonjacy zapach dychaše.
Hľadki jězor w chłódku kwětow
bluko wo tajnej boli bórčeše,
brjóh jón wot dawna wobjaty dzeržeše;
jasne slónca z cuzych swětow
w acurnych krjeslenkach na njebju hrajachu,
lubosće sylzy so w jězoru palachu.
A swěty po njebjesach čahajo
so w swjatnicy lubosće zetskachu;

Karel Hynek Mácha
MAI
(překlad Otto F. Babler)

1

Ein Abend spät – der erste Mai –
ein Abendmai – der Liebe Zeit.
Wo Föhren Düfte streuen weit,
das Täubchen ruft zur Lieb herbei.
Von Liebe lispelt leis das Moos,
Leid log der Baum im Blüteschwall,
der Rose sang die Nachtigall,
ihr, deren Duft war Liebe bloß.
Der See, den Schatten kühl umstellten,
ließ rauschen sein geheimes Weh,
der Strand umschloß ihn wie seit je,
und helle Sonnen andrer Welten,
sie kreisten in azurnen Strähnen
und leuchteten wie Liebestränen.
Auch ihre Welten, licht im Prunken,
im Liebesdome Zuflucht nahmen,

tam pyrjo so – rozžahle wjerhajo,
 kaž wustate płomješka hašejo –
 sej w lubosćach božemje dawachu.
 Woblíčo lunny pak poľne so swěćí,
 jasnoblěde jasnje hlada
 – lubka, kiž za lubšim trada –,
 žehliwe z róžojtym płomjenjom řeči;
 na wodach wobrazy swoje sej wuchwali,
 z lubosće k sebi so jaskrawe rozpali.
 Z daliny blyšćenje, blěduške scíny
 dworow stupaja bliže a bliže,
 steja wobjate niže a niže,
 do směrkwow zminu so, póžru je klíny,
 hač na kóncu do so wšě njesplunu.
 A štomy so štomiskam přisunu.
 Tam za nimi hory su, w šerínje
 chójna so k brězy a brěza ke chójnje
 tula zas. Žołma po žołminje
 w řece so pospěši. Pěni so bujnje –
 w lubosće času – wě lubować stworjenje.

Na róžojtym krasnym je wječoru
 pod dubisko holca so sydnyła,
 na brjoze při skale a jěžoru
 je daloko přez wodu zhladnyła:
 kak jěžor tu módry so sekluje
 a w dalinje nazeleń rozkćěje,
 srjedža so zelenosć rozwěje,
 blěda a blědša so zdaluje.
 Šěroko po hładzinje
 mučna holca pohlada;
 šěroko po hładzinje

bis sie – von ihrer Liebe trunken,
 verwandelt zu erloschnen Funken –
 als Liebende zusammenkamen.
 Des Mondes schönes Angesicht –
 das bleich sich hellt und hell verschmachtet,
 ein Liebchen, das zum Liebsten trachtet –
 erglomm zu rosenartem Licht,
 ihr Spiegelbild im Wasser sehend,
 vor Liebe zu sich selbst vergehend.
 Fern gleißen Höfe blassen Scheins,
 als kämen sie sich nah, ganz nah,
 als senkten sie umarmt sich da
 tief, tiefer, um dann schließlich eins
 zu sein im Schoß der Dämmerungen.
 Auch Bäume halten sich umschlungen.
 Der Berge Grau wirft Schatten weit;
 Birke und Kiefer dort zu zweit,
 und Wellen eilen durch die Flur
 im Bache. Alle Kreatur
 vor Liebe glüht zur Liebeszeit.

Bei rosenrotem Abendschein
 am Eichenbaum die schöne Maid
 am Ufer, hoch vom Felsenstein,
 blickt auf den See, hinüber, weit.
 An ihrem Fuß ihr spielt blau die Welle,
 um weiter dort grün aufzublühn;
 und immer lichter wird das Grün,
 bis es vergeht in bleicher Helle.
 Über die Fläche weit und breit
 schaut müden Blicks die Maid zur Ferne,
 und auf der Fläche weit und breit

jenož hwězdy wuhlada.
 Holčo krasne jandžel je padły,
 amarant je, w nalěcu zwjadły,
 rjanosć na błědym licu so minje.
 Hodźina jenož je wšitko jej zebrała –
 huba jej, wóčce, čolo, wšo hinje –
 tyšnosć je žarobu do rysow přidała. –

Dwacety dzeń džens so pominje,
 sonjenje brodži po wočichłej krajinje.
 Hladajcy poslednja čerweń hasnje,
 hišće raz róžojte njebo jasne
 namódrik horiskam pomiknje.
 „Ženje so njewróci – njepríndže! –
 Bjezčestnu zrudoba popadže!“
 Zdychuje, holčo so zatorhnje,
 wutroba čepi a boli to,
 hluboko we wodže slyšeć je stonanje,
 do njeho měša so holcynje plakanje.
 We sylzach hwězdný blěsk blyšći so,
 škrički wot licow so kradnu.
 Horce ze zymneho mjezwoča
 hwězdički na zemju doskoča;
 hdžež dopadnu, rostliny zwjadnu.

Holičo ze skały suta;
 dele přez kromu so chila,
 w běłym ju šaće wětr puta.
 Pohlad do daliny spěje. –
 Wóčce sej sylzowej trěje,
 njejapcy čeknje jej chwila,
 hlada do daliny kraja,
 hdžež jězor k horiskam so klóni,
 po žolmach škrička škričku honi,
 we wodže hwězdy sej hraja.

[...]

Žołmy so změruja, wody čěmny klin
 hlubiny z lazurnym plašćom zakrywa;
 nad wodu blyšći so běloh šata scín,
 a krajina dokoła zašepa: „Jarmila!“
 We hlubinach wody šće: „Jarmila! Jarmila!!“

Je pózdni wječor – přenja meja –
 wječorna meja – je lubosće čas.
 Tujawki wołanje zaklinči zas:
 „Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

erschaut sie nur den Gang der Sterne.
 Die Maid, einst Engel, jetzt gefallen,
 ein Amarant, im Lenz vergangen,
 der Schönheit Spur auf blassen Wangen,
 beraubt um Ruh und Wohlgefallen,
 ihr ist um Stirn und Mund, den lieben,
 jetzt Leid und Trauer hingeschrieben. –

Es sind heut zwanzig Tage kaum,
 dem stillen Lande naht ein Traum.
 Die letzte Feuersbrunst lischt schnelle,
 der Himmel auch in Rosenhelle
 glimmt über blauen Bergeshängen.
 „Er kommt nicht! – kehrt zurück nicht mehr!
 Verführt bin ich – mein Leid ist schwer!“
 In ihre Brust sich Seufzer zwingen,
 ihr Herz erbebt von Schmerz und Pein,
 und in des Wassers Wellendrängen
 sich auch des Mädchens Klagen mengen.
 In Tränen funkelt Sternenschein,
 die niederfließen auf den Wangen
 als Funken heiß auf kalter Krume,
 sinken wie Sterne, die vergangen;
 wohin sie fallen, welkt die Blume.

Sieh, wie sie weiß am Felsenrande
 sich vorwärts neigt und lauschend steht;
 der Windhauch weht ihr im Gewände,
 da sie gespannt zur Ferne späht,
 wischt schnelle Tränen mit der Hand,
 schattet den Blick, starrt unverwandt
 nach jener Gegend in der Ferne,
 wo Berge schon den See umstellen,
 wo Funken sprühen auf den Wellen
 und auf dem Wasser spielen Sterne.

[...]

Die Wellen still, ihr Schoß voll Leid,
 ein Mantel blau deckt alles weit und breit,
 über dem See ein schimmernd weißes Kleid.
 Das Land rings flüstert leis: „Jarmila!“
 Die Wassertiefe gleicherweis: „Jarmila! Jarmila!!“

Spätabend ist's – der erste Mai –
 ein Abendmai – der Liebe Zeit.
 Das Täubchen ruft zur Lieb herbei.
 „Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

ALFRED MĚŠKANK (14. 10. 1927 v Droždžiju). V roce 1952 absolvoval univerzitu ve Wroclawi. Působil jako učitel v Cottbusu a jako pedagogický spolupracovník tamního planetária. Od roku 1992 je v penzi, bydlí v obci Škodow. Napsal 15 astronomických programů. Zabývá se psaním textů pro lužickosrbšské písničky a překládáním zejména polské poezie. Překládá také z češtiny, slovenštiny a dalších slovanských jazyků.

Je autorem učebnice dolnolužické srbštiny pro polské studenty.

RÓŽA DOMAŠCYN se narodila 11. 8. 1951 v Sernjany. Dálkově vystudovala obor inženýr – ekonom hornictví, později Literární institut J. R. Bechera v Lipsku. Od roku 1990 je spisovatelkou z povolání. Vydala čtyři původní sbírky v lužické srbštině a několik sbírek v němčině. V lužické srbštině píše vedle poezie také krátké prózy, divadelní hry a eseje. Za svou tvorbu získala několik ocenění – mj. Cenu Čišinského (1995), Cenu Anny Seghersové (1998). Významná je také její překladatelská a editorská činnost.

Ladislav Smejkal

Hledání Máchy v jeho kraji

Určitě by Velký rybník u Doks minula sláva Máchova jezera, kdyby se do rukopisu Máje, který se osudovou náhodou zatoulal do knihovny uložené v Katusicích u rodiny Krouských, nedostal také lístek, kterým Mácha doprovodil svou básnickou skladbu, do rukou cenzora Zimmermanna v pražské univerzitní knihovně. V krasopisném lístku Mácha vykládá „básně oučel“ a vymezuje místa, kde se odehrává... „Děj se koná u města Hirschberg mezi horami, na nichž hrady Bezděz, Perštejn, Houska a v dáli Roll k východu, západu, poledni a půlnoci se okazují“. Zmínka o větší vodní ploše tu není. Leží uprostřed mezi jmenovanými hrady, takže je snadné ji sem dosadit.

Co jiného ukazovalo na Máchův vztah ke kraji? Vedle zápisníku z cest, které není možné automaticky pokládat za záznamy konkrétních inspiračních zdrojů, jsou tu hlavně dvě povídky: Večer na Bezdězu a Pout' krkonošská. První se cele oddává tajemnému kouzlu zříceniny, ústřednímu bodu krajiny, zatímco druhá vkládá na Bezděz fantazijní epizodu z dávných dějin jako snový zážitek z putování.

Právě v Pouti krkonošské poznáváme, že Máchův vztah k historickému géniu loci královského hradu a kláštera z doby barokní byl tak silný, že putování z Prahy do našich nejvyšších hor vedl přes Bezděz, tedy úplně jiným směrem, protože musel svou cestu posléze hodně otočit, aby nedospěl do Lužických nebo Jizerských hor, ale právě na Sněžku.

Literární generace Májovců v šedesátých letech 19. století byla zaměstnána hledáním nenalezeného portrétu básníka a „Máchův kraj“ ztotožňovala s Litoměřicemi, jeho posledním působištěm a místem jeho hrobu. Již krátce po básníkově smrti nad ním lkal přítel Karel Sabina (1813–1877). Jeho žalozpěv zněl z dálky a verše nebyly psány v obrostlém zákoutí hřbitova. Také ještě ve čtyřicátých letech 19. století zatím veršující více než politizující František Ladislav Rieger (1818–1903) pěl své vyznání mrtvému básníkovi z dále.

Teprve Jan Pravoslav Koubek (1805–1854) byl básník, který se snažil u nás zavést „hrobovou turistiku“. Básnické putování po hrobech slovanských básníků. Sbírkou jeho veršů vyšla v Sebraných spisech po jeho smrti. Památné místo v Litoměřicích navštívil roku 1845 a shledal hrob pustým. Jenže záhy se objevila v Praze zvěst, že litoměřický hejtman Jan Klecanský hodlá zasadit u Máchova hrobu desku a objednal ji v Praze. Koubek takové činy rád básnický oceňoval a zůstaly po něm příležitostné verše, třeba k přivezení Maxova sousoší Cyrila a Metoděje na Velehrad. Ke své dříve napsané básni přidal ještě epilóg k poctě Klecanského, který náhle získal obrov-

skou popularitu za svou pomoc při záchraně lidských životů v Polabí za strašné povodně roku 1845. Připomeňme si jen, že v Praze při

tomto přívalu vody byl protřzen Karlův most.

Od roku 1846 se Máchův hrob stal poutním místem. S ohledem na politické a kulturní poměry zájem o něj rostl po roce 1860 a napsány byly básně i od tvůrčích osobností vcelku nebásnických (Karel Václav Rais, Gustav Pflieger-Moravský). Putovat dál k severu za Máchou nikoho nelákalo. Obě uvedené povídky s motivem Bezdězu dlouho znal jen malý okruh čtenářů.

Až v Lumíru v roce 1891 vyšla stať nadšeného poutníka, pražského lékaře a spisovatele Josefa Thomayera, který nahlížel na Podbezdězí jako na kraj Máchův. Skromný autor přiznal, že jeho líčení je pouhá kresba tužkou proti barevné velkoleposti zdejší přírodní scenérie.

Bezděz se mezitím usadil v českých čítankách jako dějiště národně emocionální básně Svatopluka Čecha Věž na Bezdězi. Příběh o nebohém králevici Václavu II. byl vehementně prosazován českými středoškolskými profesory, kteří ukládali básně k učení se nazpaměť. Následkem toho zdůrazňovaly první české pohlednice Bezdězu z doby kolem roku 1900 v litografických nákresech i připojeném textu hrad jako místo utrpení dědice českého trůnu.

V jubilejním roce 1910 se objevil při vydání Máje památný citovaný lísteček „Výklad Máje“. Sté výročí básníkovy narození bylo vhodnou příležitostí k výzvě, vydat se po stopách jeho díla. Příliš se toho ale neudálo. Doksy a Staré Splavy se pomaloučku měnily na letovisko, ale obrostlý rybník zatím nikoho příliš nepřitahoval.

Letní hosté se vydávali na Čepelský rybník, přehlednou vodní nádrž na jižním okraji Doks. Tam se pronajímaly lodičky a byla tu i první plovárna. Na skalnatém vršku v sousedství byla na místě zaniklé

O českoněmeckých vztazích vypovídá i deska na Bezdězu v roce 1930, zničená Němci po záboru pohraničí v říjnu 1938 a obnovená po válce.

kapličky zřízena nízká dřevěná rozhledna. Velká část prvních celkových pohledů na městečko byla pro otisk na pohlednicích pořízena právě tady. Kousek odtud byly postaveny městské lázně.

Kdopak by tušil, že na této lokalitě se prvně protíná zájem návštěvníků Doks s dějem Máchova Máje. Vršek byl původně dvojité, malým sedlem rozdělený a na vyšším byla „kaplička bílá“ z Máje a na nižším popravčí pahorek. V básnické skladbě je Vilémův konec nejpůsobivějším vyjádřením lásky k vlasti.

Popravčí pahorek přišel pryč v roce 1867, kdy byl rozhrnut při stavbě železniční tratě z Bakova nad Jizerou do České Lípy. Našly se při tom i nějaké polámané lidské kosti. Literární vědci, znalci Máchova díla, Jan Voborník a Karel Janský si při hledání reálií Máje vytkli jako ústřední bod nalezení popravčího pahorku. Vyšli do terénu a ptali se starých lidí. Nikdo si již nic nepamatoval. Ze všeho hledání zůstala jenom představa, že rybník by mohl být dějištěm básně.

Odhalení tajemství popravíště bylo dáno do rukou člověka, který byl nejen ctitelem Máchova díla, nýbrž i místním znalcem a k tomu nejen zaměstnancem dráhy, ale i upřímným vyznavačem dějin železniční dopravy. K minulosti železnice se dostal díky svým zdravotním problémům, které ho vyřazovaly z aktivní služby drážního provozu a přinutily ho předsnout na místo administrativní a nakonec přímo archivní. Logika jeho profese ho přivedla až ke stavebním spisům železniční společnosti Česká severní dráha.

Oním mužem, jehož životní okolnosti jsem naznačil, byl Josef Panáček (1899–1973). Shledal reálie Máje a pátral i po dějové inspiraci, která klidně mohla být celá vyfabulována. Příběh otcovraždy našel v archivních kronikářských záznamech a prokázal, že Mácha příběh z města Dubé, jen deset kilometrů od Doks, určitě slyšel vyprávět a využil ho tak, jak potřeboval. Svě dílo, útlou knížku, Karel Hynek Mácha v kraji svého Máje vydal roku 1971.

Nemohu si odpustit moje osobní zastavení. Poznal jsem Josefa Panáčka rok před jeho smrtí, kdy přicházel do dokského hospitálu, kde vznikala druhá verze Památníku Karla Hynka Máchy. Byl jsem autorem libreta a postavil jsem ho právě na jeho knížce. Autor o ní téměř nehovořil. Když přišel a posadil se do křesla, tak vyprávěl o dějinách železnice. Mácha byl pro něj uzavřený problém. Vypořádal se s ním. V oboru dějin dopravy byl vynikajícím odborníkem, který nakonec s touto látkou měl méně štěstí než s Máchou. Žádné větší dílo mu nevyšlo, spousta jeho vědomostí zůstala v rukopisech.

Na hodnotě jeho máchovských objevů nic nemění ani to, že druhé vydání jeho studie z roku 1990 podstatně doplnil literární historik, středoškolský profesor Jaromír Wágner z Brna. Uvedl, že k dílu Josefa Panáčka přistoupil s úctou k nezištnému badateli a spíše jen přehlédl a znovu lépe přečetl to, co Panáčkův oslabený zrak už nerozluštil a nezachytil.

Josef Panáček při natáčení životopisného filmu Koleje života.

Vraťme se do času první Československé republiky. Letovisko u Velkého rybníka už bylo v „plné slávě“ a název vodní plochy se nehodil ani české ani německé klientele, skládající se z letních hostů zde trávicích prázdniny a pasantů, to jest těch, co přijížděli na jeden den. Právě mezi nimi bylo nejvíce Čechů a v době hospodářské krize třicátých let převažoval jejich počet nad zavedenými letními hosty.

Pojem jezero sem nepřišel jen od ctitelů Máchova díla. Jeho původ se nacházel severněji, kde liberecká smetánka se před první světovou válkou usadila v Hamru a tamní rybník záhy pojmenovala jezerem (Hammersee).

Hrabě Karel Valdštejn s městem Doksy založil Jezerní společnost a začalo zvelebování pláží a další investice do cestovního ruchu. Reklamní letáky, zvláště od pražské agentury Rudolfa Moose, spustily v obou jazycích propagační kampaň, kde se psalo o Dokském jezeře a v českém znění ještě ve vylepšené podobě o Dokském Velkém jezeře.

Oproti tomu milovníci Máchova díla postupovali jinak. Josef Maštálko, školní inspektor z České Lípy, líčil v jednom svém vyprávění, že čeští učitelé z Podbezdězí vodili děti k rybníku a vyprávěli jim, že to je místo, kde se odehrává Máj.

V létě roku 1926 zajistil Maštálko vlakový zájezd na Bezděz a k jezeru. Ohlas byl značný. V nadšených chvalozpěvech se hovořilo i o našem „Severočeském moři“. Hlavní bylo, že se ve veřejnosti ujímalo spojení Máchovo jezero. Také čeští podnikatelé s ním začali počítat. Hotelier Máka, který svůj podnik postavil do budovy nádraží, byl prvním, kdo se díky umístění setkával s českými hosty a podporoval zdejší společenský život. Čechům účtoval v restauraci i při ubytování slevy. Vskutku originální podpora národní myšlenky.

Ve Výkladu Máje naznačil Mácha bodově rozsah krajiny, do níž umístil své stěžejní dílo. Na ni navazuje Kokořínsko známé jako dějiště novely Cikáni, jejíž reálie v tom obrovském členitém terénu nebyly dlouho tak zřejmé a lokalizované. Úsilí pojmenovat celý kraj básníkovým jménem narazilo u německé většinové populace v severním Podbezdězí na odpor.

Máj, záhy přeložený do němčiny, bylo možné předložit zdejší veřejnosti a včlenit tak autora mezi tamní „Heimatdichter“ (Básníky domoviny). Bezděz svého německého „klasika“ neměl na rozdíl od Ralska, které oslavil v básnické skladbě stejného názvu o devíti zpěvech Josef Ludwig Haase (1849–1933), rodák z Mimoně. Svůj chvalo zpěv na přírodu a dávnou minulost hradní zříceniny zasadil do kontextu své představy o boji mezi Germánií a Slávií.

Němci o Máchovi nic nevěděli a vědět nechtěli. Jejich žurnalistika o něm nechtěla nic slyšet, zvláště po studě z 5. května 1926, kdy českolipské noviny v reakci na zájezd českých žurnalistů zaměnily Máchu s Macharem a ten byl dle jejich mínění „Němcožroutem“. Na německé straně šlo zásadně o politiku a ne o kulturní minulost. Nic českého nemělo vnikat na „uzavřené území německých Čech“.

Také české úřady byly obezřetné a nechtěly podporovat nějaké oficiální kroky při zavedení názvu Máchovo jezero nebo Máchův kraj, pokud cítili ne-souhlas německého obyvatelstva.

Znalec zdejšího kraje učitel Bohumil Kinský z České Lípy udělal mnoho prospěšného pro prosazení názvu Máchovo jezero. Pojmenování celého kraje po básníkovi mu téměř doslovně viselo na jazyku, když sepisoval své největší dílo, průvodce po celém území Dokska a Dubska. Nakonec se přiklonil i v názvu soudobé německé turistice a kraj pojmenoval Dubské Švýcarsko.

Nikdo se nepřiblížil vzrušujícímu tajemství borových hájů, skal a vodních ploch, nad nimiž se zvedaly trosky pradávných dějin a královské slávy, jako Josef Hora. Poslední, kdo tak pronikavě rozezněl notu máchovskou a to právě ve chvílích, kdy dějiny vlasti byly jak napjaté struny hrozící přetržením. V roce 1936 psal Máchovské variace ke stému výročí vydání Máje. Tam bylo chvění země, stín vnikajícího zla a předtucha zmaru. Trvalo jen chvíli, přišel Mnichov a noviny psaly v bolestném vzrušení... „také Bezděz jsme ztratili“.

Mácha emigroval z českého pohraničí. Jeho ostatky byly potichu převezeny z Litoměřic do Prahy, aby se v květnu 1939 uskutečnil jeho druhý pohřeb na Vyšehradě. Byl snad ještě důraznější národní manifestací než pohřeb Havlíčkův v roce 1856.

Mácha ovládl svůj kraj vítězně po květnu 1945. Slovu Máj dostalo se bezděčné podpory ze sféry dějin a politiky. Válka pro všechny skončila v máji a tento měsíc byl uvozen Prvním májem, mimořádně pěstovaným svátkem práce.

Bohumil Kinský napsal první poválečnou brožuru pro Doksy a deklaroval existenci Máchova kraje. Zastupitelé Doks na nic nečekají a přejmenují své město na Doksy u Máchova jezera. Stát sice nechal to přejmenování stáhnout, ale Máchovo jezero zůstalo, třebaže k tomu nemá žádnou zakládací listinu. Pouze odborné příručky dávají název do závorky za Velký rybník.

Sotva se podařilo odborářskému vůdci a předsedovi vlády v květnu 1949 znárodnit všechny penziony a hotely, přijel sem otevřít sezónu teď již opravdového ráje Revolučního odborového hnutí. Mácha se nastěhoval do kanceláří kulturních referentů a nad poetickým nádechem kraje bděli básníci a spisovatelé.

Marie Majerová zatoužila spatřit spokojené kladenské horníky a vypravila se navečer do zotavovny Kouba. Po večeři zjistila, že horníkům chutnalo, ale nikdo svou oblíbenou spisovatelku nepoznal.

Vítězslav Nezval na břehu Máchova jezera nespustil vodopád originálních poetizmů na téma lásky a smrti. Více tu prý holdoval skleničce a snad chvílemi seděl nad Zpěvem míru.

Odborářským plánovačům nestačily parníčky na hladině jezera zděděné z buržoazních časů. V roce 1958 byl v mělnické loděnici dokončen parník Máj, který se po silnici sunul z Mělníka do Doks. Zanechal po sobě mnoho škody na starých alejích podél silnice. Aby jízdy po jezeře měly větší atraktivitu, vznikl plán hodný sovětského vzoru. Plavební kanál od Máchova jezera do Novozámeckého rybníka. Vše za cenu zničení jedinečné a nenahraditelné přírody největšího hnízdiště vodního ptactva v naší zemi. Nebylo snadné tento plán odrazit a zabránit jeho uskutečnění.

Turistický průvodce Františka Patočky, vydaný v padesátých letech, vytýčil Máchův kraj velkoryse od Litoměřicka až po Český ráj. Nevyrovnal by se mu ani kraj Aloise Jiráska, či Karolíny Světlé.

Literární obsah jednotlivých krajů měl shrnout nový expoziční útvar českého muzejnictví – památníky. První Máchův památník vznikl v Litoměřicích v jeho úmrtní světničce. V Doksech byl založen v roce 1960 v půvabné budově hospitálu a obsahoval sbírku různých vydání Máje soustředěných Josefem Pannáčkem.

Idea velkého Máchova kraje byla už od samého počátku rozbíjena na kusy. Od roku 1947 se v jeho centru zřizovalo vojenské výcvikové pásmo, stále zvětšované, které se jen taktak nezastavilo až na samotných březích jezera. Na mapách zobrazovala toto území velká zelená plocha s několika naznačenými komunikacemi a názvy zaniklých obcí, k nimž se připisovala zkratka k. ú. (katastrální území).

Kdo nikdy nesměl vstoupit do Hradčanských stěn, nedovedl si představit, jak žil „strašný lesů pán“. Kdo si nikdy nemohl vyrazit do Kuřívod, neměl představu o téměř autentické podobě malého městečka doby Máchovy. Šťastnou shodou okolností se tam udržela až do roku 1950, kdy armáda městečko zbourala. Hradčanské stěny se pro lačné návštěvníky vrátily celkem neporušené po roce 1990.

Máchovo dílo bylo po roce 1968 obrazně ovinuto stuhou a vloženo do kazety s nápisem: „Pokrokové tradice“. Mácha měl svou prezentaci v učebnicích a byl maturitní otázkou, ale ze života se vytrácel.

Dovolu mi druhou osobní vzpomínku. Osvícený úředník Okresního národního výboru v České Lípě Dr. Antonín Vavruška, bývalý ředitel kulturního domu ve Cvikově, organizoval kulturní akce pod hlavičkou hovorů národních výborů s mladými občany. S motivy Máchova Máje a vlastivědou jednotlivých obcí jsem jich v polovině sedmdesátých let objel celkem 53 a setkával se s chlapci a děvčaty hlavně ve věku mezi 15–18 lety. Jezdili s námi i zpěváci, kteří dovedli vzít do rukou kytaru a spokojit se s velmi skromnými a někdy docela studenými prostory. Sestry Langerovy, Aleš Ulm, Jiří Helekal a sem tam i někdo jiný. Mladí lidé mezi sebou i soutěžili, kolik kdo si pamatuje veršů z Máje. Nebylo to špatné, nikde na nás vyjeveně nehleděli, když jsem řekl slovo „Mácha“.

Během sedmdesátých let se začaly sumarizovat různé ilustrace Máje a Bohumír Mráz vydal velký sborník s pěknými reprodukcemi Hradů spatřených. Náhledy do Máchova kraje se s velkým časovým odstupem staly velmi zajímavými. V každém případě byla figura básníka s neznámou tváří vsazována do vyhraněné představy o prostoru, snovém, symbolickém i realistickém.

Když se ve druhé polovině osmdesátých let začaly opět čerpat stojaté vody české kultury, byl to právě Mácha, kdo uváděl mnohé věci do pohybu. Výročí 150 let od vydání Máje v roce 1986 podnítilo novou čtenářskou edici, proběhly konference, vyšly odborné statě. Literárně filozofický Máchův zlomek Světy zašlé podněcoval nové diskuze o poetice zřícenin. Do osmdesátých let spadá velký badatelský rozvoj casteologie (hradologie). Bádání amatérů a profesionálních archeologů upřesňovalo interpretaci Máchova vidění trosky a naopak Máchovo romantické myšlení podněcovalo nové vidění zachovaných památek a jejich význam v krajině.

Především v té době vystupovala do popředí Máchova svobodomyšlnost. Byl zkoumán prostor jeho tvořivosti obklopený bezperspektivní strnulostí a odmítavou nevědomostí. Právě tak byl v perspektivě doznívajících normalizačních let vnímán Máchův pocit zmaru a nicoty. Cesta k Máchovi se ukazovala jako putování do nitra soudobé společnosti obklopené myšlenkovou zatuchlostí.

Příznačným akordem 17. listopadu 1989 v Praze byla noční zastávka pochodujících studentů u Máchova hrobu na Vyšehradě. Básník se zařadil k symbolům nové svobody.

Po jeho stopách chodili českolipští turisté od sklonku let sedmdesátých. Po roce 1990 dostalo putování nový rozměr. Etapová cesta krajem s dobovými postavami a zosobněným Máchou v čele.

V devadesátých letech nastoupil nový fenomén turistického pohledu na hodnoty minulosti prostřednictvím kouzla noci. Muzejní noci, noci kostelů, noční výstup na Bezděz vrcholící recitací Máje.

Tak se rychle převalila rušná léta a najednou je tu dvousté výročí Máchova narození. Na programu je

řada akcí. Jak dopadnou v době, kdy klasická česká literatura se zdá mizet za obzorem a mladší generace čte méně a méně? Při letošním veletrhu cestovního ruchu v Brně se Mácha dostal na přední místo témat poznávání vlasti. Odpovědi na soutěžní otázky u stánku dokských propagátorů zdejšího kraje leccos naznačují. Příkladně: Mácha zemřel mlád, kolik mu vlastně bylo let? Většina odpoví: mezi 30–40 lety. Jaké měl povolání? Většina odpoví: básník. Málokdo si vzpomněl, že právník, dokonce úplně a řádně vystudovaný. Dnes to tak chodí, že vědomosti jsou povrchní a nahrazuje je odhad plavců na vlnách internetu. Jak to dál bude s Máchou a jeho krajem?

Hospitálek v Doksech dle kresby Jana Čáky.

Interiér Máchova památníku v Doksech.

LADISLAV SMEJKAL, narozen 30. září 1946 v Benešově nad Ploučnicí. Po středoškolských studiích v Děčíně odešel do Prahy na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde studoval obory dějepisu a češtiny. V roce 1969 nastoupil jako historik do Vlastivědného muzea v České Lípě. Zde si rozšířil kvalifikaci o obor muzeologie. Devět let se věnoval také pedagogické činnosti na soukromé střední škole. Zaměřuje se na historickou vlastivědu a dějiny Českolipska. Vedle několika stovek příspěvků v denním tisku napsal větší monografie zejména o České Lípě: *Stará Česká Lípa*, *Českou Lípou krok za krokem*, *Z minulosti České Lípy* (spoluautor). Podílel se na dalších monografiích o městech a obcích: *Sloup*, *Žandov a Jablonné v Podještědí*. Přispívá do sborníku *Bezděz*. Posledním větším dílem je kniha *Máchův kraj – Českolipsko* vydaná v roce 2008.

Věra Vohlídalová

Deset let Krajské vědecké knihovny v Liberci

10. narozeniny liberecké knihovny očima V. V. v. v.

Psal se rok 2000. Bylo 9. listopadu. V médiích, a to i za našimi hranicemi, se to hemžilo titulky a mnoha

zpravodajstvími i komentáři k témuž: Stavba moderní knihovny a synagogy. Jedinečný počín pro 21. století v Liberci. Záštitou českého i německého prezidenta. Nominace na stavbu roku. Vklad do informační společnosti, centrum vědění, celoživotního vzdělávání, setkávání, komunikace...

Ta událost se komentovala, oslavovala i přetřásala ještě nějaký ten rok poté. Většinou s nadšením, pozitivně i s očekáváním. Přišly ale i zvlášť podivné pochyby o správném nakládání s veřejnými financemi, udání, stíhání, zakalené pohledy, vyvěrající z nepochopitelné zášti, závisti, ale i ze zoufalého nepochopení významu tohoto neobvyklého projektu v naší české kotlině. Otazníky PROČ tolik podezření, mě provázely po celých dalších deset let. Odpovědi na ně sice dodnes nemám, ale v tuto chvíli to nevidím už podstatné. Možná, že se najdou, ale je lépe to nechat spíš na zvědavé novináře či historiky. Já se dohledání odpovědi už vzdala. Trochu se o tom čtenář dozví v mé knížce vzpomínek na všechno, co mě nejen během stavby provázelo. Nazvala jsem ji „Na houpáče nejen s knihovnou“ (Liberec, Bor 2007).

Nejvíce se diskutovalo v odborných knihovnických a architektonických kruzích. Jeden z těch pohledů a hodnocení zde ráda uvádím. Architekt a režisér Šimon Caban v pořadu Salon v ČT2 (2001) na otázku: „*Který současný umělecký počín má podle vás evropské parametry?*“ odpovídá: „*Bezesporně je to Státní vědecká knihovna v Liberci. Protože to za prvé vzniklo na místě, kde se Evropa stýkala, ať už to byli Češi, Němci, Židi. To vlastní navázání na tu tradici, která byla přerušena, se mně hrozně líbí. Ta budova je obrovská, ale ona má vlastně pevné základy a zároveň vršek je takový lehounký, čím dál tím lehčí, vznáší se v tom duchovnu v oblacích a to je hrozně sympatické. Má to ten evropský rozměr především z toho důvodu, že tam dochází ke komunikaci, což je hrozně důležité. Komunikaci mezi tím, kdo vůbec pojal myšlenku, že by tam něco mělo být, jaký má mít obsah, samozřejmě mezi tím, kdo tam dal peníze, kdo do toho dal nápady a kdo do toho zapojil, právě díky tomu úkolu, to duchovno a tu spolupráci.*“

Když přelétnu těch uplynulých deset let zpět, tak je to období plné snah našich kolegů a kolegyn knihovníků s rozporuplnými výsledky úspěchů a nezdarů. Někde se podařilo postavit (např. Moravská zemská knihovna), zrekonstruovat do moderního provedení interiérů, někde se realizace táhla roky... Krásným dárkem jak uživatelům, tak knihovníkům a informačním pracovníkům bylo otevření novo-

stavby Národní technické knihovny v Praze. Ale tu stavbu, na niž jsme všichni s nadějí čekali, stavbu Národní knihovny v Praze, se nepodařilo ani vyprojekto-

vat, natož postavit, přesto, že vítěz architektonické soutěže byl znám. Byl to ve světě známý Jan Kaplický. A to jsme jednou z posledních demokratických zemí, která nemá funkční moderní budovu pro národní knihovnu. Na peripetiích kolem architektonické soutěže, na kontroverzních výrociích a argumentačních veletečích některých politiků je vidět, jak se vlastně u nás ke knihovně politici stavějí. Velmi často jsme slyšeli a ještě i slyšíme: My knihovnu nepotřebujeme, tahle nám stačí... Koho tím „my“ ti starostové, zastupitelé, poslanci myslí? Copak knihovny nebyly našimi předky spojovány neodmyslitelně se školou, copak neexistovala legislativa, která obce zavazovala zřizovat knihovnu v každé obci s počtem obyvatel nad 1 200?

Kam se poděla ta hrdost ke vzdělání? A tak se pohřbilo několik projektů na knihovny. K těm vedle Národní knihovny nejkřiklavějším patří projekt na novou budovu vědecké knihovny v Ostravě. Její osud je obzvláště krutý. Se změnou krajské vlády padlo rozhodnutí zastavit již rozběhnutá stavební řízení... Určitě bych k tomu napsala více, ale popustila bych k těm faktům mnoho emocí, a tak se vrátím k našemu jubileu.

Než se před deseti lety poprvé otevřely „brány“ novostavby knihovny i synagogy, bylo za námi už vlastně spleť přemítání, studium, cestování po světě za příklady, diskuse, jak to nejlepší využít na naše poměry. Bylo toho vlastně najednou tolik, že mně pracovní den nestačil. Vstřebávat proměny společnosti, systému, který po zhroutilí toho starého byl víc než v plenkách. Hledat cesty pro postkomunistické prostředí, pro které nikde nebyla obdoba. Myslí si ale, že zkušenost o fungování knihoven, jejich služby, jejich struktura a úroveň v demokratických zemích byly a budou přenosné bez velkých revizí a oprav. Tohle ovšem museli nejdříve, nebo spíše paralelně se vším, co proměny ve společnosti přinášely, umět přijmout i zaměstnanci knihovny. Vzpomínám-li na čas začátků, nesmí ve vzpomínkách chybět Dr. Libor Mrázek, který už neměl po obrovské pomlce v jeho profesním životě vinou pronásledování minulým režimem šanci navázat na svou usilovnou snahu využít již hotové studie na rekonstrukci a přístavbu stávající budovy na Benešově náměstí. Jeho návrat do knihovny po roce 1989 byl už jen symbolický ve funkci poradce. On je legendárním představitelem zvýšení odborné úrovně knihovny poloviny 20. století. Jeho jsem si vážila a i kvůli němu jsem tu odvahu do vřavy vstoupit měla. Zasloužil si to. Ne-

dožil se otevření, ale ještě vnímal, že se stavba dokončuje.

Určitě musím vzpomenout a vzdát čest i dalším, kteří stáli u zrodu a pomáhali k narození nové liberecké knihovny a nedožili se jejího otevření, nebo zemřeli krátce poté. I oni se zasloužili o její vznik. Byl to Samuel Guman, první předseda liberecké židovské obce, Byl to Jaroslav Mráz, tehdejší přednosta Okresního úřadu v Liberci. Také jeden z ministrů, kteří na rozdíl od mnoha jiných (bylo jich celkem 7) patří mezi podporovatele knihovny v Liberci a není již mezi námi. Byl to Pavel Tigrid. Ani Radek Jech, náš kolega, který připravil koncepci hudebního oddělení a nahrávacího studia, se nedožil realizace svého velkého podílu na stavbě. A byl to také kantor židovské obce Jindřich Weitzen, dobrotivý člověk, který nejen že korigoval hebrejský text na fasádě synagogy, ale zazpíval při otevření modlitbu za mrtvé „kadiš“. Ještě jsou tu dva lidé, kteří patřili k neaktivnějším a byli představiteli knihovníků, jimž bylo jejich povolání posláním. Zemřeli během těchto vzpomínaných deseti let a já jim alespoň touto cestou chci poděkovat právě tak jako těm již zmíněným. Je to Ladka Skopová a Václav Carva. Patřili mezi opory služeb.

I přes bolestivé ztráty se docela ráda vracím k počátkům tohoto dobrodružství plného radosti, napětí, pochyb i bezmoci, ale plynoucího nezvratně k svému cíli. Ale kdy to vlastně všechno opravdu začalo?

Ten úplný prvopočátek snah postavit knihovnu nebo ji proměnit v důstojný stánek pro veřejnost 20. století a zbavit ji tak provizorií, kterými procházela od 50. let, se dá najít už v letech sedmdesátých. Ani moji předchůdci neměli totiž patřičně pochopení tehdejších mocipánů. A tak paradoxně neúspěchy mých tehdejších kolegů přinesly svým způsobem zisk nám až na prahu 21. století.

Připomněla jsem při tom přemítání o minulosti pokusy o oživení už vypracované studie rekonstrukce a přístavby budovy na dnešním Benešově náměstí. Z té budovy a jejího sousedního objektu, kde stará knihovna byla v pronájmu, se podařilo úspěšnou modernizací vybudovat novou a funkční administrativní budovu magistrátu a umístit tam i turistické informační středisko.

My jsme po prvních diskusích a jednáních, zahraničních studijních cestách a stážích zhruba od roku 1991 měli až teprve v roce 1995 ucelenější představu, jakou knihovnu chceme. Takže jaká že měla být ta naše budova pro knihovnu a jaká mementa jsme nechali architektům a stavařům?

Zde ve zkratce malá ukázka:

„Na první pohled by (knihovna) měla být místem klidu, radosti z možného povznesení duchovního... mluvíme o knihovnách radosti. – Spousta médií a prostředků evokujících a motivujících k dalšímu vzdělávání, prožitkům – až magické působení – blízkost s psychologii prodeje. Bezbariérové přístupy. Příznivé vnitřní klima – dům září, vyrovnaná škála barev, har-

monie, dobré osvětlení (i možnost zastínění) doplnit i bytovým zařízením mezi vystavenými regály. Příjemné klima vytváří příjemné prostředí pro komunikaci, odpočinek a příjemné lidi. Knihovna je členěna tak, že prostor uvnitř není uzavřen, je vidět do všech pater. Důraz na perfektní prostorovou orientaci od samého počátku vstupu do budovy.

Podřizujeme se definici jednoho ze základních lidských práv: KAŽDÝ OBCĀN MÁ PRÁVO NA INFORMACE...“

Myslím si, že se podařilo něco úžasného. Něco, co v té době neprožíval každý, kdo něco podnikal, stavěl, vytvářel.

Dílo se podle nás i mnohých uživatelů opravdu podařilo. Jeden z mnoha příkladů, který se sem jako malé upřímné blahopřání nebo poděkování docela hodí. Poslal mi ho brněnský kolega:

„...posílám kousek korespondence s jednou studentkou ohledně českých knihoven. Myslím, že stav vystihla přesně. A jelikož si myslím, že přesně vystihla i libereckou knihovnu, jako malý dárek posílám:

K těm stavbám: když jsem byla v Brně, chodila jsem ráda jen tak pobýt do MZK (Moravská zemská knihovna – pozn. aut.). Byl tam klid (občas mrtvolný, ten, který je vyžadován okřikujícími knihovnicemi :-)), ale dalo se tam rozjímat. Mahenka (Knihovna Jiřího Mahena v Brně – pozn. aut.) byla zase jiná a vždy jsem si říkala, že dělat u výpůjčáku bych tam nechtěla. Přesto ale jsem na pavlač ke skladovému okénku chodila ráda a pak koukala nahoru do „světla“ i dolů na lidi. Až v Liberci jsem poznala, co je to přijít do knihovny, objevit pohodlné křeslo, mít v ruce knihu a občas se podívat na Ještěd, zda tam ještě pořád stojí. Tady (Haviřov, Ostrava, Opava) žádné podobné místo neznám. Nechodím tady do knihovny jen tak pobýt, chodím vážně jen pro služby a mažu pryč. [...] Jen tak pobýt chodím do kaváren s vyhlídkou apod., jenže to leze do peněz. Nikdo z mých přátel na jihu Čech, Moravy (snad jen Brňáci na fildě), v okolí Prahy a od nás zatím nemá spojení knihovnu s místem, kde se mohou setkat s přáteli a jen tak pobýt kvůli prostoru a atmosféře.“

Toto byla moje gratulace k výročí „naší“ knihovny. Další desetiletí ji čeká. Pohledy zřizovatele (zastupitelů i rady kraje) se na její postavení v systému vzdělávání v mnohém nezměnil. Strádá stále na nedostatek financí, uznání nezbytnosti..., podobně jako vždy předtím. Tak mohu jen přát více osvícených politiků a více odvahy se prosadit. A já držím všem, kteří to mohou ovlivnit, palce.

VĚRA VOHLÍDALOVÁ se narodila v roce 1942 v Londýně. Vystudovala vysokou školu Institut osvěty a novinářství UK Praha, prosadila a postavila novou Krajskou vědeckou knihovnu v Liberci. Publikuje časopisecké články, prezentace a přednášky v oboru knihovnictví, výstaveb a moderních služeb knihoven, česko-německých vztahů, lidských práv, postavení menšin. Napsala knihu vzpomínek: *Na houpačce nejen s knihovnou* (Nakladatelství Bor, 2007). Členka Kruhu autorů Liberecka.

Luboš Přihoda

A potom přijely tanky...

O roce 1968 v Liberci
očima novináře

Běž domů, Ivane

Těch hesel, vtipných i méně vtipných, kultivovaných i vulgárních, kterými si národ posiloval sebevědomí a vyjadřoval svůj odpor proti okupaci, byla vskutku záplava. Spousty jich v Liberci vytiskla Severografia, rozmnožovala se i ručně opisem, malovala se na plakáty a transparenty, psala se vápnem – protože tenkrát ještě nebyli sprejeři – velkými písmeny po zdech, ohradách a po vozovkách, popsaly jezdily vlaky, tramvaje, autobusy a motorová vozidla všeho druhu a značek. Přesto, že rachotily tanky, lidé neztráceli humor a vtip. Ústředním motivem této názorné agitace bylo „*Rusové, táhněte domů!*“

Objevují se hesla se jmény, která nepotřebují vysvětlení. „*Kdo je velký posera, ten se drží Koldera.*“ A hlavně: „*Nechte si pšenici a zlato, dejte nám SVOBODU, Dubčeka za to*“; „*Dubčekovi slivovici – Novotnému šibenici*“; „*Dubček vás nevolal, táhněte za Ural!*“; „*Báli jsme se Západu, napadli nás z Východu*“; „*Poznali jste civilizaci, táhněte domů!*“; „*Rudí bratři! Vraťte se do svých rezervací. Vínnetou.*“; „*Slon ježka nespokne.*“ Nejfrekventovanější heslo okupačního týdne, jak již podotknuto, „*Lenine, probud' se, Brežněv se zbláznil!*“; rozšířil *Průboj* o dodatek „*a tvoje ideje zazdil!*“ A další rýmovačka z arzenálu lidové tvořivosti: „*Lenin by se styděl, kdyby vás tu viděl.*“

Přehršli hesel vysílá hloubětínský rozhlas. Ta hesla i strohé výzvy se rychle přenášejí i do ulic Liberce:

„*Ať žije Sovětský svaz – ale doma!*“

„*Zařad'te se v jeden šik, Dubček je náš Jánošík.*“

„*Tak dlouho jsme prohlubovali naše přátelství, až jsme na dně.*“

„*Znásilnit nás můžete, ale rodit nebudeme.*“

„*Se Sovětským svazem na věčné časy, ale ani o den déle.*“

Ve 12. ranním vydání *Svobodného Vpředu* ještě čteme: „*Jakou vodku to pijí, že ohluchli a oslepli?!*“

Plakát Divadla F. X. Šaldy oznamoval: „*Braniboři v Čechách podle J. V. Stalina. Režie: Leonid Brežněv. Dirigent: generál Jakubovskij. Výtvarník a zvláštní efekty: generál Pavlovskij. Inspicienti: Gomulka, Kádár, Živkov. Nápověda: Walter Ulbricht.*“

Lidové tvořivosti v ulicích, onomu srpnovému folklóru, lze vytknout i přílišnou zjednodušenost nebo také vulgárnost. Byla to však sebeobrana bezbranných lidí. Některé veršovánky se ocitly také v médiích, jako třeba ta, kterou přivezli mladí Jablončáci z Prahy:

„*Na ochranu státní banky nejsou třeba ruské tanky.*

„*Vždyť to hovno, co tam máme, sami sobě uhlídáme.*“

V ulicích jsme si mohli též přečíst srdnaté heslo od plíc:

„*Za svobodu díky vřelé, teď už běžte do prdele.*“

A jeden nezaměnitelně liberecký slogan: „*Pan Brežněv je velkéj pták, chtěl nám zbourat Benešák.*“ Což byla narážka na tankem nabourané podloubí na náměstí Bojovníků za mír, ale současně upomínala na to, že se toto náměstí po 2. světové válce tak jako nyní jmenovalo Benešovo a mnozí občané je měli zafixováno v paměti jako „*Benešák*“.

S žádostí *Protestujte účinně, ale důstojně!* se na libereckou veřejnost obrátilo předsednictvo OV KSČ.

„*Během včerejšího dne se na několika místech našeho města objevily různé nápisy a kresby,*“ šíří tuto žádost 7. vydání *Svobodného Vpředu* z 24. srpna, „*které nejsou důstojné občanů státu, který ač zrádně okupován, je odhodlán i v této závažné situaci zachovat rozvázný klid a uplatnit – řečeno slovy soudruha Dubčeka – svou státnickou moudrost [...], protestujte vynalézavě, pádně a účinně, neuchylujte se však*

v žádném případě k protestům degradujícím naši společnou věc. [...]“

Koluje Desatero:

Nevím,
Neznám,
Nepovím,
Nemám,
Neumím,
Nedám,
Nemohu,
Neprodám,
Neukážu,
Neudělám.

Zatímco se v řeznictví v liberecké Pražské ulici objevuje nápis „*Dnes sovětské svině*“, vyvěšují mládežníci v téže ulici vedle prodejny klobouků tabuli s Dubčekovou hlavou „*s úsměvem na rtech, jak kouká z peřinky převázané povianem*“. Text: „*Jen ty mě, matičko, dobře chovej, budu Saša Nobelovej*“ (*Průboj* 26. srpna).

Takové jsou kontrasty v odpovědích na situaci. Mezi lidmi kolují nejružnější písemnosti a kresby lidové tvořivosti. Třeba jídelní lístky. Hostinec „*U pěti okupantů*“ uvádí: polévky – krvavý boršč, vývar ruskej blbosti; hotová jídla – varšavská sekaná, Ulbrichtovy vousy v omáčce, Kádárův úsměv nakyse-

Jedna z fotografií šířených v prvních dnech okupace. Autorem je Václav Toužimský.

lo, nadívané krky okupantů; jídla na objednávku – Gomulka á la divoký kanec, Bíl'ak na rožni, Kolder jako vypečenec; laciná jídla – Brežněvův mozeček, československo-sovětské přátelství na huntě.

V neděli 25. srpna vysílal rozhlas z Hloubětína písničku *Běž domů, Ivane*, kterou složil Jaromír Vomáčka a která během okupace zlidověla: „*Běž domů, Ivane, čeká tě Nataša, běž domů, Ivane, tady tě holky nemilují, běž domů, Ivane, tady tě nemá nikdo rád. Běž domů, Ivane, a už se nevracej. [...]*“

V hospodách kolují anekdoty. Třeba: V jedné obci vzbudí ráno starého dědečka: „*Dědo, vstávej, jsou tu okupanti!*“

„*Sákryš, to bude průser! A už to vědí Rusové?*“

Ke slovu se dostávají anekdoty na účet Rádia Jerevan. „*Naše vojska byla v ČSSR vítána květinami. [...] My dodáváme: Ale byly ještě v květináčích.*“ Šibeniční humor: „*Sovětské automaty vás obslouží rychle a bez čekání.*“ A švejkárna.

„*Nad Prahou nám lítaj anky,*

v Praze střílí ruské tanky.

Co říkáš teď, lide český,

chová se k nám brácha hezky?“

„*Jo, jako starší brácha, který dá tomu mladšímu občas přes držku,*“ řekl by Švejk.

LUBOŠ PŘÍHODA (1934), liberecký novinář, překladatel a básník. Knižně mimo jiné vydal výběry z poezie Reinera Kunzeho a Hannse Cibulky, román a prózy Johanne Bobrowského *Litevské klavíry* a *Boehlendorff a ti druzí*, *Tanečník Malige*, novelu C. F. Mayera *Král a světec*. Je rovněž autorem a spoluautorem několika rozhlasových her a autorem jevištní adaptace *Tři vlasů děda Vševeda* (Mladá scéna Ústí nad Labem). Za normalizace upadl pro svoje postoje v nemilost, byl perzekvován jako nepřátelský, antisocialistický živel. Po letech, kdy nemohl publikovat (např. *Litevské klavíry* nebo překlady německých básníků v antologii *Poezie NDR* kryl Jiří Votava), vydalo v r. 2004 nakladatelství Bor jeho knihu básní *Promluvy do zdi*, i jeho překlad knihy I. Engelmannové *Návrat pod zelenou střechu* (od téže autorky vyšel rovněž jeho překlad knihy *Židé v Liberci*, kterou vydal Kruh autorů Liberecka, 2007). Ukázka je z knihy *A potom přijely tanky...*, kterou vydal Kruh autorů Liberecka v roce 2010. Je členem KAL, Syndikátu novinářů ČR a Obce spisovatelů.

Jaroslav Sedlák

To by nám žalud dal aneb Jak se žilo v okresních novinách ke konci vlády komunistů v Čechách

Vzpomínky novináře

Pravdivost na bronzovém stupínku

Základní atributy marxisticko-leninské žurnalistiky: 1. stranickost, 2. angažovanost, 3. pravdivost, 4. aktuálnost, 5. jazyková vytříbenost.

Takhle to bylo napsáno ve skriptech pro vysokoškoláky na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy. Kdo při zkoušce z teorie marxisticko-leninské žurnalistiky tyto atributy nevyjmenoval ve správném pořadí (například vyslovil na prvním místě PRAVDIVOST), vyletěl.

Takto ideologicky vybaven jsem nastoupil v červenci 1985 do funkce redakčního eléva se zaměřením na sportovní rubriku do redakce libereckých okresních novin Vpřed, vydávaných okresním výborem KSČ a Okresním národním výborem.

Čestík

Ač nestraník, byl jsem poučen, že na chodbách „baráku“ se nezdraví „Dobrý den“, ale „Čest

práci“. „Barákem“ rozumějte budovu, v níž redakce sídlila. Je to ten rohový velký dům na Rybníčku naproti kulturáku, v kterém je ČSOB, tehdy se jednalo o sídlo okresního výboru Komunistické strany Československa, faktického vládce libereckého okresu. Kromě toho tam sídlilo pár dalších institucí, třeba okresní výbor Národní fronty, Okresní odborová rada, redakce Vpředu (o jedno patro níže než OV KSČ) a liberecko-jablonecká pobočka krajského deníku Průboj (ten měl šéfstvo v Ústí nad Labem).

S tím zdravením, jak se ukázalo, to nebylo tak hrozné. Normální lidi se zdravili normálně. Jenom když šlo po schodech partajní šéfstvo, bylo „Dobrý

den“ považováno za buržoazní provokaci. Měl jsem s tím problém. „Čest práci“ mi nějak nešlo skrz zuby. Nejlépe to řešil redakční fotograf, bonviván Ota Mrákota. S širokým úsměvem zdravil papaláše veselým „Čestík!“ a nikdo nemohl nic namítat.

Pozor na Mikuláše

Jak se brzy ukázalo, šéfredaktor i jeho zástupkyně (Jaroslav Tvrzník a PhDr. Zuzana Petrovová, pozn. red.) byli naprostými loutkami v rukou ideologického tajemníka OV KSČ Jaroslava Žaluda. To byl skutečný šéf redakce. Poprvé jsem jej zažil krátce po svém nástupu, kdy jsem byl ze všeho vykulený. Z něj teda nejvíc. Vlétl do redakce a začal řvát, kdo dal do kulturního servisu informaci o vystoupení Wabiho Daňka. Prý co je to za jméno, Wabi, to budeme propagovat nějakou prohnílou americkou kulturu? Chtěl jsem namítnout, že Wabi je indiánské jméno, takže vlastně tím propagujeme Indiány jako symbol boje proti útlaku amerického kolonialismu a imperialismu. Ale mlčel jsem, nevěděl jsem, jestli vůbec mohu na tak významného člověka, jako je ideologický tajemník OV KSČ, jen tak bez dovolení promluvit. Sekretářka, která dělala kulturní servis, celá rozklepaná řekla, že nám to takhle dali z Domu kultury. Takže Žalud běžel udělat pořádek do kulturáku, kde museli nechat přetisknout plakáty a v nové verzi se pak objevilo písničkářovo občanské jméno, tuším František Daněk.

A taky si pamatuju, jak mi někdy v prosinci 1985 jeden z kolegů poradil, ať u článku k hokejovému zápasu, který Stadión Pozemní stavby Liberec vyhrál nad VTJ Litoměřice asi 9 : 0, změním titulky „Vojáci odjeli s mikulášskou nadílkou“. Prý ten Mikuláš, to by mohlo Žaludovi vadit. A ještě ve spojitosti s armádou... Obava při jakémkoli pokusu dostat do novin něco proti momentální stranické linii končila námitkou šéfredaktora: „To by nám Žalud dal...“ (Po listopadu 1989 odešel Jaroslav Žalud do školství a konkrétně na základní škole v Žibřidicích podle místních vykonal spoustu užitečné práce. Věřím tomu. Byl to člověk nabitý energií, a pokud ji nasměroval pozitivním směrem, bylo to určitě ku prospěchu všech.)

Bez plánu ani ránu

Plánování podléhalo všem oblastem lidské činnosti. Slyšel jsem, že jednou dostalo od předsednictva OV KSČ výtku místní krematorium, protože nesplnilo kvartální plán. Takže plánovaly se i noviny, což se ostatně dělalo odjakživa. Jenže ve Vpředu to na bylo bizarních rozměrů. Kromě normálních krátkých porad před každým vydáním, na které jsem já jako sporták povinně nemusel, byly také velké měsíční porady. A na nich, čemuž dneska z branže nikdo neuvěří, se vypracovával detailní plán na měsíc dopředu na každé číslo pro zásadní materiály – tedy otvůrka a podval – na strany 1 a 2. Ten plán se potom

předkládal ideologickému oddělení OV KSČ. To nejprve muselo plán schválit, a když ho schválilo, tak bdělo nad jeho dodržováním. Což o to, ono to plánování zase nebylo tak těžké. Na každý týden se našly nějaké dvě tři pecky, o kterých se vědělo dopředu. Jednání předsednictva OV KSČ, plénum Městského výboru KSČ, schůze vedení ONV, setkání představitelů Městského národního výboru s přáteli z družebního města Kovrov, zasedání OV Socialistického svazu mládeže atd. Obzvláště výživné byly články z jednání Okresní mírové rady, Okresního výboru Národní fronty nebo OV Svazu československo-sovětského přátelství. Když se do toho občas šmrnclo nějaká výročí, případně Mezinárodní den žen, Den učitelů nebo Den Československé lidové armády, je jasné, že o obsah novin bylo tak nějak samo o sobě postaráno. Nicméně vyskytly se občas také problémy. Nezapomenu, jak na jedné takové poradě okolo 20. února, tuším v roce 1986, se najednou nevědělo, co půjde na podval na dvojku na 21. března. Šéfredaktor nervózně ťukal tužkou do stolu, ať už někdo vytasí nějaký námět. Jeho zástupkyně jej vytasila: „Tak já napíšu jarní fejton, je to přece první jarní den.“

„Výborně Zuzko,“ zaradoval se šéf a napsal to do plánu. Pak se blížil první jarní den, ale někoho z redakce napadlo, že se zrovna v Liberci děje něco zajímavého, co by si zasloužilo jít zrovna na ten podval na dvojku, myslím, že se otvíral nějaký obchod s netradičním zbožím. Tak to nadhodil šéfovi, že by to napsal. Ale ten se zachmuřil. „No jo, ale není to v plánu. To by nám Žalud dal. Ať radši Zuzka napíše ten fejton.“ Zuzka si sedla k psacímu stroji a zjevně nevěděla, co má v tom fejtonu napsat. A pak ji napadla spásná myšlenka. Vzpomněla si, že asi před třemi lety něco podobného psala. A tak si vytáhla z archivu ty staré noviny a celý fejton z nich kompletně obšlehla, takže v novinách vyšlo 80 řádek slintů o tom, jak začínají kvést kytičky, ukazuje se sluníčko a lidé se na sebe usmívají. Završené samozřejmě příslibem nádherných májových oslav.

Perestrojka a glasnost'

Gořbačovovy reformy v druhé polovině 80. let motaly partajníkům palicí. Najednou se zničehonic mělo psát otevřeně. Co s tím? A na poradách docházelo ke kuriózním situacím. Třeba šéfredaktor oznámil podivuhodnou věc: na plénu ONV jakýsi poslanec vznesl interpelaci. Všichni vydechli úžasem. Něco jako interpelace sice bylo zákonně možné, ale zjevně si něco takového nikdo nedovolil, minimálně od roku 1970.

„A o tom bychom měli napsat,“ hřímal šéf. „Ale opatrně,“ dodal.

V čele redakce stáli, jak už bylo řečeno, formálně šéfredaktor a jeho zástupkyně. On jednoznačně přesvědčený partajník, ona spíš taková pragmatická stranička, ale v roce 1989 jednoznačně na straně starých

pořádků. Kromě toho byli v redakci v KSČ skoro všichni, v naprosté většině z důvodu, že to bylo prostě tak nějak normální, pracovat v okresních novinách a být v KSČ. Většina z nich přitom „v civilu“ na komunisty nadávala, ovšem bylo to takové nadávání, jako i teď mraky lidí nadávají na poměry.

Kdyby nebylo Gorbačova a celého toho vývoje a dění v roce 1989, nejspíš bych do partaje volným proudem asi tak do dvou let zaplul taky. Zatím se mi dařilo to oddalovat, jako že si ještě nepřipadám dost zkušený a podobné kecy, a hlavně jsem litoval ty chudáky, že museli každých 14 dnů absolvovat ubíjející nudné několikahodinové schůze o ničem. Mimochodem, ty schůze, to byla podle mě taky jedna z věcí, na které se režim zhroutil. Tak osmdesát procent lidí, co byli v partaji, už to prostě nebylo.

Standardní ostražitost byla taková, že šéfredaktor si v den výroby novin nechal přinést z tiskárny obtahy stran a četl zejména jedničku a pak všechny materiály, které se týkaly politiky a články o zasedáních KSČ. Pokud se mu něco nezdálo, zavolal technickému redaktorovi, ať to opraví v tiskárně, případně tam sám došel. Když si nebyl jistý, šel se poradit se Žaludem. Ale to nebylo moc často, protože redaktori si nedovolili psát něco protirežimního, spíš se jen hledělo na to, aby nějaké vyjádření nebylo neobratné nebo i nechtěně dvojsmyslné.

Revoluční rok

Když vylezla petice Několik vět, bylo mi jasné, co bude následovat. Budeme muset shánět ohlasy pracujících, dělníků, rolníků, intelligence atd. o škodlivosti tohoto pamfletu. Měl jsem s tím zkušenosti od chvíle, kdy jsem do redakce nastoupil, tedy od roku 1985. Vždycky když byla nějaká akce, sháněly se ohlasy. Pozitivní, když se konaly volby nebo probíhal sjezd KSČ. Negativní, když přišlo něco takového. Já byl pokaždé nucen shánět ohlasy sportovců. Zaplatřpánbu jsem ještě nepracoval v novinách, když se rozhodlo o bojkotu olympijských her v Los Angeles 1984.

V době, kdy jsem už byl v redakci, byli takovými nejproslulejšími libereckými sportovci skokan na lyžích Pavel Ploc a volejbalistka Lucie Václavíková. Takže prostě nastaly třeba volby a bylo potřeba, aby i sportovci promluvili, jak jsou šťastní, že mohou volit z jednotné kandidátky Národní fronty. A šéfredaktor mi říkal: „Hele, Jardo, bylo by dobré sehnat toho Ploce nebo tu Václavíkovou.“ A já jsem se vždycky hrozně vymlouval, vymýšlel jsem si. Že Ploc je na soustředění ve Finsku a Václavíková v lázních na Slovensku a že na ně nemám telefon a i kdybych ho měl, bylo by to hrozně drahé. Šéf pokýval hlavou „No jo, no jo.“ A pak přišel, že Žalud nařídil, že tam nějaký sportovec musí být a že je to rozkaz. Když rozkaz, tak rozkaz, nezbylo než obrátit se na armádu. Zavolal jsem na Duklu, tam to nějaký politruk dal rozkazem nějakému chudákovi běžci na lyžích nebo

volejbalistovi. A ještě mě požádal, jestli bych to prohlášení za toho sportovce nesestavil a pak ho tam v klidu podepsal, protože jsem v tom určitě zběhlejší. Tak jsem to sestavil, snažil jsem se, aby ten sportovec nevypadal jako úplný blbec. Jenže on nakonec stejně vypadal jako blbec.

A teď k těm Několika větám v létě (nebo na jaře?) 1989. Kupodivu místo sportovců po mně nejdřív chtěli vyjádření hasičů, tehdy požárníků. Ve Vpředu totiž z nějakého důvodu měl sportovní redaktor kromě sportovní rubriky na starosti i hasiče. Nejspíš proto, že nějaký soudruh v 70. letech četl článek o požárním sportu a nějak si zafixoval, že požárníci jsou vlastně sportovci. K těm ohlasům na Několik vět se měla nějak připojit souvislost s několika bombovými výbuchy, které se v té době udály, například v atriu uprostřed Ústí nad Labem, a byly podle všeho provokací StB. Takže se to mělo připomenout, aby se v obyvatelstvu zafixovalo, že autoři petice a pumovní atentátníci jsou stejná sebranka. A hasiči jako ochránci majetku k tomu měli posloužit jako uznávaná šajba. Tak jsem šel za těma hasičema a oni mi vcelku v klidu řekli, že Několik vět nečetli, takže se k tomu nemají co vyjadřovat. A pokud jde o ty výbuchy, tak že jsou proti nim. A pak se přidalo po dohodě pár „povinných“ frází, o tom, že společnost jde vpřed cestou perestrojky a že oni jsou pro to a že by měl být klid na práci, ale zároveň si hasiči píchli do komunistů, že se jim zdá, že v některých okolních zemích postupuje ta perestrojka rychleji.

Sepsal jsem to, dal to vysázet a čekal, co se bude dít. Nějak jsem cítil v kostech, že si to soudruzi představovali jinak a že se jim to nebude líbit. A taky nelíbilo. Šéfredaktor to zachytil, protože to bylo na jedničce, a běžel za Žaludem. A pak úprkem do tiskárny, aby, jak mi druhý den v úterý řekl, „zachránil, co se dá“. Zachránil to tak, že z toho článku byl úplný paskvil, vmontovali těm požárníkům do huby něco, co neřekli, něco jiného vyhodili a já jsem pod tím zůstal podepsanej. Byl jsem nasranej, hasiči asi taky, ale Žalud taky. V tom fofru totiž nezachytili a nestačili vyhodit tu zásadní větu hasičů. Že když to nečetli, tak se k tomu nebudou vyjadřovat. Celá redakce byla kvůli tomu pozvaná na kobereček k Žaludovi, a ten hřimal. Že doba je nelehká a že si musíme dát pozor na to, co vychází v tisku. A můj text jako odstrašující příklad. Jak si můžou soudruzi požárníci dovolit říct, že když něco nečetli, tak se k tomu nebudou vyjadřovat? Vždyť Rudé právo přece psalo, že Několik vět je protisocialistický pamflet reakčních živlů podporovaných škůdci z řad emigrantů. A teď to vypadá, jako když ti soudruzi požárníci nevěří Rudému právu!

Měl jsem sto chutí říct, že Rudému právu už nevěří nikdo, ale držel jsem hubu. Nicméně jsem na svou obranu vystoupil. Prohlásil jsem něco ve smyslu, že máme glasnost a že různí lidé mají různé názory a že je nutné ty názory znát, třeba je i zveřejnit a pokud

jsou mylné, tak ať se k nim strana vyjádří a vysvětlí lidu, proč jsou mylné. A zakončil jsem větou, že na tuhle okázalou jednomyslnost strana jednou dojde. Žalud zalapal po dechu: „Jak to myslíš, dojde?“

„Jak jsem to řekl.“

Žalud byl konsternován, stejně jako šéfredaktor a zástupkyně. A pak Žalud začal řvát, že komunistická strana nikdy na nic nedojede a jak vůbec můžu něco takového vyslovit a že rozpouští mimořádnou poradu a moje články se teď budou speciálně kontrolovat. Každopádně jsem byl ušetřen shánění ohlasů sportovců. Potom někdy v srpnu vyšel můj rozhovor s Táňou Kazankinovou. To je bývalá olympijská vítězka v běhu na 800 metrů z Moskvy 1980, která přijela do Liberce v rámci nějaké družby ruského turistického oddílu s místním libereckým oddílem Kletr. V tom rozhovoru mimo jiné zazněla otázka, co bylo největším zklamáním její kariéry. A ona odpověděla, že bojkot olympiády v Los Angeles, který považuje za chybu. Tam za Gorbačova už se to mohlo říkat. Ale tady za Žaluda ještě ne. Šéfredaktor už nebyl tak ostražitý, jako prvních pár týdnů po Několika větách, ale nějakým způsobem to na poslední chvíli objevil v obtahu, opět běžel do tiskárny a chtěl vyhodit celý rozhovor. Jenže to nešlo, nic tak velkého náhradního nebylo vysazené a sazečům končila pracovní doba. Tak tam aspoň vyhodil tu odpověď, nicméně otázku ponechal a vyhodil jinou otázku, čímž vznikl totálně nesmyslný závěr rozhovoru. A do uvolnění díry se daly nějaké nesmyslné, dva měsíce staré tabulky neregistrovaných fotbalistů, které se našly někde ve staré, omylem nezlikvidované sazbě.

Vy jste s ním snad chtěli mluvit?

Já bych nerad vystupoval jako nějaký revolucionář nebo disident, to jsem v žádném případě nebyl. Faktem je jen to, že v redakci jsme byli tři, kteří občas namítli, že by se o něčem psát mělo. Byla to Milada Medková (dnes Prokopová, šéfkla regionální redakce týdeníku Sedmička), která psala převážně o ekonomice, pak fotograf Milan Drahoňovský a já coby sportovní redaktor. Tedy ani v jednom případě jsme neměli v ranku politické zpravodajství ani politickou publicistiku. I když politické zpravodajství v dnešním slova smyslu tam neměl v ranku nikdo a publicistika neexistovala vůbec. Ti, kdo se tím zabývali, byli opisovači usnesení z plén a představenstev.

Nicméně někdy v září nebo v říjnu 1989 nastala nevidaná věc, když mně a Miladě najednou Žalud řekl, že když jsme tak chytří, tak bychom mohli napsat článek o známém libereckém disidentovi René Matouškoví. Tak jsme řekli no jasně, dejte nám na něj kontakt a my to napíšeme. A Žalud zesinal: „Jaký kontakt? My vám dáme o tom člověku podklady a vy to sestylizujete. Vy jste s ním snad chtěli mluvit?!“ No a my, že samozřejmě, když o někom píšeme, tak mu to snad řekneme a chceme znát jeho názor. Žalud se vypotácel ze dveří a už po nás nikdy nic nechtěl.

Přišel 17. listopad 1989

O událostech 17. listopadu jsem se poprvé dozvěděl v sobotu osmnáctého, když jsem byl v Hrádku nad Nisou s kamarádkou Jitkou na festivalu Hrádecký divadelní podzim. V sobotu v podvečer přijeli lidé z Prahy, kteří byli účastníky pochodu na Národní třídu, nějakí divadelníci. Popsali situaci a kromě toho sdělili, že divadla v Praze jdou do stávky a že by se k tomu ty soubory, co jsou v Hrádku, měly připojit. Tak jsme všichni byli perplex a všechny soubory souhlasily, akorát se řeklo, že v neděli ráno bude odehráno představení pro děti Když jde kůzle otevřít, což se taky odehrálo. Ovšem ještě předtím večer přijel z Prahy nějaký student a oznámil, že při zásahu na Národní třídě zemřel student Martin Šmíd. To byl šok. Pak se zpívala hymna, někteří lidi brečeli. A bylo jasné, že teď začíná něco velkého.

Pak jsem se vrátil do Liberce, kde se nic nedělo a šel v neděli 19. listopadu odpoledne normálně dodělat svou sportovní stránku. Zbytek úterních novin byl už v tiskárně v podstatě připravený k výrobě i s otvírákem, tuším s titulkem „Strana hovoří s mládeží“. V redakci nebyla kromě mě ani noha. Přemýšlel jsem, jestli bych něco nezamontoval na sportovní stranu o tom dění, ale na nic jsem nepřišel. Navíc jsem si říkal, že by to stejně stopili. Pak se večer zjevila Jitka, která mimochodem obětavě prožila revoluční dny s nohou v sádře, a přesto chodila pak na všechny manifestace. Přinesla mi prohlášení studentů z liberecké vysoké školy, jestli bych ho nenamnožil. Kopírku jsme v redakci samozřejmě neměli, čili rozmnožení spočívalo v přepsání textu na psacím stroji s nacpáním co nejvíc kopíráků. Těch bylo šest a přepsal jsem to čtyřikrát, čili 28 exemplářů. Jitka poděkovala a vyběhla. A já jsem dostal nefalšovaný strach. Najednou mi prolétlo hlavou: vždyť oni (estébáci) určitě poznají, na jakém psacím stroji se to psalo. Ale teď už se nedalo nic dělat. Pak jsem mrknul na ty propsané kopíráky. Vždyť ten text je na nich vidět! Na chodbě jsme měli vařič s otevřeným ohněm, tak jsem ho zapnul a přiložil kopíráky. Uhlový papír se vzňal a rozlétl se po celé dlouhé chodbě. Vypadalo to, že jsem právě podpálil sídlo Okresního výboru Komunistické strany Československa v Liberci. V té chvíli jsem se loučil se svobodou a minutku i se životem, jestli se požár rozšíří a já uhořím. Ale nějak to brzo samo zhaslo. Sesbíral jsem ohořelý papír, nacpal si ho do kabely s tím, že to budu vyhazovat venku po kousíčkách do různých odpadkových košů. Odevzdal jsem články a fotky na vrátnici tiskárny a šel domů s velmi smíšenými pocity.

Svobodné slovo: obrovský zážitek

Pondělí 20. listopadu: Než jsem si šel přečíst obsah sportovní strany do tiskárny, stavil jsem se na jedno v Plzeňce v Moskevské ulici. To byla tehdy trochu kultovní hospoda, kde se scházela liberecká bohéma a díky Miladě jsem se znal s pár lidmi z divadla, s hu-

debníky nebo s dalšími různými postavičkami. V Plzeňce mě praštila do očí nástěnka, na které byly připíchnuté stránky pondělního Svobodného slova. A co jsem tam četl, to byl jeden z největších momentů mého života.

„Brutální zásah na Národní třídě vyvolal masové protesty Pražanů. Václavské náměstí se už v neděli zaplňovalo, občané vyjadřují nespokojenost s vládou. Komunistická strana není, jak říká, předvojem pracujícího lidu, ale naopak sama proti tomuto lidu jde.“

To jsem ještě v českých novinách nikdy nečetl. Je to tady, řekl jsem si. Ale co s tím? Tady v Liberci? V tiskárně vcelku žádný ohlas, v redakci už vůbec ne. Kromě toho, že jsme si s Miladou a Milanem řekli, že s tím musíme něco dělat. Tedy pokud jde o další vydání Vpředu.

Každopádně jsme šli na Mírák (náměstí Bojovníků za mír, dnes Dr. E. Beneše). Tam proběhla první manifestace, zatím bez valné účasti, spíše tam byli středoškoláci. Nebylo ani ozvučení, jen se zpívalo Ach synku, synku. Pak se šlo dolů Pražskou ulicí, výkřiky „Svobodu, svobodu!“, „Lidský práva!“. Proti jdoucí lidé nechápali, o co jde.

Od úterý do čtvrtka se situace radikálně změnila. Věci vzaly do svých rukou do té doby pololegální občanské iniciativy, jako první to otevřela Gábina Kafková. Naproti radnici bylo improvizované pódium s ozvučením, na každodenní demonstrace chodilo čím dál víc lidí. Většinou měli přišpendlené trikolóry. Vystupovali přímí účastníci zásahu na Národní třídě. Začaly se formulovat požadavky. Na vysoké škole to vřelo, v divadlech probíhaly místo představení diskuse, zakládalo se Občanské fórum. Celostátní noviny už informovaly (s výjimkou Rudého práva) na dané poměry úžasně otevřeně. Ke Svobodnému slovu a Lidové demokracii, které se postavily na stranu odporu proti režimu otevřeně už v pondělí, se v úterý přidala Mladá fronta, ve středu Práce a Československý sport, myslím, že i Zemědělské noviny. Akorát bylo těžké noviny sehnat. Fronty u trafik se stály od půl páté ráno, režim stále byl schopný narušovat distribuci, výtisků chodilo málo.

A v redakci Vpředu? „Co o tom chcete psát? Dyt jsou to nepovolená shromáždění. Nebudeme jim dělat propagaci,“ znělo z úst vedení redakce.

My jsme oponovali: „Město je vzhůru nohama, všichni tím žijí. Povinností regionálních novin je informovat o dění v regionech.“ Poměr sil se měnil den ode dne. V úterý jsme ještě nemohli ani pomyslet na cokoliv. Jelo se podle plánu, akorát my jsme ho boj-

Pondělí, 27. 11. 1989, generální stávka. Foto Milan Drahoňovský.

kotovali. Ve středu už ze strany vedení zaznělo: „Tak něco napište, my se na to podíváme.“

Popsali jsme tolik papíru, že by to vydalo na celé páteční vydání. Ze všech textů vyšel jen jeden, a to ještě okleštěný. Připouštělo se v něm, že se na náměstí scházejí lidé. Ale všechno konkrétní bylo vyškrtáno. Požadavky jako svobodné volby, zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSČ atd., to nemělo šanci. Škrtnuty byly i texty popisující atmosféru na demonstracích. Například věta, že „lidé zaplnili kromě náměstí i okna v přilehlých domech a také lešení na budově, do které vjel v srpnu 1968 sovětský tank a která dodnes není opravena.“ Přesto kupodivu zůstal odstavec o zásahu na Národní třídě, proto také ta zmínka v publikaci Stalo se na severu Čech.

Vcelku trefně popsal následnou situaci novinář Miloslav Lubas, tehdy regionální zpravodaj Mladé fronty, později redaktor regionální redakce ČTK, ve své knize Průvodce mediálním hyenismem: „Kamarádi z hospod Jardovi i Miladě nadávali. Vy kurvy ve Vpředu, proč nic nepíšete, co se tady děje? – Oni odpovídali: My to píšeme, ale oni nám to nepustí do novin. – Reakce: Tak to lidem řekněte.“

A tak jsme se s Miladou v pátek večer rozhodli, že už toho máme dost. Sepsali jsme text, který byl ovšem určen k odeslání do pražského centra Občanského fóra a varující před nadále přetrvávajícím vlivem prorežimních komunistů v regionálních médiích. Psali jsme, že v Praze už asi vypadá všechno jasně, ale na venkově vůbec ne. A šli jsme to v sobotu 25. listopadu dopoledne dát do libereckého centra do divadla. Tam nám řekli, ať to dáme klukům před odpolední manifestací, že to tam přečtou a potom se to pošle do Prahy.

Na manifestacích se od pátku 24. listopadu už mluvilo z balkónu sídla Československé strany socialistické, v budově, co je dnes McDonald's. Na sobotní

manifestaci přišlo zatím nejvíc lidí, snad patnáct tisíc, možná i víc. Tak jsme šli s Miladou předat moderátorům ten text, načež oni řekli: „Přečtete to lidem sami.“ A vystrčili nás s mikrofonem na ten balkón.

Myslel jsem, že omdlím. V ruce mikrofon a dole čekají davy, co smysluplného řeknu. Nikdy jsem před publikem neřečnil. Byl jsem v naprostém transu. A začal jsem. Že jsem redaktorem okresních novin Vpřed. Že dosavadní vedení redakce ovládané stranickými orgány nám, tedy několika lidem z redakce, brání zveřejnit pravdivé články o průběhu manifestací a dalších akcí v Liberci. Vlastně jsem žaloval na vedení, to není moc hezké, že? Ale lidi se z nějakých důvodů chytli. Začali skandovat: „Píšte pravdu!“ A já jsem začal mávat tím papírem, který jsem měl v ruce a byl vlastně úplně o něčem jiném, že tady držím texty článků, které mi cenzura nepovolila uveřejnit. Lidi byli nadšení, mysleli, že vidí na vlastní oči historický dokument. Pak promluvila Milada a mluvila jako matka pluku. Energicky, lidé tleskali. Já jsem to pak zakončil větou: „Slibujeme, že uděláme všechno pro to, aby se teď už v okresních novinách zveřejňovala jen pravda, i kdyby nás to mělo stát všechno!“ A dav řval: „My vás nedáme!“

Na tohle jsem se v duchu trochu pouсмál, ale celkově jsem měl v té chvíli z vystoupení dobrý pocit. Docela rád bych si ho někdy poslechl, v archívech StB ho mají určitě natočené. Asi se fakt povedlo, protože dole nám pak známí i neznámí lidé gratulovali, ukazovali takové to vítězné věcko. Šli jsme k Černému koni a tam to samé, potlesk, vítězná gesta. Šel jsem se vymočit, a když jsem se vrátil, měl jsem na stole seřazených asi osm panáků. Fernety a zelené. To mi ti lidé koupili za odměnu.

Pak se mi to začalo rozlézat v hlavě. My jsme v Liberci fakt nevěděli, že už je vyhráno. Já jsem po celý ten týden na manifestacích koukal, odkud na to náměstí vjede transportér s vodním dělem, případně naběhnou milicionáři s ostře nabitými puškami. Najednou jsem se začal bát jít domů. Určitě tam budou čekat estébáci. Nečekali. Akorát se ta zvěst o vystoupení už dostala k mým rodičům. Táta zachmuřeně mlčel a máma brečela, že jsem si zkazil život. Mě napadaly podobné myšlenky.

V neděli se připravovalo zvláštní vydání Vpředu, takový dvoulist nebo čtyřlist kvůli zvolení nového generálního tajemníka ÚV KSČ Urbánka místo Jakeše. Pracující tam říkali, jak je to dobré řešení. Já, Milada ani Milan jsme k práci na tomto vydání nebyli přizváni. Předpokládal jsem, že mám padáka. Nicméně udělal jsem sportovní stranu, v níž jsem použil různé nadčasové materiály, protože soutěže byly většinou přerušeny. Co bude v normálním úterním vydání, bylo ve hvězdách.

V pondělí 27. listopadu ráno, v den dvouhodinové manifestační generální stávky, jsem přišel do redakce. Se mnou, s Miladou ani s Milanem nemluvila ani

klika od dveří. Šéfstvo bylo zavřené v šéfredaktorně a čekalo, co s námi Žalud a spol. udělají. Když už to trvalo drahnou chvílí, zástupkyně prý vytekla: „Jak to, že je nechaj bejt?“ Patrně si představovala, že nám přinesou výpovědi, nebo případně že nás odvedou v klepetech rovnou do Pastýřské. Ale nekonalo se nic. Před polednem jsem na ně zaklepal a oznámil, že jdeme dělat zpravodajství z generální stávky. A že do úterních novin zaktualizujeme ty texty, co nám nedali do pátečních. A že mám v tiskárně vyjednané, že mi to udělají i po pracovní době. Oba mlčeli, šéf rezignovaně kývl hlavou. Bylo jasné, že naše skupina převzala faktickou moc v redakci.

Žalud už se neodvážil přijít k nám o patro níž, zástupkyně šéfredaktora ještě ten týden podala výpověď. Šéfredaktor vydržel ještě asi 14 dnů a formálně to řídil. Když jsem mu jednou vytknul, že vyhodil z prohlášení odborářů z nějaké fabriky důležitou pasáž, vyštěkl: „Lžeš!“ Popadl kabát, vyběhl ven a už se nikdy nevrátil. Pokud vím, tak se hodil marod a taky potom dal výpověď. Tehdy jsem ho nařknul neprávem, protože tu pasáž nevyhodil on, ale technický redaktor z časových důvodů v tiskárně, protože mu text takzvaně „tekl“ a on neměl čas zkoumat, co je jak důležité.

Následující týdny byly naprosto nádherné a zároveň hektické. Z hlavičky novin zmizelo velmi brzy „orgán OV KSČ“, zůstalo jen ONV. V některých jiných okresních novinách přežili nomenklатурní šéfové ještě hodně dlouho po Listopadu, ve Vpředu to bylo opravdu jiné. Funkci šéfredaktora pověřil Okresní národní výbor, jehož jsme byli zaměstnanci, Ivo Kaplana, který byl v redakci na půl úvazku, zároveň dělal i okresní rozhlas po drátě. Byl to pragmatický člověk. Jeho první krok ve funkci byl, že pořídil do redakce televizi, která tam do té doby nebyla. V redakci jsme měli naprostou volnost. Chodili k nám lidé svěfovat se se svými osudy za totality. Bylo úžasné, že jsme mohli tisknout, co jsme chtěli. Mělo to i stinné stránky. Noviny nebyly nafukovací, nešlo otisknout všechno. Přišel pán s čtyřiceti stránkami hustě popsanými strojem a požadoval otisknout to celé bez jakéhokoliv zásahu, když je teď demokracie. Někteří si zjevně chtěli vyřizovat osobní účty. Když jsme jim to neotiskli, vyhrožovali, že si budou stěžovat na Občanském fóru a že s námi, starými strukturami, zametou...

JAROSLAV SEDLÁK se narodil v roce 1961 v Jablonci nad Nisou. Vystudoval Fakultu žurnalistiky UK Praha, absolvoval v roce 1985. Zaměstnání (sportovní redaktor): Vpřed, Průboj, Svobodné slovo, Lidové noviny, Region, Československý sport, MF DNES, Sport, volný novinář, Deník. Je svobodný. Žije v Liberci.

Budu z tohoto světa odcházet nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu

Rozhovor Jana Šebelky s urbanistou
a architektem Svatoplukem Technikem

Ing. Arch. Svatopluk Technik (1913–2010), architekt, urbanista, publicista a také pedagog se narodil v rodině českého učitele, vlastence. Vystudoval Fakultu architektury a pozemního stavitelství v Praze. Před II. světovou válkou pracoval

v atelieru francouzského architekta Augusta Perreta v Paříži. Za války působil v Bratislavě na Slovensku, kde se v roce 1944 aktivně zúčastnil Slovenského národního povstání jako četař aspirant Československé povstalecké armády vedené generálem Golianem.

Po skončení války se vrátil do osvobozeného Liberce ke svým rodičům a bratrům. Až do roku 1958, do komunistických politických prověrek, pracoval jako architekt urbanista a je mimo jiné autorem prvního poválečného územního plánu tzv. Velkého Liberce, dále prvního velkého sídliště na Králově Hájí a řady územních plánů měst v severních Čechách. Jako politicky nespolehlivému mu bylo zakázáno samostatné projektování. Pod stranickým dohledem učil na stavební průmyslovce v Liberci. Částečně zachránil jednu z nejtýpějších historických památek Liberce, tzv. Valdštejnské domky a další památky. Vychoval řadu odborníků pro naše stavebnictví. Rozsáhlá je i jeho publikační činnost. Pro své dlouholeté zásluhy o město Liberec mu bylo v roce 1995 uděleno čestné občanství města Liberce.

Přípravu na náš rozhovor jsem začal v knihovně, protože jsem znal některé vaše knihy. Překvapilo mě, kolik jste jich napsal sám nebo jako spoluautor. Odhaduji to na víc než dvě desítky titulů.

Odhadujete správně. To jsou ovšem obsáhlejší publikace, které měly to štěstí, že našly vydavatele. Kromě nich mám ještě další, dosud nevydané studie. Některé instituce si z nich už ale pořídily kopie pro svou interní potřebu. Jsou to například Stavební památky města Liberce, vůbec první soupis budov architektonicky hodnotných, bez ohledu na to, zda už byly za stavební památky oficiálně vyhlášeny. Dále jsem zpracoval Secesní stavby v Liberci, opět první práce toho druhu v celé historii Liberce, a ještě Lidové stavby v Podještědí, zpracované v souvislosti s připravovaným skanzenem dřevěných lidových staveb na Českokubsku. Všechny tyto práce dosáhly ocenění na Přehlídkách architektonických prací v Praze.

Kromě toho jsem napsal do místních novin i celostátních periodik několik set článků, vesměs zaměřených na popularizaci významných a stavebně zajímavých staveb na Liberecku. Všechny byly orien-

továny k tomu, aby se nejširší liberecká veřejnost seznámila se svým prostředím a aby byly pokud možno ušetřeny stavební hodnoty vytvořené předcházejícími generacemi.

Vaše články i knihy jsou psány poměrně živým jazykem, což u technicky zaměřených lidí nebývá obvyklé. K tomu je třeba určitého talentu, či nějakých rodinných dispozic.

Sklony ke psování se u mě projevil poměrně brzy. Už jako devítiletému mi otiskli v časopise pro děti Úsvit moje Psaníčko z Ještědska. Jako student na gymnáziu jsem založil a vedl třídní časopis a moje kompoziční práce z jazyka českého nechával pan profesor dr. L. Drůbek číst před třídou. A když jsem je navíc ilustroval perokresbami, oceňoval je i pan profesor Kohout, který nás učil kreslit. Tyto schopnosti se později projevovaly i při psaní dopisů a v odborné práci při sepisování průvodních zpráv k projektům. Jednou z nich byla i obsáhlá průvodní zpráva k mému územnímu plánu města Liberce.

Tuším, že právě ona se stala podkladem pro vaši zřejmě nejznámější knihu, která se jmenuje Liberec minulostí a budoucností.

Je to tak. Liberec postrádal až do roku 1960 českou knihu popisující jeho stavební vývoj v souvislosti s historií. Kniha „Liberec minulostí a budoucností“, kterou jsem opravdu napsal po zpracování prvního územního plánu pro Velký Liberec, je první českou knihou o vývoji Liberce vůbec. Vyšla v Severočeském krajském nakladatelství v Liberci v roce 1961. S vděčností vzpomínám na šéfredaktora Václava Dědka, který prosadil vydání knihy i přesto, že jsem byl nestraník, navíc postižený komunistickými prověrkami v roce 1958. Vymínil si ale, že bude jako spoluautor uveden prověřený straník dr. Vladimír Ruda, městský archivář, kterého jsem poznal při studiu v archivu. Prosadil jsem si alespoň, že jsem byl uveden na prvním místě.

Nebyla to jediná kniha o Liberci, na které jste pracoval.

Pak už následovaly další publikace s libereckou tematikou, zejména „Liberec minulostí a současností“ v roce 1980, zaznamenávající i bouřlivý stavební vývoj od šedesátých let. Dále spoluautorství na velké „Knize o Liberci“ v roce 1996 a pět svazků „Liberecké domy hovoří“ (1992–2001), věnované jednotlivým zajímavým domům v Liberci. Ve spolupráci s historikem Dr. Rudou Andělem vznikly knihy „Města severních Čech“ (1967) a „Český Dub“ (1990), vydaná k 700. výročí města.

Vezměme to ale popořádku. Narodil jste se v Rašovce, obci na Ještědském hřebenu.

Až do druhé světové války byla Rašovka samostatná obec, dnes je to osada Šimonovic. V jejím středu stojí patrová budova bývalé obecné školy. V jejím patře jsem se narodil 7. března 1913 a tam jsem prožil svoje útlé mládí až do roku 1924.

Čím byli vaše rodiče?

Před několika lety jsem sestavil rodokmen Technický rodiny a dostal se až do 18. století. Můj dědeček z tatínkovy strany byl železničář, obsluhoval závory na přejezdu v Püchově u Hradce Králové, babička vedla domácnost. Měli čtyři děti, tři chlapce a jedno děvče. Josef, můj tatínek, byl z nich nejmladší, a tak než se dostal na učitelský ústav, musel navštěvovat německou základní školu jakožto syn státního zaměstnance. Byl postižen křivicí páteře, a tak si ve svých vzpomínkách často připomínal příkoří, která mu připravovali jeho němečtí spolužáci pro tělesnou vadu i pro jeho češství. Na všech školách byl vždycky primus.

Dědeček z mamčininy strany si postavil na Proseči pod Ještědem malou dřevěnou roubenku (dnes už zbořenou) a pracoval jako dělník v textilní továrně „U Židů“ ve Vesci u Liberce. Do práce odcházel v pondělí časně ráno, přes týden zůstával ve Vesci a jako tzv. nocležník se dělil o postel s kamarádem, který pracoval v noci jako hlídač. V sobotu k večeru se vracel domů a přinášel dětem, třem dcerám, různé dobroty, zejména liberecké uzenky, na něž si moje maminka do smrti pamatovala.

Dědeček byl takový vesnický mudrlant, přinášel na Proseč zprávy o socialistickém hnutí na Liberecku, které se pak celou neděli probíraly, zejména při holení zákazníků, jež také pro známé provozoval. Ba-

bička se starala o rodinu a v pondělí chodila s dědečkem přes Pláně s nůši na zádech do liberecké tržnice prodávat „boží dary“, zejména borůvky, jahody, šípky, houby, prostě to, co liberecké paničky kupovaly. Všechno musela děvčata během týdne nasbírat. Když Anička, nejstarší, začala pracovat jako tkadlena rovněž „U Židů“, musela se o sběr postarat mladší dvě děvčata, Marie a Lidmila, moje budoucí maminka.

Kde váš tatínek všude učil?

Jako mladý učitel bez protekce vystřídal na začátku svého učitelování řadu škol. Nejprve jako podučitel, potom zatímní učitel, po složení zkoušek způsobilosti byl uznán způsobilým k „vykonávání samostatného úřadu učitelského v obyčejných školách obecných“. Byl pak jmenován definitivním podučitelem na trojtřídní škole v Proseči pod Ještědem. Zde byl přijat s otevřenou náručí, zvláště když se osvědčil brzy jako dobrý organizátor divadla a současně i jako znamenitý scénograf, tvůrce kulis. Brzy se zde cítil jako doma. Stal se pravidelným účastníkem většinou politicky zaměřených debat u dědečka Susky, kde se současně nechával i holit.

Můžu hádat? Tam se seznámil s vaší maminkou Lidmilou.

To také, ale nejdříve věnoval svou pozornost její sestře Aničce, s níž se nakonec oženil. Téměř současně byl jmenován definitivním učitelem v Bílé u Českého Dubu. Bohužel, štěstí novomanželům netrvalo dlouho. Anička podlehla tuberkulóze a rok po jejím odchodu se tatínek znovu oženil s její sestrou Liduškou, mojí maminkou. Měli pak v roce 1905 prvního syna, Vladivoje. Narodil se v Proseči, u babičky, protože se do jediné světnice, navíc zamořené bacily TBC, nevešli. Situace se zlepšila, když tati-

Rodina před rašovskou školou.

Rodina pohromadě – 1931.

nek dostal umístění jako definitivní učitel v bohaté obci Olešnici u Všeně. Tam se nepohodl s řídícím, došlo téměř k soudu, a tatínek byl přeložen na obecnou školu v Doleních Pasekách.

Zde se rodičům v roce 1909 narodil druhý syn Miloš. Také zde si moji rodiče získali brzy srdce většiny obyvatel, přesto ale stále toužili po samostatné škole, kde by byli vlastními pány. Příležitost se vyskytla už v roce 1910, kdy se uvolnilo místo řídícího učitele a správce školy, současně i školníka, na škole v obci Rašovka, nejvýše položené škole na Československu. Svým vlivem, podobně jako u školy v Doleních Pasekách, přispěla k její výstavbě spisovatelka Karolina Světlá. Podíl má i liberecký lidumil dr. Šamánek.

Jak za vašeho mládí škola vypadala?

Patrová budova školy, postavená v roce 1894, umístěná uprostřed vesnice, se svou neoklasicistní architekturou výrazně odlišovala od okolních přízemních rodinných domků a vesnických chalup. Budova obsahovala v přízemí jednu učebnu s kabinetem a záchody, v patře byt učitele o obytné kuchyni, ložnici a nevytápěné komoře. Jediným příslušenstvím bytu byla výlevka na schodišti. Z patra vedly strmé schody na prostornou půdu. Za školou na dvorku stály přízemní dřevěné kolny na topivo a chlívký pro domácí zvířectvo. Zatímco se tatínek ujal svých pedagogických a společenských povinností, maminka se energicky starala o blaho celé rodiny, do níž jsem se za dramatických okolností v roce 1913 narodil já, pojmenovaný rovněž vlastenecky, Svatopluk.

Vaši bratři jsou Vladivoj a Miloš. Vy se jmenujete Svatopluk. Vlastenectví vašich rodičů se přehlédnout opravdu nedá. Po kom byli pojmenováni Vladivoj a Svatopluk chápu, s tím Milošem si nevím rady.

Náš Miloš dostal jméno po známém srbském hrdinovi – Miloši Obrenoviči, který počátkem 19. století porazil Turky a stal se prvním srbským vévodou.

Přerušil jsem vás, mluvil jste o dramatických událostech kolem vašeho narození.

Shodou okolností jsem přišel na svět 7. března, stejně jako pan prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Můj příchod na svět byl podle vyprávění mé maminky skutečně dramatický. Bylo to ráno, v sedm hodin, tatínek už odešel, aby doprovázel na poslední cestě zemřelého kolegu ve Světlé. A tak když neočekávaně přišly na maminku porodní bolesti, zavolala z okna na souseda, aby pospíchal do Proseče pro porodní bábu Annu Bretschneiderovou. Nežli pomoc přišla, byl jsem už šťastně na tomto světě.

Jak se žilo na Rašovce?

Moji rodiče si umínili, že přinesou do Rašovky kulturu, zlepší morálku a hygienu, povzbudí vlastenectví. Při tehdejším stavu obce odříznuté od světa to byl úkol téměř nadlidský. Svou osvětovou činnost zahájili veřejnou knihovnou umístěnou ve škole, přednáškami, pořádáním divadelních a loutkových

Bratři – zleva: Vladivoj, Svatopluk, Miloš – 1915.

představení. Z tatínkovy iniciativy byla zde otevřena filiálka Kampeličky a mohutná železná pokladna tohoto podpůrného spolku trůnila ve třídě, kde se kovaly i schůze.

Maminka se věnovala léčitelsví a snažila se hovořit se sousedkami zlepšovat hygienické návyky a odstraňovat různé pověry. Tatínek se stal jakýmsi advokátem chudých už z toho důvodu, že nesnášel křivdy a bezpráví. Napsal stovky žádostí a stížností postiženým spoluobčanům a odměnou mu bylo často jen poděkování, případně nějaké naturálie, nebo ruční výpomoc. Jednou dostal odměnou dva roje včel a začal pak úspěšně včelařit na zahrádce u školy. Využíval pak včel i při výuce.

Často zmiňujete otce...

Tatínek byl všeuměl. Byl výtvarně i hudebně nadaný. Tehdy se požadovalo od učitelů, aby hráli na nějaký hudební nástroj. On hrál výborně na housle a na varhany. Z bývalých svých žáků založil Horáckou kapelu a z nás školáků vytvořil dětský pěvecký soubor, schopný trojhlasně zpívat nejen lidové písně české a slovenské, ale i obtížnější skladby.

Byl člověk společenský a scházel se pravidelně nejen se svými kolegy ze škol v Podještědí, ale i s místními sousedy, nejčastěji ovšem při schůzích v hostinci V Trnčí. Přitom vykouřil nějakou tu cigaretu a vypil pár piv, což mu maminka, zapřísáhlá bojovnice proti kouření a nemírnému požívání alkoholu, měla za zlé hlavně z obavy o jeho zdraví. Byl to nesmírně laskavý a skromný člověk, který byl i mým prvním učitelem na obecné škole.

Po vzniku Československé republiky se dobrovolně hlásil na Slovensko vyučovat na některé škole. Svědomitě se na to připravoval, učil se slovenštině a v naší škole jsme často zpívali slovenské písně. Oční choroba a následující operace mu v tom zabránily.

Tady si neodpustím banální otázku: Jaké jste měl dětství?

Ve vzpomínkách je minulost vždycky lepší, než ve skutečnosti byla. Zvláště, když se jedná o dobu nejranějšího mládí, navíc prožitou v příznivém rodinném prostředí a v mimořádně krásné krajině. Z dnešního hlediska byly přitom životní podmínky kruté, pro dnešní mládež nepředstavitelné.

Náš jednopokojový byt byl pro pětičlennou rodinu těsný, zvláště když se v zimě veškerý život odehrával v obytné kuchyni, což byla jediná vytápěná místnost. K vybavení bytu patřil suchý záchod, nevytápěný, umístěný v přízemí, až na samém konci studené chodby u záchodů žáků. Voda se musela nosit ze studánky, sice se znamenitou pramennou vodou, ale nacházela se až u sousedního stavení, což zvláště v zimě bylo dost namáhavé. Potřebná hygiena byla udržována jen s velkým úsilím. Přesto jsme i jako malí dodržovali pod dohledem naší maminky základní hygienické normy a pokud si vzpomínám, stonali jsme jen málo. Koupání se konalo pouze jednou v týdnu, v dřevěných neckách v kuchyni.

Elektrika se zaváděla na Rašovce až v roce 1927 a tak se do té doby v bytě i ve třídě svítilo podle možností. Nejčastěji svíčkami a petrolejkami, případně i karbidkami. Za války byl nedostatek všeho, a tak i svíčky vyráběl tatínek ze včelího vosku. Největším problémem ale bylo topení. Topilo se převážně dřevem, které se muselo přes léto připravit, asi jako na horských chalupách. Třída se temperovala pomocí velkých kamen, do nichž se přikládalo za pochodu, během vyučování. Jak už jsem se zmínil, v našem bytě byla vytápěna pouze kuchyně, pomocí sporáku, na němž se i vařilo a také peklo v troubě.

Pokud se týče našeho oblečení, odpovídalo omezeným možnostem za války a krátce i po ní. Maminka neustále něco opravovala, přešívala, nastavovala, nejhorší to bylo s obutím. Naštěstí k nám chodil švec, který nám naše nohy předem přeměřil a potom boty na míru ušil. Jeho výrobky byly tak trvanlivé, že je mohly nosit i dvě generace. Já měl výhodu, že jsem mohl dědit po dvou bratrech. Všechny tyto potíže nás děti příliš nevzrušovaly, protože i většina obyvatel Rašovky na tom byla stejně, mnozí ještě hůř.

Po I. světové válce jste začal chodit do školy.

Obecnou školu jsem začal úředně navštěvovat 1. září 1919, zdůrazňuji „úředně“, protože zde učil tatínek. Bydleli jsme ve škole, a proto jsem se často objevoval v lavici pro prvňáčky, když musela maminka někam odejít a nemohla mě brát sebou. Hodně jsem se přitom přiučil.

Jak už jsem se zmínil, vyučovalo se v jediné místnosti, dobře osvětlené čtyřmi velkými okny. Z Rašovky a Bystré sem chodilo kolem dvaceti dětí. Podle věku byly rozděleny do čtyř oddělení a vyučování probíhalo současně. Mělo to i své výhody. Kdo byl hotov se svou prací dříve, mohl se klidně podílet na výuce vyšších ročníků a něčemu se navíc přiučit. Pro

učitele ovšem nebylo nijak snadné vhodně zaměstnat všechny žáky a odpovídat na jejich dotazy.

Ze všeho nejvíc se mi líbilo kreslit podle předloh, které tatínek z vlastní iniciativy vypracoval pro žáky prvních ročníků. Rád jsem měl i zpěv. Zpívali jsme všichni dohromady a tatínek z nás vytvořil soubor, který byl schopen zazpívat trojhlasně nejen lidové písně české a slovenské, ale i náročnější sbory Smetanovy Hvězdičko má a Přiletěly vlašovičky. Sám si k tomu rozepisoval noty pro jednotlivé hlasy. Hrál přitom na housle jako doprovod.

Chodili jsme také do přírody poznávat kytičky, kameny a všechny ty broučky, motýly i jiné tvorečky, které jsme přitom objevili. Učil nás roubovat plané třešně, kterých bylo na stráních kolem Rašovky všude plno.

K tehdejší škole patřilo neodmyslitelně i náboženství...

K velkému vlasteneckému a pokrokovému poválečnému nadšení patřilo i to, že naši rodiče i s námi vystoupili z církve římsko-katolické, jež za války silně podporovala mocnářství s Habsburky. Stali jsme se občany bez vyznání, třebaže se rodiče vždy snažili dodržovat Desatero a bible Kralická byla na předním místě v naší knihovně.

Já jsem to uvítal, protože jsem už nemusel chodit na náboženství, které na rašovské škole vyučoval farář z Dlouhých Mostů. Byl to Němec, špatně mluvící česky, který se rád napil a pak si zjednával autoritu ve třídě tím, že nás honil a mlátil rákoskou. Ostatně, ve třídě po osvobození zmizel i kříž a obraz císaře Františka Josefa I. Nahradil ho sympatický portrét pana prezidenta T. G. Masaryka.

Rašovka leží poměrně vysoko na Ještědském hřebenu. Zimy tam byly asi dost kruté.

I když život na Rašovce nebyl lehký, přinášel nám dětem spoustu radostí. V první řadě to byl bezprostřední styk s přírodou, kterou jsme díky rodičům dovedli vnímat a těšit se z ní. Jedinečný pohled z našeho bytu do širé krajiny, na jejímž obzoru se rýsovaly Trosky, Mužský, oba Bezdězy i Ralsko a Milešovka byl přímo biblické krásy.

Zimy byly tuhé, dlouhé, ale krásné. Už v listopadu, kdy začal poletovat sníh, bylo načase provádět klukovské přípravy na zimní radovánky, především lyžování a sáňkování. Na bruslení nebyly vhodné podmínky. Moje první lyže byly vyrobeny z rozpadlého sudu, další už ale vyšly z truhlářské dílny pana Kašpara ze Světlé, tatínkova dobrého známého. Vyráběl je z jasanového dřeva a špičky se musely před sezónou přihýbat napařováním ve velkém prádelním hrnci. K mazání jsme používali svíček nebo včelího vosku, roztíraného starou žehličkou.

Bývalo kolem Ještědu hodně sněhu?

Bylo, proto se běžně v zimě za saně zapřahali koně. K tomu mám takovou příhodu. Když jsem si při lyžování zlomil pravou nohu ve stehně, doktor z Dlouhých Mostů se mi ji snažil srovnat. Na druhý den,

když už mě hodně bolela, doporučil odvoz do liberecké nemocnice. Pro velké množství sněhu nebylo možné zajet až ke škole, a tak mě až k silnici odneslo pět dobrovolníků k saním, na nichž mě dopravili do nemocnice v Liberci. Když mě za několik týdnů propustili z nemocnice, bylo stále tolik sněhu, že se saně na Rašovku vůbec nedostaly, a tak dobří sousedé mě opět odnesli domů, tentokrát až ze Šimonovic. To bylo koncem února. Všechny sousedky mě litovaly, že už nadosmrtní budu kulhat. Naštěstí se jejich obavy nenaplnily, a tak jsem po úplném uzdravení vděčně vzpomínal na šikovnost pana primáře Votruby.

Jaro na sebe nechává na horách čekat...

Jaro s prvními projevy probouzející se přírody v podobě něžných kočiček a celých záhonů sněhobílých bledulí (kukaček) na mokřinách, svěže zelených korun buků na strání nad Bystrou, voňavých trsů fialek vyrážejících v chráněných zákoutích šípových keřů, až po rozkvetlé stromy, zejména naši třešni u potůčku protékajícího podél školy, na jaře vesele bublajícího. Bylo kouzelné a spojeno s Velikonocemi, pomlázkou a zejména povinností všech kluků bez ohledu na vyznání kraválem vydávaným klepačkami a řehtačkami nahrazovat v kapličky zvonění zvonku, který měl v té době odlétat do Říma.

Ve vzpomínkách se mi vybavují také rozkvetlé letní louky provoněné mateřídouškou, vemeníky a ostatními prostými, ale přesto krásnými květinami, které nás naučil znát tatínek. Radost nám přinášelo i sbírání krásně červených jahod, které jsem s oblibou navlékal na stébla medýnky, trávy jejíž klasy tvořila malá srdíčka. Dobrodružstvím bylo i sbírání borůvek v lesích ve Žďárku nebo v Luhoušti u Bohdánkova, kde jsme také pořádali zátahy na houby, zejména krásné červené křemeňáky, fešáky našich lesů.

V létě jsme občas pročešávali i ledové vody potoka Bysterky pramenícího na Rašovce a ručně vybírali zpod kamenů pstruhy, kteří pak obohacovali náš jídelníček. Pouze ve studánce u krámu, odkud jsme odebírali vodu konvemi, jsme nechávali v klidu velkého pstruha, který se nám pouze zřídka mihl u dna, než bleskově zmizel opět ve svém úkrytu.

Léto bylo poznamenáno také zráním třešní. Všude jich rostlo, a tak jsme si užívali bohatě jak těch horských, tvrdých chrupek, tak i těch malých, planých, tak zvaných ptačích, rostoucích na stráních v Důlních, jimiž jsme se osvěžovali při pasení malého stádečka našich bílých sánských koz.

Podzim mě vždy okouzloval svým nádherným pestrým zbarvením korun stromů. Pro nás kluky byl i časem opékání brambor na ohničcích vesele dýmajících, na nichž se spalovala suchá bramborová nať. Romantické bylo i shrabování suchého bukového listí měděně zbarveného, které maminka používala jako podestýlku do chlěvků našeho domácího zvířectva. Na Rašovce bylo často pořádně větrno, a tak i my jsme pouštěli draky, které jsme si sami vyráběli. Vítr

býval tak silný, že psaníčka, která jsme drakovi posílali, vylétla po špagátu rychlostí potrubní pošty.

Jak vypadaly Vánoce v české učitelské rodině?

Příchod zimy byl neodmyslitelně spojen i s očekáváním Vánoc, nejkrásnějších svátků z celého roku. U nás na Rašovce, v dobách války i řadu roků po ní, byly velmi prosté, ale plné lidské pohody, spíše pohádkové a opravdu radostné. Vánoční smrček býval ozdoben trvalými, většinou nejdělnými ozdobami, jenom malá jablíčka a perníkové hvězdičky doplňovaly tradiční výzdobu opakující se každým rokem. Stromek stál v kuchyni na stole a po dobu svátků se jeho vůně prolínala celým bytem. Maminka dovedla i v době největší nouze vykouzlit tradiční štědrovečerní večeři s bramborovou polévkou a houbovníkem, na který byl tatínek zvyklý ještě z doby svého dětství. Dárky bývaly skromné, ale nápadité, vždycky přijímané s radostí. Nikdy ovšem nechyběly knížky a tak se vánoční svátky proměňovaly v jakýsi čtenářský klub. Postavy z knížek a vůně stromku nás provázely i ve spánku. Tatínek dovedl znamenitě a poutavě vyprávět. Když jsme se usadili kolem sálajících a hučících kamen, nad nimiž blikalo světýlko svíček nebo petrolejky, mohla naše bujná fantazie prožívat všechna ta dobrodružství, o nichž nám vyprávěl, a v temných koutech světlice si představovat jejich hrdiny. Nikdy už nebyly vánoční svátky tak pěkné jako ty na Rašovce, kdy nás pět bylo pohromadě a kdy byly součástí mého dětství.

Vaše dětství mi připomíná úžasnou knihu Marcela Pagnola: Jak voní tymián. Také v ní byl otec hlavního hrdiny učitelem, také on vnímal velmi citlivě přírodu a je jedno, že se děj knihy odehrává v Provinci. Ale pojďme dál. Z české Rašovky jste se přestěhovali do Hynčic. Jak a proč k tomu došlo?

Na přání inspektora Lanka z Hodkovic, který měl na starosti české menšinové školství na Liberecku, se tatínek uvolil, že založí první českou školu v Heinersdorfu-Hynčicích u Liberce, dnes to je Pilínkov. K této historické události došlo 1. září 1923. Obec, vedená německými nacionalisty, však pro českého učitele ubytování neměla, a tak tatínek chodil téměř dva roky z Rašovky denně a za každého počasí do Hynčic pěšky. Teprve na zásah ministerstva školství a národní osvěty mu byl přidělen byt v letním sídle libereckého továrníka Jantsche. Měli jsme k dispozici přízemí domu stavěného jako letní sídlo. Místnosti byly sice prostorné, ale o velké výšce, takže se daly jen obtížně a nákladně vytápět. Nevyhovovalo ani dispoziční řešení. Jedinou místností, která se dala vytápět, byla kuchyně, odkud byl východ na rozlehlou zahradu, do níž vedlo i jediné okno. Podkroví zůstávalo dlouho volné, později zde bydleli učitelé a učitelky, když se škola rozšířila. Maminka brzy zorganizovala naše bydlení i své malé hospodářství, které poskytovalo značnou část naší obživy. K sánským kozám, slepicím a králíkům přibývali ještě holu-

bi, které nám přinesl český železničář, strojívuďce, pan Dědek. Přirozeně se s námi přistěhovala z Rašovky i kočka, která ale patřila spíše do rodiny.

Z Rašovky jsme se se dvěma naloženými žebříňáky přestěhovali v roce 1924 a brzy na to tatínek zařídil změnu jména Hynčic na v minulosti užívaný Pilínkov. Naše přemístění mělo jedinou výhodu, my hoši jsme měli blíž do libereckého českého gymnázia.

Vnímali jste nějak přestěhování do německé vesnice?

Musím říci, že se maminka jen nerada loučila s Rašovkou. Z ryze českého prostředí jsme přišli do vesnice poněmčené, kde rozhodovali nabubřelí němečtí sedláci, pohlízející na naši rodinu jako na nebezpečného nepřitele. Bylo to opravdu silně nepřátelské prostředí. Vzpomínám si, jak jsem brzy po našem přestěhování, tak jak jsem byl zvyklý z Rašovky, pozdravil sedláka jedoucího po silnici kolem našeho obydlí. Pochopitelně česky. Ten na mě zařval, jestli neumím zdravít německy a práskl mě bičem.

Po základní škole jste dělal přijímací zkoušky do českého gymnázia. Liberec byl ale v tu dobu německým městem.

České státní reformní reálné gymnázium v Liberci začalo výuku v roce 1919 v provizorních prostorách dnešní základní školy Na Jeřábu, tehdejší německé školy obecné. Byl to experimentální typ střední školy, který se osvědčil pro svou univerzálnost. Přípravoval dobře studenty jak na vysoké školy humanitního, tak i technického zaměření. Byla to první střední škola s vyučovacím jazykem českým v Liberci, o jejíž zřízení usilovali Češi pod vedením lékaře lidumila a vlastence MUDr. Václava Šamánka už do roku 1907. Tehdy však vídeňské centrální orgány, ovlivňované šovinistickými libereckými Němci, žádosti zamítaly, a tak teprve po osvobození bylo umožněno českým obyvatelům posílat své děti do české střední školy.

Všichni tři bratři jste studovali na stejné škole. Jak to zvládali rodiče?

Když jsem nastoupil do primy, byl už v té době bratr Miloš v páté třídě, kvintě, a Vladivoj v poslední osmé, oktávě. Skutečně si dnes těžko umím představit, jak mohli rodiče ekonomicky zvládnout tři studenty při nevalných učitelských platech a dětských příspěvcích. Jak už jsem ale říkal, maminka uměla dělat hotové zázraky.

Vzpomínáte na některé svoje učitele?

Téměř legendárními postavami byli všichni moji profesori. Každý byl vynikající osobností. Mezi nimi přece jen zaujímají přední místo třeba profesor Stanislav Balcar, latinář, který svou marciální postavou zabíral téměř celou uličku mezi lavicemi. Učil nás latinu, prý mrtvý jazyk, tak zajímavě, že si dodnes pamatuji celé citáty z Ovidia a každou chvíli si připomenu některé trefné latinské přísloví. Jazyk francouzský se nás naučil milovat profesor Josef Eberle, poněkud francouzsky potrhlý, ale svými vzpomín-

*Na skautském táboře na Nebáku 1925.
Svatoopluk Technik sedí na klíně vůdci.*

kami z Francie nás dovedl plně zaujmout. Mimořádnou osobností, všestranně vzdělanou byl však náš češtinář, dr. Ladislav Drůbek, kterého jsme měli také na německý jazyk. Otevíral nám oči do kulturního světa. Pořádal s námi exkurze do Prahy do divadla, vyjednal nám návštěvu v ateliéru malíře Václava Špály, jezdil s námi i na výlety a vůbec projevoval mimořádnou snahu, aby z nás vychoval vzdělané, charakterní občany naší republiky.

Nezmínili jsme se o vašich mimoškolních aktivitách. Byl jste ve skautu?

Ve skautském nebo jinak junáckém oddílu jsem našel kamarády téměř na celý život. S mnohými jsem se setkal v Liberci po druhé světové válce, abychom navázali na předválečnou aktivitu a přispěli na rozvoj Liberecka. Nezapomenutelné byly prázdninové tábory pořádané libereckými skauty u rybníka Podnebáku pod romantickou zříceninou hradu Trosky. Zvláště ty, které vedl pan učitel a bratr Richard Válek byly plné romantiky, dobrodružství a zkušeností ze života v přírodě. S delegací libereckých skautů jsem se také zúčastnil v roce 1927 velkého skautského svátku Jamboree pořádaného v Praze, kde jsme se pochlubili novinkou ve stavbě stanů, totiž plátěnými podsadami nápaditě pomalovanými.

Náš tábor navštívili manželé Benešovi a pan ministr bratr Edvard Beneš se zastavil v naší polní kuchyni, kde jsem připravoval guláš pro celou naši delegaci. Podal mi ruku a paní Hana mě pochválila, jak mě jídlo dobře voní.

Vraťme se ještě k vašemu studiu. Věděli jste, co chcete po maturitě studovat?

Už v posledním ročníku gymnázia jsem měl celkem jasno o své další dráze. Rodiče rozhodli, že půjdu na vysokou školu do Prahy. Po poradě s bratrem Milošem, který studoval vysokou školu stavebního inženýrství, jsem si umínil, že se pokusím dostat na fakultu architektury a pozemního stavitelství. Na ní ale bylo zapotřebí složit i talentovou zkoušku z kreslení a z přihlášených vybírali zpravidla pouze jednu třetinu. Přípravoval jsem se proto o prázdninách v letní škole v Českém ráji a byl jsem připraven, kdybych zkoušku neudělal, začít studovat medicínu.

Zkoušku jsem u profesora Blažička udělal, a tak jsem se nastěhoval k bratrovi do Masarykovy studentské koleje v Praze-Dejvicích a začal pilně studovat. Krásných pět let uběhlo, a tak jsem hned v prvním státnicovém termínu složil závěrečnou státnici s vyznamenáním a mimořádnou pochvalou od předsedy zkušební komise profesora dr. A. Mendla. Během posledních dvou roků jsem souběžně navštěvoval v Ústavu Ernesta Denise v Praze kurzy odborné stavařské francouzštiny a po provedené zkoušce jsem získal možnost nastoupit jako stážista v ateliéru architekta Augusta Perreta v Paříži. Bylo to současně v době světové výstavy v roce 1937, takže jsem měl dvojnásobnou radost.

To je zajímavá paralela. Liberecký architekt Karel Hubáček dostal světově uznávanou Perretovu cenu za Horský hotel Ještěd, vy jste byl u něj na stáži... Prozrad'te o něm něco.

Architekta Augusta Perreta jako jednoho z tvůrců funkcionalizmu v architektuře, mistra ve využívání železobetonu při stavbách nejrůznějšího poslání, jsem znal už předtím z literatury. Svým působením přímo v jeho ateliéru a pod jeho vedením jsem si svůj upřímný obdiv k němu utvrdil, a to nejen z hlediska odborného, ale i z hlediska lidského.

Na čem jste tam pracoval?

Mým úkolem bylo zpracovávat některé stavební detaily při přestavbě paláce Palais de Chaillot na Trocadéru, kde Perret znamenitě využil svého experimentu, spirálovitého schodiště bez podpor, které si poprvé vyzkoušel na schodišti do svého ateliéru. Jeho pochvala „Eh bien, c'est parfait“ s jakou vítal každý dobrý nápad svých zaměstnanců, byla povzbuzující a hřejivá. Ostatně celé prostředí Perretova ateliéru bylo zajímavé. V jedné prostorné místnosti, do které se jako po skluzavce přicházelo po onom spirálo-

U Perretů – po točivém schodišti se chodilo k šéfům.

vém schodišti, seděli pracovníci u dlouhých stolů. V čele místnosti, na jakémsi vyvýšeném podiu, stál dlouhý konferenční stůl. Na jeho jedné straně sedávali vedle sebe tři znamenití bratři Perretové, architekt Auguste, statik Gustave a stavitel Claud. Naproti nim s poznámkovými bloky před sebou, jejich tři sekretářky, veselé, krásné, vždy upravené typické Pařížanky, které nešetřily smíchem, když jejich velcí šéfové mezi jednáním prohodili nějaký vtip.

Byl to fantastický pohled na ten téměř biblický výjev: tři starci, plní života, temperamentu a naproti nim, jakoby si do klop svých výstředních sak zasunuli exotické květy, tři krásná, mladá děvčata. Jistě i toto kouzelné prostředí přispělo k tomu, že z jejich ateliéru vyšla tak znamenitá díla, jako byly první mrakodrapy ze železobetonu, nádherný kostel v Raincy, kde holý beton sloupů a stěn dokonale nahrazuje kámen, nebo velkorysá rekonstrukce přístavu Le Havru, zničeného za druhé světové války, jejich poslední velká práce.

Za svého pobytu v Paříži v roce 1937 jsem měl možnost navštívit i Světovou výstavu, na níž dominovaly bombastické pavilony Německa a Sovětského svazu, stojící naproti sobě, jakoby už tenkrát měřily tyto mocnosti své síly. Ovšem nejkrásnější i podle názoru samotného A. Perreta byl pavilon československý, náš, ze skla a oceli, na jehož stožáru vlála naše vlajka. Jeho autorem byl architekt Jaroslav Krejcar.

Po skončení stáže mi architekt Perret nabízel trvalé zaměstnání ve své filiálce v Alžíru. Čekalo mě ale plnění vlastenecké povinnosti, nástup prezenční dvouleté vojenské služby. Rozloučil jsem se s architektem Perretem i s francouzskými přáteli, s nimiž jsem si pak dopisoval po celý život. Bleskově jsem navštívil Londýn a zahradní města a potom se vrátil k rodičům do Pilínkova, abych si připravil předepsaný dřevěný kufírek aspiranta na důstojníka v záloze.

Místo práce pro Augusta Perreta jste odešel na vojnu. Pro nás, kteří jsme ji absolvovali v době tuhé normalizace, je to nepochopitelné. Jakou jste měl těsně před válkou vojenskou službu?

Byla neuvěřitelně pestrá a náročná. Nejdříve jsem nastoupil k pěšímu pluku do Mladé Boleslavi. Potom jsem byl, díky znalosti morseovky, kterou jsem se naučil u skautů, převelen ke Spojovacímu pluku do Turnova, do školy pro důstojníky v záloze. Po skončení školy jsem se dobrovolně hlásil na Slovensko, do Turčianského, tehdy ještě Svätého Martina. Všichni se tomu divili, protože mi nabízeli, jako nejlepšímu absolventu, umístění v Kutné Hoře. Mě však neodolatelně lákaly slovenské hory. Těch jsem si pak užil víc, než jsem chtěl, hlavně když jsme museli tahat na zádech těžké bedny s tehdy používanými radiostanicemi.

Ubytování v Turčianském Svätém Martině bylo hrozné, v dřevěných přízemních barácích prolezlých

Na vojně – 1938.

štěnicemi s minimálními sociálním, spíše asociálním, zařízením. Jen jsem si trochu zvykl na místní prostředí, byl jsem koncem srpna 1938 narychlo povolán až na samé jižní slovenské hranice, do obce Sakáloš, abych zde jako vojenský stavební dozor dohlížel na stavbu opevnění, tzv. řopíků, malých železobetonových pevnůstek. Byl tam se mnou poručík Jano Haviar, sympatický Slovák, s kterým jsem se později opět setkal za osudově významných okolností.

V plné práci nás zde zastihla 29. září mobilizace, kterou jsme po zuřivých projevech Hitlera netrpělivě očekávali a vítali, posílení vědomím, že naši mocní spojenci nás budou podporovat. O to větší bylo naše zklamání, když přišel mnichovský diktát, nařizující se souhlasem Francie a Anglie okamžitě předání československého pohraničí Němcům, Maďarům a Polákům, a to bez jakéhokoliv odporu. Chápali jsme rozhodnutí naší vlády, že se za daných okolností diktátu podřídila. Jen neradi jsme ale opustili nedokončené opevnění na jižním Slovensku.

Později jsem byl přidělen ke skupině pátrající po celém Slovensku pomocí radiolokátoru po diverzích maďarských stanicích. Koncem listopadu jsem byl pověřen řízením dalšího úkolu, tentokrát mnohem nebezpečnějšího a fyzicky náročnějšího. S pracovní skupinou českých záložníků spojařů jsem měl zajistit telefonní propojení Prešova s městem Chustem na Podkarpatské Rusi, kam se uchýlila správa Podkarpatské Rusi. Tam působili tzv. sičáci, maďarští teroristé neustále ohrožující nové hranice.

Blížilo se zabránění zbytku okleštěného Československa...

Zanedlouho po mém návratu z dovolené následovalo vyhlášení Slovenského štátu, okupace okleště-

ného Československa německou armádou a zřízení Protektorátu Čech a Moravy. Neměl jsem vyřízeno dosud optování, a tak jsem se stal člověkem bez domova. Spolu s ostatními českými šaržemi, byl jsem tehdy četař aspirant, jsem byl svými slovenskými kamarády ihned odzbrojen, oddělen od mužstva. Naložili nás pak na dobytčí vagony a poslali do Čech. Abychom udělali radost našemu plukovníkovi Markovi, který se s námi smutně loučil, jsme se při odchodu z kasáren sami bez rozkazu seřadili do trojstupů a vykráčeli k nádraží za zpěvu sokolských pochodů.

Vrátil jste se k rodičům?

Ano a hned se pokoušel nastoupit svou civilní dráhu. To tehdejší období neustálého a marného hledání zaměstnání bylo dlouhé. Situace se změnila až v roce 1940. Šťastnou shodou okolností vznikla v Praze velká stavební firma Hrabě a Lozovský a já se stal členem architektonického ateliéru vedeného architektem O. Štěpánkem, kterého jsem znal ještě z doby studií na technice.

Inženýr Lozovský, zakladatel firmy, byl běloruský emigrant po první světové válce, ambiciózní, podnikatelsky velice schopný člověk, který brzy rozšířil svou aktivitu i do Rakouska, kde vznikla filiálka ve Vídni a třetí podnik založil na Slovensku pod hlavičku Ing. Lozovský a Štefanec. U bratislavské filiálky se rozhodl vytvořit i projekční ateliér, který by dodával projekty pro jeho stavby na Slovensku. Převedl tam z pražského ateliéru všechny svobodné architekty, mezi nimi jsem byl i já. Pracoval jsem pak na různých projektech staveb v Bratislavě, Novém Meste nad Váhom, v Tatrách v Lučivné a v Tisovci.

Je o vás známo, že jste se aktivně zúčastnil Slovenského národního povstání. Ted' jsem pochopil, jak jste se na Slovensko dostal. Jak to bylo dál?

Hned na jaře roku 1944 začaly proskakovat zvěsti o partyzánech působících na severním Slovensku a nakonec i o přípravě povstání vojenského. Bratislava prožila první velké bombardování, při kterém jsem jen zázrakem zůstal naživu. Jednoho dne jsem se sešel s poručíkem Haviárem, s nímž jsem budoval opevnění u Sakáloše a řekli jsme si, že vstoupíme do povstalecké armády, která se jasně přihlásila k odporu proti okupaci Slovenska německou armádou.

Velitelství SNP mělo sídlo v Banské Bystrici, kde jsem měl dobré známé ze svého působení na stavbách, stejně jako v blízkém Tisovci. Zpočátku vlakové spojení mezi částí Slovenska obsazenou povstalcí a ostatním územím probíhalo bez větších kontrol, a tak jsem se celkem bez problémů stal opět četařem aspirantem Československé, tentokrát povstalecké, armády, vedené zpočátku plukovníkem, později generálem Golianem. Jako spojař byl jsem zařazen k spojovacímu praporu – radiodílu. Vedl jsem družstvo, jež provádělo také telefonní propojení narychlo vyrobených pancéřových vlaků, jejichž makety dodnes zdobí Zvolen. S obavami jsme každý večer

sledovali na stanicích rozhlasu zprávy z celého světa o vývoji událostí na frontě i v SNP. Koncem října byla už situace v Banské Bystrici neudržitelná, a tak pod ochranou našeho praporu a zbytku paradesantní brigády ustupovalo velitelství SNP do hor na Donovaly. Přemísťovali jsme se v sevřeném údolí pod neustálým bombardováním německými letadly, za značných ztrát lidských i materiálních.

V noci na 28. říjen 1944 vyhlásili generálové Golian a Viest rozchod Československé povstalecké armády a přechod na partyzánský způsob boje. Brzy ráno jsme se dali na pochod do hor, směrem na Ďumbier. Tam byla možnost napojení na partyzánské jednotky. Na strmých svazích hory, případně nazvané Prašivá, způsobovaly vítr, sníh, náledí a hustá mlha naprostý chaos a rozklad dosud jakžtakž udržovaného vojenského seskupení.

Po rozpadu řádné povstalecké armády pro mě aktivní účast na SNP skončila. Námahou a nervovým vypětím se mi začal ozývat ischias, chybělo mi zimní oblečení, a navíc na partyzánský způsob boje jsem nebyl připraven ani politicky. Ocítl jsem se v překerní situaci. Zatímco slovenské vojáky v uniformě čekalo, podle letáků rozhazovaných německými letadly, pouze zajetí, já jako občan protektorátu v povstalecké uniformě jsem mohl očekávat pouze smrt, při nejlepším zastřelením. Proto jsem se rozhodl, že se pokusím projít německým obklíčením směrem na východ naproti sovětské armádě. Po téměř neuvěřitelných a velmi dramatických okolnostech se mi to nakonec podařilo. Popravdě řečeno opět spíše řízením osudu, než mým vlastním přičiněním. A tak jsem mohl 25. března 1945 přivítat v Banské Bystrici první sovětské a rumunské vojáky a těšit se ze svobody.

Konec války byl blízko. Jak jste vnímal situaci v Liberci po osvobození v roce 1945?

Musím předeslat, že první tři léta po osvobození v Liberci považuji za ta velmi šťastná v celém svém životě. Hned v květnu se vrátili moji rodiče s bratrem Milošem do Pilínkova, kde se tatínek ujal funkce předsedy Místního národního výboru. Miloš, dosud svobodný, nastoupil ve funkci vedoucího stavebního

V Doubravici 1943 – Miloš Technik a rodiče Josefa a Lidmila.

úřadu na magistrátu v Liberci. Vladivoj, profesor matematiky a fyziky, ženatý, s dvěma malými dcerami se jako tajemník na gymnáziu intenzivně angažoval na jeho obnově.

Já jsem odjel z Bratislavy do Liberce hned, jak to bylo možné. Musel jsem rodiče přesvědčit, že jsem skutečně naživu. Shledání to bylo dojemné a mě překvapila i potěšila neobyčejná aktivita, s jakou se tatínek ve svých jednáctiděsáti letech pustil do budování Pilínkova, tentokrát už pod českým vedením.

Vrátil jste se do Bratislavy do původního zaměstnání u firmy Lozovský a Štefanec?

Ne, ta se rozpadla. Její šéf unikl před Rusy na Západ. Ale v Bratislavě jsem hned po válce úspěšně zahájil práce v architektonickém ateliéru, který jsme si otevřeli s architektem A. Laxou, bývalým spolupracovníkem od Lozovského.

Vás to nelákalo zpět domů, do Liberce?

Hlavně mě lákal bratr Miloš, který přišel s návrhem společné projekční kanceláře. K mému definitivnímu rozhodnutí opustit všechny velké možnosti tvůrčí práce v Bratislavě ale přispěla také schůzka s vedoucím skautingu profesorem Jarouškem Tomsou, který zahajoval výuku na Průmyslové škole stavební a nutně potřeboval profesora na odborné předměty. Zaútočil při tom i na mé skautské morální závazky, a tak jsem mu slíbil, že v Bratislavě všeho nechám a zúčastním se aktivně na budování českého Liberce.

Nebylo to pro mě lehké, protože jsem na Slovensku opouštěl nejen velké možnosti architektonické práce a do značné míry způsobil zklamání i svému kolegovi Laxovi. Navíc jsem se nebezpečně vzdaloval i od své Zdeničky, bratislavské Česky, s kterou jsem se seznámil brzy po svém příchodu do Bratislavy v roce 1942.

Po návratu do Bratislavy jsem jí vše vysvětlil, a když jsem jí k tomu oficiálně požádal o ruku, našla si zaměstnání v Praze, abychom si byli blíž. Také s Laxou jsem se rozešel v dobrém. Ještě jsem stihl jako bojovník za svobodu uklidnit v lázních Piešťany svůj ischias natolik, abych mohl zvládnout pracovní nápor, který mě očekával.

Čím jste se po návratu ze Slovenska zabýval?

První tři roky po válce v Liberci znamenaly pro mě obrovské, ale radostné pracovní vypětí. Byly to zejména práce architektonické i urbanistické, spojené s odstraňováním závad, hlavně dopravních, ve starém Liberci. Zahrnovaly i první poválečnou urbanistickou soutěž na úpravu historického středu Liberce. Hned v druhém poválečném roce jsem zvítězil v soutěži na úpravu výstaviště pro ojedinělou výstavu Budujeme osvobozené kraje (BOK), pořádanou pod záštitou pana prezidenta dr. E. Beneše Obchodní a živnostenskou komorou v roce 1947. Byla to určitě první poválečná výstava toho druhu v celé Evropě. Jejím hlavním iniciátorem byl stavitel F. Zejdl, prezident Obchodní a živnostenské komory, který později za vlády komunistů strávil řadu let ve vězení.

Výstava BOK podstatnou měrou přispěla ke zkrášlení Liberce, značně zpustlého za válečných let. Podstatně pozvedla i lokální patriotizmus té části obyvatel, která sem přišla z vnitrozemí a okolních obcí, z nichž dříve lidé přijížděli do Liberce za prací, zejména z Českosudska.

Rok 1947 byl pro mě i jinak významný. Hned na počátku května nám zemřel tatínek. V nevytopené kanceláři MNV se nachladil. Dostal zápal plic a zemřel v liberecké nemocnici. Jako pravý vlastenec své poslední síly obětoval pro zvelebení naší vlasti.

Výstava Budujeme osvobozené kraje 1946 (BOK).

Svatopluk Technik navrhl vstupní pavilon s restaurací (dole) i ústřední panel výstavy. Před ním stojí s manželkou (vpravo) a s J. Kafkovou.

Přišli ale i radostné události, především můj sňatek se Zdenou, rozenou Roušalovou. Na liberecké radnici nás oddával tajemník magistrátu, skautský bratr dr. E. Dlouhý. Svatba se konala právě v době pořádání výstavy BOK. K pracovním úspěchům se přidaly velké projekty pro největší severočeské družstvo SKD, které mě vyslalo na studijní cestu do Švédska, ráje světových družstev. Současně jsem zde zjišťoval nové směry ve stavbě nemocnic, protože byla vypsaná soutěž na výstavbu nové krajské nemocnice v Liberci, které jsem se pak úspěšně zúčastnil. K slíbenému zadání prováděcích projektů a pochopitelně ani realizaci tohoto velkorysého záměru už bohužel pro únorové události nedošlo.

Pomalou jsme se přiblížili k únoru roku 1948. Začínala doba, která preferovala spíš dělníky a rolníky než vzdělané lidi.

Únor a převzetí politické moci komunisty pro mě znamenal pohromu. Po jejich nástupu k moci jsem odmítl převzít legitimaci KSČ, s kterou za mnou přišla do bytu soudružka sousedka v ulici. Naopak k nejradostnějším událostem poválečným patří narození syna Jana v květnu 1948 a druhého syna Jiřího v červenci 1950.

Také pracovní se pro mne hodně změnilo. Po vzniku státního Stavoprojektu byl jsem přinucen zrušit svůj projekční ateliér a stát se zaměstnancem tohoto socialistického zařízení. V práci jsem postupně přešel na urbanismus, zejména na přípravu prvního územního plánu tzv. Velkého Liberce, k němuž byly už v roce 1939 přičleněny některé samostatné obce na něj bezprostředně navazující, zejména Horní Růžodol, město, které už před válkou mělo českého starostu.

Co bylo třeba v poválečném Liberci z hlediska architektonického a urbanistického řešit v první řadě?

Už při mých prvních urbanistických pracích jsem byl nucen se zabývat všemi městotvornými činiteli. Válka a špatná údržba se nepříznivě projevil na vzhledu Liberce. Pouze výstavnější části města s vilovým zastavěním a zahradami plnými rododendronů a jiných okrasných porostů budily příznivější dojem. Nejhorší stav se ale projevoval v inženýrských sítích, na povrchu neviditelných, ale k životu obyvatel nezbytných. Po stránce kanalizace, vodovodu, plynovodu, rozvodu elektřiny i dopravy byl Liberec po druhé světové válce v naprosto dezolátním stavu, téměř před hrozícím kolapsem. Proto se první úsilí nové poválečné správy města zaměřilo na odstranění tohoto nedostatku.

Jak a z čeho vznikl první územní plán Liberce?

Našimi nejvýznamnějšími urbanisty byli v tu dobu dr. A. Engel a dr. A. Mikuškovice, oba profesoři na fakultě architektury ČVUT v Praze, moji učitelé, kteří se hned po skončení druhé světové války zúčastnili v roce 1947 urbanistické soutěže na přestavbu středu Liberce. Třetím účastníkem jsem byl já. Tato

soutěž ale neměla vzhledem k politickým událostem žádné konkrétní výsledky.

Samostatně jsem pak vypracoval ve Stavoprojektu v roce 1958 první územní plán Velkého Liberce, dále rajónový plán celého Poníší a řadu směrných územních plánů severočeských měst. Byl jsem přitom v úzkém kontaktu v VÚVA v Brně, vědeckým pracovištěm, kde se zpracovávaly podklady pro práci urbanistů ve Stavoprojektu. Jako externí spolupracovník VÚVA jsem vypracoval vzorový územní plán pro město Mnichovo Hradiště a napsal praktickou příručku pro urbanisty „Vybavení sídlišť“, pojednávající o správném rozmístění objektů občanského vybavení (školy, mateřské školy, jesle, prodejny atd.) s ohledem na snadnou dosažitelnost uživateli.

Po zrušení Stavoprojektu na začátku devadesátých let 20. století a převedení územních plánů na města, se podmínky pro řízení výstavby měst postupně měnily. S kapitalistickým pohledem na územní plán se pak omezila jeho řídicí schopnost, byly dokonce považovány za socialistický pozůstatek bránící volnému, rozuměj často i spekulativnímu rozvoji města. Oddělení správy měst zabývající se zpracováním a sledováním územního plánu byla silně omezena a stala se spíše pouze složkou evidující výstavbu, nežli ji usměrňující a řídicí z hlediska potřeb a budoucího vývoje celého města.

Při přípravě na tento rozhovor jsem se nemohl nesetkat s vaší činností památkáře. Dozvěděl jsem se mimo jiné, že jste od nich získal mnohá čestná uznání. Architektura nemá k památkám daleko, ale jaká byla vaše cesta k nim?

Zájem o památky stavební a jejich ochranu ve mně vzbudil profesor O. Stefan svými zajímavými přednáškami už na vysoké škole. Pod jeho vedením jsem se zabýval letohrádkem Hvězda a Emauzským kostelem.

V Liberci po druhé světové válce, kdy bylo nutné řešit především záležitosti životně důležité, nebylo příliš velké pochopení veřejnosti pro ochranu stavebních památek, zejména těch historických z konce devatenáctého století, kterých byla většina. V té době ještě ani evropští památkáři nepovažovali historizující slohy a budovy jimi poznamenané za hodné ochrany. Bylo proto nebezpečí, že v rámci bourací euforie budou odstraněny i stavby architektonicky hodnotné, patřící k historii města. Zahájil jsem proto rozsáhlou publikační činnost v místním tisku, periodikách, pořádal jsem přednášky s diapozitivy, které jsem si sám zhotovoval, abych libereckou veřejnost, zejména pak orgány spravující město, informoval o stavbách, jež by zasluhovaly ochrany a zachování.

Kromě článků, kterých jsem napsal několik stovek, jsem uvedl architektonicky významné stavby i v mých knihách o Liberci, v řadě Zpráv České Besedy a Stavebních památkách města Liberec.

Zpracováním projektové dokumentace jsem umožnil záchranu tří tzv. Valdštejnských domků v Liberci,

Skauti 1947 – zleva: Hanka – Auch, prof. J. Pinos, Dušek, Dlouhý, vůdce Jan Poštołka, S. Technik.

posledních zbytků zástavby 17. století. Se svými studenty na průmyslovce jsem provedl zaměření a projekt na rekonstrukci vzácné renesanční kaple libereckého zámku a meteorologické budky u radnice. Projektovat jsem také řadu rekonstrukčních prací na zámcích Frýdlantu (zbrojnice, střechy atd.), Sychrova (obřadní síň, obrazárna atd.). Se studenty jsem provedl rozebrání starého dřevěného rumpálu u statku v Druzcově těsně před likvidací, když ho chtěli správci statku shodit do hluboké studny. Díky pochopení ředitele naší školy jsme převezli zbylé části rumpálu do muzea v Českém Dubě. Vypracovali jsme potřebnou dokumentaci, podle níž byl rumpál obnoven a stal se ozdobou nádvoří muzea.

Nejobtížnějším úkolem bylo provedení projektové dokumentace, až do složitých řemeslných detailů, při rekonstrukci barokního chrámu sv. Archanděla Michaela ve Smržovce, po požáru v roce 1967. O jeho původním vzhledu se zachovalo pouze několik amatérských fotografií, podle nichž bylo nutné dát střechám a bání věži odpovídající nový vzhled. Tesařům nezvyklým na podobné práce bylo nutné složitější křivky bání vykreslit přímo na stavbě na prkna ve skutečném rozměru a tvaru.

V pracovně Stavoprojektu při tvorbě územního plánu Velkého Liberce (50. léta).

Čestným občanem Liberce – 25. 4. 1995.

V Severočeském muzeu při výstavě upořádané k devadesátinám.

Marně jsem se podílel na pokusu o záchranu Evangelického kostela v Liberci na náměstí Českých bratří. Vypracoval jsem několik studií na jeho nové využití i pro kulturní účely. Kompetenční dohady mezi církví husitskou a vedením města trvající několik let však uspíšily jeho zkázu. Kostel byl zbourán v sedmdesátých letech dvacátého století. Liberec tak přišel o jednu ze svých charakteristických dominant.

Kromě zděných staveb jsem projevoval zájem též o dřevěné, tak zvané lidové stavby charakteristické pro Podještědí, zejména pro Českodubsko. V letech 1980–86 jsem provedl zjištění těchto rázovitých staveb a vypracoval návrh na zřízení skanzenu lidových staveb v Podještědí „in situ“, to znamená, že by zůstaly vybrané stavby na svém místě. V Českém Dubu u muzea mělo být centrum, východiště turistických cest, jež by je spojovaly. Akce už byla zařazena do programu ONV v Liberci, po tzv. sametové revoluci tento záměr, který by přispěl nejen k záchraně zbytků dřevěných staveb, ale i k oživení Podještědí, našel uplatnění.

Nebyl jste jen urbanistou a památkářem, ale dlouhá léta jste učil. Jak na ty roky vzpomínáte?

Když jsem se ihned po válce ocitl za katedrou před studenty, z nichž někteří prošli západní frontou jako vojáci Československé armády a byli téměř stejně staří jako já, projevil se ve mně zřejmě geny zděděné po tatínkovi. Dovedl jsem si zjednat autoritu

svým přístupem ke studentům, svými životními a odbornými zkušenostmi a tím, jak jsem je dokázal zaujmout. Těm prvním žáků je dnes už přes sedmdesát let a s těmi si tykám.

Jak už jsem se zmínil, dostal jsem se poprvé na průmyslovou školu stavební na žádost jejího ředitele profesora Jaroslava Tomsy v září roku 1945. Příklad mi především odborné předměty, ale když bylo zapotřebí, učil jsem i některé dosud neobsazené, jako třeba občanskou výchovu. Na ten předmět mám jednu zajímavou vzpomínku, která dokumentuje, že hned po ukončení války začínaly na škole hrátky s komunisty, kteří zde vyučovali. Protože neexistovaly žádné učebnice občanské výuky, museli jsme si sami jakási skripta vytvářet. Já jsem považoval za potřebné, abych seznamoval studenty i se státními symboly a státní hymnou, kterou jsme s chutí zpívali v několika hodinách. Ve vedlejší učebně, oddělené pouze tenkou příčkou, vyučoval tehdy shodou okolností občanskou výchovu učitel Miloš Nykendaj, komunist, který přišel do Liberce z Podkarpatské Rusi. Jakmile zaslechl, že zpíváme Kde domov můj, spustil se svou třídou Píseň práce tak hlasitě, aby nás rušil.

Za rok potom se stal primátorem Liberce a v únoru 1948 se přičinil o čistky v naší škole. Já už tam tehdy nebyl, ale nejvíce jeho řádění odnesl skvělý profesor J. Vlk, který byl zavřen a zahynul v jáchymovských dolech. Podruhé jsem se dostal na stavební průmyslovku za mimořádných okolností v roce 1960, a to díky řediteli školy Ing. Janu Taušovi, který byl skvělý člověk. I když byl u komunistů, neztratil charakter.

Před svým nástupem do školy jsem byl v roce 1958 vyloučen na základě politických prověrek ze Stavoprojektu a bylo mi zakázáno i samostatné projektování. Byl jsem určen k manuální práci v Pozemních stavbách. Po odvolání kvůli zdravotnímu stavu (prodělal jsem srdeční infarkt) mi Okresní výbor KSČ dovolil práci konstruktéra v Pozemních stavbách. Současně zamítl mou žádost o převod do Stavoprojektu v Bratislavě, který mi nabídl výhodnou práci. V té době došlo k osamostatnění stavební průmyslo-

*Oslava pětadevadesátin s primátorem Kittnerem.
V pozadí vlevo ředitelka archivu
Hana Chocholešková.*

vé školy pod vedením Ing. Tauše, který potřeboval posílit profesorský sbor. Dozvěděl se o mně a podal se mi mě vyreklamovat a převést na školu.

Na škole jsem mimo pedagogické činnosti a ve svém volném čase vypracoval, pochopitelně bez nároku na honorář, projekt na přístavbu křídla školy na místě tzv. Valdštejnských domků, které se měly zbourat. Bylo mi jich líto, a proto jsem vymyslel způsob jak zachránit alespoň jejich přední část obrácenou do Větrné uličky.

Zachránil jste památku, která je svým způsobem pro Liberec typická. Dostal jste za to medaili?

Mě na to slavnostní ukončení ani nepozvali. Asi abych nedráždil pozvané komunistické mocipány.

Vaší pedagogickou činností jsme se tak trochu oslím můstkem dostali zpět na zapadlou Rašovku do rodiny českého učitele. Na rozdíl od vašeho otce jste nebyl jen učitelem, ale architektem, urbanistou, památkářem a publicistou. Na závěr našeho rozhovoru se proto nemohu vyhnout otázce, čeho si nejvíc ve svém životě vážíte? Jaké motto byste ze svého dlouhého života dokázal vypreparovat tak, aby ho charakterizovalo?

Ani můj tatínek nebyl „pouze“ učitelem. Byl to všestranně nadaný a činný člověk. Kromě svého mistrovského učitelování byl ve svých působistích také hybnou pákou celého společenského dění. Snažil se o povznesení kulturnosti i národního uvědomování obyvatel pořádáním besed a veřejných přednášek, divadelních představení i svou aktivní činností v různých spolcích. O jeho opravdovém vlastenectví svědčí obětavost, s jakou se ujal nelehké úlohy vybudovat první českou školu v poněmčeném Pilínkovu. Bylo obdivuhodné, jak statečně překonával všechny zdravotní překážky. Nikdy jsem neslyšel, že by si stěžoval. Byl to velice statečný a skromný člověk. Snad jsem také něco zdědil i po mé drahé mamince, obdivuhodné osobnosti, zaměřené ale spíše realističtěji.

Ptáte se, čeho si vážím ze svého života nejvíce? Především toho, že jsem rodičům nepřidělal starosti, že jsem byl dobrým manželem své drahé manželce Zdeničce, starostlivým otcem svým dvěma synům, Janovi a Jiřímu. Že jsem v životě nepodlehł žádnému fanatismu, zejména politickému, a zachoval si zdravý rozum i rovnou páteř i za cenu předpokládaných nepříjemných následků. Trvalou radost mi stále přinášejí výsledky mé zdařilé odborné činnosti, zejména realizované stavby, i když jejich počet není příliš velký vlivem zákazu samostatného projektování (při politických prověrkách v roce 1958) v době mého největšího pracovního rozletu. V mé knihovně mě těší moje spisy, knihy vydané i ty, které dosud nenašly vydavatele, zejména, jež jsou věnované milovanému městu mého mládí Liberci. Hřeje mě pocit, že jsem přispěl k záchraně mnoha vzácných stavebních památek. Mám téměř otcovskou radost z úspěchů svých bývalých studentů, kteří na mě v dobrém vzpomínají a občas mě i navštěvují.

V pracovně při přípravě publikace Lidová architektura v Podještědí na Českokubsku, 2009.

Každodenní potěšení mi přináší bydlení v kouzelném prostředí sídliště a domku s atriem, které jsem vymyslel a vlastnoručně pomáhal stavět. Těší mě i spokojenost a milá pozornost všech ostatních obyvatel atriových domků, kteří stále vzorně udržují neobyčejně příjemné prostředí, jaké se nám zde podařilo vytvořit. Posiluje mě láska, kterou mě zahrnují mí oba synové, milé snachy, tři zdatní vnuci a nejmilejší vnučka Katka s malou pravnučkou Dášenkou. Co si může člověk na sklonku svého života víc přát? Budu proto z tohoto světa odcházet sice nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu.

(Rozhovor vznikl epistolárně v roce 2008, kdy Svatopluk Technik oslavil devadesáté páté narozeniny.)

Svatopluk Technik PÁR SLOV O DOMECH

Domy jsou jako lidé. Rodí se, vznikají, prožívají období své mladosti v plné pohodě a svěžesti, v pozdějším věku se už i u nich začínají projevovat různé neduhy v podobě poruch nejrůznějších vedení a instalací, pak přijde jejich pozdní věk, stáří, kdy si považují každého dne, který jim osud dopřál, aby se mohly s údivem dívat, jak se ten svět kolem nich mění. Až jednoho dne přijde i jejich konec. U některého dřívě, u některého později, tak jak to už v životě chodí. Ten odejde z tohoto světa stářím a rozpadne se, jiný dům, když přijde jeho hodina, třeba odstřelí, nebo ho postihne i v jeho mužném věku jiná katastrofa.

Říká se, že šaty dělají člověka. Stejně je tomu i u našich domů, hlavně u těch z minulých časů. Bývalo kdysi, že si lidé považovali víc člověka, který chodil pečlivě a vkusně oblečen, stejně se daleko výše hodnotily domy, které se mohly vykázat svou nákladnou fasádou, svým jedinečným vzhledem, které šly svou architekturou s módou, s duchem doby. Ty také používaly a dodnes používají daleko větší vážnosti a péče, než ty, které sice po stránce praktického užití jsou stejně dobré, ale jejichž vzhled není atraktivní, nezbuzuje při pohledu na ně v nikom příjemné pocity. Takové obyčejné brzy končí svou existenci. Bud' tak, že je nahradí domy po všech stránkách lepší, nebo prostě jednoho dne nenápadně zmizí a zůstane po

nich při nejlepším fotografie s konstatováním data demolice. C'est la vie, jak říkají Francouzi.

Pořádkumilovní lidé si píší kroniky svého života, své rodiny, svého rodu. Také domy mají jakési své kroniky, zvláště ty starší. Na starobylé naší radnici ve velkém sále archivu jsou v regálech uloženy složky spisů jednotlivých domů v Liberci. Jsou v nich zaznamenány jejich osudy, u mnohých dokonce od dob jejich prapředků. Jsou psány ručně, na stroji, krouceným švabachem i lépe čitelnou latinkou, německy, česky, latinsky, tak, jak v té době, kdy žil jejich písař, bylo právě zvykem. Jsou to často zajímavé osudy a promítá se do nich i osud jejich majitele i celého našeho města.

V poměru ke stavbám je život lidský nepoměrně kratší. Domy, zvláště ty významné, jimž jejich majitelé a další uživatelé věnovali více péče, dožívají se stáří dokonce i mnoha staletí. Jsou to pak doslovně vzácní svědci historie našeho města. Mnohé si pamatují a mohou nám o tom, co za svého života zažily, zasvěceně vyprávět. Je proto třeba si jich vážit jako moudrých starců. Když budeme mít snahu a dobrou vůli jim pozorně naslouchat, dozvíme se od nich mnoho zajímavého.

Svatopluku Technik

VALDŠTEJNSKÉ DOMKY

Po bitvě na Bílé hoře získal panství frýdlantské a s ním i Liberec vévoda Albrecht z Valdštejna. Do historie tohoto města se zapsal tím, že dal založit Nové Město s rozlehlým obdélníkovým náměstím (dnešním Sokolovským), kolem něhož byly postaveny obytné domy podobného vzhledu. Byly určeny především pro soukeníky vyrábějící sukna pro Valdštejnovy vojáky. Domy byly patrové, obrácené štíty do náměstí, v přízemí měly loubí. Strmé sedlové střechy pokrýval šindel. Ozdobné štíty z hrázděného zdiva vytvářely zajímavý rámeček prostorného náměstí, loubí dovolovalo i za nepříznivého počasí společenský a obchodní život obyvatelům.

V průběhu osmnáctého století došlo k přestavbám i na tomto náměstí. Dřevěné domky postupně nahradily domy zděné, jejich výška se zvyšovala, až koncem 19. století dostalo náměstí dnešní souvislé zastavění. Z původní zástavby zůstaly pouze jakoby nedopatřením ve Větrné uličce tři dřevěné domky zvané Valdštejnské, postavené sice až po smrti Valdštejnově v letech 1678–1681, přesto ale zachovávaly původní vzhled ostatních domů před přestavbou. Jsou jedinými doklady původní dřevěné zástavby v Liberci. Byly proto zařazeny do soupisu našich kulturních památek. Sloužily původně za obydlí libereckých řemeslníků. V přízemí měly kromě průchodu jednu velkou obytnou místnost, v patře a v podkrovní se nacházely menší místnosti sloužící jako ložnice a komory. V domě čp. 265–I (u školy) později otevřeli krčmu U Města Petrohradu, v podloubí se tradičně každoročně konaly vánoční trhy.

Po skončení druhé světové války byl osud zchátralých a neobydlených domků dlouho nejistý. Po neúspěšném pokusu o rekonstrukci v původní podobě v roce 1950 se za dramatických okolností, kdy se jednalo o bytí a nebytí domků, ujala záchrany alespoň jejich přední, nejcennější části, stavební průmyslová škola, která se v roce 1953 přemístila do sousedního, tzv. Appeltova domu. Zbytek domků po opravě byl stavebně i dispozičně napojen na nový učebnicový trakt školy. Dřevěné konstrukce napadené houbou a hnilobou byly vyměněny a nahrazeny novými, opracovanými způsobem obvyklým v době vzniku domků. Byla zachována profilace trámů, hlavně na jejich zhlavích. Střecha dostala opět krytinu ze štípaného šindele.

Od roku 1976 jsou domky udržovány průmyslovou školou stavební. Díky tomu zůstaly alespoň zčásti zachovány jako ojedinělá ukázka nejstaršího způsobu výstavby obytných domů v severních Čechách a obdivovaná zajímavost našeho města.

Oba texty jsou převzaty z knihy Liberecké domy hořorů, kresba Svatoopluk Technik, foto archiv rodiny Techniků.

JAN ŠEBELKA se narodil v roce 1951 v Děčíně. Vystudoval FAMU Praha, obor dramaturgie a scénaristika. Pracoval jako závozník, dělník, vychovatel, vedoucí internátu a v letech 1993 až 2000 byl novinář. V roce 2001 vydal s astroložkou Alenou Kárníkovou knihu *Kdy s lumou do postele*. Ve stejném roce vyšel první díl jeho liberecké tragikomedie *Případ spravedlivého vraha*. Druhý díl *Smrt podle Marka* vyšel v roce 2002 (všechny Nakladatelství Erika, Praha). Na podzim 2003 třetí román s názvem *Perpetuum mobile aneb Vládcové* (Nakladatelství Bor, Liberec). Je spoluautorem knihy rozhovorů *Petr Pávek: Mám vizi* (Dialog, 2005). V roce 2007 přibyl k jeho bibliografii román *Koktejlový úkrok Otýlie B.* (Akropolis, Praha). Je autorem životopisného rozhovoru v černobílé monografii *Jan Píkous: Subjektivní fotografie* (Akropolis, Praha 2008) a knihy rozhovorů s legionářem Stanislavem Hněličkou *Byl jsem tobruckou krysou* (Akropolis 2008). V roce 2010 vydal *Román pro Quida* (Akropolis). Žije v Liberci. Je členem Obce spisovatelů ČR a Kruhu autorů Liberecka.

století neuměla s takovými divy techniky zacházet, ale zase znala kouzla, o jakých se nám moderním lidem ani nesní, a tak pošeptala cosi počítači, ten se sám zapnul a vyhledal na internetu webové stránky s nabídkami zaměstnání.

Hledám práci jako paní na hlídání. Zn. paní Bílá.

Nařukala dvěma prsty s vyplazeným jazykem svůj jednoduchý inzerát.

U všech babiček a paní na hlídání, to se pak děly věci. V příštích čtrnácti dnech zavalilo hrad rovných deset tisíc tři sta dvacet tři dopisů od maminek a tatínek, kteří psali, že už pouhé její jméno je přesvědčilo, že bude pro jejich ratolesti tou nejlepší paní na hlídání. A jestlipak by prý nemohla k těm jejich rošťákům a rošťandám nastoupit hned, nebo jim za chvíli začne strašit ve věži.

Ale nejvíc bílou paní zaujal dopis od paní Černé. Ta psala písmenky maličkými jako blešky toto:

„Milá paní Bílá,

hned jak jsem si přečetla váš inzerát, bylo mi jasné, že my dvě se musíme sejít. Jsem totiž ženou námořníka, ale to by nic nebylo, kdyby můj manžel nepul po Černém moři s ropným tankerem plným černé ropy, takže se vídáme jen přes satelitní vysílání a doma jen třikrát ročně, jinak je muž tam na vzdutých černých vlnách, kde se žení všichni čerti.

A právě nám se narodila paterčata, krásných pět černovlasých chlapců, jenže jim kouká čertovina z očí, jsou to malí ďáblíci a šijí s nimi všichni čerti. Byla jsem s nimi tři roky sama doma, ale teď už musím nastoupit do zaměstnání, takže jsem je chtěla dát do jediné školky v našem městě. Víte, špatně se mi

o tom mluví, ale ze školky je hned první den vyloučili. Hráli si na tatínka a vytopili školku až po střechu, protože otevřeli všechny kohoutky, škoda činila sto tisíc korun. Nedivte se, že jsem viděla svět černé, až do chvíle, kdy jsem si přečetla Váš inzerát. Vaše jméno je znamení, že se všechno v dobré obrátí, a já vás prosím, abyste nastoupila co možná nejdříve. Na finančních podmínkách se domluvíme k vaší plné spokojenosti.

Těším se na odpověď

Se srdečným pozdravem

Vaše Terezie Černá

P. S. Mí kluci se jmenují Barnabáš, Uriáš, Kleofáš, Matyáš a Tobiáš.

„Hm, hm,“ dočetla bílá paní a rázem věděla, že tahle pětice malých čertíků je pro ni výzva k boji. Něco takového cítí horolezci před výstupem na osmitisícovku Mount Everest, nebo piloti před pokusem o výškový rekord, anebo potápěč před nejhlubším ponorem do oceánu. Těchhle pět rošťáků, to bude ta pravá práce pro bílou paní na hlídání, která umí kouzla a zázraky. A hned si zabalila svůj zlatý rám, aby prvním ranním havraním dostavnicem odcestovala z hradu do města za paní Černou a jejími nezvladatelnými paterčátky.

Pan kastelán Růžička se v posteli s nebesy převálil právě v okamžiku, kdy hejno havranů s těžkým nákladem proletělo kolem oken a na chvíli zakryli perutěmi vycházející slunce.

(S láskou věnuji dětem a s vděčností naší ó perce, autor)

Kdy se vidí andělé?

Škoda, že my lidé nevidíme své strážné anděly. Schází se v jednom barokním kostelíku v Praze, v sakristii vyrabují faráři zásoby mešního vína, aby se zahřáli, a na dřevěných lavicích si povídají historky ze života svých svěřenců. Dozvěděli bychom se mnohé užitečné věci o nás lidech. A taky bychom byli klidnější, kdybychom věděli, že existují bytosti, které nás mají rády a nikdy na nás nezapomínají. Naštěstí se přece jen občas podaří některému člověku vyslechnout některý andělský příběh a předat ho dál. Tak tedy poslouchejte!

Starší anděl Abrahám vypravoval příběh svému mladšímu kolegovi Benjamínovi.

„Můj chráněnc se jmenuje Vladimírek,“ řekl Abrahám Benjamínovi, „a povím ti, jak nás prázdniny přesně před rokem na čas rozdělily.“

Anděl Abrahám se zavrtěl, protřepal si přesezená křídla, podrbal se na plešaté hlavě a spustil: „Můj pán byl velmi zamilovaný do Zlatuše, štíhlé blondýnky, a jakmile ukončil přírodovědeckou fakultu a obhá-

žil diplomovou práci o existenci nějakých nových mikrobů v ovzduší, které existují, i když nejsou vidět, oženil se s ní.

Vladimírek netušil, že k manželství jsou potřeba i viditelné věci: hlavně byt a peníze. Pro svoji vášeň k neviditelným věcem oslepl vůči penězům. Mladí manželé žili v podnájmu a tam se jim narodil syn Vašek. Vladimírek, specialista na neviditelné věci, pracoval jako učitel na katedře neviditelných mikrobů a byl do své práce tak zabraný, že se stal dočista podobný svým neviditelným miláčkům, takže si ho léta nikdo nevšiml, aby mu zvýšil plat. A tak mladá rodina žila na dluh z měsíce do měsíce. Pět let to trvalo, až přišly prázdniny v minulém roce a Vladimírek neměl pro syna Vaška dárek k jeho narozeninám. Nemohl spát, přemýšlel jak vydělat peníze na horské kolo na prázdniny pro Vaška, kterému už dlouhou dobu zářily oči z červeno-zlatého kola za výkladem obchodu.

Okolo toho výkladu chodil smutný otec každý den

Pavel Brycz

Co si vyprávějí andělé

Z připravované knihy

žil diplomovou práci o existenci nějakých nových mikrobů v ovzduší, které existují, i když nejsou vidět, oženil se s ní.

z práce na katedře neviditelných mikrobů a pocítoval stud a nenávisť k sobě samému. Zastavoval se a hleděl do výkladu tak dlouho, až se mu před očima míhala červeno-zlatá kola. A narozeniny se blížily.

„Musím něco udělat,“ pošeptal si pro sebe smutně, „vyloupit banku...“

Okolo jeho nervů se úžila červeno-zlatá kola. Byl ztracený, příliš smutný, než aby viděl mě, svého strážného anděla.

Vydal se tedy do spořitelny, do náprsní kapsy si vzal nůž, který vozil kdysi na trampy, když nebyl ještě otec Vaška a manžel Zlatuše, ale Divoký Bill v trávě pod širákem.

Směl jsem ho pochopitelně jen strážit, nemohl jsem mu pomoci ven z průšvihů, tím, že bych mu přinesl dárek, horské kolo. A tak si můj pán přetáhl černou punčochu přes obličej a vpadl do spořitelny u zastávky metra Anděl. Pokladní i můj pán byli bledě průhlední, rozplývali se strachem, studem i zlobou a já nad tím vším děsem s nožem, penězi a smutkem u Anděla mával křídly bleskově jako kolibřík. Moje barva stejně jako barva kolibříků byla tehdy ocelově modrá, ale Vladimírek mě nemohl vidět, měl oči jenom pro svůj nůž. Pro tu čepel nože, jež jako strach mu vězela z dlaně. Znáám ho, vím, že to tak bylo, hrozil pokladní, ale zraňoval sám sebe. Bylo dobře, že slečna vydala peníze, které znamenaly všechno a nic zároveň, jak to umí peníze už tisíce let. To všim mu byly, když do spořitelny vcházel s nožem a ničím teď, jakmile jeho levá ruka po nich sahala. Jsem anděl, a přesto jsem svému Vladimírkovi nedokázal nic vyčítat. Jen jsem si říkal, proboha, popadni ty bankovky a upaluj pryč, běž odsud pryč, než tě chytanou!!!

Ale nikdo mého pána nehonil, nehneli se za ním černí policajti, muži v kuklách nenatahovali uzávěry zbraní, jen jediný lovec pádil za mým pánem a jediná úzkost mu byla v patách a tím ohařem bylo Vladimírkovo svědomí. Můj pán se zamotal, chvíli běžel zpátky do spořitelny, snad odprositi slečnu pokladní, chvíli utíkal po kolejích před tramvají, chvíli prostředkem jízdni dráhy, chvěl se, plakal a najednou se mu svědomí zahryzlo do srdce a on se skácel na zem. Srdce mého mladého pána nevydrželo tlak špatného svědomí a puklo. Rozevřela se mu smrtelná rána. Zachránili ho však, sanitka přijela, seděl jsem mu po celý čas v záchrance po levici i v nemocnici jsem byl s ním a až u soudu jsme se museli rozloučit.

Můj Vladimírek byl souzen a přijal rozsudek. Myslí, že mu spadl kámen z jeho puklého a znovu scelelého srdce.

Přijal trest, nepřál si, aby ho viděla Zlatuše s Vaškem v okamžiku jeho ponížení, ale hledal mě, když tčkal očima po soudní síni. A opravdu mě uviděl. V jeho očích jsem to pochopil. On mě opravdu viděl! Kráčel jsem fascinován blíž k němu a hleděl mu do očí. Tehdy přestal pro nás existovat soudní dvůr, porota, obhájcí, policejní eskorta, slečna ze spořitelny... a já se zadíval do jeho očí a poprvé, co jsem andělem, jsem v nich spatřil sám sebe. Poznal jsem,

jak vypadám, já, neviditelný, na kterého neplatilo nikdy žádné zrcadlo. Byl to zvláštní, úchvatný pocit. Vidět a být viděn. Tehdy jsem se dozvěděl tu pravdu, která řídí nás anděly.

„Jaká je ta pravda, Abraháme?“ zeptal se Benjamin.

„Tak se občas těm, kteří mají čistě srdce, zjeví anděl.“

„Kolik dostal Vladimírek za ty Vaškovy narozeniny?“ zeptal se staršího anděla Benjamin.

„Rok do těchto narozenin,“ odušil Abrahám. „Zítra ho propustí.“

„Myslíš, že tě, Abraháme, znovu uvidí?“ položil mladý anděl další otázku.

„Ano, jestli se ve vězení nezkazil,“ odpověděl starý anděl.

Chvíli bylo ticho, mladý i starý anděl přemýšleli.

Ale pak anděl Benjamin vykřikl: „Tak to bude mít, příteli, malý Vašek přeci narozeniny, na které do smrti nezapomene!!! Shledá se s otcem, který má takové srdce, že si ho raději rozlomí na dvě půlky, než by snášel zlo, i kdyby se ho sám dopustil.“

Závidím ti takového člověka, ve kterém můžeš vidět svou podobu, protože já nevím dodnes, jak vypadám, oči mého člověka ještě nikdy nebyly mým zrcadlem!!“

„Neboj, jednou se uvidíš,“ ubezpečil mladého anděla Abrahám, „možná už nebudeš mladý a krásný, ale určitě ti jednou tvůj člověk ten zázrak splní, vždyť máš na to spoustu času, tak jako my všichni nesmrtelní.“

PAVEL BRYCZ se narodil v roce 1968 v Roudnici nad Labem, je prozaik, scenárista, publicista a písňový textař. Na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem vystudoval český jazyk, později pokračoval ve studiu dramaturgie na pražské DAMU. Působil jako středoškolský učitel, publicista a textař v reklamních agenturách. Vyrůstal v severočeském Mostě, jehož atmosféra se otiskla do jeho povídkové prvotiny *Hlava Upanišády* a do knihy *Jsem město*, za kterou získal v roce 1999 Cenu Jiřího Orteny. V roce 2000 obdržel grant UNESCO a žil dva měsíce ve Francii, kde napsal novelu *Sloni mlčí*. Vedle povídek a novel píše rovněž básně a literární hříčky, z nichž spolu s výtvarníkem Filipem Raifem sestavil útlou knížku *Láska na konci světa*. Povídkami je zastoupen v americké antologii současné české prózy *Daylight In Nightclub Inferno* (1997) nebo švédské *I sammetens spår* (2009); v nakladatelství Twisted Spoon Press mu vyšel anglický překlad knihy *Jsem město* pod názvem *I City*. Píše rovněž povídky, seriály a pohádky pro děti, uváděné v dětských pořadech v Českém rozhlasu Praha; jeho knižním debutem v oblasti dětské literatury je knížka *Kouzelný svět Gabriely* s ilustracemi Šárky Zikové (2006), za níž byl nominován na cenu Magnesia Litera. Za román *Patriarchátu dávno zašla sláva* získal v roce 2004 Státní cenu za literaturu. Kniha byla dosud přeložena do polštiny, slovinštiny a maďarštiny. V roce 2006 se autor zúčastnil Mezinárodního festivalu mladých spisovatelů v Soulu. Posledními vydanými knihami pro dospělé jsou: humorná novela o dospívání *Mé ztracené město* (2008) a román o falešném židovském mesiáši *Svatý démon* (2009). Z tvorby pro děti stojí za zmínku *Dětský zvěřinec* (2008), nominovaný na Výroční cenu Albatrosu 2009, na jehož motivy vznikl i stejnojmenný večerníček pro Českou televizi. V současnosti píše fejetony pro Divadelní noviny, připravuje knihu pro všechny tatínky s názvem *Tátologie* a před Vánocemi 2010 vyjde v Albatrosu další kniha *Bílá paní na hlídání*. Spolupracuje s kapelou moderního šansonu Zdarr.

Žije v Jablonci nad Nisou s manželkou a třemi syny. Pracuje jako novinář.

Milan Exner

Úpice

Elegie za Ludvíkem Středou

Byla by to hanba, Ludvíku,
 kdybychom s Tebou nehovořili
 jen proto, že jsi umřel
 a že nevěříme na anděly,
 je to hanba, že jsem dosud nebyl v Úpici!
 Jak to šumí zákrutami řeky,
 jak to volá do hor tesknými vzkazy!
 Naše hovory o poezii
 byly střídme jako Tvé verše,
 když lyrik za rok napíše
 tucet básní, řekl jsi,
 to se nadře! Vidím Tě, jak po úbočí
 Krkonoš stopuješ bílou laň,
 krvavá stopa označuje, kudy odešla,
 a Ty – už nevěříš v míru takového štěstí –
 pospícháš za ní na vrchol Sněžky!
 Jistě, povídal sis i s dětmi,
 s ptáky a hračkami, se zvířátky,
 ale to jenom proto, že se Ti stýskalo po smrti,
 která by přesvědčila klády o pravdě lesa!
 Nic nevíme. Jen se ptáme. Choulíme
 se k sobě jako domy, kterým utíká léto.
 Krkonoše! Jak to zní!
 Jak to doznívá: korkont, kamenitá stráň!
 Jak to úpí větrem nad střechami,
 nad komínem, který vydrží
 možná až do přespříští zimy,
 nad pohádkami... Ale Ty nejsi
 sebevrah, odešel jsi tiše,
 krátce poté, co jsi daroval
 poslední obraz a předposlední dýmku,
 ted! Z okna svého bytu
 jsi hleděl na střechu protějšího domu,
 z jehož okapu vyrážely břízy,
 a dým, který se vinul kolem lustru,
 se nepodobal Tvému životu,
 podobal se životu *vůbec*...

* * *

Viděl jsem paseku, porostlou náprstníky
 tak hustě, že jsem nemohl vydechnout
 a myslel na to, *proč* tu jsou
 a já s nimi na počátku světa,
 který se už nikdy neměl opakovat,
 ne, bylo to jen jednou, jednou jedinkrát,
 a pak už ne! Jejich lodyhy,
 obtížené kalichy tak, že se nakláněly
 nad vlastními barvami, které z nich
 opadávaly a unikaly do okolního lesa,
 jako by to byl okraj nebes (odkud teprve
 vypluješ k Ithace),
 mi připomínaly, že jsem tu na záskok
 a že se bude třeba loučit. Ale některé
 byly zakončeny květem *v podobě hvězdy*,
 jakou jsem nespátřil dosud a nikdy potom,
 ani ve skutečnosti, ani v knihách,
 ani když se schylovalo k Vánocům
 a po nebi běhala znamení jako klipy reklam,
 takže jsem měl dost času si uvědomit, že to
 co jsem tu viděl, je příliš vzácné,
 než aby se o tom dalo vydat svědectví.
 A také proto, že Tys tam nebyl,
 ačkoli Ty jediný jsi měl právo
 psát básně o Úpici, o kamenité stráni
 Krkonoš, která by mohla být hrobem,
 a o náprstnicích! A také proto, že každý,
 kdo tudy šel, musel si toho všimnout,
 ale žádný nepromluvil. Vzal jsem to tedy
 na sebe a říkám, dokud jsem při smyslech,
 že život stejně jako poezie připomíná to,
 co jsme měli rádi a čeho jsme se báli,
 právě to, Ludvíku! Byla by to hanba,
 kdybychom s Tebou nehovořili jen proto,
 že jsi umřel a my nevěříme na anděly.
 Jak to šumí zákrutami řeky,
 jak to volá do hor teskné vzkazy!

Libor Paskovský: *Before Duel.*Libor Paskovský: *After Duel.*

Bohumil Nuska

Paní profesorka

Z rukopisu chystané knihy Interview

*Už dost o těch zbraních,
abychom se dostali zase o kou-
sek dále.*

Už ne o zbraních, ale s Osvoboditeli to přece jen souvisí, týká se to totiž angličtiny, která po letech mlčení nebo ignorování se přes noc stala náhle jazykem žádaným a všemi vyhledávaným. Vzpomínám, jak mne udivilo, když jeden americký voják, který uměl česky, asi americký Čech, nás poučil, že zkratka „USA“, kterou jsme až dosud slabikovali *unites states*, se čte *junajtyd stejts*. To byl šok. Právě tak zjištění, že jména známých letadlových typů, jichž znalost byla snad koníčkem všech kluků, včetně těch z nás, kdo byli převážně domácí zalezláci, se vyslovují *spitfajr*, *lajtnyng* a *harykchén* – nikoli tedy hurikán. Do naší romantické výbavy nyní patřilo i umět v hlavních jazycích vyslovit „Ruce vzhůru!“ A tak ke známému již německému *hende höch* přibýlo i ruské *rúky v věrch* a anglické *hends ap!* Bylo to překvapující setkávání s výslovnostmi, jako když jsem se ještě za války dozvěděl od kamaráda Mulíka, který byl starší než já, že Don Quijote se španělsky nevysslovuje *kvijóte*, ale – *kichote*.

Končila také éra němčiny, která byla pro nás školáky povinná chtě nechtě, a nastala éra angličtiny. Poznalo se to i v tom, že když jsem se, ještě se svými spolužáky, přišel rozloučit s profesorkou Hovorkovou, velice rázovitou a originální dámou, soukromou učitelkou jazyků a hry na klavír, přivítala nás již nikoliv německy, jak bylo dosud zvykem při hodinách němčiny, ale hlaholivě – anglicky. Neuměli jsme ovšem ani pípnout. Znovu šok. Paní profesorka, samozřejmě bezchybná česká vlastenkyně, ale nějak se živit přece musela, vyučovala až dosud francouzštinu a němčinu a nadále, po Osvobození v květnu 1945, si francouzštinu ponechala, ale němčinu v očekávání změny zájmu a objednávky nahradila rázem angličtinou. Anglicky totiž ta velice kultivovaná dáma také hovořila. *Hauárjú? Haudújúdú?* Tak na nás spustila. *Uots jór nejm? Plís, spel jór nejm...* A že nás hned vezme do kurzu angličtiny a první tři lekce že budou zdarma. Rozdala nám také hned i učebnice pro začátečnický a učila nás pochodové písní, jejíž melodií si dosud dobře pamatuju a která nám pak jeden čas sloužila i jako znělka, píschaná pod okny kamarádů. Dalíka Matyse a později i Zdeňka Jiráně, a sice „*March, children, steadily, march along...*“ Dirigovala při tom do taktu jako sbormistryně a my, jen co jsme pochytili pochodovou melodii, našťěstí jednoduchou, jsme museli sborově zpívat.

Pamatuju také, že manžel paní profesorky, který se vedle profesorskiny osobnosti jakoby ztrácel a my jako

malí chlapi jsme v době okolo konce války neměli o jeho existenci vůbec tušení, míval ještě kolem roku

1950 v Budějovicích obchůdek o jedné místnosti, obchodoval s cizojazyčnými slovníky, na samém kraji Jírovcovy ulice blíže k příčné jdoucí ulici Na sadech. Obchůdek mu ovšem komunisté později zakázali. A jak jsme všichni až dosud díky protektorátnímu „tréninku“ uměli už celkem obstojně německy, tak jsme to rázem, doslova přes noc, zapomněli, v rámci následné, celkem však pochopitelné antiněmecké vlny. A bylo to škoda. Leckdo se pak později v dospělejším již věku musel to, co už jednou uměl, znovu učit, i když mohl aspoň navazovat na polozapomenuté základy. Takže – „*March, children, steadily...*“

Paní profesorka Hovorková byla zřejmě pozoruhodná osobnost. Připojte o ní několik slov...

Paní profesorka Hovorková byla vsuktu zajímavá, ba řekl bych, že jedinečná osobnost. Dáma kultivovaná, noblesní každým coulem a zároveň přítom značně výstřední. Dobře pamatuju, že chodila v nezcela vždy uzavřeném županu, sahajícím až na zem, vysoká, štíhlá a zároveň i robustní paní, mně tehdy připadala jako velice již stará a přitom byla třeba padesátnicí. Dlouhá šíje, pěkný římský profil, mohutný až monumentální drdol tmavých prošedivělých vlasů, přitom vždy více či méně rozdrbaný, dlouhé bílé ruce ušlechtilých tvarů, pokud pamatuju, dlouhé prsty, ale i dlouhé zažloutlé nehty. Také vzpomínám, že se mi zdálo, že měla příliš velké poprsí, podivná to registrace od desetiletého teprve kluka – a že si to vůbec pamatuje. Paní profesorka i s manželem, synem a dcerou přesídlila do Budějovic po záboru pohraničí v roce 1938 z Českého Krumlova, kde vyučovala. Prý museli strpět, jako aktivně se projevující Češi, od krumlovských Němců v době záboru pohraničí četné urážky a ponižování. Paní profesorka, pokud mohu ještě po letech posoudit, byla jistě také zdatná polyglotka. Pamatuju, že učila němčinu, francouzštinu a pak také angličtinu a pokud vzpomínám, tak doučovala ve škole pokulhávající žáky češtinu. Prý znala také italsky. Zkrátka, profesorka Hovorková učila snad všem jazykům, už když žila v Českém Krumlově. Kromě toho také vyučovala hře na klavír. Měla tudíž řadu žáků, takže dveře se u ní netrhly. Boty se nechávaly za dveřmi v předsíni, každý si musel about přezůvky nebo pantofle přinesené z domova, jako u doktora. Před koncem mé lekce už pokaždé kdosi zvonil a nato dorazila nějaká již veliká hubená slečna, která šla na hodinu klavíru. Předemnou zase odcházela malá holčička, která se učila francouzštinu. Někdy paní profesorka řešila situaci tak, že zatímco v salonu vyučovala na klavír, v pří-

jímácím pokoji seděl současně jiný žák nad úlohou z němčiny, přičemž paní profesorka elegantně a důstojně, až vznešeně, přecházela čas od času od jednoho k druhému, z jednoho pokoje do druhého. To aby ušetřila čas. Pravda, bylo to ekonomické, ale...

Dcera paní profesorky, krásná slečna, které snad nebylo ještě ani dvacet, byla prý vynikající klavírní virtuoskou, a pořádala již samostatné koncerty. Celkové prostředí u paní profesorky bylo tudíž velice kultivované, ale zároveň i nehledané a vskutku nepsobské. Všude mírný nepořádek, spousty not se povalovaly na klavírním křídle a hromady knih, zápisníky a papíry na stolech. A na psacím stole měla paní profesorka pozoruhodný starožitný kalamář, který jsem velmi obdivoval. Psalo se samozřejmě namáčecím perem, ale napsané se neosušovalo před složením listu pijákem, jak byl našinec ze školy zvyklý, ale zasypalo se z ozdobného porculánového posýpátka zvláštním bílým jemným posýpacím práškem. Vskutku nóbl. Když paní profesorka sama hrála na klavíru některou sonátu, zajímavě přitom zvracela hlavu dozadu, mně se to ale tehdy nelíbilo. Někdy během výuky profesorka popocházela místností a zatímco jsem psal úlohu, prozpěvovala si, někdy dosti hlasitě, různé árie. Jindy si zase četla třeba francouzské básníky a nechtěla být svými žáky rušena a nebo překládala jakousi italskou esej a potřebovala pro ten čas mít od žáků pokoj. Pokud byla v kuchyni a vařila, a to bylo velice často, žádka nechala na popas sobě samému. A ten si pak prohlížel pokoj, někdy dokonce i celý byt a do lečehos zvědavě nahlížel. Byt byl velký, vskutku jak se říká „panský“, štukové stropy a velká kachlová kamna v „hlavním pokoji“, kamna sahající až ke stropu, která když se prý roztopila, tak hřála až dva dny a paní profesorka u nich často v zimě postávala, opřena o ně zády

a ohřívala si ruce. Byt byl v některém z vyšších patér, nepamatuju si již v kterém, několikapodlažního domu s bohatě štukově zdobenou novorenesanční fasádou, značně již omšelou, a stál na břehu Mlýnské stoky na okraji starého města, na místě bývalých dnes již zbořených hradeb. Ze schodiště byl výhled do starobylé úzké Hradební ulice, zatímco fasáda na straně Mlýnské stoky měla okna s výhledem do městského parku, který se prostíral za Mlýnskou stokou, vlastně historickým mlýnským náhonem, obtékajícím částečně město, původně i s posláním fortifikačním.

Nepsal jste o té paní profesorce v jednom z textů své knihy „Hledání uzlu“?

Máte pravdu, je tam o ní psáno v té prvotině, která vyšla roku 1967. Asi jsem tehdy viděl paní profesorku poněkud jinak, než jak ji nahlížím dnes, a i když se jedná jen o vzpomínky, ty se nakonec také vyvíjejí. Třebaže nutno uznat, základní záběr je asi již dán oním pohledem dětským, který už zůstane navždy výbavou člověka, nebo, můžu-li to tak říct, pevnou součástí jeho „paměťového fondu“. Obraz z minulosti je už asi jednou provždy víceméně pevně stanoven, je narýsován. Ale měl bych si ten textík o paní profesorce, napsaný někdy v šedesátých letech, asi znovu po sobě přečíst: mohlo by být zajímavé, jak jsem ji viděl a jak ji vidím či pamatuju dnes po dalších desetiletích. Nevím, proč, ale ten dům a ten byt paní profesorky na mne již v dětství působily zvláštním kouzlem, čímsi záhadným a tajemným. Asi jako Faustův dům v Jiráskových Starých pověstech českých. A já si připadal jako ten student, pronikající postupně z jedné místnosti do druhé, jako ve strašidelném paláci. Však také každá místnost byla trochu jiná, většinou sešefešlá, zdi pokryty tmavými ještě secesními tapetami, jak dnes alespoň odhaduju, na oknech potom těžké záclony nikoliv často asi prané a větrané, na vysokých dveřích, vlastně portálech, látkové portiéry tmavorudé nebo tmavozeleňé, zřejmě také ne často vyprašované. Když už paní profesorka během výuky opustila byt kvůli různým zástojům po městě, podnikal jsem pokaždé průzkumné výpravy po místnostech. Byt se mi jevil pln záhad a nápozdí, ale i podivných vůní a zápachů. A všude nepořádek a celkem neuklizené. Sofa i křesla přetížena hromadami knih a v tom navíc peřiny...

Jana Hunterová, 2008.

Poněkud strašidelně na mne působily také sádrové odlitky ve „velkém pokoji“ – nad klavírem to byla maska zamračeného Beethovena, nad prádelníkem zase posmrtná maska prý „mrtvé ze Seiny“, jakési utopené neznámé ženy vytažené z řeky. Zkrátka, ten byt byl dobrodružství. Jistou závadou zato byl plíživý a nenápadný, onen jakoby starožitný pach, prostupující všude a vším, třebaže v „hlavním“, to jest vyučovatelském pokoji, bývala na jaře a v létě otevřena okna, prý aby byl z parku „slyšet zpěv ptactva“, jak opakovala paní profesorka, pokud se ovšem nehrálo na klavír. A už úplnou tragédií byla kuchyně, kam jsem zvědavě také tajně nakukoval, místnost plná špinavého nádobí, občas zřejmě část byla umyta, aby jiné kusy opět zanesly dočasně uvolněný prostor v kuchyňském dřezu, a hlavně – všude převládal zápach ryb. Ryb pečených, smažených a bůhvíjak připravovaných, zvláště však ryb mořských, které byly tehdy relativně dostupné, i cenově, jak by pamětníci těch dob asi potvrdili. Ryby smrděly všude, nejen v kuchyni, odkud se ozýval často sykot smaženého omastku a řinčení pánví, ale i puch připálenin, ale zápach pronikal i do předsíně. A do toho z kuchyně halasný altový zpěv paní profesorky! Ač mám ryby v nejrůznější podobě rád, ten zápach připálených mořských ryb by mi málem ryby celoživotně zprotivil. Takže takto vypadalo faustovské prostředí u profesorky vyučující jazyků a hry na klavír.

Ještě vzpomínám, že nadaná dcera klavíristka náhle zemřela, a paní profesorka se úplně změnila. Chodila ještě rozdrbanější, pusu měla mastnou od ryb, často plakala a trvalo dlouho, než se poněkud vzpamatovala. Slyšel jsem vyprávět, že prý se pomátla po smrti té své nadějně krásné dcery, již nejen milovala, ale jejíž talent obdivovala a s nímž i mateřsky citizádnostivě počítala. Já pamatuju, že mi profesorka vykládala, že je se svou dcerou i po její smrti stále ve spojení a že si s ní často vpodvečer rozpráví. Říkala to s podivně zamženým zrakem a jakoby zdáli. Vzpomínám, že i toto mi bylo protivné, připadalo mi to jaksi cizí, nepřirozené a ne normální. A já byl tehdy ještě dítě a v pohledech na svět nebo i zásvět veskrze normální. Či ještě hloupý?

To vše je velice zajímavé, ale stále ještě jsme se nedostali k metodám výuky té originální profesorky, která se natolik vepsala do Vašich vzpomínek...

Vlastně jsem paní profesorce při vši její extravagantnosti za leccos zavázán. Možná že i celoživotně. Tak například jednou při hodině němčiny, kdy si mne, jak bylo obvyklé, až tak moc nehleděla, jsem profesorku viděl velice soustředěně cosi kreslit namáčecím perem. Opisovala nějaké noty a namáčela pero do vysoké starožitně vypadající černé lahvičky. Protože mne vždy zajímalo kreslení, a to i když někdo jiný něco kreslil, přiblížil jsem se ostýchavě k paní profesorce, která mi hned vykládala, že kreslí tuší a jestli vím, co je tuš, a že mě to kreslení také

naučí. Místo němčiny pak byla hodina kreslení tuší, kreslení na čtvrtce papíru, ale také na pauzáku. A školení, jak se po použití tuše musí pero namočit do vody a otřít připraveným hadříčkem, nejlépe kusem plátna. A jak je pěkně kreslit a malovat tuší perem i štětcem tak jako staří Číňané. Moc se mi to psaní a kreslení tuší zalíbilo, jak už jsem Vám v souvislosti s mými kreslířskými a malířskými zájmy říkal, a od té doby jsem si kreslil tuší, která se po uschnutí i pěkně koloruje vodovkami. Takovouto technikou jsem si několik let ilustroval i svůj vám již povědomý dětský román Kambo-dži. Jiným darem paní, který pamatuju, byl starší již francouzský slovník, který mi věnovala, LAROUSSE ILLUSTRÉ s množstvím obrázků, kresebných ilustrací, ale i autotypií a mapiček. Ilustrace se týkaly také francouzského umění a důkladně zvláště malby historické až po zhruba rok 1900. Bylo to starší vydání tohoto proslulého příručního slovníku a chyběly desky knižního bloku. Škoda, že jsa ještě malý a opravdu hloupý, psal se totiž snad ještě rok 1942, jsem si ze slovníku zanedlouho vystříhoval – obrázky černočů i tureckých bašibozuků čili nepravdělných oddílů páchajících na povstalých balkánských Slovanech velká zvěrstva nebo jsem si vystříhával barevné mapy, třeba opět Afriky. Ta odporná dětská ještě pitomost!

Ovšem netradiční formy výuky paní profesorky rozhodně stojí za zmínku. Po příchodu a uvítání, jež se odehrálo německy, dostal žák „úkol“, třeba přeložit německý text nebo napsat odpovědi na připravené otázky a poté poněkud výstřední paní profesorka bohorovně zmizela, někdy na dobu celé lekce, třeba si odešla do města nakupovat nebo vařila oběd v kuchyni, páchnoucí těmi rybami, a pouze občas do místnosti nahlédla, aniž by kontrolovala pokrok ve výuce. Svoboda výuky tu byla veliká, což jsem ovšem velice uvítal. Mohl jsem si kreslit, šmejdít po pokoji, brnkat na piano, dělat cokoliv jiného, jen ne studovat němčinu. Ke konci lekce pak paní profesorka opět přišla a vždy pochválila, i když nebylo žádného viditelného důvodu k pochvalě. Byla to přímo božská výuka. Čas od času posílala paní profesorka po mně mamince lístky psané krásným vypsáním a rozmáchlým inteligentním rukopisem, písmo bylo ovšem mírně rozmazané, to tím vysoušecím práškem, a v dopisech mne paní chválila za mou píli, nazývala mne „Miloušek“ a v závěru vždy maminku požádala o zálohu na honorář, že tentokrát jí to nějak finančně opět nevyšlo. Paní profesorka byla bohém. A elegantně, jaksi stála nad „běžnými“ věcmi. A byla vždy laskava. Když postřehla, že rád kreslím a školní sešity si sám ilustruju, jeden takový sešit nazvala francouzsky „joli cahier“, přišla s nápadem, rovněž značně trhlým, mně však maximálně vyhovujícím, ba přímo bezvadným, že se budeme učit napříště německy hrou, a sice kreslením. Výuka jazyka kreslením! Ten nápad jí samu uchvátil a hned jsme také začali. Měl jsem se učit nebo si opakovat slovíčka tím, že místo

Jana Hunterová, 2008.

českého významu nakreslím příslušný objekt, šlo-li o substantivum, nebo znázorním příslušnou činnost, jednalo-li se o sloveso atakdále. Problematické to bylo v případech různých abstrakt, ale také adverbii a tak podobně. Ale vždy jsem to nějak zvládl, dokonce prý velice vtipně, a paní profesorka nešetřila chválou. Snad že to šlo dosti pomalu, nijak jsem totiž, a to záměrně, nechválal, a tak hodiny pěkně mijely a sešit se zvolna plnil. Dovoloval jsem si ovšem víc a víc, věci jsem odbýval, a paní profesorka sice stále ještě chválila, ale cítil jsem, že někdy i nerada.

Docházelo při výuce paní profesorky někdy k problémům nebo konfliktům?

Nejsem si jist, zda to mohu označit za konflikt, byl jsem tehdy ještě malý chlapec, ale paní profesorku jsem jednou opravdu asi rozzlobil. Stalo se to takto: U názvů zvířat, to když jsem měl v rámci „výuky němčiny kreslením“ jako další téma probírat jména zvířat domácích i divokých, jsem si všiml, že jména některých cizokrajných druhů jsou obdobná nebo shodná v češtině i v němčině, jako třeba tygr, byt psáno *Tiger*, a dále ku příkladu leopard, gepard, dromedár, krokodíl a ibis, muflon a kondor, zebra a marabu, šnek a chameleon... atakdále. Odkud jsem ty druhy zvířat znal? Z otcových knih Brehmův „Život zvířat“. A jednou, nevím, co mne to napadlo, asi raná dětská ještě škodolibost nebo už i recese, ačkoliv jsem měl excentrickou paní profesorku rád a vážil jsem si jí a záleželo mi na jejich pochvalách a tušil jsem, že jí to možná naštvě, přesto u příslušných vyobrazení jsem po těch tygrech a zebrách také objevil možnost novotvarů, pokud pamatuju, jako třeba der plameňák, der medvěd, die slepice, der hlemýžď, die škeble, das kuře, die mušle. Der pes nebo der lev? To ale paní profesorku skutečně rozhořčilo, ba rozkatilo. Prudce odstrčila beze slova sešit a uraženě odplula do své kuchyně. Vůbec se mnou už toho dne nepromluvila. Mně to přišlo moc líto, ale již při příští lekci se paní profesorka chovala, jako kdyby se vůbec nic nestalo, jen s výukou němčiny kreslením už byl, a to bez jediného slova nějaké výčitky ze strany profesorky, definitivní konec. Takže nadále zase po-

kračovalo jen nudné čtení, překládání a psaní, ovšem bez kontroly vyučujícího a k tomu pokračovaly velice zdvořilé listky, posílané po mně mamince s žádostí o další mimořádné palmare, jaksi navíc. Doba že prý je velice krušná a těžká. A já jsem byl zato nadmíru spokojen, ba šťasten. Podle nevyřčené dohody s paní profesorkou jsem o jejich pedagogických postupech doma samozřejmě ani nemukl. Tajně a mlčenlivě spiknutí. A tak to šlo dokonce nějaký ten rok. Přesto mne ale paní profesorka leccos naučila, dokonce i v té němčině, jako i některé své spolužáky, kteří k ní rovněž chodili na kondice a na opakováčky. Hlavně však na paní profesorku občas vzpomínám jako na rázovitou a kultivovanou dámu a cítím se jí velice zavázán. Snad za to pojetí nezávislosti a svobody, tolerance a blahosklonné bohorovnosti a vzdělané kultivovanosti. Byl jsem tehdy ještě dítě, ale mnohé jsem již svým způsobem také vnímal. Možná, že byla paní profesorka zajímavá i jako žena, jako vzdělaná a kulturní, a dokonce snad i krásná dáma. Po květnu 1945 jsme někteří chodili k ní ještě na angličtinu, ale pak se nám ztratila z dohledu. Občas si přesto vzpomenu na podivuhodný byt doktora Fausta, vlastně paní profesorky Faustové, viděný ovšem stále ještě dětskýma očima. Stále ještě v duchu vidím charakteristický postoj paní profesorky, oděné ve starém županu, jak stojí u vysokých kachlových roztopených kamen, o něž je zády opřena, břicho mírně vystrčeno a ruce za zády. Ohřívá se a zasněně hledí kamsi do dálek a je zřejmé, že vůbec nesleduje to, co žáček koktavě předčítá. Ona si právě pluje svobodně ve svých vlastních říších.

Ukázka z rukopisu chystané knihy „INTERVIEW“ (Rozhovory Radima Kopáče s Bohumilem Nuskou 2008–2009).

BOHUMIL NUSKA, historik umění, estetik, spisovatel, Profesor. Autor řady studií v českých i zahraničních odborných časopisech a sbornících, v poslední době zvláště z oblasti symboloniky. Knižně vydal soubor experimentálních próz *Hledání uzlu* (1967), rozsáhlou studii *Švihova aféra a Kafkův Proces* (1969), *Kafkův Proces a Švihova aféra* (2000), román *Padraikův zánik* (1997), výběr textů a samokreseb *Okamžiky* (1998). U příležitosti jeho sedmdesátin (listopad 2002) vznikl sborník, jenž obsahuje jeho kompletní bibliografii. V nakladatelství Cherm, Praha vydal v roce 2002 knihu *Tanec Smrti* a v roce 2004 v libereckém Nakladatelství Bor knihu *Ptačí údolí aneb Idylka. O Paní Vševládné* vydal Petrov, Brno v roce 2005. V roce 2007 mu vyšly dvě knihy. V nakladatelství Triáda, Praha: *Podzimy a jara*, v Nakladatelství Bor, Liberec: *Obrazy neradostné*. Ve stejném nakladatelství vyšla v roce 2008 filosofická pohádka pro dospělé s názvem *Kosmická událost*. V první polovině roku 2010 má vyjít v nakladatelství FRA kniha krátkých próz, nazvaná *Malé příběhy*, a v nakladatelství Bor kniha *Rozhovory*. Pro nakladatelství Pražská scéna je připravována studie *Rytmus, tvorba, divadlo*.

Bohumil Nuska se zabývá symbolonikou, interdisciplinárním oborem studujícím reflexe rytmu a z rytmu odvozených kvalit v lidské kreativité. Je členem Obce spisovatelů a Kruhu autorů Liberecka.

Milan Hrabal
Cestou bolesti a víry
 Čtrnáct zastavení

I
 VYDÁN SMRTI

*„Já nejsem vinen krví toho člověka
 je to vaše věc“* Pilát Pontský
 podle sv. Matouše, 27, 24

A tehdy
 převlékán ze svého lidství
 do nachu
 a koruny z trní
 stal se králem utrpení

*Ne my jsme se neposmívali
 naše sliny neposkvrnily
 královský šat
 náš bič nedopadl na jeho tělo
 nebyla to naše hůl
 která duněla o jeho lebku
 říkáme dnes*

Stromy ve větru kývají –
 Ano? Ne?
 Barabáš v nás se krčí
 s Jidášem drží se za ruku

Je to NAŠE věc
 nebýt budoucím Pilátům
 tupým davem

Ježíš zatím stojí
 před ním setnina v zbroji –
 pohlédněte na ty tváře
 není-li některá z nich naše
 tak jako je naší bolest v očích
 vyvoleného na smrt

II
 KŘÍŽ NA BEDRECH ČLOVĚKA

Po bičování a korunování trním
 Ježíš bere na ramena kříž.

Já jsem ten vyvolený
 já jsem to prokletí
 jež léta vzdorovalo větru
 a pilo deště z božích nebes

Když do mne t'ali poprvé
 prosil jsem chladné ostří
 slzy jsem posílal
 surovým rukám místo slov
 bránil se
 mlčky marně
 jak už je údělem
 stromů v rukou člověka

Spílal jsem sudičkám
 že nepřířkly mé smrti
 osud kolébky
 Už nespílám –
 teď jiné ruce berou
 mé zmrzačené tělo
 a pokládají na své

Tak jdeme spolu
 člověk a já
 vsťíc hřebům budoucnosti
 Já – symbol utrpení
 on – poutník na věčnost

Já jsem ten vyvolený
 jehož se dotýkají ruce
 plné naděje
 zoufalé ale pevné

Já jsem ten
 který svou vinu
 odmítá
 Slyšíte?
 Jsem jenom strom
 co umřel pro slávu Boží!

III
 EJDLE, ČLOVĚK

Ježíš poprvé klesá pod tíhou kříže

Ty kdo jsi mě zapřel
 budeš vyvolán jménem
 jako já
 s nemnohými zůstaneš v paměti
 Až postaví kapličku
 v místě kde jsem klesl tělem
 odevzdám svou i tvou slabost
 věkům

Dupot vojenských bot
 ovládne tvůj smích
 memento pro malověrné
 Ale zlo nezvítězí
 Je-li mrtvé dřevo schopno lítosti
 jak by ne člověk

Zpíval bych
 volal bych:
 Ještě jsem živ!
 Slunce cejchuje nebe stejně
 jako mé uprášené nohy
 Ještě jsem obdarován
 i když hodina pozemské smrti
 nadešla

Vzpomeňte na můj první křik
 na hvězdu jež slétla
 ho utišit
 jako sníh tiší
 kroky neúprosného času
 Vzpomeňte a nebojte
 vstanu a půjdu dál
 navzdory touze letět
 nad vodami
 jež barví se krví
 kterou se chystáte malovat obraz
 mého utrpení

Počkejte prosím
 už jdu
 Dokud dýchám
 ještě jsem člověk
 s nadějí

IV SETKÁNÍ

Ježíš potkává Marii

*Venkovský kostelík s červenou střechou
 kdesi v dalekých Čechách*

Tam táta řekl:

*Nezapomeň na můj hrob
 A myslel úpěnlivě na včasnou smrt*

Na co myslela Marie
 mezi ženami šťastnými
 že to není jejich syn

Na porodní bolesti?
 Na první přiložení k prsu?
 Na mléko když tence opouštělo její tělo?
 Na kolébku na loučení na bezmoc
 milující matky
 když syn opouští dům?

Už nikdy nedotknout se
 nikdy nepolíbit
 neusnout rozkoší
 že život darovala právě ona

A syn?
 Možná by rád zpátky
 Do lůna kde bylo všechno snadné
 a radostné
 Co zahlédl když zvedl zrak
 a na chvíli spočinul
 v pohledu jenž konejšil?
 Když matka šeptala:
 Vid' že jsi neviděl můj smutek
 že bůh mi tě zase bere?
 Kdybych věděla jak skončíš
 nemilovala bych ho
 Ale teď – co teď'
 když jsi
 a brzy nebudeš?

Na cestu mohu ti dát
 už jen dech a
 víru

V ČLOVĚK Z KYRÉNY

Vojáci nařizují
 Šimonovi Kyrejskému
 aby Ježíšovi pomohl nést kříž

Golgota je blízko
 A přece musím prosit o pomoc
 když čelo rosí hořký pot
 a na žízeň pít mám s vínem
 jejich žluč

Proč se ho ptát na jméno
 když moje paměť brzy vyhasne?
 Nechtěl a přece nese se mnou břímě
 a mezi zuby drtí: Jsem Šimon
 Co když ho vezmou místo mě?
 Čím je vinen
 že by měl sdílet
 to co já?
 Vždyť šel jen kolem
 netušil že vchází do dějin
 pokud ovšem na mne někdo kdy vzpomene

On jistě
 co bude živ
 mnozí diváci
 než jejich smrt je se mnou sblíží
 než pochopí
 že měli naslouchat
 mně a ne praskání biče
 Neboť vyhnout se cizímu osudu
 neznamená ujít svému

Šimone děkuji
 Dál musím sám

VI**KDO JE TA DÍVKA**

Veronika otírá Ježíšovi krev
a pot rouškou
na níž zůstává otištěn jeho obličej

Kdo je ta dívka?
Co může chtít?
Je pozdě na soucit drahá
Nemohl bych tě milovat
jinak než ostatní lidi
jsi příliš křehká
a mě není souzeno
stárnout se svými dětmi
těšit se na vnoučata
když dech mi krátí
cesta na Golgotu

Dívka ho neslyší
a snímá roušku
Proud rozpuštěných vlasů
rozlévá se v temných proudech
jako noc panny
bez hříchu
Je útěšlivý dotek plátna
a hebkých dlaní
když krev a pot opouští
Ježíšovu tvář
a vpíjí se do vláken
Je mu jak by už teď
snímala posmrtnou masku
jako by malovala jeho obraz
a místo rtů
mu nastavila paměť

Řekl bych:
Do smrti na tebe budu myslet
ale znělo by to spíš:
Brzy zapomenou

pokud není
co Bůh sliboval
Ty pochybuješ Ježíši!?
ptala by se

Ne Ne!
Jen pohled do tvých očí
na chvíli oslnil cestu
přede mnou

VII**TAK TĚŽKÝ KŘÍŽ**

Ježíš podruhé klesá
pod tíhou kříže

Když večerel jsem s druhy
tužil jsem že nadcházejí těžké chvíle
že chléb a víno
se promění na tělo a krev
už naposled
tohle je ale příliš můj Bože!
Když jsem se modlil
v tichu Getsemane
když políbil mě Jidáš
a vojáci pozvedli na mne zbraně
věděl jsem že proroctví se naplňuje
teď ale zdá se mi
že neunesu dál už svoje břímě
můj Bože
Proč klesám do prachu
když cesta vede dál?
Mám snad ještě naposledy ochutnat
dar země?
Cožpak už víc tady pro mne nemáš
Otče?

Ach odpusť
že se ptám jako bych nevěděl
Ale ty také víš
že stále ještě jsem
člověkem
tak nemlč už a porad'
jak uchopit mám kříž
aby mne nerozdrtil dřív
než dojdu
na konec

VIII**PLÁČ**

*„...děje-li se to se zeleným stromem,
co se stane se suchým?“*
sv. Lukáš 23, 31

Marie se mýlila
když myslela že ostatním matkám
je lhostejná smrt jejího syna
Jeruzalémské ženy oplakávaly osud
nevinného
protože netušily že to není konec
ale začátek

Tak tedy ven z roucha
a vzhůru! Ach proč jen cesta
do nebes musí vést právě Kalvárii?
Což nejsou jiné?

Modlí se ale klid mu nedopřejí
S pokřikem pozdvihují dřevo
Strom znovu stojí
zohavený ale pevný
Jako kdysi
Obdivuje jejich sílu
obratnost s níž svaly rozehrají
Škoda že nelze s nimi smlouvat
O čem?

Už nelze vrátit zpět
co se stalo
a z lebky hory je jen cesta vzhůru
Slyší cinkot
Nejsou to zvonky nebeské
To hřeby prou se spolu
kdo z nich bude první
Vinen?
Jak by mohl být obviňován kov?
A z čeho?

Z Boží vůle?

XI PŘIBÍJENÍ NA KŘÍŽ

Ježíše ukřižovali a nad jeho hlavu
dali nápis o jeho provinění:
„To je Ježíš, král Židů.“

Jeden hřeb za druhým
pronikal do masa a kostí
strom-kříž se chvěl pod údery
jak by byl přibíjen ne Ježíš k němu
ale on k Ježíšovi
Tělo se otevíralo ranám
Obzory se zavíraly
semkly se hory se zemí
vydechla moře
a vítr utichl
Slunce se zachvělo
a s ním nebe hluboké
jak nikdy předtím

Syn Boží a matky pozemské
to zpozoroval v mlhách
jež mu do očí vstoupily
s obrazem rodičů
s obrazem věrných
kteří nebyli tu s ním
a nikdo kdo by podal vodu
se slovem útěchy
pro toho jenž odchází
Kdo prošel kolem
jen hanu a úsměšky vmetl mu do tváře:
*Jiné zachránil
sám sebe nedokáže*

*Jsi-li král izraelský
sestup z kříže
Jsi-li syn boží
sestup z kříže
Sestup a uvěříme*

A zasedli k obědu
s nezřízenou chutí

V tom čase slunce zavřelo oči
A soumrak padl na celou zemi

XII SMRT ČLOVĚKA

Eli, Eli, lema sabachthani?
sv. Matouš 27, 46

V poledne padla tma na celou zemi
a Ježíš hlasem
jakým ztraceni voláme na otce
volal Boha:
Proč jsi mne opustil?

Ptal se
a nikdo neslyšel odpověď
nikdo z těch co stáli kolem –
ani ten který podal houbu s octem
ani ti kteří mu v tom zabránili
ani Marie z Magdaly
ani matka Jakubova a Josefova
ani matka synů Zebedeových
ani potulný pes

Nebe mlčelo
a tma proudila kolem
a zmrzačený kmen stromu se chvěl:
z ran mu tekla lidská krev
a hvězdy na nebi plakaly
a ženy na zemi plakaly
na hoře Golgotě
na Kalvárii
na lebce netvora

*On volal Eliáše!
Uvidíme zda ho zachrání!
Tak volali a rouhali se
Ale Ježíš stál jako by kříže nebylo
a křičel znovu naposledy
bez ozvěny
Smrt podala mu ruku
Chrám se rozpůlil vedví
Země se otřásla a otevřela hroby
Vzkříšení svatí vstoupili do města
navštívit věrné*

Stráž pod kříži poklekla
a po slovech „Byl to Boží syn“
se tma rozestoupila

XIII SNÍMÁNÍ Z KŘÍŽE

Mnozí si přáli nebýt:
i Jidáš
se svým polibkem zrady
i Pilát
Já nejsem vinen krví toho člověka
i setník, který velel stráž
Byl to opravdu Boží syn
i hřeby vytažené z ran
*Jak mohl by být obviňován kov?
A z čeho? Z Boží vůle?*
i dřevo posvěcené Ježíšovou krví
*Já jsem ten vyvolený
jehož se dotýkaly ruce
Já jsem ten
který cítil lidskou krev
Strom jenž umřel pro slávu boží
Pamatujte si mne
a nezapomenete ani Ježíše
s nímž umřel jsem dnes podruhé*

Jenže nebýt je snadné
přestože truchlivé
Přes nebytí nevede žádná cesta
natož k nebi
Nebýt znamená nesmět věřit

Děkujme tedy hřebům
kříži i setníkovi
že pro nás vykonali Boží vůli

neboť taková byla:
aby byli tehdy a tam

A my tady a teď

XIV UKLÁDÁNÍ DO HROBU

Josef Arimatský poklekl před Pilátem

1.
Alespoň o tělo prosím
když duše odešla
S něhou téměř mateřskou
pak Ježíše zavinul do plátna
a rozdělil se s ním o svůj hrob
Když kámen ukryl tělo
ženy poklekly
večer sevřel kraj do ticha
a noc padla jak smuteční roucho

Ráno se otevřelo k novému životu:
odvalen kámen
bolest
pochyby
Obzory se rozestoupily
moře se nadechla
a slunce vystoupilo výš
nad prázdný hrob

Jen lidé nechápali
kde je tělo
a o duši sotva tušili
Mnozí věřili
mnozí – byť v jeho přízni
odmítali jen pomyslet
že Bůh přijal zločince
do svého království

2.
V tom čase bez křídel a kotev
se dva z apoštolů vydali do vsi Emaus
a potkávali pocestné

Jeden z nich pravil:
Teprve při lámání chleba poznáte
co patří životu co smrti
a kam se hrob propadá
je-li zapomněním

Vě Varnsdorfu, 13. března 2010

MILAN HRABAL, narozen 10. 1. 1954 ve Varnsdorfu. Od roku 1984 vede poetické studio Doteky. Působí v redakčních radách časopisu *Psí víno* a bulletinu Obce spisovatelů Dokořán. Uspořádal tři desítky sborníků a publikací (např. o lužickosrbské výtvarnici Hance Krawceec, 1996, 2001). Od roku 1991 spolupracuje s Lužickými Srby – překládá jejich poezii (knižně mj. *Jazyk, jímž porozumíš větru*, 2007), publikuje články o Lužici, pořádá besedy, organizuje českou část svátku lužickosrbské poezie atd. Vydal deset sbírek poezie, sbírku krátkých próz a knížku pro děti.

VLADIMÍR KOMÁREK, narozen 10. 8. 1927 v Hořensku u Semil, zemřel 24. 8. 2002. Malíř, grafik, ilustrátor. Po absolvování Odborné sklářské školy v Železném Brodě (1945–46) studoval v Praze na AVU (1946–48) a VŠUP (1948–53). Bývá zařazován mezi tzv. básníky naivní imaginace. Jeho tvorba je soustředěná a neprošla výraznými změnami. Obrazy a grafiky jsou intimní až snové, motivy oproštěné, takže působí jako symbol. Námět křížové cesty zpracoval několikrát, reprodukováné grafiky jsou z knihy Svatoslava Gosmana *Následování Krista* (1992).

Štěpán Kučera
Sic et non
 Úryvek

Konsilium zasedlo kolem velké-
 ho stolu v hlavní síni Týnské školy.
 V čele biskup, vedle něj Mariin otec
 a další bohatí měšťané. Na opačné straně stolu seděl
 Matěj a otíral si do nohavic zpoceně dlaně. Věděl, že
 místo učitele musí získat, jinak mu nezbude než vrá-
 tit se zpátky do Hodkova, odprosít otce a místo prá-
 ce na Platónském kodexu začít lovit kance.

„Jaké máte vzdělání?“ začal Mariin otec.

„Studoval jsem v Boloni,“ odpověděl Matěj a dou-
 fal, že se ho nezeptají na dosažený titul. Mariin otec
 ožil.

„A znáte Mistra Umberta z Alessandrie?“

„Učil mě rétorice,“ přikývl Matěj. „Je to moudrý
 muž.“

Mariin otec spokojeně přikývnul. „Když jsem byl
 naposledy v Boloni, setkal jsem se s ním. Mám z něj
 stejný pocit.“

Biskup si nervózně odkašlal.

„Pijete?“ zeptal se.

Matěj zavrtěl hlavou.

„Co ženské?!“

Matěj zavrtěl hlavou.

„Co soudíte o dnešní mládeži?“

Mariin otec se na Matěje omluvně usmál.

Matěj stál v podloubí před Týnskou školou a ner-
 vózně žmoulal stéblo trávy, když z budovy konečně
 vyšel biskup s měšťany.

„Rozhodli jsme se zkusit to s vámi,“ oznámil mu
 biskup. „Bůh žehnej vaší práci.“ Pak odešel a měš-
 ťané Matějovi třáslí rukou.

„Mistře, omlouvám se za to ponižující konsilium,
 Praze pořád ještě chybí úroveň,“ řekl Mariin otec.
 „Třeba se nám společně podaří vnést sem trochu
 vznešenosti ducha. Zatím jsou tu všichni zahrabaní
 jako krcti, zalezlí v těch svých křivých uličkách, a bo-
 jí se světla. S Boloňou se to nedá srovnat. Ta je plná
 slunce a vánku od moře, vidíte?“

„Já moře nikdy neviděl,“ přiznal Matěj.

„Já vím, a ani ženu nebo pohár vína,“ zasmál se
 Mariin otec.

„O ženách jsem si zatím jenom četl,“ i Matěj se tro-
 chu uvolnil. Zadeklamoval: „Bud' požeňán tvůj
 zdroj, raduj se z ženy svého mládí, z milované laně,
 z líbezných srny; její prsy ať tě vždycky opojují, ko-
 chej se jejím milováním ustavičně...“

„To je nějaká pijácká píseň?“

„Písmo svaté. Kniha přísloví.“

Mariin otec se zachechtal a přátelsky Matěje po-
 plácal po rameni. „Budete dobrý učitel. Vy máte na
 víc než na Týnskou školu, jednou budete učit na praž-
 ské univerzitě!“

„Nejdřív mi ji musíte postavit,“ usmál se Matěj.

„To bych moc rád. Zkousím tlačit
 na krále, ale on slyší jenom na řinče-
 ní mečů! Kdybych tak za ním přišel,

že chci na náměstí postavit rytířské kolbiště, to by
 byla jiná!“

„Jako můj otec,“ řekl Matěj.

Měšťan pokýval hlavou. „Mimochodem, přijďte
 k nám někdy na večeři. Měl bych pro vás ještě jeden
 návrh.“

Matěj v Praze trávil volný čas tak, jak byl zvyklý
 dosud. Sám.

Jako kluk si nesměl hrát s ostatními dětmi, takže
 se nikdy nenaučil bavit s vrstevníky, a ani v Boloni
 se nic nezměnilo. Matěj tenkrát trávil nejvíc času
 v univerzitní knihovně, vzdělával se v logice, fyzice,
 metafyzice, matematice, astronomii, etice a politice,
 četl spisy scholastiků... Ale skutečným průvodcem
 po světě myšlenek se Matějovi stal cizinec: „věro-
 zvěst“ Konstantin.

Začalo to v krčmě, kam Matěj občas zašel, když
 mu jeho samota přišla příliš tíživá. Mezi lidmi si pak
 obvykle připadal ještě osamělejší, takže se potom zas
 na nějakou dobu rád vrátil ke svým knihám.

„Co tu tak sedíš v rohu a ani si s náma nezapíváš?“
 šťouchl do něj jeden ze studentů. „Připij si se mnou!“

„Zpívat neumím a víno mi nechutná.“

„Říká se o tobě, že seš trhlej... A co ženský, ty ti
 chutnají? Rozhlídni se kolem sebe...“

„Jsme přece klerici, my nemůžeme... tohle.“

Student se rozesmál. „Tomu sám nevěříš! Bisku-
 pové a papeži plní kláštery svými tajnými dětmi...
 co teprv my!“

Student se přidal k hloučku ostatních a zpíval s ni-
 mi nějakou sprostou písničku. Matěj ho zatahal za
 rukáv.

„Prosímtě, můžu se tě ještě na něco zeptat?“

„Rozmyslel sis to, dáš si víno? Nebo kořalku?“

„To ne, já totiž... potřebuju peníze... Z toho, co mi
 dal otec na cestu, mi už skoro nic nezbyvá. Nevíš,
 kde bych si tu mohl něco vydělat?“

„Tak to náhodou vím,“ zahlaholil student v opileč-
 ké pýše. „Zkus to u mnicha Konstantina, potřebuje
 někoho na opisování rukopisů. Platí málo a navíc je
 to vztekloun, já sám jsem u něj vydržel asi měsíc.
 Ale ty si s ním třeba budeš rozumět, jsi cvok stejně
 jako on.“

„Konstantin, to je řecké jméno, ne?“

„Přišel k nám na západ jako kdysi věrozvěsti, že
 prý chce mezi námi šířit vzdělanost a kulturu, aby
 křižáci přestali drancovat jeho říši. Tady na něj všich-
 ni kašlou, proto je tak protivnej. Zajdi za ním ráno,
 to s ním ještě bývá trochu řeč.“

Po svém příjezdu do Boloně se Konstantin zúčastnil kvodlibetní disputace, kterou univerzitní mistři pořádali dvakrát do roka a umožnili v ní komukoli předložit svoje vlastní téma. Mluvil o tom, jakou škodu si Evropa způsobila, když zapoměla řecký jazyk, a ztratila tak přímou cestu k moudrosti antiky. „Poznávání pravdy je anamnésis, vzpomínání!“ V disputaci zvítězil, ale cestou z baziliky ho ztloukli místní studenti a ukradli mu turban i hedvábný plášť. Po několika podobných zážitcích se uzavřel do sebe a ze svého pronajatého pokoje vycházel jenom k pravidelným výsledkům inkvizice. V tichosti pracoval na velkém díle, které mělo nakonec Latiny přesvědčit o potřebnosti Východořímské říše a její vzdělanosti.

Matěj zaklepal na dveře a za chvíli uslyšel pomalé šouravé kroky. Stařec odemkl a pootevřel dveře.

„Vy jste Konstantin?“

„Kdo jsi a co tu chceš?“ ozval se unavený hlas.

„Matěj z Hodkova, rád bych u vás pracoval jako opisovač rukopisů.“

„Hodkov? Kde to je?“

„V českých zemích.“

„A nejsi náhodou z Moravy?“

„Z věže našeho hrádka jsou vidět moravské kopce.“

„Moravu mám rád. Před pěti sty lety tam šířili víru moji krajané.“

„A moji krajané si jich tam dodnes váží!“

„Hm, hm. Opisovač rukopisů... Jdeš pozdě. Pracovat se začíná za kuropění,“ řekl Konstantin a pustil Matěje dovnitř.

„Promiňte, spletl jsem si cestu. To víte, stověžatá Boloňa...“

„Pche, stověžatá Boloňa! Kdybys přijel do Konstantinopole, nespočítáš všechny věže do konce života!“

Matěj byl rád, že stařec zapomněl na jeho pozdní příchod a pokorně namítl: „Při vši úctě, dobrému křesťanovi stačí věže baziliky Svatého Štěpána...“

„Hezky ti to mluví... Ale kdybys spatřil chrám Boží Moudrosti, sídlo mého patriarchy, oněmíš!“

„Oněmět má člověk před dílem božím, ne před dílem lidských rukou. Svatý Bernard říká, že stromy a kameny člověka poučí lépe než kterýkoli mistr.“

„A navíc čteš, to je dobré. Jenomže jsi pořád v zajetí té vaší latinské jednoduchosti. Kdykoli jste v úzkých, odvoláte se na boží dílo a máte vystaráno.“

„To není pravda. Zrovna čtu Pierra Abélarda... kolik vašich krajanů se mu vyrovná v logice nebo dialektice?!“

„Abélarda samozřejmě znám, byl to moudrý člověk. Však ho za to Latinové pronásledovali tak zuřivě, že chtěl utéct mezi Saracény! Nejvíce po něm šel ten tvůj svatý Bernard.“

Konstantin se odmlčel a upřeně Matěje pozoroval.

„Líbí se mi, kluku. Na rozdíl od těch pacholků, co tu byli předtím, se s tebou dá mluvit o knihách. Přijmu tě do služby, než tě ta boloňská cháska stačí zkažit. Posad' se, vysvětlím ti, co budeš dělat.“

Celá místnost byla pokryta pergameny, takže Matěj zůstal stát. Konstantin tomu nevěnoval pozornost, odšoural se k písařskému pultu a přinesl odtud několik dalších pergamenů.

„To je Platón. Znáš ho?“

„Ovšemže znám. Jeho učení pro nás zachoval svatý Augustin.“

„Takže neznáš,“ zašklebil se Konstantin. Očividně tuhle odpověď neslyšel poprvé. „Když mě můj patriarcha vyslal sem, abych mezi vámi šířil lásku k moudrosti, vybavil mě na cestu opisy Platónových dialogů. Patří k tomu nejlepšímu, co antika odkázala dnešnímu světu, ale vy jste pohrdli tímto bohatstvím, protože toužíte jenom po zlatě. Někdy ti budu vyprávět, jak se vaši *rytíři* s křížem na prsou chováli, když strhli konstantinopolské hradby. Dokonce i Saraceni jsou proti nim dobří a soucitní lidé!“ Starý mnich začal přecházet po pokoji a něco si přitom mumlal. Když se trochu uklidnil, pokračoval: „Překládám Platóna do latiny. Celé dílo, nejenom ty drobky, které posbíral Augustin! Vznikne z toho velká kniha, Codex Platonicus, a ta se stane mostem mezi Východem a Západem. Konečně pochopíte rozsah antické moudrosti, obohatíte jí vaši věrouku, jako jsme to udělali my, a Evropa bude žít v míru a moudrosti...“ Stařec se vysílil svým proslovem, chtěl se posadit, když si všiml, že není kam.

Zůstal stát a pokračoval věčným tónem: „Ty budeš moje překlady krasopisně přepisovat na čisté pergameny a malovat k nim iniciály. Taky tě začnu učit řecky. Slábne mi zrak a někdo musí jednou v mém díle pokračovat. Ti, co tu pracovali před tebou, neměli trpělivost ani chuť cokoli se učit, šlo jim jenom o peníze, které pak utratili v krčmě s děvkami. Ale ty jsi jiný, poznám to.“

Matěj se už úplně přestal stýkat s ostatními studenty. Nebavilo ho hloupě se usmívat, poslouchat chlapské příhody a sledovat obličej zkrivené zpěvem pijáckých písní. Jeho nejlepší přátelé byly lojová lampa, nálevka s inkoustem, husí brk a škrabka na pergamen. Ve svém podnájmu, kam si nosil Konstantinovy překlady a později i původní řecké opisy, trávil noc co noc v Platónově světě idejí. Z krčmy zněly písně, z ulice milostné vzdechy souložnic, ale to všechno byla jen jeskyně, z níž nedohlédl dál než k mihotavým stínům. Skutečným životem se mu staly myšlenky. Byly mu lesem, odkud vycházel, cestou, po níž putoval, i mořem, jež ho pokoušelo, ale hlavně nesmrtelným světem, kde se jeho duše rozpomínala na pravdu bez začátku a konce.

Stejně to bylo v Praze. Obrana, Kritón, Charmidés, Lachés, Lysis, Eutyfrón, Menexenos, Hippias, Ión... Za zavřenou okenicí pronajatého pokoje, obklopen psacími potřebami a pergameny, začal znovu od začátku pracovat na Platónském kodexu. Eutydémós, Kratylos, Faidón, Faidros, Symposion, Ústava, Theai-

tétos, Parmenidés... S vnějším světem se nestýkal, když to nebylo nutné. Dopisoval si jenom s Arnoštem z Pardubic, mladíkem, který přijel studovat do Boloně krátce předtím, než ji Matěj opustil. Ve svých listech mu Matěj kladl pořád stejnou otázku – jestli se neobjevily nové zprávy o Řeku Konstantinovi. Pořád stejně byly i Arnoštovy odpovědi. Sofistés, Politikos, Filébos, Timaios, Kritias, Zákony...

Jednou, když zvon Týnského kostela ukončil hodinu rétoriky a žáci vyběhli ven, zůstal v lavici sedět mladík, jehož upřený pohled Matějovi už nějakou dobu ztěžoval soustředění na přednášky.

„Tobě říkají Janek, vid’?“ řekl Matěj, aby něco řekl.

Janek sklopil hlavu a několikrát luskl prsty. Lusknání byl zlovyk, který u něj prozrazoval napětí a strach. „Zaujalo mě vaše povídání o knihách,“ vypravil ze sebe nakonec. „To, že vzdělanci považují knihy za poklad, co se musí chránit, a ne za nástroj, užitečný pro lidi.“

„To jsem řekl v rámci rétorického cvičení,“ lhal Matěj, protože po rozmluvě s Kunou si slíbil, že nebude říkat nahlas, co si myslí, že ví.

„Půjčte mi nějakou knihu,“ nedal se Janek. „Vím, že jich ve svém pokoji máte spoustu. Nejste přece jeden z těch, kdo považují knihy za poklad. Chci se vzdělávat, chci zažít dobrodružství ve světě myšlenek, jak jste o tom mluvil minule na logice.“

„Proč radši nejdeš s kamarády do krčmy, bavit se?“ zkoušel to ještě Matěj.

„Neumím se s nimi bavit,“ vzdychl Janek, „Jsou tak přízemní!“

Matěj se usmál. „Tak pojď se mnou, něco vymyslíme.“

Stoupali po schodech do Matějova pokoje.

„Jak víš, že tam mám spoustu knih?“

„Jednou jsem se k vám vkradl, když jste spal,“ Janek sklopil hlavu a zaluskal prsty.

„Vidím, že mi opravdu nezbyvá nic jiného, než ti vydat knihy dobrovolně, jinak bys mě kvůli nim podřízil ve spánku,“ pokusil se Matěj zažertovat. „Budu ti půjčovat spisy největšího pohanského filozofa, když mi slíbíš, že už do mého pokoje bez pozvání nevkročíš!“

Po několika dalších setkáních začal Janek u svého učitele pracovat jako opisovač rukopisů.

* * *

Matěj se konečně odhodlal přijmout pozvání Mariina otce a přišel do jeho domu na večeři. Dům byl ozdobený římsami a arkýři a mezi těžkopádnými budovami, které v Praze stály od přemyslovských dob, působil jako katedrála.

„Chutnalo vám? Asi jste z Boloně zvyklý na lepší kuchyni, že?“ řekl měšťan po jídle. „Jak dlouho už jsem nejedl mořské ryby...“

„Anebo to zvíře s chapadlami, jak jsi jednou přivezl...“ přidala se Marie.

„Chutnalo, děkuji,“ odpověděl Matěj.

„Ale proč jsem vás vlastně pozval,“ přešel Mariin otec k věcnému tónu. „Nechcete si přivydělat jako domácí učitel?“

„Vy přece učitele nepotřebujete.“

„Ovšemže nepotřebuju,“ opáčil Mariin otec skoro dotčeně. „Nejde o mě, ale o moji dceru.“

Matěj se na Marii poprvé podíval.

„Dceru? Ale já nemám s mladými dívkami žádné zkušenosti..., totiž ani se starými..., chci říct, že...“

Marie vyprskla smíchy.

„Vás přesně jsem hledal,“ i otci zacukaly koutky. „Pobývám často u krále a je potřeba, aby na Marii někdo dohlížel doslova ve dne v noci. Vám se nemusím obávat tenhle úkol světit.“

„Ale já musím chodit do Týnské. Taky píšu jednu knihu a to mi zabírá spoustu času...“

„Jistě. Budete ji učit číst, psát a mluvit latinsky. A zkuste do ní dostat trochu... trochu vznešenosti ducha...“

Marie se zatvářila otráveně.

„Jak jsem se ti vlastně líbila, když jsi mě poprvé uviděl?“ zeptala se Matěje později.

„Byla jsi ještě děčko. Ptal jsem se pak tvého otce, jestli tě smím řezat rákoskou, nebylo s tebou k vydržení.“

„Tss. Já se zas ptala otce, jestli by mi nemohl pořídit nějakého Francouze nebo Španěla. Byl jsi vybledlý jak ty pergameny, co jsi s nimi žil v té díře se zavřenou okenicí!“

„Naštěstí jsem tě brzy vychoval.“

„Naštěstí jsem já vychovala tebe!“ zasmála se Marie a kousla Matěje do rtu.

Bohoslužba v Týnském kostele byla u konce, Marie s otcem se zvedli z lavice a zamířili domů. Před portálem je dohonil biskup.

„Někdy prý během rétoriky vykládá divné věci,“ začal bez okolků.

„Kdo?“ zeptal se Mariin otec, i když to dobře věděl.

„Matěj z Hodkova, kdo jiný. Myslím, že by o tom svatá inkvizice měla vědět.“

„Otče, dobře víte, že klerici jsou před inkvizicí chráněni,“ pronesl měšťan smířlivě. „Navíc věřím, že Mistr Matěj dokáže do Prahy vnést trochu...“

„Já vím, té vaší vznešenosti ducha,“ zamračil se biskup. „Ale mějte na paměti, že rozdíl mezi vznešeností ducha a kacírstvím nemusí být tak velký, jak si myslíte.“

Měšťan se zamračil.

„A vy mějte na paměti, že Matěj z Hodkova je pod mojí ochranou!“

Na stěnách Mariina pokoje visely tapiserie znázorňující výjevy z Písma, strop zdobila malba oblohy se Sluncem, Měsícem a planetami. V tom pokoji byl celý svět.

„Jsem Matěj z Hodkova,“ řekl Matěj.

„Já vím, kdo jsi. Nedávno jsi u nás večeřel,“ vzdychla Marie.

„Jistě.“ Matěj rozložil po stole pergameny, které s sebou přinesl, a nejspíše v nich listoval. Snažil se získat čas.

„Tak do toho,“ ušklíbala se.

„Takže... na dnešek jsem si připravil úvod do latiny. Asi byste měla vědět, kde se nalézají kořeny tohoto jazyka, něco o jeho...“

„Nepůjdeme ven? Aspoň do zahrady.“

„Cože? Proč?“

„Proč? Protože je hezky.“

Matěj učil Marii číst, psát a mluvit latinsky, ona jeho učila jíst pečené ryby přímo na tržišti, ležet na zádech a dívat se do korun kaštanů, plivat z mostu do řeky a jihnout při pohledu na západ slunce nad Strahovskou bránou.

Jednou ho vzala na výlet za Prahu. Skákala po skalách jako kůzle a Matěj opatrně lezl za ní.

„Dělej, musíme se dostat až nahoru,“ ohlédla se.

„Jen abychom se taky dostali zpátky.“

„Jestli se bojíš, můžeš počkat dole.“

Marie se přehoupla přes poslední převis. Byli nad úrovní ostatních kopců, Marie shlížela na Prahu a na louky kolem.

„Tady je krásně! Líbí se ti tu?“

Matěj nemohl popadnout dech.

„Víš, že mě to učení začíná docela bavit?“ usmála se.

„Doufám, že tvůj otec se na to bude dívat stejně. Měli bychom jít, za chvíli se setmí.“

Sklouzl z převisu a chtěl pomoci Marii. Ta bezradně stála nahoře.

„Musíš skočit!“ zavolal na ni.

„Nemám na to dobré boty,“ fňukla.

„Máš stejně, jako když jsi lezla nahoru!“

„To vím taky!“ odsekla. „Seshora to vypadá vyšší než zezdola.“

Matěj se na ni zadíval s překvapeným úsměvem.

„Jestli se bojíš, můžeš počkat dole,“ napodobil její hlas.

„Blbečku!“ rozesmála se. „Nestůj tam tak a běž sehnat žebřík...“

Bylo ráno, hned za městskými hradbami začali soukeníci z okolních vsí rozkládat svoje zboží, kolem nich procházeli měšťané a některý se občas zastavil, pacholek poháněl prutem dvojicí krav, které vedl do města na trh, a snažil se přitom vyhnout průvodu cizích kupců mířícímu k Týnu. Mezi nimi se proplétal Kuna. Šel za Matějem.

„Buď zdrav, Kuno!“ zahlaholil Matěj, když opatřil do jeho pokoje. „Neřekl bych to do sebe, ale rád tě vidím.“ Vstal od písařského pultu a nalil víno do dvou pohárů.

„Pořád stejně upřímný...“ zasmál se Kuna. „Aspoň že víno už pijete. Z toho mám radost, ale vaší matce o tom radši říkat nebudu.“

„To ona tě za mnou poslala?“

„Upřímnost za upřímnost,“ Kuna zdvihl pohár. „Nedivte se jí, když o vás tak dlouho nemá žádnou zprávu.“

„Jak se má?“

Kuna se nadechl. „Udělalo by jí radost, kdybyste přijel domů. Aspoň na pár dní.“

„A otec?“

„Nemluví o vás.“

„Beran!“

„Ale každou noc na hradbách zapaluje ohně.“

„No a?“

„Podle vaší matky je to proto, abyste nezabloudil, kdybyste se vracel v noci. Ale ani za království nebeské by to nepřiznal.“

„Nemůžu se vrátit po tom, co mi řekl.“

„Podle mě oba chřadnou.“

„Mám tady práci. Můžu vykonat něco pro lidstvo.“

„Jak pokračuje to vaše obcování s mrtvým pohánem, když už jsme u toho?“

„Výborně. Mám dobrého kopistu. A... a...“ Matěj se napil. „Popravdě, nějak se na to nemůžu soustředit.“

„Vnější vlivy?“ zpozorněl Kuna.

„Co tím myslíš?“

„Však víte. Nikdy vás nezajímalo víno ani ženy. Víno už pijete...“

„Nic takového,“ ohradil se Matěj. „Jsem plně oddán hledání moudrosti. Má duše se skládá jen z myšlení a vůle. Žádostivosti jsem se vzdal.“

„To máte naučené nazpaměť?“

„Kuno, vidím tě rád, ale už mi zase začínáš lézt na nervy.“

„Pak je všechno v pořádku. A kde je ta dívenka, co ji tak usilovně vyučujete?“

„Jak to víš?“ lekl se Matěj.

„Cestou sem jsem se bavil s lidmi,“ zašklebil se Kuna. „Prý vás spolu vidá celá Praha.“

„Teď byla s otcem ve Florencii. Ale už by měla být zpátky, čekám, že pro mě každou chvíli pošlou.“

„Můžu jít s vámi?“

„V žádném případě.“

„Proč?“

„Unavoval bys ji svojí výmluvností a pak by sis vymohl přijetí u jejího otce a dostal z něj nějaký dar pro svůj klášter.“

Kuna pokorně sklopil zrak. „Náš klášter je chudíčký... Čím víc boháči dají, tím spíš projdou uchem jehly.“

Matěj obrátil oči v sloup a před domem se ozval rachot kol. Matěj vyhlédl z okna a zamával. „Už jsou tady, musím jít.“

Sešli před dům. Z kočáru vyskočila Marie v přiléhavých šatech. Tak se oblékaly ženy v Itálii a Matěj

před nimi vždycky uhýbal pohledem. Živůtek stáhnutý šněrováním jí obkresloval ňadra i pas, cípy látky na rukávech zdůrazňovaly ladnost jejích paží. Teprve teď si Matěj všiml, jak v poslední době dospěla.

„Nemohla jsem to vydržet, musela jsem jet s kočím, abych ti je ukázala hned...“ zářila. „Otec mi je koupil ve Florencii, takové nikdo v Čechách nemá.“

„Vnější vlivy,“ poznamenal Kuna.

„Tohle je Kuna. Když jsem byl malý, učil mě číst a psát,“ vzdychl Matěj.

„Kuna, to je divné jméno,“ zasmála se Marie. „To je podle toho zvířete?“

„Většina lidí si myslí, že kuna jenom smrdí a vykrádá kurníky,“ odvětil opat, „ale ve skutečnosti je to vznešený a moudrý tvor.“

„Už musíme jet,“ přerušil ho Matěj. „Rád jsem tě viděl. Pozdravuj matku.“

Když přišli do Mariina pokoje, všiml si, že na stole leží velká kniha v přepychové vazbě.

„A ještě otec koupil Bibli,“ řekla Marie. „Abych prý pro parádu nezapomněla na vzdělání.“

Matěj skočil ke knize, pohladil kožené desky, otevřel ji a opatrně obracel listy.

„Je nádherná.“

„Věděla jsem, že se ti bude líbit víc než moje šaty,“ zatvářila se uraženě. „Proto jsem ti je musela jet ukázat do města.“

„Podívej, jak jemný je ten pergamen. Takový v Praze neseženeš. A ty iniciály. Jednu takovou bych maloval celý život...“

„Nenávidím tě!“ smála se.

Matěj listoval knihou, až našel místo, které hledal. Pak se podíval na Marii a recitoval: „Bud' požehnan tvůj zdroj, raduj se z ženy svého mládí, z milované laně, z líbezných srny; její prsy ať tě vždycky opojují, kochej se jejím milováním ustavičně...“

Marie zrozařitěla. Matěj taky. Nebyli na takovou chvíli připravení. Dívali se na sebe. První promluvila Marie. „Nepůjdeme radši někam ven? Aspoň do zahrady.“

Vyšli na Vyšehrad, podívat se na ostatky Přemysla Oráče. Obloha se zatáhla, celou cestu mlčeli. Shlíželi z vyšehradské skály na hladinu Vltavy, byla skoro černá.

„Přemysl Oráč, jeho... jeho vyšehradský hrob,“ řekl Matěj.

„Hm,“ Marie na to.

„Uvnitř jsou i jeho lýkové střevíce.“

Zahřmělo. Marie se polekaně podívala na nebe.

„Když za ním přijela kněžna Libuše, byl zrovna na svém úhoru za vsí Stadice a...“

„...oral se dvěma voly,“ řekla Marie.

„Ano.“

„Už jsi mi to jednou vyprávěl.“

Znovu zahřmělo. Vítr od Vltavy přinášel na vyšehradskou skálu vůni zvlhlého sena. Rozpršelo se.

Utíkali dolů do města, a než začaly padat kroupy, stačili se schovat pod portálem svatojakubského kostela.

„Bojíš se bouřky?“ zeptal se.

Zahřmělo.

„Ne,“ vykvikla a schovala mu hlavu do podpaží.

Pevně ji objal.

„Hlad' mě po vlasech, ať neslyším to hřmění,“ zašeptala Marie.

Pršelo celou věčnost. Pak přestalo a rozezpívali se ptáci.

„Už přestalo?“ zeptala se.

„Ne,“ řekl a bloudil prsty po jejím těle.

„To je dobře.“

Domů se vrátili až večer. Cítil ji z dlaní i ze šatů. Přeběhli schodiště, jako by závodili s časem, a pak se milovali na podlaze pod Sluncem, Měsícem a planetami.

Mariin otec se s biskupem potkal na hradčanském nádvoří.

„Jsem rád, že vás tu potkávám,“ začal biskup. „Znepokojuje mě totiž jedna věc.“

„Matěj z Hodkova?“ usmál se měšťan.

„Neberte to prosím na lehkou váhu...“

„Tak copak jste na něj vytáhl?“ povzdechl si Mariin otec.

„Zjistil jsem něco o spisech, které má u sebe v pokoji.“

„Asi bych měl Mistru Matějovi poradit, aby vždycky pečlivě zamykal.“

„Opatřil jsem si vlastní klíč. A už jednou jsem váš žádal, abyste mě bral vážně.“

„Tak co je to za spisy?“

„Většinu z nich vůbec neznám!“

„To mě nepřekvapuje,“ uchechtl se Mariin otec.

„Vy to nechápete, nejen latinské texty, některé z nich jsou psány řecky. Tu kacířštinu tady nikdo neovládá!“

„Takže nikdo ani nemůže posoudit, jestli jsou ty spisy závadné.“

„Právě!“

„Tak až toho budete schopni, něco s tím udělám.“

Biskup zrudl. „Chcete, abych se učil řecky!?! A od koho asi?“

„Třeba od Matěje z Hodkova,“ mávl rukou Mariin otec a přidal do kroku, aby byl co nejdřív doma.

ŠTĚPÁN KUČERA se narodil v roce 1985, vystudoval žurnalistiku na Karlově univerzitě, tamtéž pokračuje v navazujícím oboru mediální studia. Živí se jako pracovník Public Relations v humanitární organizaci ADRA a jako redaktor v literární příloze deníku Právo SALON. Spolupracuje s internetovým časopisem Dobrá adresa. Napsal knížku *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy* (Host, 2006).

Stanislav Kubín

Básně

Ukázka z knihy Ponorná řeka

JÓB**1**

Ponorná řeka skrývá svá tajemství
v proudu vody pod povrchem
tak jako ukryté myšlenky
a city
emoce v hloubi duše
kdo to rozezná
ani ta řeka

jen v noci
vody ponorné řeky
vyvěrají na povrch
tmou skrývající rmut
a kal
ponornou řekou vyplavený
do nekonečné tmy
noci
jež zalyká se těžkým vzlykem
marnosti

2

Svou mordu psi
zvedlo hořké zoufání
a vylo píseň stesku
a osamocení
Jahve
vstříc a marně
k hluchým nebesům

kde hledat tě
má řeko slz
v úbočích zapomenutých vrchů
bláhových cílů nikdy nedosažených
řeko ponorná
řeko slz
palčivých a těžkých slz
jimiž pláčí muži
když skrývají ve tmě osamění
tíhu
zoufale prázdných dlaní

3

Scházíš mi
tvé tělo a ruce
jako štít proti osamění
na pospas smutkům
co dotírají jako smečka vlků
jako smečka vlků
se vynořují
ze tmy
vyhořelých hvězd

kdybys jen tak znala
byť úlomek té tíhy
balvanů ze zasutí
času
té tíhy drtící
proč existuje paměť
a vzpomínky
ta smečka ďasů
všeho co tíží
břemenem vin
i provinění

4

Jak pocit kruté žizně
je cesta návratu
proti proudu času
do snů a vzpomínek

chybí mi
chybí tvá ruka bezpečná
aby odhrnula
závoj oblouznění
tíhy horečnatých dní

víš kolik sil
a lásek mě to stojí
ty noční součty ztrát
žaly
že prostor v čase
a mezi hvězdami
je k nepřekročení

5

V temném tichu noci
beze spánku těšitele
mlčky spolu rozmlouváme
bratře
těch nocí řada
a tíha slov nevyřčených
v čase
kdy ostych bránil
je vyslovit
slova slz
a slzy slov
ponorná řeka
unikající všemu
co plyne po povrchu

slova slz
a slzy slov
v mámivém vábení stínů
toužím i bojím
se vydat na tvou cestu
v nocích

nevyplněné touhy
sesout se
v nicotu popelnou

a psát rok nula
či deset tisíc
rok černých koní
Apokalypsy

6

Je to jako otevřít zásuvku
do níž jsi dávno
dávno nenahlédl
je to jako hledat
klíč

ztracený klíč
ke dnům které už nejsou
nevrátí se
ke dnům
o kterých si nejsi jist
zda vůbec byly
je to jako zvednout
víko truhly
co měla skrývat
poklady netušených chvílí
a našel jsi
už jen pár pavučin
vyrchalých nadějí

to je ta chvíle
kdy vyplouvají zpoza zasutí
z podvědomí
záblesky osvěcující
hladinu ponorné řeky času
a uplývání
chvíle co zasáhne jako ostří nože
jenž otevírá cestu
kam...

7

Ach Bože
ty víš jak hořký
je ten pláč mužů
ta ponorná řeka slz
když zbylo pouhé nic
z ozvěn
a vyvanutí vůně dnů

když zemrou sny
co zaujme jejich místo
snad stín
skrývající
že každým poznáním
hyne legenda
a svět je chudší

8

Viděl jsem plakat
šedovlasé muže
zdobené zlatem epolet
a třpytem záslužných křížů
na jejich hrudích

Klíč vzpomínek
otevřel prokletou komnatu děsů
pláží Francie
i písků u El Alameinu
opět viděli umírat
své druhy
opět viděli smrt
a slzy hořké bezmoci
stékaly těm šedovlasým mužům
po tvářích
a kanuly na záslužné kříže

Všechno zlato světa
je prachem
proti tíži bílých křížů
na pláních této planety

9

...vždyť nad plamen
je palčivější
pláč mužů
pláč beze slz
ten trpký
mlčenlivý křik a nárek
výčitky
zklamaného Jóba

proč Hospodin
skryl svou tvář

Foto Kateřina Blabolová

TEN ČAS LETNÍ

To sen mihl se
 zlatavým zákmitem
 touhou šalebnou
 aby vrátil se
 ten čas letní
 sluncem medový
 čas letně pomalý
 jak plynul zvolna
 říčkou něžných slůvek
 co slibával jsem z úst
 tak sladkých od malin
 i z tichých očí tvých
 jež barvu asi půjčily si
 v tom lese od borůvek

VYSOKÉ MODŘÍNÝ

Děšť přišel nad ránem
 Tiše se přikradl
 Jak cupitání sýkorek
 Ozvaly se kapky na okenním skle
 Ještě chvíli očima zavřenýma
 Jsem zadržoval pramínek snu
 Jenž tiše zvolna odplýval

Pootevřeným oknem
 Vešla vůně deště
 A modřínů
 Ach Bože modřínů vysokých
 Tak
 Až se mne zmocnila touha
 Na jejich vrcholy zavěsit
 Všechny tíhy světa

PLYNUTÍ

*„Domov existuje v čase,
 to není jen určité místo...“*

Stále častější jsou
 ta setkání v hloubi noci –
 schýlená postava
 na kuchyňské stoličce u kamen
 a řehavý bod cigarety,
 jenž občas roztříští tmou.
 Ani se nemusíme
 na sebe podívat.
 Mlčenlivě
 cítím to pozvolné plynutí
 času
 a myšlenek.
 Jako bych přijímal
 svátost smíření z rukou kněze.

Čtvrtá hodina ranní
 a začínají zpívat ptáci.

A ZNOVU SLYŠET

V dlouhých zimních nocích
 Baladicky proznělých
 Jak od Erbena
 Se stále naléhavěji ozývá
 Neodbytný pocit nutnosti
 Uprostřed noci odejít
 Tam
 Kde jsem býval kdysi doma
 Jako by nebylo to půlstoletí
 Předělu
 Vystoupit na zavátém nádraží
 A stoupat dlouhou cestou
 Až ke kostelu
 Pak projít hřbitovní branou
 Pokleknout
 A znovu slyšet jejich hlasy
 V tom dojemném tichu svatvečera
 Ke mně promlouvat
 Bože věř
 Slyším je
 Srdcem je slyším

STANISLAV KUBÍN se narodil v roce 1943 ve Velimi, člen Obce spisovatelů a Kruhu autorů Liberecka. Publikoval od mládí, již za svého pobytu na odborné škole v Brně, koncem padesátých let, kde se autorsky výrazně podílel na činnosti amatérského divadelního souboru.

V roce 1987 bylo zúročeno jeho přátelství s Miroslavem Horníčkem zrodem cyklu pořadů „Přijďte k nám pobejt“, na které navázaly cykly „Povídání o naslouchání“ a „Doteky – plochy poznání“. Na těchto pořadech se podílel (s M. Horníčkem) až do roku 1991 spoulaautorsky a jako dramaturg. Od roku 1992 je už jediným autorem scénářů pro tato talk show, jichž do roku 2009 napsal více jak 150. Hosty těchto kontaktních pořadů byly desítky vynikajících osobností kultury, umění, publicistiky, vědy, medicíny a sportu.

Je autorem řady literárních pásem a kompozic (např. Lahodná vteřina, Letec a básník, Kam chodí vítr spát), vydal čtyři básnické sbírky: *Dotykání* (1. vydání Rubato 1999, 2. vydání Blahoslav 2002), *Čas zastavení – čas Perseid* (Blahoslav 2003), *Klečící Bůh* (KAL 2003) a *Oblouk návratu* (Ofitis 2006). Napsal více jak 150 esejů Epištolní a jiná zamyšlení, a také libreto literárně-hudební kompozice „Laudatio pro Antonína Dvořáka“, jež je veřejností velmi příznivě přijímána. Je rovněž autorem desítek vernisáží výstav výtvarníků a také filozofických i polemických článků, především v církevním tisku.

Spolupracuje s Českým rozhlasem (ČRo2 Praha, jako host pořadů Dobré jitro, Nokturno nejen pro osamělé) a s redakcí náboženského vysílání České televize Brno, přispívá do Radia Proglas.

Otto Hejnic
Čau, amore
 Povídka

Ve vzduchu ještě byla cítit čerstvá omítka, pokoj moravského penzionu se podobal dobře vycho-

vané studentce, kterou tatínek poveze na přijímačky do Prahy. Vilda hodil kuffík na stolek. Chystal se do kina, ale nad jedním přístrojem se zdržel a opustil nemocnici pár minut po začátku představení. Ze zvyku vyřukal číslo na mobilu. Liliana to nezvedala. Rychle volání ukončil a šel se osprchovat.

Došla mu SMS. Četl: Vrátila jsem se k Miloslavovi. Definitivně. Nezlob se, ale už mi nikdy nevolej!!!

Nezlobí se, snaží se všechno pochopit. Vyrovnat se s tím. Definitivně. Jasně že definitivně. Zavolal jí po měsíci nějak mechanicky, protože před tím si s ní půlrok telefonoval, ze všech možných míst, kde nocoval. Nejdřív, aby mu nebylo v cizím městě smutno, teď to bylo, jako když už zabítá ryba sebou při kuchání šklubne.

* * *

Paní doktorka Liliana se mu docela líbila, jako řada doktorek a sestřiček, které potkával při práci ve špitálech. Byla čistouňká, milá a sympatická. Vařila mu erární kafe a dala mu k němu svoje sušenky. Jednou jí řekl: „Dneska vypadáte úplně zasněně.“

„Ono je to na mně poznat?“ řekla a zatvářila se šťastně.

Kvůli mně ne, uvědomil si Vilda.

Asi za měsíc něco seřizoval na jiném oddělení a pádíl ven. Přimotala se mu do cesty. Drcnul do ní, obrátila se. Zadržovala slzy, vypadala schlíple a nešťastně.

Měl nakažlivou optimistickou náladu. Odtáhl ji na kafe, že se omlouvá. Nesmí být smutná, když sluníčko svítí a přichází jaro! Staršího pána před sklem kavárny, který čekal s kyticí, pokadil na rameno nějaký pták. „Život je báječný, když se něco takového stane někomu jinému,“ řekl.

Poprvé se srdečně rozesmála. Další dvojku bílého už odmítla, pospíchala, ale měli stejnou trasu metrem. Když se rozjelo, zachytil ji, zdála se mu křehká a zranitelná. Doprovodil ji k domu a vydyndal na ní číslo mobilu.

Zval ji na rande, měla noční službu, když už slíbila, že přijde, musel narychlo jet do Znojma.

Asi čtrnáct dní si telefonovali, pak si nechtěla jít někam sednout, že má permanentky do divadla, což proběhlo bez důvěrnějších dotyků.

Během dlouhých hovorů přes mobil sklouzli k tykání. Měl pocit, jako by kdysi bydleli ve stejné ulici, ona v rodinné vilce, on v poválečném činžáku, a mezi nimi za plotem na zahradě rostla velká hruška, starý pán pulíroval v otevřené garáži kabriolet, červenou felicii.

Tohle bylo stejné, akorát že jeho činžák a její vilka z dětství byly od sebe nejméně sto padesát kilo-

metrů daleko. Ale museli se potkat na lyžařském výcviku ve Špindlu, byl tam kluk ze zasádrovanou dla-

ní i holka v čepici s bambulí, která se mu líbila.

„Teď jsme se konečně sešli,“ vydechl do mobilu. Zasmála se.

Ale když se potkali, opatrně se prohlíželi a pusy si nechala dát jen takovou kamarádkou na tvář. Chtěl, ať mu řekne, kdy dostala první opravdové políbení. Zasmála se a zavrtěla hlavou.

Nejdřív jen chtěl, aby nebyla smutná, a dělalo mu dobře, že ji dokáže rozesmát. Ani v časech, kdy s ní hodiny klábosil po mobilu, který měl zadarmo, neodhadoval, nakolik za kulatost jejích ňader může pushupka a co je skutečnost. Byla zvláštním způsobem půvabná, ale nějak sexuálně utlumená. Asi puritánsky vychovaná. Kompilace zakomplexované, do posledního knoflíčku zapnuté čtrnáctky, ještě nesa-hat, a suverénní paní doktorky, která vám může diagnostikovat chorobu, na kterou zemřete. Taky nesa-hat!

Zdála se mu trochu moc hubená, ale když na jednom rande učinila rychlejší pohyb, uvědomil si, že je to doopravdy ženská, a napadlo ho, že by jí mohl konečně svést.

* * *

Sháněla povídky Škvoreckého, které kdysi měla. Chystali se do kina. Šli kolem jeho domu. Knížku sehnal v antikvariátě v Ostravě.

„Skočím ti pro ni nahoru.“ Přikývla. Pršelo. „Nechceš se jít podívat, jak bydlím?“

Rozhlížela se po garsonce.

„Nesedneš si? Uvařil bych ti maté.“

Zavrtěla hlavou. Prohlížela knihovnu a suvenýry na policích, ale ani hačnout do křesla si nechtěla. Tvářila se nepřístupně, trochu přezíravě.

Když zvažoval, jak by se to mohlo stát, fungovaly při tom plápolající svíčky, nějaké drahé víno a k tomu CD s Bon Jovi nebo ještě něco sladšího. A na poprvé to nemusí dopadnout.

Duševně spřízněná Liliana chce knížku a abych ji po filmu ve dražším podniku rozveseloval svojí šprýmovností. Chce to trochu počkat. Pár kamarádek nakonec na letišti skončilo. Sápat se na tebe, paní doktorko, nebudu. Ušklíbl se. Podal jí vytožené první vydání a šel ke dveřím.

Když se natahoval pro její kabát, objala ho a přitiskla k sobě.

Ještě nikdy mu žádná partnerka neurvala knoflíček u košile... Extáze.

Když se konečně vydýchal a vzpamatoval, viděl, jak pod věšákem leží její plášť, jeho svetr, kalhoty a košile. O kus dál její sáčko, halenka, jeho boxerky, její sukně, černé krajkové kalhotek, u samé váleudy podprsenka.

Z odtažitě, decentní, mrazivě elegantní mladé dámy se stalo sexuální tornádo. Pozdě odpoledne, za světla a za strážliva. Vilda předpokládal, že bude stydlivá, nešikovná, neurotická a zatím... Dračice. Bylo to nejlepší překvapení, které ho mohlo potkat.

Nový Almódovarův film byl asi v polovině. Chtěl jí dát šťastnou pusku, ale Lili se schovala do deky a nechtěla vykouknout. Nakonec se k ní prohrabal a svůj cíl splnil.

Šla do koupelny a táhla na sobě prošívanou deku. Připravil něco k jídlu. Vrátila se, pod dekou ještě měla osušku a dívala se provinile stranou.

Aby si mohla vzít hemenex, musela odložit alespoň deku. Docela jí chutnalo.

Zapálil dvě svíčky, došlo i na sedmičku modrého portugalů. Sedl si vedle ní, chtěl, aby k němu přitiskla hlavu, ale nechtěl jí k tomu nutit. Je štíhlá, drobná, skoro o hlavu menší, a najednou nevěděl. Má napnout ramenní sval, aby si uvědomila, že je vazba, nebo ho má povolit, aby měla měkkou oporu? Podíval se na ni. Ušnula. Cítil se jako rytíř ochránce.

V noci se probudili, pomalu a něžně se ještě jednou pomilovali.

V deset ráno ho vzbudila vůně toustů a čaje. Jeho nová známost už byla oblečená, nalíčená a servírovala mu snídani. Ozval se mobil. Než vyrazil na náhlou opravu, rozloučil se s ní a dal jí klíče od garsonky.

Příště mu prozradila své tajemství. Chodila na gymplu s klukem. V posledním ročníku medicíny se znovu dali dohromady, bydleli spolu. Na rok šli pracovat do severočeské nemocnice. On měl příbuzného doktora, který emigroval po roce 1968 do Německa. Odešel k němu někam k Frankfurtu, ona se později dostala na konkurz na kliniku. Domluvili se, že jeden druhému něco seženou, aby byli spolu, jenže ve Wiesbadenu si našel německou kolegyni. Dál to nerozváděla.

Vilda jí řekl, že nějaké partnerky se v jeho životě vyskytly, ale teď je rád, že ji má, a objal ji.

Domácí počítač nezahešloval, jestli si jejich fotky a e-maily v něm našla, nebo nenašla, po tom nepátral. Na žádnou se nezeptal.

Příště mu vykládala drby ze špitálu. Sbližovalo je, že se v tomto prostředí pohybuje a částečně rozumí i odborné tématice.

Zdávalo se mu trochu komické, jak se stále ohání klinikou a lékařstvím. Všechno kolem ušlechtilé medicíně nedosahuje ani po kotníky. Jeho, nemocničního servismana, ale bere na milost.

Pravda byla, že jako svobodná bez závazků často zaskakovala za nemocné nebo zaneprázdněné kolegy a kolegyně. Přiznal, že je pouhý technik. Jenže vystudovaný inženýr, specialista na některé lékařské přístroje, jediný na celou republiku, který svého šéfa z Rakouska vytáhne k nejdůležitějšímu rozhodování dvakrát za měsíc.

Nakonec vypili sedmičku chardonay a spojili těla v posteli do vzájemného souzvuku. Těla dvakrát, ná-

zory ani jednou. I když se to odehrálo v naprosté tmě, něžně a pomalu, k sexuální explozi, která je spojila, to mělo daleko.

Hodně na ni myslel, když šoféroval. Jednou přijel nečekaně dřív. Slyšel ze svého pokoje vemlouvavou mužskou angličtinu s nesporným sexuálním podtónem. Vtrhl dovnitř.

Pouštěla si na notebooku Casablancu. Chlap, na kterého se chystal, byl Humphrey Bogart a valil to na Ingrid Bergmanovou. Stejně ale byl rozčilený.

„Já u tebe být nemusím. Mám svoji garsonku!“ ozvala se uraženě.

Myslel, že bydlí na sesterně nebo s nějakou kolegyní na privatě.

Na jeho okně visely elegantní záclony, které s ním kupovala, na parapet přinesla kaktus a další kytky, na holé stěně se zabydlely grafiky. To nově, nejhezčí v místnosti ale byla ona, jak se durdila, krátké vlasy rozčuchané, podezíraná ze vztahu s filmovým krasavcem čtyřicátých let.

Chystala se za rodiči. V tamní nemocnici měl provést půlroční revizi přístrojů. Hodně o nich mluvila, byl na ně zvědavý a mohl spojit příjemné s užitečným. Před cestou mu řekla, že s ním jet nemůže, musí za někoho zaskočit.

Do svojí garsonky ho vzít nechtěla, bydlela v doktorském baráku, aby nebyly řeči. Ani se jí nelíbilo, když na ni náhodou čekal před nemocnicí. Jednou ho čekala u něj, jindy se ozvala z malých lázní, kde se konal seminář a někdo z váženějších kolegů účast odřekl.

Oba byli luxusní proletáři. Vždycky po ruce, vždycky v pohotovosti. Jednou se s bývalými spolužáky mocně podnapil pivem. Dopoledne byl rád, že kolem jel traktor a vytáhl jeho auto z příkopu, bez policajtů, kteří by mu dali dýchnout.

Jedno sobotní ráno se vzbudil v půl sedmé, oholil se, osprchoval, nastříkal na sebe deodorant, podíval se na mobil, podíval se do diáře. Zjistil, že dneska nic nemusí. Něco úzkostného se mu v noci zdálo, ale jak vylezl ze sprchy, najednou viděl řešení. Vrátil se do postele a odkryl deku, pod kterou byla. Viděl z kůže vystupující páteř a malou prdelku pod ní. Zavrtěla se. Přilehnul k ní a přitiskl se, ze sprchy rozpařený, k ní zezadu.

Přimáčkla se k rozpařenému tělu. Napůl ještě spala. Vnikl do ní. Vzdechla, nejdřív zkusila uniknout, ale potom...

„Nikdy bych neřekla, že takhle ráno se mi to bude líbit.“

Volal na ni do koupelny: „Lili, dostal jsem nabídku. Za půl roku bych mohl vystřídat technika na Karláku. Bylo by to za kratší prachy, ale nikam bych už necestoval.“

„Musím už běžet do špitálu. Ahoj!“ Zamávala mu a vyběhla na chodbu.

Když se zase sešli, na místo v Praze se ho nezeptala.

V Levných knihách narazil na CD, strčil ho v autě do přehrávače. „Náhly srdeční příběh...“ zpíval Michal Ambrož s Hudbou Praha. Vybavilo se mu, jak na škole při oslavách zamířili z hospody do nočního klubu, kde se válel kouř a duněla muzika a kde se je marně snažili pumpnout šizunkově. Zmalovaným potvorám vše slibující úsměv zmizel, jakmile zjistily, že mají pár kaček.

Potřeboval vypadnout z antiseptického, halogeny ozářeného světa, kde si všichni myli ruce dvacetkrát denně. Ušlechtilá Liliana ale měla lístky na Ibsena. Na jevišti si dva inteligentní lidé léta ubližovali, místo aby se přiozřali a konečně si zašukali, když se léta měli rádi. Kdyby jí svůj dojem takhle přetlumobil, měla by ho za barbara.

Nikde žádný taxík. Na chodníku se otevírala tlama neřesti. Chytil ji za ruku, vtáhl dovnitř, v koutě uviděl volný stůl a na barmana zakřičel: „Dvakrát Johnieho Walkera!“

„Ale já tohle nepiju, Vildo.“

„Alespoň poznáš, o co přicházíš, Liliano.“

Šupáci, hauři, poletuchy, pach připálených topinek, sladké vůně laciných parfémů, tři rozjeté staruchy, kterým se pod vrstvami pudru objevovaly propasti vrásek. Popíjela tu barvitá společnost. Odskočil si na záchod. Nakřáplé dveře svědčily, že se tu odehrála nějaká rvačka.

„Nechceš nějaký hulení?“

Otočil se, týpka asi zarazilo, že má bílou košili a kravatu. „Co by to mělo být?“

„Gandža z Amsterdamu. Tráva, marijánka. Ale kvalitní.“

Vilda vytáhl peněženku.

„Když máte dlouhý lováky, nechcete to všechno, se slevou? Do zásoby?“ řekl týpek a vytáhl z kapsy plnou dlaň malých pytlíčků se zeleným obsahem. Vytrhl mu z ruky tisícovku, z dlaně pustil na zem hulení a mizel.

Vilda nastrkal malé sáčky do kapsy. Otevřel dveře do lokálu, jejich stůl byl prázdný.

„Už jsem zaplatila. Padáme. A hned.“ Chytila ho za ruku a táhla ho ven.

Babizna od vedlejšího stolku se smála, až šupinky mejkapu padaly na špinavý stůl.

„Co tě to popadlo, Lili?“ zeptal se venku dotčeně.

Držela ho za ruku a rázovala pryč. Ohlédl se. Před pajzlíkem zastavilo velké policejní auto, tři uniformovaní a dva v civilu se hrnuli dovnitř. Šťára. Chytili taxík. Rozhodným primářským tónem nahlásila svoji adresu.

Po bytě byly naaranžovány různé lampičky, obrázky, kytky, mušle a zkamenělá růže z karlovarských pramenů. Všechno doplňovalo obraz o majitelce. Už chápal, že ho vzala domů až teď.

„Překvapila jsi mě.“

„Barman přišel s účtem. Ležel před rokem na našem oddělení. Když jsem se zarazila, zamrkal a řekl, že bysme měli co nejdřív vypadnout.“

Roman Dobeš: *Realface* (Blaupunkt 2010).

„Bylo to na chlup. Zachránila jsi mě,“ řekl uznale.

Radostně se usmála. Pomalu pili vychlazené chardonay. Stulila se k němu a začala mu vyprávět, na co se jí chtěl, ale nedovedl zeptat, od první pusy až na kliniku. Potom, co ho pozvala k sobě, zotevřela i prostory jejich vilky na břehu Ohře, včetně skříně, ve které zůstal starý klobouk po tetě schizofreničce, která se oběsila.

Hezky se pomazlili a pomilovali. Svítala jen malinkatá lampička v rohu pokojíku, pootevřeným oknem se do místnosti dostávaly poryvy větru, dlouhé listy speciální trávy před stínítkem házely na strop stíny. Měla svoji klíčku útulnou, i jeho mužské sídlo zkulivovala. Vildu napadlo, že dvě garsonky na slušných adresách by šly vyměnit za jeden větší byt. Hladil Lili po vlasech a čekal, až usne. V polospánku na stropě viděl, jak za deset let jde Lili po louce, za ní se batolí nějaké dětičky, které by mohly být jeho.

* * *

Vilda vztekle rázoval po periferijních uličkách maloměsta. Vlezl do nějaké čtyřky. U dvou stolů dřepěli místní tatíci, mezi čtyřicítkou a smrtí. Vykládali si o mopedech a pionýrech, jeden měl třístapadesátku se sajdkárou. Jak si on, světa znalý Pražák, jejich prostoduché, pivem odulé ksichty prohlížel, napadlo ho, že díky životní zkušenosti a elementárnímu uvažování, že dvě a dvě jsou čtyři, by většina z nich prokoukla Lili hned. Rychle dopil druhé pivo a vyrazil dál do města, aby už nemusel myslet na tu dlouhou noc, kdy se všechno zlomilo.

Jiří Novák: *Schody (Motiv / 2009).*

* * *

„Proč jsi říkal, že jsem tě zachránila, Vildo?“ zeptala se Lili.

Probral se. „Protože jsem tři minuty před tím koupil na záchodě marijánku. Kdyby ji policajti u mě našli, mohli by mě obžalovat jako překupníka drog.“

„Děláš si ze mě legraci.“

„Ani ne. Už jsi to někdy hulila?“

„Zajisté. Všichni říkali, že mají vize, tak jsem lhal, že já taky.“

„Do Amsterdamu se to vozí ze zlatýho trojúhelníku.“

„Tak toho jointa ubal,“ řekla a vytáhla z ledničky rozpitou láhev Hennessy.

Myslel, že už mu o sobě řekla všechno, holčička s mašlí, odvážná školačka, zakomplexovaná kostnatá trumbera bez prsou ve čtrnácti, šíleně nešťastná šestnáctka, šťastně zamilovaná sedmnáctka, ambiciózní a pilná studentka, hvězda rodiny, přijatá na medicínu, letmé známosti s kolegy a honem zpátky ke skriptům, Láďa z gymplu znovunalezený, úspěšná dvojice vítězí nad anatomii, spolu do Varů, mladí, šťastní, úspěšní jdou po kolonádě, Láďa míří do Německa, přijedu pro tebe, ale nepřišel, ale to už je v Praze. Obětává, spolehlivá kolegyně, která při nočních službách studuje, aby si udělala velký doktorát, intelektuálka, nadějná žena vědy a výzkumu, kterou z citové prázdnoty a celibátu vysvobodila jeho něha.

Rozlila Hennessy, natáhla do sebe horký kouř a řekla: „Moje čísla se panu profesorovi vševědovi nezdají, že to je malý, málo vypovídající vzorek. Ať si senilda trhne nohou! A ty jsi stejně vykořisťovanéj blbec. Ale teď jsme na to dva a ještě jim to všem ukážeme!“

* * *

Vilda zuřivě šlapal po ulicích a znovu si vybavoval ten zvrat. Hubeňoučkový dealer s kapucí ho neošulil. Čmoudíka si dávali na škole, když se jim povedla zkouška, aby byli ještě víc happy. Probírali všechno možné, i to, co se mohlo druhého dotknout, ale v mužské partě to bylo celkem jedno.

„Takhle mě ještě nikdy nikdo nepomiloval, láska moje,“ chválila ho Lili, ale potom začala něco o vědci Miloslavovi, zneuznaném, ale významném, který je něco mezi Pasteurem a Kochem. Nikdo ale, krom ní, ho nechápe. Jak už s tím začala, řekla, že jeho žena je smrtelně nemocná a on ji v posledních chvílích opustit nemůže. A taky má dvě holky v pubertě, ani jim by to nemohl udělat! Dobře si rozuměli. Ano, byl to nestandardní vztah. U žáčky a učitele to nezůstalo. Ano, obdivovala ho, je to autorita, osobnost. „Ale teď miluju tebe, Vilíčku! Celého.“

Miloslav vyrazil Vildovi dech.

Nejdřív mu dala pusku do vlasů, pak na čelo, na rty, na bradu a postupovala dál až dolů. Tenhle nevyžádaný způsob lásky byl rozhodně příjemný, ale v hlavě mu pořád šrotoval geniální doktor.

Prvně mu řekla, že ho miluje. Chtěl jí to věřit. Sáhl po láhvi. Na ex dopil zbytek koňaku. Napadlo ho, že až se probudí, tak všechno, co o doktorovi z kliniky slyšel, se zařadí mezi jeho další trýznivé sny, protože to, co z toho vyplývalo, přece nemůže být pravda.

Nad ránem mu bylo všelijak. V lednici byly matjesy, které vyloženě nesnášela. Snědl je. V prádelníku bílá mužská košile, kravata a krabička spart. Liliana kouřila jednu dlouhou tenounkou cigaretu za večer. Šel si znova lehnout.

Kolem jedenácté se vzbudili. Oběd nechtěl, bylo mu pořád divně.

„Jsem tvoje ženská. Jenom tvoje,“ řekla mu provivně a vnutila mu klíč od své garsonky. Políbil ji na vyšpulené očekávající rty a odjel domů.

Bylo mu jednatřicet, jí necelých osmadvacet. I když po marijance následoval tvrdý náraz reality, pořád tu byl sen. Od devatenácti, kdy se rozešel s první velkou láskou, na žádné dětičky nepomyslel. Lili mu tvrdila, že jak se s ním vyspala, už s famózním Miloslavem nic neměla.

Volala mu, kde je. Řekl, že v Brně, je tu problém, musí přijet šéf firmy z Rakouska. Vracel se teprve za dva dny.

Měl večeri na stole. Když po ní chtěl spláchnout únavu ve sprše, šla mu umýt záda, skončilo to jako obvykle. Chtěl říct, co bylo, bylo, teď jsme spolu, a usnout vedle ní.

Začala mu všechno s Miloslavem zase vysvětlovat, jak ho poznala, jak jí zajistil místo na klinice, atd., atd.

„Tak koho máš ráda? Toho vypelichanýho ženáče, kterej tě doopravdy nechce, nebo mě?“

„Přece tebe, Vildo! Ale chci ti vysvětlit, jak ke všemu došlo, aby sis nemyslel, že jsem mrcha!“ Cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly. Byl rozený posluchač, chtěl slyšet všechno. Bolelo ho to, trýznilo, ale vyptával se dál.

Milovala dál Mílu, ctihodného otce rodiny. Nebyl si tím úplně jistý, ale nedovedl se podezření zbavit.

Nezeptal se na jeho příjmení, nechtěl to z ní páčit. Řekl si, že sama musí poznat, kdo je lepší. Lili byla ohebná jako protek, ke všemu svolná. Kdyby měl po ruce Kámasútru, asi by s ní mohl vyzkoušet všechny možné a nemožné polohy, které učebnice sexu nabízí.

Leželi pak vedle sebe. Přitiskla se k němu mokrá, všude zpotená, celým tělem. Nevěřil, že on tohle svede, takhle a tolikrát. Říkal si: „Tebe by, obstarožní taťuldo, dávno sklátil infarkt.“

Byl unavený, ale vůbec ne šťastný. Měl podezření, že ani tahle mnohočetná postelová akrobacie jí slabošského ženáče ze srdce nevypudí.

A co dát mu mužně do držky? Vyťukal si na internetu kliniku. Jejím přednostou byl slavný profesor. Míla! Za týden měl pravidelnou kontrolu. Počkal si na něj s předávacím protokolem v ruce. Byl drobnější, než se mu kdysi zdál, se zářivým optimistickým úsměvem, měl ale šedivou hlavu nějak na stranu. Doprovázela ho nápadná třicetiletá ohnivá zrzka, otevřela mu dveře a lehce ho vzala za rameno a postřčila ho dovnitř. Profesor se ztěžka obrátil. Třikrát zamžikal, pak si vzpomenu a zeptal se: „Vyskytly se nějaké problémy s přístroji?“

Vilda zavrtěl hlavou. Dveře se zavřely.

Profesor rozhodně nebyl zneuznaný. A na dveřích měl napsáno Prof. Doc. MUDr. Miroslav... Miroslav, ne Miloslav!

Vilda zalapal po dechu. V rozčilení přehlédl na internetu písmenko. Málem vědátora chytil pod krkem.

Jak čekal na správce přístrojů, zmínil se sestře, že pan profesor vypadá o dvacet let mladší.

„Nedivte se. Potřetí začíná nový život, je půl roku šťastně ženatý,“ usklíbla se.

Vilda šel domů. Poprvé se dokázal vidět z odstupe. Žárlivý magor. Tak tak že nevinného profesora na chodbě nepřiškrtil. Zasmál se tomu.

Lili už měla být u něj doma. Posadí ji do auta a pojedou do Tróje podívat se na opice, lvy, slony a želvy. Čekal, čekal a čekal, znovu probuzená šťastná nálada ho pomalu opouštěla. Lili přišla až pozdě večer.

Kdyby se jako nějakí primitivové porvali, pofackovali, aby je to fyzicky bolelo, mohli by si násilí odpustit. Takhle oba vši silou udržovali glanc. Jejich láska přerostla v podivný sadomasochistický vztah. Když se Lili po milování k němu přitiskla, chyběla tomu dřívější samozřejmost. Bála se, že ji odstrčí.

Na jejím nemocničním oddělení žádný Miroslav ani Miloslav nebyl. Vilda si ale z marihuanového večera pravdy pamatoval, že sedmnáctiletá Andrea dělá papírkovi starosti.

Libores Matoušek: BOY STORY 3D (Blaupunkt 2010).

Copak by na ni neudělal dojem jeho starší, od šéfa koupený BMW? Džíny Levi Straus 501 taky má, určitě to bude rebelka. Na nějakou sedmnáctku je namachrovaný až až. Prvně přeříznout by ji mohl ve Vídni, až pojedou služebně za šéfem. A když má od Lili klíče, vůbec nejhezčí by bylo, až by si Lili přivedla k sobě tatíčka, kdyby je v hnízdečku načapali s Andreou!

Na pokaženém vztahu s Lili ho nejvíc štvalo, že zase fungoval jako odpočinková stanice.

Dovedl holky a ženské vyslechnout. Snažil se jim všem porozumět, jak to cítí, vydržel snazší, jaký typ kozaček právě letí. Když už to bylo moc, zeptal se na něco jiného, projevoval opravdový zájem. Chlápci holek, které se k němu uchýlovaly, byli sebejistí machři, hezouni nebo rezolutní svalouši, zkrátka lovci. On, slušňák a blbec, se snažil dívenky pochopit! Šel na to přes duši. Poskytoval zázemí odvrženým kamarádkám. Nechával je u sebe přespat. Mohly si lehnout na karimatku nebo se schoulit v křesle, nenutil je k sobě na letišti. Vyslechl je, a když potřebovaly peníze, něco jim půjčil.

Dvě z nich měl docela rád a myslel, že ony jeho také. Rozuměl si s nimi, duševně i tělesně. Jak se ale ukázal superman, další macho, hned se za ním, krásavice na pohled inteligentní, šťastně kvokající, rozeběhly.

Tomu doktorovi musí být nejméně pětadvacet, možná padesát, od staříka se přece nenechá odrovnat! Vilda se zmítal v rozporuplných pocitech. Jednu chvíli Lili bláznivě miloval, jindy zrádkyni palčivě nenáviděl a říkal si, že už jí nikdy nezavolá, aby za dvě minuty vytáhl mobil. Chvilí si říkal, že s ní ještě vydrží a mezitím si najde holku mladší, prsatější, hodnější...

Jel kolem rybníka, kde probíhal výlov. Zastavil se a koupil kapra. Před Prahou Lili zavolal, že se vrací a zajde za ní. Řekla, že vychází ze špitálu.

„Koupil jsem kapra, hodím ho k tobě domů.“

„Ke mně?“

„Dalas' mi přece klíč. To už si nevzpomínáš? Do půlhodiny tam jsem!“

Horečně ho objala. V bytě byl cítit kouř, ale ne z jejích dámských tenoučkových cigaret. Krabička spart ležela nahoře.

Dělal, že se nediví, že stačila doběhnout domů ze špitálu, což byla málem hodina. Přivítal, že už je polosvlečená. Položil mrtvého kapra na linku. Když se k němu sklonila, nadzvedl jí župan, stáhl kalhotky a obměnil staříčkový vtíp. „Promiňte, paní doktorko, že mám tak roztřesené písmo.“

Výtahem doktor nejel, na schodech ho nepotkal. Možná utekl po schodech do horních pater. Kuchyňská linka se celá třásla. Jestli utekl nahoru a teď se vrací, asi se zdrží u jejích dveří. Nejspíš mu dojde, co s Lilianou právě provádí. Taky něco užijte, doktore!

Obrátila se: „Já jsem tě milovala.“

„Jestli zdrhnul nahoru a teď se vracel, musel nás slyšet,“ řekl.

„Teď tě nenávidím,“ řekla bezbarvě.

„Já tebe miloval doopravdy. Věřil jsem ti! Tohle jsem potřeboval slyšet, abych se tě konečně zbavil,“ zařval.

Kapra nechal na lince, položil klíče od její garsonky vedle něj a vyběhl ven.

Od té doby ji neviděl. Nevolať jí ani ona jemu. Až dneska. Po měsíci.

* * *

„Definitivně“ na displeji mobilu se celé třásla. Vilda už byl do značné míry odmilovaný. Potkal minulou přítelkyni, zabalenou do drahé vůně. Řekla mu výrobce parfému, pochlubila se, že její partner je na obchodní cestě po Asii. Pohoupala se na pružící válečce, na které před tím strávila několik týdnů. Rozepnula si exotický řetízek, odložila nedopitou kávu, usmála se a objala ho.

Sex pro sex s úspěšnou kamarádkou ho odtrhl od chorobné závislosti na Lili. Už neměl nutkání jí volat ani ji vidět.

Nemohl ale přestat na ni, už s chladnější hlavou, myslet. Napadlo ho, že počáteční překvapivý odpoleční ohňostroj vášně nepatřil jemu. Liliana si dokazovala, že může být v posteli dobrá s kýmkoliv. Odtrhávala se od svého ženáče, když se nechtěl rozvést a vzít si ji.

Vilda šlapal cizím městečkem, až objevil zářící lepší podnik. Dal si dvanáctku. Dvě rodiny s dorostlými dětmi dojívaly slavnostní večeři, klidně a spokojeně.

Kdyby si Lili párkrát nepopotáhla z jointa a nezačala vyprávět, co nemusela, nejspíš by na svého doktora časem zapomněla. Když se rozjelo vzájemné vysvětlování, dokazování si lásky, plné bolesti a vzrůstající podezřívavosti, žárlivosti a vzteku, jako logicky myslící chlap ji dokázal víc deptat. Až teď poprvé si připustil, že když začala spát s ním, asi měl Míla Pasteur utrum. Možná. Jak jí ale dělal žár-

livé scény, jak se s ní rozcházel a pokoušel se usmiřovat, v kolotoči ubližování se znovu objevil Pasteur, nepochopená hvězda medicíny, její záchytný bod. I když se kvůli ní rozvést nechtěl, byl na ni hodný, pozorný, ve špitále blízko... Vystřídal ho v roli utěšitele.

Dvojice u vedlejšího stolku si nabírala jeden zásek dvěma lžičkami. Usrkávala víno a začala se vzájemně dobírat kvůli nějakému filmu. Lili měla bohatší slovník, byla vtípnější, kultivovanější, zajímavější než tahle pohledná a vtípná paninka. Lili byla první ženská, se kterou chtěl doopravdy žít. Byla. Co se roztříská na kousičky, slepit už nejde.

Kdyby do kavárny vstoupila jeho staronová nóbl kamarádka, všichni by ztichli a ženské by hádaly, v jakém butiku hadříky koupila. Nejspíš zase přijde, rovnou k němu, ale rozhodně s ním nikam nepojede.

Oheň cigára vypadal jako světlo majáku postaveného na ostrůvku daleko od pevniny. Dost reminiscencí. Ráno předá primári a nemocničnickému inženýrovi seřazené přístroje a podepíše protokoly. Potřebuje ještě tři dvanáctky, aby usnul, ale ty si dá jinde.

Schramstnul ho rockový klub. Přední místnost s barem okupovala větší parta, depešáci, sportovci, gymnastky, metaláci, pár pankáčů, všichni se svorně bavili a napájeli. Vzadu byla tmavá místnost, v ní veliké dunící reproduktory. Na parketu se zběsile komíhalo několik postav. Sem mu barman pítí nedonese.

Šel za ním a objednal si pivo. Točil mu ho a povídá: „Začínají prázdniny, všichni se sjeli domů. V rohu máte poslední volnej stolek.“

Rozzářené holky, kluci v laufu, od šestnácti až něco přes dvacet. Všechno se povede, jasně, všichni se na něco těší, zítra se udělá mejdan! Ten hezoun se určitě ozve. Jako au pair do Paříže, senzace! A proč ne rovnou do USA?! Co by ne?! Všechno jde, když se síla napře a do toho z repráků přitakávají AC/DC. Yes!

Další pivo. Ke stolu přisedla trojice, nalíčená mašina s velkým výstřihem, drobnější holka, Žiletka a podezřelý asociál s podivným účesem. Holky vypadaly sexy, ale nevšimaly si ho.

Týpek se ozval: „Mají tady dost hustou muziku.“

Vilda namítl: „Naživo je to lepší, tady chybí vizuální zážitek a kontakt. Ve středu jsem stál v Roxy metr od mikrofonu.“

„Ty nejsi místní?“

Vilda se bujaře zasmál. „Ha, ha, ha. Kdepak, ráno musím ještě zařídit něco v nemocnici a hned se vracím do Prahy.“

Slovo Praha zapůsobilo jako zaklínadlo. Menší se zářivě usmála. Objevily se plomby a díry po stoličkách.

Rozhlédl se kolem. Jsem jednička. Foť. Bourák, uvědomil se. Poručil kolem panáky. Rázem byl ještě přitažlivější. Kopnul do sebe fernet na ex.

Na synáčky z prachatých rodin, které občas popadla touha platit i za lidi, které neznali, se díval jako na rozhazovačné blbce. Teď když viděl troje lačné prsty

na plných sklínekách, poznal, že to má něco do sebe. Mašina Katrin se zavlnila a předklonila se, aby jí viděl do výstřihu. Obdivně zamlaskal.

Asociál Štefan znervózněl. Držel Katrin za ruku, ta mu ji ale vysmekla a zamávala na něj hustě naplácanými černými řasami.

Vilda se postavil. Štefan taky, ale byl o půl hlavy menší, ramínka jako uzenuč. Rozmlátím tě na maděru, pomyslel si, ale neřekl nic. Sebevědomě se usmál, položil dlaň na jeho šiřatou kebulku a zatlačil ho zpátky na židli. Jak už stál, šel k baru pro další rundu, Katrin mu ji pomáhala ke stolu odnést. Žiletka chytala Štefana. Něco mručel, ale po fernetu sáhl okamžitě. Katrin ho vypila ve stoje a naznačila mu, ať to udělá taky.

Následoval ji do setmělé místnosti, Michal Ambrož s Hudbou Praha právě z reproduktoru zpíval Čau, amore, píseň přímo návodnou o nočním dobrodružství.

„Štefan je magor, klidně by ti frťana vychlastal,“ řekla a rozesmála se.

„Mám na další panáky,“ procedil pohrdlivě. Cítil se nějak brachiálně mužně, jako náčelník tlupy, který si uloví každou ženskou, na kterou má chuť. Sebral ji slabingerovi Štefanovi. Přitáhl ji k sobě. Nebránila se. Ale nepřilepila se, nepověsila se na něj. Jak se z repráků ozval těžkotonážní rock, pustila se ho. Sledoval ji proti světlu, přicházejícímu z první místnosti, kroužící velká prsa, kroužící zadek, pevné nohy... Jako chvějící se matka země.

Lili nechtěla tancovat. Kamarádka dřív ano, ale vždycky si vybírala místo, aby byla dobře vidět, ze všech stran svůdná, a střílela kolem sebe žhavé pohledy jako salvy z kulometu. Katrin tancovala pro sebe, věděla, že ji sleduje, ale nepodívala se na něj ani na někoho jiného, jako by při kapele prožívala nějaký archaický očistný rituál. Až když Kylie Minogue něco zašeptala, nechala se zase přitáhnout, políbit a nakonec sama převzala iniciativu.

Tuhle slečnu se zpocenými splepenými vlasy by mu maminka rozhodně neschválila, ale ta byla daleko. Další runda našťvaného Štefana a Žiletku trochu usmířila. Katrin byla čím dál hezčí, přitažlivější, živočišnější.

Vrátili se na parket. Ve tmě plné decibelů se s Katrin pomalu neslyšel, ale bylo mu jasné, co se stane.

Barman je vyhazoval mezi posledními. Štefan ho zval na mejdan: „Mám flašku, musím se revanšovat,“ křičel na ulici, ale Žiletka ho musela přidržovat, aby neupadl. Šli za nimi.

„Katrin, jsi tady?“ zakrákoral.

„Už jdu,“ zavolala, ale zahrnula doleva. Rozbité venkovní dveře zaskřípěly. Nevšiml si, jestli byl byt zamčený. Jak za ním zavřela, zastrčila zástrčku. Sáhla po vypínači, ale žárovka se nerozsvítila. V měsíčním světle se u stěny tyčila rozložitá masivní manželská postel. Na ní vyvrcholil náhlý milostný příběh.

Ze začátku se lekl, jestli ho vypitá vodka do minuty nevyřadí, ale fungovala jako viagra.

Josef Honzík: *Lucie 2*, 1998 (Motiv / 2009).

A Katrin byla příroda sama, sopka probouzející se se zemětřesením.

Konečně se vydýchali: „Jsi úžasnej. Takhle hezky mi to ještě nikdo neudělal.“

Pomalou střízlivěl. Rád tohle slyšel, ale úplně jí nevěřil. Od začátku věděl, že je potvora.

Podstatné taky bylo, že aby tuhle žírnou ženskou dostal, zesměšnil a odrovnal slabšího Štefana. Využil svazku stovek a Prahu, v pohraničním městě téměř bájeslovnou. Prvně se choval jako suverén a chlápák. Vyšlo to. Hladil její ještě horké tělo, od skrání až ke kolenům. Kořist. Už nemusí být oddechová stanice na trase za štěstím. Konečně je taky macho, dobyvatel, agresor, jako chlápci, ke kterým mu jeho bývalé milenky-kamarádky utíkaly.

„Máš tu auto?“ zeptala se Katrin.

„Pochopitelně.“

„Odvezeš mě do Prahy, lásko? K sestřenicí? Už mě to v týhle díře nebaví.“

„V osm mám podepsat v nemocnici protokoly, mezi devátou a desátou tě naložím.“

„Dáme si frťanka a potom druhý kolo, divochu?“ Zvedla se a přinesla z druhého pokoje láhev.

Chutnalo to trochu jako fernet: „Co to je?“

„Nějaký italský pití,“ řekla.

* * *

Probudil se. Napůl seděl, napůl ležel na zpuštěm dvorku. Příšerně ho bolela hlava. Neměl bundu, neměl peněženku, neměl doklady, kreditní karty, CCS kartu na benzín. Neměl klíče od auta, klíč od bytu. Neměl klíč od penzionu!

Možná si vzal jenom dolarku. V bundě asi měl klíče od auta!

Stará garáž, rozbitý kočárek, vyvrácený zprohýbaný plot. Vstal a otočil se. Za ním stála vybrakovaná rui-

na, střepy, vytrhané podlahy, rozbitá skla v oknech. Ve vedlejší baráku ještě v prvním a druhém patře visely starožitné záclonky. Venkovní dveře zaskřípaly. Za levými dveřmi byla spoušť. Právě šly trhnutím otevřít. Na vnitřní omítce zůstalo žluté místo po hodinách. Ve velké kuchyni ještě zůstal kovový sporák a kredenc, většina skleniček byla pryč. Byt byl vykradený, ale ještě nevyrabovaný. Ložnici okupovala masivní dřevěná dvoupostel, místo hříchu. Nad ní v dřevěném rámu svatebčané z roku 1942 a vedle nich keramický andělíček. Pod bytelnou vypáčenou starou skříní se na prkenné podlaže válel hedvábný šátek, prožraný od molů. Kožená bunda nikde, klíče nikde. Vilda se slyšel, jak říká: „Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku. A taky auto.“

Vyšel na ulici, uviděl věž kostela. Šel k němu. Našel penzion. Před ním svůj auták!!!

Z kukaně vykoukl chlápek, který ho ubytovával: „To je dobře, že jste se konečně ukázal. Už jsem chtěl volat policajty,“ řekl a podával mu klíč od jeho pokoje.

Díval se na majitele nechápavě.

„Hrnul se sem nějaký divnej týpek. Měl váš klíč a říkal, že se vám udělalo blbě a má vám přinést tašku. Nemohl si vzpomenout na vaše příjmení. Sebral jsem mu klíč. Pak jsem řekl, že jestli je vám tak zle, že nemůžete chodit, zavolám záchranku a policajty. Otočil se a zdrhnul.“

„Probudil jsem se na jednom dvorku.“

„Asi po rohypnolu. Chcete to hlásit?“

Představil si výslech. A městečko na dlani. Všichni se znají, všechno si řeknou. Představte si, paní primářko, že inženýrek, jak k vám jezdí... „Ani ne.“

„Kolik jste měl s sebou?“

„Asi dvanáct set a havarijní dvoutisícovku. Když nevěděl, jak se jmenuju, tak velkou šrajtofli s doklady a kreditkami budu mít nahoře na pokoji.“

„Měl jste kliku. Kdybych nečekal na nametené roháky, dávno bych spal. Když jsem ještě dělal provozního na hotelu, jednomu uspanému šoferovi ukradli nákladňák plnej elektroniky za šest milionů. Nikdy je nechytli.“

* * *

Asi po dvou letech, kolem desáté dopoledne dorazil Vilda s měřicími přístroji a náhradními díly na polikliniku v severních Čechách. Na chodbě chirurgie seděla mladá ženská, na ruce pouta. Vedle ní stál policajt. Byla celá zboulovaná, pomlácená, levé oko jí modralo.

Zarazil se. Prohlížel si ji. Na denním světle vypadala starší, zdrchanější, špinavá, ale hlavně jí chyběl elán. Katrin.

„Vy jste chirurg?“ zeptal se policajt.

„Ne, seřizuju přístroje.“

„Tak holt budeme muset počkat,“ řekl policajt.

Podívala se na něj. Nebylo jasné, jestli ho poznala. Spíš ne.

Provedl demontáž, natáhl se a vyhlédl z okna. Kulhající malý vztekloun mohl být frajer Štefan a za ním naložili Katrin, jeho náhlý milostný příběh, ve kterém poprvé vystupoval jako frajer a bourák. Žiletka asi nebezpečnou profesi včas opustila. Říkal Katrin, že Štefan je primitivní blbec. Marně. Policejní auto odjíždělo.

Andělíček strážníček ho opatroval už před modlitbičkou. Zbytečně si sehnal dopředu penicilin. Když se ukázalo, že je i HIV negativní, vypil s rozesmátým kamarádem doktorem doneseného Jeníka Chodce.

Pravidelné seřizení zvládl cobydup. Otevřel diář, jestli ho v tomhle koutě republiky nečeká nějaká další práce. Příští den bylo Valérie.

V době, kdy si s paní doktorkou Lilianou dlouze telefonoval, dospěl k názoru, že jí musí připadat jednoduchý a trapně věcný. Pozval ji tedy do Bia Illusion na Valérii a týden divů. Při pravidelném listování v diáři pak zjistil, že ji do kina pozval na svátek Valérie, čímž ji překvapil.

Nemohla, jela na nějaké sympozium, ale nezapomněla na to. Už byli milenci a šli na procházku do Divoké Šárky. Řekla, že se na to kino těšila, protože měla právě narozeniny. Ale ty příští už doopravdy dohromady oslaví, i když se na Valérii asi nebude Valérie promítat. Kolem hlavy jí létal čmelák a vzhledu z Ruzyně startovaly tryskáče.

Když přišel s nástrojovou brašnou na její oddělení, už tam nepracovala. Nejistil, kde je. Od jejího manifaččního přihlášení se k Miloslavovi s ní neměl žádný kontakt. Vyřukal SMS: Vse nejlepší k narozeninám preje Vilda. Jak se mas?

Zastavil se ještě v Liberci a zamířil do Prahy. Promýšlel nabídky realitek, které našel na internetu. Vzpomínal na Katrin, odváženou policejním autem, a na Lili, která se asi neozve. Byl už jinde, ale na Katrin a zvláště na Lili těžko kdy zapomene.

Možná to bylo ještě jinak. Lili mohla spát po noční a nechtěla ho vidět, proto řekla, že je ve špitálu. Silnější sparty, pro něj tehdy věcný důkaz, mohla ve stresu začít kouřit sama. Šly by ještě vymyslet další a další verze, palčivější či smířlivější, ale stejně by asi už nic nepomohlo. Studený vykuchaný kapr na lince byl jako příběh, který se jim nepovedl. Jemu. Jí.

Za Mladou Boleslaví zapípal mobil, přišla SMS: „Jsem osmy mesic v Irsku na klinice, chystam se do Australie. Jsem happy. A co ty?“

Odtřukal: „Dal jezdím po spitalech, mam se ok, drzim ti place, verim, ze vsechno zmaknes.“

Liberec, březen až červenec 2009

Marek Sekyra
Básně 2009

KOL

Kol zchátralých škol, kaplí, far,
 ach, místa v dešti, mlze skrytá,
 z oken čpí jen vůně par,
 jdu, kde hasne, jinde svítá.

V kruhu pod stromem jak vržený stín
 jehnědí, jež opadalo,
 snad když si protřu ztěžklá víčka,
 zřím, že se mi to všechno zdálo.

POPRŠÍ

Tak tiše dnes kape to pod okapem
 jako by den i ten déšť bolel.

Pak zafouká a noční liják
 tká koberce z listů lip
 a znaven skládá svoje kosti.

Daleko do hvězd a blízko k noci,
 starým křížům již reznou patky
 v loužích, jež nevsáknou, jako smutek,
 jak stesk a bolest se starostí.

Z TURNOVA

U zdi kostela Panny Marie
 stojí dívka,
 v černých punčochách nohy
 jak podezdívka
 a šedé kostky sukně
 jak by hrály
 domino se stěnou
 katedrály.

S vlasy, jež lesknou se jak střecha v dešti,
 zřel zřejmě kostel spousty žen,
 líp' baň mu věky nevyleští
 – zas v dominu dnes poražen.

**PO OKRAJ
 (ŠLÁPOTY PLNÉ DEŠTĚ)**

Prší již týden.
 Po okraj
 šlápoty plné deště.
 A náhle záblesk slunce
 vykouznil duhu.
 Než si však malíř
 plátno zchystal,
 zas prší.
 Již týden.

TEĎ A TADY

Housličky záňadří vábí lemem,
 spí vzpomínka na dně let,
 perličky poprsí burcují pelem,
 ježž vítr stále neomet.

A v jeho dechu jírovce
 si procvičují prstoklady.

A já s nimi.

Teď
 a tady.

**PODKORNÍK
 (na puškinskou notu)**

Vše zlehčuji, skrýváje city,
 neumím radost projevit,
 pln neklidu, jsem proti změnám,
 ve snech a snění hledám klid.

Říkám to a činím ono,
 sám sebe klamu, přivírám
 před zítřkem očí, pár blízkých kolem
 sebe mít, být s nimi sám.

TIKOT

Mám rád tikot mechanických hodin
 ukládající se na věci kolem mne
 jako prach vířící v kuželu světla,
 až se bojím nadechnout.

Až bude tikot vymýcen
 a zetlí všechny násady kos,
 oddýchej letní námraze z oken,
 vrať mi, cos mi kdysi dal.

Živote,
 stůj a nechoď dál.

ZNĚLKA

Zkřemenění a zeznělčení,
 již nás nic nedojímá,
 přec znělce v znělce zní
 měkce jak okarína.

MALÝ STÍN

Ležíme doma
 v Sudetech,
 malý stín přešel
 po dětech.

To pták pošťáků,
 poštolka, a křičí
 jak blesk,
 jenž ztratil sílu udeřiti.

Josef Král

Volná nemocniční postel vlevo u okna

Ukázka z připravované knihy
Střemhlavý let v kleci

bývaly doby, kdy jsem záznam setkání s panem Hrabalem začínal cestou do Prahy třeba tím, že jsem si sváteční košili v bufetu pokecal gulášem a potom musel koupit lahvičku čikuli a v zákoutí parku se zbavoval skvrny sledován důchodci vycvičenými v ostražitosti televizní pátrající kriminální ústřednou, od udání z fetování mě zachránila podagra, jež stará těla přikovala k lavičkám,

kam zmizela radost, kam se posunul svět?

bývaly doby, kdy jsem cestou do Prahy číchal voňavou slečnu sedící vedle mne v autobusu, ze síťové tašky nad hlavou mi kapala na knihu voda z aster vezených na hrob babičky a slečna se lekala, stoupala si na špičky, takže klín našponovaný v kárané sukni mi přistrčila těsně k obličejí... a pak mi s mnoha omluvami utírala knížku šerifovým kapesníčkem a později ztěžklá spánkem se mi svezla na rameno,

dva roky uplynuly jako psi kýchnutí, trochu jsem se propadl do země stárnutím, občas se klepu nervozitou, že nic nestihnu... i radost občas mívám: pan Hrabal četl můj sedmistránkový dopis v tramvaji, lidi ho poznali, přestože se neobjevuje v televizi a schválně koukali jinam, když si toho všiml,

každé setkání je jiné, ani těšení není stejné... slova na papíře zmrtní, zatímco při rozhovoru jsou živá, a tak mě z jedné strany fackuje radost a z druhé skepse, všechno mi klouže z rukou jako namydlená prdelka novorozeněte, podle psychoanalýzy je dílo neurotickým řešením konfliktů, a tak nevím, jestli jsou pro něho hospody požehnáním anebo prokletím, osudovou cestou, kterou nelze změnit,

umíte si představit, kdo všechno za ním do hospod chodí? notoričtí perličkové na dně, dívky s bujným poprsím a pokleslou pověstí a taky chlapek, co byl blízko smrti v Himalájích, ne že by lezl na osmitisícovku... zvědavostí se dostal do posvátného chrámu k zařezávání obětního berana a mnich se chvěl nedočkavostí omočit nůž v lidské krvi, tohle vypravuje u piva panu Hrabalovi a já jsem proti němu nulovej s životem obyčejného samotáře... a už se hlásí mukl s drastickým příběhem a natrženou prdelí, neboť v ponurých zdech musel zastupovat ženskou,

a tak ho zavalují příběhy, ať hledá perličky na dně... a diví se, že nevrle vrčí v sebeobraně, aby ho neušlapali: někdy je tak nesnesitelný, že odsedají i nejbližší přátelé a pak stačí slovo a následuje zu-

řivá hádka a útěk do jiné hospody, jakoby zapomněl svoji krásnou větu: „*Ruka položená na přátelské rameno je mi kli-*

kou, kterou se otevírají dveře k blaženství,“

na konci sedmistránkového dopisu jsem pana Hrabala pozval do pražské Violy, kde mi mají číst text mezi jinými autory, odpověděl za několik dnů: „*Já jsem teď na neurologii, a kdy se vrátím domů nevím. Všechno jsem přetáhl, v přehradě jsem už neměl vodu... Tak musím počkat až budu mít mentální rezervy a hlavně: myšlenky se zase srovnají. T. Č. nejsem schopen delších rozhovorů. Musím se vrátit zpátky k věcem a do přírody. Váš Hrabal.*“

chce se mi spát, přestože je hodina před odjezdem z Prahy: začíná srdeční arytmie a židle u barového pultu mi ujíždí pod zadkem, jako obvykle mě doprovází David a mlčíme... co taky říkat, když jsme naplněni nespokojeností, že klenba ze slov, kterou deset let stavíme, puká, takže nestačíme uhýbat před padajícími kameny... a co taky říkat, když má doma tři děti a jinde milenku? teď objevuje svět se stejnou náruživostí, s jakou se v osmnácti ženil,

dnes jsem byl na Bulovce za panem Hrabalem: poprvé jsme se setkali jinde než v hospodě: v úzkém nemocničním pokojíku s volnou postelí vlevo u okna, svlečený do půli těla nahřívá záda říjnovým sluncem skrz otevřené okno, řekl jsem zbytečnou větu: tak jsem přijel, chtěl jsem brzy po stisknutí ruky odejít, řekl, abych si sedl na volnou postel vlevo u okna, oči měl zamžené uklidňujícími léky, hlava už přestala bolet, stejná hlava kdysi naprasklá úderem železa v kladenských hutích, se zpožděním mnoha let jsem se dozvěděl, že z toho má pochroumaných šest obratlů, doktoři jsou hodní, strava vydatná,

na stole leží vlněná čepice vhodná na cestování Arktidou: v horku si svlékám sako a říkám věty na uklidněnou... ptá se, jestli jsem dostal lístek, ano, dostal, nemluví o úzkosti, která se ve mně zvedala, když v jejich bytě marně vyzváněl telefon a sluchátko nezvedala ani jeho žena, nepřeme se o zdraví, o vodu přitékající do jeho studánky, kterou si musí hlídat, aby mu do ní čeští dobráci nenaplivali... nejrady by přijeli s buldozerem a zahrnuli ji hlínou, jako by zapomněli, že pramen nelze zničit, to není jazyk, který je možné vytrhnout,

seznámili jsme se brzy potom, co dopsal Autičko, text o lásce ke kočkám a jejich zabíjení a také o blízkosti smrti při autohavárii... literární kritici dosud nepostřehli, že to je předzvěst trilogie, zlámání

další pečeti na vnitřní cestě: trilogie začíná knížkou Svatby v domě, s podtitulem dívčí románek, pokračuje vyprávěním bez interpunkce Vita nuova (kartinky) a končí Prolukami, čtou je teď v Hlasu Ameriky: léta se rozbíhal k takové vnitřní svobodě a pořád se lekal, nepřestal se lekat, když z nelibého ohlasu mocných poznal, že šlápl do vosího hnízda... a proto Bulovka, léky a injekce, spočinutí v úzkém pokojíku, kde je volná nemocniční postel vlevo u okna,

jako by tušil, že až dopíše trilogii, ulehne na nemocniční postel, jako by jasně zhlédl tajemství, když loni napsal: „*Co je vlastně můj život? nic víc než kovářský dmuchadlo, než nadechnutí a vydechnutí velké euforie a pak zase kocovina, tak jako se střídá den s nocí... vlastně ten můj život není nic jiného než očištěc a já jsem ten, kterej je trvale zasažen kopím vyčíték... nikdo už nedoufá, že se polepším a začnu nový život.*“

jak mám vyjádřit nudličkovitý pokoj a starého muže, který se zběsilým psaním dostal na pokraj sil? teď odpočívá nahříván na zádech říjnovým sluncem... jsme tady sami a je ticho, nikdo neobtěžuje, necinkají tu sklenice, chybí roztočená pípa a hospodské řeči,

potom vstal a oblékal si modrý župan... jak se nemohl trefit do rukávu, chtěl jsem mu pomoci, ale gesto jsem nedokončil, protože to tušil, šklubl ramenem a popošel ke dveřím, venku na lavičce jsme si povídali už ne tak překotně jako jindy... už jsem se neptal, jestli je unavený: chtěl vědět, jaké to bylo včera ve Viole a já mu stručně vylíčil rozporuplné pocity o přestřižené pupeční šňůře mezi autorem a textem,

pokyvoval hlavou jako zkušený porodník, který tohle všechno dávno zná, ocenil, že jsem loňskou knížku Hranaté míčky s hřebíčky II zkrátil o stovku stránek, i když mu bylo líto některých zaniklých souvětí, seděl s rukama v klíně a sluneční odpoledne námi proudilo bez zábran: poslouchal moje důvody o škrtnutí odboček a hluchých míst, které neměly jiný smysl než znesnadnit čtení,

u vás je krásně, co?

přisvědčil jsem a vyprávěl mu nové příhody našich koček a starého psa, který dělá koťatům chůvu... zmínil jsem se o mlčenlivých dubech na stráni za naším domkem, také o skále, která mě nevnímá, protože se příliš hemžím, povídali jsme si jako za starých časů, jen pomlky byly delší...

seděli jsme s Davidem v bistru půl hodiny před odjezdem autobusu a nebylo nám do řeči... dost pije, vrací se po půlnoci od milenky a jeho žena unavená třemi malými dětmi pozvedá pěsti a snad by i uhodila: David se zaučuje v Bohnicích na psycho-terapeuta, s novými kamarády si tíživé rodinné situace přehrávají... kolegyně představuje jeho ženu a jiní děti a ten nejtlustší Jarmilku, co má pěstičky

Dialog

podobně trochu větším malinám... a tak se předvádějí v prostoru, který jim vymezil psychiatr: všechno je to ovšem zbaveno naléhavosti utrpení jako každá hra, autobus jede za čtvrt hodiny, smutek mi vytéká děravou podrážkou do kaluže, jež se olejovitě leskne na nástupišti,

ve Viole je pořád hodně nabásněno, nakouřeno a taky vypito... slova se míhala jako sekýrka pokoušející se rozštípnout kamenné vajíčko, u vedlejšího stolu se někdo zasmál aforismu, mému textu ne, protože je o smrti přítele Pepy... asi jim prošuměl ušima jako sodovka: pil jsem červené víno a poslouchal dívku s řeckým nosem dychtivě foukající do příčné flétny, klavír ji doprovázel ozvěnou,

herec se radoval, když jsem mu po představení pochválil přednes, přestože si to nezasloužil, bylo to přibližně v době, kdy pan Hrabal spal ukolébán léky, takže jsme se nemohli na ničem domluvit, ale vzdálení si nemohli ani lhát...

z lavičky na říjnovém slunci se pan Hrabal zvedl pět minut po třetí, že musí na injekci, podali jsme si ruce a já řekl: zase brzy přijedu,

co byste jezdil, vždyť mě brzy pustí domů,

div jsem mu neřekl, že přijedu tak brzy, že ho tady určitě zastihnu, naštěstí se modře vzdaloval... ani jsme se po sobě neohlédli, jak potvrdily proudící davy v pozdějším hlášení,

když cítím, že události kolem mne se zauzlovávají jako klubko hadů a každou chvíli z něj může jedovatě zahřmít, stahuju aktivitu na blikající plamínek, jako to dělávala maminka za války, když venku hvízdala vánice a vypravovala nám pohádky, na které nemusí být světlo... a najednou se začne blýskat na lepší časy, kulisami všednodennosti se

Torzo

probourávám do bezčasu, takže nevím, co je realita a co sen, nejsem ovšem cvok, abych zkoušel, zda auto řídicí se stokilometrovou rychlostí je mým tělem prostupné bez úrazu,

pan Hrabal dopsal trilogii a struna dva roky napjatá k prasknutí povolila, už jsme se nescházeli o samotě, kdy horké vlny promluvy třeskuté jako stovetá voda chladilo pivo... začal jsem chodit ke společnému stolu mezi jeho kamarády, kde je veselo až ke smutku jako z dovádění přestárlých hříbat: v proudu pábitelství se mísí napsané před třiceti lety s pivní inspirací a stůl řičí smíchem,

potom se zaposlouchá do sebe a když za hodinu jedeme poloprázdnou sedmnáctkou, nervózně kontroluje síťovku pověšenou na opěradle tramvaje... najednou si vzpomněl na moje texty a řekl něco důležitého, co jsem následkem vypitých piv zapomněl, jdeme parčíkem a hude, že poslední pivo neměl pít a pak močí u nezuživého keřku... dnes neměl náladu na nic, hned, jak jsem přišel, řekl, že za pět minut odchází, ale potom se rozpil a rozpovídal a teď se blížíme k jeho bytu, což se pozná podle častějších dobrých den,

působím dojmem trysku, když stojím ve výtahové kleci a marně přemýšlím, jak zní formule na přeměnu v brouka pro případ, že bychom se zasekli... úmyslně používám kafkovskou asociaci, abych naznačil, že ten předčasně zemřelý ve mně pořád žije... vystupujeme v pátém poschodí, kde se svítí tak úsporně, až to připomíná letecký kryt,

stojím u okna a koukám na Prahu zalaknutou dusnem... loknu si finské vodky, nabídl mi ji, aby mě po pivech dorazil? lidi mu dobrou náladu rozkrádali od rána a já přijel až odpoledne... ve vedlejším pokoji hledá nový rukopis, který mi slíbil, paní Hrabalová je už měsíc v nemocnici, na židli se povahuje dopis, že ho konečně přijímají do Svazu spisovatelů, a nakousnutá houska,

co mám udělat, abych ho překvapil? vyskočit z pátého poschodí? v dnešní náladě by si myslel, že jsem se naštvál a odešel... nemohl bych v takové výšce žít, cítit pod sebou hloubku s tolika lidmi uvězněnými v betonu: jak chatrnou přepážku pudu sebezáchovy mám v mozku? kdy se touha po životě promění v Ikarův pád? vyklonil jsem se z okna a prsty se samovolně zařaly do okenního rámu... místo sebe jsem poslal do hlubiny slinu s příchutí vodky, jak nabírala rychlost, rozdělila se na dvě kuličky a než mi zmizela z očí, pan Hrabal rozčileně křičí: snad tam neblížete?!

kdepak, řekl jsem a povolil sevření prstů, koukal jsem, jak padá slina... už jako kluk jsem míval spoustu slin a tak jsem se stal plivníkem,

okno zabouchl a vrátil se do vedlejšího pokoje a já znovu pil vodku... pak jsem šel doprava čůrat a když jsem se vrátil, stál už v předsíni a cinkal svazkem klíčů jako kastelán,

kromě rukopisu nese v síťovce leporelo, čokoládu a pomeranče... hned se zmocňuju rukopisu, aby si to nerozmyslel, na rohu příští ulice řekl ahoj a já nashledanou a rozešli jsme se jedním ohlednutím,

jde někde na návštěvu rodiny s dětmi? dávám to bez záruky na stoprocentní meteorologickou předpověď a jedu zpátky ke známým vyspat se po únavném dnu a ještě než usnu, napadne mě, jestli nevede tajný život, jestli nechodí do rodiny, kde ho mají rádi i bez jeho knih... třeba poučen vlastním svěhlavým dětstvím, pokouší se cizí děti vychovávat jinak, třeba na ně není tak protivný jako na nás v hospodách,

zrovna, když píšu o setkání na Bulovce, rozbolí mě tepna vedoucí k srdci... už měsíc pan Hrabal odpočívá v nemocničním pokoji, kam se vejdu jen dva spáči, nechci skončit na volné posteli vlevo u okna, nasadím si starý klobouk, nandám do kárky drátěné kartáče, plechovky barvy, toluen, gumové rukavice a pěšinou kolem smrčků s dvojím odpočinkem dotlačím náklad k plotu,

potom už nemyslím na výstižnost slov a rytmus souvětí, ale na barvu, aby stejnoměrně stékala a jezdím válečkem na zahnuté rukojeti po drátěném pletivu... barva na slunci rychle zasychá, vítr trhá jemné cancourky podobné babímu létu a hlava se vyzprazňuje od myšlenek, z luk táhne chlad padlé rosy a moje kostra nezvyklá na ohýbání si chce odpočinout, jdu domů a už nemyslím na volnou nemocniční postel vlevo u okna,

pes u branky štěká na dva civilisty: chtějí vědět, jestli je syn doma a pes běsní z mindráku, že děti nemá, otcovské puďy ukájí na kořatech, často je myje obrovským jazykem, takže vypadají jako po koupání, bylo mi jasné, že se s nimi nedomluví a tak jdu k brance,

jsou to estébáci a ptají se z čeho syn žije, když nechodí do práce... cituju paragraf 203, že je možné žít z úspor, což nelze považovat za příživnictví a pes mi za zády vrčí, ať ho pustím, že jim natrhne prdele, tajní varují, abychom se nedočkali špatných konců, když nespolupracujeme s Bezpečností, chtěli by dovnitř a nemají povolení k domovní prohlídce, a tak odcházím,

druhý den telefonuju prokurátorovi a stěžuju si na obtěžování, taky zpochybňuju směšný trest pro opilého školníka, který autem porazil naši Milenku, když se vracela ze školy, marně se snažím chladněmu hlasu na druhém konci drátu přiblížit hrozné okamžiky prosincového pozdního odpoledne, vždyť nás ani nepozvali na soud, jako by chtěli zatajit, že mu pouze sebrali za čtyři roky řidičák a půl roku budou strhávat pětinu z platu... zvyšoval jsem hlas, a tak se mi dostalo varování, abych neřekl něco žalovatelného a prokurátor zavěsil,

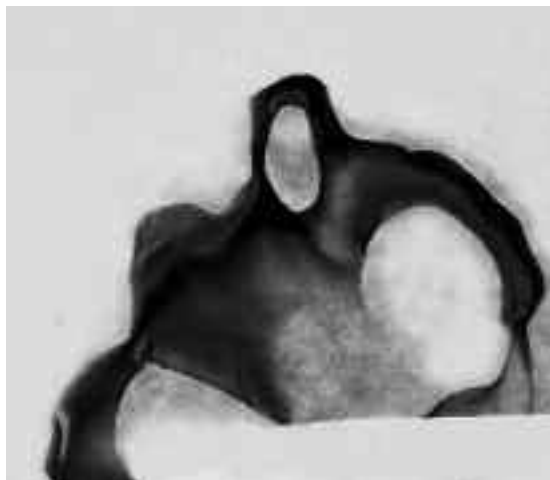
rozložil jsem na stole tříšť z celuloidových trojúhelníků, které měla dcera v tašce na zádech a blatník auta je rozdrtil... letěla nad patníky jako by ji v náručí nesl anděl strážný, odnesla to jen otřesenou mozku... smetl jsem rozlámané trojúhelníky do kotle a vyhnal z hlavy myšlenky na další stěžování,

jdu zrajícím žitem s tranzistorákem zavěšeným na krku, poslouchám Mozarta a potom zprávy ze Svobodné Evropy o pronásledovaných disidentech: dva jsem znal ještě před osmašedesátým rokem, kdy měli vysoké funkce a taky se přičinili o kácení lesa a lítání třísek, jsou mi lhostejní i dnes za soumraku, který z lesa vypouští srnky na pastvu...

nedupou tu okované boty ani neštěkají policejní psi běžící po čerstvé stopě, jenom na vzdáleném posedu čeká nimrod s připravenou kulovnicí... ve vězeních se rodí jejich budoucí sláva, ale i pochybnosti, neboť nikdy nebude objasněno, kdo z nich udával,

nevím, jestli se dožiju pádu totality, jestli neumřu dřív, než ti slavní, dnes ovšem zavření... sblíží nás nevyhnutelnost smrti, neboť je všudypřítomná i ve zrajícím žitě, zablesklo se a zahřmělo, srnka vyskočila k poslednímu úleku, obrátil jsem kroky k domovu, aby si mě nimrod na posedu nespletl s paroháčem,

Střemhlavý let píšu jako opožděné dopisy a děsím se, že nemusejí najít adresáta, že tam, kde je dnes živá bytost, bude prázdno, nelze nic uspěchat, všichni máme dávno určené oběžné dráhy: jestliže jsem v posledních letech k něčemu dospěl, pak k osudovému odevzdání, které ovšem nepodráží nohy mojí aktivitě, i když šustím papírem, ve vzpomínkách jsem nekonečně tekoucí... nemůžu se zbavit pocitu zmrzačeného života: jakoby mě půlka umřela s maličkou sestřičkou, která se mnou plavala embryální duo v mamčině břiše a brzy po narození umřela,

Gladiatoři

nepřestávám střípky její duše hledat v duších jiných žen a lekám se, že ji nikdy nepotkám... marně mě vysoké letní nebe plné hvězd uklidňuje, že bude na svém místě i po mojí smrti... a když hrozí, že mi hlava pukne nepokojem, přijde mi do usínání malá nevěsta v bílých šatech a já se ptám:

slečno, kolik je vám let ?

tší... odpoví sestřička, ovine mi ručky kolem vrásčitého krku a mlaskavě mě políbí,

únor–červen 1988

JOSEF KRÁL se narodil v roce 1933, pracoval do roku 1968 jako novinář a historik. Výsledky archívního výzkumu o protinacistickém odboji za II. světové války shrnul v knize historických reportáží *Parašutisté* (1967), kterou přispěl k boření legend o odboji. V období komunistické normalizace, kdy mu byla znemožněna publikační činnost, psal v ústraní: *Hranaté míčky s hřebíčky I.–II.* (samizdat 1984) a *Střemhlavý let v kleci*, básnické prózy se záznamy rozhovorů s Bohumilem Hrabalem (samizdat 1988).

Knihy ilustroval vlastními obrázky. V roce 2003 obě knihy vydalo nakladatelství KING v edici Demokratický samizdat. Ukázka introspektivních textů byla otištěna v knize *Čítanka samizdatové a exilové literatury II.* (SPN 1991). Ve stejném roce založil soukromé nakladatelství KING a později antikvariát KING. Kromě psaní se již více než dvacet let intenzivně věnuje výtvarné tvorbě netradičními metodami, jež v posledních letech vyústila v laserové obrazy realizované pomocí počítače. Introspektivní texty i grafiku publikoval v časopisech a sbornících: TVAR (Praha), KALMANACH (Liberec), HOST (Brno), ALUZE (Palackého universita v Olomouci) a jiných.

Samostatné výstavy:

- 1989 – Naivní divadlo v Liberci (monotypy)
- 1993 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 1997 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 2003 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 2008 – Galerie U Rytíře v Liberci (výstava fotografií Lidé a svět šedesátých let)

Vlastimil Vondruška
O vášnivé tkadleně
 Ze sbírky povídek Krev na lopuchu

Rychtář Brejcha stál na chatrné dřevěné lávce přes Jizeru, která se s hukotem valila pod ním. Ruce měl

založené v bok a nespokojeně se rozhlížel údolím, v němž byly rozeseté roubené chalupy. Byla jich skoro stovka a vypadaly jako korálky, které se rozsypaly v trávě. Někde stály dvě nebo tři vedle sebe, jindy by člověk od jedné ke druhé skoro nedohlédl. Za souseda tu považovali každého, kdo bydlel, jak v žertu říkali, půl dne cesty daleko.

Zlostně si pomyslel: „To se jilemnickému správci radí, když se celé městečko i se zámekem dá obejít za půl hodiny. Domky úhledně srovnané v uličkách, jedno stavení vedle druhého. Ale co já? Obejít úplně všechna rokytnická stavení je skoro totéž, jako vyrazit na jarmark do Vrchlabí. A možná až do Semil. Být rychtářem tady v horách je očistec. A ještě mi sousedé závidí těch pár grošů, které od vrchnosti dostávají.“

Z neradostného rozpoložení ho vytrhl hlas starého Matyáška, který se šoural po břehu potoka. „Jářku, rychtáři, to ti ulítly včely, že se tak čertíš?“ Skoro mu nebylo rozumět, protože se neobtěžoval, aby z úst vytáhl dlouhou fajfku. Měl ji vyhaslou, ale náladu mu to nezkažilo. „Sedím na zápraží a vidím, že se rozhlížíš po údolí a mračíš se. Tak jsem si řekl, že se tě zeptám, co je nového.“

„To sis vybral úplně nejlepší chvíli, dědo,“ mávl rychtář rukou. Chvilí váhal, ale pak si řekl, že si stejně potřebuje někomu postěžovat. Tak proč ne starému Matyáškoví? Měl ho docela rád. I když byl děda zvědavý jako ženská, uměl poradit. To věděli v Rokytnici všichni.

„Tak abys věděl, včera jsem dostal ceduli od vrchnosti, abych se hned dostavil na zámek do Jilemnice. Sotva jsem vstoupil do dveří kanceláře, spustil na mě správce zhurta, co jako vím o té vraždě.“

„A safraporte. Ale já o žádném mordu neslyšel,“ vrtěl starý výminkář překvapeně hlavou a rychle sáhl pro paklík, aby si nacpal lulku. Tenhle hovor za trochu tabáku stál.

„To jsem jilemnickému správci řekl taky,“ hořce pokračoval rychtář Brejcha. „Pověděl jsem mu, že poslední mord, na který se pamatuji, se stal loni. U Pece zabili pro pár grošů nějakého sklínkaře od Haidy. Jinak o žádné vraždě nevím. Ale správce, rudý zlostí, uhodil pěstí do stolu, že prý jsem špatný rychtář, když ani nevím, že u nás v Rokytnici zamordovali novorozence.“

„A čím jako měl být?“ vyzvídal starý Matyášek. Potáhl a spokojeně sledoval, že tabák v dýmce chytнул.

„To nikdo neví,“ zlobil se rychtář. „Na rozcestí u obrázku Panny Marie včera našli dřevorubci balík. Ležel kus od cesty v křoví. Byli zvědaví, co je v něm.

Možná si mysleli, že se jim ty věci budou hodit. Jenže když látku rozbábil, ucítili odporný puch.

Našli tělíčko novorozence. Ale už se rozkládalo. Podle jilemnického správce tam muselo ležet měsíc. Možná i dva. No, a já mám vyšetřit, kdo to dítě zamordoval!“

„No jo, no jo,“ drbal se starý výminkář na hlavě. „Jak si může být jilemnický správce jistý, že to udělal někdo z Rokytnice? Copak jsme jediná vesnice tady v horách?“

„Copak se dá s vrchností rozumě mluvit? Správce řekl, že na rozcestí je to nejbližší od nás. A pak, to dítě bylo zabalené do plátna. Prý stejného, jaké se tká u nás skoro v každé chalupě.“

„Plátno se v Krkonoších tká úplně všude. Podle toho se přece nedá určit, že vrah je zrovna z Rokytnice,“ divil se starý výminkář. Oči mu dychtivě svítily, že skoro zapomněl i kouřit.

„Máš pravdu, Matyášku! Ale vysvětluj to správci. V tom balíku nebylo kromě mrtvého dětského tělíčka vůbec nic. Jak chceš teď hledat vražedkyni? To spíš najdeš toulavou kočku.“

„Nic ve zlém, rychtáři, ale někdy má vrchnost tak trochu pravdu, protože...“

„Ještě ty mě štvi, dědku jeden,“ rozzlobil se rychtář. Už toho bylo na něj za celý den příliš. Pevně se rozhodl, že se vydá do šenku a opije se.

„Rychtáři, ty plátnu nerozumíš,“ rychle vykládal starý Matyášek. Aby dodal svým slovům na důrazu, dokonce vyndal z úst fajfku. „Ty nemusíš tkát jako my ostatní. A tak si myslíš, že je plátno jako plátno. Ale není to pravda, to mi věř. Každý tkadlec má trochu jinou ruku. Jeden přirazí víc, další navijí osnovu hustěji, jeden navazuje přetržené nitě tak, jiný onak... Každý má vlastní rukopis a tkadlec své dílo pozná. A to nemluví o tom, že faktoři dodávají různou přízi. Každý ji nakupuje jinde. Ty rozdíl jsou nepatrné, ale každý štůček plátna je jiný.“

Rychtář se už nemračil. Se zaujetím poslouchal starého Matyáška. Věděl, že starý výminkář je všemi mastmi mazaný. V době přástek se o něm vyprávěla spousta historek. Ale i kdyby jen polovina z nich byla pravda, zasloužil si uznání. Třeba to, jak loni o žních napálil vrchnostenského drába. A nebo, jak lstí zachránil Rokytnici před braniborskými vojáky.

Byla pravda, že starému Matyáškoví to myslelo. Jenže tady šlo o mord. Vrchnost pověřila pátráním jeho, rychtáře Brejchu. Co by si správce pomyslel, kdyby se dozvěděl, koho si vybral za pomocníka? Matyášek nebyl v kanceláři zrovna nejlépe zapsaný. Jenže na druhou stranu, starý výminkář plátnu rozuměl, na rozdíl od rychtáře a samozřejmě i na rozdíl od jilemnického správce.

Matyášek stál klidně na břehu, potahoval z fajfky a rychtářovi se zdálo, že v jeho očích postřehl potměšilou zvědavost. Jako by uměl číst rychtářovy myšlenky. Přesto ještě váhal, ale nakonec pocit odpovědnosti zvítězil. A pak, vrchnost se to přece nemusí dozvědět. Vždyť se ho jen zeptá...

Rychtář otevřel brašnu, kterou měl zavěšenou přes rameno. Vytáhl kus špinavého a zmuchlaného plátna. Mlčky ho podal výminkáři.

Matyášek nespěchal. Plátno mnul v prstech, zblízka si ho prohlížel, látku ohýbal a zase narovnával. Dokonce vytrhl jednu nit a zvedl ji proti obloze, aby lépe viděl. Konečně látku vrátil rychtářovi. A protože mu během té chvíle vyhasla fajfka, pečlivě si ji začal znovu nacpávat tabákem. Přitom po očku sledoval rychtáře.

Ten už hořel nedočkavostí. Nakonec vyhrkl: „Hergot, dědku...“

„Trochu úcty k mému stáří,“ zabručel starý výminkář káravě. Jindy mu tohle oslovení nevadilo. Říkali mu tak dobromyslně všichni v údolí. Jenže teď se tvářil důležitě. Několikrát bafł z dýmky a pak řekl: „Tak to plátno je opravdu od nás, z Rokytnice. Je ze zvláštní příze. Je pružná a velice jemná. Tahle se dováží až od Domažlic, pokud vím. Takový len u nás snad ani neroste... A má ji jen jediný faktor. Zrzavý Wunsch. Určitě ho znáte, rychtáři!“

„Aby ne. Máš pravdu, pro něj tkají lidé jen u nás. V okolních vesnicích ne... Takže bude jednodušší zjistit, kdo je vrah.“

„Právě naopak. Bude to těžší. Pro Wunsche pracuje půlka Rokytnice. Dobré tři stovky stavů. Tedy, bylo by to těžší, pokud by to plátno nebylo utkané tak dobře. Takhle pravidelně a pečlivě to umí jen pět, nejvýše šest tkalců. Víc ne. Většina pospíchá, aby si vydělala co nejvíc, a je jim jedno, jak dílo vypadá. Za chyby jim pak faktor něco srazí a ve výsledku dostanou ti, co pospíchají, stejně míň než tkalci, kteří odevzdají méně loktů, ale udělaných pořádně. Tak to rychtáři ve světě chodí. Spěchat se nevyplácí...“

„To mě chceš poučovat?“

„Říkám, jak to je. Probereme si tkalce, kteří jsou tady v Rokytnici nejlepší. Chceš?“

„Nebude to vypadat, že zase zbytečně chvátáme?“ zasmál se dobromyslně rychtář. Vypadal, jako by z něj spadly všechny starosti. Sám nevěděl proč, ale Matyášek ho uklidnil lépe, než láhev rosolky.

„Bude. Ale děláme to přece pro naši nejmilostivější vrchnost,“ přikývl stejně pobaveně starý výminkář. „Pokud se ukáže, že mám pravdu, dostanu tři paklíky tabáku. Ale ne císařského. Chci pořádný, od pašeráků. Platí?“

„Platí.“

„Takže kdo připadá v úvahu? Dva z těch tkalců jsou vdovci a žijí sami. Pokud jim jejich plátno někdo neukradl, a nebo si ho nekoupil přímo od Wunsche, od nich být nemůže. Jeden má zlomenou ruku a už od Velikonoc nepracuje. Takže zbývají jen dva.

Pertehansl, ten bydlí nad kostelem, a Brecher, co má chalupu až skoro pod Lysou horou. Oba mají dcery. Ten první dvě a druhý jednu. A všechny tři holky jsou přesně v tom věku, kdy se kolem nich točí mláďenci. Jsou příliš mladé na to, aby měly už rozum, pokud ho ženská vůbec někdy dostane, a jsou dost staré na to, aby mohly mít dítě.“

„Vyslechnu je. Teď už to půjde lépe.“

„A nezapomeň na ten tabák,“ volal za ním starý Matyášek, když rychtář mířil po cestě k rynku. Přitom se trochu potutelně usmíval.

* * *

Následujícího dne večer zabušil rychtář na dveře Matyáškovy chalupy. Vypadal sklesle a hned na prahu se přiznal: „Dědku, já už zase nevím, jak dál.“

„Tak pojď do světnice. Přece nebudeme úředně jednat na zápraží. Vyslechl jsi ty holky?“

„Všechny tři. Na každou jsem zhurta spustil, co o tom zamordovaném novorozeněti ví. Jenže nelekla se ani jedna. Ta dnešní mládež je nějaká divná. Nemá vůbec úctu před úřadem... Žádná s tím prý nechce mít nic společného a všechny tři tvrdí, že jsou nevinné.“

Matyášek si obřadně nacpal fajfku, zapálil a pak se zamyslel. Rychtář se posadil na lavici k oknu a mlčel. Nechtěl starého výminkáře rušit. K nízkému stropu z tmavých trámů stoupaly oblaky štiplavého tabákového kouře.

„Možná je dnešní mládež divná,“ připustil po delším uvažování starý výminkář. „Vyslychal jsi ty holky každou zvlášť?“

„Dědku, neštví mě. Plátnu nerozumím, ale své práci ano.“

„No nic, to jen pro jistotu. Možná nemá dnešní mládež před úřady úctu, ale po pravdě řečeno, to my jsme neměli také. Ale stejně... Ani jedna obvinění nemohla očekávat. Pokud by některá z nich měla špatné svědomí, musela by se leknout. Přece ty holky nejsou otrlí zločinci. Ti zapírat umějí..., hm, je to divné. Ovšem, co když je tu ještě jiná možnost?“ vyhrkl najednou a zuřivě zabafal.

„Neříkej, že sis vzpomněl ještě na další tkalce, kteří by dokázali podobné plátno utkat?“ zamračil se rychtář.

„To ne, ale vím, co musíš udělat. Zítra ty tři holky zavoleš na rychtu znovu. Ale najednou. Na stůl postavíš kříž, po straně budou zapálené svíčky a takové ty babské cetky... Ty holky musí jedna po druhé přistoupit k tomu kříži a odpřísáhnout, že nevědí, kdo dítě porodil a zabil. Dej pozor, aby užily právě tuhle formulaci. A já, pokud dovolíš, budu v zadní komoře. Necháš pootevřené dveře, abych dobře slyšel...“

„A co dál?“

„Dál se uvidí.“

* * *

Rychtář udělal všechno přesně tak, jak mu starý výminkář poradil. Příliš si od toho nesliboval, ale stejně vše pečlivě nachystal. Mladí totiž podle jeho názoru postrádali úctu nejen k úřadům, ale i k církvi.

Když byla přísaha na rychtář odbytá, objevil se na prahu komory starý Matyášek. Holky se na něj překvapeně zadívaly, ale mlčely. Vypadaly vážné a zaražené.

„Tak Pertehanslova děvčata mohou jít domů,“ řekl starý výminkář vážně. „Opravdu za nic nemohou. Ale Brecherova Kateřina by nám měla něco vysvětlit.“

Obě Pertehanslovny dcery se na ni polekaně zadívaly, ale pak rychle vyběhly ze dveří ven. Zamířily do kostela, aby se pomodlily za to, že to pro ně dobře dopadlo.

Tmavovlasá dívka z chalupy pod Lysou horou stála s pohledem sklopeným k podlaze. Tiše namítla: „Nevím, co po mně ještě chcete. Přisáhala jsem.“

„To ano,“ souhlasil starý Matyášek a vypadal smutně.

„Tak vidíte...“

„Přisáhala jsi. Ale neřekla jsi přesně to, co ti rychtář poručil. Tys přísáhala, že jsi to nalezené dítě ani neporodila, ani nezabila.“

„Jistě, protože jsem to neudělala,“ vykřikla vášnivě tmavovlasá dívka. „Pusťte mě domů.“

„Jenže jsi měla přísahat, že nevíš, kdo to udělal. To je rozdíl, Kateřino,“ pokračoval tiše starý výminkář. „Já tě neobviňuji. Jenže zločin je nejen zabít, ale také pomáhat vrahovi, aby unikl trestu. Ať je to kdokoliv, chápeš?“

„Přisáhám, že jsem žádné dítě nezabila, stačí?“

„Ne! Kdo to udělal?“

Kateřina vzdorovala ještě chvíli. Pak už to nevydržela a po tvářích se jí začaly řinout slzy. Mezi zoufalými vzlyky přiznala, že to dítě zavraždila její matka. A také ho porodila. Otec totiž utrpěl loni v zimě nepříjemné zranění v rozkroku a od té doby nemohl spát se žádnou ženou. Její matka se dlouho trápila. Nakonec to nevydržela a začala se tajně scházet s jejich sousedem.

„S kterým?“ přerušil ji přísně rychtář.

„S Fuksou,“ přiznala dívka. Rychtáři se při slově soused okamžitě vybavila vzdálenost obou chalup. Byla určitě větší, než z jilemnického zámku k poslednímu domu ve městě.

„Jenže potom matka zjistila, že čeká dítě,“ pokračovala truchlivě Kateřina. „Chápete, že to nemohla otcovi povědět. V jiné rodině by se to svedlo na manžela. Jenže u nás to nešlo. A tak svůj stav tajila. Podařilo se jí tajně porodit, pak dítě uškrtla a odnesla pryč. Chudák...“

„Jistě, malé bezbranné dítě,“ souhlasil rychtář Brejcha. Ale Kateřina se na chvíli zarazila a pak pokračovala: „Jistě, to dítě taky. Ale chudák je moje matka. Strašně se trápila. Já o tom mordu nevěděla, přísahám. Přiznala se mi až včera. Doma jsem vyprávěla, jak mě pan rychtář vyslýchal... Matku trápilo svědomí.“

„Inu. Tak to na světě chodí. Bůh trestá každý hřích,“ připustil tiše starý Matyášek. Pak se obrátil na rychtáře: „Být tebou, vydám se co nejrychleji do Jilem-

nice na zámek. Můžeš správci ohlásit, že jsi splnil úkol. Možná tě pochválí, protože jsi to zvládl rychle. Ale ji pusť domů. Ona nevráždila. Možná bys ji mohl z celého případu úplně vynechat...“

„Neřeknu, že o mordu věděla,“ souhlasil rychtář. „Ale domů ji teď poslat nemohu. Pokud to udělám, varuje svou matku.“

Matyášek se zadíval na rychtáře. Měl vážný pohled. Jindy se spíše usmíval. Ale teď ne. „Hledat spravedlnost je někdy moc těžká věc. Proto může opravdu spravedlivě soudit jen Bůh. Kateřinina matka je pořádná ženská... a vlastně i slušná. Teď má smrtelný hřích. Přesto si stojím za tím, že si trochu lítosti zaslouží. Nezabíjela ze zlé vůle, ale ze strachu. A kvůli předsudkům. Je to pěkná ženská a najednou měla zůstat bez chlapa. Víš, že tohle nevydrží většinou ani jeptišky..., prostě Bůh tak svět zařídil. A netvař se pohoršeně. Sám víš, jak se tady v horách těžce žije. Od rána do večer sedíme u tkalcovského stavu a někdy se ani pořádně nenajíme. Já vím, že to nikoho neomlouvá a to mrtvé dítě má právo na spravedlnost. Jenže..., prostě ona nikam neuteče. Kam by taky šla? I když ji bude Kateřina varovat.“

„Tak proč...“ vyhrkl nechápavě rychtář.

„Nezaslouží si, aby ji biřic vedl spoutanou skrze celou Rokytnici. A aby jí lidé spílali. Prohrála svůj život a skončí v rukách kata. Ví, že je konec. Jeden smrtelný hřích spáchala, a pokud udělá ještě jeden, Bůh se na ni o moc víc zlobit nebude. Nech to tak. Bude lepší, když se nedostane do rukou světské spravedlnosti. Ať se spásou její duše trápí náš Pán nejvyšší. Protože jen on může být opravdu spravedlivý. Přísný i milosrdný.“

Rychtář mlčky přikývl, z věšáku na stěně sundal klobouk, nasadil si ho na hlavu a vyšel ze dveří. Kateřina se vděčně podívala na výminkáře a pak také vyběhla ven.

VLASTIMIL VONDRUŠKA se narodil na Kladně (1955), po absolvování gymnázia vystudoval obor historie a etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, vědeckou aspiranturu v Československé akademii věd ukončil v roce 1982. Působil v Národním muzeu v Praze, od roku 1990 se věnuje publicistice, literatuře a podnikání. Společně s manželkou Alenou (je rovněž publicistka a spisovatelka) vlastní sklárnu Královskou huť v Doksech. Kromě literatury patří mezi jeho zájmy horolezectví (aktivně se mu věnoval více než 20 let), rekreační sporty a dále jeho dva psi.

Literatuře se s přestávkami věnuje od mládí. Dosud napsal více než 50 vědeckých studií a článků o dějinách hmotné kultury, deset knih vědeckých a populárně naučných a více než 20 historických románů pro dospělé a několik knih pro mládež. Je autorem divadelní hry *Ještě že nejsem kat*. Spolupracuje s Českým rozhlasem, v němž pravidelně představuje zajímavé události z českých dějin a života lidí ve středověku.

V současné době se zabývá dějinami skla a sklářských technologií. V Doksech u Máchova jezera založil sklárnu Královská huť, specializovanou na výrobu kopií historického skla. Za tuto činnost získal ocenění ministra kultury ČR.

Šárka Nemešová
Děvět životů

Všechno je tu slyšet
 skrze díry ve zdi.

Lomený pláč,
 lomený vztek,
 lomený útěk
 z nahoty do světa.

Vždycky se můžeš cítit
 jako prostředník,
 jako voda mezi břehy,
 jako tráva mezi kameny,
 jako svědek,
 že všechno
 už tu nesčetněkrát bylo
 poprvé.

Tady jsi ty
 a já tu stojím ve tmě.

Tajné kódy zrcadel,
 všechny ty obrazy,
 léta,
 dny,
 ptáci
 a věrnost až tam
 kam sahá moře.

Odklánějí se zvony
 hluboko od středu.

...právě jsem viděla,
 jak ohybem cesty
 prorostl oheň,
 trávou došel ke mně.

Kolik sluncí nám svítí,
 když otevřeme nebe.

Stojící v květině
 barvená světlem
 dráždí oči kolemjdoucích.
 A on
 ji nevidí.

Visím dolů
 hlavou z mraků,
 pozoruji ptáky,
 jak se odvažují k letu.

Utrhnu si list
 na zápraží domu.
 Ve vodě vylité
 ze sklenice
 přečtu kruhy.

Miluji tě na krátké roli papíru.
 Sestoupí k tobě má
 první
 rosa na rameni.

Ještě jednou všechno zkusím
 a potom
 ztlumím dech.
 Jak bych tě mohla
 snášet z nebe
 k sobě blíž.

Přijď, abys viděl,
 že tu stojím a poslouchám zvuky nebe,
 že už se nebojím oken
 svítících do tmy pruhovanou září.

Přijď abys viděl,
 že jsem tady jako poprvé,
 že čekám
 narozená před pár minutami
 pro tebe.

Přijď, abys viděl
 vonící dech spící trávy,
 oblouky
 do noci spadlých hlasů.

ŠÁRKA NEMEŠOVÁ se narodila se v Liberci v roce 1978. Vystudovala Hotelovou školu v Turnově, poté religionistiku na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Pracovala ve Velké Británii a Německu, v českých továrnách na výrobu automobilů, plastových židliček, korálků a vánočních ozdob, v knihkupectví, horských i městských restauracích, s osobami závislými na drogách a v sociálním vyloučení. V současné době pečuje o dceru, koordinuje projekt Létající divadlo na kolečkách, pracuje na malých grafických zakázkách pro několik klientů, studuje na 1. lékařské fakultě, obor adiktologie. Angažuje se v projektu, jehož náplní je vytvoření multikulturního centra ve městě Liberci. Maluje, fotografuje, píše básně a jiné texty.

Irena Eliášová

Štědrý večer

Povídka romské autorky

Celý rok uběhl tak nějak rychle a opět jsou tu Vánoce, Vánoce, na které se každý těší, hlavně děti! Vánoce, kdy se celá rodina sejde a s přáním všeho dobrého, hlavně zdraví, aby se každého drželo co nejdéle. Pro mě Vánoce už nejsou tak kouzelné a krásné jako dřív, když ještě mí rodiče byli naživu! Tak nějak se ztratil ten pocit bezpečí, jež jsem měla, vytratilo se nádherné povídání po štědrovečerní večeři, které nám vyprávěla maminka a my děti jsme poslouchaly s otevřenými ústy. Dnes je to jiné, moje povídání vůbec nebaví má vnoučata, a to vám pravím, já vyprávět umím a takové příběhy, že Harry Potter by se mohl schovat!

Televize je taky moc nebaví, počítače, to je jejich hračka!

Kéž bych měla ten dar a přiměla je poslouchat!

Již jsme po večeři a zbyl talíř, který nechávám pro hosta. (Držím se dávného zvyku, že na Štědrý večer má být jeden talíř prázdný pro hosta, nesmí se odmítnout nikdo, kdo by navštívil v tento den náš příbytek.) Každý Štědrý večer přišel bratr, nebo švagrová a povečeřeli s námi – dnes nepřišel nikdo!

Naše děti si přišly pro dárečky, nechaly nám tu svoje ratolesti na hlídání a šly se bavit.

No co dělat, budeme s manželem hlídat svoje drahá vnoučata, jen doufám, že nám nezbourají celý byt!

Nejvíce iniciativní je nejmladší Ivánek, ty jeho nápady jsou hrůzostrašné!

„Romane, mám nápad!“ vtahuje do hry Románka, který už chodí do první třídy základní školy.

„Co?“

„Budeme odstřelovat bábu a dědu, to je nápad, vid?“

„No to teda vůbec není dobrý nápad, Ivánku, to v žádném případě nebudete dělat!“ Ihned jsem zprážila vnuka.

„A na čo máme tu pušku? Ploč nám teda Ježíšek přinesl pod stlomek?“

„To si budete hrát venku, až bude teplo, možná na jaře!“

„To je moč dlouho, to nebudu čekat!“

„Ivánku, ale babička má pravdu, to je moc nebezpečné střílet po babičce a dědovi,“ dávala mi za pravdu jediná vnučka Anička. (Je již ve druhé třídě základní školy.) Je přece rozumnější.

„A co kdybychom se dívali na pohádku, Ivánku, dávají moc hezkou.“ Děda se těšil na pohádku.

„To mě nebaví, už šem viděl šokrát tu pohádku, to je blbost!“ Nedal se.

„Hele, žádný takový, budeme si hezky povídat a budete mi vyprávět, co všechno vám Ježíšek nadělil, co vy na to?“

„Babičko, já jsem dostala všechno, co jsem si přála! Všechno, o co jsem si napsala.“

„To je krása a co ty Romčo?“

„Já taky babi, všechno, až na to, že jsem chtěl nový počítač, asi byl pro Ježíška moc těžký.“

„Nebyl těžký,“ přidal se Ivánek,

„Ježíšek je šilný jako šuperman!“

„Na světě je hodně dětí a on musí všem nadělit, má to těžké.“

„Vy jste moc chytlý, až půjdu do školy, taky budu chytlý, že jo, dědo?“

„To se ví, že ano, Ivánku, budeš nejchytřejší ze všech, ale přestaň střílet nebo někomu vystřelíš oko!“

Vtom zadrnčel zvonek a děti naráz ztichly.

Asi syn něco zapomněl, nebo snad přišel bratr?

„Zůstaň s dětmi, já půjdu otevřít,“ řekla jsem manželovi a šla jsem dolů, rozsvítila světlo a šla dolů po schodech, „věčně něco zapomináte, mohli byste radši být doma, je svátek,“ odemkla jsem a za dveřmi není můj syn ani mé dcery, přede mnou stojí neznámá stará paní. Dívám se na ni a nejsem schopna promluvit, jenom se na ni dívám a prohlížím si ji. Někoho mi připomíná, je elegantně oblečená a hlavu jí přikrývá klobouček, zpod něj vyčnívají bílé vlásky. Dívá se na mě a její pohled je tak laskavý – usmála se.

Je dost mrazivo a zřejmě je jí zima.

„Dobrý večer, hledáte někoho?“ zeptala jsem se po chvíli.

„Možná, dobrý večer,“ odpověděla neznámá.

„My se známe?“

„Možná.“

„Vy nemáte kam jít?“ znova jsem se zeptala.

„Možná, mohu dál?“

„O, promiňte, pojdte dál, určitě je vám zima.“ Přece je Štědrý večer, a to nesmím odmítnout žádnou návštěvu. Vedla jsem ji po schodech nahoru k našemu bytu a bylo slyšet, jak ta naše vnoučata vyvádí, takový hluk! Až jsem se zastyděla, copak ten děda je nemůže uklidnit?

Neznámá se přezouvala a já otevřela dveře. Pohled, který se mi naskytl, mě uzemnil!

Děda je svázaný na židli a na hlavě má jablko, děti si z něho udělaly terč a děda se jen usmívá.

„Co jste to udělali s dědou? Proboha, ty snad nemáš rozum!“

„Nech je být, ať si hrají, babičko, vždyť jsou Vánoce!“

„No jo, ale takhle?“ Ten můj dědek nemá rozum.

Rozvázala jsem ho a v rychlosti jsem se snažila uklidit ten binec.

„Poslouchejte, děti, přišla k nám návštěva a vy budete hezky zticha! Rozumely jste mi?“

„Ano!“ Najednou mi odpověděly celý upocený a s tvářemi červenými.

„Pojďte prosím dál,“ zvala jsem hosta dál a hned jsem ji chystala židli ke stolu.

„Dobrý večer všem,“ pozdravila a podala ruku manželovi, „Kovářová.“

„Těší mě, vítám vás u nás, posaďte se prosím.“

Pani Kovářová se posadila a až nyní jsem si všimla jejího zevnějšku, je opravdu pěkná stará dáma, její pohled spočinul na vnučce Aničce. Naše vnučata si zasedla za stůl a zvědavě pokukují na hosta.

„Moc hezká holčička, máte krásná vnučata.“ Pochválila nám naše srdíčka.

„Já šem Ivánek,“ vyskočil Ivánek a představil se, „chodím do školky a už půjdu do školy a Románek a Aniška chodí do školy!“

„Dobře Ivánku,“ upozornila jsem vnuka a s prstem na puse jsem mu naznačila, že má být zticha, „už jsi se představil, ale budeš hezky slušný ano?“

„Jen ho nechte, ať se vypovídá,“ řekla.

„O, to on by povídal až do rána, kdybychom ho nechali, ale Ivánek ví, že je to neslušné, vid’?“

„Pani Kovářová, ráda bych vám nabídla rybí polévku, mohu?“

„Ano, ráda, vidím, že se držíte starého zvyku.“

„Jistě, každé Vánoce, talíř pro hosta.“ Přihřála jsem polévku a nabrala na talíř, všichni jsme jí popřáli dobrou chuť.

„A ještě kousek ryby, a salátek, abyste ochutnala, prosím jen si nechte chutnat!“

Pani jedla pomalu a já měla najednou dobrý pocit z toho, že talíř nezůstal prázdný. Kupodivu děti byly zticha.

„Máte bohatý stůl, plno jídla ovoce a stromek je taky moc hezký, to za mých dětských let nebylo! Všechno je tak jiné, i zima je jiná, jen Vánoce zůstaly stejné.“

„A měla ši dárešek?“ zeptal se Ivánek.

„Ivánku, řekla jsem, že budeš slušný, tak hezky buď zticha a neruš paní.“

„Babiško, já neříkám nič šproštího,“ bránil se Ivánek.

„Jen ho nechte, měla jsem dáreček, a ten nejdražší na světě!“

„A kolik štál peněz? Mušel Ježíšek hodně utratit?“

„Víš co, Ivánku? Budeme hezky potichu, nebudeme se paní vyptávat, to je neslušné, co si o nás pomyslí? Poprosíme paní, aby nám vyprávěla sama, ano?“

Štědrovečerní host se laskavě usmál a začal povídat: „Víte děti, někdy je drahý dárek a nemusí stát hodně peněz! Ježíšek nemusí utrácet velké peníze, stačí, když si napíšete přání, a to od srdce, Ježíšek to ucítí a splní vám přání, také tak splnil jedno přání jedné malé holčičce. Bylo to dávno – po válce roku tisíc devět set čtyřicet devět. V jedné malé vesnici žil tatínek a maminka a měli osmiletou holčičku – jako ty Aničko, jmenovala se Adélka, byla moc hezká a hodná.“

Celý svět se radoval, že byl mír, byl prosinec a celá vesnice se těšila na Vánoce. To víte, že nebylo dostatek jídla a všeho toho, co dnes máte na stole, po-

Vladimír Věla: *Bez názvu*, 2008,
tuš na papíře, 32 × 33 cm.

traviny se prodávaly na lístky, říkalo se tomu přiděl, ale přes to všechno se žilo veseleji a každý očekával Vánoce s radostí. I Adélka se nemohla dočkat Vánoc, celý den si hrála venku na sněhu, stavěla sněhuláky a s dětmi si hráli různé hry, sněhu napadlo do metru! To bylo radosti, dnes jsou Vánoce na blátě! A byla tuhá zima, panečku, to byl mráz, děti, to vždy jsme se potom těšili domů ke kamnům, a tam bylo nejlépe! Maminka nám udělala horký čaj a bylo po mrazu.

Jenže radost z Vánoc netrvala dlouho, přesně týden před Štědrým večerem Adélka onemocněla, nastydla se a dostala vysoké horečky. Její tělíčko bylo jako v ohni. Maminka ji dala do postele a balila ji do mokrých zábalů. Zavolali doktora a doktor si nevěděl rady.

Je to zlé? zeptala se ustaraná maminka.

Doktor kýval hlavou a tiše řekl: Je to vážná nemoc, holčička má zápal plic.

Maminka se rozplakala a tatínek se smutně zeptal doktora.

Copak na to není lék?

Ale, jistě, odpověděl smutně doktor, zrovna vyšel nový lék penicilín, ale těžko je ho sehnat. Ten by jí jistě pomohl, je to antibiotikum, pokusím se.

Co budeme dělat, pane doktore?

Dávejte jí tento sirup, a pokud budou teploty, dělejte zábaly a hodně pít, hodně pít, já už budu muset jít, za chvíli je tma, pokusím se sehnat ten lék, tak s pánem Bohem.

Doktor odešel a maminka s tatínkem zůstali sami s holčičkou, ve světnici zavládl smutek, strach o malou Adélku, teď už na ničem nezáleží – jen aby se Adélka uzdravila, to bylo nejdůležitější! Smutný čas nastal předvánoční, horečka pomalu ustávala, ale Adélce bylo hůř a hůř. Celý ten čas ani nepromluvila, až dnes.

Maminko můžeš mi dát postel k oknu? poprosila.

Ano, mohu, je ti lépe? zeptala se maminka a trochu se zaradovala.

Trochu ano, chci se dívat na sníh a až přijde Ježíšek, chci ho vidět!

To už zítra! Už se jen jednou vyspiš a Ježíšek přijde! A přinese mi dárek?

No to jistě!

Maminko a neumřu?

Ale co to povídáš! Adélko, na takové věci nesmíš myslet!

Pán doktor říkal, že když nesežene ten nový lék...

Adélko, určitě sežene! Stane se zázrak a ty se vyléčíš!

Adélka už nemluvila, jen se dívala z okna, jak si děti venku hrají, a bylo jí smutno. Maminka ji přikryla a šla se vyplakat, moc dobře věděla, co se stane, jestli neseženou nový lék.

Host se odmlčel a já si všimla, jak se jí oči zarosily. Naše vnoučata poslouchala vyprávění s otevřenými ústy, ani nedutala.

„Prošim tě, Kovářová, neumřela ta Adélka?“ Ivánek to nevydržel a naléhal na hosta, aby pokračoval. Host se na Ivánka mile usmál a pokračoval.

„Celá vesnice se dozvěděla o Adélce a všichni se snažili nějakým způsobem pomoci, mezi tím pan doktor sháněl nový lék, ale bylo to marné, nedařilo se! Rodiče už přestali doufat, modlili se za Adélku a prosili pána Boha, aby udělal zázrak a Adélku jim vyléčil.“

Maminka už ztratila naději na uzdravení a smutně chystala středvečerní večeři, každou chvíli odbíhala z kuchyně k Adélce a dávali jí napít čaj, z bylinek, které sousedi přinášeli, přitom se podívala pokaždé z okna. Venku se už setmělo a bílý sníh jenom prosvěcoval kraj, venku na okenním parapetu byl sníh a Adélka sledovala, jak sněhová vločka padá jedna za druhou, venku mrzlo, ale ve světnici bylo teplíčko, v kamnech praskal oheň a vůně z jídla se nesla po celém pokoji.

Maminko, už bude večeře? zeptala se Adélka.

Za chvíličku, a potom si rozdělíme dárečky, ano? Už se nemůžu dočkat! těšila se Adélka.

Jen se podívej, jak je krásný stromeček! A ta největší krabice – to je tvoje!

Adélka se usmála, těšila se na dárek, nemohla se dočkat, už, už aby ho rozbalila!

Už jen přichystám stůl a můžeme večeřet, ano? Vydržíš ještě chvíliku?

Ano, vydržím, řekla Adélka a znova se otočila k oknu. Vločky přestaly padat a venku se začala honit vichřice, hrozný vítr se zvedl a hučelo to, až bylo slyšet v komíně. Adélka se lekla a volala na maminku.

Maminko pojď se honem podívat, něco se venku děje!

To nic, Adélko, to jen počasí vyvádí, to je vichřice, neboj se! utěšovala maminka, ale také se jí zmocnil strach, venku se všichni čerti žení, takový Štědrý večer ještě nezažila! Ven do toho počasí by nepustila ani psa!

Její myšlenky vyrušil buchot na dveře. Někdo silně zabouchal na jejich dveře. S maminkou to trhlo, hrozně se vylekala. Tatínek šel ke dveřím a zeptal se, kdo je tam, ale nikdo neodpovídal.

Tatínek pomalu otevřel dveře a vtom se svalil na podlahu jakýsi člověk. Zůstal ležet, ani se nehnul.

Bože můj, musíme ho zvednout, pomoz mi, je celý prokřehlý. A opravdu, ten člověk byl celý zasněžený. Maminka z tatínkem ho svlékli a rychle mu dali nohy do lavoru do teplé vody a třeli mu ruce. Ten člověk se probral, bylo mu lépe a začal mluvit.

Venku je hrozně! Přinesl jsem vám lék, pan doktor mě poslal.

Maminka se podívala na tatínka a radostí se rozplakala. Tatínek maminku objal.

Musíte jí podávat po šesti hodinách, je to dobrý lék!

Ano, jistě! Drahý člověče! Vy jste nám přinesl do domu štěstí, jak jen vám poděkujeme?

Nemusíte děkovat! Jen ať se Adélka uzdraví!

Prosili jsme Boha a on nás vyslyšel! Přeci vás nepustíme do toho počasí, musíte s námi povečeřet a ráno půjdete domů!

Rád s vámi povečeřím, koukám, že máte také jeden talíř navíc.

Je to starý zvyk, pojd'te se posadit ke stolu, můžeme večeřet. Maminka zvala hosta ke stolu a Adélka si sedla také.

Adélko, teď ti dám lék a po večeři si dáme dárky.

A nemáme pro pána dárek!

To nic, odpověděl host, dárek mám doma, také mám takovou holčičku jako jsi ty.

Dá Bůh, že i my vám budeme nápomocni, to, co jste pro nás udělal, ten lék přinesl, to je nejdražší dárek k Vánocům, moc děkujeme.

Prvně od doby, co Adélka onemocněla, se tatínek usmál. Pryč byly smutné myšlenky a obavy o zdraví Adélky, naděje se vrátila s tímto pánem, který sám riskoval zdravím své, aby pomohl svému bližnímu.

„Pani Kovářová, tak se Adélka uzdravila?“ zeptala se Anička se slzami v očích.

„Uzdravila, zlato, proč myslíš, že ten lék byl nejdražší dárek?“

„No to je jasné, zdravím je důležitý a ne dálečky a hlačky.“ odpověděl Ivánek.

„Ivánku, ale mě se pani zeptala, a ne tebe!“

„Nehádejte se, je to jasné,“ přidal se Románek, „zdravím je nejdůležitější na světě!“

„To máš velkou pravdu Románku! Zdravím je nejcennější dárek, jaký můžeme mít, a musíme si jej chránit!“

„To je jasné, já bez šepice nejdu ani na zahradu, že jo dědo?“

„Máš pravdu, Ivánku, ale už musíte do postele! Všichni!“

„I pani Kovářová?“ nedal Ivánek pokoj, „a šo kdyby u nás špala?“

„Ivánku,“ říká se Kovářová, ale to já nevím, jestli by pani u nás přespala?“

Vladimír Věla: *Bez názvu*, 2008, tuš na papíře, 15 × 25 cm.

Pěkně mě tím uvedl do rozpaků.

„Babiško, ale venku je velká zima a pani bude mít žápal plic.“

„Není zima, Ivánku“, odpověděla mu pani směříc se, „jsem teple oblečená a venku není ani sníh.“

„Nastydneš jako ta Adélka.“

„Tak děti a dost! Už je čas jít spát a pani si chce taky odpočinout.“

„Ještě chvíličku, prosím, babi,“ prosila Anička.

„Tak jo, ale opravdu jen chvíličku, já zatím ustelu v pokoji a vy buďte slušní!“

„Budeš tu spát?“ zeptal se potichu Ivánek našeho hosta.

„Ne, zlato, já musím jít domů, musím na vlak...“

„To je škoda, byla ší hodná, budeš ještě vyplávet příběhy?“

„Budu, Ivánku, a umíte hezky poslouchat, budu vyprávět dalším dětem.“

„Tak, děti, máte ustláno, můžeme si jít lehnout, pokud byste chtěla s námi, můžete, pani Kovářová, místa je tu dost!“

„Ne, ne děkuji, jste hodná, já musím jít, děkuji za večeři.“

„Za málo, jestli opravdu chcete jít, manžel vás odveze na nádraží.“

„Ne, děkuji, já se projdu.“

Ta milá osůbka se s dětmi rozloučila, pomohla jsem jí do kabátu a vyprovodila ke dveřím.

„Děkuji za návštěvu, paní, dala jste k Vánocům dárek mým vnoučatům, hltala každé vaše slovo, já jsem je k tomu nemohla přimět a vás poslouchala.“

„To nic, není za co děkovat! Vaše vnoučata jsou moc vnímavá a rozumná.“

„Opravdu nechcete odvézt?“ Bylo mi líto té staré dámy.

„Ne, opravdu, já se ráda projdu, sbohem, mějte se moc hezky a dbejte na zdraví!“

Podala mi ruku a dívala se mi přímo do očí, a já měla zvláštní pocit.

„Sbohem, pani Kovářová.“

Odcházela pomalým krokem, dívala jsem se za ní a přemýšlela, proč vlastně navštívila zrovna náš dům, jaký důvod měla? Proč zdůrazňovala slovo zdraví?

IRENA ELIÁŠOVÁ se narodila 3. 5. 1953 v obci Nová Dedina na jihozápadním Slovensku. Vyrůstala společně s osmi sourozenci a prožívala šťastné dětství. V deseti letech se rodiče odstěhovali do Chrastavy a od té doby je v Čechách. Vdaná, tři děti, které jsou pro ni nejdůležitější na světě. Ke svému Romství se hrdě hlásí. Literatuře se věnuje od mládí. Vyšlo: *Naše osada, smutné veselí i tajemné příběhy Romů*, v knize *Devla, Devla* jsou také úryvky z její knihy, za které byla oceněna. Dokončena je povídková kniha *Cikánský život*, připravuje román *Rub a Lic*. Je členkou Obce spisovatelů.

Markéta Kroupová
Vladimír Věla

Tvorba Vladimíra Vély má několik poloh. Ač patří k mladým výtvarníkům, tak za relativně krátkou dobu, ve které se malbě a tvorbě obecně intenzivně věnuje, stihl projít zajímavým vývojem. Vedle poloh sarkastických, ironických nebo erotických tu je i rovina, která by se dala chápat jako romantizující. Ovšem autor se nevydal cestou prvoplánového následování romantického odkazu a ani mu není blízký sladký sentiment příznačný pro tento styl. Styčné body nalézáme především

V pražském sklepním ateliéru, jaro 2009.

Bez názvu, 2008, kresby na papíře.

v jeho důrazu na individualitu, osobní výraz a svobodu projevu. Přestože se Vladimír Věla řadí do okruhu mladých expresionistů, tak obsahově částečně navazuje na odkaz romantismu.

Jeho malby, zejména z období dokončování vysokoškolských studií, se tématicky váží na starodávne tradice lidmi uctívané zejména v minulosti. Vyobrazení pohansko-katolických zvyklostí spojoval se záznaky jemu blízkých krajin. Kult a mystérium byla nová témata, která se v tomto období v jeho tvorbě objevila. V novějších pracích, a to jak v malbě, tak kresbě, je nechal projevit naplno. Jeho tajemné bytosti odkazující k dávným praktikám čarují s virgulemi, bičičky nebo se svým sexuálním nábojem. Tyto bytosti vynořující se odněkud z autorova podvědomí nepřipraveného diváka zastraší nebo zaskočí, ale tomu, kdo jim dá prostor, přinesou mnoho zážitků jak intelektuálních, tak vizuálních. Věla totiž vyznává expresivní způsob malby uvolněným rukopisem, který dává pocit, že malba je provedena velmi rychle a v podstatě neuměle. Opak je však pravdou. Autorův malířský um, zodpovědný přístup k práci a sebekritika mu nedovolují práci odbýt nebo dostatečně nepromyslet. Nejnovější malby se dostávají až téměř na hranici abstrakce. Z jeho rituálních figur se stávají symboly a znaky, které nejsou pojednány s obvyklou mírou exprese, nýbrž téměř monochromně, klidně.

Další podobnost s romantiky můžeme spatřovat v autorově častém pobytu v přírodě a malování v plenéru. Tato disciplína patří k jeho oblíbeným možná také proto, že mu přináší intelektuální uvolnění. Vladimír Věla si skicuje nejen při svých cestách, ale vědomě vyjíždí do okolí a mapuje Český ráj, Lužické hory, Jizerky. Jeho práce však nevykazují realistické tendence. Někdy sice má potřebu zaznamenat konkrétní monument v krajině, ale přednost dává anonymním polím, lukám a lesům, které jsou pro něj ale známými místy z dětství nebo která dlouhodobě pozoruje např. při jízdě autem. V této souvislosti je také zajímavé zmínit jeho barevnou paletu. Věla se zejména v posledním období uchyluje téměř k monochromní malbě, kterou využívá i při krajinomalbě. Používání tlumené „nehezke“ barevnosti však neznamená, že by nebyl dobrým koloristou. Neobvyklý výběr barev dokáže většinou velice osobitě oživit bohatostí valérů nebo kontrastním barevným prvkem, který výjevu dodává na dynamičnosti.

Vladimír Věla patří k výrazným osobnostem, které si jdou svou vlastní cestou a hledají stále něco nového. Impulsy, které ho posouvají dále v jeho práci, nalézá přirozeně a stejně tak s nimi i nakládá, volně a svobodně. Přestože neulpívá v zajetých kolejkách a nevyhovuje mu plytkost a stereotyp, má úctu k tradici a kontinuitě dějů, z nichž čerpá a které k nám z jeho prací zároveň promlouvají.

TVOŘÍM NESNADNO A POMALU

(Protože se s Vladimírem dlouho a dobře známe, při rozhovoru mu tykám.)

Kdo tě v dětství přivedl k výtvarnu? Měl jsi nějaký vzor v rodině?

K výtvarnu mě přivedl můj dědeček Vladimír. Radil mi, jak nakreslit pro mě tehdy důležité věci jako třeba loď, hrad nebo jak dobře obkreslit obrázky Josefa Lady. Ve čtrnácti mi koupil k Vánocům olejové barvy a tím to začalo...

Výběr střední školy byl pak celkem jasný. Jak vůbec vzpomínáš na turnovskou „špéru“? Ovlivnil tě výrazně některý z pedagogů v tvorbě i v rozhodnutí pokračovat dál ve studiu?

Šperkárna byla v devadesátých letech škola s vlastní výraznou identitou. Nebylo vůbec jednoduché se na ni dostat a taky bych se na ni nejspíš nedostal, kdyby neotvírali nový obor... Každý student byl tehdy originál a tvrdě na tom pracoval. Pořádali jsme hodně mejdanů, bylo dost školních kapel, které k tomu hrály... Měli jsme tehdy v domě u pana starosty Šolce zkušebnu, kde jsme vyhrávali, ale taky kreslili nahatý holky. Prostě skoro každý měl chuť něco dělat.

Rád vzpomínám na Jaroslava Marka. Jezdili jsme pozorovat výlovy rybníku, procházet se do přírody a ochutnávat vína k Vlkům do Mladé Boleslavi. Jeho volnomyšlenkářský přístup k výuce byl pro mě zásadní a pozitivní. Naučil mě rozhodnout se sám, dělat důsledně věci, které mě baví. Tak jsem už ve třetáku spíš maloval, než abych odlejšoval sochy. Někdo jiný například opravoval motory atd. Všechno bylo v naprostém svobodném pořádku. Ještě bych rád jmenoval Jaroslava Typlta, který nás měl na dějiny umění a tehdejšího ředitele Václava Žatečku, skvělého člověka a umělce, bez kterého by nejen pro mě tehdy nebylo nic.

V roce 2000 jsi nastoupil k prof. Zdeňku Bernovi do Ateliéru klasických malířských technik, ve kterém jsi zůstal 3 roky. Jak bys toto období popsal? Co pro tebe bylo tehdy důležité? Byl jsi vlastně na začátku...

Mám pocit, že jsem stále na začátku...

Ještě před AVU jsem prošel ve svém domácím malování všechny ismy a na závěr jsem drtil sklo a zalajval ho nitrolakem, navrch pak přišel nápis Fine. Bylo to důležité a náročné studijní období na pracáku.

Počátkem vysvobození pro mě byl výlet do Hradce Králové, kde jsem narazil na obraz Zdeňka Berana a byl jsem jím nadšen. Doma jsem se pak začal intenzivně zabírat realitou, fotil jsem, kreslil, maloval a prohlížel staré mistry. Namaloval jsem realistické obrazy Krys a s nimi jsem byl přijat na AVU.

Jaký byl důvod k odchodu do jiného ateliéru? Proč sis vybral zrovna Ateliér intermediální tvorby? Pokud vím, tak jsi se stejně např. novým mé-

Dušičky, 2006, akryl na dřevě, 30 × 50 cm.

Doba postní, 2005, 30 × 50 cm.

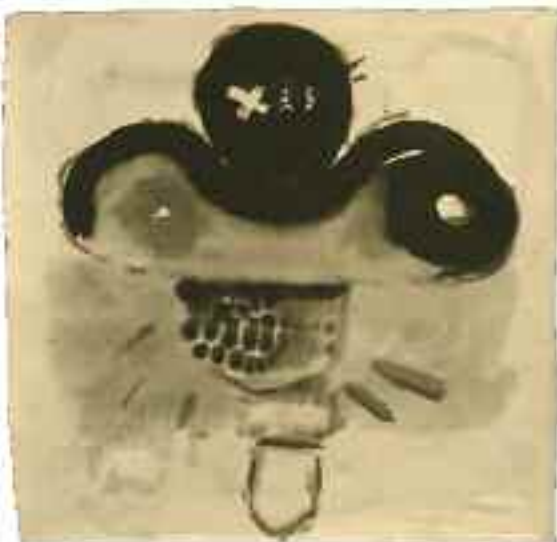

Dušičky I, 2006, kombinovaná technika na plátně, 180 × 150 cm.

diím nebo konceptuálnímu umění nikdy příliš nevěnoval.

Ke Knížákovi jsem přestoupil, protože jsem chtěl vyzkoušet své vyjadřovací možnosti, témata, a především, jak se brzy ukázalo, jaksi intermediálně uvažovat o malbě. Dívat se na věci z jiného zorného úhlu – z více zorných úhlů zároveň... Knížákův ateliér byl pro mě v tomto ohledu logicky jedinou možností.

Milan Knížák, vedoucí ateliéru intermediální tvorby, je kontroverzní osobnost, která je buď adorována nebo zatracována. Jak ho vidíš ty pohledem jeho bývalého studenta? Vyhovoval ti jeho přístup a způsob výuky?

Jeho přístup a zrovna tak přístup Zdeňka Berana mi velice vyhovoval, jinak bych u nich nestudoval. Kam přestoupíte a kde studujete je totiž jenom na vás. Obou si jich vážím a přirozeně stojím na Knížákově straně. Jeho názory jsou podloženy znalostí,

logikou věcí a současně citem. Často to prokazuje jeho umění, ale i veřejné počiny. Rozhodně ho však nemohu zatracovat ani adorovat. To náleží odborníkům... (Smích.) Je to člověk...

Jakým způsobem se proměnila tvoje tvorba v průběhu studia? Myslím po stránce formální i obsahové. Jak bys proměny stručně charakterizoval?

Proměnila se skvěle a těším se, jsem zvědav, jak se bude proměňovat dál.

Kresby na této dvoustraně z cyklu Kyproplej, 2008–2009, tuš, papír, cca 15 × 25 cm.

*Virgulka II, 2009, akryl na plátně,
90 × 150 cm.*

*Znamení, 2006, kombinovaná technika
na desce, 110 × 140 cm.*

*Schránka I, 2008, akryl a sprej na plátně,
200 × 90 cm.*

*Hlava I, 2009, akryl a sprej na plátně,
60 × 50 cm.*

*Jednorožec, 2008, akryl a sprej na plátně,
200 × 160 cm.*

Sova, 2009, akryl a sprej na plátně, 70 × 60 cm.

Jak vlastně tvoje obrazy vznikají? Tvoříš snadno a rychle, nebo se dílo rodí pomalu, postupně a s rozvahou?

Tvořím nesnadno a pomalu. Nejnebezpečnější u malování mi přijde přemejšlení – vymejšlení... z toho důvodu nemám rád malíře-dizajnery, i když je to v současnosti velký hit. Málokdy kreslím přípravné skici, v mém případě – pakliže to předkresluji atd., tak to většinou vymrtvím... a pak zašepsuji. K čistému plátnu přistupuji vlastně jenom s pocitem, který ve mně dlouho sídlí. Jeho vyjádření je pak odvislé od vytrvalosti a pracovitosti. Přestože je to uděláno zdánlivě na první dobrou, opak je pravdou. O to mi taky trochu jde. Hodně obrazy odkládám a pozoruji, některé řeším dlouhá období. Když se to pak najednou sejde, je to pro mě malý zázrak.

Jak moc je pro tebe důležitá kresba?

Moc nerozumím otázce... Řadu let už nepracuji s fotografií jako studií pro obraz, fotka je pro mě v tomto ohledu chudoba. Místo toho mi nastoupila kresba a je pro mě samo sebou důležitá. Pracuji s pocitem, představou, s vizuální pamětí – pakliže mě něco zaujme, dívám se. Třeba určité konkrétní krajiny kreslím a maluji po čase z paměti. Jsou pak reálnější... Kresbu využívám, když chci něco rychle zachytit, když jsem přeplněn představami, když maluji a vyvstanou nová řešení, tak přestávám malovat a kreslím. Je to základ... i vrchol...

A co barevnost? Dlouhodobě ladíš obrazy do šedí a hnědí, jejichž kombinace nejsou někdy na první pohled oku příliš lahodící.

Nevím, co komu lahodí, často zírám, když mluvíme o barvách, např. na fasádách baráků...

Černý nebo jiný tmavý flek kterým jsem se ve svých věcech v poslední době zaobíral, pro mě představuje základ figury a dál především formu (dutiinu), ve které se může zračit určitý pocit. Na tuto figurální skvrnu kladu různé další prvky, které ji mohou, jak doufám, umocnit a o něco málo zkonkretizovat. Se stejným úmyslem do obrazu kladu drobný barevný akcent. Vnímám potom svůj víceméně nebarevný obraz jako základ, na který je možné v duchu projektovat nějakou barevnost. Mám pocit, že tak jako já má i pozorovatel možnost vyřešit si fasádu obrazu do značné míry po svém.

Pocházíš a částečně žiješ v krásné a romantické krajině Českého ráje. Myslíš, že tě nějak ovlivnila? Petr Vaňous o tobě v jednom textu napsal, že díky původu v Podkrkonoší máš blízko k přírodní spiritualitě. Souhlasíš s jeho názorem?

Rajská krajina je pro mě stálou komunikací a jsem s ní pevně spjat a vždy budu. S jeho názorem mohu souhlasit. Například vím, že mladý Kupka byl spiritistou v Podkrkonoší a naše básnířka M. V. Ježková ve stejné době studovala okultní vědy atd. Cítím v tom jakési „rodinné zázemí“.

Myslíš si obecně, že v dnešní době globalizace a neuvěřitelných komunikačních možností má vliv na tvorbu prostor a krajina, v níž se pohybuješ?

To je zcela jisté, na každého má vliv prostředí, ve kterém žije.

Paradoxně s rozvojem technických možností se zdá, že lidé naopak mají s komunikací problémy. Neumějí si naslouchat, diskutovat, říct si na rovinu svůj názor. Jak se na to díváš a jak se s tím vyrovnáváš? Ty mi přijdeš jako jeden z těch, kteří s tím problémy nemají...

Taky s tím mám problémy, ale snažím se.

Jak vnímáš ohlasy publika? Jak velký mají pro tebe význam? Tvoříš kvůli sobě, ale i kvůli lidem... Nebo ne?

Tvořím kvůli sobě a věřím, že tak může vzniknout věc, která někoho osloví. Skutečně tu práci spatřím, a tím něco pocítím. Z toho mám radost. Jinak publikum je malé. Určitě je v tomhle ohledu lepší být fotbalistou nebo, jak nám radil Zdeněk Beran, zpěvákem. Nejdřív bohem zpívajícím a pak i bohem malujícím.

Pracuješ na jedné soukromé výtvarné škole. Jak se ti daří skloubit běžný život a každodenní starosti s ním spojené a čas na volnou tvorbu? Mně se zdá, že se ti podařilo celkem úspěšně skloubit zaměstnání s malováním.

Umění je pro mě zatím nejpodstatnější a zaměstnání výdělečná činnost, kterou se snažím dělat svědomitě. Každý, kdo něco vytváří a má tu nutnost, to musí mezi sebou poladit. Mně se to teď naštěstí daří. Mám pocit, že Umění se dost dobře nedá dělat pro peníze – to je u nás dost o ničem – a pro slávu. I když pro slávu možná ano, když se třeba vysereš někde v galerii. To historici potom taky určitě sepíšou...

Co chystáš do budoucna? Na čem teď pracuješ?

Těším se na budoucnost, řežu dřevorez a carvingové oblouky.

VLADIMÍR VĚLA se narodil 27. července 1980 v Turnově. V roce 1998 ukončil středoškolská studia na SUPŠ v Turnově, obor lití kovů. O rok později byl přijat na VOŠ do Jablonce nad Nisou, obor ražená a litá medaile. V letech 2000 až 2006 studoval Akademii výtvarných umění v Praze, nejprve v Ateliéru klasických malířských technik prof. Zdeňka Berana a poté v Ateliéru intermedialní tvorby prof. Milana Knížáka. Má za sebou několik samostatných výstav a řadu skupinových. Nejvýrazněji na sebe upozornil opakovanou účastí na Zlínském salonu mladých (vystavující vybírá odborná porota) a dvojnásobnou účastí ve finále Ceny 333 pořádanou Národní galerií v Praze. V roce 2010 proběhla tři jeho samostatné výstavy a to v Oblastní galerii v Liberci, Alšově jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou a Galerii U Rytíře v Liberci. Jeho dílo je zastoupeno v Národní galerii v Praze a soukromých sbírkách. Od roku 2006 vyučuje na Soukromé střední škole reklamní tvorby Michael. Žije a pracuje v Turnově a Praze. (www.vladimirvela.cz, vladimirvela@seznam.cz)

MARKÉTA KROUPOVÁ se narodila roku 1979 v Turnově. Po absolvování gymnázia tamtéž studovala na Katedře dějin výtvarných umění UP v Olomouci. Studium dokončila roku 2004 a od té doby pracuje jako kurátorka sbírky kresby a grafiky v Oblastní galerii v Liberci. Zejména připravuje výstavy prací na papíře soudobých českých výtvarníků, ale také výběrové výstavy staré grafiky ze sbírek galerie. Angažuje se v profesní organizaci Rada galerií české republiky.

Otto Hejnic
**Ladislav Postupa
 osmdesátiletý**

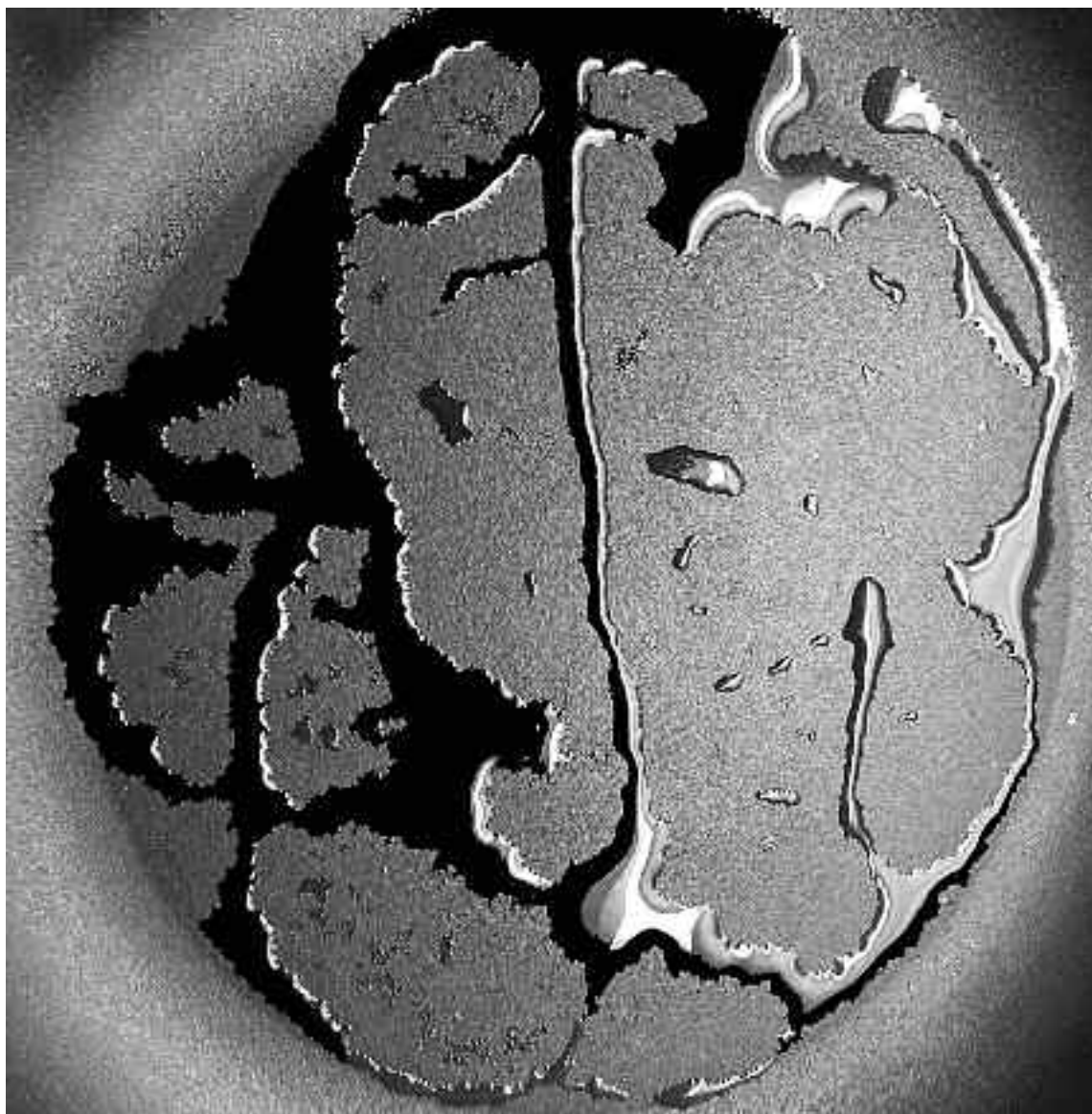
Ladislav Postupa se narodil 21. 9. 1929 v Náchodě, původně pracoval jako projektant. Tématicky mají jeho práce asi nejbliže k Emilie Medkové, Vilému Reichmannovi a k imaginativní malbě, ovlivnění surrealismem je na jeho díle patrné dodnes.

Jeho krédo je, že nalezené předměty mohou nést i jiné poslání, než které jim určila realita, v ateliéru se stávají něčím jiným. Smyslem není odhalování krásy všedních věcí, ale ty mu slouží jako materiál k uplatnění vlastní představy. Vychází z černobílé fotografie a vytváří jakési estetizované tajemno, nutí pracovat fantazii diváka. Důležité jsou názvy jednotlivých děl, které přidávají fotografiím a fotogra-

fikám existenciální podtext. Autor motivy nehledá, ale sám je vytváří. Časem ně-

kteří motivy, například ženský akt, opouští, ale mezi artefakty vytvořenými v letošním roce a před dvaceti lety najdeme vnitřní souvislost, Postupa jde dál, bez uměleckých odboček, svojí jedinečnou vlastní cestou.

Ladislav Postupa v roce 1959 uveřejňuje první fotografie, v roce 1962 se účastní založení Studia výtvarné fotografie v Liberci, roku 1967 najímá v Liberci fotoateliér a začíná profesionálně fotografovat, provádí první fotografie na deskách jako nástěnný obraz, v roce 1970 přihlašuje čs. patent umožňující povrchovou úpravu fotografií na deskách.

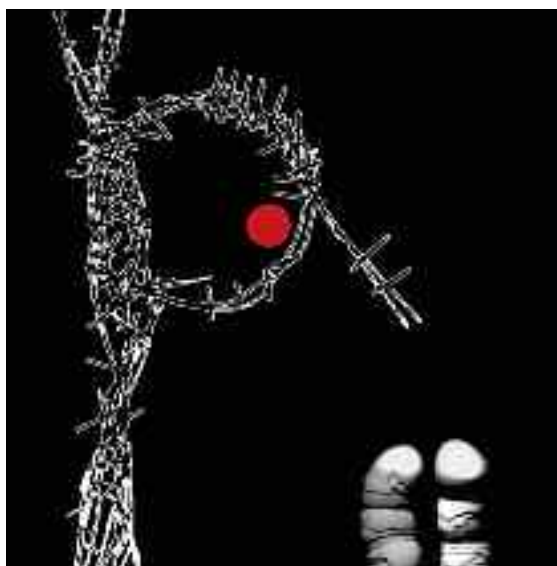
Portrétovaný, 2009

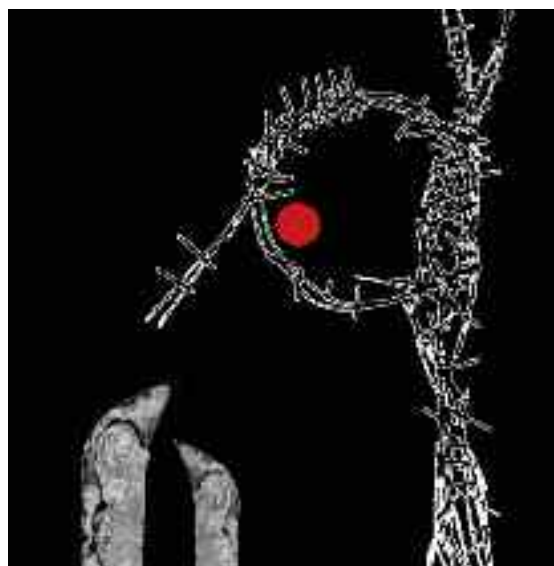
Létavice.

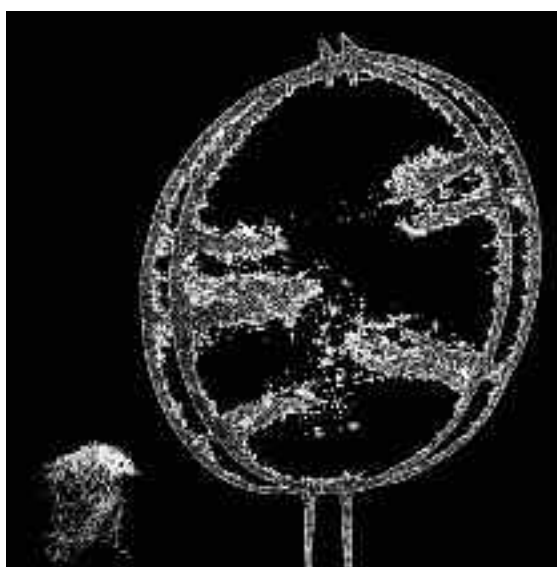
Uštknutí, 2005.

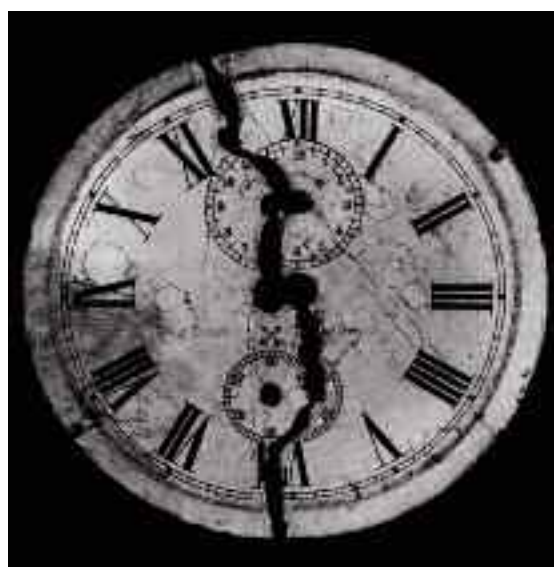
Badatel 5.

Badatel 4.

Elf a penízek, 2010.

Marnost.

Promiňte, že opakují známou věc, ale fotografie i grafiky jsou na papíře, který přijímá vlhkost a je citlivý na světlo, proto se vystavují většinou za sklem, které se leskne a jen po určité době. Postupův patent umožňuje fotografický obraz ustálit na deskách s povrchovou konzervační a antireflexní úpravou. Fotografie nebo grafika přenesená na desku funguje jako závěsný obraz, může viset na stěně několik desítek let. Díky tomu si artefakty Ladislava Postupy našly cestu do škol a dalších veřejných místností, přiblížily moderní umění lidem, kteří do galerií nechodí. Velký návrat nestora liberecké fotografie a grafiky se odehrál 18. ledna 2010 v liberecké galerii U Rytíře, kde byl vystaven průřez jeho dosavadním dílem.

Ladislav Postupa i po osmdesátce, ke které mu blahopřál ministr kultury Václav Riedlbauch, aktivně tvoří a vystavuje. Domácí liberecké výstavě U Rytíře předcházely v roce 2009 souborné výstavy v Ga-

lerii Nessim (Budapest) a Galerii Objekte W. F. Maurer (München), nyní připravuje další zahraniční výstavy.

O autorovi a jeho díle vyšlo: Jiří Janáček, *Fotografie Ladislava Postupy*, SN 1967; Josef Král, *Monografie Ladislav Postupa*, 1992; Petr Flejberk, *Ladislav Postupa, E' pericoloso sporgesì*, 2008.

Nedůležitější publikace, ve kterých je zastoupen: Antonín Dufek, *Černobílá fotografie*, Praha 1967; Antonín Dufek, *Encyklopedie ASCO*, Praha, 1993; Vladimír Birgus, *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha, 1995; Aleš Kuneš, *Katalog surrealistické incidence*, Praha, 1996; M. Auer, *Photographers Encyclopaedia International*, Hermance, 1998; *Slovník výtvarných umělců*, Ostrava, 2003.

Postupa je zastoupen v řadě sbírek, např.: Victoria and Albert Museum, London, Maison Européenne de la Photographie, Paris, Bibliothèque nationale de France, Paris, The Art Institute of Chicago.

Iluze, 2009

Roman Karpaš

Mladá fotografie

Liberecko nikdy nemělo nouzi o vynikající umělecké fotografie. Kromě profesionálů (ze starší generace např.

Čestmíra Krátkého, Viléma Boháče, Jana Pikouse, Ladislava Postupy, Miloslava Kalíka) zde vždy existovalo množství amatérů v tom nejlepší slova smyslu. V šedesátých letech vzniklo v Liberci Studio výtvarné fotografie, Severočeské nakladatelství začalo vydávat monografie, neprofesionální fotografie sdružoval Fomaklub (existuje už od roku 1948). Od července 1966 začala fungovat v Hejnicích výstavní síň Jizerského fotoklubu ČSF, jehož duší dodnes zůstal skvělý fotograf Jiří Bartoš. V roce 1972 vznikla celostátní fotografická soutěž s horolezeckou a později také krajinářskou tematikou nazvaná Štít Viléma Heckela. O tři roky později založil fotograf Karel Čtveráček při Okresním kulturním středisku v Liberci Malou výstavní síň, kde se představili nejlepší ze zdejších tvůrců i přední českoslovenští umělci. Při Dopravním podniku města Liberce vznikl v roce 1977 další dosud existující klub v čele s fotografem Petrem Šimrem (dnes nese název Obscura). Ve Fomaklubu se pod vedením Zdeňka Lína zformovala skupina 7F, jež na sebe upozornila i mimo severní Čechy. Těžké chvíle naopak prožívali během normalizace profesionální fotografové, kteří měli potíže s vystavováním i publikováním.

Polistopadový vývoj odsunul fotografii na čas mimo vlnu zájmu. Profesionální umělci se se zpožděním dočkali určité satisfakce a dostali konečně možnost vystavovat bez problémů i v zahraničí. Pro mnohé z nich to ale přes všechny úspěchy přišlo pozdě. Pro

tradiční fotografovy-krajináře se otevřely možnosti publikovat v obrazových knihách o regionu (Siegfried Weiss,

Bohumil Jakoubě, Roman Kurs, Milan Drahoňovský ad.). Překotná doba přinesla také negativa, třeba zavření hejnické výstavní síně (1990), kde se v ústraní prezentovalo mnoho předních československých i zahraničních fotografů, kteří by v Liberci „neprošli“. Skončila bohužel i téměř dvacetiletá tradice výstav Štít Viléma Heckela, protože se po zániku OKS ne našel nikdo, kdo by v ní pokračoval. Malou výstavní síň se naštěstí podařilo díky podpoře města i spolupráci s podnikem Foma zachovat. Během devadesátých let se vyprofilovala ve fotogalerii, které vtiskl jasný dramaturgický řád a vysokou úroveň dlouholetý kurátor Jaromír Typlt.

Po době velkých změn se dal očekávat nástup nové generace fotografů. Ze studií na FAMU se do Liberce vrátili jako profesionální fotografové Karel Došek a Michael Čtveráček, profesionalizoval se Jiří Jiroutek a Šimon Pikous. V Lomnici nad Popelkou působí Jaroslav Bárta. Mezi fotografovy s uměleckými ambicemi se propracoval Miloš Kirchner. Uvést by se dala i mnohá další jména.

Časem se začali objevovat zajímaví fotografové-amatéři. Pro jejich vývoj měla velký význam možnost studovat také mimo FAMU, kde je přísnější výběr a limitovaný počet studentů, např. na již zavedeném Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě a později na katedře fotografie Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. V roce 2005 se několik mladých fotografů, většinou absolventů výše uvedených

Šimon Pikous

Ivan Acher, z cyklu Dušičky, 2008.

škol, sdružilo do Klubu 7,65. I nadějní začátečníci dostali možnost vystavovat ve Fotokavárně sousedící s Malou výstavní síní a později v předsáli Galerie U Rytíře v suterénu liberecké radnice. Díky tomu všemu se začala na veřejnost dostávat nová jména.

Asi nejpřehledněji ukázala nástup nové generace výstava *Motiv / 2009*, která proběhla o prázdninách loňského roku v Galerii U Rytíře. Jednalo se o soutěžní přehlídku za účasti 20 fotografů. První místo získal Josef Honzík a třetí Zdeněk Lín, oba již klasické liberecké fotografie. Z nových tváří zabodovala Jana Hunterová (2. místo), Roman Machek (čestné uznání) a také již neznámý Ivan Acher (čestné uznání). Dále se zúčastnili Kateřina Blabolová, Ivan Brabec, Vojta Dědek, Milada Dománková, Jan Harant, Václav Lahovský, Jiří Novák, Petr Ozogan, Maxmilián a Libor Paskovský, Renata Straková, Břetislav Svozil, Petr Šuta, Vladimír Vlk a Martin Votava. Výstava se vyznačovala vzácnou vyrovnaností a pro mě představovala určitý zlom, takže jsem pojal myšlenku představit co nejvíce tvůrců v novém čísle Kalmanachu. Práce na něm se ale zdržely a těsně před dokončením se uskutečnila další zajímavá fotovýstava, tentokrát v úplně jiných podmínkách.

Ve dnech 10.–11. července uspořádal Klub 7,65 a agentura YaFa s hosty výstavu nazvanou *Blaupunkt 2010*. Jméno je odvozeno od válečné firmy, jež využívala poslední dosud zachovanou, ale nyní už zcela vybydlenou tovární budovu bývalé Textilany, kde se tato trochu pirátská akce odehrála. Zúčastnili se Eva Böhmová, Roman Dobeš, Míla Teta Dománková, Kendra Hoover, Petr Hošek, Zuzka Kocůmová, Lenka Kolkusová, Marcela Kotalová, Karel Kučera, Roman Machek, Věra Machková, Libores Matoušek, Jirka Novák, Jakub Nykos Ouhřabka, Petr Ozogan, Šimon Pikous, Janina Pilnáčková a Renata Straková. Nejvíce mě zaujal Šimon Pikous velkoformátovými aranžovanými fotografiemi z prostředí supermarketu, které lze chápat jako aktuální podobenství o křivícím tlaku peněz a spotřebního stylu života na člověka, jenž si může zachovat vlastní tvář jedině pod maskou jako klaun. Přímou s prostorem tovární haly pracoval Libores Matoušek. Mužský akt s kufrem v ruce nafo-

Jiří Novák: Industriál.

Roman Machek: Objekty v krabicí.

tografoval z osmi úhlů pohledu a fotografie rozvěsil do kruhu tak, jak by scénu z toho místa viděl divák. V pomyslném středu ale už nestál člověk, nýbrž samotný kufr. Metodou zmmoženi pracoval i Roman Machek, který spojil pohledy do krabic s banálními předměty do čtveřic, a ty pak instaloval v další zavěšené krabicí. S prostředím zdevastovaného průmyslového objektu souzněl i cyklus Petra Ozogana o zániku obchodního domu Ještěd, téma, jemuž se autor programově věnuje již dva roky. Zajímavá byla i většina ostatních snímků.

Pro účely tohoto vydání Kalmanachu jsem vybral několik fotografií z obou výstav. Musel jsem přitom respektovat aspoň minimální souvztažnost k literárnímu příspěvku, daný počet barevných stran a další omezující kritéria. Je to tedy jen drobná sonda do stavu fotografie v kraji, ale domnívám se, že i tak může vypovídat o nové nastupující generaci. Některé zajímavé snímky sice musely zůstat stranou, ale za rok vyjde Kalmanach znovu...

Petr Ozogan instaluje své fotografie.

František Vydra

Pohledy přes hranice aneb Kde domov můj?

Žiji na Liberecku již celých šedesát let, zatímco v kraji, kde jsem se kdysi narodil a kte-

rý bych tedy měl plným právem nazývat svým domovem, jsem strávil pouhých prvních dvanáct roků svého života. Skončila druhá světová válka a více než polovina obyvatel mé rodné vesnice na Rakovnicku se v krátké době přestěhovala do různých částí pohraničí. Vláda tehdy vyzývala občany, aby pomohli urychleně osídlit pohraniční oblasti, odkud bylo v průběhu dvou prvních poválečných let vystěhováno německé obyvatelstvo.

Co je to domov? Je to opravdu tak zbytečná otázka?

Abychom si mohli svůj (nový) domov zamilovat a mít k němu vřelý, blízký vztah, měli bychom jej blíže poznat a co nejvíce o něm vědět. Něco nám prozradí staré pohlednice, o mnohém nás poučí vlastivědná literatura. K nezaplacení jsou rozhovory s lidmi, kteří v těch místech žijí déle než my a mají již spoustu osobních poznatků a zážitků. Nejlepší zřejmě je svůj rodný kraj křížem krážem procestovat a poznat jej co nejdůkladněji. Někoho zaujmou přírodní krásy kraje, jiného díla rukou předchozích generací, projevy folkloru či dávné pověsti. Postupně poznáváme, že i zdánlivě všední kraj má bohatou historii, pro nás však dříve skrytou. Zním mnoho svých spoluobčanů, kteří žijí na Liberecku desítky let, avšak přesto necítí potřebu dozvědět se více o jeho minulosti a historických souvislostech.

Já za svůj „nový“ domov považuji kraj podél naší **česko-německo-polské severní hranice**, konkrétně úsek **od Varnsdorfu přes Žitavu až po Nové Město pod Smrkem**. Bývaly doby, kdy se v této oblasti na obou stranách státní hranice hovořilo všude německy.

Při exkurzi do dávné minulosti – do období od 6. do 12. století – však zjistíme, že se v tomto kraji, pokrytém tehdy pralesy a neobděláném dosud pracovitou lidskou rukou, ozývala v těch vzdálených dobách slovanská řeč, které bychom do značné míry rozuměli. Tehdy se z východu na území dnešní České republiky a velké části Německa stěhovaly **desítky slovanských kmenů**, jejichž jména historici dobře znají. Patří k nim např. Stodorané, Ratarové, Črepěňané, Chyžini, Glomačové, Gliňané, Drevjané, Vagrové, Dolenci a jiní.

Z těch dávných dob se dodnes zachovaly na mapách Německa stovky zkomolených slovanských zeměpisných názvů, avšak tamní obyvatelé postupně podlehli násilné germanizaci a nikdo tam již slovanskou řeč nezná ani nepoužívá. Smutnou připomín-

kou oné dávné tragédie jsou dodnes názvy jako např. Prerow, Ribnitz, Schwerin, Saren-

seck (Žernoseky), Leipzig, Breege, Byhleguhre (Bílá Hora), Stargard a stovky dalších...

A co v našem blízkém okolí?

Grottaw (grod, hrad – Hrádek), **Zittau** (žito – Žitava), **Poritsch** (poříčí – dnešní polský Porajów)... Také tyto názvy dodnes prozrazují neklamně svůj prastarý slovanský původ.

Nejen naše, ale také německé historické prameny uvádějí, že byla **Chrastava**, kde bydlím, založena slovanským kmenem Milčanů. Osada, kterou před tisíci let postavili ve tvaru tzv. okrouhlice na místě nynějšího náměstí, prý se jmenovala „U Chrosću“. Tento název v sobě skrývá slovanský základ „chrastí“ či „chrást“. Odtud je pouhý krůček k dnešnímu názvu.

Byl to tehdy **boj křesťanství** (Frankové, Němci) **proti pohanům** (západní Slované), boj nemilosrdný, neúprosný, vedený ohněm a mečem. Popust'me uzdu své bezbřehé fantazii a zaposlouchejme se do drsného válečného pokřiku vítězů i srdceryvného sténání obětí.

Možná, že v našem okolí – na Hvozdu či na Luži – stávala kdysi pohanská obětiště s neuměle vytesanými dřevěnými modlami pohanských božstev, z nichž nejvyšší byl Svantovít.

Přemyslovští panovníci zvali již od 13. století do řídké obydlených pohraničních končin německé osadníky. Pilná práce desítek generací německých kolonistů změnila postupně dřívější pustinu v dnešní kulturní krajinu. Takže dávní předkové německých obyvatel Liberecka nepřišli kdysi do tohoto kraje jako dobyvatelé či vetřelci, ale na pozvání českých králů.

ŠLUKNOVSKÝ VÝBĚŽEK

Ten můj nový domov začíná **Šluknovským výběžkem**. O krásách tzv. Zadní země psal zasvěceně dr. M. Nevrlý a také já jsem se osobně přesvědčil při svém putování oním krajem, že je tamní končina podmanivá a poněkud zádumčivá, skrývající mnohá tajemství. Rozhled z mohutného oblouku pískovcové Pravčické brány na českou i německou stranu je skutečně úchvatný.

Zapůsobilo na mne městečko **Krásná Lípa**. Je tu dnes sídlo Správy chráněné krajinné oblasti Labské pískovce a z historie první poloviny dvacátého století mě ohromilo zjištění, že tu bývala dílna na výrobu motocyklů neobvyklého tvaru a velikosti s názvem Čechie – Böhmerland. Dodnes jsou tyto obdivuhod-

né, unikátní stroje chloubou těch, kteří je vlastní. Pořádají dokonce srazy a přehlídky svých naleštěných miláčků.

V nedaleké **Chřibské** nás upoutá budova tamní radnice v pseudogotickém stylu a určitě nás překvapí zjištění, že zde byla a stále je nejstarší sklárna u nás. V tomto malebném městečku si můžeme také prohlédnout nevelké muzeum, které podává svědectví o nevěšdním životě zdejšího rodáka **Tadeáše Haenkeho**, který probádal část amazonských pralesů. Tam, daleko od domova, také zemřel.

Pokaždé, když se vypravím do **Rumburka**, potěší mě pohled na mnohé budovy v centru města, které si dodnes uchovaly jakousi architektonickou výjimečnost a nevěšdní půvab. Významnou stavbou, jež město proslavila široko daleko, je samozřejmě slavná Loreta.

Město vešlo do naší historie také vojenskou vzpourou našich pradědů, která věštila brzký konec první světové války. Odvážní povstalci se tehdy bohužel úsvitu blížící se svobody již nedočkali.

K siluetě města neodmyslitelně patří také nedaleký vrch Dymník. Rád vzpomínám na výstup na jeho vrchol, na rozhlednu a příjemné posezení v restauraci pod kamennou věží.

Z kdysi významného hradu **Tolštejna** zbyla jenom zřícenina, která dodnes připomíná řádění švédské soldatesky za třicetileté války. Dnes si návštěvníci mohou zakoupit cestovní pas, který je opravňuje k putování po bývalém tolštejnském panství. Je to pouhá turistická atrakce, ale díky za ni.

Před dvěma lety jsem navštívil městečko **Jiřetín pod Jedlovou**. Tamější pan starosta Zoser je vynikající fotograf a nemálo se přičinil o to, že se Jiřetín stal „Obcí roku ČR“. Byla obnovena slavná křížová cesta a prohlídka dolu na stříbrnou rudu připomíná někdejší středověkou slávu těchto míst.

Poměrně častým cílem mých cest na sever se stal **Varnsdorf**. Vznikl teprve v 19. století spojením několika obcí a stal se důležitým centrem textilního průmyslu v severních Čechách. Město na česko-německé hranici, české město s německým jménem. Nádherný pohled se otvírá z výletní restaurace na vrchu Hrádek.

Díky převaze textilu docházelo v tomto průmyslovém středisku ke značnému početnímu nepoměru mezi muži a ženami, což způsobovalo nemalé potíže.

Varnsdorf měl v poválečném období ještě svou druhou, poněkud odlišnou tvář. Po roce 1945 se stal „oknem do Lužice“. V letech 1946–49 zde vzniklo tzv. **Staškovo lužickosrbské gymnázium** pro několik set chlapců a děvčat z nedaleké Horní Lužice, rozvrácené nedávno skončenou válkou. Studenti byli velmi kladně ovlivněni několikaletým pobytem v sousední slovanské zemi a stali se později novou generací poválečné lužickosrbské inteligence.

V téže době se do města a okolních obcí přistěho-

valo několik set lužickosrbských žen, které tu našly práci v textilních továrnách, provdaly se zde a získaly po čase české státní občanství. Na místním hřbitově najdeme hrob lužickosrbského hudebního skladatele **Bjarnata Krawce**, který byl poctěn titulem „Čestný občan města Varnsdorfu“. Při náletu na Drážďany v únoru 1945 přišel o všechny svůj majetek. V rodinné hrobce je uložena také jeho dcera **Hanka Krawcec**, vynikající grafička a malířka.

Vzájemným stykům mezi Varnsdorfem a Lužicí bylo vždy příznivě nakloněno i vedení města. Pořádaly se autobusové zájezdy do budyšínského divadla, konaly se zde různé výstavy, byla uspořádána setkání bývalých lužickosrbských studentů v místech jejich pobytu v mládí atd.

V posledních letech se ve varnsdorfské městské knihovně pořádá každoročně **Svátek lužickosrbské poezie** za osobní účasti současných lužickosrbských autorů. Lužičtí Srbové mají dokonce pro Varnsdorf své vlastní pojmenování: Warnoćicy.

Bezprostředně za hranicemi, kde už několik let není nutné se prokazovat cestovním pasem, se rozkládá městečko **Seifhennersdorf**. Návštěvníka z Čech jistě překvapí, že zde najde tři zajímavá muzea. V jednom si může prohlédnout stovky dětských hraček (panenky), ve druhém jsou vystaveny železniční modely, ale to třetí, **Karáskovo muzeum**, by nás mělo při cestování zajímat nejvíc. Nacházíme se totiž v kraji, kde působil „český Jánošík“ – **Jan Karásek**. Zatímco čeští obyvatelé o něm nevědí většinou téměř nic, v saské Horní Lužici o jeho ušlechtilých činech vycházejí celé knihy.

Napůl pravda, napůl výmysl. Räuberhauptmann Johann Karasek, tedy náčelník loupežnické bandy, se narodil v roce 1764 v Praze na Smíchově. Vyučil se poctivému řemeslu, ale čekala jej dlouhá vojenská služba. Ta tehdy trvala neuvěřitelných čtrnáct let! Není divu, že mladí muži před odvodní komisí prchali do lesů. Karásek byl však chycen a uvězněn v terezínské pevnosti. Když se mu podařilo uprchnout také odtamtud, byl si vědom, že kdyby jej chytili podruhé, čekala by ho nepochybně šibenice. Proto se rozhodl opustit území habsburské říše a přejít přes lesy na území Saska. Prý se i tam pokoušel živit se poctivou prací, ale nakonec se přidal ke skupině lidových mstitelů a brzy se dostal do čela loupežnické bandy, která „bohatým brala a chudým dávala“. Vrchnost se snažila jej zajmout a uvěznit, ale nikdo jeho úkryt ani za vysokou peněžitou odměnu neprozradil. Chudí mu drželi palce, aby nebyl chycen. Teprve po delší době mu panští drábové přišli na stopu. Uvěznili jej v pevnostní věži v budyšínských městských hradbách, avšak chudina k němu projevovala velké sympatie a dožadovala se jeho propuštění. Proto byl nakonec tajně převezen do vězení v Drážďanech, kde v roce 1809 – zcela zapomenut a s podlomeným zdravím – zemřel. Ta věž se dodnes jmenuje Karasek-Turm.

POHOŘÍ NA ČESKÉ A NĚMECKÉ STRANĚ

Úsek naší státní hranice jižně od Varnsdorfu prochází **Lužickými horami**, které mají na německé straně název **Zittauer Gebirge**, tedy Žitavské pohoří. Severnímu českému pohoří vévodí hora Lausche, kterou jsme si přejmenovali na Luž. Zalistujeme-li však v německo-českém slovníku, zjistíme, že sloveso „lauschen“ znamená v překladu „číhat, naslouchat“ nebo „vyzvídat“. S Lužicí (Lausitz) má tedy sotva něco společného.

Hora **Luž** měří 793 metrů a její vrchol leží přesně na česko-německé hranici. Stávala tu horská restaurace, ale v lednu 1946 vyhořela. Pravý důvod nebyl nikdy přesně zjištěn, převládalo však mínění, že byl objekt zapálen úmyslně. Z vrcholu Luže je daleký rozhled jak do českého vnitrozemí (Bezdězy, Ralsko, Ještěd), tak i na Varnsdorf a Žitavu a dále na sever do německých rovin. Je nejen nejvyšším bodem tohoto našeho pohoří, ale současně i nejvyšší horou Německa na východ od Labe. Hora je opředená mnoha lidovými pověstmi.

Před mnoha lety jsme tam se synem a jeho kamarády založili tzv. vrcholovou knihu. Záznamů – českých i německých – v ní rychle přibývalo a během tří let byly hustě popsány stránky pěti tlustých knih.

Pobýval jsem na vrcholu Luže v každé roční době a tato hora se stala mým oblíbeným výletním cílem. Bývalo to neoficiální místo setkání našich i německých turistů. O silvestrovské noci se tu nebe každým rokem rozzářilo velkolepým ohňostrojem. Vzpomínám

do dnes na výstup na Luž za podzimního počasí v husté mlze. Již z dálky byl slyšet varovný zvuk zvonků na holích německých turistů, který napomáhal k lepší orientaci.

Mám rád **Horní** a **Dolní Světlou**. Jsou to nevelké podhorské vesničky, které se přizpůsobují se zpožděním rychle rostoucímu turistickému ruchu. Jsou zde v provozu lyžařské vleky, přibývá ubytovacích zařízení pro turisty a rekreanty.

Na německé straně je nevelká rozloha tohoto malého pohoří plně využívána k rekreaci. Co je tu možno hostům nabídnout?

Svěží horský vzduch, zdravé pěší procházky a výlety, výstup na vrchol Luže z německé strany, nepříliš náročné horolezecké terény na pískovcových skalních věžích, v zimě pak je zde možnost lyžování.

Velkou a oblíbenou atrakcí je již od 90. let 19. století **úzkokolejka**, která vedla dříve ze Žitavy do Ojvína (Oybin) a Jonsdorfu, opačným směrem pak do města Reichenau (dnešní polská Bogatynia) a odtud na české území až do Frýdlantu. Novodobý osud této trati je bohužel velmi smutný a dokazuje, že vedoucí politici nevidí někdy příliš daleko do budoucnosti. Na německém území trať zůstala a je dodnes plně využívána. Stala se z ní vyhledávaná turistická kuriozita. Na území, které získalo po válce Polsko, trať sice zůstala, ale není v provozu.

Nejsmutnější osud však potkal „**Heřmaničku**“ na české straně. Navzdory politickým heslům o přátelství mezi národy byla sice po válce na úseku z pohraničních Heřmanic do Frýdlantu po několik let využívána k nákladní i osobní dopravě, ale v době, kdy vznikl euroregion Nisa a v oblasti tzv. **Trojzemí** nebo **Trojmezi** se konají časté (mezinárodní) kulturní akce, byly koleje na českém úseku vytrhány a odvezeny do Sběrných surovin. To, že se na ni nezapomnělo, dokazuje každoroční vzpomínkový pochod „Po stopách Heřmaničky“. A tak si kladu otázku: Jak je možné, že v letech velkého zlepšení mezinárodních vztahů, kdy prakticky zmizely hranice mezi evropskými státy, není tato trať, spojující tři přátelštěné země, využívána? Kdo rozhodl o její likvidaci?

Nedaleko od německé státní hranice leží městečko **Jablonné v Podještědí** s obdivuhodnou stavbou baziliky sv. Vavřince a sv. Zdislavy, jejíž mohutná zelená kopule je viditelná již z velké dálky.

Nedaleko odtud vyčnívá nad hradbu lesů věž zámku **Lemberk**, který byl narychlo opevněn v době, kdy byly ve 13. století severní Čechy ohroženy vpádem Mongolů a Tatarů, k němuž naštěstí tehdy nedošlo.

Trvalo mi dlouho, než jsem uprostřed lesů poblíž osady Polesí našel tzv. „**třípanský kámen**“. Nachází se v místě, kde se kdysi stýkaly hranice tří panství: grabštejského, leberského a jablonského. Vyrytý letopočet **1680** připomíná rok, kdy vypuklo na mnoha místech v Čechách i zde na severu – selské povstání.

Chata na Luži na staré předválečné pohlednici.

Třípanský kámen v lesích poblíž osady Polesí u Rynoltic.

Hrad Lemberk, kde žila sv. Zdislava.

ZITAVA

A pak je tu **Žitava** – Zittau. Českému uchu název připomíná, že se tu v minulosti dařilo pěstování žita. Snad tu bývaly vyhlášené trhy s obilím. Němci si pro vysvětlení názvu svého města museli vymyslet jakousi vílu jménem Sittavia... Kdysi významné české město, založené králem Přemyslem Otakarem I., patřilo až do roku 1635 k Čechům.

V Žitavě jsem byl bezpočtukrát. Navzdory státní hranici, která nás odděluje, cítím tam pokaždé jakousi zvláštní atmosféru, jakési neviditelné pouto s českou zemí...

Staré fotografie prozrazují, že ve 20. letech 20. století po žitavských ulicích jezdily tramvaje, skutečnou zvláštností byla výroba automobilů značky Phänomen se třemi koly.

Žitava se stala v pobělohorské době novým domovem pro **desetitisíce českých nekatolíků**, kteří kvůli své víře museli opustit svou vlast. (Podle sdělení dr. V. Dudecka ze žitavského muzea sem tehdy přišlo asi 130 000 osob.)

Čeští bratři tu měli svou modlitebnu, v tiskárně Wáclawa Kleycha se tiskly tzv. **špalíčky**, které se nosily tajně po lesních stezkách do Čech v období tzv. temna. Byl to jakýsi intelektuální kontraband.

Přes hranice tu v různých dobách přecházeli pod rouškou noci často i ti obyčejní pašíři, kteří přenášeli v batohu cukr, sůl či alkohol.

Dva ze žitavských Čechů-exulantů, **Pescheck** a **Morawek**, byli významnými regionálními historiky a zaplali se natrvalo do dějin města.

Stál jsem kdysi v údivu před cennými žitavskými památkami, dvěma rozměrnými **postními plátny** (Fastttücher), která jsou evropskou raritou.

Jak si však vysvětlit, že **v roce 1945 se na Žitavsku a Zhořelecku hlásilo k české národnosti ně-**

kolik tisíc lidí? Byli to snad potomci těch, kteří v krytých vozech, naložených nejnepříjemnějším zařízením a tažených koňmi údolím Nisy, opouštěli po bělohorské tragédii navždy svou milovanou českou zem? Pravda je poněkud jiná...

V 80. letech 19. století se usadil na Žitavsku poměrně velký počet českých rodin, které sem přišly za prací (viz dipl. práce Mgr. Jiřího Zahradníka, Liberec). Udržovali čilý vlastenecký ruch a kulturní činnost i v německém prostředí.

Vzpomínám si, že při prohlídce žitavského hřbitova jsem nejednou narazil na česká příjmení, dost často všelijak zkomolená.

V roce 1945 byl v Žitavě dokonce zřízen **český národní výbor**, jehož předsedou byl Vladimír Knobloch. Byly navázány styky s Libercem, pořádaly se časté zájezdy libereckého divadla do Žitavy. Sovětská okupační správa přidělila dokonce žitavským Čechům budovu, která sloužila jako české kulturní středisko, byla tu tehdy i česká škola.

Tehdejší československé úřady využily této situace k uplatnění **územního nároku na oblast Žitavska** jako bývalé součásti historického území někdejšího Českého království. Existence aktivní české „menšiny“ na Žitavsku měla sloužit jako důkaz nepřetržité přítomnosti českého obyvatelstva v této oblasti. V letech 1945 až 1950 se vedla neúspěšná jednání o připojení Žitavska k naší republice (šlo o území ohraničené Šluknovským a Frýdlantským výběžkem). Tehdejší německé (stranické) orgány však tento nárok neuznaly za oprávněný a další jednání ztroskotala. Není bez zajímavosti, že **Žitava byla delší dobu českým městem** než později (až do dnes) městem německým.

Kláster Mariental mezi Žitavou a Zhořelcem, založený českou královnou Kunhutou.

Ať vlakem, či autem, projíždíme cestou do Žitavy přes sedmitisícový **Hrádek nad Nisou**. Při silnici můžeme vidět hrad **Grabštejn**, donedávna obývaný (a zpusťošný) vojenskou posádkou. Ze zažloutlých historických listin se dozvídáme, že na stejném místě prý kdysi stávala dřevěná milčanská tvrz Ulsytz, což dešifrujeme buď jako Vlčice nebo Olšice.

CELOSVĚTOVÉ SÍDLO ČESKÝCH BRATŘÍ – OCHRANOV

Asi patnáct kilometrů od Žitavy ve směru na Löbau leží městečko **Herrnhut**, které je známé také pod českým názvem **Ochranov**. Tam byla obnovena v polovině 18. století osobitá protestantská komunita **Unitas fratrum**, tedy Jednota bratrská, která vyvíjí dodnes prospěšnou misijní činnost v nejrůznějších částech světa a má v současné době **440 000 členů**.

Tito jinověrci sem přes značné potíže přišli ze severní Moravy z okolí Fulneku, Kunína a Suchdola nad Odrou. V roce 1732 tesař **Kristián David** jednal s hrabětem **Ludvíkem Mikulášem Zinzendorfem**, který jim umožnil, aby si na jeho panství založili osadu, kde by mohli svobodně vyznávat svou víru. Cestou přes Slezsko byli mnozí zatčeni, vyslýcháni, poslání zpět nebo mučeni a uvězněni. V cizině jsou známi jako **Moravští bratři** (Moravian Brethren).

Obnovili původní Jednotu bratrskou, jejímž posledním biskupem byl J. A. Komenský, a navázali na ni, ovšem v širším, celosvětovém měřítku. Prvním „ochranovským“ biskupem byl David Nitschmann, zvaný Tesař nebo Syndík.

Udivovalo mne, jaké oběti byli „bratři“ ochotni podstoupit při šíření křesťanství ve vzdálených, málo prozkoumaných částech světa. Mnozí byli zabiti pohanskými domorodci, jiní podlehli tropickým nemocem, proti kterým tehdy neměli žádnou ochranu (očkování).

Pozoruhodný je i bratrský **hřbitov pod horou Hutberg** se šesti tisíci prostých hrobů bez jakýchkoli ozdob, což má symbolizovat rovnost všech lidí ve smrti.

V údolí řeky Nisy, která tu tvoří státní hranici mezi Německem a Polskem, můžeme navštívit známý ženský cisterciácký klášter **Marienthal**. Je to pozoruhodná stavba. Dala jej postavit v polovině 13. století česká královna Kunhuta. Byl zničen husity, později dokonce celá stavba vyhořela. Teprve v období baroka byl opět obnoven.

RUŠNÁ STÁTNÍ HRANICE

Česko-německá hranice mezi Hrádkem nad Nisou a Žitavou bývala v minulosti často násilně porušována.

Tuto hranici překračovali v době třicetileté války obhroublí **švédští vojáci**, kteří si odváželi domů spoustu uměleckých cenností, nakradených u nás, mezi nimi i část vzácných rudolfinských sbírek.

Přes tuto hranici přecházely v 18. století desetitisíce náboženských exulantů z českého a moravského

vnitrozemí. V období sedmileté války tudy procházely **oddíly Prušáků**, za napoleonských válek tudy pochodovaly pluky **francouzských vojáků**. Nejrůzněji tu bylo bezpochyby v červnu 1866, kdy se od Žitavy do nitra Čech hrnuly **desetitisíce pruských infanteristů a početná kavalérie**, aby v krátké, ale nesmírně krvavé válce porazili rakouské vojsko u Hradce Králové. Každá válka je nespravedlivá a krutá, ale tehdy tisíce mladých životů vyhasly proto, že se střetly armády s nestejnou technickou úrovní zbraní. Pruské zadovky střelily rychleji a rakouští vojáci neměli šanci takto vyzbrojenou armádu porazit.

Na sklonku 30. let 20. století překračovali tuto hranici ilegálně českoslovenští **občané německé národnosti**, kteří navštěvovali v hitlerovské říši záškodnické kurzy tzv. **freikorpsu**. Přes stejnou hranici přecházeli naopak opačným směrem mnozí Němci, kteří nesouhlasili s Hitlerovými plány a rasovými zákony, např. spisovatel Heinrich Mann a jiní pokrokoví umělci. A v posledních týdnech před přijetím potupné Mnichovské „dohody“ tu docházelo k přepadání československých četnických stanic. Jen málokomu dnes něco říkají jména des. Zárybnického, učitele Kodeše z Frýdlantu či členů stanice finanční stráže v Srbské...

V únoru 1945 procházely frýdlantským výběžkem směrem na západ tisíce vyhublých **vězňů při tzv. pochodu smrti**, v těchto místech rachotily o tři měsíce později **pásky ruských tanků**, jež přivezly svobodu.

Přes stejnou hranici pak odcházeli krátce nato poníženi vysídlení Němci, kteří podlehli lživé nacistické propagandě a uvěřili, že patří k vyšší, čistší rase a že se brzy stanou pány celé Evropy! Bylo při tom zcela určitě spácháno mnoho bezpráví, museli odejít i ti, kteří se po celý život dřeli na svých políčkách a o politiku se nezajímali. Nenávisť vůči všemu německému byla však v období krátce po druhé světové válce tak silná, že se slovo Němci psalo tehdy – navzdory všem pravopisným pravidlům – s malým n. Když vyšly najevo utajované zločiny v koncentračních táborech, obyvatelé fašistické Velkoněmecké říše byli veřejným míněním dočasně vyloučeni z evropské civilizace.

Žitava, Liberec a Bogatynia jsou dnes centra tzv. **eurometropolitního území Nisa – Nysa**. Dnes se tu sice hovoří třemi různými jazyky, ale společnou minulost dokazují např. venkovské dřevěné stavby téhož typu, které označujeme společným názvem „**podstávkové domy**“.

Pořádají se nejrůznější přeshraniční kulturní a sportovní akce, dochází ke spolupráci partnerských měst, rok od roku sílí turistický ruch v této oblasti. Od dřívějších politických proklamací o přátelství se postoupilo ke skutečnému navazování dobrých sousedských vztahů.

Až k naší hranici sahají **ložiska lignitu** na polské straně. I dnes tu sice dýmají chladicí věže tepelných polských elektráren, ale od té doby, co tu byly instalovány účinné filtry, se situace podstatně zlepšila.

Obyvatelé Liberecka si dodnes pamatují, jak zhoubné následky měl jedovatý kouř se sirnými zplodinami na lesy v Jizerských horách.

Strávil jsem kdysi několik víkendů se svými studenty při vysazování mladých stromků a dobře si vzpomínám, jak po pouhých několika měsících začalo jehličí usychat a jeho barva se změnila ze zelené na rezivě hnědou.

Nedaleko osady **Loučná**, která patří k obci Andělka, najdeme v lese zbytky staroslovanského milčanského **hradíště Saň**. Je to jeden z mála zachovaných důkazů zdejšího slovanského osídlení a pochází pravděpodobně již z 8. století. Přítomnost slovanského živlu v několika dalších staletích v této oblasti dokazuje například nařízení z roku 1424, jímž se na biřštejnském (frýdlantském) panství zakazuje používání srbské (slovanské) řeči.

FRÝDLANTSKO

Frýdlantský výběžek znám vcelku dobře. Patnáct let jsem tam denně dojížděl autobusem jako profesor tamního gymnázia. Bohužel dnes trpí Frýdlantsko značným nedostatkem pracovních příležitostí pro své obyvatele. Stále se hledá řešení této tíživé situace, zatím však bez úspěchu.

Je to kraj přírodních krás a bohaté historie. V **Dolní Řasnici** se dodnes zachovala kovárna **Ondřeje** (Andrease) **Stelziga**, který se postavil do čela selského povstání na Frýdlantsku v roce 1680. Tuto zajímavou kapitolu z místní historie vylíčil poutavě ve svém románu „Železná koruna“ spisovatel Václav Kaplický.

Jezdívají jsme kdysi s batohy lahví, abychom si přímo z pramene načerpali chutnou minerálku poblíž **Nového Města pod Smrkem**.

To bývalo kdysi rušným hornickým centrem. Dobýval se tu cín a názvy dávno opuštěných škol bývaly nezvykle poetické, např. Beránek Boží, Bohatá útěcha, Ptačí zpěv či Nebeské vojsko... V 19. století zde většina obyvatel našla práci v textilkách barona Klingera, ale po jejich zavření jsou v současné době bohužel mnozí lidé bez práce.

Na vrcholu **Smrku** (1 124 m) byla před několika lety postavena moderní kovová **rohledna**. Hraniční přechod do sousedního Polska umožňuje navštívit kdysi slavné lázeňské městečko Flinsberg, které dnes známe pod názvem **Świeradów Zdrój**.

Jsmo u konce naší cesty. Domnívám se, že i ten neúplný výčet pozoruhodných přírodních zajímavostí i výtvorů lidského důmyslu a fantazie na tom nepřilíš dlouhém úseku na obou stranách naší státní hranice je dostatečně přesvědčivý, abychom si uvědomili, jak je náš domov úzce spjat s dávnou i nedávnou minulostí. Stanou-li se dnešní obyvatelé Trojzemí skutečně dobrými sousedy a přáteli, poučí-li se z následků štvavé propagandy, která přinesla tolik zbytečně zmařených životů, to ukáže budoucnost.

Poučení z minulosti svědčí o tom, že větší překážkou, než je různost jazyků, byla určitě nesnášenlivost odlišných náboženství a politických ideologií. Nastala doba, kdy není problémem přejít či přejet hranice sousedních států. Naštěstí už dávno minuly časy, kdy byli zatčeni a vyslýcháni třeba i houbaři, kteří při hledání hřibů nevědomky přešli hranici, aniž by měli jakékoli záškodnické úmysly.

Denně přibývá důkazů o tom, že je možno spolupracovat i přes hranice tří sousedních států. Snad se brzy dočkáme doby, kdy se přeshraniční akce nebudou pořádat pouze kvůli čerpání peněz z mezinárodních fondů, ale proto, aby obyvatelé našli k sobě blízký, osobní přátelský vztah.

FRANTIŠEK VYDRA se narodil roku 1933 na Rakovnicku, od roku 1949 žije v Chrastavě. Po maturitě na libereckém Gymnáziu F. X. Šaldy se stal učitelem na základní škole. Vystudoval FF UK v Praze obor ruština – angličtina a 15 let vyučoval na gymnáziu ve Frýdlantu. Jako důchodce působí ve funkci vedoucího městského infocentra a Městského muzea v Chrastavě. Ve školním roce 1949–50 se seznámil s lužickosrbskými studenty a od té doby trvá jeho hluboký zájem o tento nejmenší slovanský národ. Ovládá aktivně hornolužickou srbsštinu, přispívá do několika lužickosrbských časopisů. Pořádá zájezdy do Horní Lužice, informuje v našem tisku o lužickosrbské problematice. Vydal publikaci *Tonoucí ostrovy*, která seznamuje zájemce s historií, jazykem, folklorem i současnou situací Lužických Srbů.

Karel Zeman

Hudba uzdravuje Grabštejn

Grabštejn – Luděk Vele – Benefice jsou pojmy, které spolu téměř dvě desetiletí úzce souvisejí a jedno bez druhých přichází o část svého významu.

Areál Grabštejna sloužil po II. světové válce ozbrojeným silám k výcviku služebních psů. V roce 1970 přestala armáda objekt samotného hradu užívat, což urychlilo jeho chátrání. Luděk Vele je sólista opery Národního divadla Praha, který od roku 1993 pořádá na Grabštejně benefiční koncerty. Jejich prvotním účelem bylo získání finančních prostředků na opravu kaple sv. Barbory a přilákání po-

zornosti k polozapomenutému a devastovanému hradu. Z akce, která byla ponejprv určena úzkému okruhu kamarádů, se benefiční kon-

certy přeměnily na kulturní událost, jejíž význam překračuje hranici regionu.

Grabštejn

Měřeno časem je nejstarší z těch tří Grabštejn. Proto se patří i sluší začít právě jím. Státní hrad Grabštejn se rozkládá na ostrohu nad Nisou o nadmořské výšce 330 metrů v katastru obce Chotyně u Hrádku

nad Nisou. Od dubna 2008 je zařazen na seznam národních kulturních památek, tedy do seznamu, v němž jsou zapsány třeba Karlštejn, Karlův most nebo české korunovační klenoty.

Hrad byl založen na místě původně lužickosrbského hradiště pány z Donína okolo poloviny 13. století. Z té doby pochází zejména válcová věž. V 15. století, hlavně v době husitských válek a spanilých jízd, byl několikrát dobyt a v roce 1432 vyhořel. Přesto všechno ho Donínové drželi až do 16. století, kdy ho museli pro dluhy prodat.

Nový majitel dvorní rada Jiří Mehl ze Střelic v letech 1566–86 přestavěl gotický hrad v renesanční sídlo. Během třicetileté války byl po nějaký čas součástí frýdlantského vévodství Albrechta z Valdštejna a krátce se na něm zabydla i švédská posádka. To vedlo císaře Ferdinanda III. k vydání příkazu zbrořit rozsáhlé hradní opevnění.

Od roku 1704 se vlastníky grabštejského panství stávají Gallasové a od roku 1757 Grabštejn přechází do rukou Clam-Gallasů, rodu vzniklého sňatkem Kristiana Filipa z Clamu s dědičkou gallasovského majetku Marií Annou.

V roce 1843 Grabštejn zachvátil požár způsobený bleskem a poničil střechy a horní podlaží. Hrad byl v důsledku toho snížen o poschodí.

Mezi dvěma světovými válkami zemřel František Clam-Gallas, poslední mužský příslušník rodu. Jeho dědicové si zadali s nacismem, a proto po válce hrad

propadl československému státu a jeho majitelé odešli do Rakouska.

Od roku 1953 celý areál Grabštejna sloužil ozbrojeným silám k výcviku služebních psů. Během roku 1970 se armáda z horního hradu stáhla a od té doby využívá jenom dolní tzv. Nový zámek. Hrad však zůstal ve vojenském prostoru byl nepřístupný a vytrácel se tak z povědomí širší veřejnosti.

S rekonstrukcí se začalo v roce 1989. Jde o záležitost nákladnou a také dlouhodobou. Kdyby chátrání hradu pokračovalo ještě jedno desetiletí, tak podle památkářů hrozilo, že se nezvratně promění v ruinu. Grabštejn by se tedy v údolí Nisy přiřadil k hradům Hamrštejnu a Raimundu, mimochodem založeným později než Grabštejn, ve 14. století.

Od roku 1993 je hrad postupně zpřístupňován. Nejnověji lze obdivovat zdejší největší pozoruhodnost – zrestaurovanou Kapli Sv. Barbory, kterou roku 1569 neznámý malíř vyzdobil výjevy ze života Ježíše Krista. Umělecký historik Emanuel Poche ji označil za nejpůsobivější renesanční prostor českého venkova.

Vele

Luděk Vele dovršil v roce 2009 pětatřicet let strávených na operní scéně. Začínal v Divadle Františka Xavera Šaldy v Liberci. V pražském Národním divadle za víc než čtvrtstoletí vytvořil všechny významné role basového oboru, které mu dramaturgie první české scény mohla nabídnout. Je nositelem dvou Cen

Grabštejská kaple po rekonstrukci (2010).

Hranolová věž v roce 1990 a 2010.

Thálie. První získal za Chrudoše ve Smetanově Libuši a druhá mu byla udělena za barona Ochse ve Straussově Růžovém kavalíru. Třetí by si podle jednoho odborníka zasloužil za Revírník v Janáčkových Příhodách lišky Bystroušky.

Malá encyklopedie české opery z roku 1999 o něm uvádí: „Disponuje technicky výborně ovládaným krásným hlasem, má výborný jevištní zjev a je pozoruhodný talent i po stránce herecké. Svoje schopnosti spojené s uměleckou zodpovědností a pracovitostí prokázal v řadě krásně odvedených rolí, od Kecala, Chrudoše, Vodníka, Marbuela, přes Kašpara, Meřistu, Leporella, Basilia atd., až po nejnovější velké kreace, jako je Revírník či znamenitý baron Ochs.“

„Jeho portrét by však nebyl úplný,“ píše Radmila Hrdinová v loňských Hudebních rozhledech, „kdyby v něm nepadla zmínka o jedné z jeho nesmírně záslužných aktivit, a tou je řada benefičních představení konaných od roku 1993 na záchranu hradu Grabštejna... Vele je nejen protagonistou operních beneficí, ale i jejich obětavým organizátorem, režisérem a duší této krásné tradice. Nebylo by tomu tak, kdyby kromě skvělého pěvce nebyl i dobrým člověkem se srdcem na pravém místě.“

Luděk Vele má ke Grabštejnu blízko už proto, že z oken jeho chotyňského domu po rodičích je hrad téměř na dosah. Měřeno vzdušnou čarou je to zhruba 300 metrů. Tento turnovský rodák (narozen 30. listopadu 1951) žije v Chotyni od svých tří let, začal tam chodit do školy a dodnes je mu tato obec druhým domovem. Mohl tak v uplynulém půlstoletí sledovat všechny postupné proměny Grabštejna: od stavu nedobrého k špatnému a ještě horšímu.

Benefice

Na Grabštejně se jako na jiných panských sídlech odvědy muzicírovalo. Nejvíce za Clam-Gallasů, zejména pak za Kristiana Kryštofa (1770–1838), nejvyššího maršálka Království českého a také jednoho ze zakladatelů Společnosti vlasteneckých přátel umění. Kristian podporoval rozvoj hudby v Čechách udržováním pravidelného orchestru i zvaním významných hudebníků jako třeba Ludwiga van Beethovena. S benefičními koncerty ve prospěch starého hradu se tak klasická hudba na Grabštejn obloukem vrátila.

Horní nádvoří v roce 1990 a 2010.

První benefiční koncert, který měl na programu písně a operní árie domácí i světové klasiky, se uskutečnil 21. srpna 1993. Stalo se tak v roce, kdy hrad začal být postupně zpřístupňován veřejnosti, s datem zacíleným na výroční den invaze vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem do Československa v roce 1968. Tím byl položen základ k tradici pořádání benefice v sobotu, která je nejbližší 21. srpnu.

S koncertem Luděk Velemu pomohli někdejší kolegové z libereckého divadla: pěvkyně Milena Doubravská s manželem, hudebním skladatelem Petrem Doubravským v roli doprovázejícího na klavír. Plakát namalovaný Janou Mlejneckou ml. přilákal celkem 188 posluchačů do kaple Sv. Barbory, v níž museli prázdninová aktivisté na hradě předtím důkladně zamést. Vstupné činilo 15 Kč pro dospělé a pět korun pro děti a vojáky základní služby. Výtěžek ve výši 2 640 korun předal Luděk Vele kastelánovi Janu

Stav kaple na začátku 90. let.

Sedlákovi, aby ho použil na úhradu části nákladů na nová okna v kapli.

Během prvních pěti koncertů si hlavní organizátor uvědomoval možnosti svého benefičního úsilí, jeho směřování i bariéry. Předně pochopil, že se při pořádání benefice neobejde bez opory jednotlivců a také institucí, jako jsou obecní úřad v Chotyni, radnice v Hrádku nad Nisou, velitelství grabštejské Veterinární základny České armády, nebo u chotyňského Sokola i Svazu žen. Poznání, že lidé žijící mimo region běžně zaměňují Grabštejn třeba s Rabštejnem, ho upevnilo v názoru, že je třeba Grabštejn dostat do povědomí široké veřejnosti. Před samotnými koncerty začal pořádání tiskové konference, sehnal mediální partnery. Dokázal přesvědčit Českou televizi, aby hodinový dokument o něm, coby dvojnásobným držitelem Ceny Thálie, natáčela právě na Grabštejně. Pod názvem *Luděk Vele a jeho přátelé na hradě Grabštejn* měl premiéru v prosinci 1997.

Brzy také pochopil, že zásadní část peněz, které spolýká celkové zrestaurování státního hradu Grabštejn, musí být od státu. Zároveň si uvědomil, že není dobré benefiční výnosy dávat do společné kádě se státními prostředky, ale že je nutné je užívat konkrétně, aby jejich původci, tedy lidé kupující si vstupenky či sponzoři, jasně viděli, na co jsou jejich peníze vynakládány. Takže byly použity mimo jiné na realizaci slavnostního osvětlení či na pořízení zvonu na věž hradu.

Od koncertů po opery

Kromě šesti koncertů, které měly na programu písňovou tvorbu a operní árie a při nichž za klavírního doprovodu vystupovali vedle hlavního aktéra jeden až tři jeho kolegové, bylo již na Grabštejně vidět a slyšet deset oper. Vele se soustřeďuje na to, aby klasická muzika na Grabštejně zaznívala ve špičkové interpretaci. Proto zve na svá představení přední sólisty první operní scény. Zpravidla se tak stává jen za příspěvek na benzin na cestu, případně za příslib protislužby v podobě vystoupení v rodišti nebo bydlišti dotyčného kolegy nebo kolegyně.

Při VI. benefici padla volba na koncertní provedení Dvořákovy *Rusalky*. Pokus představit celou operu jen za klavírního doprovodu se ukázal nosným, a tak se na Grabštejně hrají další opery již ve scénickém provedení. Zatím nejčastěji šlo o díla Antonína Dvořáka: uvedeny byly *Rusalka* – poprvé koncertně (1998) a podruhé ve scénickém provedení (2004), *Jakobín* (2001) a *Čert a Káča* (2003). Ze Smetanových děl byly představeny *Prodaná nevěsta* (2000) a *Tajemství* (2008). Leoš Janáček byl prezentován *Příhodami lišky Bystroušky* (2006). Ze zahraničního repertoáru byly nabídnuty Rossiniho *Lazebník sevillský* (1999), Pucciniho *Bohéma* (2005), Mozartův *Don Giovanni* (2007) a Donizettiho *Don Pasquale* (2009). Jako jedenáctá opera k nim v srpnu 2010, kdy se uskuteční již XVIII. ročník benefice, přibude Smetanova *Hubička*.

Představu o způsobu prezentace oper uváděných na Grabštejně pouze za klavírního doprovodu si lze učinit z úryvku recenze představení Dona Pasquala od hudebního publicisty Josefa Hermana: „*Na prostém pódiu se nelze schovat za strohou scénografií ani za režijní berličky. Organizátor grabštejských inscenací, sólista a režisér v jedné osobě Luděk Vele, organizuje právě jen základní dispozice situací, případně je vyhrotil do gagu, ale jinak své kolegy i sebe nechává hrát a spoluhrát postavy, a ukáže se rychle, kdo a jak je schopen se s postavou sám za sebe vyrovnat. Jen načrtnuté inscenace přinášejí proto požitky z přirozeného jednání aktérů, a protože si Vele pro Donizettiho komickou operu vybral výtečné sparringpartnery, obecenstvo se srdečně bavilo a nevdalo, že zpívané italštině tu sotvakdo rozuměl.*“

Několik jmen a několik čísel

Na hradu Grabštejn účinkovalo od roku 1993 již 68 umělců, nejvíc z nich bylo operních pěvců, téměř šedesát. Šlo převážně o sólisty opery Národního divadla v Praze, což znamená, že tolik sólistů první české scény ještě nikde mimo Prahu nevystupovalo.

Pět z nich jsou držitelé prestižní Ceny Thálie. Vedle trojnásobného Ivana Kusnjera a dvojnásobného Ludka Veleho jsou to Helena Kaupová, Tomáš Černý, Roman Janál a Valentin Prolat.

Na dosavadních benefičích účinkovaly čtyři sbory. Vedle sboru Národního divadla a libereckých dětských těles Severáčků a Sbor ZUŠ při Základní škole v Jabloňové ulici je to Chráněný sbor kostela sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou, který pod vedením Rolfa Bartosche vystupuje zejména při vernisážích benefičních výstav.

Do roku 2010 aplaudovalo účinkujícím 11 974 diváků. Průměr z pár desítek při prvních benefičích vzrostl při operních představeních na 800 až 1 000 posluchačů, nejen z Čech a Moravy, ale také ze sousedního Polska a zejména Německa.

Součástí benefičí jsou výstavy významných výtvarníků

Od IV. benefičního koncertu zavedli pořadatelé na Grabštejně tradici vernisáží a výstav známých malířů a grafiků. Nechyběli mezi nimi Vladimír Komárek nebo Josef Jíra. Výstava malíře Jiřího Nepasického z Liberce, připravovaná na léto roku 2010, bude už patnáctou expozicí.

Dosud zde vystavovali Jaroslava a Jan Solovjevovi (2009), Zdeněk Vilém (2008), Olbram Zoubek (2007), Milan Janáček (2006 a 1997), Eva Kubínová a Jaroslav Švihla (2005), Jaroslav Klápště (posmrtně 2004), Jan Kunovský (2003), Josef Jíra (2002), Vladimír Komárek (2001), Rostislav Zárybnický (2000), Václav Pokorný (1999), Lutz Jungrichter z Německa a Jiří Lochman (1998) a jako první Petr Fronka (1996).

Petr Fronka, autor loga benefičních koncertů, přišel s nápadem, aby každý vystavující v rámci benefice zanechal na Grabštejně jedno z vystavených děl.

Jeho nápad našel s výjimkou německého hosta kladnou odezvu.

Darovaná díla tvoří základ Galerie Sv. Barbory. Zatím v ní je jedenadvacet děl – dvě plastiky, návrh medaile ražené při zápisu Grabštejna do seznamu národních kulturních památek, jedna velkoplošná grafika a patnáct obrazů. Dva z nich obohatily fond galerie díky donátorům. Jeden darovali manželé Vorlovi z Liberce s manželou Jacobovými z Jonsdorfu na Žitavsku, druhý Karel Zeman.

Dobrym duchem galerie je Josef Vinklát, známý liberecký vydavatel bibliofilů.

Za Grabštejn krásnější

Benefiční úsilí dosud podpořilo na devět desítek sponzorů. Jak už to u kulturních akcí bývá, jde převážně o dary tisícikorunové, v lepším případě deseti-tisícové. Za celou dobu existence benefic se objevil pouze jeden stotisícový. Nicméně malí a střední, kteří benefice podporují opakovaně, darovali ve prospěch Grabštejna sumy, které si nezadají s jednorázovými sponzory velkými. Zmínku si zaslouží ještě jeden typ sponzorů. Jde o ty, kteří benefice podporují nikoliv finančně, ale věcně, třeba vyhloubením stometrového výkopu pro kabel slavnostního osvětlení Grabštejna či každoročním poskytováním kytic pro účinkující.

Čistý výtěžek z dosavadních sedmnácti benefic (1993–2009) činí téměř tři milióny korun. Díky tomu se na Grabštejně podařilo uskutečnit řadu věcí, na něž by se jinak nedostalo. Předně za zmínku stojí ze- vrubné **zrestaurování barokních varhan z konce 17. století**, které přišlo na půl miliónu korun. Do Kaple Sv. Barbory byly zhotoveny **repliky dvou ne- zvěstných oltářních obrazů**, ztracené gotické plastiky sv. Barbory a dvou ozdobných váz, díky kterým si návštěvníci mohou učinit představu o tom, jak oltář v době své slávy vlastně vypadal. Z původního grabštejského mobiliáře byl zrestaurován a přerá- mován **votivní obraz Jiřího Mehla ze Střelic**, pů- vodce renesanční přestavby hradu. O realizaci slavnostního osvětlení Grabštejna už byla řeč, stejně tak o **novém zvonu na velké věži**, ze které je výhled nejen do Čech, ale i do Německa a Polska, a tak do- dejme, že orientaci návštěvníků péčí benefičních

Zvon smíření s logem koncertů.

Luděk Vele jako purkrabí ve Dvořákově Jakobínu a při vernisáži výstavy Vladimíra Komárka (2001).

koncertů usnadňuje tamtéž osm desek s vyobrazením okolního panoramatu a popiskami jeho dominant.

V současnosti podle dohody s památkáři jsou další peníze určeny na pořízení **mosazných lustrů** do dvou nově zrestaurovaných sálů ve východním křídle hradu. Dále je zajišťována zevrubná obnova dvě stě let starého nefunkčního kladívkového klavíru, aby v budoucnosti mohl být využíván při zdejších hudebních produkcích.

Epilog

Grabštejn má při své historické smůle v uplynulých desetiletích velké štěstí, že se jeho patronem stal múzický a charismatický Luděk Vele. Člověka proto maně napadá, že kdyby každá památka v kraji měla svého ochránce a vizionáře, nebylo by do deseti, dvaceti let u nás devastovaných a ohrožených památek.

KAREL ZEMAN (1939) novinář (měsíčník MY a deník MF), analytik divácké odezvy (Česká televize) a důchodce (Praha a Chotyně), kronikář benefičních koncertů na Grabštejně.

Jan Šebelka

Velikonoční jezdci zvěstují zrození Krista

Víc než pět set let sedlají o Velikonocích v katolické Horní Lužici muži oblečení do fraků, vyleštěných holínek a cylindrů koně, aby osobitým způsobem oslavili svůj nejdůležitější náboženský svátek. Jeden a půl tisíce jezdců v devíti procesích se na svých vyšňořených koních seřadí do dvojic před svým farním kostelem, objedou hřbitov a poté se vydají zvěstovat zázrak znovuzrození do sousední vesnice. Velikonoční jízdy se konají v Horní Lužici vždy v neděli. První vyrážejí na cestu v obci Ralbitz, protože je čeká nejdelší, dvanáctikilometrová pouť. Tato jízda je nejpůsobivější, rok co rok se jí zúčastňuje kolem čtyř stovek jezdců. Nezapomenutelné je také procesí v Budyšíně (německy Bautzen). Koně projedou branou města a přejíždějí údolí Sprévy přes most Friedensbrücke. Kovový zvuk podkov po historické dlažbě, litanie a panorama města s Dómem sv. Petra vytváří zcela ojedinělý zážitek.

Historie procesí jezdů (lužickosrbsky jutrowni jěcharjo) je však mnohem starší než půl tisíciletí. Spadá do předkřesťanské doby. Podle znalce lužickosrbské kultury a dějin jejich národa Františka Vydry z Chrastavy to začalo v dávných pohanských časech.

Muži objížděli na koních pole, která patřila k vesnici. Symbolicky tím vytvářeli magický kruh, kterým bránili zlým silám, aby toho roku ohrožovaly úrodu. Ostatně, podobný smysl si dodnes zachovalo jiné procesí v nedalekém Ostritz mířící do kláštera Marienthal, který založila česká královna Kunhuta. Dodnes se mu říká Jízda po osení (Saatreiten).

ně, podobný smysl si dodnes zachovalo jiné procesí v nedalekém Ostritz mířící do kláštera Marienthal, který založila česká královna Kunhuta. Dodnes se mu říká Jízda po osení (Saatreiten).

Velikonoční tradice Lužických Srbů

Velikonoce jsou největším národním svátkem asi osmdesáti tisíc Lužických Srbů, kteří tvoří poslední zbytky Slovanů na německých územích. Přibližně čtvrtina z nich zůstala do dnešních dob katolická, a právě pro ně jsou vyvrcholením církevního roku. Z minulosti se do dnešních dob udržela jenom část z velkého množství lužickosrbských velikonočních zvyků, jako je například celonoční zpěv děvčat s bílou stuhou nebo tradiční pálení velikonočních ohňů. Zlé duchy odhánějí střílením v noci z velikonoční soboty na neděli v Ebersbachu nebo Löbau a dalším obyčejem, který baví především menší děti, je koulení a posunování vajec k cíli nebo jejich kutálení z kopce.

Hilter, ani Walter Ulbricht jim to nezakázali

Nejnámější jsou Velikonoční jízdy (Osterraiten), které se konají v neděli na první svátek velikonoční. „Je to pevně zakořeněná tradice, kterou si nedovolil zakázat Hitler, ani komunisté,“ vysvětluje můj průvodce novinář Rolf Hill ze Žitavy. Bez něj bych se v tom, co vidím, nevyznal, protože procesí připomínají spíš pozoruhodnou turistickou atrakci, než vážně míněné zvyky a oslavu vzkříšení Páně.

„V oblasti kolem Budyšina a Chotěbuzi, což je centrum Lužických Srbů, se konají čtyři párové jízdy a jedna, ta Budyšínská, je samostatná. Párová procesí jdou proti sobě: Například z Radwora do Radiboru a z Radiboru do Radwora. Tahle má zajímavou historii. V roce 1623 zakázal majitel radworského panství vstup jezdců na hřbitov. Snažil se silou prosadit, aby se obec přiklonila k evangelíkům. Lidem se to nelíbilo, a proto se s jeho služebnictvem porvali. Potyčka vešla do dějin jako Válka o Velikonoční jízdy,“ vypráví Rolf a dodává, že tahle jízda patří k menším. Zúčastňuje se jí sedesát až sedmdesát jezdců. Celkové počty jsou však mnohem vyšší. V Horní Lužici se vydává každoročně na Velikonoční jízdy až 1 500 „křížáků“, jak se jim občas, podle lužickosrbského křížerjo, říká.

Koně až od Berlína

V čele každého procesí vezou jezdci kříž, korouhev kostela, odkud jízda vychází, a také sošku vzkříšení Krista. Jedním z nich je kněz, který předčítá litanii. Jezdci nejdříve objednou třikrát místní kostel a hřbitov a modlí se za zemřelé. Potom se vydají na cestu, aby hlásali zázrak Ježíšova návratu. V obcích, které projíždějí, zpívají liturgické písně v jazyce, kterému již málokdo z nich rozumí. Na cestě se modlí růženec nebo litanii. Každý z jezdců má v ruce zpěvník, a když je průvod příliš dlouhý, je v něm určeno několik z nich, kteří znamením rukama udávají tempo zpěvu.

Přítel Rolf mě upozorňuje na některé detaily, kterých si běžný divák zřejmě nevšimne: „Ten, kdo jede poprvé, má na klopě zelenou ratolest. To jsou mladí kluci, kterým nesmí být víc než čtrnáct let. Stříbrná snítka znamená, že jede po pětadvacáté a ten, kdo má zlatou, absolvuje jízdu už po padesáté.“ Pro lepší přehlednost mají tito jezdci stříbrné nebo zlaté číslice 25 nebo 50 (levý jezdec na snímku nahoře). Také výzdoba koňů nese určité informace. Jestliže má v oca-

ze zapletenou místo barevných stuh černou, je v jezdcově rodině smutek.

Ptám se, kde se na poměrně malém území bere tolik koňů, když jen v jednom procesí jich jde víc než čtyři sta. „Koně si jezdci půjčují. Někteří jsou až od Berlína a není to žádná charita. Někdy si je musí převést už dva týdny před jízdou, aby si na sebe kůň s jezdcem zvykl. To není zadarmo,“ tvrdí Rolf Hill. Podle něj je to ale jeden z dalších důkazů, že i přes nepochybnou turistickou atraktivitu Velikonočních jízd vychází pět set let stará tradice ze zvyků a historie tohoto hrdého národa. Slavnostně oblečení jezdci a vyzdobení koně by se vydali na svou každoroční pouť, i kdyby podél jejich tras nestál jediný divák.

Jeden tip na závěr: Když se do Horní Lužice na Velikonoční jízdy vypravíte, posaďte se někde na mez nebo u božích muk, do míst, kde se nebudou tlačit davy, a nechte na sebe působit klapot kopyt, cinkání postrojů, mumlavé litanie i táhlé náboženské písně. Možná na vás dýchne cosi z pohanských časů. Když ne, litovat určitě nebudete.

ČEŠI A NĚMCI V TOKU ČASU

- Jiří Janáček
Smetana a Janáček na scéně
Stadttheater Reichenberg / 2
(Teatologická studie)
- Otokar Simm, Marek Sekyra
Památky na Friedricha Schillera
na Liberecku, Jablonecku
a Českolipsku / 5
(Památky a odkazy v našem regionu)

VÝROČÍ

- 200 let od narození
Karla Hynka Máchy
- Oldřich Palata
Máchův Máj vepsaný do skla / 12
(Dvě neznámá díla ze sbírek
Severočeského muzea v Liberci)
- Vladimír Křivánek
Kníže rodné řeči žárlivé / 13
(Úryvek z máchovského eseje)
- Vladimír Křivánek
Máchovské inspirace / 14
- Otto Hejnic
Máchovské reminiscence / 17
- Milan Exner
Druhá smrt Hynka Máchy / 19
- Otto Hejnic
Jak překlady Máje vznikaly / 21
(Ukázky Máje v hornolužičtině
a dolnolužičtině)
- Karel Hynek Mácha
Máj / 21
- Maj / 21**
(Do dolnosrbštiny přeložil
Alfred Měškank)
- Meja / 23**
(Do lužickosrbštiny přebásnila
Růža Domašcyna)
- Mai / 23**
(Do němčiny přeložil
Otto F. Babler)
- Ladislav Smejkal
Hledání Máchy v jeho kraji / 26

- Věra Vohlídalová
10 let Krajské vědecké knihovny
v Liberci / 30
(Desáté narozeniny liberecké knihovny
očíma V. V. v. v.)

PUBLICISTIKA

- Luboš Příhoda
A potom přijely tanky... / 32
(O roce 1968 v Liberci očíma novináře)
- Jaroslav Sedlák
To by nám Žalud dal neb Jak se žilo
v okresních novinách ke konci vlády
kommunistů v Čechách / 33
(Vzpomínky novináře)

ROZHOVOR ČÍSLA

- Budu z tohoto světa odcházet nerad,**
ale s pocitem dobře splněného úkolu / 39
(Rozhovor Jana Šebelky s urbanistou
a architektem Svatoplukem Technikem)

TVORBA AUTORŮ LIBERECKÉHO
KRAJE A EUROREGIONU NISA

- Pavel Brycz
Bílá paní na hřídání / 53
(Z rukopisu stejnojmenné knihy pro děti)
- Pavel Brycz
Co si vyprávějí andělé? / 54
(Z připravované stejnojmenné knihy)
- Milan Exner
Úpice / 56
(Elegie za Ludvíkem Středou)
- Bohumil Nuska
Paní profesorka / 57
(z rukopisu chystané knihy INTERVIEW)
- Milan Hrabal
Cestou bolesti a víry / 61
(Čtrnáct zastavení)
- Štěpán Kučera
Sic et non / 67
(Úryvek)
- Stanislav Kubín
Básně / 72
(Ukázka z knihy Ponorná řeka)

- Otto Hejnic
Čau, amore / 75
(Povídka)

- Marek Sekyra
Básně 2009 / 83

- Josef Král
Volná nemocniční postel
vlevo u okna / 84
(Ukázka z připravované knihy
Střemhlavý let v kleci)

- Vlastimil Vondruška
O vášnivě tkadleně / 88
(Ze sbírky povídek
Krev na lopuchu)

- Šárka Nemešová
Devět životů / 91
(Poezie)

- Irena Eliášová
Štědrý večer / 92
(Povídka romské autorky)

PŘEDSTAVUJEME

- Markéta Kroupová
Vladimír Věla / 96
(Mladý turnovský výtvarník)

- Otto Hejnic
Ladislav Postupa
osmdesátiletý / 103
(Liberecký fotograf)

- Roman Karpaš
Mladá fotografie / 106

Z REGIONU

- František Vydra
Pohledy přes hranice
aneb Kde domov můj? / 108

- Karel Zeman
Hudba uzdravuje Grabštejn / 114

OKÉNKO K SOUSEDŮM

- Jan Šebelka
Velikonoční jezdci zvěstují
zrození Krista / 118

PODĚKOVÁNÍ

Kruh autorů Liberecka děkuje uvedeným institucím za poskytnutí finanční podpory na realizaci tohoto projektu. Tento projekt se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva kultury ČR a byl finančně podpořen z Kulturního fondu Statutárního města Liberec. Za finanční podporu děkujeme dále Česko-německému fondu budoucnosti, Syndikátu novinářů České republiky, Nadaci pro záchranu a obnovu Jizerských hor, Nadaci Preciosa, Jablonec nad Nisou, akciové společnosti Jídelní a lůžkové vozy, Praha. Za partnerskou spolupráci děkujeme Umweltbibliothek Großhennersdorf, BRD.

Kalmanach 2010/2011 – sborník prací autorů žijících na území Euroregionu Nisa

Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., kolektivní člen Obce spisovatelů ČR, v roce 2010
(kontaktní adresa: Mgr. Marek Sekyra, Rychtářská 631/3, 461 14 Liberec 14)

Redakčně připravili editoři Luboš Příhoda (lubos.prihoda@seznam.cz) a Jan Šebelka (jakub.sebelka@volny.cz)

Jazyková úprava Mgr. Marek Sekyra

Grafická úprava a obálka Roman Karpaš RK

Vytiskla Tiskárna Sprint, Vestecská 541, 252 42 Jesenice-Vestec

Doporučená prodejní cena 99,- Kčs

ISBN ISBN 978-80-254-7868-4

Na obálce reprodukovány detaily obrazů Vladimíra Vély: Velikonoce, 2005, komb. tech. na plátně, 180 × 150 cm
a Zahrada, 2006, akryl na desce, 100 × 100 cm

KALMANACH

2010/2011

Kruh autorů Liberecka

ÚVODEM / Letošní vydání **Kalmanachu**, tedy almanachu nazvaném podle zkratky Kruhu autorů Liberecka KAL, se za dobu desetileté existence tohoto občanského sdružení uchází o přízeň veřejnosti již posedmé. Poprvé vyšel almanach tvůrců Libereckého kraje a později i německé a polské části Euroregionu Nisa v roce 2003.

V úvodní rubrice *Češi a Němci v toku času* přinášíme teatrologickou studii Jiřího Janáčka *Smetana a Janáček na scéně Stadttheater Reichenberg* i neméně zajímavé odkazy v našem regionu na *Památky na Friedricha Schillera na Liberecku, Jablonecku a Českolipsku* autorské dvojice Otokar Simm – Marek Sekyra.

Svébytný prostor dnešního **Kalmanachu** překrývá blok příspěvků k 200. výročí narození knížete českých básníků Karla Hanka Máchy. Jeho vyvrcholením jsou ukázky překladů z Máchova „majstrštyku“ Máje, „*který se stal mocnou inspirací pro celou českou poezii*“, jak ve svém eseji *Kníže rodné řeči žárlivé* píše a svými verši *Máchovské inspirace* znamenitě vyjevuje Vladimír Krivánek. K němu se připojují Milan Exner básnickou skladbou *Druhá smrt Hynka Máchy*, Otto Hejnic prózou *Máchovské inspirace*, pojednáním *Hledání Máchy v jeho kraji* Ladislav Smejkal a se zajímavým objevem dvou neznámých děl ze sbírek Severočeského muzea v Liberci *Máchův Máj vepsaný do skla* Oldřich Pavlata.

Tím ovšem není máchovské téma vyčerpáno. Kruh autorů Liberecka se s Obcí spisovatelů letos v květnu v Liberci postaral o literární senzaci, když veřejnosti představil naši budyšínskou kolegyni, básničku Róžu Domašcynu, a její čerstvý překlad Máje do hornolužické srbštiny. Není tedy od věci, když malou ukázkou předkládáme i čtenářům **Kalmanachu**. A pro srovnání k ní přidáváme stejnou část Máje i v dolnolužické srbštině v překladu Alfreda Meškanka a v němčině i poslední překlad Otto F. Bablera.

Třebaže Mácha tomuto vydání dominuje, není to na úkor dalších ustálených rubrik. V publicistice připomíná Věra Vohlídalová *Desáté narozeniny liberecké knihovny*, novinář Jaroslav Sedlák podává svědectví o posledních měsících roku 1989 v redakci okresních novin Vpřed, a Luboš Příhoda uveřejňuje kapitulu *Běž domů, Ivane* ze své nové knihy *A potom přijely tanky*. Pod titulkem *Budu z tohoto světa odcházet nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu* rozmlouvá Jan Šebelka s dnes již zesnulým libereckým urbanistou a architektem Svatoplukem Technikem († 2010).

Na tváři nejnovějšího čísla **Kalmanachu 2010/11** se ukázkami z tvorby dále podílí plejáda tvůrců sdružených kolem Kruhu autorů Liberecka a Obce spisovatelů, řada básníků a prozaiků – Pavel Brycz, Bohumil Nuska, Josef Král, Milan Hrabal, Stanislav Kubín, Vlastimil Vondruška, romská autorka Irena Eliášová, Štěpán Kučera a další. Pojednání *Hudba uzdravuje Grabštejn* patří pak do „doplňkových“ příspěvků jako jsou *Velikonoční jezdci zvěstující zrození Krista* nebo *Pohledy přes hranice*.

Čtenářovo oko jistě potěší i bohatý výtvarný doprovod řady grafiků a fotografů, mezi nimi i jubilujícího Ladislava Postupy, jakož i prezentace mladého turnovského výtvarníka Vladimíra Vély.

Editori Luboš Příhoda a Jan Šebelka

Jiří Janáček

Smetana a Janáček na scéně Stadttheater Reichenberg

Česko-německé vztahy v Liberci můžeme sledovat také na divadle. Převážně německé město ve svém divadle dávalo přednost především německému a světovému repertoáru. V Soukenickém divadle, které působilo ve městě od roku 1820, hráli česky jen několikrát ochotníci. Ani „kamenné“ Stadttheater zpočátku nevěnovalo pozornost české dramatičce. Hrála se sice opera, opereta i činohra, ale převážně v němčině. První český autor se na liberecké scéně objevil v roce 1914, kdy byla uvedena německy opereta Oskara Nedbala *Polská krev* (Polenblut). Česká menšina si vypomáhala ochotnickými představeními a teprve po vzniku Československé republiky bylo úřady stanoveno, že divadlo uvede česká představení pravidelně 7. března (narozeniny TGM) a 28. října (státní svátek ČSR). V měsíci květnu měla být uváděna po německé sezoně 14 dní česká představení. Převážně je provozovala opera a činohra z Olomouce, někdy byly pořádány zájezdy Divadla na Vinohradech, k oživení repertoáru přispělo také vystoupení Voskovce a Wericha nebo Spejbla a Hurvínka.

Lépe však vztah k české divadelní produkci můžeme sledovat na německy uváděné české tvorbě. Záleželo tu hodně na jisté „osvícenosti“ ředitelů nebo dirigentů. Tak po roce 1914 se českému, zvláště opernímu repertoáru věnovali Alois Pennarini, Friedrich Sommer, Quido Arnoldi, Oskar Basch (také opereta), činohru podporovali Heinrich Orell a Paul Barney.

Rozhodli jsme se věnovat pozornost české opeře. V sezoně 1924–1925 byl uveden Weisův *Polský žid* (Polnische Jude) komponovaný v duchu německé lidové zpěvohry. Bohatší zastoupení české opery přinesla druhá polovina dvacátých let a léta třicátá. Třikrát byla uvedena Smetanova *Prodaná nevěsta* (*Die verkaufte Braut* 1926, 1934, 1941), dále *Hubička* (*Der Kuß* 1928), *Tajemství* (*Das Geheimniß* 1932), *Dvě vdovy* (*Die zwei Witwen* 1935) a dvakrát *Dalibor* (1936, 1938). Zazněla též *Rusalka* (*Wassernixe* 1929) Antonína Dvořáka. Krokem k moderní české opeře se stalo uvedení oper Leoše Janáčka *Její pastorkyňa* (*Jenufa* 1931, 1937) a *Liška Bystrouška* (*Das schlaue Fürchlein* 1934). V roce 1931 byl dokonce nastudován proslulý *Švanda dudák* (*Schwanda, der Dudelsackpfeifer*) Jaromíra Weinbergera (1896–1927).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že nejhranějším českým operním autorem se stal Bedřich Smetana. V Liberci nebyla v Městském divadle hrána jen *Čertova stěna* a pochopitelně neuváděny opery *Braniboři v Čechách* a *Libuše*. V jednom z informačních článků, které vždy Smetanovy opery provázely, je blíže vysvětlován vztah německé kulturní obce k di-

lu tohoto českého autora: „Dnes již se nedíváme na Smetanu – jako na českou hudbu vůbec – svrchu jako kdysi, jako na nacionální exotickou záležitost, nevidí-

me v něm a v ní jen zajímavý etnografický zjev, nýbrž je třeba Smetanu hodnotit, i když tvoří na národní bázi, v návaznosti na hudbu německou, dnes podle všeobecných kulturních a uměleckých zásad jako na osobnost světové hudební literatury.“ Německý autor přiznává Smetanovi místo ve světové operní tvorbě, i když zřejmě v návaznosti na vliv Richarda Wagnera. Možná také Smetanův český nacionalismus je mu posilou pro nacionalismus vlastní. Ať to bylo jakkoliv, je nesporné, že Smetanova hudba připravila cestu české opeře na německou scénu v Liberci.

První premiéru *Prodané nevěsty* (25. 2. 1926) dirigoval kapelník Rankl, ale o prosazení se zasloužil ředitel Pennarini, o kterém kritika psala, že uvádí dílo „jeho srdci blízké“. Divadlo věnovalo na provedení překvapivě mnoho finančních prostředků. Scéna byla nová, uplatnil se právě v divadle instalovaný kruhový horizont. „Kostýmy jsou nádherně barevné. [...] Všechno je nové, ba i holinky sedláků.“ Ze sólistů byl chválen Kecal (Ludwig Rohnbach), Vašek (Wenzel-Otto Seidl) a Mařenka (Marie-Heda Steiner, „má na obrovském úspěchu opery hlavní podíl“). Orchester také překvapil, „zněl divuplnou barevnou náladou“ a jednotlivé nástrojové skupiny projevovaly „neobvyklou vřelost“.

Druhé nastudování (3. 2. 1934) řídil Quido Arnoldi. Byl velice nakloněn českému repertoáru. Studoval v Brně u Františka Neumanna a Jana Kunze, tam poznal Janáčka a jeho skladatelské názory. Nějaký čas působil v Divadle sdružených měst východočeských a českého severu v Pardubicích. Tak nabyl zkušeností s provozováním české hudby. Jeho *Prodaná nevěsta* byla vybrána jako slavnostní představení ke státnímu svátku ČSR 28. 10. 1934. Toto představení doplnili hosté z Národního divadla, Richard Kubla (Jeník), Jaroslav Gleich (Vašek), Josef Křikava (Krušina), Josef Celerin (Mícha), Marie Šlechtová (Ludmila), Bohumila Štěpánová (Háta), Emma Miřijovská (Mařenka). Spolu s německými zpěváky zpívali Silvio Carli (Kecal), Katy Slynová (Esmeralda). Zesílen byl sbor a sám Arnoldi se projevil jako citlivý dirigent ovládající dokonale partituru. Představení režíroval Emil Schlegel a výprava byla dílem Josefa Spinky a českého výtvarníka Josefa Nastoupila. Manifestační vystoupení českých pěvců mělo nejen umělecký, ale i společenský význam. Kupodivu kontroverzní názory na společně česko-německé vystoupení přicházely z české strany. Český divadelní vý-

bor byl ke společné oslavě 28. října vyzván městskou radou. Uznal, že se němečtí obyvatelé Liberce „chtějí hlásit jako loajální občané ke dnu založení našeho státu“ a téměř jednomyslně schválil návrh městské rady. Musel však čelit výtkám v českém regionálním tisku. „Neodpovědnými živly bylo toto ujednání zneužito k šíření šovinisticky zbarvených zpráv, ba i k agitaci proti představení *Prodané nevěsty* v Městském divadle.“ Český divadelní výbor ve vydaném prohlášení argumentuje antišovinisticky a ještě smířlivě dodává: „Němečtí spoluobčané hlásí se svými zástupci k našemu státu i jeho symbolu – 28. říjnu. Poctivě státně smýšlející Češi nemohou odmítnouti.“

Třetí představení *Prodané nevěsty* se pro nás překvapivě konalo na jaře roku 1941. Tehdy řediteloval již nacismu oddaný Kurt Hurrle. Dirigoval Viktor Kretschmer, režie Hans Kittel, tance (polku, furianta, cirkusovou produkci) nastudoval Willy Godlewski z Berlína. Autor libreta není uveden jako u prvního provedení (1926). U druhé premiéry (1934) je jako libretista prezentován v kritikách Karel Sabina. Německý překladatel není v programech uveden, i když v recenzích jsou jména osob převáděna do němčiny (Hans, Marie, Agnes, Kathinka, Wenzel apod.). Lze předpokládat, že tomu bylo i v překladu libreta?

Dva roky po první inscenaci *Prodané nevěsty* došlo k uvedení *Hubičky*. O představení existuje řada archivního materiálu jak z německých, tak z českých zdrojů. U *Hubičky*, jako později u *Tajemství* (1932), se jeví recenzentům libreta (text Krásnohorské, u *Tajemství* německé zpracování Maxem Kalbechem) literárně ne příliš dokonalá, ale hudba je přijímána bez výhrad. Německý recenzent například píše: „Kdo dovede vroucněji zachytit mateřský cit než Smetana ve scéně s ukolébavkami?“ Dále chválí milostný dvojzpěv i Lukášovu posměšnou píseň. „Trauneck (dirigent, pozn. J. J.) a Luze (režisér, pozn. J. J.) přistoupili k dílu s láskou, tak jak to čisté, ušlechtilé umění vyžaduje.“ Na jiném místě se píše: „Hudba je jako z jednoho kusu.“ O úspěchu na německé scéně tedy pisatelé nepochybují. Jen českému komentátorovi se zdálo tempo opery příliš rychlé a zvláště odsoudil nešťastný překlad libreta (u *Hubičky* není překladatel uveden ani českým, ani německým pisatelem recenzí), zvláště pozměňování jmen (Vendulka-Marinka, Lukáš-Hanno, Tomáš-Jarus, Barča-Klára apod.). „Takovýto překlad přímo odpuzuje a neznám jedině cizí opery česky hrané, v níž by jména představitelů byla tak násilně přeměněna.“ Českému dopisovateli asi uniklo, že němečtí inscenátoři si tento

nedostatek uvědomovali. V magazínu Reichenberger Stadttheater (1928), kde byl obsáhlý komentář k *Hubičce*, se píše, že bohužel překlady jmen v opeře narušují svým způsobem české milieu opery. Proč se tedy ke změnám přikročilo? Dělala obtíže výslovnost? Český pisatel v Ještědském obzoru však přiznává, že „jest opravdu záslužným činem uměleckého vedení zdejšího německého divadla uvedení *Hubičky* na německou scénu a těšíme se, že se

dočkáme i dalších českých oper, [...] což jistě povede ku sblížení obou národností na poli uměleckém“. Na dobrém výsledku představení se podepsali ředitel Heinrich Orell a režisér Luze.

Přání českého recenzenta se naplnilo. V Městském divadle nezapomínali v dalších sezónách na český repertoár. Ze Smetanova díla bylo uvedeno 26. 11. 1932 *Tajemství*. Stalo se tak ve slavné dirigentské éře Quido Arnoldiho a v režii Emila Schlegela. Opět je chváleno hudební provedení a také režijní vedení. „V dnešní uspěchané době, jež člověku sotva ponechává čas k nadechnutí, nemá opera patřičné podmínky k opravdovému uznání. [...] Ale hudba, kterou Smetana napsal, přyštila tak opravdově z ducha domácí pověsti a z historie, že posluchač

nebere v úvahu nedostatky libreta a raduje se z vesele tryskajících tónů, z dokonale vystavěných lidových scén, z jemné instrumentace.“ Pochvalu nedostal ani překlad Maxe Kalbecha. Liberecké *Tajemství* v němčině mělo své první provedení v ČSR. Český divák by měl asi opět výhrady k převádění jmen Malina-Haberkorn (zpíval dr. Harald Wanner), Kalina-Hagedorn (Ernst Otto Richter), Rose-Roza (Käte Benad), Blaženka-Dorchen (Eva Schwarz), Vít-Viet (Heinz Hermann), Barnabáš-Barnabas (Otto Stoer).

Uměleckým vyvrcholením smetanovského repertoáru se stala opera *Dvě vdovy*. Byla to kulturní událost pro všechny milovníky hudby. Premiéru 6. března 1935 věnovalo Městské divadlo k oslavě 85. narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Její provedení stálo s největší pravděpodobností umělecky nejvýše. Nastudoval je Quido Arnoldi za režie osvědčeného Emila Schlegela. Libreto podle francouzské hry Mallefilho *Le deux veuves* zpracoval E. Züngel. Pro německé scény je přeložil R. Fels. Jeho překlad neměl při uvádění na německá jeviště úspěch. Nelíbil se ani libereckému dirigentovi, proto si připravil překlad vlastní. Dále Arnoldi respektoval Smetanovo prohlášení, že „jediné jím uznávané pojetí spočívá v prvopisu z roku 1877“. Liberecká inscenace se držela i této zásady. Úspěch byl podle ohlasu v tisku veliký: „Pracovitý šéf opery [...] se postaral o veli-

Plakát k *Prodané nevěstě*, 1930.

ce podařený překlad díla a v tomto novém pojetí by si toto dílo mohlo získat přízeň mnoha německých divadel.“

Po dvakrát se mezi válkami na jevišti v Liberci objevil *Dalibor*. Zpíváno bylo podle původního německy psaného libreta Josefa Wenziga. První premiéra v roce 1936 uvedena opět jako slavnostní představení k narozeninám T. G. Masaryka (v předvečer 6. března, představení zahájeno státní hymnou). Dirigoval Quido Arnoldi, režie Leo Dimtuse. Titulní roli zpíval Josef Graf, Miladu Irene Jessner. („Hudební vrchol představení reprezentoval milostný duet ve druhém jednání, vytvořený s přemírou citu, který vyvolal [...] bouřlivé ovace.“) Komentář v tisku připomenul i první uvedení v Praze (1868) a první německé nastudování ve Vídeňské dvorní operě (1897), kdy *Dalibora* na jevišti představil tehdejší ředitel opery Gustav Mahler. („Dílo dosáhlo velikého úspěchu a dlouho se udrželo na repertoáru.“) Druhé uvedení *Dalibora* 2. března 1938 spadalo již do politicky značně napjaté situace. Přesto se ředitel Barnay odvážil představení prosadit. Dirigoval dr. Heinrich Jalowetz, Dalibora zpíval Fred Hülger, Miladu Lore Mayer (po herecké i hudební stránce šlo o jednu z jejích nejlepších rolí), Vladislava Paul Erdy. „Živý potlesk prozrazoval zájem publika na významném provedení.“ (Reichenberger Zeitung 3. 3. 1938. Kladná recenze ovšem – pro jistotu? – nepodepsána ani šifrou.) Šlo o poslední uvedení českého titulu v Městském divadle v Liberci před odtržením území od ČSR (*Dalibor* uveden v premiéře, na představení k uctění památky T. G. Masaryka a naposledy 29. března 1938).

Svou roli, trochu obtížnější, sehrála díla Janáčkova. *Její pastorkyňa* podle dramatu Gabriely Preissové byla uvedena dvakrát pod světoznámým názvem *Jenufa* (premiéry 7. 11. 1931, 13. 3. 1937). *Liška Bystrouška* podle Rudolfa Těsnohlídka 21. 4. 1934. První provedení *Jenufy* dirigoval ředitel Sommer, ale s největší pravděpodobností ji připravoval Arnoldi. Kostelníčku zpívala Paula Neswetha, Jenufu Elisabeth Langer, Stevu Oskar Mörwalds, Laca Heinz Hermann. Výsledek byl rozpačitý. „Bezútečně to vypadalo v ložích a parteru, jen balkony byly plné. Byla to velká blamáž uměnímilovného publika. [...] Hrstka skutečných přátel divadla však tleskala tak nadšeně, jako by aplaudoval naplněný dům.“ Janáčková hudba si hledala obtížně cestu k posluchači. Podobný osud stihl premiéru *Lišky Bystroušky* („Jen velice malá skupina zájemců zhlédla toto první a jediné provedení svérázného operního díla,“ Reichenberger Zeitung 12. 4. 1934), kterou s velikou péčí připravoval Quido Arnoldi, režíroval E. Schlegel. K převedení libreta byl pozván Max Brod, převzata původně brněnská výprava osvědčeného výtvarníka Eduarda Miléna. Kritika však vytýkala nedostatky textového zpracování, libreto prý plně nedosahuje jemnosti Těsnohlídkovy předlohy. Oproti tomu sjednocující hudba přesvědčivě vystihuje svou barevností krásu přírody. Druhá premiéra *Jenufy* již zastihla příprave-

né obecenstvo. Řídil ji dr. Heinrich Jalowetz, režii měl Martin Magner. Kostelníčka Vera Borska uplatnila plně přednosti svého zpěvu, velký úspěch sklídila Jenufa Lore Mayerové, překvapil Laco Freda Hülgera i Stevo Antona Klubala. „Největší péči věnoval sbormistr Kurt Herbert Adler nastudování sborů. Tím dospělo provedení Jenufy ke skutečně slavnostnímu prožitku. Hluboké pohnutí posluchačů přešlo v závěru v nadšený aplaus, který připomínal jen zcela výjimečné premiérové večery.“ Liberecké obecenstvo si konečně ujasnilo svůj vztah k Janáčkovi.

Přes složitost česko-německých vztahů v první republice můžeme hovořit o vytříbeném kulturním pohledu vedení divadla při výběru českého repertoáru na německou scénu. Utvrzovalo tím neklamnou vzájemnost, protože jsme přesvědčeni, že německá operní představení navštěvovala jistá část české menšiny.

Prameny

- Divadelní noviny č. 9. Propagační tisk Divadla F. X. Šaldy, Liberec 1992.
Divadelní revue 4, 1993, č. 3.
Havlová, M.: *Quido Arnoldi*, diplomová práce, rkp. 1972.
Ještědský obzor, orgán strany sociálně demokratické, Liberec 1928, 1934, 1936, 1938.
Liberecký divadelní magazín, č. O (prosinec 1990)–č. 5 (květen 1991), Liberec 1990–1991.
Naše hory, orgán strany národně sociální (socialistické), Liberec 1924, 1927, 1934.
Reichenberger Theaterzeitung, Reichenberg 1928–1929, (Krajská vědecká knihovna Liberec).
Reichenberger Zeitung, 1883–1938, (SOA Liberec).
Soukromý archiv prof. Jaroslava Tomsy, Liberec.
Stadttheater Reichenberg, sezona 1927–28, Reichenberg 1927–1928, (SOA Liberec).
Theater der Gauhauptstadt Reichenberg, Reichenberg 1938–1940, 1940–1941, (Krajská vědecká knihovna Liberec).

Literatura

- Bramberger, J.: Svět v operě, Praha 1947.
Černušák, G.: Dějiny evropské hudby, Praha 1974.
Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen, IV/2, kap.7, Schauspielwesen 1938.
Janáček, J.: Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg), Liberec 2004.
Lug, V.: Die Stadt Reichenberg in Weltkrieg, Reichenberg 1930.
Lug, V.: Zum Jubeljahre des Reichenberger Stadttheater, Reichenberger Zeitung roč. 1933–1934.

JIŘÍ JANÁČEK, nar. 1927 v Blatné, okres Strakonice, člen Kruhu autorů Liberecka. Vystudoval Karlovu univerzitu, obor český jazyk a filosofie. Působil jako učitel ve Varnsdorfu, později v Liberci, naposledy (do roku 2003) na Pedagogické fakultě. Krátce pracoval v Severočeském nakladatelství (1966–69). Člen Syndikátu novinářů ČR, členem Obce spisovatelů a Teatrologické společnosti v Praze. Přispívá do regionálního, celostátního a odborného tisku, zvláště divadelními recenzemi.

Publikace: *Literatura pro děti a mládež* (skripta FP), *Fotografie Ladislava Postupy*, *Amatérští loutkáři v Liberci 1918–1938*, *Zamyšlení nad osudovým setkáním F. X. Šaldy s Evou Jurčinovou*, *Jaroslav Průcha – učitel a spisovatel*, *Devět fejetonů o Karolině Světlé a další*. V roce 2004 vydal knihu *Čtyřikrát Městské divadlo Liberec (Stadttheater Reichenberg) 1883–1938*. V letech 2007 a 2008 vydal dvě studie: *O počátcích divadla v Liberci a činnosti V. Tháma také v Liberci* a *O osudech Soukenického divadla (2007 a 2008)*. V roce 2010 vyšla kniha *Čtení o německém divadle v Reichenbergu*.

Otokar Simm, Marek Sekyra

Památky na Friedricha Schillera na Liberecku, Jablonecku a Českolipsku

V roce 2009 uplynulo 10. listopadu 250 let od narození jednoho z nejvýznamnějších němec-

kých básníků, autora textu Ódy na radost, která se zakomponována do Beethovenovy 9. symfonie stala hymnou sjednocené Evropy. V roce 2010 naopak 9. května uplynulo 205 let od básnickovy smrti. Sláva a obliba Schillera dala svého času podnět k četným projevům úcty, ať už v podobě pomníků, pamětních desek, pojmenování všeho možného jménem básnickovým či pokusy o napodobení jeho díla. Ani na Liberecku a Jablonecku tomu nebylo jinak, a přestože do osudů těchto památek často nepříznivě zasáhly události 20. století, tak se i dnes můžeme s řadou připomínek Friedricha Schillera setkat.

Většina památek se na Liberecku začala objevovat ve výročním roce 1905, kdy byly také na oslavu Schillerova výročí zapalovány na mnoha místech slavnostní ohně (např. na Špičáku nad Českou Lípou) a pronášeny proslovy (v Liberci například pronesl proslov spisovatel Anton Hans Bielau).

V nově budované hrázi přehrady ve Fojtce byla 9. května osazena pamětní deska, která přečkala do dnešních dnů. Schillerův pomník ze 7. května toho roku, postavený spolkem Anpflanzungs- und Verschönerungsverein, nalezneme nad Osečnou na tzv. Schillerově výšině. Ve Stráži nad Nisou byl ve stejném roce vysazen Schillerův dub. V Liberci byl Schillerovi pomník zřízen až v roce 1924, a to na soklu rok předtím zrušeného pomníku císaře Josefa II. Autorem busty byl liberecký profesor Wilhelm Weiß, pomník financoval spolek Deutscher Sprachverein a na soklu byl uveden citát z básnickovy tragédie Panna Orleánská. Byla po něm pojmenována také jedna z ulic, dnešní Brněnská.

Pamětní deska v hrázi přehrady Fojtka, na Zeleném vrchu u Cvikova a opravená deska u Mariánské hory.

V Jablonci n. N. nesla rovněž jedna z ulic Schillerovo jméno (dnes ulice. Svatopluka Čecha)

a v Jizerských horách byla v Mariánské Hoře osazena pamětní deska. Na hradě Vranov u Malé Skály v tzv. Pantheonu se též objevilo Schillerovo jméno.

Na Českolipsku na Zeleném vrchu u Cvikova by-

la roku 1905 upravena cvikovským odborem Horského spolku vyhlídka na Uhlířské skále, zbudovaná roku 1894, a přejmenována na Schillerovu vyhlídku. Dne 9. července zde pak byla Otto Vonachem umístěna pamětní deska a básnickovým jménem byl nazván i poblíž stojící hostinec. V České Lípě neslo náměstí před gymnáziem Schillerovo jméno a zde byl také postaven básníkův pomník. V Mimoni stával od roku 1905 pomník před školou, zřízený spolkem Anpflanzungs- und Verschönerungsverein. Schillerovo jméno nesl pramen v Rousínově a místo u Doks, nazvané Schillerův odpočinek.

Zajímavou součástí regionální literatury jsou četné travestie, vzniklé inspirovány Schillerovou Písní o zvonu, nebo spíše by se mělo uvádět parodie – zachovává se totiž forma pa-

rodovaného díla, ale mění se obsah, neboť travestie naopak zachovává obsah, ale zpracovává jej nepatříčnou, tedy zesměšňující formou.

Píseň o zvonu je rozsáhlá skladba o 19 strofách a 425 verších, opěvující činorodou práci při odlévání zvonu, která dala vzniknout například dílům v libereckém nářečí *De Tuchmacherei* Franze Keila a dále dílu *Ein Kriegsmittagessen* Augusta Möllera či skladbě v jabloneckém nářečí *Die Gablitz'r Gortlerei* Emila Zillicha. Zachovala se také sloka *Horolezecké písně o Zvonu* jabloneckých horolezců o výstupu na jednu z nejkrásnějších skal Jizerských hor v oblasti Srázů na jejich severním úbočí.

Program Schillerových oslav v Městském divadle v Liberci v roce 1905

V prvních pěti strofách originální básně se pravidelně střídají osmiveršové sloky (4 verše se střídavým rýmem a 4 se sdruženým rýmem), v nichž je popisována práce na zvonu nebo v nich promlouvá mistr, s dvanáctiveršovými (se střídavým rýmem), které jsou vlastně reflexemi a úvahami nad lidským životem a jeho srovnáním se „životem“ zvonu. Stejnou formu má i prvních pět strof travestií – parodií. Od šesté strofy se však začínají odchylovat od originálu počtem veršů ve slokách i celkovým počtem slok a také počty stop (slabik) se leckdy plně neshodují, což v některých případech platí i pro prvních pět strof.

Travestie Franze Keila, líčící humorným způsobem práci soukeníků, nese název *Die Tuchmacherei der Alten* (Soukenictví staré doby) a napsána byla v roce 1842. Poprvé se objevila ve sbírce Ferdinanda Siegmunda *Gedichte in Reichenberger Mundart* (Básně v libereckém nářečí z roku 1865, rozšířené vydání 1889) pod názvem *Der Tuchmacher von ehedem* (Soukeník z dávných dob). Samostatně byla vydána roku 1920 pod názvem *De Tuchmacherei* (Soukenictví). Mluvcím je soukeník, pracující v kruhu rodiny. Již název napovídá, co je obsahem travestie – výroba sukna od dodání surové vlny až po prodej hotových látek na trzích. Vše se odehrává před více než sto padesáti lety. Jde současně o cenný doklad toho, jak se v Liberci žilo a co bylo hlavní obživou zdejších lidí.

Franz Keil (21. dubna 1788, Liberec – 27. března 1848, Liberec) pocházel ze soukenického prostředí, roku 1815 byl vysvěcen na kněze, působil jako kaplan a učitel náboženství v Žibřidicích a Rynolticích, od roku 1821 jako farář v Rochlici a od roku 1834 jako katecheta v Liberci, kde zemřel na tyfus. Keil psal humorné básně, z nichž se dochoval jen zlomek, například báseň z roku 1843 začínající slovy *Ejmol ging ich ibr de Hablougasse* – Jednou jsem šel přes Hablovu ulici (dnes Revoluční ulice) či básně *Saatreiterlied* – Píseň žehnačů úrody nebo *Kurt von Adelfingen und Hans von Hammerstein* – Kurt z Adelfingenu a Hans z Hamrštejnu. V roce 1934 vydal Oswald Horn jeho dílo *Heimattreue*. V Liberci po něm byla pojmenována ulice (dnes Emy Destinové).

Pomník nad Osečnou.

DE TUCHMACHEREI

Ai dr Ziche ufgerössen
 lait de Wolle dou vu Pest,
 hout dr Jude mich beschössen,
 zohl'ch'n ne a letzten Rest.
 Weib, 's word mr heiß,
 s'ös su vuller Schweiß!
 Na, ban Schauern word sich's prufen.
 Brennt's denn ndern Färbeufen?

Zor Wolle, die mr ötze lasen,
 gehiert sich wull a Vortl Zwörn.
 Junge, hule du a Basen
 und kühr se z'samm, die gebacknen Börm!
 Die woll'n mr nu an Sack naisteken,
 ich sah schunt, wie dr Jude springt:
 „A schljachter Mohn, jach möcht' verrecken.“
 Wößt öhr, zu wos öhr mich dou zwingt?
 De Klunkern sein verkuntraktiert
 per Sack, wu hot öhr denn 'n Verstand?
 Wos hätt ich denn dou profetiert?
 Ich ho se kouft aus freier Hand.

Nammt ock Holz vou Fichtenrumpen,
 klej gespahlen muß ös sein,
 Grejte, du magst Wosser plumpen,
 dou hoste nou en Gölden Schein.
 Hull ock Sejche glai,
 tut de Wolle nai!
 Saht 'r drnou 's schiene Weiße,
 Führt 'r se mr glei zor Neiße.

Wos ai dr Kiepe tiefer Grube
 de Hand vun Farber rührt und mengt,
 kömmt of 'n Wulf dort ai dr Stube
 und wrd mit Boumöl aigesprengt.
 's Röckl wrd nouch a villen Juhren
 dr Mejster os a Grejs oziehn,
 mitmachen monche Pölsner Fuhren,
 mit villen nou zu Grobe giehn.
 Vun Voter kömmt s'zun Schwiegersuhne,
 dar macht san Jungen Housen draus,
 verkejft se nou öm ejne Krune,
 bis endlich Löschpapier wrd draus.

Goldne Blousen sah ich schwömmen,
 de Indichmasse föllt gut o,
 hult en Korb ban Nopper drömen,
 brengt 'r ou nou zwiene ro,
 tut de Wolle nai,
 und nou woscht se glai.
 Street se uf, hibsich ai zwee Sorten,
 of de noien Wollehorten.

SOUKENICTVÍ

V staré cíše vlna leží,
dodává ji z Pešti žid,
zbytek peněz spatří stěží,
pokud mne chce ošidit.
Ženo, horko je,
pot z nás poleje.
Nuž do lázně louhovací,
hoří pod barvicí pecí?

K té vlně, kterou probíráme,
přidejme nití čtvrtinu.
Chlapče, koště – kde ho máme –
a zameť tu vlny sušinu!*

To všechno teď nacpem' do vaku,
už vidím, jak Žid láteří:
„Ty mě chceš zruinovat, všiváku!
Ani svým očím nevěřím.
Ty hadry v pytlích nacpané!
Cožpak jste rozum ztratili?
Já koupil draze. Ne, pane,
to bych byl žebrák za chvíli.“

Vezmi dřeva smrkového,
na polena je nařež,
pumpuj, Gréto, hled' si svého,
zaplaceno dostaneš.
Dojdi hned pro moč,
vlnu v ní namoč.
Zbělá, když vypere v ní se,
pak ji hned dovezte k Nise.

Co v hloubi kádě promíchává
a točí ruka barvíře,
ve světlici se dotrhává,

produkt je v olej pohřížen.
Kabátek bude po řadě let
nosit co stařec mistr dál,
na trhy v Plzni jej provázet,
teprve vnuk jej dotrhá.
Po otci zeť si hleděl fráčku,
kalthoty dětem z něj ušil,
do sběru ty dal jen za kačku,
z nich piják inkoust pak sušil.

Bubliny zlaté stoupat zřím,
jak indigo se ohřívá,
koš půjčit skočte, že prosím,
k sousedovi – nebo dva,
vlnu dejte sem,
hned ji properem'.
Pak dle druhu na dvě části
můžem' ji na rámy klásti.

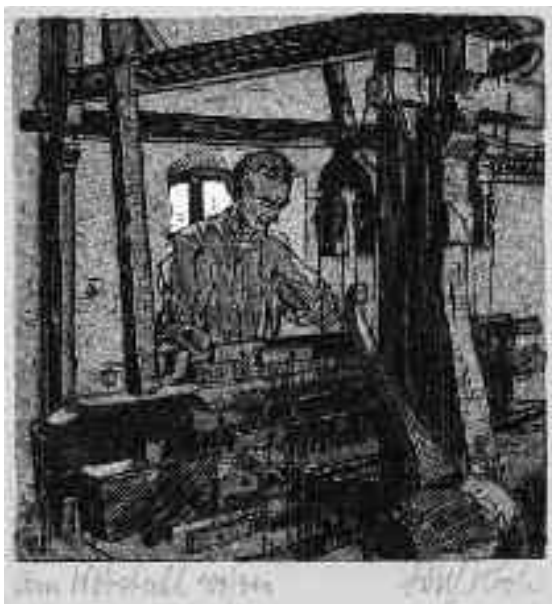
* Siegfried Weiss přišel s myšlenkou, že termín „pečené hrušky“, v originále „gebacknen Börn“, by mohly být chuchvalce vylouhované a usušené vlny – zde tedy překládáno jako „vlny sušina“, ale mohlo jít i o skutečně přidávané křížaly z důvodu zvýšení váhy a objemu. Kromě toho je velmi pravděpodobné, že v originálu je chyba v uvozovkách. Ty by měly být až na konci sloky, ne na konci stejného řádku, takže měnime dle smyslu.

Ke skladbě byl ve sbírce připojen obsáhlý doslov, vysvětlující některé méně známé skutečnosti:

Od počátku do poloviny 19. století se převážná část Liberečanů zabývala soukenictvím. Vlna se dovážela z Uher a soukeníkům ji dodávali židé. Ti bydleli většinou v Mladé Boleslavi, protože v Liberci nesměli získat žádný pozemek. Proto přijížděli začátkem týdne, táhli od domu k domu a nabízeli své zboží. V sobotu, na jejich sabat, jeli zase domů, aby se vrátili opět v pondělí. Vlna byla rozdílné kvality. Kupující zpravidla zaplatil jen část ceny, doplatek až podle kvality, kterou mohl zjistit až při zpracování.

Vlna se nejprve přebírala, potom byla louhována („šarována“) v horkém roztoku z moči a vody. Moč se za tím účelem shromažďovala ve všech domácnostech. Takto upravená vlna se ve velkých koších propírala v Nise nebo v mlýnském náhonu. K tomu sloužily dřevěné můstky s otvory nebo lešení. Vypraná vlna přišla do přádelny a vyrobená příze zpátky k soukeníkům. Na ručních stavech se tkala. Utkaná látka se opět prala a v kádích barvila barvicím roztokem (indigem). Pak se velmi pracně napínala na rámy a sušila. Rámy se nalézaly na všech volných místech. Větrné počasí ale mohlo sušení značně uškodit.

Látka se poté až 48 hodin valchovala, ale ještě předtím musela být nopována. Nakonec se ještě látce dodával lesk kartáčováním. Obchodníci ji pak prodávali v Liberci nebo ji vozili až do Plzně na každoroční veletrhy. Soukenictví mělo rozhodující vliv na vývoj Liberce. (Přeložili a z doslovu vybrali Siegfried Weiss a Otokar Simm.)

Ilustrace Wilhelma Kocha *Am Webstuhl* z díla Franze Keila *De Tuchmacherei* (lept, akvatinta 00 × 00 cm).

V roce 1918 vyšla travestie Augusta Möllera *Ein Kriegsmittagessen*, která je trpkou obžalobou událostí 1. světové války a všech, kteří ji mají na svědomí, včetně bohatých, kterých se bída moc nedotýká, a obchodníků a sedláků, kteří bídy zneužívají a ještě podvádějí, kde se dá. Autor spíš jen místy používá humornou formu.

Vypravěčem je zde žena, jejíž muž je na frontě. Čtenář se dovídá o nesmírných útrapách, které musejí lidé snášet „v německých Čechách“ („ei Deutschbiehm“). Je hrozný nedostatek všeho, hlavně potravin, vše je na lístky („tuk, cukr, máslo, slad, brambory, sůl a chleba, i nitě, maso, svíčky, každá kapka petroleje“), ale ani s lístky není nic k sehnání. Děti i dospělí trpí i umírají hladem. Stane se, že zemře matka pěti dětí, jejichž otec je na frontě... Je-li dobrá úroda, zkonfiskuje všechno stát pro „centrálu“. Centrála sbírá dokonce i slupky od brambor, které se použijí k výrobě mouky.

Autor si neodpustí rýpnutí do Čechů (ač zcela mimo souvislosti, hovoří o tvůrcích zákonů): Se treiben salber sötten Tschacher / sein wie die Biehmschen, grad su schlömm. (Dělají sami takové čachry / jsou jako Češi, právě tak špatní.) Travestie končí výzvou, aby lidé vzpomínali na válečné neštěstí a nezapomněli na to, co v německých Čechách museli jíst.

August Möller (19. července 1879, Vratislavice – 15. ledna 1961, Sulzberg u Kemptenu, Německo), byl redaktor týdeníku *Der Grade Michel* a Möller's deutsches Familienblatt. Žil v Harcově. Napsal dílo *Das Kreuz im Urwald* (1897–1904), báseň *Der Witwe einziges Kind*, *Der Leuchtturmwächter v. Cananäa*, *Gesunken* (1907), *Hinterlandsgeschichten* (1916), básně *Erinnerungen an den Weltkrieg 1914–1916* (některé v libereckém nářečí), *Neue Hinterlandsgeschichten* (1917, s nářeční básní z Liberce *Dos kömmt ei Reichenberg ne viehr*), humorné vyprávění z prvních válečných let v libereckém nářečí *Die Johd ofs Goldautomobil* (1917), vyprávění z mládí *Geschichten aus Nordböhmens schwerster Zeit* (1917, 1919), romány a vyprávění (řada z nich z Brazílie) *Kultur u. Wildheit* (1917), *Rote Rosen* (1918), *Flordl, der Findling* (1918), *Fern der Heimat* (1919), *Die Brasilianerin* (1920), *Ernste und heitere Hinterlandsgeschichten* (1920, s nářeční básní z Liberce *Dr Geistrspuck ban Reichenberger Wossrwarke*), *Das Grab d. Mulattin* (1920), *Die Kolonie am Rio Tybagi* (1923), *D. letzte Kamky* (1924) a *Auf Befehl verschollen* (1925). V roce 1962 vyšla v nakladatelství Heimaverlag Renner, Kempen/Allgäu, sbírka *Der Grade Michel. Ernste und heitere Erzählungen aus dem Jeschken- und Isergebirge*, v níž je i malá autografová fotografie.

EIN KRIEGSMITTAGESSEN

Unterm Toppe prosselts Feuer,
Apun warn heut gekocht,
Sein sie ou erschrecklich teuer,
Do word ne länger nachgedocht.
Jerum mir ös hejß,
'S troppt ock su dr Schweijß,
Mr ös halt gor nischt nemieh nötze
Und noch drzu die Ufenhötze.

Wenn ich die Apun mir betrachte,
Wos die mich hon vor Schweiß gekost,
Die Pauersleute ich verachte,
die hon ötz's Herze eigerost.
Vor Gald ös gor nischt mieh zu kriegern,
Sö wöllten glei a Wäschschrankern,
Sunst lossen sie die Apun liegen;
Sein dos noch chröstliche Gedanken?
Dos hejßen se de „Grußen Zeiten“,
Die Ormen müssen gor drhungern,
Sie könn sich im a Galdsack streiten,
Die Reichen könn noch su römlungern.

Fritzl, bringe Holz a Spräußel,
Spring ock bis en Schoppen nunder,
Du Marie troh dan Krug ei's Häusel,
Schmeiß ne die bloue Stärke runder!
Hiert'r Franzln schrein?
Wos wort ock do lus sein?
Dar dötte Junge macht mr Sorgen,
Dan war'ch vor Zorne noch dr'worgen.

Du Karli hul zwej Dek a Fette,
Nimm aus'n Schränk dir zwej Krun,
Du kriechst nischt raus, druf wöllt ich wetten.
Fönf Sechser kost a Dek a schun.
Denk ich zuröck o früh're Zeiten,
Drei Kreuzer Önselt wor genug,
Nu möchte mr sich olls dr streiten,
Sunst kriegt mr gar nischt mieh en Schlung.
For gelbe Kuhrüben, die hortern,
Sugor for grauerhoft'sche Wöcken
Verlang se schun de Ausweiskorten,
Su tun se ötz dos Volk beglöcken!

Ich sah nu schon de Scholn reißen,
Die Apun riechen mich gut o;
Mußt du denn's holz ock su harschmeißen
Ich lange on Specktakel dro.
Marie, giehste rei,
Kriechst glei ejne nei;
Su a ewiges röm tanzen,
Böst ou ock su a Pajneranzen.

VÁLEČNÝ OBĚD

Pod kotlíkem oheň hoří,
brambory zas máme,
jejich drahota nás moří,
ale co s tím naděláme.
Bože, mně je hic,
potu čím dál víc.
Už opravdu je se mnou amen
a ke všemu to horko z kamen.

Ty brambory když prohrabuji,
kolik jen mě potu stály,
já sedláky opovrhují,
ti mají srdce jak kus skály.
Za peníze už nic k dostání,
spíš člověka by stáhli z kůže,
radš nesklidí je z pole ani;
což takhle křesťan myslet může?
Říkají tomu „Velká doba“
a chudí mohou umřít hlady,
se snoby jen se dohadovat,
ví boháč jak být k práci zády.

Fricku, do kůlny se dřevem
skoč, budeš muset až dolů,
do spíže, Marie, džbáněk vem',
jen neshod' tam šmolku ze stolu!
Slyšte, Francek řve!
Ten kluk mi nervy rve!
Co jen se tam zase stalo s ním,
já vzteky ho jednou zaškrťm.

Ty, Karle, kup dvě deka tuku,
za dvě kačky z truhly mojeí,
nic nevrátí ti, vsadím ruku,
pět šestáků deko stojí.
Když vzpomenu staré časy,
tři krejčary by stačily,
má člověk teď, co vyhádá si,
ve frontě jen se rozčílí.
Za žluté tvrdé krmné řepy,
dokonce za vikve nechutné
platil by lístky snad jen slepý,
jsou pro nás to časy ukrutné!

Už vidím, jak se slupka trhá,
jak brambory krásně voní;
proč sem to dřevo jen tak vrháš?
Už mi z hluku v uších zvoní.
Marie, pojd' sem,
bramboru si vem';
už tady věčně netřešti,
jsi jako hromádka neštěstí.

O **Emilu Zillichovi**, autoru další travestie o práci jabloneckých pasířů, **Die Gablinz'r Gortlerei**, se nepodařilo zjistit nic bližšího. Jeho skladba vyšla v roce 1922. Mluvčím je zde mistr a líčena je práce na jablonecké bižuterii, která byla dle všeho nesmírně ceněna. Pasířský mistr zaměstnává pár osob a má právě expresní zakázku, kterou musí během jediného dne dokončit a v co nejlepší kvalitě „vylifrovat“. Zachycuje poměrně podrobně výrobní postup, ale upozorňuje i na nebezpečí, které při pasířině hrozí (zmiňuje požár domu v části Jablonce zvané dříve „Katzelouch“ – tj. „Kočíčí díra“ pod Novou Vsí n. N.). Zmiňuje částečně i to, jak dělný lid tráví volný čas po hostincích. Vše končí nakládáním zboží na vozík, vytažený z kůlny, a odvozem zboží k objednateli.

DIE GABLINZ'R GORTLEREI

Mit'n Drouht und Parlnejt'n
Leit schun 's Blajch dort o dr Wand.
Hoit müss'mer die Kommission fertschbrejt'n!
Kummt har Gesellen, sat zor Hand!
Ihr ward hoit feste müss'n sötz'n
Und monchen Tropfen müss'n schwözt'n.
Wos bis öm Oubd ne fertig word,
Dos ös ou glai schun anullirt.

Ihr Madl, halt ock ötze droffe,
Brächt ne su vill, dos musch Oich sohn!
Ihr hott Oier Schnappl immer offe,
Die ganze Gablunze word vo Oich ausgetrohn.
Mr muß 'n Koup beisomme hal'n
Und ne vo Freiern dischkerir'n,
Sunst wejß mersch ne, wenn Stöcke fahlen;
Müss't winger red'n und mih hieren.
Monchmoul uf und ob a Wurt,
Do hout je niemand wos drgeg'n;
Doch sötten Sums ei ene fort,
Dos muss enner jo döcke krieg'n.

Obálka díla Augusta Möllera *Ein Kriegsmittagessen*
a díla Emila Zillicha *Die Gablinz'r Gortlerei*.

Seff, nahm' s' ock 8ter Drouht,
 Ober tunse a Bössl spor'n;
 Se honn's bei Mend'ln schun gesoht,
 A word wull wieder toirer war'n.
 Schneid'n s'n ock glai,
 Bejg'n se Ihrl nei;
 Obr ich soh's Ihn, ne zu klejne!
 Und Junger, Du hullst ötze die Stejne!

Sötte Orbeit soll mersch suchen!
 Brengt mrse fertsch mit viller Müh,
 Schwömmt se of'n Wosser ei a por Woch'n
 Noch Amerika oder sunst wu hie.
 Dou trohn se die Schworzen und die Weißen,
 's Weib, die Kinder und d'r Mohn;
 Se lossn'ch ober ne bescheißen,
 Ock Gablinz'r Wore wulln se honn.
 Su gieht dos schun seit villen Juhr'n;
 Von Gortler kömmt 's Zoig as Geschäft,
 Vo dort giehts fort ei grußen Fuhrn,
 Bis ei dr Fremde die Kundschoft kejft.

Anton! Sie könn ötze prass'n!
 Brengt 'n Schweng'l glai an Schwung;
 Aber tut ne wie besass'n,
 Denn die Stanze hout an Sprung.
 Johd die Kinder naus!
 Mr hölt's sunst gor ne aus.
 Wemmr'n Koup su vuhle hout,
 Dou krieget enner jo 's Lab'n sot.

JABLONECKÁ PASÍŘINA

Na řetěze perly a drát
 u zdi položte s plechem.
 Dnes musíme naše dílo dodělat!
 Tovaryši, pojd'te sem!
 V práci dnes sed'te vytrvale,
 pot poleje z vás neustále.
 Co do večera nestihnem',
 po tom jako by slehla zem.

Děvčata, pus'te se do toho,
 jen vám říkám, řečí konec!
 Klapačky jedou vám mnoho
 a zase properou celičký Jablonec.
 Teď musíme mít v hlavách čisto,
 jinak vám budou scházet kusy,
 pro frajery v nich není místo;
 tak poslouchajte, držte pusy.
 Proti tomu námitek není,
 sem tam slovo když padne;
 však takového žvanění,
 to člověku nálada zvadne.

Vem', Josko, osmu drát,
 však trochu s ním šetřte, prosím vás;
 prý už má opět zdražovat,
 tam u Mendlů bylo slyšet zas.
 Nastříhejte jej,
 ouška* tvořte z něj;

Pasířka, kresba Freda Hartiga, 1936, 36 × 51 cm, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou.

jen ať z nich žádné malé není!
Ty, mladej, teď dojdeš pro kamení!**

Ta práce uměním sluje!
Když ji slavně dokončíme,
během pár týdnů po vodě doplujeme
do Ameriky či kam my víme.
Tam nosí ji černí nebo bílí,
ať žena, děti nebo muž;
chraň Bůh, aby je ošídili,
jen z Jablonce zboží chtějí už.
Tak to jde léta, rok za rokem;
vždy od pasíře k obchodníkům,
odtud dál na voze širokém,
až do ciziny k zákazníkům.

Lisovat, Tondo, začněte!
Páčku nechte rozkmitat;
hleďte – trochu se mírněte –
na prasklinu pozor dát.
Žeňte děti ven!
Už jsem z nich unaven.
Když tak třeští vám hlava,
život bavit vás přestává.

* Ouško je uzávěr jehly u bižuterie.

** Myšleny skleněné kameny, které se zasazují do kovové bižuterie.

Na závěr uvádíme zajímavou sloku Horolezecké
písně o Zvonu, kterou laskavě poskytl a přebásnil
pan Siegfried Weiss.

DAS BERGSTEIGERLIED VON DER GLOCKE

Tief verwurzelt in der Erden,
Steht die Glocke hier aus Stein,
Heut' noch muss die Glocke werden,
Frisch ihr Freunde, steigt ein!
Von der Stirne heiss
rinnen muss der Schweiss,
Soll der Weg den Meister loben;
Doch das Gipfelbuch ist oben!

HOROLEZECKÁ PÍSEŇ O ZVONU

Zakořeněn pevně v zemi
stojí Zvon tu z kamene,
dnes nás volá ku zlezení,
pojd'me, lano z ramene!
Ať jak proudy vod
z čela lije pot,
chceš-li cestou dojít k slávě,
vrchol s knížkou zdolej hravě.

MAREK SEKYRA narozen 1974 v Ústí nad Labem. Absolvent
Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně obor český jazyk –
dějepis. Nastoupil v Severočeské vědecké knihovně jako infor-
mační pracovník, poté vedoucí studovny. Od roku 2002 v Liberci,
zaměstnán v Severočeském muzeu jako kulturně-osvětový prac-
ovník, nyní zaměstnancem Krajské vědecké knihovny, vedoucí
Všeobecné půjčovny. Je ženatý a má dcery Malvínu Annu a Vivien
Veroniku. V létě 2007 vydal Kruh autorů Liberecka jeho básnic-
kou prvotinu s názvem *Modré hodiny*, v níž jsou obsaženy i bás-
ně jeho ženy. S Otokarem Simmem připravil knihu *Ještědské kvě-
ty* (vydala Krajská vědecká knihovna v Liberci v roce 2008), která
mapuje německy píšící předválečné autory, narozené v Liberci.
Je členem KALu.

OTOKAR SIMM se narodil 25. září 1946 v Jablonci nad Ni-
sou, kde je jeho rod usazen již nejméně pátým pokolením. Je ab-
solventem strojí průmyslovky, řadu let pracoval na Městském
úřadu v Jablonci nad Nisou; v posledních letech jako redaktor Jab-
loneckého měsíčníku.

Jeho zájem o zdejší region a Jizerské hory, jejich historii a nej-
různější vlastivědné zajímavosti je dlouhodobý. Je podpořen i tím,
že býval aktivním sportovcem a horolezcem, jenž horám vždy vě-
noval většinu volného času. Platí to vlastně dodnes. Neorientuje
se ale jen na Jizerské hory či Krkonoše; zajímá se též o Vysoké
Tatry, Alpy i další světová pohorí. Dosáhl vrcholů řady alpských
čtyřtisícovek a dalších velehor v Jižní Americe, Africe či v Asii.

V současnosti je rázen k několika největším znalcům historie
Jizerských hor. Pověstný je svým „puntičkářstvím“; veškeré in-
formace se snaží ověřovat z různých zdrojů, díky čemuž odhalil
některé po desetiletí přepisované omyly. V posledních letech se
zabývá i překládáním děl regionálních německých autorů, píšíc-
ích často místním dialektem. Od roku 2008 rediguje *Ročenky Ji-
zersko-ještědského horského spolku*.

Vlastivědné texty o Jizerských horách publikuje zejména od po-
čátku devadesátých let uplynulého století. Patřil ke stěžejním pří-
spěvatelům zaniklého časopisu *Jizerské a Lužické hory*. Je autorem
textů ke knihám s regionální tematikou: *Album starých pohlednic
Jizerských hor* (1999), *Přehrada v klínu hor* (2000), *Jizerské hory
včera a dnes* (první kniha 2001 a 2005; druhá kniha 2004), *Poezie
jizerské žuly* (2002), spoluautorem textů v knihách *Daleké obzory
– jizerskohorské skalní vyhlídky* (2003, 2005), *Tři iseriny* (2006,
2008), *Tisícovky Jizerských hor* (2007) či *Připomínky zašlých ča-
sů – pomníčky Jizerských hor* (2008). Je také spoluautorem vůbec
největšího díla svého druhu v naší oblasti – *Horolezeckého prů-
vodce Jizerskými horami* (1999 a 2010). Jeho příspěvky najdeme
v mnoha dalších publikacích a časopisech.

Osobně si ale Ota Simm nejvíce považuje spolupráce s Markem
Sekyrou na publikaci *Ještědské květy / Jeschkenblumen* (2008).

FRED HARTIG (15. 9. 1901 Jablonec n. N. – 23. 12. 1973 Graz)
studoval na jablonecké uměleckoprůmyslové odborné škole, na
níž po absolvování navázal tříletým studiem Akademie výtvar-
ných umění v Drážďanech u profesora Maxe Feldbauera, s nímž
v roce 1925 přešel do Mnichova, kde ve studiích pokračoval
u Karla Kaspara. Odtud přišel v roce 1926 do Smržovky, kde se
oženil s místní rodačkou Hertou Vorbachovou. Spolu žili na dneš-
ním náměstí T. G. Masaryka v domě č. p. 671. Hartig vystavoval
např. v libereckém muzeu (1928), pravidelně se účastnil výstav
Metznerbundu doma i v zahraničí. Od roku 1944 až do zavření
jablonecké odborné školy vedl oddělení malby a vyučoval figu-
rální kreslení a fresku. Manželé Hartigovi se spolu s dětmi, Juttou
(1926) a Jörgem (1932), vystěhovali 30. března 1948 do rakous-
kého Grazu. Tam se Hartig aktivně účastnil uměleckého spolko-
vého života jako viceprezident a pak prezident Štýrského umělec-
kého spolku, vyučoval kreslení a malbu a pravidelně vystavoval.
Od roku 1961 byl prezidentem Künstlerbundu v Grazu, 1963 byl
povolán do kuratoria Domu umělců v Grazu a vyznamenán cenou
za současnou malbu. Hartigova díla jsou zastoupena ve sbírkách
Národní galerie v Praze a rakouských a německých galeriích.

Za informace děkujeme historičce umění Anně Habánové M.A.

Oldřich Palata
**Máchův Máj
 vepsaný do skla**

(Dvě neznámá díla ze sbírek
 Severočeského muzea v Liberci)

Karel Hynek Mácha (1810 až 1836) zanechal i přes svůj krátký život osobitou stopu nejen v dějinách české literatury, ale zprostředkovaně rovněž ve výtvarném umění.

Jeho stěžejní dílo Máj inspirovalo dlouhou řadu umělců ke skvělým ilustracím, jež přispěly výraznou měrou do zlatého fondu české knižní kultury. Z mnoha slavných jmen připomeňme v této souvislosti například alespoň některá z nich: M. Aleš, J. Konůpek, J. Zrzavý, C. Bouda, A. Procházka, J. Štýrský, Z. Sklenář, J. Koblasa, J. Šerých, V. Komárek a další. Kulatá výročí spjatá s Máchovým životem a s vydáním Máje iniciovala vznik pozoruhodných děl v rozmanitých oblastech současného umění a poněkud překvapivě i v oboru skla. Dokladem v tomto ohledu jsou dva nevelké a veřejnosti téměř neznámé sbírkové předměty ze Severočeského muzea v Liberci.

Dvanácticentimetrová číše na nožce z křišťálového skla vznikla v Novém Boru v roce 1946 při příležitosti 110. výročí prvního vydání Máje. Filigránský dekor ve velikosti malé poštovní známky je umístěn na horním okraji vnějšího pláště skvostně tvarované kupy. Zahnuje zrcadlovou dvojici holubiček, lipové ratolesti a úvodní máchovské osmiverší začínající slovy *Byl pozdní večer – první máj – večerní máj – byl lásky čas...* Text je bez lupy takřka nečitelný, sklo číše je obdivuhodně subtilní. Dokonce natolik, že oslabení skloviny v místě dekoru vyvolalo dodatečně praskliny po celé výšce kupy. Navzdory fyzickému poškození představuje jubilejní číše opravdový unikát. Jejím tvůrcem byl Stanislav Libenský (1921 až 2002) – tedy umělec, kterého na základě pozdější autorské spolupráce s Jaroslavou Brychtovou dodnes obdivuje celý odborný svět. Jejich monumentální plastiky z taveného skla, vážící stovky kilogramů, dělají nesporně čest české výtvarné kultuře a řadí je do progresivního proudu moderního umění. Málokdo dnes však ví, že St. Libenský byl ve své rané individuální tvorbě autorem několika křišťálových nádob s jemně leptaným dekorem. Připomínanou čí-

ši z roku 1946, která pochází z této originální tvůrčí etapy, v současné době prakticky už nikdo nezná.

Zatímco Stanislav Libenský se stal ještě za svého ži-

vota legendou, autorka druhého máchovského objektu ze sbírek Severočeského muzea Jiřina Pastrnková (1908–1987) se bohužel vytratila z obecného povědomí. Přitom jde o významnou umělkyni, která při svém poctivém a upřímném vztahu ke sklu dávala vždy programově přednost výtvarně náročné tvorbě před komerční produkcí. Od počátku padesátých let pracovala jako výtvarnice v n. p. Železnobrodské sklo. Její kultivované práce z broušeného, rytého, malovaného a leptaného skla reprezentovaly naše moderní sklářské umění na mnoha prestižních výstavách (Triennale v Miláně, EXPO '58, Československé sklo v Moskvě v roce 1959 apod.). Z tohoto vrcholného období tvorby J. Pastrnkové pochází také váza z roku 1960 věnovaná 150. výročí narození K. H. Máchy. Jednoduchý kónický tvar vázy ze silnostěnného křišťálového skla je zdoben broušeným a precizně rytým dekorem. Frontálně je umístěn strom s kruhovou korunou s lipovými listy, silně stylizovaný kmen stromu tvoří vysoká protáhlá písmena MÁJ. Vertikální ratolest na protilehlé straně doplňuje Máchovo jméno. Na bocích jsou symetricky rytá dvě čtyřverší z třetího zpěvu Máje s posledními slovy odsouzence počínaje veršem „vás já jsem posly volil mezi všemi...“

Obě díla nesou v sobě svá skromná a tichá poselství o svých autorech, o době, v níž vznikla – a také o živoucí síle máchovské inspirace.

*V truchlivišti dlouhé noci tvé
v zemi přibité v té nepřející zemi
sníš kníže rodné řeči žárlivé
žal lhoucí pod růžemi*
František Halas

Vladimír Křivánek
**Kníže rodné
řeči žárlivé**
(Úryvek z máchovského eseje)

Byl vášnivým, nenasytým a žárlivým milencem, člověkem velkorysým, ale někdy i povýšeným, psychologicky složitou, rozpornou a mnohdy i záhadnou osob-

ností. Máchova generace prožívala intenzivně nejen události domácí, ale rovněž celoevropské problémy. Mezi mladými lidmi zavládlo vzrušení a zaujetí francouzskou červencovou revolucí a hlavně proticarským listopadovým povstáním v Polsku; tvrdě potlačená revolta rozdělila českou společnost na několik politických táborů a především nová, nastupující generace v ní oceňovala tragický patos boje za svobodu a promítala do polských událostí svou nespokojenost se stávajícími poměry domácími.

Nejspíše neexistuje v žádné národní literatuře takový zvláštní případ, jakým je pro českou poezii zjev básníka Karla Hynka Máchy. Tento pražský krupařský synek se stal prvním moderním českým básníkem, přetvořil svými podmanivými verši nebývalého citu, hlubokého filozofického pohledu a bohaté obrazotvornosti tehdejší značně kostrbatou češtinu v básnický nástroj plný hudby, fantazie, smyslnosti a tajemství. Svými básněmi, autobiografickými, historickými a lyrickými prózami, autentickými deníky, stejně fragmentárními jako sebeobnažujícími, se stal tento předčasně zemřelý romantik zakladatelem moderní české poezie. Jeho velebáseň *Máj* je klenotem novočeské poezie, nedostižným básnickým vzorem a mocnou inspirací pro jeho básnické dědice. Mácha svou poezií založil tradici hlubinné meditativní poezie směřující k transcendentnímu přesahu a pojímající lidské bytí jako rozporné, stejně krásné jako trýznivé, rozklenuté mezi světem smyslů a světem ducha, tělesností a spiritualitou, mezi nebem a zemí.

Máchova pravá podoba lákala již skupinu májovců a stále přitahuje zájem dalších a dalších generací spisovatelů, výtvarných umělců i čtenářů. Problémem je však to, že autentickou podobu Máchovu neznáme a máme k dispozici jen vlastnoruční kresbu muže, která může být jeho autoportrétem, a po exhumaci Máchových ostatků v roce 1938 i podobu jeho lebky. Přesto v českém výtvarném umění existuje množství Máchových portrétů od významných i méně známých malířů, grafiků i sochařů. Tyto rekonstrukce Máchovy hlavy jsou nejen osobitými interpretacemi jeho osobnosti, ale mnohdy i odrazem dobových mód, konvencí i představ. Třebaže se Máchova podoba nedochovala, máme dnes k dispozici celou škálu jeho podob fiktivních, které provázejí a zajímavě dokreslují jeho kult.

I když mezi námi a Máchovým narozením existuje časová proluka dvou století, můžeme vnímat básníka Máje jako našeho současníka, osobnost výjimečnou, záhadnou i uchvacující, jež v rozmachu mládí dokázala stvořit dílo podmanivé krásy, mistrně vybroušený drahokam nedozírné ceny odrážející svými fasetami vše podstatné, čím i my dnes žijeme. Mácha jako subjektivní romantik prožíval svět jako rozpor: v kráse kypícího života cítil vědomí jeho pomíjivosti, ve snu lásky nalézal nemožnost naplnění, za světem smyslů spatřoval svět ducha, příroda i celý kosmos mu byly prostoupeny představou lidské marnosti a nicoty. Jeho pojetí světa a života bylo tragické, přesto (a možná právě proto) dokázal vyzpívat tak úchvatně omamné kantilény života, vzdát hold matce zemi, naší kolébce i našemu hrobu, kráse přírody i stále unikající lásce. Stal se tak naším prvním moderním básníkem, který postavil sám sebe do středu své poezie, a tak stvořil básnický nástroj, který zní mámivě až k nám a přes naše hlavy do budoucnosti.

Máchovo básnické dílo, zvláště jeho majstrštyk *Máj* a výjimečná meditativní lyrika, se stalo mocnou inspirací pro celou českou poezii. Každá nová básnická generace cítila niternou potřebu se s dílem tohoto básníka tvůrčím způsobem vyrovnat, proto také v českém písemnictví nalezneme stovky básní věnovaných Máchovi, jeho dílu a osobnosti. Tyto básně jsou různého charakteru, od škobrtavých oslavných veršů k různým příležitostným máchovským výročím po mistrovské a vyznavačské básně Máchovi typologicky blízkých autorů. Pro některé významné české básníky se stal Mácha legitimním básnickým předchůdcem; obdivovali hloubku jeho myšlenek, bohatství obraznosti, mámivou zpěvnost, jeho revoltující společenské gesto, ale i elegickou, melancholickou a snivou notu jeho poezie. Všichni tito básníci různých dob i uměleckých osudů se k Máchovi hrdě hlásí a vytvářejí tak silnou básnickou tradici jeho pokračovatelů a jako jeho dědicové rozvíjejí básnický odkaz této výjimečné osobnosti.

V případě Máchově můžeme sledovat pozoruhodnou pouť díla časem. Stojí na začátku rodokmenu novočeské poezie, každá nová básnická generace se

V případě Máchově můžeme sledovat pozoruhodnou pouť díla časem. Stojí na začátku rodokmenu novočeské poezie, každá nová básnická generace se

Máchovo básnické dílo, zvláště jeho majstrštyk *Máj* a výjimečná meditativní lyrika, se stalo mocnou inspirací pro celou českou poezii. Každá nová básnická generace cítila niternou potřebu se s dílem tohoto básníka tvůrčím způsobem vyrovnat, proto také v českém písemnictví nalezneme stovky básní věnovaných Máchovi, jeho dílu a osobnosti. Tyto básně jsou různého charakteru, od škobrtavých oslavných veršů k různým příležitostným máchovským výročím po mistrovské a vyznavačské básně Máchovi typologicky blízkých autorů. Pro některé významné české básníky se stal Mácha legitimním básnickým předchůdcem; obdivovali hloubku jeho myšlenek, bohatství obraznosti, mámivou zpěvnost, jeho revoltující společenské gesto, ale i elegickou, melancholickou a snivou notu jeho poezie. Všichni tito básníci různých dob i uměleckých osudů se k Máchovi hrdě hlásí a vytvářejí tak silnou básnickou tradici jeho pokračovatelů a jako jeho dědicové rozvíjejí básnický odkaz této výjimečné osobnosti.

V případě Máchově můžeme sledovat pozoruhodnou pouť díla časem. Stojí na začátku rodokmenu novočeské poezie, každá nová básnická generace se

s jeho dílem vyrovnávala, navazovala alespoň v některých aspektech na něho. Přitom vlastně od začátku se Máchův obraz rozpadal na dvě části – slavenou a ztajenou. Mácha byl jako osobnost i jako básník tak výjimečný, že je velmi obtížné ho vyložit pouze z dobového literárního obrozenského kontextu. Z tohoto důvodu bývá ve všech dosavadních dějinách české literatury jeho obraz matný, kusý, neúplný a zkreslený. Jako osobnost i svým dílem se zřetelně vymyká estetickým i ideologickým normám, které panovaly v tehdejší českém biedermeierovském provinčním zátiší. A od počátku existovala snaha si přizpůsobit obraz Máchy a jeho díla osobním, ideovým či společenským zájmům. Již Karel Sabina, zakladatel a první stvořitel Máchova kultu, si mnohé z obrazu svého zemřelého přítele dokreslil po svém, obdobně si počínala i generace májovců; ti příznačně nechali vytvořit uměleckou rekonstrukci Máchovy tváře, když se jeho autentická podobizna nedochovala. A tak to šlo dále až do dnešních dnů. Každá doba si vytvoří svůj portrét Máchy a přitom často potlačí v tomto obraze ty momenty, které neodpovídají jejím představám či iluzím. Generace školáků v době rakousko-uherského mocnářství, za první republiky i za komunismu se učily, jak statečný mladý básník se nachladil při obětavém hašení stodol u Litoměřic a zemřel poté na zápal plic. Byla to sice smrt

krásná, hrdinská, ale neodpovídala pravdě. Připustit, že zemřel na cholericu, těžký střevní katar, by nepůsobilo tak vznešeně, minimálně by příliš nevonělo, a rozbilo by to bystu romantického básníka. Obdobná situace panuje nad jeho nejslavnějším dílem: jeho velebáseň *Máj* bývá interpretována jako píseň lásky a básník jako romantický milovník, který se později zhmotnil ve sličné soše mládence na Petříně, básníka Máchy, který zasněně voní ke kytici šeríku. Tento cukrkandlový idol lásky zcela popřel skutečnou dramatičnost, vášnivost, živočišnost a trýzeň Máchovy životní lásky. Třebaže části jeho deníků i jiné dokumenty vypovídají jasně o těchto věcech, trvalo to v české literatuře neomluvitelně dlouho, než byly vydány i poslední inkriminované, básníkem šifrované zápisky svědčící o jeho sexuální naruživosti. A *Máj!* Vždyť vedle vstupní milostné jarní kantilény obsahuje také mučivou píseň nicoty, a stejně jako o lásce je to také báseň o smrti, o věčnosti i pomíjivosti, o vině a trestu, o Božím a lidském řádu i jeho porušení, a konečně je to báseň o reálné i metafyzické pouti. Pokud my dnes se k Máchovi vracíme, a chceme-li v něm vidět našeho současníka, ne nějaký literárně-historický relikv či ideologickou relikvii, měli bychom v jeho obraze dnes konečně propojit všechny rozporné podoby tohoto básníka, ty slavené stejně jako ty ztajené.

Vladimír Křivánek
**Máchové
 inspirace**

BÁSNÍK

Do temné doby jsme se narodili
 a jako slepci tápeme osudem;
 však býti básníkem je úděl jiný:
 být ústy naděje, až my tu nebudem.
 A plakat za nás vodou, která tone,
 rodit se za nás každým úsvitem,
 a říci zemi, která hrob nám stele:
 Jsme semenem, jež znovu ožije.
 Jsme listy stromů, jež smrtelně se chvějí
 a umírají každým podzimem
 Jsme trylky ptáků, jež se navracejí
 každého jara na promrzlou zem.
 Básník se rodí, ale neumírá;
 je poslem blesku, který zazáří,
 a v temnotě, co nás obestírá,
 zahlédnem jeho slzy na tváři.

MELANCHOLIE

Jsem vlastník vzpomínek
 a kocoviny. Vývěva paměti
 dneska mi krade
 postavy, děje, stíny.
 Tvář za tváří mi snímá.
 Rej masek. Vodo živá!

 Tehdy mí mrtví byli živí.
 Svět touze, písni otevřený.
 Kostnice kvetla každým rokem.
 Panova flétna! Lehké sbohem.

Kdo bude tvarovat hmotu tvé bolesti?
 Kdo jiskru vykřesá a touhu zažehne?
 Kdo v žití bez Boha modlitbám naslouchat?
 Jen tráva vyrůstá na hrobech bezedných.

Jen vlna za vlnou odlesky slunce hostí.
 Jen rytmus, kterým v nás ožijí dávní mrtví.
 Vzdálené luno svit. Kosmická prázdnota.
 A možná prostor v nás? Tíknutí života.

Možná jsme jenom prach vrstvený k nohám soch.
Osudným kamenem, co vzpírá Sisyfos.
Jsme vegetací žil rozkvetlých do marnosti.
A svaly napjaté jak plachta na žerď kostí.

Proč žijem, nevíme. A nevíme, kam jdem.
Pod jakým znamením se jednou rozplynem.
Zda bude soudný den či věčná temnota.
Jsme listím podzimním v koruně života.

MELANCHOLIE II

Jsi pouhou křižovatkou cest.
V bolestech musíš svůj kříž nést.
Láska tě mine jako zjevení,
jímž dožitelné budeš zmámený.

Radost tě bude provázet
jak vlastní pýcha řadu let.
A pak se v drobné promění.
Jsme výmluvní až k mlčení.

Co za nás mluví je jen tíha.
K pustému nebi duši zdvihat.
Čekat až bude zpívat kámen,
jenž dotýkán se změní v pramen.

Ze čtyř živlů jsme namícháni:
oheň a voda, větru vání,
a hlína, kámen, holá zem.
Budeme, i když nebudem.

Budeme větrem, který stromy sklání.
Budeme ohněm vypalovaných strání.
Budeme vodou, která za náš pláče.
Nakonec zemí, co budí mrtvé spáče.

SEN I

Jsou rytmy, jež nás přežijí.
Až budem sen svůj spát,
probudíme se na chvíli?
A znovu umírat!?
Zrodíme-li se květinou,
Bůh dá nám opadat.
Až steré krásy zahynou,
budeme tiše spát.
Zrodíme-li se člověkem?
Zas marně milovat!
A bohaprázdnou, pustou zem
v náruči objímat.
Pokradmu mrtví s námi jdou,
čekají každým dnem,
aby se staly květinou,
anebo člověkem.

RYTMY

Na tomto světě nepatří mi nic.
Jsem bledým svitem letních létavic.
Jsem mžikem oka. Kmitem hvězdné suti.
Zrnkem pšeničným pod žernovem smrti.

Něco mě drtí a něco pozvedá
na tomto světě. Jiný nehledám.
Závidím ptákům jejich volný let.
A rozbřesk slunci. Noci hrozny hvězd.

Všemu, co v rytmech trvá, závidím.
Přílivu vlny. Stromům košatý stín.
Závidím písni, co tepem srdce zní.
Na tomto světě nic mi nepatří.

BÁSNÍK II

Kdo s básní zachází,
o samotu se zraní.

Zoufale milovat
slovo, které se brání
vysvléci z významů.

Vymknutý z přízně davu,
chutnáš, co pomíjí.

Hluchému Bohu žaluj!

SAD

Z tolika vzpomínek je utkán lidský šat!
Z poháru lebky mé odnáší včelí roj
krůpěje sladkosti.

Jsme jako mladý strom. Budeme pohrdat
věčnými pravdami. Rájem i anděly.
Výdechem vzkříšení.

Teprve z květu plod nám oči navrátí.
Dospělost pohrdá jinošskou závratí
a s tichem rozpráví.

Jsme jako starý strom. Ptáci se vracejí
do jeho koruny. A hnízda, ve větvích
rozpjata, v něze bdí.

Jsme sadem vzpomínek. Cítíme listů pád
do slunce podzimu. Z čeho je utkán šat
pro naši nahotu?

Z tolika vzpomínek...

SEN II

Srst noci srší hvězdami,
když křídlo touhy křísne o kámen;
kamenné nebe nad námi
a pod nohama nahá zem.

Zdi zapouštějí kořeny
a ženou v plody zvící tragédie.
Jsme ohmatáni, určení!
Jen na zapřenou sen v nás žije.

V prolukách skutků vyrůstá
tráva a vítr – svědci života.
Sen, který dává světu řád,
nás učí hořce pohrdat.

V SVĚT JSEM VSTOUPIL...

Minula doba sladké blaženosti,
kdy samozřejmě bral jsem plody země
a láskou lidí podrážel si boty.
Jako Bůh silný a jako Bůh krutý.

Tehdy i čas se schoval v koutě
jako se světlo schová před slepcem,
jediná touha byla nadechnout se,
obejmout svět a utopit se v něm!

Ze svého dílu ta nejlepší sousta
slepě jsem házel jako kosti psovi.
Snad jsem už tušil kdesi v podvědomí,
že Kerberos je vzácně vybíravý.

Však maje ústa poraněná zpěvem
zvetšlou síť jsem vrhal ve své pýše,
až stovky háček zasekly se časem
pod moje žebra, jež se tisknou k srdci.

Jsem skromným hostem země svrchované,
po které šlapem, dřív než budou jiní
se stejnou pýchou šlapat zase po nás?

Nebo jsem loutkou, jež se marně vzpírá
tahu všech nitěk v ruce loutkářově?

Nebo jsem hráč, co v zahájení
na šachovnici ztratil již svou dámu
a ještě mnoho času zbývá
do konce hry?

Nevím?

Ilustrace Roman Karpaš

*(Grafika pro knihu J. Panáčka a J. Wágnera
Karel Hynek Mácha v kraji svého Máje,
vydalo Severočeské nakladatelství, 1990)*

VLADIMÍR KŘIVÁNEK, básník, literární historik a kritik, se narodil sedmého května 1951 v Kolíně nad Labem. Část dětství prožil v Pekingu, jinošský věk pak v Havaně, kam byl jeho otec v šedesátých letech dlouhodobě vyslán jako obchodník s elektrárnami a cukrovary. Po absolutoriu Pedagogické fakulty UK v Praze zahájil svou pedagogickou dráhu jako učitel češtiny a dějepisu na devítiletce v Kladně; od roku 1990 se stal vysokoškolským učitelem české literatury na řadě škol (UK v Praze; Literární akademie. Soukromá vysoká škola J. Škvoreckého v Praze; Technická univerzita Liberec; Univerzita Hradec Králové). Je zaměstnán jako vědecký pracovník v Ústavu pro českou literaturu AV ČR v Praze. Jeho badatelským zájmem jsou proměny české poezie od romantismu po současnost. Vedle literárněhistorické publikační činnosti (pět monografií a souborů studií) psal po celý čas poezii a publikoval osm básnických knih. Jako literární kritik se zabývá především novočeskou poezií v celém jejím rozsahu s důrazem na tvorbu autorů debutujících. Podílel se jako autor a editor na řadě publikací vznikajících pro potřeby pedagogické praxe a na mnoha literárněhistorických pracích, lexikografických publikacích a slovnících. Doslovy doprovodil řadu knižních souborů z díla Máchova, Nerudova i současných básníků. Nyní je předsedou Obce spisovatelů a členem výboru Českého centra Mezinárodního PEN klubu. Žije v Praze.

Otto Hejnic
**Máchovské
 reminiscence**

Hynku, Viléme, Jarmilo! Pod Litoměřicemi plyne Labe, někde je vidět červená záře, ano, ale není to oheň, jen odlesk zapadajícího slunce. Řeka mého dětství byla Oharka, s železnou lávkou pod starým cukrovarem. Tři dvacítiletí kluci sedíme na břehu u ohýnku a pečeme pár brambor. Přes železniční most přejede nákladní vlak, pod nohama utíká rozvodněná řeka, nad Oblíkem a Ranou letí mraky. Čas se ale vleče, brambor je ještě syrový. Říkám si, že jednou vyrazím! Pošlapu podél řek, vyšplhám na kopec, abych do srdce nabral obraz krajiny. Tohle je má zem, odedávna. Louny byly husitskou Lunou, kolem řeky se ježí chmelnice jako dlouhá kopí pěšáků na rytinách z třicetileté války.

Jarmilo! Jarmila chodila do vedlejší třídy. Matikářka nám dala dělat nástěnku, trvalo nám to nějak moc dlouho. Na školní chodbě v prázdné budově jsme se k sobě tiskli. Načapala nás a chrlila oheň a síru. Ani nás nenapadlo, že děláme něco špatného, vlastně jsme při tom ani nemluvili, jen špendlík zapíchnutý do písmeňka se chvěl.

Příští léto mě bratránek Jaromír vzal na čundr na Mácháč. Áčko jsme postavili ve stanovém městečku. Od ohňů, kde seděly slečny, nás jejich nápadníci

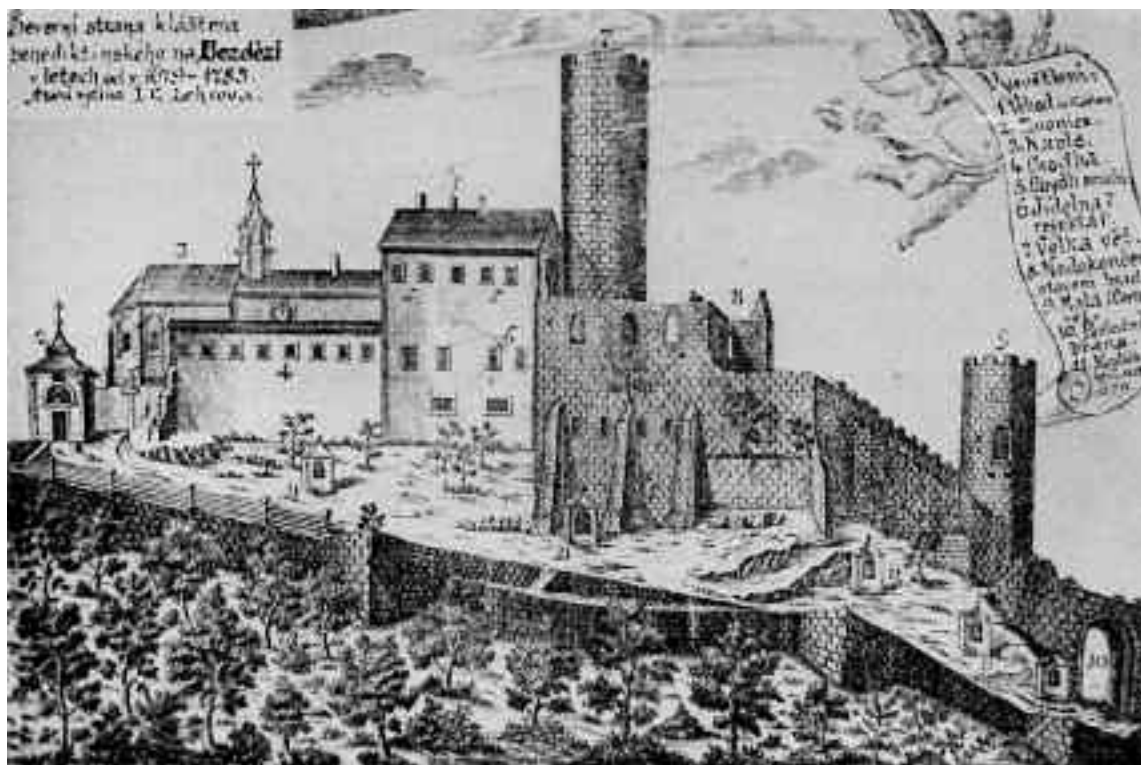
odháněli. Druhý den ležela na pláži snad tisícovka polonahých těl. K lásce zval hrdliččin hlas. Všechny, krom mne a Járy.

Umínil jsem si, že doplavu k ostrůvku uprostřed jezera. Asi po sto metrech jsem se převrátil na záda, abych si trochu odpočinul. Ženský hlas volal mé jméno! Zvedl jsem hlavu a viděl, že u břehu stojí ve vodě plavovláška. Volá a rukou ukazuje, ať plavu k ní!

Obrátil jsem se a kraloval zpátky. Když jsem konečně vynořil hlavu a rozhlédl se, postarší blondýna a nějaký chlápek se ve vodě objímali.

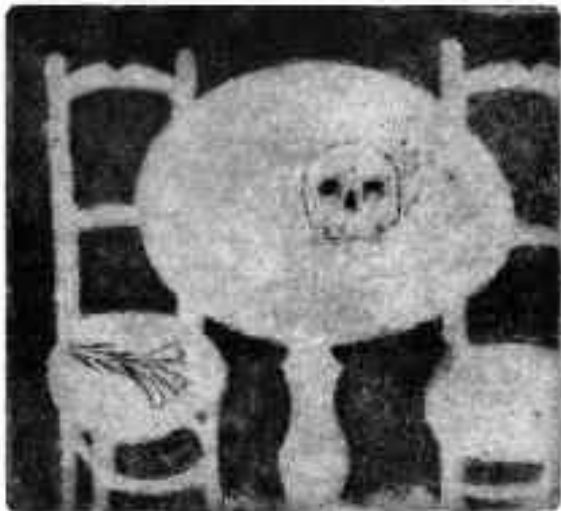
Řekl jsem Járečkovi, že tohle není žádný čundr. Řekl, že myslel, že na kočky zabere moje kytara, ale to bych se nesměl stydět.

Za rok jsem našel opravdové vandráky. Naše boty šustily v napadaném listí Kokořínského dolu. Nikde nikdo, ve vzduchu jen dávné příběhy. Začalo pršet. Schovali jsme se do malé jeskyně, skrýše bývalých lapků. Pár kilometrů se uprostřed pískovcových skal tyčil Kokořín. Udržoval jsem oheň a v jeho dýmu jsem si představoval, stejně jako ve třinácti, že jsem rytíř a jedu k hradu Kokořínu na koni. Naše družiny se spojí a vyrazíme osvobodit z rukou Branibora mladičkého královce Václava. Udeříme na Bezděz

I. C. Lehrov, Severní strana benediktinského kláštera.

Benediktýni, kteří část areálu hradu Bezděz využívali jako klášter, se zasloužili o to, že zřícenina byla uchráněna od dalšího chátrání i větších stavebních zásahů. Josef II. sice v roce 1785 klášter zrušil, avšak procesí sem chodila ještě dlouhá desetiletí.

pod rouškou tmy, ne zepředu, ale vyšplháme po úbočí, po skále až k hornímu nádvoří a na zeď hodíme lano s hákem. Pak zahovoří naše meče.

Vandráci hledali neporušenou krajinu. Místo, odkud by nebyla vidět žádná silnice ani slyšet projíždějící vlak. Prapůvodní zemi, která se od dob královice Václava stále zmenšuje. V zelených mundúrech se mezi stromy objevovali a ztráceli jako duchové. A tulák Smith, když mluvil o lesní moudrosti, zmínil se o Karlu Hynku Máchovi a přečetl mi verše pro dívku, kterou chtěl a neměl.

V Lounech za mnou přijel bratránek, už mužný hokejový a házenkářský brankář Jára, na motorce ČZ 175. Zastavil smykem a zeptal se: „Ty jsi něco měl s kozatou Jarmilou? Přerážnul jsi ji?“

Od scény na odpolední školní chodbě jsme si oba připadali nějak provinilí, ušpinění. Už jsme spolu nepromluvili, jeden druhému jsme se vyhýbali. Po základech jsme šli na internáty každý do jiného města. Spolužáci mě ale informovali, že se tahá s raubířema.

„Přerážnul jsi ji?“

Bylo jí už sedmnáct pryč. Neznatelně jsem přikývnul.

Musím se přiznat, že můj postpubertální šarm na dívky stále nezabíral. A milostná poezie, v tehdejší archaické a lyrické době, se zdála být klíčem k jejich srdéčkům. Začal jsem poezii číst, marně jsem zkoušel napsat kloudný verš.

Za čtrnáct dní přiletěl Jára a řval: „Ty jsi takovej blbec! Proč jsi mi lhal?!“

„Jak lhal?“

„Žes Jarmilu přerážnul! Byla panna! Když se vybrečela, napadlo ji, že když jsem plnoletej, měl bych si ji vzít! A žlutá velbloudí deka, kterou máme v pokoji na omanu a můj táta ji dostal od australského rozhodčího, má flek od krve a ten nejde vyprat!“

Znám Viléma, jezdí na Sibiř chytat motýly. Nejlepší jsem s ním. Hynek chtěl s námi založit týdeník, včas si to rozmyslel.

Stáli jsme u Máchova památníku v Litoměřicích a pětadesátiletá teta si vzpomněla na konec Má-

je: Hynku, Viléme, Jarmilo. Vybavila se mi moje spolunástěnkářka. Dnes je asi babičkou. Marné volání.

Od sedmnácti objevuji poezii, na několika mejdanech jsem ji i recitoval, ale tu cizí. Potkal jsem houfy básníků a básnířek, všechny Múza políbila, jen mě ne. České země jsou krajinou básníků. Nenačil jsem se psát poezii, neměl jsem štěstí ani u básnířek.

Zjednodušeně řečeno, básnictví je stažení myšlenky do několika veršů, které vystihují podstatu, ale ještě ji něčím přesahují. Něco z Máchy, Sládka, Seiferta, Nezvala, Halase a Hrubína zůstane vryto v srdcích.

Mácha, když se vyšplhal na Sněžku, podíval se do nitra Čech. Roztáhl ruce. Pravá se protáhla nad Děčín, levá až nad Beskydy, mystickým gestem objal celou zem.

„Věrný Čech i bratr náš, věrné Čechů srdce máš! Věrný syn jsi Čechů kmene, věrný bratr bratřím svým, jazyk český je i Tobě otců drahým dědictvím. České hory – české doly – české luhy – český háj – širá vlast – ta česká země nejmilejší! Tobě ráj.“

Tento předzpěv napsal Mácha v době, kdy se čeština teprve dotvářela, kdy většina měst byla částečně nebo úplně poněmčelá. Je to vyznání víry do dalších časů.

Dvě stě let po Máchově narození se zdá, že jsme totálně zvítězili. Ale kde je věrný bratr bratřím svým? Je jazyk český otců drahým dědictvím?

Nepřišel čas na chvíli vypnout obrazovky televizorů a počítačů? Vyjít ven, znova najít borový háj? Ještě jsou v podvečer za reklamami zřetelné obrysy hraničních hor. Neměli bychom svoji krajinu bránit před betonem? A co krajina srdce, nezůstaly v ní vyryty nějaké verše?

Ilustrace Vladimír Komárek, suchá jehla, 1983.

(Výtvarný doprovod Máchova Máje vydaného v Československém spisovatelství)

OTTO HEJNIC, narozen 15. 11. 1945 v Praze, žije v Liberci. Prošel řadou dělnických a technických profesí, po roce 1990 pracuje jako redaktor firemních novin.

Proza: *V pátek večer* (povídkový cyklus, 1983, Severočeské nakladatelství); *Dvě lásky na začátek* (román, 1987, Severočeské nakladatelství); *Ztracená závrať* (povídky, 1997, Horymír, Příbram), *Nebe na dosah* (novela, 2002, Erika), *O času a ohni* (povídky, 2007, nakladatelství Bor, Liberec), pro nakladatelství Bor připravuje povídky *Zase zvednout hlavu*, mezi které patří zde uvedené *Čau, amore a Máchovské reminiscence*.

Je autorem libreta muzikálu *Chytit kometu*, uvedlo Divadlo Příbram, hrálo se také v Divadle U Hasičů (Praha 1999), a rozhlasové hry *Návraty* (ČR Brno 1989). Sestavil *Příbramské hornické historky, Příbramské a jiné hornické historky* (Knihovna Jana Drdy 2004, 2007).

Publikoval v časopisech a novinách, kromě povídek výtvarné, hudební, divadelní a literární recenze. V roce 2006 napsal zatím nerealizovanou divadelní hru *Loupežné přepadení*. Je členem Kruhu autorů Liberecka a členem Obce spisovatelů.

Milan Exner
**Druhá smrt
 Hynka Máchy**

*Ha ty naše slunce,
 Vyšehrade tvrd!*

VYŠEHRADSKÁ PÍSEŇ

Jako by ostatky mohly ještě zpívat
 a tys byl v oplatce a přichlípil se rázem
 na patro hrobníka s rýčem a lucernou –
 tak jsi a rosteš a časem hůř než přízrak
 vracíš se... Ach, do hrobu, můj drahý!
 To květy sládnou, člunek lehce pluje
 a vlastní tvář překryla oblohu dole
 na jezeře... V hořícím keři uzardění
 plápolá šípek studu pod korunkou hada.
 Až na okov. Neboť nebylo řeči.
 Zároveň se poohlédnout. Už skřípe schod
 pod těžkým krokem zlehčeného údělu
 a osud supá. Ještě ne, ale už báseň
 jak souchotina lépe neudržitelná
 se vtísnila v labuť. Jen zatím
 bude v ní, až dozraje její lůna
 a padne jako hruška pod prs nalitý
 zrozením do psotníku. Ale vy všichni
 nezpěčujte osud, on mívá pod žebrem
 i malé okénko a pečetítko, které
 rozhráveného lva drží na špagátě!
 Jako by se léta kroužilo mračno,
 mračno hrnc do výbavy dráteníka,
 tak rosteš ve smrti. Věř, to i my:
 netoliko lůna a špilberecký třas,
 ale i chudinská kaše a broky dole,
 pták bez peří nahoře, hůř než včera
 věž dole! Ocelový biliár, třaskavé
 pyje, pod kterými ujíždí znamenaná zem.
 Archa úmluvy se třese na mařeně.
 Jen lehká náušnička. Ty znáš prokletí
 i ostruhu pohrdání. Ty to znáš
 a ty se vrátíš, vyšehradský kníže!
 U víře, že daleká cesta, marné volání
 a láska zklamaná bez konce, bez konce!
 Pravím já: Ty! Ale do tvého pláště
 hloub a houšť jako při kolovrátku
 dešťových kapek a sirobinců rázem
 beze mne, ale s mou kůží už
 vydělanou v jirchářích beznaděje!
 To zarudlé nebe: tvůj plášť, Hynku!
 Plachta zvichřená krvavými stehy
 plichtí svůj kryptogram, abys už!
 Ale ty kroužíš ve svrchních vrstvách,
 třeskeš ostruhou o vyšehradskou skálu
 a zakroužíš nad Bezdězem. Troska tam
 v dále dýmá. Od jihu vrány

slétají se k mrchovišti. Střemhlav
 padneš na kořist v utajeném káněti.
 V holé dlani katovský meč a kalich
 krve jen tak na ochutnání, co kdyby.
 Na Bílé hoře procesí bez monstrance
 se zastavilo u perníkářovy boudy.
 Vysoko na nebi krouží krkavec.
 Už se rojí... Už i já naříkám
 nad vlastní smrtí, neboť nejsem
 leč pohádka o milenci, který jednou
 nepřijde? Bez útěchy, na dluh,
 vykřičen a pořad nesmířený
 s tou boudou na rynku! A že ona
 nedochůdla a verš teď skřípe
 o nuzotu tím horší, čím skvostněji
 vystavenou pod sarkofágem. Jako by
 seděl na střeše světa a polejval, a co by
 shořelo, schraňoval pro pozejtější přízeň!
 Budoucnost nevábná. Dva schody
 už nad síly. Cholera v domě.
 Nevěstčí závoj a přímý levoboček
 v kolébce Ludvíka tak vpravo,
 že nelze potočit. Patoky vlajou
 struhou hleny na hlavní ulici.
 Vltava se tísni do těch břehů,
 ale špína navrch, špína dole.
 Do Prahy letí Marsyova kůže
 spěšně zpečená do foliantu
 v malém uzílku ruda nebe.
 Tvůj plášť, Hynku... Vždyť nám
 tam dole v hrobce knížat českých
 zbyly jen relikvie! Nikdo Tebe
 nevzbudí ze sna, který my sníme.
 Tobě půda lehká. Nám
 těžký sen a milostivé nebe
 tam pode zdí a skálou Vyšehradu.

Ze sbírky Králův most, 1976–77

ZVÍŘE VYJE NA MĚSÍC

Zatímco někde v podkroví umírá žena
 (protože na rakovinu se umírá v podkroví),
 v pádu listu do strže poznávám každou smrt
 toho, co usychá a odchází potočnými hyby.
 Trpím za sebe, nesním do vás svoji bolest.
 Tak luna padává do potoka a já
 tuším někde celistvé štěstí dítěte, ale
 nevím, zda je pro člověka. První voda
 mrzne pod věkovitým sněhem pozemského,
 úchvatné nic napovídá nebytí bez nás...

Břízy se prohýbají pod vichřičným tepem.
 Žnec nakročí... Za první rosy
 kosa se zlehýnka sveze po výhoncích.
 Rozkročen stojí. Po čepeli kane
 průsvitná krev, ach, voděnka slza...
 Táhlým brusem zvláční zvláštní kmity
 pod okolíkem. Luna se do nich vklíní
 a prvním hmatem v trouch poplení louku.
 A on žne... Je noc a luka vůkol
 zmírají pod náparem neutuchajících vzmachů.

Sám. Lampa v přístěnku. Je pozdě.
 Probuzená můra do ní tluče. Jsem
 někde mezi. Nepocítím hrůzu z věcí,
 ale ani radost z odcházení. Budu
 mlčky přihlížet, až podetnou javor.
 Ani nemám vůli zpívat o člověku...
 Stačí strom! Protože každá bolest
 je ze sobectví. Jen do mroucího listí
 vesníváme vlastní pád a odcházíme –
 Vystřízlivění jako verifikace luny
 skleslé na kolena podkasané děvky –
 Do studánky, zkurvilé s ropuchou,
 nahlíží mládec, něžně klna modle.

Dívám se do zahrady. Naslouchám. Zde
 všechno už je, už je, ale nechce se stát!
 Písek skřípá pod nohama náhodného chodce.
 Noc. Stroj hodin nevědoucí. Člověk bdí
 a nepozná čas. Všechno měnlivé. Jen podle
 skřípění písku usuzujeme: je tam ulice a v ní –
 Bytující ve věčné proměně, slyšíme kroky
 jabloně, která se vydala za člověkem.
 Jablko hoří na obloze. Z větévky
 vrhá se sýkora ostrovid a tepe kůru.
 V hodinách to mlčí. V srdci to vře!
 Bratře! Co se nepodařilo zúplna, to
 bylo smrti vzmar? A co by dospělo prahu,
 pochopili bychom? Přemýšlíme, zda krajní
 odevzdanost životu nebo snad mnišská cela,
 a někdy i vytušíme, že zaměňujem iluzi iluzí.
 Smrt ani v opaku nic nezmění. Radost a bolest
 si jen vemlouváme. Vyvázat se je nesmyslné.
 Čas jako plážové mušle nás má. A pravda?
 Pravda... Kozel rozkročený nad divoženkou
 pohybuje v rytmu větru nožovitým pyjem.
 Ze zvichřeného jahodníku kane rudá šťáva,
 oheň, který ji vysuší, se podobá zas ohni.
 Žilobití jitrocele, podobno orfické lyře,
 ptá se, kde nasadí oráč. Je
 lidská pravda v houslovém klíči?
 Oblaka kvazinesmrtelného hmyzu
 zmírají na říčním molu. Řeka dole
 jednu po druhé a v celých chuchvalcích smývá
 smrt nečistou. Co o tom ví rybář,
 jenž na tyto mušky zatáhne jezerního sumce?
 Čas uhýbá času a naráží v nepatrných vlnkách
 do Atlantova sudu, jenž nese tu pospolitost.
 Dionýské opojení luny je samo o sobě, sui

generis se lomí do nevytříbeného kalu.
 Co ví příroda o člověku? Jen to, že je
 a někdy se modlí k luně ve stínu psího vína.

Když konec spěje tak rychle, proč ještě
 myslet na úlek chodce? Šípková růže prší
 a lijavec chlístá. V závrtném náprstniku
 naděje se ničemu nepodobá. Z ustavičných
 pochyb roste důvěra. Den teprv přijde.
 Nic se neděje. Ale všichni jako by věděli!
 Luna kulovatí do přijatelného tvaru.
 Protože tesknice je smrtelná už z času
 nesmrtelného Hynka, dáváme přednost děsu.
 Květ na jabloni likná. Chvěje se pod růžovými šlehy
 biče, z něhož v noci vzpučí bludná hruška.
 Nikdy nevyšvětlíme, že jsme tady na záskok!
 Tím upřímněji zvíře vyje na měsíc. Postel
 s rodičkou hřímá. Vichřice naklání okolíky.
 Ale noc trvá a andělovo zlatisté kopí
 srazí ryngli, kterou jsme vysnili na bříže.

Děšť není smutný. Když nedokážeme v jeho
 lanech vyšplhat až do koruny, my jsme smutní!
 Jablko tam sládne. Ale děšť svévolně klesá
 proti zemské tíži... Myslím: snad jen dobrovolně
 vytrvat do konce zaručuje onu míru blaženosti,
 kdy trpíme za jiné. Vždyť ani jablonož nezná
 nic nad Boha jablek. Víc není. Jen člověk,
 ponoukán deštěm a smrtí, bezustání trpí úsvitemi –

Zeměkoule rotuje kolem pomyslné osy. V poryvu
 maličko zpožděném se pohne oceán. Krabí
 vypouzďení vášně nahne sklenici. V myšlence
 najde malého pobratima. Věčně nesmířený
 člověk rajtuje herku. Vědoucí až k zadrnutí,
 ponoří veslo. A maličko zpožděný oceán
 sám nezná usmíření. Jen vzlíná k třetímu břehu.

Ze sbírky Ďábel podle Darwina, 1977–78

MILAN EXNER, liberecký básník a prozaik, se narodil 9. září 1950 v Liberci. Absolvoval Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem, získal doktorát v oboru literárních věd na Filozofické fakultě UK v Praze, kde také absolvoval doktorandské studium a posléze i habilitaci v oboru estetiky. V prosinci 2002 mu v nakladatelství Petrov vyšel obsáhlý generační román *Svatoušek*. Kromě toho vydal knihy novel *Struktura štěstí* (Severočeské nakladatelství, 1987), *A přece zážrak chtít* (tamtéž, 1989) a další romány *Oblast stínu* (Petrov, 2005), *Zoufalství* (Bor, 2006) a novelu *Lakuna* (Bor, 2007), první v řadě zamýšlených tzv. „divadelních novel“. Soubor pěti básnických knih vyšel v Torstu (1998) pod názvem *Poesie Z*. Básnická sbírka *ArteMiss* vyšla v Kalendáři Liberecka (2002) a po ní následovaly *Kantova růže* (Petrov, 2003), *Hoch s myší* (Lubor Kasal, 2006) a *Onona* (Bor, 2008). Výbor z nepublikovaných lyrických knih sedmdesátých let vydalo Okresní kulturní středisko v Liberci pod názvem *Ve slově hlina* (1990). Odbornou studii z oboru estetiky *Aktanty a nevědomí* vydala Technická univerzita v Liberci (2002), recenzovanou publikaci v oboru hlubinné literární vědy *Struktura symbolična; Na příkladu románu F. M. Dostojevského Bratři Karamazovi; Příspěvek k evoluční estetice* vydalo v roce 2009 liberecké nakladatelství Bor. Je členem Obce spisovatelů. Spolupracuje s Kruhem autorů Liberecka.

Otto Hejnic
**Jak překlady Máje
 vznikaly**

Ukázky Máje v hornolužičtině
 a dolnolužičtině

Na sklonku roku 2008 básníka a překladatele Milana Hrabala napadlo, že by bylo vhodné k příležitosti dvoustého výročí narození Karla Hynka Máchy zařadit překlad Máchova Máje do lužické srbštiny. Protože v Lužici nejsou básníci, kteří by dokonale ovládali češtinu, požádal o spolupráci nejprve dolnolužického překladatele Alfreda Měškanka, aby spolupracoval na lingvistickém překladu. Byla to práce klopotná – hlavně proto, že jazyk Máje není zrovna současný a popravdě je i dost zaumný. Když byla tato fáze oběma autory úspěšně dokončena, bylo třeba nalézt dobrého básníka, který by dokázal tento náročný text převést do adekvátní básnické formy v hornolužické srbštině. Delší čas Hrabal hledal takovou osobu. Ukázalo se, že dispozice i chuť do této práce má vynikající budyšínská básnička Róža Domašcyna, jejíž strýc – básník Jurij Chěžka – před mnoha lety úryvek Máje přeložil. Jeho dílo se Do-

mašcyna rozhodla dokončit. Lektorsky se rukopisu ujala zkušená redaktorka Marka Maćijowa z Ludoweho nakładnistwa Domowina. Na celém překladu se

v současné době ještě pracuje. Na Hrabalovu žádost připravuje ilustrace ke knize mladá malířka Isa Brycyna. Vydavatelské role se ujala pražská Obec spisovatelů, která získala finanční prostředky na vydání částečně z grantu Ministerstva kultury, částečně ze sponzorských darů. Knížka by měla zrcadlově, tedy v češtině a hornolužické srbštině, vyjít přibližně letos v listopadu v grafické úpravě Aleše Prstka a s doslovem Vladimíra Křivánka v kooperaci Obce spisovatelů a lužickosrbského nakladatelství Domowina. Kalmanach dnes jako první přináší ukázkou z této knihy. Jako překvapivý bonus přidáváme ještě paralelní překlad Alfreda Měškanka do dolnolužické srbštiny, takže budete mít neobvyklou možnost srovnat oba lužickosrbské jazyky.

Karel Hynek Mácha
 MÁJ

1

Byl pozdní večer – první máj –
 večerní máj – byl lásky čas.
 Hrdliččin zval ku lásce hlas,
 kde borový zaváněl háj.
 O lásce šeptal tichý mech;
 květoucí strom lhal lásky žel,
 svou lásku slavík růži pěl,
 růžinu jevil vonný vzdech.
 Jezero hladké v křovích stinných
 zvučelo temně tajný bol,
 břeh je objímal kol a kol;
 a slunce jasná světů jiných
 bloudila blankytnými pásky,
 planoucí tam co slzy lásky.
 I světy jich v oblohu skvoucí
 co ve chrám věčné lásky vzešly;
 až se – milostí k sobě vroucí
 změnivše se v jiskry hasnoucí –
 bloudící co milenci sešly.
 Ouplné lůny krásná tvář –
 tak bledě jasná, jasně bledá,
 jak milence milenka hledá –
 ve růžovou vzplanula zář;
 na vodách obrazy své zřela
 a sama k sobě láskou mřela.
 Dál blyštil bledý dvorů stín,
 jenž k sobě šly vzdy blíž a blíž,

Karel Hynek Mácha
 MAJ
Přeložil Alfred Měškank

1

Jo pónzy był wjacor – přědny maj, –
 wjacorny maj, lubosći cas.
 Tujawka k póškam woła zas,
 zož chójcow połny wónja gaj.
 Wó póškach šepa śichy mech,
 kwitucy bom łdzo póškow žal,
 syłojk jo rožam zaspiwał,
 a wón jo lubosći jich dych.
 Jazoro gładke w śmojtych krickach
 jo pótajmnje ból wuzněło,
 jo w cełem brjog jo wobdało,
 a słyńco jasne na njebjesach
 jo błužiło pó swójej droze
 ak lubosći łdzy rozpalone.
 A swěty jich pó njebję leše,
 w swětnicu lubosći su zajšli,
 až – w miłosći pón k sebje zgręte,
 w gasnucu škricku pšēmęnjone,
 ak w błuże lubowarje spadnuli.
 Woblico pońeg' mjasecka
 tak blęde jasne, jasne blęde,
 kaž lubka lubowarja pyta,
 jo zgóriła se rožojta žagłota,
 na wódach wobraz swój wuzręła,
 a sama z lubosći jo mřęła.
 Jo w dali śćanił seń se dwóra
 a pšecęj bližęj k sebje žęštej,

jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
až posléze šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. –
Nejzáze stíní šero hor,
tam bříza k boru, k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou –
v čas lásky – láskou každý tvor.

Za růžového večera
pod dubem sličná děva sedí,
se skály v břehu jezera
daleko přes jezero hledí.
To se jí modro k nohoum vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až v dále v bledé jasno splyne.
Po širošířé hladině
umdlelý dívka zrak upírá;
po širošířé hladině
nic mimo promyk hvězd nezírá;
Dívčina krásná, anjel padlý,
co amarant na jaro svadlý,
v ubledlých lících krásy spějí.
Hodina jenž jí všecko vzala,
ta v usta, zraky, čelo její
půvabný žal i smutek psala. –

Tak zašel dnes dvacátý den,
v krajinu tichou kráčí sen.
Poslední požár kvapně hasne,
i nebe, jenž se růžojasně
nad modrými horami míhá.
„On nejde – již se nevrátí! –
Svedenou žel tu zachvátí!“
Hluboký vzdech jí ňadra zdvíhá,
bolestný srdcem bije cit,
a u tajemné vod stonání
mísí se dívky pláč a lkání.
V slzích se zhlíží hvězdný svit,
jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
co padající hvězdy hynou;
kam zapadnou, tam květ uvadne.

Viz, mihla se u skály kraje;
daleko přes ní nahnuté
větýrek bílým šatem vlaje.
Okno má v dálku napnuté. –
Teď slzy rychle utírá,
rukou si zraky zastírá
upírajíc je v dálné kraje,
kde jezero se v hory kloní,
po vlnách jiskra jiskru honí,
po vodě hvězda s hvězdou hraje.

[...]

se pseceje kšusej wobojmještej,
se wijaštej do změrkow klina
až póslědy do jadnog' splěštej.
Bomy se z nima k bomam klonje.
Wobsenje slězy pómrok gór,
tam brjaza k bóru, k brjazy bór
se klonitej. Žwała pó žwale
pó řecce spěšy. Se grějo cele
w cas lubosći – kuždycki stwóf.

Na rožowatem wjacorje
pód dubom ředne žowčo seda,
ze skały na jazora brjoze
pšez jazor do daloka glěda.
Se módrina jej k nogoma wijo,
tam dalej zeleń zakwita,
pšec zelenjejša pšeswita,
až w dali w blědem jasnje spłunjo.
Pó šerošerej głažinjje
zmucnjone žowčo pówužera.
Pó šerošerej głažinjje
ak promušek gwězd nic njewuglěda.
Žowcyško ředne, janžel spadty,
ak amarant w nalěšu sprěty,
na blědych licach řednosć zajžo.
Góžina tak jo wšo jej wzela,
na wócy, gubje, jeje čoło
pówabny žal a tužu zapisała. –

Tak dwažasty jo zajšel žeń,
do śicheg' kraja kšaca seń.
Ten slědny wogeń malsnje gasnjo
a njebo tek, kenž rožowate
nad módrej' góru myrkoco.
Wón njepšizo, juž se njewroši!
Torjonu žal howko załapi!
Dłymoki dych jej nadrje zwiga,
bólósne cuše w wutšobje,
do tajmneg' wódow stukanja
se zleju jej' płac a zdychanja.
We łdzach jo gwězdne zybolenje,
gaž pó licoma ako škricki plěju.
Górucne škricki na licoma studnu,
ak padajuće gwězdy zaginu,
žoż spadnu, tam kwětki wusprěju.

Glej, mły se tam pši skałach kšaju.
Daloko pšez nje wějate
wětšyki z bělej' suknu graju.
Wócko ma do dalin napněte.
Něnt łdzy se malsnje wutrěwa
a z ruku wócko zašamja
jo na kraje wusměri daloko,
žoż jazoro se góram kloni,
pó žwałach škricka škricku góni,
we wóže gwězda z gwězdou grajo.

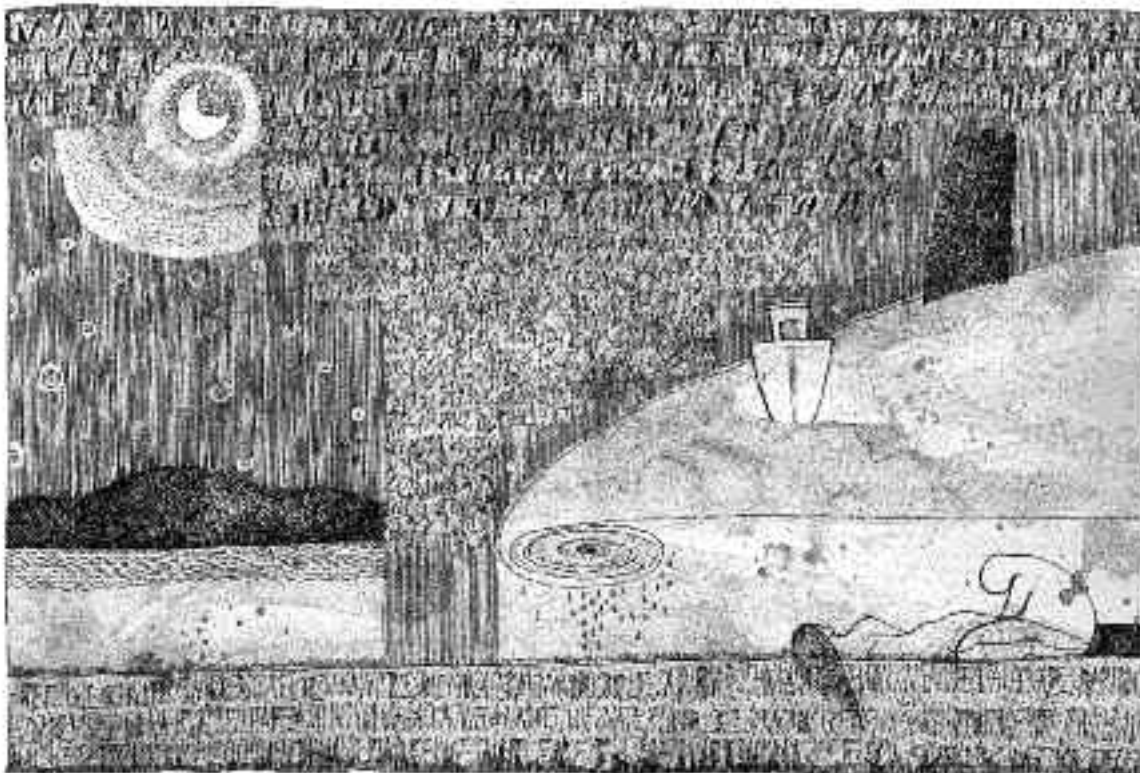
[...]

Tiché jsou vlny, temný vod klín,
vše lazurným se pláštěm krylo;
nad vodou se bílých skví šatů stín,
a krajina kolem šepce: „Jarmilo!“
V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!“

Je pozdní večer první máj –
večerní máj – je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

Śiche su żywaty, śamny wódow klin
se pód lazurnym płaščom chowa.
Nad wódu bęleje suknje seń,
a krajina wokóło šepca: „Jarmila!“
W dłymi wódy: „Jarmila! Jarmila!!“

Jo pózny wjacor, předny maj –
wjacorny maj – lubosći cas.
K lubosći wabi tujawki głos:
„Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

Karel Hynek Mácha
MEJA
(překlad Róža Domašcyna)

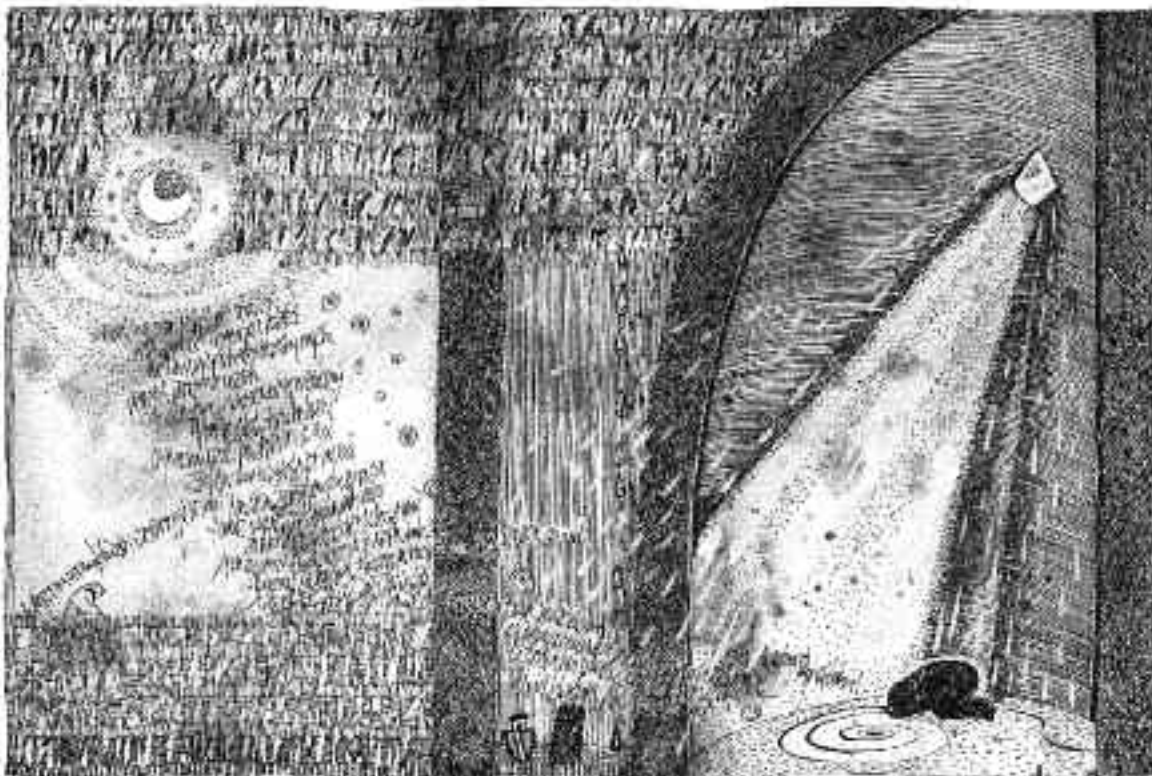
1

Bě pózdní wječor – přenja meja –
wječorna meja – bě lubosće čas.
Tujawki wołanje zaklinča zas,
do chójnow wónje zwabi reja.
Šeptajo w mochu lubosé machaše;
rozkčěty štom wo želach lhaješe,
spěw lubosće soľobik róži baješe,
a róža wonjacy zapach dychaše.
Hľadki jězor w chłódku kwětow
bľuko wo tajnej boli bórčeše,
brjöh jón wot dawna wobjaty dzeržeše;
jasne slónca z cuzych swětow
w acurnych krjeslenkach na njebju hrajachu,
lubosće sylzy so w jězoru palachu.
A swěty po njebjesach ćahajo
so w swjatnicy lubosće zetkachu;

Karel Hynek Mácha
MAI
(překlad Otto F. Babler)

1

Ein Abend spät – der erste Mai –
ein Abendmai – der Liebe Zeit.
Wo Föhren Däfte streuen weit,
das Täubchen ruft zur Lieb herbei.
Von Liebe lispelt leis das Moos,
Leid log der Baum im Blüenschwall,
der Rose sang die Nachtigall,
ihr, deren Duft war Liebe bloß.
Der See, den Schatten kühl umstellten,
ließ rauschen sein geheimes Weh,
der Strand umschloß ihn wie seit je,
und helle Sonnen andrer Welten,
sie kreisten in azurnen Strähnen
und leuchteten wie Liebestränen.
Auch ihre Welten, licht im Prunken,
im Liebesdome Zuflucht nahmen,

tam pyrjo so – rozžahle wjerhajo,
kaž wustate płomješka hašejo –
sej w lubosécach božemje dawachu.
Wobličo lunny pak poľne so swěći,
jasnoblěde jasnje hlada
– lubka, kiž za lubšim trada –,
žehliwje z róžojtym płomjenjom řeči;
na wodach wobrazy swoje sej wuchwali,
z lubosće k sebi so jaskrawe rozpali.
Z daliny blyšćenje, blěduške sciny
dworow stupaja bliže a bliže,
steja wobjate niže a niže,
do směrkw zminu so, póžru je klíny,
hač na kóncu do so wšě njesplunu.
A štomy so štomiskam přisunu.
Tam za nimi hory su, w šerínje
chójna so k brězy a brěza ke chójnje
tula zas. Žołma po žołminje
w řece so pospěši. Pěni so bujnje –
w lubosće času – wě lubować stworjenje.

Na róžojtym krasnym je wječoru
pod dubisko holca so sydnyła,
na brjoze při skale a jěžoru
je daloko přez wodu zhladnyła:
kak jěžor tu módry so sekluje
a w dalinje nazeľn rozkćěje,
srjedža so zelenosć rozwěje,
blěda a blědša so zdaluje.
Šěroko po hladžínje
mučna holca pohlada;
šěroko po hladžínje

bis sie – von ihrer Liebe trunken,
verwandelt zu erloschnen Funken –
als Liebende zusammenkamen.
Des Mondes schönes Angesicht –
das bleich sich hellt und hell verschmachtet,
ein Liebchen, das zum Liebsten trachtet –
erglomm zu rosenartem Licht,
ihr Spiegelbild im Wasser sehend,
vor Liebe zu sich selbst vergehend.
Fern gleißen Höfe blassen Scheins,
als kämen sie sich nah, ganz nah,
als senkten sie umarmt sich da
tief, tiefer, um dann schließlich eins
zu sein im Schoß der Dämmerungen.
Auch Bäume halten sich umschlungen.
Der Berge Grau wirft Schatten weit;
Birke und Kiefer dort zu zweit,
und Wellen eilen durch die Flur
im Bache. Alle Kreatur
vor Liebe glüht zur Liebeszeit.

Bei rosenrotem Abendschein
am Eichenbaum die schöne Maid
am Ufer, hoch vom Felsenstein,
blickt auf den See, hinüber, weit.
An ihrem Fuß ihr spielt blau die Welle,
um weiter dort grün aufzublühn;
und immer lichter wird das Grün,
bis es vergeht in bleicher Helle.
Über die Fläche weit und breit
schaut müden Blicks die Maid zur Ferne,
und auf der Fläche weit und breit

jenož hwězdy wuhlada.
 Holčo krasne jandžel je padły,
 amarant je, w nalěcu zwjadły,
 rjanosć na błědym licu so minje.
 Hodźina jenož je wšitko jej zebrała –
 huba jej, wócce, čolo, wšo hinje –
 tyšnosć je žarobu do rysow přidała. –

Dwacety dzeń džens so pominje,
 sonjenje brodži po wočichłej krajinje.
 Hladajcy poslednja čerweń hasnje,
 hišće raz róžojte njebo jasne
 namódrik horiskam pomiknje.
 „Ženje so njewróci – njepríndže! –
 Bjezčestnu zrudoba popadže!“
 Zdychuje, holčo so zatorhnje,
 wutroba čepi a boli to,
 hluboko we wodže slyšeć je stonanje,
 do njeho měša so holcynje plakanje.
 We sylzach hwězdný blěsk blyšći so,
 škrički wot licow so kradnu.
 Horce ze zymneho mjezwoča
 hwězdički na zemju doskoča;
 hdžež dopadnu, rostliny zwjadnu.

Holičo ze skały suta;
 dele přez kromu so chila,
 w běłym ju šaće wětr puta.
 Pohlad do daliny spěje. –
 Wócce sej sylzowej trěje,
 njejapcy čeknje jej chwila,
 hlada do daliny kraja,
 hdžež jězor k horiskam so kloni,
 po žolmach škrička škričku honi,
 we wodže hwězdy sej hraja.

[...]

Žołmy so změruja, wody čěmny klin
 hlubiny z lazurnym plašćom zakrywa;
 nad wodu blyšći so běloh šata scín,
 a krajina dokoła zašepa: „Jarmila!“
 We hlubinach wody šće: „Jarmila! Jarmila!!“

Je pózdni wječor – přenja meja –
 wječorna meja – je lubosće čas.
 Tujawki wołanje zaklinči zas:
 „Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

erschaut sie nur den Gang der Sterne.
 Die Maid, einst Engel, jetzt gefallen,
 ein Amarant, im Lenz vergangen,
 der Schönheit Spur auf blassen Wangen,
 beraubt um Ruh und Wohlgefallen,
 ihr ist um Stirn und Mund, den lieben,
 jetzt Leid und Trauer hingeschrieben. –

Es sind heut zwanzig Tage kaum,
 dem stillen Lande naht ein Traum.
 Die letzte Feuersbrunst lischt schnelle,
 der Himmel auch in Rosenhelle
 glimmt über blauen Bergeshängen.
 „Er kommt nicht! – kehrt zurück nicht mehr!
 Verführt bin ich – mein Leid ist schwer!“
 In ihre Brust sich Seufzer zwängen,
 ihr Herz erbebt von Schmerz und Pein,
 und in des Wassers Wellendrängen
 sich auch des Mädchens Klagen mengen.
 In Tränen funkelt Sternenschein,
 die niederfließen auf den Wangen
 als Funken heiß auf kalter Krume,
 sinken wie Sterne, die vergangen;
 wohin sie fallen, welkt die Blume.

Sieh, wie sie weiß am Felsenrande
 sich vorwärts neigt und lauschend steht;
 der Windhauch weht ihr im Gewände,
 da sie gespannt zur Ferne späht,
 wischt schnelle Tränen mit der Hand,
 schattet den Blick, starrt unverwandt
 nach jener Gegend in der Ferne,
 wo Berge schon den See umstellen,
 wo Funken sprühen auf den Wellen
 und auf dem Wasser spielen Sterne.

[...]

Die Wellen still, ihr Schoß voll Leid,
 ein Mantel blau deckt alles weit und breit,
 über dem See ein schimmernd weißes Kleid.
 Das Land rings flüstert leis: „Jarmila!“
 Die Wassertiefe gleicherweis: „Jarmila! Jarmila!!“

Spätabend ist's – der erste Mai –
 ein Abendmai – der Liebe Zeit.
 Das Täubchen ruft zur Lieb herbei.
 „Jarmila! Jarmila!! Jarmila!!!“

ALFRED MĚŠKANK (14. 10. 1927 v Droždžiju). V roce 1952 absolvoval univerzitu ve Wroclawi. Působil jako učitel v Cottbusu a jako pedagogický spolupracovník tamního planetária. Od roku 1992 je v penzi, bydlí v obci Škodow. Napsal 15 astronomických programů. Zabývá se psaním textů pro lužickosrbšské písničky a překládáním zejména polské poezie. Překládá také z češtiny, slovenštiny a dalších slovanských jazyků.

Je autorem učebnice dolnolužické srbštiny pro polské studenty.

RÓŽA DOMAŠCYN se narodila 11. 8. 1951 v Sernjany. Dálkově vystudovala obor inženýr – ekonom hornictví, později Literární institut J. R. Bechera v Lipsku. Od roku 1990 je spisovatelkou z povolání. Vydala čtyři původní sbírky v lužické srbštině a několik sbírek v němčině. V lužické srbštině píše vedle poezie také krátké prózy, divadelní hry a eseje. Za svou tvorbu získala několik ocenění – mj. Cenu Čišinského (1995), Cenu Anny Seghersové (1998). Významná je také její překladatelská a editorská činnost.

Ladislav Smejkal

Hledání Máchy v jeho kraji

Určitě by Velký rybník u Doks minula sláva Máchova jezera, kdyby se do rukopisu Máje, který se osudovou náhodou zatoulal do knihovny uložené v Katusicích u rodiny Krouských, nedostal také lístek, kterým Mácha doprovodil svou básnickou skladbu, do rukou cenzora Zimmermanna v pražské univerzitní knihovně. V krasopisném lístku Mácha vykládá „básně oučel“ a vymezuje místa, kde se odehrává... „Děj se koná u města Hirschberg mezi horami, na nichž hrady Bezděz, Perštejn, Houska a v dáli Roll k východu, západu, poledni a půlnoci se okazují“. Zmínka o větší vodní ploše tu není. Leží uprostřed mezi jmenovanými hrady, takže je snadné ji sem dosadit.

Co jiného ukazovalo na Máchův vztah ke kraji? Vedle zápisníku z cest, které není možné automaticky pokládat za záznamy konkrétních inspiračních zdrojů, jsou tu hlavně dvě povídky: Večer na Bezdězu a Pout' krkonošská. První se cele oddává tajemnému kouzlu zříceniny, ústřednímu bodu krajiny, zatímco druhá vkládá na Bezděz fantazijní epizodu z dávných dějin jako snový zážitek z putování.

Právě v Pouti krkonošské poznáváme, že Máchův vztah k historickému géniu loci královského hradu a kláštera z doby barokní byl tak silný, že putování z Prahy do našich nejvyšších hor vedl přes Bezděz, tedy úplně jiným směrem, protože musel svou cestu posléze hodně otočit, aby nedospěl do Lužických nebo Jizerských hor, ale právě na Sněžku.

Literární generace Májovců v šedesátých letech 19. století byla zaměstnána hledáním nenalezeného portrétu básníka a „Máchův kraj“ ztotožňovala s Litoměřicemi, jeho posledním působištěm a místem jeho hrobu. Již krátce po básníkově smrti nad ním lkal přítel Karel Sabina (1813–1877). Jeho žalozpěv zněl z dálky a verše nebyly psány v obrostlém zákoutí hřbitova. Také ještě ve čtyřicátých letech 19. století zatím veršující více než politizující František Ladislav Rieger (1818–1903) pěl své vyznání mrtvému básníkovi z dáli.

Teprve Jan Pravoslav Koubek (1805–1854) byl básník, který se snažil u nás zavést „hrobovou turistiku“. Básnické putování po hrobech slovanských básníků. Sbírkou jeho veršů vyšla v Sebraných spisech po jeho smrti. Památné místo v Litoměřicích navštívil roku 1845 a shledal hrob pustým. Jenže záhy se objevila v Praze zvěst, že litoměřický hejtman Jan Klecanský hodlá zasadit u Máchova hrobu desku a objednal ji v Praze. Koubek takové činy rád básnický oceňoval a zůstaly po něm příležitostné verše, třeba k přivezení Maxova sousoší Cyrila a Metoděje na Velehrad. Ke své dříve napsané básni přidal ještě epilóg k poctě Klecanského, který náhle získal obrov-

skou popularitu za svou pomoc při záchraně lidských životů v Polabí za strašné povodně roku 1845. Připomeňme si jen, že v Praze při

tomto přívalu vody byl protřzen Karlův most.

Od roku 1846 se Máchův hrob stal poutním místem. S ohledem na politické a kulturní poměry zájem o něj rostl po roce 1860 a napsány byly básně i od tvůrčích osobností vcelku nebásnických (Karel Václav Rais, Gustav Pflieger-Moravský). Putovat dál k severu za Máchou nikoho nelákalo. Obě uvedené povídky s motivem Bezdězu dlouho znal jen malý okruh čtenářů.

Až v Lumíru v roce 1891 vyšla stať nadšeného poutníka, pražského lékaře a spisovatele Josefa Thomayera, který nahlížel na Podbezdězí jako na kraj Máchův. Skromný autor přiznal, že jeho líčení je pouhá kresba tužkou proti barevné velkoleposti zdejší přírodní scenérie.

Bezděz se mezitím usadil v českých čítankách jako dějiště národně emocionální básně Svatopluka Čecha Vězeň na Bezdězi. Příběh o nebohém králevici Václavu II. byl vehementně prosazován českými středoškolskými profesory, kteří ukládali básně k učení se nazpaměť. Následkem toho zdůrazňovaly první české pohlednice Bezdězu z doby kolem roku 1900 v litografických nákresech i připojeném textu hrad jako místo utrpení dědice českého trůnu.

V jubilejním roce 1910 se objevil při vydání Máje památný citovaný lísteček „Výklad Máje“. Sté výročí básníkovy narození bylo vhodnou příležitostí k výzvě, vydat se po stopách jeho díla. Příliš se toho ale neudálo. Doksy a Staré Splavy se pomaloučku měnily na letovisko, ale obrostlý rybník zatím nikoho příliš nepřitahoval.

Letní hosté se vydávali na Čepelský rybník, přehlednou vodní nádrž na jižním okraji Doks. Tam se pronajímaly lodičky a byla tu i první plovárna. Na skalnatém vršku v sousedství byla na místě zaniklé

O českoněmeckých vztazích vypovídá i deska na Bezdězu v roce 1930, zničená Němci po záboru pohraničí v říjnu 1938 a obnovená po válce.

kapličky zřízena nízká dřevěná rozhledna. Velká část prvních celkových pohledů na městečko byla pro otisk na pohlednicích pořízena právě tady. Kousek odtud byly postaveny městské lázně.

Kdopak by tušil, že na této lokalitě se prvně protíná zájem návštěvníků Doks s dějem Máchova Máje. Vršek byl původně dvojité, malým sedlem rozdělený a na vyšším byla „kaplička bílá“ z Máje a na nižším popravčí pahorek. V básnické skladbě je Vilémův konec nejpůsobivějším vyjádřením lásky k vlasti.

Popravčí pahorek přišel pryč v roce 1867, kdy byl rozhrnut při stavbě železniční tratě z Bakova nad Jizerou do České Lípy. Našly se při tom i nějaké polámané lidské kosti. Literární vědci, znalci Máchova díla, Jan Voborník a Karel Janský si při hledání reálií Máje vytkli jako ústřední bod nalezení popravčího pahorku. Vyšli do terénu a ptali se starých lidí. Nikdo si již nic nepamatoval. Ze všeho hledání zůstala jenom představa, že rybník by mohl být dějištěm básně.

Odhalení tajemství popravíště bylo dáno do rukou člověka, který byl nejen ctitelem Máchova díla, nýbrž i místním znalcem a k tomu nejen zaměstnancem dráhy, ale i upřímným vyznavačem dějin železniční dopravy. K minulosti železnice se dostal díky svým zdravotním problémům, které ho vyřazovaly z aktivní služby drážního provozu a přinutily ho předsnout na místo administrativní a nakonec přímo archivní. Logika jeho profese ho přivedla až ke stavebním spisům železniční společnosti Česká severní dráha.

Oním mužem, jehož životní okolnosti jsem naznačil, byl Josef Panáček (1899–1973). Shledal reálie Máje a pátral i po dějové inspiraci, která klidně mohla být celá vyfabulována. Příběh otcovraždy našel v archivních kronikářských záznamech a prokázal, že Mácha příběh z města Dubé, jen deset kilometrů od Doks, určitě slyšel vyprávět a využil ho tak, jak potřeboval. Svě dílo, útlou knížku, Karel Hynek Mácha v kraji svého Máje vydal roku 1971.

Nemohu si odpustit moje osobní zastavení. Poznal jsem Josefa Panáčka rok před jeho smrtí, kdy přicházel do dokského hospitálu, kde vznikala druhá verze Památníku Karla Hynka Máchy. Byl jsem autorem libreta a postavil jsem ho právě na jeho knížce. Autor o ní téměř nehovořil. Když přišel a posadil se do křesla, tak vyprávěl o dějinách železnice. Mácha byl pro něj uzavřený problém. Vypořádal se s ním. V oboru dějin dopravy byl vynikajícím odborníkem, který nakonec s touto látkou měl méně štěstí než s Máchou. Žádné větší dílo mu nevyšlo, spousta jeho vědomostí zůstala v rukopisech.

Na hodnotě jeho máchovských objevů nic nemění ani to, že druhé vydání jeho studie z roku 1990 podstatně doplnil literární historik, středoškolský profesor Jaromír Wágner z Brna. Uvedl, že k dílu Josefa Panáčka přistoupil s úctou k nezištnému badateli a spíše jen přehlédl a znovu lépe přečetl to, co Panáčkův oslabený zrak už nerozluštil a nezachytil.

Josef Panáček při natáčení životopisného filmu Koleje života.

Vraťme se do času první Československé republiky. Letovisko u Velkého rybníka už bylo v „plné slávě“ a název vodní plochy se nehodil ani české ani německé klientele, skládající se z letních hostů zde trávicích prázdniny a pasantů, to jest těch, co přijížděli na jeden den. Právě mezi nimi bylo nejvíce Čechů a v době hospodářské krize třicátých let převažoval jejich počet nad zavedenými letními hosty.

Pojem jezero sem nepřišel jen od ctitelů Máchova díla. Jeho původ se nacházel severněji, kde liberecká smetánka se před první světovou válkou usadila v Hamru a tamní rybník záhy pojmenovala jezerem (Hammersee).

Hrabě Karel Valdštejn s městem Doksy založil Jezerní společnost a začalo zvelebování pláží a další investice do cestovního ruchu. Reklamní letáky, zvláště od pražské agentury Rudolfa Moose, spustily v obou jazycích propagační kampaň, kde se psalo o Dokském jezeře a v českém znění ještě ve vylepšené podobě o Dokském Velkém jezeře.

Oproti tomu milovníci Máchova díla postupovali jinak. Josef Maštálko, školní inspektor z České Lípy, líčil v jednom svém vyprávění, že čeští učitelé z Podbezdězí vodili děti k rybníku a vyprávěli jim, že to je místo, kde se odehrává Máj.

V létě roku 1926 zajistil Maštálko vlakový zájezd na Bezděz a k jezeru. Ohlas byl značný. V nadšených chvalozpěvech se hovořilo i o našem „Severočeském moři“. Hlavní bylo, že se ve veřejnosti ujímalo spojení Máchovo jezero. Také čeští podnikatelé s ním začali počítat. Hotelier Máka, který svůj podnik vestavěl do budovy nádraží, byl prvním, kdo se díky umístění setkával s českými hosty a podporoval zdejší společenský život. Čechům účtoval v restauraci i při ubytování slevy. Vskutku originální podpora národní myšlenky.

Ve Výkladu Máje naznačil Mácha bodově rozsah krajiny, do níž umístil své stěžejní dílo. Na ni navazuje Kokořínsko známé jako dějiště novely Cikáni, jejíž reálie v tom obrovském členitém terénu nebyly dlouho tak zřejmé a lokalizované. Úsilí pojmenovat celý kraj básníkovým jménem narazilo u německé většinové populace v severním Podbezdězí na odpor.

Máj, záhy přeložený do němčiny, bylo možné předložit zdejší veřejnosti a včlenit tak autora mezi tamní „Heimatdichter“ (Básníky domoviny). Bezděz svého německého „klasika“ neměl na rozdíl od Ralska, které oslavil v básnické skladbě stejného názvu o devíti zpěvech Josef Ludwig Haase (1849–1933), rodák z Mimoně. Svůj chvalo zpěv na přírodu a dávnou minulost hradní zříceniny zasadil do kontextu své představy o boji mezi Germánií a Slávií.

Němci o Máchovi nic nevěděli a vědět nechtěli. Jejich žurnalistika o něm nechtěla nic slyšet, zvláště po studě z 5. května 1926, kdy českolipské noviny v reakci na zájezd českých žurnalistů zaměnily Máchu s Macharem a ten byl dle jejich mínění „Němcožroutem“. Na německé straně šlo zásadně o politiku a ne o kulturní minulost. Nic českého nemělo vnikat na „uzavřené území německých Čech“.

Také české úřady byly obezřetné a nechtěly podporovat nějaké oficiální kroky při zavedení názvu Máchovo jezero nebo Máchův kraj, pokud cítili neshouhlas německého obyvatelstva.

Znalec zdejšího kraje učitel Bohumil Kinský z České Lípy udělal mnoho prospěšného pro prosazení názvu Máchovo jezero. Pojmenování celého kraje po básníkovi mu téměř doslovně viselo na jazyku, když sepisoval své největší dílo, průvodce po celém území Dokska a Dubska. Nakonec se přiklonil i v názvu soudobé německé turistice a kraj pojmenoval Dubské Švýcarsko.

Nikdo se nepřiblížil vzrušujícímu tajemství borových hájů, skal a vodních ploch, nad nimiž se zvedaly trosky pradávých dějin a královské slávy, jako Josef Hora. Poslední, kdo tak pronikavě rozezněl notu máchovskou a to právě ve chvílích, kdy dějiny vlasti byly jak napjaté struny hrozící přetržením. V roce 1936 psal Máchovské variace ke stému výročí vydání Máje. Tam bylo chvění země, stín vnikajícího zla a předtucha zmaru. Trvalo jen chvíli, přišel Mnichov a noviny psaly v bolestném vzrušení... „také Bezděz jsme ztratili“.

Mácha emigroval z českého pohraničí. Jeho ostatky byly potichu převezeny z Litoměřic do Prahy, aby se v květnu 1939 uskutečnil jeho druhý pohřeb na Vyšehradě. Byl snad ještě důraznější národní manifestací než pohřeb Havlíčkův v roce 1856.

Mácha ovládl svůj kraj vítězně po květnu 1945. Slovu Máj dostalo se bezděčné podpory ze sféry dějin a politiky. Válka pro všechny skončila v máji a tento měsíc byl uvozen Prvním májem, mimořádně pěstovaným svátkem práce.

Bohumil Kinský napsal první poválečnou brožuru pro Doksy a deklaroval existenci Máchova kraje. Zastupitelé Doks na nic nečekají a přejmenují své město na Doksy u Máchova jezera. Stát sice nechal to přejmenování stáhnout, ale Máchovo jezero zůstalo, třebaže k tomu nemá žádnou zakládací listinu. Pouze odborné příručky dávají název do závorky za Velký rybník.

Sotva se podařilo odborářskému vůdci a předsedovi vlády v květnu 1949 znárodnit všechny penziony a hotely, přijel sem otevřít sezónu teď již opravdového ráje Revolučního odborového hnutí. Mácha se nastěhoval do kanceláří kulturních referentů a nad poetickým nádechem kraje bděli básníci a spisovatelé.

Marie Majerová zatoužila spatřit spokojené kladenské horníky a vypravila se navečer do zotavovny Kouba. Po večeri zjistila, že horníkům chutnalo, ale nikdo svou oblíbenou spisovatelku nepoznal.

Vítězslav Nezval na břehu Máchova jezera nespustil vodopád originálních poetizmů na téma lásky a smrti. Více tu prý holdoval skleničce a snad chvílemi seděl nad Zpěvem míru.

Odborářským plánovačům nestačily parníčky na hladině jezera zděděné z buržoazních časů. V roce 1958 byl v mělnické loděnici dokončen parník Máj, který se po silnici sunul z Mělníka do Doks. Zanechal po sobě mnoho škody na starých alejích podél silnice. Aby jízdy po jezeře měly větší atraktivitu, vznikl plán hodný sovětského vzoru. Plavební kanál od Máchova jezera do Novozámeckého rybníka. Vše za cenu zničení jedinečné a nenahraditelné přírody největšího hnízdiště vodního ptactva v naší zemi. Nebylo snadné tento plán odrazit a zabránit jeho uskutečnění.

Turistický průvodce Františka Patočky, vydaný v padesátých letech, vytýčil Máchův kraj velkoryse od Litoměřicka až po Český ráj. Nevyrovnal by se mu ani kraj Aloise Jiráska, či Karoliny Světlé.

Literární obsah jednotlivých krajů měl shrnout nový expoziční útvar českého muzejnictví – památníky. První Máchův památník vznikl v Litoměřicích v jeho úmrtní světničce. V Doksech byl založen v roce 1960 v půvabné budově hospitálky a obsahoval sbírku různých vydání Máje soustředěných Josefem Pannáčkem.

Idea velkého Máchova kraje byla už od samého počátku rozbíjena na kusy. Od roku 1947 se v jeho centru zřizovalo vojenské výcvikové pásmo, stále zvětšované, které se jen taktak nezastavilo až na samotných březích jezera. Na mapách zobrazovala toto území velká zelená plocha s několika naznačenými komunikacemi a názvy zaniklých obcí, k nimž se připisovala zkratka k. ú. (katastrální území).

Kdo nikdy nesměl vstoupit do Hradčanských stěn, nedovedl si představit, jak žil „strašný lesů pán“. Kdo si nikdy nemohl vyrazit do Kuřívod, neměl představu o téměř autentické podobě malého městečka doby Máchovy. Šťastnou shodou okolností se tam udržela až do roku 1950, kdy armáda městečko zbourala. Hradčanské stěny se pro lačné návštěvníky vrátily celkem neporušené po roce 1990.

Máchovo dílo bylo po roce 1968 obrazně ovinuto stuhou a vloženo do kazety s nápisem: „Pokrokové tradice“. Mácha měl svou prezentaci v učebnicích a byl maturitní otázkou, ale ze života se vytrácel.

Dozvoďte mi druhou osobní vzpomínku. Osvícený úředník Okresního národního výboru v České Lípě Dr. Antonín Vavruška, bývalý ředitel kulturního domu ve Cvikově, organizoval kulturní akce pod hlavičkou hovorů národních výborů s mladými občany. S motivy Máchova Máje a vlastivědou jednotlivých obcí jsem jich v polovině sedmdesátých let objel celkem 53 a setkával se s chlapci a děvčaty hlavně ve věku mezi 15–18 lety. Jezdili s námi i zpěváci, kteří dovedli vzít do rukou kytaru a spokojit se s velmi skromnými a někdy docela studenými prostory. Sestry Langerovy, Aleš Ulm, Jiří Helekal a sem tam i někdo jiný. Mladí lidé mezi sebou i soutěžili, kolik kdo si pamatuje veršů z Máje. Nebylo to špatné, nikde na nás vyjeveně nehleděli, když jsem řekl slovo „Mácha“.

Během sedmdesátých let se začaly sumarizovat různé ilustrace Máje a Bohumír Mráz vydal velký sborník s pěknými reprodukcemi Hradů spatřených. Náhledy do Máchova kraje se s velkým časovým odstupem staly velmi zajímavými. V každém případě byla figura básníka s neznámou tváří vsazována do vyhraněné představy o prostoru, snovém, symbolickém i realistickém.

Když se ve druhé polovině osmdesátých let začaly opět čerpat stojaté vody české kultury, byl to právě Mácha, kdo uváděl mnohé věci do pohybu. Výročí 150 let od vydání Máje v roce 1986 podnítilo novou čtenářskou edici, proběhly konference, vyšly odborné statě. Literárně filozofický Máchův zlomek Světy zašlé podněcoval nové diskuze o poetice zřícenin. Do osmdesátých let spadá velký badatelský rozvoj casteologie (hradologie). Bádání amatérů a profesionálních archeologů upřesňovalo interpretaci Máchova vidění trosky a naopak Máchovo romantické myšlení podněcovalo nové vidění zachovaných památek a jejich význam v krajině.

Především v té době vystupovala do popředí Máchova svobodomyšlnost. Byl zkoumán prostor jeho tvořivosti obklopený bezperspektivní strnulostí a odmítavou nevědomostí. Právě tak byl v perspektivě doznívajících normalizačních let vnímán Máchův pocit zmaru a nicoty. Cesta k Máchovi se ukazovala jako putování do nitra soudobé společnosti obklopené myšlenkovou zatuchlostí.

Příznačným akordem 17. listopadu 1989 v Praze byla noční zastávka pochodujících studentů u Máchova hrobu na Vyšehradě. Básník se zařadil k symbolům nové svobody.

Po jeho stopách chodili českolipští turisté od sklonku let sedmdesátých. Po roce 1990 dostalo putování nový rozměr. Etapová cesta krajem s dobovými postavami a zosobněným Máchou v čele.

V devadesátých letech nastoupil nový fenomén turistického pohledu na hodnoty minulosti prostřednictvím kouzla noci. Muzejní noci, noci kostelů, noční výstup na Bezděz vrcholící recitací Máje.

Tak se rychle převalila rušná léta a najednou je tu dvousté výročí Máchova narození. Na programu je

řada akcí. Jak dopadnou v době, kdy klasická česká literatura se zdá mizet za obzorem a mladší generace čte méně a méně? Při letošním veletrhu cestovního ruchu v Brně se Mácha dostal na přední místo témat poznávání vlasti. Odpovědi na soutěžní otázky u stánku dokských propagátorů zdejšího kraje leccos naznačují. Příkladně: Mácha zemřel mlád, kolik mu vlastně bylo let? Většina odpoví: mezi 30–40 lety. Jaké měl povolání? Většina odpoví: básník. Málokdo si vzpomněl, že právník, dokonce úplně a řádně vystudovaný. Dnes to tak chodí, že vědomosti jsou povrchní a nahrazuje je odhad plavců na vlnách internetu. Jak to dál bude s Máchou a jeho krajem?

Hospitálek v Doksech dle kresby Jana Čáky.

Interiér Máchova památníku v Doksech.

LADISLAV SMEJKAL, narozen 30. září 1946 v Benešově nad Ploučnicí. Po středoškolských studiích v Děčíně odešel do Prahy na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde studoval obory dějepis a čeština. V roce 1969 nastoupil jako historik do Vlastivědného muzea v České Lípě. Zde si rozšířil kvalifikaci o obor muzeologie. Devět let se věnoval také pedagogické činnosti na soukromé střední škole. Zaměřuje se na historickou vlastivědu a dějiny Českolipska. Vedle několika stovek příspěvků v denním tisku napsal větší monografie zejména o České Lípě: *Stará Česká Lípa*, *Českou Lípou krok za krokem*, *Z minulosti České Lípy* (spoluautor). Podílel se na dalších monografiích o městech a obcích: *Sloup*, *Žandov a Jablonné v Podještědí*. Přispívá do sborníku *Bezděz*. Posledním větším dílem je kniha *Máchův kraj – Českolipsko* vydaná v roce 2008.

Věra Vohlídalová

Deset let Krajské vědecké knihovny v Liberci

10. narozeniny liberecké knihovny očima V. V. v. v.

Psal se rok 2000. Bylo 9. listopadu. V médiích, a to i za našimi hranicemi, se to hemžilo titulky a mnoha

zpravodajstvími i komentáři k témuž: Stavba moderní knihovny a synagogy. Jedinečný počín pro 21. století v Liberci. Záštitou českého i německého prezidenta. Nominace na stavbu roku. Vklad do informační společnosti, centrum vědění, celoživotního vzdělávání, setkávání, komunikace...

Ta událost se komentovala, oslavovala i přetřásala ještě nějaký ten rok poté. Většinou s nadšením, pozitivně i s očekáváním. Přišly ale i zvlášť podivné pochyby o správném nakládání s veřejnými financemi, udání, stíhání, zakalené pohledy, vyvěrající z nepochopitelné zášti, závisti, ale i ze zoufalého nepochopení významu tohoto neobvyklého projektu v naší české kotlině. Otazníky PROČ tolik podezření, mě provázely po celých dalších deset let. Odpovědi na ně sice dodnes nemám, ale v tuto chvíli to nevidím už podstatné. Možná, že se najdou, ale je lépe to nechat spíš na zvědavé novináře či historiky. Já se dohledání odpovědi už vzdala. Trochu se o tom čtenář dozví v mé knížce vzpomínek na všechno, co mě nejen během stavby provázelo. Nazvala jsem ji „Na houpavce nejen s knihovnou“ (Liberec, Bor 2007).

Nejvíce se diskutovalo v odborných knihovnických a architektonických kruzích. Jeden z těch pohledů a hodnocení zde ráda uvádím. Architekt a režisér Šimon Caban v pořadu Salon v ČT2 (2001) na otázku: „*Který současný umělecký počín má podle vás evropské parametry?*“ odpovídá: „*Bezesporu je to Státní vědecká knihovna v Liberci. Protože to za první vzniklo na místě, kde se Evropa stýkala, ať už to byli Češi, Němci, Židi. To vlastní navázání na tu tradici, která byla přerušena, se mně hrozně líbí. Ta budova je obrovská, ale ona má vlastně pevné základy a zároveň vršek je takový lehounký, čím dál tím lehčí, vznášejí se v tom duchovnu v oblacích a to je hrozně sympatické. Má to ten evropský rozměr především z toho důvodu, že tam dochází ke komunikaci, což je hrozně důležité. Komunikaci mezi tím, kdo vůbec pojal myšlenku, že by tam něco mělo být, jaký má mít obsah, samozřejmě mezi tím, kdo tam dal peníze, kdo do toho dal nápady a kdo do toho zapojil, právě díky tomu úkolu, to duchovno a tu spolupráci.*“

Když přelétnu těch uplynulých deset let zpět, tak je to období plné snah našich kolegů a kolegyn knihovníků s rozporupnými výsledky úspěchů a nezdarů. Někde se podařilo postavit (např. Moravská zemská knihovna), zrekonstruovat do moderního provedení interiérů, někde se realizace táhla roky... Krásným dárkem jak uživatelům, tak knihovníkům a informačním pracovníkům bylo otevření novo-

stavby Národní technické knihovny v Praze. Ale tu stavbu, na niž jsme všichni s nadějí čekali, stavbu Národní knihovny v Praze, se nepodařilo ani vyprojekto-

vat, natož postavit, přesto, že vítěz architektonické soutěže byl znám. Byl to ve světě známý Jan Kaplický. A to jsme jednou z posledních demokratických zemí, která nemá funkční moderní budovu pro národní knihovnu. Na peripetiích kolem architektonické soutěže, na kontroverzních výrociích a argumentačních veletečích některých politiků je vidět, jak se vlastně u nás ke knihovnam politici stavějí. Velmi často jsme slyšeli a ještě i slyšíme: My knihovnu nepotřebujeme, tahle nám stačí... Koho tím „my“ ti starostové, zastupitelé, poslanci myslí? Copak knihovny nebyly našimi předky spojovány neodmyslitelně se školou, copak neexistovala legislativa, která obce zavazovala zřizovat knihovnu v každé obci s počtem obyvatel nad 1 200?

Kam se poděla ta hrdost ke vzdělání? A tak se pohřbilo několik projektů na knihovny. K těm vedle Národní knihovny nejkřiklavějším patří projekt na novou budovu vědecké knihovny v Ostravě. Její osud je obzvláště krutý. Se změnou krajské vlády padlo rozhodnutí zastavit již rozběhnutá stavební řízení... Určitě bych k tomu napsala více, ale popustila bych k těm faktům mnoho emocí, a tak se vrátím k našemu jubileu.

Než se před deseti lety poprvé otevřely „brány“ novostavby knihovny i synagogy, bylo za námi už vlastně spleť přemítání, studium, cestování po světě za příklady, diskuse, jak to nejlepší využít na naše poměry. Bylo toho vlastně najednou tolik, že mně pracovní den nestačil. Vstřebávat proměny společnosti, systému, který po zhroutilí toho starého byl víc než v plenkách. Hledat cesty pro postkomunistické prostředí, pro které nikde nebyla obdoba. Myslím si ale, že zkušenost o fungování knihoven, jejich služby, jejich struktura a úroveň v demokratických zemích byly a budou přenosné bez velkých revizí a oprav. Tohle ovšem museli nejdříve, nebo spíše paralelně se vším, co proměny ve společnosti přinášely, umět přijmout i zaměstnanci knihovny. Vzpomínám-li na čas začátků, nesmí ve vzpomínkách chybět Dr. Libor Mrázek, který už neměl po obrovské pomlce v jeho profesním životě vinou pronásledování minulým režimem šanci navázat na svou usilovnou snahu využít již hotové studie na rekonstrukci a přístavbu stávající budovy na Benešově náměstí. Jeho návrat do knihovny po roce 1989 byl už jen symbolický ve funkci poradce. On je legendárním představitelem zvýšení odborné úrovně knihovny poloviny 20. století. Jeho jsem si vážila a i kvůli němu jsem tu odvahu do vřavy vstoupit měla. Zasloužil si to. Ne-

dožil se otevření, ale ještě vnímal, že se stavba dokončuje.

Určitě musím vzpomenout a vzdát čest i dalším, kteří stáli u zrodu a pomáhali k narození nové liberecké knihovny a nedožili se jejího otevření, nebo zemřeli krátce poté. I oni se zasloužili o její vznik. Byl to Samuel Guman, první předseda liberecké židovské obce, Byl to Jaroslav Mráz, tehdejší přednosta Okresního úřadu v Liberci. Také jeden z ministrů, kteří na rozdíl od mnoha jiných (bylo jich celkem 7) patří mezi podporovatele knihovny v Liberci a není již mezi námi. Byl to Pavel Tigrid. Ani Radek Jech, náš kolega, který připravil koncepci hudebního oddělení a nahrávacího studia, se nedožil realizace svého velkého podílu na stavbě. A byl to také kantor židovské obce Jindřich Weitzen, dobrotivý člověk, který nejen že korigoval hebrejský text na fasádě synagogy, ale zazpíval při otevření modlitbu za mrtvé „kadiš“. Ještě jsou tu dva lidé, kteří patřili k neaktivnějším a byli představiteli knihovníků, jimž bylo jejich povolání posláním. Zemřeli během těchto vzpomínaných deseti let a já jim alespoň touto cestou chci poděkovat právě tak jako těm již zmíněným. Je to Ladka Skopová a Václav Carva. Patřili mezi opory služeb.

I přes bolestivé ztráty se docela ráda vracím k počátkům tohoto dobrodružství plného radosti, napětí, pochyb i bezmoci, ale plynoucího nezvratně k svému cíli. Ale kdy to vlastně všechno opravdu začalo?

Ten úplný prvopočátek snah postavit knihovnu nebo ji proměnit v důstojný stánek pro veřejnost 20. století a zbavit ji tak provizorií, kterými procházela od 50. let, se dá najít už v letech sedmdesátých. Ani moji předchůdci neměli totiž patřičně pochopení tehdejších mocipánů. A tak paradoxně neúspěchy mých tehdejších kolegů přinesly svým způsobem zisk nám až na prahu 21. století.

Připomněla jsem při tom přemítání o minulosti pokusy o oživení už vypracované studie rekonstrukce a přístavby budovy na dnešním Benešově náměstí. Z té budovy a jejího sousedního objektu, kde stará knihovna byla v pronájmu, se podařilo úspěšnou modernizací vybudovat novou a funkční administrativní budovu magistrátu a umístit tam i turistické informační středisko.

My jsme po prvních diskusích a jednáních, zahraničních studijních cestách a stážích zhruba od roku 1991 měli až teprve v roce 1995 ucelenější představu, jakou knihovnu chceme. Takže jaká že měla být ta naše budova pro knihovnu a jaká mementa jsme nechali architektům a stavařům?

Zde ve zkratce malá ukázka:

„Na první pohled by (knihovna) měla být místem klidu, radosti z možného povznesení duchovního... mluvíme o knihovnách radosti. – Spousta médií a prostředků evokujících a motivujících k dalšímu vzdělávání, prožitkům – až magické působení – blízkost s psychologii prodeje. Bezbariérové přístupy. Příznivé vnitřní klima – dům září, vyrovnaná škála barev, har-

monie, dobré osvětlení (i možnost zastínění) doplnit i bytovým zařízením mezi vystavenými regály. Příjemné klima vytváří příjemné prostředí pro komunikaci, odpočinek a příjemné lidi. Knihovna je členěna tak, že prostor uvnitř není uzavřen, je vidět do všech pater. Důraz na perfektní prostorovou orientaci od samého počátku vstupu do budovy.

Podřizujeme se definici jednoho ze základních lidských práv: KAŽDÝ OBCAN MÁ PRÁVO NA INFORMACE...“

Myslím si, že se podařilo něco úžasného. Něco, co v té době neprožíval každý, kdo něco podnikal, stavěl, vytvářel.

Dílo se podle nás i mnohých uživatelů opravdu podařilo. Jeden z mnoha příkladů, který se sem jako malé upřímné blahopřání nebo poděkování docela hodí. Poslal mi ho brněnský kolega:

„...posílám kousek korespondence s jednou studentkou ohledně českých knihoven. Myslím, že stav vystihla přesně. A jelikož si myslím, že přesně vystihla i libereckou knihovnu, jako malý dárek posílám:

K těm stavbám: když jsem byla v Brně, chodila jsem ráda jen tak pobýt do MZK (Moravská zemská knihovna – pozn. aut.). Byl tam klid (občas mrtvolný, ten, který je vyžadován okřikujícími knihovnicemi :-)), ale dalo se tam rozjímat. Mahenka (Knihovna Jiřího Mahena v Brně – pozn. aut.) byla zase jiná a vždy jsem si říkala, že dělat u výpůjčáku bych tam nechtěla. Přesto ale jsem na pavlač ke skladovému okénku chodila ráda a pak koukala nahoru do „světla“ i dolů na lidi. Až v Liberci jsem poznala, co je to přijít do knihovny, objevit pohodlné křeslo, mít v ruce knihu a občas se podívat na Ještěd, zda tam ještě pořád stojí. Tady (Haviřov, Ostrava, Opava) žádné podobné místo neznám. Nechodím tady do knihovny jen tak pobýt, chodím vážně jen pro služby a mažu pryč. [...] Jen tak pobýt chodím do kaváren s vyhlídkou apod., jenže to leze do peněz. Nikdo z mých přátel na jihu Čech, Moravy (snad jen Brňáci na fildě), v okolí Prahy a od nás zatím nemá spojení knihovnu s místem, kde se mohou setkat s přáteli a jen tak pobýt kvůli prostoru a atmosféře.“

Toto byla moje gratulace k výročí „naší“ knihovny. Další desetiletí ji čeká. Pohledy zřizovatele (zastupitelů i rady kraje) se na její postavení v systému vzdělávání v mnohém nezměnil. Strádá stále na nedostatek financí, uznání nezbytnosti..., podobně jako vždy předtím. Tak mohu jen přát více osvěcených politiků a více odvahy se prosadit. A já držím všem, kteří to mohou ovlivnit, palce.

VĚRA VOHLÍDALOVÁ se narodila v roce 1942 v Londýně. Vystudovala vysokou školu Institut osvěty a novinářství UK Praha, prosadila a postavila novou Krajskou vědeckou knihovnu v Liberci. Publikuje časopisecké články, prezentace a přednášky v oboru knihovnictví, výstaveb a moderních služeb knihoven, česko-německých vztahů, lidských práv, postavení menšin. Napsala knihu vzpomínek: *Na houpačce nejen s knihovnou* (Nakladatelství Bor, 2007). Členka Kruhu autorů Liberecka.

Luboš Přihoda

A potom přijely tanky...

O roce 1968 v Liberci
očima novináře

Běž domů, Ivane

Těch hesel, vtipných i méně vtipných, kultivovaných i vulgárních, kterými si národ posiloval sebevědomí a vyjadřoval svůj odpor proti okupaci, byla vskutku záplava. Spousty jich v Liberci vytiskla Severografia, rozmnožovala se i ručně opisem, malovala se na plakáty a transparenty, psala se vápnem – protože tenkrát ještě nebyli sprejeři – velkými písmeny po zdech, ohradách a po vozovkách, popsaly jezdily vlaky, tramvaje, autobusy a motorová vozidla všeho druhu a značek. Přesto, že rachotily tanky, lidé neztráceli humor a vtip. Ústředním motivem této názorné agitace bylo „*Rusové, táhněte domů!*“

Objevují se hesla se jmény, která nepotřebují vysvětlení. „*Kdo je velký posera, ten se drží Koldera.*“ A hlavně: „*Nechte si pšenici a zlato, dejte nám SVOBODU, Dubčeka za to*“; „*Dubčekovi slivovici – Novotnému šibenici*“; „*Dubček vás nevolal, táhněte za Ural!*“; „*Báli jsme se Západu, napadli nás z Východu*“; „*Poznali jste civilizaci, táhněte domů!*“; „*Rudí bratři! Vraťte se do svých rezervací. Vínnetou.*“; „*Slon ježka nespokne.*“ Nejfrekventovanější heslo okupačního týdne, jak již podotknuto, „*Lenine, probud' se, Brežněv se zbláznil!*“; rozšířil Průboj o dodatek „*a tvoje ideje zazdil!*“ A další rýmováčka z arzenálu lidové tvořivosti: „*Lenin by se styděl, kdyby vás tu viděl.*“

Přehršeli hesel vysílá hloubětínský rozhlas. Ta hesla i strohé výzvy se rychle přenášejí i do ulic Liberce:

„*Ať žije Sovětský svaz – ale doma!*“

„*Zařaďte se v jeden šik, Dubček je náš Jánošík.*“

„*Tak dlouho jsme prohlubovali naše přátelství, až jsme na dně.*“

„*Znásilnit nás můžete, ale rodit nebudeme.*“

„*Se Sovětským svazem na věčné časy, ale ani o den déle.*“

Ve 12. ranním vydání *Svobodného Vpředu* ještě čteme: „*Jakou vodku to pijí, že ohluchli a oslepli?!*“

Plakát Divadla F. X. Šaldy oznamoval: „*Braniboři v Čechách podle J. V. Stalina. Režie: Leonid Brežněv. Dirigent: generál Jakubovskij. Výtvarník a zvláštní efekty: generál Pavlovskij. Inspicienti: Gomulka, Kádár, Živkov. Nápověda: Walter Ulbricht.*“

Lidové tvořivosti v ulicích, onomu srpnovému folklóru, lze vytknout i přílišnou zjednodušenost nebo také vulgárnost. Byla to však sebeobrana bezbranných lidí. Některé veršovánky se ocitly také v médiích, jako třeba ta, kterou přivezli mladí Jablončáci z Prahy:

„*Na ochranu státní banky nejsou třeba ruské tanky.*“

„*Vždyť to hovno, co tam máme, sami sobě uhlídáme.*“

V ulicích jsme si mohli též přečíst srdnaté heslo od plíc:

„*Za svobodu díky vřelé, teď už běžte do prdele.*“

A jeden nezaměnitelně liberecký slogan: „*Pan Brežněv je velké pták, chtěl nám zbourat Benešák.*“ Což byla narážka na tankem nabourané podloubí na náměstí Bojovníků za mír, ale současně upomínala na to, že se toto náměstí po 2. světové válce tak jako nyní jmenovalo Benešovo a mnozí občané je měli zafixováno v paměti jako „Benešák“.

S žádostí *Protestujte účinně, ale důstojně!* se na libereckou veřejnost obrátilo předsednictvo OV KSČ.

„*Během včerejšího dne se na několika místech našeho města objevily různé nápisy a kresby,*“ šíří tuto žádost 7. vydání *Svobodného Vpředu* z 24. srpna, „*které nejsou důstojné občanů státu, který ač zrádně okupován, je odhodlán i v této závažné situaci zachovat rozvážný klid a uplatnit – řečeno slovy soudruha Dubčeka – svou státnickou moudrost [...], protestujte vynalézavě, pádně a účinně, neuchylujte se však*

v žádném případě k protestům degradujícím naši společnou věc. [...]“

Koluje Desatero:

Nevím,
Neznám,
Nepovím,
Nemám,
Neumím,
Nedám,
Nemohu,
Neprodám,
Neukážu,
Neudělám.

Zatímco se v řeznictví v liberecké Pražské ulici objevuje nápis „*Dnes sovětské svině*“, vyvěšují mládežníci v téže ulici vedle prodejny klobouků tabuli s Dubčekovou hlavou „*s úsměvem na rtech, jak kouká z peřinky převázané povianem*“. Text: „*Jen ty mě, matičko, dobře chovej, budu Saša Nobelovej*“ (Průboj 26. srpna).

Takové jsou kontrasty v odpovědích na situaci. Mezi lidmi kolují nejružnější písemnosti a kresby lidové tvořivosti. Třeba jídelní lístky. Hostinec „U pěti okupantů“ uvádí: polévky – krvavý boršč, vývar ruskej blbosti; hotová jídla – varšavská sekaná, Ulbrichtovy vousy v omáčce, Kádárův úsměv nakyse-

Jedna z fotografií šířených v prvních dnech okupace. Autorem je Václav Toužimský.

lo, nadívané krky okupantů; jídla na objednávku – Gomulka á la divoký kanec, Bíl'ak na rožni, Kolder jako vypečenec; laciná jídla – Brežněvův mozeček, československo-sovětské přátelství na huntě.

V neděli 25. srpna vysílal rozhlas z Hloubětína písničku *Běž domů, Ivane*, kterou složil Jaromír Vomáčka a která během okupace zlidověla: „*Běž domů, Ivane, čeká tě Nataša, běž domů, Ivane, tady tě holky nemilují, běž domů, Ivane, tady tě nemá nikdo rád. Běž domů, Ivane, a už se nevracej. [...]*“

V hospodách kolují anekdoty. Třeba: V jedné obci vzbudí ráno starého dědečka: „*Dědo, vstávej, jsou tu okupanti!*“

„*Sákryš, to bude průser! A už to vědí Rusové?*“

Ke slovu se dostávají anekdoty na účet Rádia Jerevan. „*Naše vojska byla v ČSSR vítána květinami. [...] My dodáváme: Ale byly ještě v květináčích.*“ Šibeniční humor: „*Sovětské automaty vás obslouží rychle a bez čekání.*“ A švejkárna.

„*Nad Prahou nám lítaj anky,*

v Praze střílí ruské tanky.

Co říkáš teď, lide český,

chová se k nám brácha hezky?“

„*Jo, jako starší brácha, který dá tomu mladšímu občas přes držku,*“ řekl by Švejk.

LUBOŠ PŘÍHODA (1934), liberecký novinář, překladatel a básník. Knižně mimo jiné vydal výběry z poezie Reinera Kunzeho a Hannse Cibulky, román a prózy Johanne Bobrowského *Litevské klavíry* a *Boehlendorff a ti druzí*, *Tanečník Malige*, novelu C. F. Mayera *Král a světec*. Je rovněž autorem a spoluautorem několika rozhlasových her a autorem jevištní adaptace *Tři vlasů děda Vševeda* (Mladá scéna Ústí nad Labem). Za normalizace upadl pro svoje postoje v nemilost, byl perzekvován jako nepřátelský, antisocialistický živel. Po letech, kdy nemohl publikovat (např. *Litevské klavíry* nebo překlady německých básníků v antologii *Poezie NDR* kryl Jiří Votava), vydalo v r. 2004 nakladatelství Bor jeho knihu básní *Promluvy do zdi*, i jeho překlad knihy I. Engelmannové *Návrat pod zelenou střechu* (od téže autorky vyšel rovněž jeho překlad knihy *Židé v Liberci*, kterou vydal Kruh autorů Liberecka, 2007). Ukázka je z knihy *A potom přijely tanky...*, kterou vydal Kruh autorů Liberecka v roce 2010. Je členem KAL, Syndikátu novinářů ČR a Obce spisovatelů.

Jaroslav Sedlák

To by nám žalud dal aneb Jak se žilo v okresních novinách ke konci vlády komunistů v Čechách

Vzpomínky novináře

Pravdivost na bronzovém stupínku

Základní atributy marxisticko-leninské žurnalistiky: 1. stranickost, 2. angažovanost, 3. pravdivost, 4. aktuálnost, 5. jazyková vytříbenost.

Takhle to bylo napsáno ve skriptech pro vysokoškoláky na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy. Kdo při zkoušce z teorie marxisticko-leninské žurnalistiky tyto atributy nevyjmenoval ve správném pořadí (například vyslovil na prvním místě PRAVDIVOST), vyletěl.

Takto ideologicky vybaven jsem nastoupil v červenci 1985 do funkce redakčního eléva se zaměřením na sportovní rubriku do redakce libereckých okresních novin Vpřed, vydávaných okresním výborem KSČ a Okresním národním výborem.

Čestík

Ač nestraník, byl jsem poučen, že na chodbách „baráku“ se nezdraví „Dobrý den“, ale „Čest

práci“. „Barákem“ rozumějte budovu, v níž redakce sídlila. Je to ten rohový velký dům na Rybníčku naproti kulturáku, v kterém je ČSOB, tehdy se jednalo o sídlo okresního výboru Komunistické strany Československa, faktického vládce libereckého okresu. Kromě toho tam sídlilo pár dalších institucí, třeba okresní výbor Národní fronty, Okresní odborová rada, redakce Vpředu (o jedno patro níže než OV KSČ) a liberecko-jablonecká pobočka krajského deníku Průboj (ten měl šéfstvo v Ústí nad Labem).

S tím zdravením, jak se ukázalo, to nebylo tak hrozné. Normální lidi se zdravili normálně. Jenom když šlo po schodech partajní šéfstvo, bylo „Dobrý

den“ považováno za buržoazní provokaci. Měl jsem s tím problém. „Čest práci“ mi nějak nešlo skrz zuby. Nejlépe to řešil redakční fotograf, bonviván Ota Mrákota. S širokým úsměvem zdravil papaláše veselým „Čestík!“ a nikdo nemohl nic namítnout.

Pozor na Mikuláše

Jak se brzy ukázalo, šéfredaktor i jeho zástupkyně (Jaroslav Tvrzník a PhDr. Zuzana Petrovová, pozn. red.) byli naprostými loutkami v rukou ideologického tajemníka OV KSČ Jaroslava Žaluda. To byl skutečný šéf redakce. Poprvé jsem jej zažil krátce po svém nástupu, kdy jsem byl ze všeho vykulený. Z něj teda nejvíc. Vlétl do redakce a začal řvát, kdo dal do kulturního servisu informaci o vystoupení Wabiho Daňka. Prý co je to za jméno, Wabi, to budeme propagovat nějakou prohnílou americkou kulturu? Chtěl jsem namítnout, že Wabi je indiánské jméno, takže vlastně tím propagujeme Indiány jako symbol boje proti útlaku amerického kolonialismu a imperialismu. Ale mlčel jsem, nevěděl jsem, jestli vůbec mohu na tak významného člověka, jako je ideologický tajemník OV KSČ, jen tak bez dovolení promluvit. Sekretářka, která dělala kulturní servis, celá rozklepaná řekla, že nám to takhle dali z Domu kultury. Takže Žalud běžel udělat pořádek do kulturáku, kde museli nechat přetisknout plakáty a v nové verzi se pak objevilo písničkářovo občanské jméno, tuším František Daněk.

A taky si pamatuju, jak mi někdy v prosinci 1985 jeden z kolegů poradil, ať u článku k hokejovému zápasu, který Stadión Pozemní stavby Liberec vyhrál nad VTJ Litoměřice asi 9 : 0, změním titulek „Vojáci odjeli s mikulášskou nadílkou“. Prý ten Mikuláš, to by mohlo Žaludovi vadit. A ještě ve spojitosti s armádou... Obava při jakémkoli pokusu dostat do novin něco proti momentální stranické linii končila námitkou šéfredaktora: „To by nám Žalud dal...“ (Po listopadu 1989 odešel Jaroslav Žalud do školství a konkrétně na základní škole v Žibřidicích podle místních vykonal spoustu užitečné práce. Věřím tomu. Byl to člověk nabitý energií, a pokud ji nasměroval pozitivním směrem, bylo to určitě ku prospěchu všech.)

Bez plánu ani ránu

Plánování podléhalo všem oblastem lidské činnosti. Slyšel jsem, že jednou dostalo od předsednictva OV KSČ výtku místní krematorium, protože nesplnilo kvartální plán. Takže plánovaly se i noviny, což se ostatně dělalo odjakživa. Jenže ve Vpředu to na bylo bizarních rozměrů. Kromě normálních krátkých porad před každým vydáním, na které jsem já jako sporták povinně nemusel, byly také velké měsíční porady. A na nich, čemuž dneska z branže nikdo neuvěří, se vypracovával detailní plán na měsíc dopředu na každé číslo pro zásadní materiály – tedy otvůrka a podval – na strany 1 a 2. Ten plán se potom

předkládal ideologickému oddělení OV KSČ. To nejprve muselo plán schválit, a když ho schválilo, tak bdělo nad jeho dodržováním. Což o to, ono to plánování zase nebylo tak těžké. Na každý týden se našly nějaké dvě tři pecky, o kterých se vědělo dopředu. Jednání předsednictva OV KSČ, plénum Městského výboru KSČ, schůze vedení ONV, setkání představitelů Městského národního výboru s přáteli z družebního města Kovrov, zasedání OV Socialistického svazu mládeže atd. Obzvláště výživné byly články z jednání Okresní mírové rady, Okresního výboru Národní fronty nebo OV Svazu československo-sovětského přátelství. Když se do toho občas šmrncla nějaká výročí, případně Mezinárodní den žen, Den učitelů nebo Den Československé lidové armády, je jasné, že o obsah novin bylo tak nějak samo o sobě postaráno. Nicméně vyskytly se občas také problémy. Nezapomenu, jak na jedné takové poradě okolo 20. února, tuším v roce 1986, se najednou nevědělo, co půjde na podval na dvojku na 21. března. Šéfredaktor nervózně ťukal tužkou do stolu, ať už někdo vyťasí nějaký námět. Jeho zástupkyně jej vyťasila: „Tak já napíšu jarní fejeton, je to přece první jarní den.“

„Výborně Zuzko,“ zaradoval se šéf a napsal to do plánu. Pak se blížil první jarní den, ale někoho z redakce napadlo, že se zrovna v Liberci děje něco zajímavého, co by si zasloužilo jít zrovna na ten podval na dvojku, myslím, že se otvíral nějaký obchod s netradičním zbožím. Tak to nadhodil šéfovi, že by to napsal. Ale ten se zachmuřil. „No jo, ale není to v plánu. To by nám Žalud dal. Ať radši Zuzka napíše ten fejeton.“ Zuzka si sedla k psacímu stroji a zjevně nevěděla, co má v tom fejetonu napsat. A pak ji napadla spásná myšlenka. Vzpomněla si, že asi před třemi lety něco podobného psala. A tak si vytáhla z archivu ty staré noviny a celý fejeton z nich kompletně obšlehla, takže v novinách vyšlo 80 řádek slintů o tom, jak začínají kvést kytičky, ukazuje se sluníčko a lidé se na sebe usmívají. Završené samozřejmě příslibem nádherných májových oslav.

Perestrojka a glasnost'

gorbačovovy reformy v druhé polovině 80. let motaly partajníkům palicí. Najednou se zničehonic mělo psát otevřeně. Co s tím? A na poradách docházelo ke kuriózním situacím. Třeba šéfredaktor oznámil podivuhodnou věc: na plénu ONV jakýsi poslanec vznesl interpelaci. Všichni vydechli úžasem. Něco jako interpelace sice bylo zákonně možné, ale zjevně si něco takového nikdo nedovolil, minimálně od roku 1970.

„A o tom bychom měli napsat,“ hřímal šéf. „Ale opatrně,“ dodal.

V čele redakce stáli, jak už bylo řečeno, formálně šéfredaktor a jeho zástupkyně. On jednoznačně přesvědčený partajník, ona spíš taková pragmatická stranička, ale v roce 1989 jednoznačně na straně starých

pořádků. Kromě toho byli v redakci v KSČ skoro všichni, v naprosté většině z důvodu, že to bylo prostě tak nějak normální, pracovat v okresních novinách a být v KSČ. Většina z nich přitom „v civilu“ na komunisty nadávala, ovšem bylo to takové nadávání, jako i teď mraky lidí nadávají na poměry.

Kdyby nebylo Gorbačova a celého toho vývoje a dění v roce 1989, nejspíš bych do partaje volným proudem asi tak do dvou let zaplul taky. Zatím se mi dařilo to oddalovat, jako že si ještě nepřipadám dost zkušený a podobné kecy, a hlavně jsem litoval ty chudáky, že museli každých 14 dnů absolvovat ubíjející nudné několikahodinové schůze o ničem. Mimochodem, ty schůze, to byla podle mě taky jedna z věcí, na které se režim zhroutil. Tak osmdesát procent lidí, co byli v partaji, už to prostě nebylo.

Standardní ostražitost byla taková, že šéfredaktor si v den výroby novin nechal přinést z tiskárny obtahy stran a četl zejména jedničku a pak všechny materiály, které se týkaly politiky a články o zasedáních KSČ. Pokud se mu něco nezdálo, zavolal technickému redaktorovi, ať to opraví v tiskárně, případně tam sám došel. Když si nebyl jistý, šel se poradit se Žaludem. Ale to nebylo moc často, protože redaktori si nedovolili psát něco protirežimního, spíš se jen hledělo na to, aby nějaké vyjádření nebylo neobratné nebo i nechtěně dvojsmyslné.

Revoluční rok

Když vylezla petice Několik vět, bylo mi jasné, co bude následovat. Budeme muset shánět ohlasy pracujících, dělníků, rolníků, inteligence atd. o škodlivosti tohoto pamfletu. Měl jsem s tím zkušenosti od chvíle, kdy jsem do redakce nastoupil, tedy od roku 1985. Vždycky když byla nějaká akce, sháněly se ohlasy. Pozitivní, když se konaly volby nebo probíhal sjezd KSČ. Negativní, když přišlo něco takového. Já byl pokaždé nucen shánět ohlasy sportovců. Zaplaťpánbu jsem ještě nepracoval v novinách, když se rozhodlo o bojkotu olympijských her v Los Angeles 1984.

V době, kdy jsem už byl v redakci, byli takovými nejproslulejšími libereckými sportovci skokan na lyžích Pavel Ploc a volejbalistka Lucie Václavíková. Takže prostě nastaly třeba volby a bylo potřeba, aby i sportovci promluvili, jak jsou šťastní, že mohou volit z jednotné kandidátky Národní fronty. A šéfredaktor mi říkal: „Hele, Jardo, bylo by dobré sehnat toho Ploce nebo tu Václavíkovou.“ A já jsem se vždycky hrozně vymlouval, vymýšlel jsem si. Že Ploc je na soustředění ve Finsku a Václavíková v lázních na Slovensku a že na ně nemám telefon a i kdybych ho měl, bylo by to hrozně drahé. Šéf pokýval hlavou „No jo, no jo.“ A pak přišel, že Žalud nařídil, že tam nějaký sportovec musí být a že je to rozkaz. Když rozkaz, tak rozkaz, nezbylo než obrátit se na armádu. Zavolal jsem na Duklu, tam to nějaký politruk dal rozkazem nějakému chudákovi běžci na lyžích nebo

volejbalistovi. A ještě mě požádal, jestli bych to prohlášení za toho sportovce nesestavil a pak ho tam v klidu podepsal, protože jsem v tom určitě zběhlejší. Tak jsem to sestavil, snažil jsem se, aby ten sportovec nevypadal jako úplný blbec. Jenže on nakonec stejně vypadal jako blbec.

A teď k těm Několika větám v létě (nebo na jaře?) 1989. Kupodivu místo sportovců po mně nejdřív chtěli vyjádření hasičů, tehdy požárníků. Ve Vpředu totiž z nějakého důvodu měl sportovní redaktor kromě sportovní rubriky na starosti i hasiče. Nejspíš proto, že nějaký soudruh v 70. letech četl článek o požárním sportu a nějak si zafixoval, že požárníci jsou vlastně sportovci. K těm ohlasům na Několik vět se měla nějak připojit souvislost s několika bombovými výbuchy, které se v té době udály, například v atriu uprostřed Ústí nad Labem, a byly podle všeho provokací StB. Takže se to mělo připomenout, aby se v obyvatelstvu zafixovalo, že autoři petice a pumovní atentáčníci jsou stejná sebranka. A hasiči jako ochránci majetku k tomu měli posloužit jako uznávaná šajba. Tak jsem šel za těma hasičema a oni mi vcelku v klidu řekli, že Několik vět nečetli, takže se k tomu nemají co vyjadřovat. A pokud jde o ty výbuchy, tak že jsou proti nim. A pak se přidalo po dohodě pár „povinných“ frází, o tom, že společnost jde vpřed cestou perestrojky a že oni jsou pro to a že by měl být klid na práci, ale zároveň si hasiči píchli do komunistů, že se jim zdá, že v některých okolních zemích postupuje ta perestrojka rychleji.

Sepsal jsem to, dal to vysázet a čekal, co se bude dít. Nějak jsem cítil v kostech, že si to soudruzi představovali jinak a že se jim to nebude líbit. A taky nešlo. Šéfredaktor to zachytil, protože to bylo na jedničce, a běžel za Žaludem. A pak úprkem do tiskárny, aby, jak mi druhý den v úterý řekl, „zachránil, co se dá“. Zachránil to tak, že z toho článku byl úplný paskvil, vmontovali těm požárníkům do huby něco, co neřekli, něco jiného vyhodili a já jsem pod tím zůstal podepsanej. Byl jsem nasranej, hasiči asi taky, ale Žalud taky. V tom fofru totiž nezachytili a nestačili vyhodit tu zásadní větu hasičů. Že když to nečetli, tak se k tomu nebudou vyjadřovat. Celá redakce byla kvůli tomu pozvaná na kobereček k Žaludovi, a ten hřímal. Že doba je nelehká a že si musíme dát pozor na to, co vychází v tisku. A můj text jako odstrašující příklad. Jak si můžou soudruzi požárníci dovolit říct, že když něco nečetli, tak se k tomu nebudou vyjadřovat? Vždyť Rudé právo přece psalo, že Několik vět je protisocialistický pamflet reakčních živlů podporovaných škůdci z řad emigrantů. A teď to vypadá, jako když ti soudruzi požárníci nevěří Rudému právu!

Měl jsem sto chutí říct, že Rudému právu už nevěří nikdo, ale držel jsem hubu. Nicméně jsem na svou obranu vystoupil. Prohlásil jsem něco ve smyslu, že máme glasnost a že různí lidé mají různé názory a že je nutné ty názory znát, třeba je i zveřejnit a pokud

jsou mylné, tak ať se k nim strana vyjádří a vysvětlí lidu, proč jsou mylné. A zakončil jsem větou, že na tuhle okázalou jednomyslnost strana jednou dojde. Žalud zalapal po dechu: „Jak to myslíš, dojde?“

„Jak jsem to řekl.“

Žalud byl konsternován, stejně jako šéfredaktor a zástupkyně. A pak Žalud začal řvát, že komunistická strana nikdy na nic nedojede a jak vůbec můžu něco takového vyslovit a že rozpouští mimořádnou poradu a moje články se teď budou speciálně kontrolovat. Každopádně jsem byl ušetřen shánění ohlasů sportovců. Potom někdy v srpnu vyšel můj rozhovor s Táňou Kazankinovou. To je bývalá olympijská vítězka v běhu na 800 metrů z Moskvy 1980, která přijela do Liberce v rámci nějaké družby ruského turistického oddílu s místním libereckým oddílem Kletr. V tom rozhovoru mimo jiné zazněla otázka, co bylo největším zklamáním její kariéry. A ona odpověděla, že bojkot olympiády v Los Angeles, který považuje za chybu. Tam za Gorbačova už se to mohlo říkat. Ale tady za Žaluda ještě ne. Šéfredaktor už nebyl tak ostražitý, jako prvních pár týdnů po Několika větách, ale nějakým způsobem to na poslední chvíli objevil v obtahu, opět běžel do tiskárny a chtěl vyhodit celý rozhovor. Jenže to nešlo, nic tak velkého náhradního nebylo vysazené a sazečům končila pracovní doba. Tak tam aspoň vyhodil tu odpověď, nicméně otázku ponechal a vyhodil jinou otázku, čímž vznikl totálně nesmyslný závěr rozhovoru. A do uvolnění díry se daly nějaké nesmyslné, dva měsíce staré tabulky neregistrovaných fotbalistů, které se našly někde ve staré, omylem nezlikvidované sazbě.

Vy jste s ním snad chtěli mluvit?

Já bych nerad vystupoval jako nějaký revolucionář nebo disident, to jsem v žádném případě nebyl. Faktem je jen to, že v redakci jsme byli tři, kteří občas namítli, že by se o něčem psát mělo. Byla to Milada Medková (dnes Prokopová, šéfkla regionální redakce týdeníku Sedmička), která psala převážně o ekonomice, pak fotograf Milan Drahoňovský a já coby sportovní redaktor. Tedy ani v jednom případě jsme neměli v ranku politické zpravodajství ani politickou publicistiku. I když politické zpravodajství v dnešním slova smyslu tam neměl v ranku nikdo a publicistika neexistovala vůbec. Ti, kdo se tím zabývali, byli opisovači usnesení z plén a představenstev.

Nicméně někdy v září nebo v říjnu 1989 nastala nevidaná věc, když mně a Miladě najednou Žalud řekl, že když jsme tak chytří, tak bychom mohli napsat článek o známém libereckém disidentovi René Matouškoví. Tak jsme řekli no jasně, dejte nám na něj kontakt a my to napíšeme. A Žalud zesinal: „Jaký kontakt? My vám dáme o tom člověku podklady a vy to sestylizujete. Vy jste s ním snad chtěli mluvit?!“ No a my, že samozřejmě, když o někom píšeme, tak mu to snad řekneme a chceme znát jeho názor. Žalud se vypotácel ze dveří a už po nás nikdy nic nechťel.

Přišel 17. listopad 1989

O událostech 17. listopadu jsem se poprvé dozvěděl v sobotu osmnáctého, když jsem byl v Hrádku nad Nisou s kamarádkou Jitkou na festivalu Hrádecký divadelní podzim. V sobotu vpozdvečer přijeli lidé z Prahy, kteří byli účastníky pochodu na Národní třídu, nějakí divadelníci. Popsali situaci a kromě toho sdělili, že divadla v Praze jdou do stávky a že by se k tomu ty soubory, co jsou v Hrádku, měly připojit. Tak jsme všichni byli perplex a všechny soubory souhlasily, akorát se řeklo, že v neděli ráno bude odehráno představení pro děti Když jde kůzle otevřít, což se taky odehrálo. Ovšem ještě předtím večer přijel z Prahy nějaký student a oznámil, že při zásahu na Národní třídě zemřel student Martin Šmíd. To byl šok. Pak se zpívala hymna, někteří lidi brečeli. A bylo jasné, že teď začíná něco velkého.

Pak jsem se vrátil do Liberce, kde se nic nedělo a šel v neděli 19. listopadu odpoledne normálně do dělat svou sportovní stránku. Zbytek úterních novin byl už v tiskárně v podstatě připravený k výrobě i s otvírákem, tuším s titulkem „Strana hovoří s mládeží“. V redakci nebyla kromě mě ani noha. Přemýšlel jsem, jestli bych něco nezamontoval na sportovní stranu o tom dění, ale na nic jsem nepřišel. Navíc jsem si říkal, že by to stejně stopili. Pak se večer zjevila Jitka, která mimochodem obětavě prožila revoluční dny s nohou v sádře, a přesto chodila pak na všechny manifestace. Přinesla mi prohlášení studentů z liberecké vysoké školy, jestli bych ho nenamnožil. Kopírku jsme v redakci samozřejmě neměli, čili rozmnožení spočívalo v přepsání textu na psacím stroji s nacpáním co nejvíc kopíráků. Těch bylo šest a přepsal jsem to čtyřikrát, čili 28 exemplářů. Jitka poděkovala a vyběhla. A já jsem dostal nefalšovaný strach. Najednou mi prolétlo hlavou: vždyť oni (estébáci) určitě poznají, na jakém psacím stroji se to psalo. Ale teď už se nedalo nic dělat. Pak jsem mrknul na ty propsané kopíráky. Vždyť ten text je na nich vidět! Na chodbě jsme měli vařič s otevřeným ohněm, tak jsem ho zapnul a přiložil kopíráky. Uhlový papír se vzňal a rozlétl se po celé dlouhé chodbě. Vypadalo to, že jsem právě podpálil sídlo Okresního výboru Komunistické strany Československa v Liberci. V té chvíli jsem se loučil se svobodou a minutku i se životem, jestli se požár rozšíří a já uhořím. Ale nějak to brzo samo zhaslo. Sesbíral jsem ohořelý papír, nacpal si ho do kabely s tím, že to budu vyhazovat venku po kousíčkách do různých odpadkových košů. Odevzdal jsem články a fotky na vrátnici tiskárny a šel domů s velmi smíšenými pocity.

Svobodné slovo: obrovský zážitek

Pondělí 20. listopadu: Než jsem si šel přečíst obsah sportovní strany do tiskárny, stavil jsem se na jedno v Plzeňce v Moskevské ulici. To byla tehdy trochu kultovní hospoda, kde se scházela liberecká bohéma a díky Miladě jsem se znal s pár lidmi z divadla, s hu-

debníky nebo s dalšími různými postavičkami. V Plzeňce mě praštila do očí nástěnka, na které byly připíchnuté stránky pondělního Svobodného slova. A co jsem tam četl, to byl jeden z největších momentů mého života.

„Brutální zásah na Národní třídě vyvolal masové protesty Pražanů. Václavské náměstí se už v neděli zaplňovalo, občané vyjadřují nespokojenost s vládou. Komunistická strana není, jak říká, předvojem pracujícího lidu, ale naopak sama proti tomuto lidu jde.“

To jsem ještě v českých novinách nikdy nečetl. Je to tady, řekl jsem si. Ale co s tím? Tady v Liberci? V tiskárně vcelku žádný ohlas, v redakci už vůbec ne. Kromě toho, že jsme si s Miladou a Milanem řekli, že s tím musíme něco dělat. Tedy pokud jde o další vydání Vpředu.

Každopádně jsme šli na Mírák (náměstí Bojovníků za mír, dnes Dr. E. Beneše). Tam proběhla první manifestace, zatím bez valné účasti, spíše tam byli středoškoláci. Nebylo ani ozvučení, jen se zpívalo Ach synku, synku. Pak se šlo dolů Pražskou ulicí, výkřiky „Svobodu, svobodu!“, „Lidský práva!“. Proti jdoucí lidé nechápali, o co jde.

Od úterý do čtvrtka se situace radikálně změnila. Věci vzaly do svých rukou do té doby pololegální občanské iniciativy, jako první to otevřela Gábina Kafková. Naproti radnici bylo improvizované pódium s ozvučením, na každodenní demonstrace chodilo čím dál víc lidí. Většinou měli přišpendlené trikolóry. Vystupovali přímí účastníci zásahu na Národní třídě. Začaly se formulovat požadavky. Na vysoké škole to vřelo, v divadlech probíhaly místo představení diskuse, zakládalo se Občanské fórum. Celostátní noviny už informovaly (s výjimkou Rudého práva) na dané poměry úžasně otevřeně. Ke Svobodnému slovu a Lidové demokracii, které se postavily na stranu odporu proti režimu otevřeně už v pondělí, se v úterý přidala Mladá fronta, ve středu Práce a Československý sport, myslím, že i Zemědělské noviny. Akorát bylo těžké noviny sehnat. Fronty u trafik se stály od půl páté ráno, režim stále byl schopný narušovat distribuci, výtisků chodilo málo.

A v redakci Vpředu? „Co o tom chcete psát? Dyť jsou to nepovolená shromáždění. Nebudeme jim dělat propagaci,“ znělo z úst vedení redakce.

My jsme oponovali: „Město je vzhůru nohama, všichni tím žijí. Povinností regionálních novin je informovat o dění v regionech.“ Poměr sil se měnil den ode dne. V úterý jsme ještě nemohli ani pomyslet na cokoliv. Jelo se podle plánu, akorát my jsme ho boj-

Pondělí, 27. 11. 1989, generální stávka. Foto Milan Drahoňovský.

kotovali. Ve středu už ze strany vedení zaznělo: „Tak něco napište, my se na to podíváme.“

Popsali jsme tolik papíru, že by to vydalo na celé páteční vydání. Ze všech textů vyšel jen jeden, a to ještě okleštěný. Připouštělo se v něm, že se na náměstí scházejí lidé. Ale všechno konkrétní bylo vyškrtáno. Požadavky jako svobodné volby, zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSČ atd., to nemělo šanci. Škrtnuty byly i texty popisující atmosféru na demonstracích. Například věta, že „lidé zaplnili kromě náměstí i okna v přilehlých domech a také lešení na budově, do které vjel v srpnu 1968 sovětský tank a která dodnes není opravena.“ Přesto kupodivu zůstal odstavec o zásahu na Národní třídě, proto také ta zmínka v publikaci Stalo se na severu Čech.

Vcelku trefně popsal následnou situaci novinář Miroslav Lubas, tehdy regionální zpravodaj Mladé fronty, později redaktor regionální redakce ČTK, ve své knize Průvodce mediálním hyenismem: „Kamarádi z hospod Jardovi i Miladě nadávali. Vy kurvy ve Vpředu, proč nic nepíšete, co se tady děje? – Oni odpovídali: My to píšeme, ale oni nám to nepustí do novin. – Reakce: Tak to lidem řekněte.“

A tak jsme se s Miladou v pátek večer rozhodli, že už toho máme dost. Sepsali jsme text, který byl ovšem určen k odeslání do pražského centra Občanského fóra a varující před nadále přetrvávajícím vlivem prorežimních komunistů v regionálních médiích. Psali jsme, že v Praze už asi vypadá všechno jasně, ale na venkově vůbec ne. A šli jsme to v sobotu 25. listopadu dopoledne dát do libereckého centra do divadla. Tam nám řekli, ať to dáme klukům před odpolední manifestací, že to tam přečtou a potom se to pošle do Prahy.

Na manifestacích se od pátku 24. listopadu už mluvilo z balkónu sídla Československé strany socialistické, v budově, co je dnes McDonald's. Na sobotní

manifestaci přišlo zatím nejvíc lidí, snad patnáct tisíc, možná i víc. Tak jsme šli s Miladou předat moderátorům ten text, načež oni řekli: „Přečtete to lidem sami.“ A vystrčili nás s mikrofonem na ten balkón.

Myslel jsem, že omdlím. V ruce mikrofon a dole čekají davy, co smysluplného řeknu. Nikdy jsem před publikem neřečnil. Byl jsem v naprostém transu. A začal jsem. Že jsem redaktorem okresních novin Vpřed. Že dosavadní vedení redakce ovládané stranickými orgány nám, tedy několika lidem z redakce, brání zveřejnit pravdivé články o průběhu manifestací a dalších akcí v Liberci. Vlastně jsem žaloval na vedení, to není moc hezké, že? Ale lidi se z nějakých důvodů chytli. Začali skandovat: „Pište pravdu!“ A já jsem začal mávat tím papírem, který jsem měl v ruce a byl vlastně úplně o něčem jiném, že tady držím texty článků, které mi cenzura nepovolila uveřejnit. Lidi byli nadšení, mysleli, že vidí na vlastní oči historický dokument. Pak promluvila Milada a mluvila jako matka pluku. Energicky, lidé tleskali. Já jsem to pak zakončil větou: „Slibujeme, že uděláme všechno pro to, aby se teď už v okresních novinách zveřejňovala jen pravda, i kdyby nás to mělo stát všechno!“ A dav řval: „My vás nedáme!“

Na tohle jsem se v duchu trochu pousmál, ale celkově jsem měl v té chvíli z vystoupení dobrý pocit. Docela rád bych si ho někdy poslechl, v archívech StB ho mají určitě natočené. Asi se fakt povedlo, protože dole nám pak známí i neznámí lidé gratulovali, ukazovali takové to vítězné věcko. Šli jsme k Černému koni a tam to samé, potlesk, vítězná gesta. Šel jsem se vymočit, a když jsem se vrátil, měl jsem na stole seřazených asi osm panáků. Fernety a zelené. To mi ti lidé koupili za odměnu.

Pak se mi to začalo rozlézat v hlavě. My jsme v Liberci fakt nevěděli, že už je vyhráno. Já jsem po celý ten týden na manifestacích koukal, odkud na to náměstí vjede transportér s vodním dělem, případně naběhnou milicionáři s ostře nabitými puškami. Najednou jsem se začal bát jít domů. Určitě tam budou čekat estébáci. Nečekali. Akorát se ta zvěst o vystoupení už dostala k mým rodičům. Táta zachmuřeně mlčel a máma brečela, že jsem si zkazil život. Mě napadaly podobné myšlenky.

V neděli se připravovalo zvláštní vydání Vpředu, takový dvoulist nebo čtyřlist kvůli zvolení nového generálního tajemníka ÚV KSČ Urbánka místo Jakeše. Pracující tam říkali, jak je to dobré řešení. Já, Milada ani Milan jsme k práci na tomto vydání nebyli přizváni. Předpokládal jsem, že mám padáka. Nicméně udělal jsem sportovní stranu, v níž jsem použil různé nadčasové materiály, protože soutěže byly většinou přerušeny. Co bude v normálním úterním vydání, bylo ve hvězdách.

V pondělí 27. listopadu ráno, v den dvouhodinové manifestační generální stávky, jsem přišel do redakce. Se mnou, s Miladou ani s Milanem nemluvila ani

klika od dveří. Šéfstvo bylo zavřené v šéfredaktorně a čekalo, co s námi Žalud a spol. udělají. Když už to trvalo drahnou chvílí, zástupkyně prý vytekla: „Jak to, že je nechaj bejt?“ Patrně si představovala, že nám přinesou výpovědi, nebo případně že nás odvedou v klepetech rovnou do Pastýřské. Ale nekonalo se nic. Před polednem jsem na ně zaklepal a oznámil, že jdeme dělat zpravodajství z generální stávky. A že do úterních novin zaktualizujeme ty texty, co nám nedali do pátečních. A že mám v tiskárně vyjednané, že mi to udělají i po pracovní době. Oba mlčeli, šéf rezignovaně kývl hlavou. Bylo jasné, že naše skupina převzala faktickou moc v redakci.

Žalud už se neodvážil přijít k nám o patro níž, zástupkyně šéfredaktora ještě ten týden podala výpověď. Šéfredaktor vydržel ještě asi 14 dnů a formálně to řídil. Když jsem mu jednou vytknul, že vyhodil z prohlášení odborářů z nějaké fabriky důležitou pasáž, vyštěkl: „Lžeš!“ Popadl kabát, vyběhl ven a už se nikdy nevrátil. Pokud vím, tak se hodil marod a taky potom dal výpověď. Tehdy jsem ho nařknul neprávem, protože tu pasáž nevyhodil on, ale technický redaktor z časových důvodů v tiskárně, protože mu text takzvaně „tekl“ a on neměl čas zkoumat, co je jak důležité.

Následující týdny byly naprosto nádherné a zároveň hektické. Z hlavičky novin zmizelo velmi brzy „orgán OV KSČ“, zůstalo jen ONV. V některých jiných okresních novinách přežili nomenklатурní šéfové ještě hodně dlouho po Listopadu, ve Vpředu to bylo opravdu jiné. Funkci šéfredaktora pověřil Okresní národní výbor, jehož jsme byli zaměstnanci, Ivo Kaplana, který byl v redakci na půl úvazku, zároveň dělal i okresní rozhlas po drátě. Byl to pragmatický člověk. Jeho první krok ve funkci byl, že pořídil do redakce televizi, která tam do té doby nebyla. V redakci jsme měli naprostou volnost. Chodili k nám lidé svěfovat se se svými osudy za totality. Bylo úžasné, že jsme mohli tisknout, co jsme chtěli. Mělo to i stinné stránky. Noviny nebyly nafukovací, nešlo otisknout všechno. Přišel pán s čtyřiceti stránkami hustě popsanými strojem a požadoval otisknout to celé bez jakéhokoliv zásahu, když je teď demokracie. Někteří si zjevně chtěli vyřizovat osobní účty. Když jsme jim to neotiskli, vyhrožovali, že si budou stěžovat na Občanském fóru a že s námi, starými strukturami, zametou...

JAROSLAV SEDLÁK se narodil v roce 1961 v Jablonci nad Nisou. Vystudoval Fakultu žurnalistiky UK Praha, absolvoval v roce 1985. Zaměstnání (sportovní redaktor): Vpřed, Průboj, Svobodné slovo, Lidové noviny, Region, Československý sport, MF DNES, Sport, volný novinář, Deník. Je svobodný. Žije v Liberci.

Budu z tohoto světa odcházet nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu

Rozhovor Jana Šebelky s urbanistou
a architektem Svatoplukem Technikem

Ing. Arch. Svatopluk Technik (1913–2010), architekt, urbanista, publicista a také pedagog se narodil v rodině českého učitele, vlastence. Vystudoval Fakultu architektury a pozemního stavitelství v Praze. Před II. světovou válkou pracoval

v atelieru francouzského architekta Augusta Perreta v Paříži. Za války působil v Bratislavě na Slovensku, kde se v roce 1944 aktivně zúčastnil Slovenského národního povstání jako četař aspirant Československé povstalecké armády vedené generálem Golianem.

Po skončení války se vrátil do osvobozeného Liberce ke svým rodičům a bratrům. Až do roku 1958, do komunistických politických prověrek, pracoval jako architekt urbanista a je mimo jiné autorem prvního poválečného územního plánu tzv. Velkého Liberce, dále prvního velkého sídliště na Králově Hájí a řady územních plánů měst v severních Čechách. Jako politicky nespolehlivému mu bylo zakázáno samostatné projektování. Pod stranickým dohledem učil na stavební průmyslovce v Liberci. Částečně zachránil jednu z nejtýpějších historických památek Liberce, tzv. Valdštejnské domky a další památky. Vychoval řadu odborníků pro naše stavebnictví. Rozsáhlá je i jeho publikační činnost. Pro své dlouholeté zásluhy o město Liberec mu bylo v roce 1995 uděleno čestné občanství města Liberce.

Přípravu na náš rozhovor jsem začal v knihovně, protože jsem znal některé vaše knihy. Překvapilo mě, kolik jste jich napsal sám nebo jako spoluautor. Odhaduji to na víc než dvě desítky titulů.

Odhadujete správně. To jsou ovšem obsáhlejší publikace, které měly to štěstí, že našly vydavatele. Kromě nich mám ještě další, dosud nevydané studie. Některé instituce si z nich už ale pořídily kopie pro svou interní potřebu. Jsou to například Stavební památky města Liberce, vůbec první soupis budov architektonicky hodnotných, bez ohledu na to, zda už byly za stavební památky oficiálně vyhlášeny. Dále jsem zpracoval Secesní stavby v Liberci, opět první práce toho druhu v celé historii Liberce, a ještě Lidové stavby v Podještědí, zpracované v souvislosti s připravovaným skanzenem dřevěných lidových staveb na Českozubsku. Všechny tyto práce dosáhly ocenění na Přehlídkách architektonických prací v Praze.

Kromě toho jsem napsal do místních novin i celostátních periodik několik set článků, vesměs zaměřených na popularizaci významných a stavebně zajímavých staveb na Liberecku. Všechny byly orien-

továny k tomu, aby se nejširší liberecká veřejnost seznámila se svým prostředím a aby byly pokud možno ušetřeny stavební hodnoty vytvořené předcházejícími generacemi.

Vaše články i knihy jsou psány poměrně živým jazykem, což u technicky zaměřených lidí nebývá obvyklé. K tomu je třeba určitého talentu, či nějakých rodinných dispozic.

Sklony ke psování se u mě projevil poměrně brzy. Už jako devítiletému mi otiskli v časopise pro děti Úsvit moje Psaníčko z Ještědska. Jako student na gymnáziu jsem založil a vedl třídní časopis a moje kompoziční práce z jazyka českého nechával pan profesor dr. L. Drůbek číst před třídou. A když jsem je navíc ilustroval perokresbami, oceňoval je i pan profesor Kohout, který nás učil kreslit. Tyto schopnosti se později projevovaly i při psaní dopisů a v odborné práci při sepisování průvodních zpráv k projektům. Jednou z nich byla i obsáhlá průvodní zpráva k mému územnímu plánu města Liberce.

Tuším, že právě ona se stala podkladem pro vaši zřejmě nejznámější knihu, která se jmenuje Liberec minulostí a budoucností.

Je to tak. Liberec postrádal až do roku 1960 českou knihu popisující jeho stavební vývoj v souvislosti s historií. Kniha „Liberec minulostí a budoucností“, kterou jsem opravdu napsal po zpracování prvního územního plánu pro Velký Liberec, je první českou knihou o vývoji Liberce vůbec. Vyšla v Severočeském krajském nakladatelství v Liberci v roce 1961. S vděčností vzpomínám na šéfredaktora Václava Dědka, který prosadil vydání knihy i přesto, že jsem byl nestraník, navíc postižený komunistickými prověrkami v roce 1958. Vymínil si ale, že bude jako spoluautor uveden prověřený straník dr. Vladimír Ruda, městský archivář, kterého jsem poznal při studiu v archivu. Prosadil jsem si alespoň, že jsem byl uveden na prvním místě.

Nebyla to jediná kniha o Liberci, na které jste pracoval.

Pak už následovaly další publikace s libereckou tematikou, zejména „Liberec minulostí a současností“ v roce 1980, zaznamenávající i bouřlivý stavební vývoj od šedesátých let. Dále spoluautorství na velké „Knize o Liberci“ v roce 1996 a pět svazků „Liberecké domy hovoří“ (1992–2001), věnované jednotlivým zajímavým domům v Liberci. Ve spolupráci s historikem Dr. Rudou Andělem vznikly knihy „Města severních Čech“ (1967) a „Český Dub“ (1990), vydaná k 700. výročí města.

Vezměme to ale popořádku. Narodil jste se v Rašovce, obci na Ještědském hřebenu.

Až do druhé světové války byla Rašovka samostatná obec, dnes je to osada Šimonovic. V jejím středu stojí patrová budova bývalé obecné školy. V jejím patře jsem se narodil 7. března 1913 a tam jsem prožil svoje útlé mládí až do roku 1924.

Čím byli vaše rodiče?

Před několika lety jsem sestavil rodokmen Technicky rodiny a dostal se až do 18. století. Můj dědeček z tatínkovy strany byl železničář, obsluhoval závory na přejezdu v Püchově u Hradce Králové, babička vedla domácnost. Měli čtyři děti, tři chlapce a jedno děvče. Josef, můj tatínek, byl z nich nejmladší, a tak než se dostal na učitelský ústav, musel navštěvovat německou základní školu jakožto syn státního zaměstnance. Byl postižen křivicí páteře, a tak si ve svých vzpomínkách často připomínal příkoří, která mu připravovali jeho němečtí spolužáci pro tělesnou vadu i pro jeho češství. Na všech školách byl vždycky primus.

Dědeček z mamčininy strany si postavil na Proseči pod Ještědem malou dřevěnou roubenku (dnes už zbořenou) a pracoval jako dělník v textilní továrně „U Židů“ ve Vesci u Liberce. Do práce odcházel v pondělí časně ráno, přes týden zůstával ve Vesci a jako tzv. nocležník se dělil o postel s kamarádem, který pracoval v noci jako hlídač. V sobotu k večeru se vracel domů a přinášel dětem, třem dcerám, různé dobroty, zejména liberecké uzenky, na něž si moje maminka do smrti pamatovala.

Dědeček byl takový vesnický mudrlant, přinášel na Proseč zprávy o socialistickém hnutí na Liberecku, které se pak celou neděli probíraly, zejména při holení zákazníků, jež také pro známé provozoval. Ba-

bička se starala o rodinu a v pondělí chodila s dědečkem přes Pláně s nůši na zádech do liberecké tržnice prodávat „boží dary“, zejména borůvky, jahody, šípky, houby, prostě to, co liberecké paničky kupovaly. Všechno musela děvčata během týdne nasbírat. Když Anička, nejstarší, začala pracovat jako tkadlena rovněž „U Židů“, musela se o sběr postarat mladší dvě děvčata, Marie a Lidmila, moje budoucí maminka.

Kde váš tatínek všude učil?

Jako mladý učitel bez protekce vystřídal na začátku svého učitelování řadu škol. Nejprve jako podučitel, potom zatímní učitel, po složení zkoušek způsobilosti byl uznán způsobilým k „vykonávání samostatného úřadu učitelského v obyčejných školách obecných“. Byl pak jmenován definitivním podučitelem na trojtřídní škole v Proseči pod Ještědem. Zde byl přijat s otevřenou náručí, zvláště když se osvědčil brzy jako dobrý organizátor divadla a současně i jako znamenitý scénograf, tvůrce kulis. Brzy se zde cítil jako doma. Stal se pravidelným účastníkem většinou politicky zaměřených debat u dědečka Susky, kde se současně nechával i holit.

Můžu hádat? Tam se seznámil s vaší maminkou Lidmilou.

To také, ale nejdříve věnoval svou pozornost její sestře Aničce, s níž se nakonec oženil. Téměř současně byl jmenován definitivním učitelem v Bílé u Českého Dubu. Bohužel, štěstí novomanželům netrvalo dlouho. Anička podlehla tuberkulóze a rok po jejím odchodu se tatínek znovu oženil s její sestrou Liduškou, mojí maminkou. Měli pak v roce 1905 prvního syna, Vladivoje. Narodil se v Proseči, u babičky, protože se do jediné světnice, navíc zamořené bacily TBC, nevešli. Situace se zlepšila, když tatí-

Rodina před rašovskou školou.

Rodina pohromadě – 1931.

nek dostal umístění jako definitivní učitel v bohaté obci Olešnici u Všeně. Tam se nepohodl s řídícím, došlo téměř k soudu, a tatínek byl přeložen na obecnou školu v Doleních Pasekách.

Zde se rodičům v roce 1909 narodil druhý syn Miloš. Také zde si moji rodiče získali brzy srdce většiny obyvatel, přesto ale stále toužili po samostatné škole, kde by byli vlastními pány. Příležitost se vyskytla už v roce 1910, kdy se uvolnilo místo řídícího učitele a správce školy, současně i školníka, na škole v obci Rašovka, nejvýše položené škole na Československu. Svým vlivem, podobně jako u školy v Doleních Pasekách, přispěla k její výstavbě spisovatelka Karolina Světlá. Podíl má i liberecký lidumil dr. Šamánek.

Jak za vašeho mládí škola vypadala?

Patrová budova školy, postavená v roce 1894, umístěná uprostřed vesnice, se svou neoklasicistní architekturou výrazně odlišovala od okolních přízemních rodinných domků a vesnických chalup. Budova obsahovala v přízemí jednu učebnu s kabinetem a záchody, v patře byt učitele o obytné kuchyni, ložnici a nevytápěné komoře. Jediným příslušenstvím bytu byla výlevka na schodišti. Z patra vedly strmé schody na prostornou půdu. Za školou na dvorku stály přízemní dřevěné kolny na topivo a chlívký pro domácí zvířectvo. Zatímco se tatínek ujal svých pedagogických a společenských povinností, maminka se energicky starala o blaho celé rodiny, do níž jsem se za dramatických okolností v roce 1913 narodil já, pojmenovaný rovněž vlastenecky, Svatopluk.

Vaši bratři jsou Vladivoj a Miloš. Vy se jmenujete Svatopluk. Vlastenectví vašich rodičů se přehlédnout opravdu nedá. Po kom byli pojmenováni Vladivoj a Svatopluk chápu, s tím Milošem si nevím rady.

Náš Miloš dostal jméno po známém srbském hrdinovi – Miloši Obrenoviči, který počátkem 19. století porazil Turky a stal se prvním srbským vévodou.

Přerušil jsem vás, mluvil jste o dramatických událostech kolem vašeho narození.

Shodou okolností jsem přišel na svět 7. března, stejně jako pan prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Můj příchod na svět byl podle vyprávění mé maminky skutečně dramatický. Bylo to ráno, v sedm hodin, tatínek už odešel, aby doprovázel na poslední cestě zemřelého kolegu ve Světlé. A tak když neočekávaně přišly na maminku porodní bolesti, zavolala z okna na souseda, aby pospíchal do Proseče pro porodní bábu Annu Bretschneiderovou. Nežli pomoc přišla, byl jsem už šťastně na tomto světě.

Jak se žilo na Rašovce?

Moji rodiče si umínili, že přinesou do Rašovky kulturu, zlepší morálku a hygienu, povzbudí vlastenectví. Při tehdejším stavu obce odříznuté od světa to byl úkol téměř nadlidský. Svou osvětovou činnost zahájili veřejnou knihovnou umístěnou ve škole, přednáškami, pořádáním divadelních a loutkových

Bratři – zleva: Vladivoj, Svatopluk, Miloš – 1915.

představení. Z tatínkovy iniciativy byla zde otevřena filiálka Kampeličky a mohutná železná pokladna tohoto podpůrného spolku trůnila ve třídě, kde se kovaly i schůze.

Maminka se věnovala léčitelsví a snažila se hovor se sousedkami zlepšovat hygienické návyky a odstraňovat různé pověry. Tatínek se stal jakýmsi advokátem chudých už z toho důvodu, že nesnášel křivdy a bezpráví. Napsal stovky žádostí a stížností postiženým spoluobčanům a odměnou mu bylo často jen poděkování, případně nějaké naturálie, nebo ruční výpomoc. Jednou dostal odměnou dva roje včel a začal pak úspěšně včelařit na zahrádce u školy. Využíval pak včel i při výuce.

Často zmiňujete otce...

Tatínek byl všeuměl. Byl výtvarně i hudebně nadaný. Tehdy se požadovalo od učitelů, aby hráli na nějaký hudební nástroj. On hrál výborně na housle a na varhany. Z bývalých svých žáků založil Horáckou kapelu a z nás školáků vytvořil dětský pěvecký soubor, schopný trojhlasně zpívat nejen lidové písně české a slovenské, ale i obtížnější skladby.

Byl člověk společenský a scházel se pravidelně nejen se svými kolegy ze škol v Podještědí, ale i s místními sousedy, nejčastěji ovšem při schůzích v hostinci V Trnčí. Přitom vykouřil nějakou tu cigaretu a vypil pár piv, což mu maminka, zapřísáhlá bojovnice proti kouření a nemírnému požívání alkoholu, měla za zlé hlavně z obavy o jeho zdraví. Byl to nesmírně laskavý a skromný člověk, který byl i mým prvním učitelem na obecné škole.

Po vzniku Československé republiky se dobrovolně hlásil na Slovensko vyučovat na některé škole. Svědomitě se na to připravoval, učil se slovenštině a v naší škole jsme často zpívali slovenské písně. Oční choroba a následující operace mu v tom zabránily.

Tady si neodpustím banální otázku: Jaké jste měl dětství?

Ve vzpomínkách je minulost vždycky lepší, než ve skutečnosti byla. Zvláště, když se jedná o dobu nejranějšího mládí, navíc prožitou v příznivém rodinném prostředí a v mimořádně krásné krajině. Z dnešního hlediska byly přitom životní podmínky kruté, pro dnešní mládež nepředstavitelné.

Náš jednopokojový byt byl pro pětičlennou rodinu těsný, zvláště když se v zimě veškerý život odehrával v obytné kuchyni, což byla jediná vytápěná místnost. K vybavení bytu patřil suchý záchod, nevytápěný, umístěný v přízemí, až na samém konci studené chodby u záchodů žáků. Voda se musela nosit ze studánky, sice se znamenitou pramenitou vodou, ale nacházela se až u sousedního stavení, což zvláště v zimě bylo dost namáhavé. Potřebná hygiena byla udržována jen s velkým úsilím. Přesto jsme i jako malí dodržovali pod dohledem naší maminky základní hygienické normy a pokud si vzpomínám, stonali jsme jen málo. Koupání se konalo pouze jednou v týdnu, v dřevěných neckách v kuchyni.

Elektrika se zaváděla na Rašovce až v roce 1927 a tak se do té doby v bytě i ve třídě svítilo podle možností. Nejčastěji svíčkami a petrolejkami, případně i karbidkami. Za války byl nedostatek všeho, a tak i svíčky vyráběl tatínek ze včelího vosku. Největším problémem ale bylo topení. Topilo se převážně dřevem, které se muselo přes léto připravit, asi jako na horských chalupách. Třída se temperovala pomocí velkých kamen, do nichž se přikládalo za pochodu, během vyučování. Jak už jsem se zmínil, v našem bytě byla vytápěna pouze kuchyně, pomocí sporáku, na němž se i vařilo a také peklo v troubě.

Pokud se týče našeho oblečení, odpovídalo omezeným možnostem za války a krátce i po ní. Maminka neustále něco opravovala, přešívala, nastavovala, nejhorší to bylo s obutím. Naštěstí k nám chodil švec, který nám naše nohy předem přeměřil a potom boty na míru ušil. Jeho výrobky byly tak trvanlivé, že je mohly nosit i dvě generace. Já měl výhodu, že jsem mohl dědit po dvou bratrech. Všechny tyto potíže nás děti příliš nevzrušovaly, protože i většina obyvatel Rašovky na tom byla stejně, mnozí ještě hůř.

Po I. světové válce jste začal chodit do školy.

Obecnou školu jsem začal úředně navštěvovat 1. září 1919, zdůrazňuji „úředně“, protože zde učil tatínek. Bydleli jsme ve škole, a proto jsem se často objevoval v lavici pro prvňáčky, když musela maminka někam odejít a nemohla mě brát sebou. Hodně jsem se přitom přiučil.

Jak už jsem se zmínil, vyučovalo se v jediné místnosti, dobře osvětlené čtyřmi velkými okny. Z Rašovky a Bystré sem chodilo kolem dvaceti dětí. Podle věku byly rozděleny do čtyř oddělení a vyučování probíhalo současně. Mělo to i své výhody. Kdo byl hotov se svou prací dříve, mohl se klidně podílet na výuce vyšších ročníků a něčemu se navíc přiučit. Pro

učitele ovšem nebylo nijak snadné vhodně zaměstnat všechny žáky a odpovídat na jejich dotazy.

Ze všeho nejvíce se mi líbilo kreslit podle předloh, které tatínek z vlastní iniciativy vypracoval pro žáky prvních ročníků. Rád jsem měl i zpěv. Zpívali jsme všichni dohromady a tatínek z nás vytvořil soubor, který byl schopen zazpívat trojhlasně nejen lidové písně české a slovenské, ale i náročnější sbory Smetanovy Hvězdičko má a Přiletěly vlašovičky. Sám si k tomu rozepisoval noty pro jednotlivé hlasy. Hrál přitom na housle jako doprovod.

Chodili jsme také do přírody poznávat kytičky, kameny a všechny ty broučky, motýly i jiné tvorečky, které jsme přitom objevili. Učil nás roubovat plané třešně, kterých bylo na stráních kolem Rašovky všude plno.

K tehdejší škole patřilo neodmyslitelně i náboženství...

K velkému vlasteneckému a pokrokovému poválečnému nadšení patřilo i to, že naši rodiče i s námi vystoupili z církve římsko-katolické, jež za války silně podporovala mocnářství s Habsburky. Stali jsme se občany bez vyznání, třebaže se rodiče vždy snažili dodržovat Desatero a bible Kralická byla na předním místě v naší knihovně.

Já jsem to uvítal, protože jsem už nemusel chodit na náboženství, které na rašovské škole vyučoval farář z Dlouhých Mostů. Byl to Němec, špatně mluvící česky, který se rád napil a pak si zjednával autoritu ve třídě tím, že nás honil a mlátil rákoskou. Ostatně, ve třídě po osvobození zmizel i kříž a obraz císaře Františka Josefa I. Nahradil ho sympatický portrét pana prezidenta T. G. Masaryka.

Rašovka leží poměrně vysoko na Ještědském hřebenu. Zimy tam byly asi dost kruté.

I když život na Rašovce nebyl lehký, přinášel nám dětem spoustu radostí. V první řadě to byl bezprostřední styk s přírodou, kterou jsme díky rodičům dovedli vnímat a těšit se z ní. Jedinečný pohled z našeho bytu do širé krajiny, na jejímž obzoru se rýsovaly Trosky, Mužský, oba Bezdězy i Ralsko a Milešovka byl přímo biblické krásy.

Zimy byly tuhé, dlouhé, ale krásné. Už v listopadu, kdy začal poletovat sníh, bylo načase provádět klukovské přípravy na zimní radovánky, především lyžování a sáňkování. Na bruslení nebyly vhodné podmínky. Moje první lyže byly vyrobeny z rozpadlého sudu, další už ale vyšly z truhlářské dílny pana Kašpara ze Světlé, tatínkova dobrého známého. Vyráběl je z jasanového dřeva a špičky se musely před sezónou přihýbat napařováním ve velkém prádelním hrnci. K mazání jsme používali svíček nebo včelího vosku, roztíraného starou žehličkou.

Bývalo kolem Ještědu hodně sněhu?

Bylo, proto se běžně v zimě za saně zapřahali koně. K tomu mám takovou příhodu. Když jsem si při lyžování zlomil pravou nohu ve stehně, doktor z Dlouhých Mostů se mi ji snažil srovnat. Na druhý den,

když už mě hodně bolela, doporučil odvoz do liberecké nemocnice. Pro velké množství sněhu nebylo možné zajet až ke škole, a tak mě až k silnici odneslo pět dobrovolníků k saním, na nichž mě dopravili do nemocnice v Liberci. Když mě za několik týdnů propustili z nemocnice, bylo stále tolik sněhu, že se saně na Rašovku vůbec nedostaly, a tak dobří sousedé mě opět odnesli domů, tentokrát až ze Šimonovic. To bylo koncem února. Všechny sousedky mě litovaly, že už nadosmrtní budu kulhat. Naštěstí se jejich obavy nenaplnily, a tak jsem po úplném uzdravení vděčně vzpomínal na šikovnost pana primáře Votruby.

Jaro na sebe nechává na horách čekat...

Jaro s prvními projevy probouzející se přírody v podobě něžných kočiček a celých záhonů sněhobílých bledulí (kukaček) na mokřinách, svěže zelených korun buků na strání nad Bystrou, voňavých trsů fialek vyrážejících v chráněných zákoutích šípových keřů, až po rozkvetlé stromy, zejména naši třešni u potůčku protékajícího podél školy, na jaře vesele bublajícího. Bylo kouzelné a spojeno s Velikonocemi, pomlázkou a zejména povinností všech kluků bez ohledu na vyznání kraválem vydávaným klepačkami a řehtačkami nahrazovat v kapliče zvonění zvonku, který měl v té době odlétat do Říma.

Ve vzpomínkách se mi vybavují také rozkvetlé letní louky provoněné mateřídouškou, vemeníky a ostatními prostými, ale přesto krásnými květinami, které nás naučil znát tatínek. Radost nám přinášelo i sbírání krásně červených jahod, které jsem s oblibou navlékal na stébla medýnky, trávy jejíž klasy tvořila malá srdíčka. Dobrodružstvím bylo i sbírání borůvek v lesích ve Žďárku nebo v Luhoušti u Bohdánkova, kde jsme také pořádali zátahy na houby, zejména krásné červené křemeňáky, fešáky našich lesů.

V létě jsme občas pročešávali i ledové vody potoka Bysterky pramenícího na Rašovce a ručně vybírali zpod kamenů pstruhy, kteří pak obohacovali náš jídelníček. Pouze ve studánce u krámu, odkud jsme odebírali vodu konvemi, jsme nechávali v klidu velkého pstruha, který se nám pouze zřídka mihl u dna, než bleskově zmizel opět ve svém úkrytu.

Léto bylo poznamenáno také zráním třešní. Všude jich rostlo, a tak jsme si užívali bohatě jak těch horských, tvrdých chrupek, tak i těch malých, planých, tak zvaných ptačích, rostoucích na stráních v Důlních, jimiž jsme se osvěžovali při pasení malého stádečka našich bílých sánských koz.

Podzim mě vždy okouzloval svým nádherným pestrým zbarvením korun stromů. Pro nás kluky byl i časem opékání brambor na ohničcích vesele dýmajících, na nichž se spalovala suchá bramborová nať. Romantické bylo i shrabování suchého bukového listí měděně zbarveného, které maminka používala jako podestýlku do chlévků našeho domácího zvířectva. Na Rašovce bylo často pořádně větrno, a tak i my jsme pouštěli draky, které jsme si sami vyráběli. Vítr

býval tak silný, že psaníčka, která jsme drakovi posílali, vylétla po špagátu rychlostí potrubní pošty.

Jak vypadaly Vánoce v české učitelské rodině?

Příchod zimy byl neodmyslitelně spojen i s očekáváním Vánoc, nejkrásnějších svátků z celého roku. U nás na Rašovce, v dobách války i řadu roků po ní, byly velmi prosté, ale plné lidské pohody, spíše pohádkové a opravdu radostné. Vánoční smrček býval ozdoben trvalými, většinou nejdělnými ozdobami, jenom malá jablíčka a perníkové hvězdičky doplňovaly tradiční výzdobu opakující se každým rokem. Stromek stál v kuchyni na stole a po dobu svátků se jeho vůně prolínala celým bytem. Maminka dovedla i v době největší nouze vykouzlit tradiční štědrovečerní večeři s bramborovou polévkou a houbovníkem, na který byl tatínek zvyklý ještě z doby svého dětství. Dárky bývaly skromné, ale nápadité, vždycky přijímané s radostí. Nikdy ovšem nechyběly knížky a tak se vánoční svátky proměňovaly v jakýsi čtenářský klub. Postavy z knížek a vůně stromku nás provázely i ve spánku. Tatínek dovedl znamenitě a poutavě vyprávět. Když jsme se usadili kolem sálajících a hučících kamen, nad nimiž blikalo světýlko svíček nebo petrolejky, mohla naše bujná fantazie prožívat všechna ta dobrodružství, o nichž nám vyprávěl, a v temných koutech světlice si představovat jejich hrdiny. Nikdy už nebyly vánoční svátky tak pěkné jako ty na Rašovce, kdy nás pět bylo pohromadě a kdy byl součástí mého dětství.

Vaše dětství mi připomíná úžasnou knihu Marcela Pagnola: Jak voní tymián. Také v ní byl otec hlavního hrdiny učitelem, také on vnímal velmi citlivě přírodu a je jedno, že se děj knihy odehrává v Provinci. Ale pojd'me dál. Z české Rašovky jste se přestěhovali do Hynčic. Jak a proč k tomu došlo?

Na přání inspektora Lanka z Hodkovic, který měl na starosti české menšinové školství na Liberecku, se tatínek uvolil, že založí první českou školu v Heinersdorfu-Hynčicích u Liberce, dnes to je Pilínkov. K této historické události došlo 1. září 1923. Obec, vedená německými nacionalisty, však pro českého učitele ubytování neměla, a tak tatínek chodil téměř dva roky z Rašovky denně a za každého počasí do Hynčic pěšky. Teprve na zásah ministerstva školství a národní osvěty mu byl přidělen byt v letním sídle libereckého továrníka Jantsche. Měli jsme k dispozici přízemí domu stavěného jako letní sídlo. Místnosti byly sice prostorné, ale o velké výšce, takže se daly jen obtížně a nákladně vytápět. Nevyhovovalo ani dispoziční řešení. Jedinou místností, která se dala vytápět, byla kuchyně, odkud byl východ na rozlehlou zahradu, do níž vedlo i jediné okno. Podkroví zůstávalo dlouho volné, později zde bydleli učitelé a učitelky, když se škola rozšířila. Maminka brzy zorganizovala naše bydlení i své malé hospodářství, které poskytovalo značnou část naší obživy. K sánským kozám, slepicím a králíkům přibýli ještě holu-

bi, které nám přinesl český železničář, strojuvůdce, pan Dědek. Přirozeně se s námi přistěhovala z Rašovky i kočka, která ale patřila spíše do rodiny.

Z Rašovky jsme se se dvěma naloženými žebříňáky přestěhovali v roce 1924 a brzy na to tatínek zařídil změnu jména Hynčic na v minulosti užívaný Pilínkov. Naše přemístění mělo jedinou výhodu, my hoši jsme měli blíž do libereckého českého gymnázia.

Vnímali jste nějak přestěhování do německé vesnice?

Musím říci, že se maminka jen nerada loučila s Rašovkou. Z ryze českého prostředí jsme přišli do vesnice poněmčené, kde rozhodovali nabubřelí němečtí sedláci, pohlízející na naši rodinu jako na nebezpečného nepřítele. Bylo to opravdu silně nepřátelské prostředí. Vzpomínám si, jak jsem brzy po našem přestěhování, tak jak jsem byl zvyklý z Rašovky, pozdravil sedláka jedoucího po silnici kolem našeho obydlí. Pochopitelně česky. Ten na mě zařval, jestli neumím zdravit německy a práskl mě bičem.

Po základní škole jste dělal přijímací zkoušky do českého gymnázia. Liberec byl ale v tu dobu německým městem.

České státní reformní reálné gymnázium v Liberci začalo výuku v roce 1919 v provizorních prostorách dnešní základní školy Na Jeřábu, tehdejší německé školy obecné. Byl to experimentální typ střední školy, který se osvědčil pro svou univerzálnost. Přípravoval dobře studenty jak na vysoké školy humanitního, tak i technického zaměření. Byla to první střední škola s vyučovacím jazykem českým v Liberci, o jejíž zřízení usilovali Češi pod vedením lékaře lidumila a vlastence MUDr. Václava Šamánka už do roku 1907. Tehdy však vídeňské centrální orgány, ovlivňované šovinistickými libereckými Němci, žádosti zamítaly, a tak teprve po osvobození bylo umožněno českým obyvatelům posílat své děti do české střední školy.

Všichni tři bratři jste studovali na stejné škole. Jak to zvládali rodiče?

Když jsem nastoupil do primy, byl už v té době bratr Miloš v páté třídě, kvintě, a Vladivoj v poslední osmé, oktávě. Skutečně si dnes těžko umím představit, jak mohli rodiče ekonomicky zvládnout tři studenty při nevalných učitelských platech a dětských příspěvcích. Jak už jsem ale říkal, maminka uměla dělat hotové zázraky.

Vzpomínáte na některé svoje učitele?

Téměř legendárními postavami byli všichni moji profesori. Každý byl vynikající osobností. Mezi nimi přece jen zaujímají přední místo třeba profesor Stanislav Balcar, latinář, který svou marciální postavou zabíral téměř celou uličku mezi lavicemi. Učil nás latinu, prý mrtvý jazyk, tak zajímavě, že si dodnes pamatuji celé citáty z Ovidia a každou chvíli si připomenu některé trefné latinské přísloví. Jazyk francouzský se nás naučil milovat profesor Josef Eberle, poněkud francouzsky potrhlý, ale svými vzpomín-

Na skautském táboře na Nebáku 1925. Svatopluk Technik sedí na klíně vůdci.

kami z Francie nás dovedl plně zaujmout. Mimořádnou osobností, všestranně vzdělanou byl však náš češtinář, dr. Ladislav Drůbek, kterého jsme měli také na německý jazyk. Otevíral nám oči do kulturního světa. Pořádal s námi exkurze do Prahy do divadla, vyjednal nám návštěvu v ateliéru malíře Václava Špály, jezdil s námi i na výlety a vůbec projevoval mimořádnou snahu, aby z nás vychoval vzdělané, charakterní občany naší republiky.

Nezmínili jsme se o vašich mimoškolních aktivitách. Byl jste ve skautu?

Ve skautském nebo jinak junáckém oddílu jsem našel kamarády téměř na celý život. S mnohými jsem se setkal v Liberci po druhé světové válce, abychom navázali na předválečnou aktivitu a přispěli na rozvoj Liberecka. Nezapomenutelné byly prázdninové tábory pořádané libereckými skauty u rybníka Podnebáku pod romantickou zříceninou hradu Trosky. Zvláště ty, které vedl pan učitel a bratr Richard Válek byly plné romantiky, dobrodružství a zkušeností ze života v přírodě. S delegací libereckých skautů jsem se také zúčastnil v roce 1927 velkého skautského svátku Jamboree pořádaného v Praze, kde jsme se pochlubili novinkou ve stavbě stanů, totiž plátěnými podsadami nápaditě pomalovanými.

Náš tábor navštívili manželé Benešovi a pan ministr bratr Edvard Beneš se zastavil v naší polní kuchyni, kde jsem připravoval guláš pro celou naši delegaci. Podal mi ruku a paní Hana mě pochválila, jak mě jídlo dobře voní.

Vraťme se ještě k vašemu studiu. Věděli jste, co chcete po maturitě studovat?

Už v posledním ročníku gymnázia jsem měl celkem jasno o své další dráze. Rodiče rozhodli, že půjdu na vysokou školu do Prahy. Po poradě s bratrem Milošem, který studoval vysokou školu stavebního inženýrství, jsem si umínil, že se pokusím dostat na fakultu architektury a pozemního stavitelství. Na ní ale bylo zapotřebí složit i talentovou zkoušku z kreslení a z přihlášených vybírali zpravidla pouze jednu třetinu. Přípravoval jsem se proto o prázdninách v letní škole v Českém ráji a byl jsem připraven, kdybych zkoušku neudělal, začít studovat medicínu.

Zkoušku jsem u profesora Blažička udělal, a tak jsem se nastěhoval k bratrovi do Masarykovy studentské koleje v Praze-Dejvicích a začal pilně studovat. Krásných pět let uběhlo, a tak jsem hned v prvním státnicovém termínu složil závěrečnou státnici s vyznamenáním a mimořádnou pochvalou od předsedy zkušební komise profesora dr. A. Mendla. Během posledních dvou roků jsem souběžně navštěvoval v Ústavu Ernesta Denise v Praze kurzy odborné stavařské francouzštiny a po provedené zkoušce jsem získal možnost nastoupit jako stážista v ateliéru architekta Augusta Perreta v Paříži. Bylo to současně v době světové výstavy v roce 1937, takže jsem měl dvojnásobnou radost.

To je zajímavá paralela. Liberecký architekt Karel Hubáček dostal světově uznávanou Perretovu cenu za Horský hotel Ještěd, vy jste byl u něj na stáži... Prozradte o něm něco.

Architekta Augusta Perreta jako jednoho z tvůrců funkcionalizmu v architektuře, mistra ve využívání železobetonu při stavbách nejrůznějšího poslání, jsem znal už předtím z literatury. Svým působením přímo v jeho ateliéru a pod jeho vedením jsem si svůj upřímný obdiv k němu utvrdil, a to nejen z hlediska odborného, ale i z hlediska lidského.

Na čem jste tam pracoval?

Mým úkolem bylo zpracovávat některé stavební detaily při přestavbě paláce Palais de Chaillot na Trocadéru, kde Perret znamenitě využil svého experimentu, spirálovitého schodiště bez podpor, které si poprvé vyzkoušel na schodišti do svého ateliéru. Jeho pochvala „Eh bien, c'est parfait“ s jakou vítal každý dobrý nápad svých zaměstnanců, byla povzbuzující a hřejivá. Ostatně celé prostředí Perretova ateliéru bylo zajímavé. V jedné prostorné místnosti, do které se jako po skluzavce přicházelo po onom spirálo-

U Perretů – po točivém schodišti se chodilo k šéfům.

vém schodišti, seděli pracovníci u dlouhých stolů. V čele místnosti, na jakémsi vyvýšeném podiu, stál dlouhý konferenční stůl. Na jeho jedné straně sedávali vedle sebe tři znamenití bratři Perretové, architekt Auguste, statik Gustave a stavitel Claud. Naproti nim s poznámkovými bloky před sebou, jejich tři sekretářky, veselé, krásné, vždy upravené typické Pařížanky, které nešetřily smíchem, když jejich velcí šéfové mezi jednáním prohodili nějaký vtip.

Byl to fantastický pohled na ten téměř biblický výjev: tři starci, plní života, temperamentu a naproti nim, jakoby si do klop svých výstředních sak zasunuli exotické květy, tři krásná, mladá děvčata. Jistě i toto kouzelné prostředí přispělo k tomu, že z jejich ateliéru vyšla tak znamenitá díla, jako byly první mrakodrapy ze železobetonu, nádherný kostel v Raincy, kde holý beton sloupů a stěn dokonale nahrazuje kámen, nebo velkorysá rekonstrukce přístavu Le Havru, zničeného za druhé světové války, jejich poslední velká práce.

Za svého pobytu v Paříži v roce 1937 jsem měl možnost navštívit i Světovou výstavu, na níž dominovaly bombastické pavilony Německa a Sovětského svazu, stojící naproti sobě, jakoby už tenkrát měřily tyto mocnosti své síly. Ovšem nejkrásnější i podle názoru samotného A. Perreta byl pavilon československý, náš, ze skla a oceli, na jehož stožáru vlála naše vlajka. Jeho autorem byl architekt Jaroslav Kreycar.

Po skončení stáže mi architekt Perret nabízel trvalé zaměstnání ve své filiálce v Alžíru. Čekalo mě ale plnění vlastenecké povinnosti, nástup prezenční dvouleté vojenské služby. Rozloučil jsem se s architektem Perretem i s francouzskými přáteli, s nimiž jsem si pak dopisoval po celý život. Bleskově jsem navštívil Londýn a zahradní města a potom se vrátil k rodičům do Pilínkova, abych si připravil předepsaný dřevěný kufírek aspiranta na důstojníka v záloze.

Místo práce pro Augusta Perreta jste odešel na vojnu. Pro nás, kteří jsme ji absolvovali v době tuhé normalizace, je to nepochopitelné. Jakou jste měl těsně před válkou vojenskou službu?

Byla neuvěřitelně pestrá a náročná. Nejdříve jsem nastoupil k pěšímu pluku do Mladé Boleslavi. Potom jsem byl, díky znalosti morseovky, kterou jsem se naučil u skautů, převelen ke Spojovacímu pluku do Turnova, do školy pro důstojníky v záloze. Po skončení školy jsem se dobrovolně hlásil na Slovensko, do Turčianského, tehdy ještě Svätého Martina. Všichni se tomu divili, protože mi nabízeli, jako nejlepšímu absolventu, umístění v Kutné Hoře. Mě však neodolatelně lákaly slovenské hory. Těch jsem si pak užil víc, než jsem chtěl, hlavně když jsme museli tahat na zádech těžké bedny s tehdy používanými radiostanicemi.

Ubytování v Turčianském Svätém Martině bylo hrozné, v dřevěných přízemních barácích prolezlých

Na vojně – 1938.

štěnicemi s minimálními sociálním, spíše asociálním, zařízením. Jen jsem si trochu zvykl na místní prostředí, byl jsem koncem srpna 1938 narychlo povolán až na samé jižní slovenské hranice, do obce Sakáloš, abych zde jako vojenský stavební dozor dohlížel na stavbu opevnění, tzv. řopíků, malých železobetonových pevnůstek. Byl tam se mnou poručík Jano Haviar, sympatický Slovák, s kterým jsem se později opět setkal za osudově významných okolností.

V plné práci nás zde zastihla 29. září mobilizace, kterou jsme po zuřivých projevech Hitlera netrpělivě očekávali a vítali, posílení vědomím, že naši mocní spojenci nás budou podporovat. O to větší bylo naše zklamání, když přišel mnichovský diktát, nařizující se souhlasem Francie a Anglie okamžitě předání československého pohraničí Němcům, Maďarům a Polákům, a to bez jakéhokoliv odporu. Chápali jsme rozhodnutí naší vlády, že se za daných okolností diktátu podřídila. Jen neradi jsme ale opustili nedokončené opevnění na jižním Slovensku.

Později jsem byl přidělen ke skupině pátrající po celém Slovensku pomocí radiolokátoru po diverzních maďarských stanicích. Koncem listopadu jsem byl pověřen řízením dalšího úkolu, tentokrát mnohem nebezpečnějšího a fyzicky náročnějšího. S pracovní skupinou českých záložníků spojařů jsem měl zajistit telefonní propojení Prešova s městem Chustem na Podkarpatské Rusi, kam se uchýlila správa Podkarpatské Rusi. Tam působili tzv. sičáci, maďarští teroristé neustále ohrožující nové hranice.

Blížilo se zabránění zbytku okleštěného Československa...

Zanedlouho po mém návratu z dovolené následovalo vyhlášení Slovenského štátu, okupace okleště-

ného Československa německou armádou a zřízení Protektorátu Čech a Moravy. Neměl jsem vyřízeno dosud optování, a tak jsem se stal člověkem bez domova. Spolu s ostatními českými šaržemi, byl jsem tehdy četař aspirant, jsem byl svými slovenskými kamarády ihned odzbrojen, oddělen od mužstva. Naložili nás pak na dobytčí vagony a poslali do Čech. Abychom udělali radost našemu plukovníkovi Markovi, který se s námi smutně loučil, jsme se při odchodu z kasáren sami bez rozkazu seřadili do trojstupů a vykráčeli k nádraží za zpěvu sokolských pochodů.

Vrátil jste se k rodičům?

Ano a hned se pokoušel nastoupit svou civilní dráhu. To tehdejší období neustálého a marného hledání zaměstnání bylo dlouhé. Situace se změnila až v roce 1940. Šťastnou shodou okolností vznikla v Praze velká stavební firma Hrabě a Lozovský a já se stal členem architektonického ateliéru vedeného architektem O. Štěpánkem, kterého jsem znal ještě z doby studií na technice.

Inženýr Lozovský, zakladatel firmy, byl běloruský emigrant po první světové válce, ambiciózní, podnikatelsky velice schopný člověk, který brzy rozšířil svou aktivitu i do Rakouska, kde vznikla filiálka ve Vídni a třetí podnik založil na Slovensku pod hlavičku Ing. Lozovský a Štefanec. U bratislavské filiálky se rozhodl vytvořit i projekční ateliér, který by dodával projekty pro jeho stavby na Slovensku. Převedl tam z pražského ateliéru všechny svobodné architekty, mezi nimi jsem byl i já. Pracoval jsem pak na různých projektech staveb v Bratislavě, Novém Meste nad Váhom, v Tatrách v Lučivné a v Tisovci.

Je o vás známo, že jste se aktivně zúčastnil Slovenského národního povstání. Ted' jsem pochopil, jak jste se na Slovensko dostal. Jak to bylo dál?

Hned na jaře roku 1944 začaly proskakovat zvěsti o partyzánech působících na severním Slovensku a nakonec i o přípravě povstání vojenského. Bratislava prožila první velké bombardování, při kterém jsem jen zázrakem zůstal naživu. Jednoho dne jsem se sešel s poručíkem Haviárem, s nímž jsem budoval opevnění u Sakáloše a řekli jsme si, že vstoupíme do povstalecké armády, která se jasně přihlásila k odporu proti okupaci Slovenska německou armádou.

Velitelství SNP mělo sídlo v Banské Bystrici, kde jsem měl dobré známé ze svého působení na stavbách, stejně jako v blízkém Tisovci. Zpočátku vlakové spojení mezi částí Slovenska obsazenou povstalcí a ostatním územím probíhalo bez větších kontrol, a tak jsem se celkem bez problémů stal opět četařem aspirantem Československé, tentokrát povstalecké, armády, vedené zpočátku plukovníkem, později generálem Golianem. Jako spojař byl jsem zařazen k spojovacímu praporu – radiodílu. Vedl jsem družstvo, jež provádělo také telefonní propojení narychlo vyrobených pancéřových vlaků, jejichž makety dodnes zdobí Zvolen. S obavami jsme každý večer

sledovali na stanicích rozhlasu zprávy z celého světa o vývoji událostí na frontě i v SNP. Koncem října byla už situace v Banské Bystrici neudržitelná, a tak pod ochranou našeho praporu a zbytku paradesantní brigády ustupovalo velitelství SNP do hor na Donovaly. Přemísťovali jsme se v sevřeném údolí pod neustálým bombardováním německými letadly, za značných ztrát lidských i materiálních.

V noci na 28. říjen 1944 vyhlásili generálové Golian a Viest rozchod Československé povstalecké armády a přechod na partyzánský způsob boje. Brzy ráno jsme se dali na pochod do hor, směrem na Ďumbier. Tam byla možnost napojení na partyzánské jednotky. Na strmých svazích hory, případně nazvané Prašivá, způsobovaly vítr, sníh, náledí a hustá mlha naprostý chaos a rozklad dosud jakžtakž udržovaného vojenského seskupení.

Po rozpadu řádné povstalecké armády pro mě aktivní účast na SNP skončila. Námahou a nervovým vypětím se mi začal ozývat ischias, chybělo mi zimní oblečení, a navíc na partyzánský způsob boje jsem nebyl připraven ani politicky. Ocítl jsem se v překerní situaci. Zatímco slovenské vojáky v uniformě čekalo, podle letáků rozhazovaných německými letadly, pouze zajetí, já jako občan protektorátu v povstalecké uniformě jsem mohl očekávat pouze smrt, při nejlepším zastřelením. Proto jsem se rozhodl, že se pokusím projít německým obklíčením směrem na východ naproti sovětské armádě. Po téměř neuvěřitelných a velmi dramatických okolnostech se mi to nakonec podařilo. Popravdě řečeno opět spíše řízením osudu, než mým vlastním přičiněním. A tak jsem mohl 25. března 1945 přivítat v Banské Bystrici první sovětské a rumunské vojáky a těšit se ze svobody.

Konec války byl blízko. Jak jste vnímal situaci v Liberci po osvobození v roce 1945?

Musím předeslat, že první tři léta po osvobození v Liberci považuji za ta velmi šťastná v celém svém životě. Hned v květnu se vrátili moji rodiče s bratrem Milošem do Pilínkova, kde se tatínek ujal funkce předsedy Místního národního výboru. Miloš, dosud svobodný, nastoupil ve funkci vedoucího stavebního

V Doubravici 1943 – Miloš Technik a rodiče Josef a Lidmila.

úřadu na magistrátu v Liberci. Vladivoj, profesor matematiky a fyziky, ženatý, s dvěma malými dcerami se jako tajemník na gymnáziu intenzivně angažoval na jeho obnově.

Já jsem odjel z Bratislavy do Liberce hned, jak to bylo možné. Musel jsem rodiče přesvědčit, že jsem skutečně naživu. Shledání to bylo dojemné a mě překvapila i potěšila neobyčejná aktivita, s jakou se tatínek ve svých jednáctiděsáti letech pustil do budování Pilínkova, tentokrát už pod českým vedením.

Vrátil jste se do Bratislavy do původního zaměstnání u firmy Lozovský a Štefanec?

Ne, ta se rozpadla. Její šéf unikl před Rusy na Západ. Ale v Bratislavě jsem hned po válce úspěšně zahájil práce v architektonickém ateliéru, který jsme si otevřeli s architektem A. Laxou, bývalým spolupracovníkem od Lozovského.

Vás to nelákalo zpět domů, do Liberce?

Hlavně mě lákal bratr Miloš, který přišel s návrhem společné projekční kanceláře. K mému definitivnímu rozhodnutí opustit všechny velké možnosti tvůrčí práce v Bratislavě ale přispěla také schůzka s vedoucím skautingu profesorem Jarouškem Tomsou, který zahajoval výuku na Průmyslové škole stavební a nutně potřeboval profesora na odborné předměty. Zaútočil při tom i na mé skautské morální závazky, a tak jsem mu slíbil, že v Bratislavě všeho nechám a zúčastním se aktivně na budování českého Liberce.

Nebylo to pro mě lehké, protože jsem na Slovensku opouštěl nejen velké možnosti architektonické práce a do značné míry způsobil zklamání i svému kolegovi Laxovi. Navíc jsem se nebezpečně vzdaloval i od své Zdeničky, bratislavské Češky, s kterou jsem se seznámil brzy po svém příchodu do Bratislavy v roce 1942.

Po návratu do Bratislavy jsem jí vše vysvětlil, a když jsem jí k tomu oficiálně požádal o ruku, našla si zaměstnání v Praze, abychom si byli blíž. Také s Laxou jsem se rozešel v dobrém. Ještě jsem stihl jako bojovník za svobodu uklidnit v lázních Piešťany svůj ischias natolik, abych mohl zvládnout pracovní nápor, který mě očekával.

Čím jste se po návratu ze Slovenska zabýval?

První tři roky po válce v Liberci znamenaly pro mě obrovské, ale radostné pracovní vypětí. Byly to zejména práce architektonické i urbanistické, spojené s odstraňováním závad, hlavně dopravních, ve starém Liberci. Zahrnovaly i první poválečnou urbanistickou soutěž na úpravu historického středu Liberce. Hned v druhém poválečném roce jsem zvítězil v soutěži na úpravu výstaviště pro ojedinělou výstavu Budujeme osvobozené kraje (BOK), pořádanou pod záštitou pana prezidenta dr. E. Beneše Obchodní a živnostenskou komorou v roce 1947. Byla to určitě první poválečná výstava toho druhu v celé Evropě. Jejím hlavním iniciátorem byl stavitel F. Zejdl, prezident Obchodní a živnostenské komory, který později za vlády komunistů strávil řadu let ve vězení.

Výstava BOK podstatnou měrou přispěla ke zkrášlení Liberce, značně zpustlého za válečných let. Podstatně pozvedla i lokální patriotizmus té části obyvatel, která sem přišla z vnitrozemí a okolních obcí, z nichž dříve lidé přijížděli do Liberce za prací, zejména z Československa.

Rok 1947 byl pro mě i jinak významný. Hned na počátku května nám zemřel tatínek. V nevytopené kanceláři MNV se nachladil. Dostal zápal plic a zemřel v liberecké nemocnici. Jako pravý vlastenec své poslední síly obětoval pro zvelebení naší vlasti.

Výstava Budujeme osvobozené kraje 1946 (BOK).

Svatopluk Technik navrhl vstupní pavilon s restaurací (dole) i ústřední panel výstavy. Před ním stojí s manželkou (vpravo) a s J. Kafkovou.

Přišli ale i radostné události, především můj sňatek se Zdenou, rozenou Roušalovou. Na liberecké radnici nás oddával tajemník magistrátu, skautský bratr dr. E. Dlouhý. Svatba se konala právě v době pořádání výstavy BOK. K pracovním úspěchům se přidaly velké projekty pro největší severočeské družstvo SKD, které mě vyslalo na studijní cestu do Švédska, ráje světových družstev. Současně jsem zde zjišťoval nové směry ve stavbě nemocnic, protože byla vypsaná soutěž na výstavbu nové krajské nemocnice v Liberci, které jsem se pak úspěšně zúčastnil. K slíbenému zadání prováděcích projektů a pochopitelně ani realizaci tohoto velkorysého záměru už bohužel pro únorové události nedošlo.

Pomalou jsme se přiblížili k únoru roku 1948. Začínala doba, která preferovala spíš dělníky a rolníky než vzdělané lidi.

Únor a převzetí politické moci komunisty pro mě znamenal pohromu. Po jejich nástupu k moci jsem odmítl převzít legitimaci KSČ, s kterou za mnou přišla do bytu soudružka sousedka v ulici. Naopak k nejradostnějším událostem poválečným patří narození syna Jana v květnu 1948 a druhého syna Jiřího v červenci 1950.

Také pracovní se pro mne hodně změnilo. Po vzniku státního Stavoprojektu byl jsem přinucen zrušit svůj projekční ateliér a stát se zaměstnancem tohoto socialistického zařízení. V práci jsem postupně přešel na urbanismus, zejména na přípravu prvního územního plánu tzv. Velkého Liberce, k němuž byly už v roce 1939 přičleněny některé samostatné obce na něj bezprostředně navazující, zejména Horní Růžodol, město, které už před válkou mělo českého starostu.

Co bylo třeba v poválečném Liberci z hlediska architektonického a urbanistického řešit v první řadě?

Už při mých prvních urbanistických pracích jsem byl nucen se zabývat všemi městotvornými činiteli. Válka a špatná údržba se nepříznivě projevil na vzhledu Liberce. Pouze výstavnější části města s vilovým zastavěním a zahradami plnými rododendronů a jiných okrasných porostů budily příznivější dojem. Nejhorší stav se ale projevoval v inženýrských sítích, na povrchu neviditelných, ale k životu obyvatel nezbytných. Po stránce kanalizace, vodovodu, plynovodu, rozvodu elektřiny i dopravy byl Liberec po druhé světové válce v naprosto dezolátním stavu, téměř před hrozícím kolapsem. Proto se první úsilí nové poválečné správy města zaměřilo na odstranění tohoto nedostatku.

Jak a z čeho vznikl první územní plán Liberce?

Našimi nejvýznamnějšími urbanisty byli v tu dobu dr. A. Engel a dr. A. Mikuškovice, oba profesoři na fakultě architektury ČVUT v Praze, moji učitelé, kteří se hned po skončení druhé světové války zúčastnili v roce 1947 urbanistické soutěže na přestavbu středu Liberce. Třetím účastníkem jsem byl já. Tato

soutěž ale neměla vzhledem k politickým událostem žádné konkrétní výsledky.

Samostatně jsem pak vypracoval ve Stavoprojektu v roce 1958 první územní plán Velkého Liberce, dále rajónový plán celého Poníší a řadu směrných územních plánů severočeských měst. Byl jsem přitom v úzkém kontaktu v VÚVA v Brně, vědeckým pracovištěm, kde se zpracovávaly podklady pro práci urbanistů ve Stavoprojektu. Jako externí spolupracovník VÚVA jsem vypracoval vzorový územní plán pro město Mnichovo Hradiště a napsal praktickou příručku pro urbanisty „Vybavení sídlišť“, pojednávající o správném rozmístění objektů občanského vybavení (školy, mateřské školy, jesle, prodejny atd.) s ohledem na snadnou dosažitelnost uživateli.

Po zrušení Stavoprojektu na začátku devadesátých let 20. století a převedení územních plánů na města, se podmínky pro řízení výstavby měst postupně měnily. S kapitalistickým pohledem na územní plán se pak omezila jeho řídicí schopnost, byly dokonce považovány za socialistický pozůstatek bránící volnému, rozuměj často i spekulativnímu rozvoji města. Oddělení správy měst zabývajících se zpracováním a sledováním územního plánu byla silně omezena a stala se spíše pouze složkou evidující výstavbu, nežli ji usměrňující a řídicí z hlediska potřeb a budoucího vývoje celého města.

Při přípravě na tento rozhovor jsem se nemohl nesetkat s vaší činností památkáře. Dozvěděl jsem se mimo jiné, že jste od nich získal mnohá čestná uznání. Architektura nemá k památkám daleko, ale jaká byla vaše cesta k nim?

Zájem o památky stavební a jejich ochranu ve mně vzbudil profesor O. Stefan svými zajímavými přednáškami už na vysoké škole. Pod jeho vedením jsem se zabýval letohrádkem Hvězda a Emauzským kostelem.

V Liberci po druhé světové válce, kdy bylo nutné řešit především záležitosti životně důležité, nebylo příliš velké pochopení veřejnosti pro ochranu stavebních památek, zejména těch historických z konce devatenáctého století, kterých byla většina. V té době ještě ani evropští památkáři nepovažovali historizující slohy a budovy jimi poznamenané za hodné ochrany. Bylo proto nebezpečí, že v rámci bourací euforie budou odstraněny i stavby architektonicky hodnotné, patřící k historii města. Zahájil jsem proto rozsáhlou publikační činnost v místním tisku, periodikách, pořádal jsem přednášky s diapozitivy, které jsem si sám zhotovoval, abych libereckou veřejnost, zejména pak orgány spravující město, informoval o stavbách, jež by zasluhovaly ochrany a zachování.

Kromě článků, kterých jsem napsal několik stovek, jsem uvedl architektonicky významné stavby i v mých knihách o Liberci, v řadě Zpráv České Besedy a Stavebních památkách města Liberec.

Zpracováním projektové dokumentace jsem umožnil záchranu tří tzv. Valdštejnských domků v Liberci,

Skauti 1947 – zleva: Hanka – Auch, prof. J. Pinos, Dušek, Dlouhý, vůdce Jan Poštołka, S. Technik.

posledních zbytků zástavby 17. století. Se svými studenty na průmyslovce jsem provedl zaměření a projekt na rekonstrukci vzácné renesanční kaple libereckého zámku a meteorologické budky u radnice. Projektovat jsem také řadu rekonstrukčních prací na zámcích Frýdlantu (zbrojnice, střechy atd.), Sychrova (obřadní síň, obrazárna atd.). Se studenty jsem provedl rozebrání starého dřevěného rumpálu u statku v Druzcově těsně před likvidací, když ho chtěli správci statku shodit do hluboké studny. Díky pochopení ředitele naší školy jsme převezli zbylé části rumpálu do muzea v Českém Dubě. Vypracovali jsme potřebnou dokumentaci, podle níž byl rumpál obnoven a stal se ozdobou nádvoří muzea.

Nejobtížnějším úkolem bylo provedení projektové dokumentace, až do složitých řemeslných detailů, při rekonstrukci barokního chrámu sv. Archanděla Michaela ve Smržovce, po požáru v roce 1967. O jeho původním vzhledu se zachovalo pouze několik amatérských fotografií, podle nichž bylo nutné dát střechám a bání věži odpovídající nový vzhled. Tesařům nezvyklým na podobné práce bylo nutné složitější křivky bání vykreslit přímo na stavbě na prkna ve skutečném rozměru a tvaru.

V pracovně Stavoprojektu při tvorbě územního plánu Velkého Liberce (50. léta).

Čestným občanem Liberce – 25. 4. 1995.

V Severočeském muzeu při výstavě upořádané k devadesátinám.

Marně jsem se podílel na pokusu o záchranu Evangelického kostela v Liberci na náměstí Českých bratří. Vypracoval jsem několik studií na jeho nové využití i pro kulturní účely. Kompetenční dohady mezi církví husitskou a vedením města trvající několik let však uspíšily jeho zkázu. Kostel byl zbourán v sedmdesátých letech dvacátého století. Liberec tak přišel o jednu ze svých charakteristických dominant.

Kromě zděných staveb jsem projevoval zájem též o dřevěné, tak zvané lidové stavby charakteristické pro Podještědí, zejména pro Českodubsko. V letech 1980–86 jsem provedl zjištění těchto rázovitých staveb a vypracoval návrh na zřízení skanzenu lidových staveb v Podještědí „in situ“, to znamená, že by zůstaly vybrané stavby na svém místě. V Českém Dubu u muzea mělo být centrum, východiště turistických cest, jež by je spojovaly. Akce už byla zařazena do programu ONV v Liberci, po tzv. sametové revoluci tento záměr, který by přispěl nejen k záchraně zbytků dřevěných staveb, ale i k oživení Podještědí, našel uplatnění.

Nebyl jste jen urbanistou a památkářem, ale dlouhá léta jste učil. Jak na ty roky vzpomínáte?

Když jsem se ihned po válce ocitl za katedrou před studenty, z nichž někteří prošli západní frontou jako vojáci Československé armády a byli téměř stejně staří jako já, projevil se ve mně zřejmě geny zděděné po tatínkovi. Dovedl jsem si zjednat autoritu

svým přístupem ke studentům, svými životními a odbornými zkušenostmi a tím, jak jsem je dokázal zaujmout. Těm prvním žáků je dnes už přes sedmdesát let a s těmi si tykám.

Jak už jsem se zmínil, dostal jsem se poprvé na průmyslovou školu stavební na žádost jejího ředitele profesora Jaroslava Tomsy v září roku 1945. Přidělit mi především odborné předměty, ale když bylo zapotřebí, učil jsem i některé dosud neobsazené, jako třeba občanskou výchovu. Na ten předmět mám jednu zajímavou vzpomínku, která dokumentuje, že hned po ukončení války začínaly na škole hrátky s komunisty, kteří zde vyučovali. Protože neexistovaly žádné učebnice občanské výuky, museli jsme si sami jakási skripta vytvářet. Já jsem považoval za potřebné, abych seznamoval studenty i se státními symboly a státní hymnou, kterou jsme s chutí zpívali v několika hodinách. Ve vedlejší učebně, oddělené pouze tenkou příčkou, vyučoval tehdy shodou okolností občanskou výchovu učitel Miloš Nykendaj, komunist, který přišel do Liberce z Podkarpatské Rusi. Jakmile zaslechl, že zpíváme Kde domov můj, spustil se svou třídou Píseň práce tak hlasitě, aby nás rušil.

Za rok potom se stal primátorem Liberce a v únoru 1948 se přičinil o čistky v naší škole. Já už tam tehdy nebyl, ale nejvíce jeho řádění odnesl skvělý profesor J. Vlk, který byl zavřen a zahynul v jáchymovských dolech. Podruhé jsem se dostal na stavební průmyslovku za mimořádných okolností v roce 1960, a to díky řediteli školy Ing. Janu Taušovi, který byl skvělý člověk. I když byl u komunistů, neztratil charakter.

Před svým nástupem do školy jsem byl v roce 1958 vyloučen na základě politických prověrek ze Stavoprojektu a bylo mi zakázáno i samostatné projektování. Byl jsem určen k manuální práci v Pozemních stavbách. Po odvolání kvůli zdravotnímu stavu (prodělal jsem srdeční infarkt) mi Okresní výbor KSČ dovolil práci konstruktéra v Pozemních stavbách. Současně zamítl mou žádost o převod do Stavoprojektu v Bratislavě, který mi nabídl výhodnou práci. V té době došlo k osamostatnění stavební průmyslo-

Oslava pětadevadesátin s primátorem Kittnerem.

*V pozadí vlevo ředitelka archivu
Hana Chocholoušková.*

vé školy pod vedením Ing. Tauše, který potřeboval posílit profesorský sbor. Dozvěděl se o mně a podal se mi mě vyreklamovat a převést na školu.

Na škole jsem mimo pedagogické činnosti a ve svém volném čase vypracoval, pochopitelně bez nároku na honorář, projekt na přístavbu křídla školy na místě tzv. Valdštejnských domků, které se měly zbourat. Bylo mi jich líto, a proto jsem vymyslel způsob jak zachránit alespoň jejich přední část obrácenou do Větrné uličky.

Zachránil jste památku, která je svým způsobem pro Liberec typická. Dostal jste za to medaili?

Mě na to slavnostní ukončení ani nepozvali. Asi abych nedráždil pozvané komunistické mocipány.

Vaší pedagogickou činností jsme se tak trochu oslím můstkem dostali zpět na zapadlou Rašovku do rodiny českého učitele. Na rozdíl od vašeho otce jste nebyl jen učitelem, ale architektem, urbanistou, památkářem a publicistou. Na závěr našeho rozhovoru se proto nemohu vyhnout otázce, čeho si nejvíc ve svém životě vážíte? Jaké motto byste ze svého dlouhého života dokázal vypreparovat tak, aby ho charakterizovalo?

Ani můj tatínek nebyl „pouze“ učitelem. Byl to všestranně nadaný a činný člověk. Kromě svého mistrovského učitelování byl ve svých působistích také hybnou pákou celého společenského dění. Snažil se o povznesení kulturnosti i národního uvědomování obyvatel pořádáním besed a veřejných přednášek, divadelních představení i svou aktivní činností v různých spolcích. O jeho opravdovém vlastenectví svědčí obětavost, s jakou se ujal nelehké úlohy vybudovat první českou školu v poněmčeném Pilínkovu. Bylo obdivuhodné, jak statečně překonával všechny zdravotní překážky. Nikdy jsem neslyšel, že by si stěžoval. Byl to velice statečný a skromný člověk. Snad jsem také něco zdědil i po mé drahé mamince, obdivuhodné osobnosti, zaměřené ale spíše realističtěji.

Ptáte se, čeho si vážím ze svého života nejvíce? Především toho, že jsem rodičům nepřidělal starosti, že jsem byl dobrým manželem své drahé manželce Zdeničce, starostlivým otcem svým dvěma synům, Janovi a Jiřímu. Že jsem v životě nepodlehl žádnému fanatismu, zejména politickému, a zachoval si zdravý rozum i rovnou páteř i za cenu předpokládaných nepříjemných následků. Trvalou radost mi stále přinášejí výsledky mé zdařilé odborné činnosti, zejména realizované stavby, i když jejich počet není příliš velký vlivem zákazu samostatného projektování (při politických prověrkách v roce 1958) v době mého největšího pracovního rozletu. V mé knihovně mě těší moje spisy, knihy vydané i ty, které dosud nenašly vydavatele, zejména, jež jsou věnované milovanému městu mého mládí Liberci. Hřeje mě pocit, že jsem přispěl k záchraně mnoha vzácných stavebních památek. Mám téměř otcovskou radost z úspěchů svých bývalých studentů, kteří na mě v dobrém vzpomínají a občas mě i navštěvují.

V pracovně při přípravě publikace Lidová architektura v Podještědí na Českokubsku, 2009.

Každodenní potěšení mi přináší bydlení v kouzelném prostředí sídliště a domku s atriem, které jsem vymyslel a vlastnoručně pomáhal stavět. Těší mě i spokojenost a milá pozornost všech ostatních obyvatel atriových domků, kteří stále vzorně udržují neobyčejně příjemné prostředí, jaké se nám zde podařilo vytvořit. Posiluje mě láska, kterou mě zahrnují mí oba synové, milé snachy, tři zdatní vnuci a nejmilější vnučka Katka s malou pravnučkou Dášenkou. Co si může člověk na sklonku svého života víc přát? Budu proto z tohoto světa odcházet sice nerad, ale s pocitem dobře splněného úkolu.

(Rozhovor vznikl epistolárně v roce 2008, kdy Svatopluk Technik oslavil devadesáté páté narozeniny.)

Svatopluk Technik PÁR SLOV O DOMECH

Domy jsou jako lidé. Rodí se, vznikají, prožívají období své mladosti v plné pohodě a svěžesti, v pozdějším věku se už i u nich začínají projevovat různé neduhy v podobě poruch nejrůznějších vedení a instalací, pak přijde jejich pozdní věk, stáří, kdy si považují každého dne, který jim osud dopřál, aby se mohly s údivem dívat, jak se ten svět kolem nich mění. Až jednoho dne přijde i jejich konec. U některého dříve, u některého později, tak jak to už v životě chodí. Ten odejde z tohoto světa stářím a rozpadne se, jiný dům, když přijde jeho hodina, třeba odstrelí, nebo ho postihne i v jeho mužném věku jiná katastrofa.

Říká se, že šaty dělají člověka. Stejně je tomu i u našich domů, hlavně u těch z minulých časů. Bývalo kdysi, že si lidé považovali víc člověka, který chodil pečlivě a vkusně oblečen, stejně se daleko výše hodnotily domy, které se mohly vykázat svou nákladnou fasádou, svým jedinečným vzhledem, které šly svou architekturou s módou, s duchem doby. Ty také požívaly a dodnes požívají daleko větší vážnosti a péče, než ty, které sice po stránce praktického užití jsou stejně dobré, ale jejichž vzhled není atraktivní, nezbuzuje při pohledu na ně v nikom příjemné pocity. Takové obyčejné brzy končí svou existenci. Bud' tak, že je nahradí domy po všech stránkách lepší, nebo prostě jednoho dne nenápadně zmizí a zůstane po

nich při nejlepším fotografie s konstatováním data demolice. C'est la vie, jak říkají Francouzi.

Pořádkumilovní lidé si píší kroniky svého života, své rodiny, svého rodu. Také domy mají jakési své kroniky, zvláště ty starší. Na starobylé naší radnici ve velkém sále archivu jsou v regálech uloženy složky spisů jednotlivých domů v Liberci. Jsou v nich zaznamenány jejich osudy, u mnohých dokonce od dob jejich prapředků. Jsou psány ručně, na stroji, krouceným švabachem i lépe čitelnou latinkou, německy, česky, latinsky, tak, jak v té době, kdy žil jejich písař, bylo právě zvykem. Jsou to často zajímavé osudy a promítá se do nich i osud jejich majitele i celého našeho města.

V poměru ke stavbám je život lidský nepoměrně kratší. Domy, zvláště ty významné, jimž jejich majitelé a další uživatelé věnovali více péče, dožívají se stáří dokonce i mnoha staletí. Jsou to pak doslovně vzácní svědci historie našeho města. Mnohé si pamatují a mohou nám o tom, co za svého života zažily, zasvěceně vyprávět. Je proto třeba si jich vážit jako moudrých starců. Když budeme mít snahu a dobrou vůli jim pozorně naslouchat, dozvíme se od nich mnoho zajímavého.

Svatopluku Technik VALDŠTEJNSKÉ DOMKY

Po bitvě na Bílé hoře získal panství frýdlantské a s ním i Liberec vévoda Albrecht z Valdštejna. Do historie tohoto města se zapsal tím, že dal založit Nové Město s rozlehlým obdélníkovým náměstím (dnešním Sokolovským), kolem něhož byly postaveny obytné domy podobného vzhledu. Byly určeny především pro soukeníky vyrábějící sukna pro Valdštejnovy vojáky. Domy byly patrové, obrácené štíty do náměstí, v přízemí měly loubí. Strmé sedlové střechy pokrýval šindel. Ozdobné štíty z hrázděného zdiva vytvářely zajímavý rámeček prostorného náměstí, loubí dovolovalo i za nepříznivého počasí společenský a obchodní život obyvatelům.

V průběhu osmnáctého století došlo k přestavbám i na tomto náměstí. Dřevěné domky postupně nahradily domy zděné, jejich výška se zvyšovala, až koncem 19. století dostalo náměstí dnešní souvislé zastavění. Z původní zástavby zůstaly pouze jakoby nedopatřením ve Větrné uličce tři dřevěné domky zvané Valdštejnské, postavené sice až po smrti Valdštejnově v letech 1678–1681, přesto ale zachovávané původní vzhled ostatních domů před přestavbou. Jsou jedinými doklady původní dřevěné zástavby v Liberci. Byly proto zařazeny do soupisu našich kulturních památek. Sloužily původně za obydlí libereckých řemeslníků. V přízemí měly kromě průchodu jednu velkou obytnou místnost, v patře a v podkrovní se nacházely menší místnosti sloužící jako ložnice a komory. V domě čp. 265–I (u školy) později otevřeli krčmu U Města Petrohradu, v podloubí se tradičně každoročně konaly vánoční trhy.

Po skončení druhé světové války byl osud zchátralých a neobydlených domků dlouho nejistý. Po neúspěšném pokusu o rekonstrukci v původní podobě v roce 1950 se za dramatických okolností, kdy se jednalo o bytí a nebytí domků, ujala záchrany alespoň jejich přední, nejcennější části, stavební průmyslová škola, která se v roce 1953 přemístila do sousedního, tzv. Appeltova domu. Zbytek domků po opravě byl stavebně i dispozičně napojen na nový učebnicový trakt školy. Dřevěné konstrukce napadené houbou a hnilobou byly vyměněny a nahrazeny novými, opracovanými způsobem obvyklým v době vzniku domků. Byla zachována profilace trámů, hlavně na jejich zhlavích. Střecha dostala opět krytinu ze štípaného šindele.

Od roku 1976 jsou domky udržovány průmyslovou školou stavební. Díky tomu zůstaly alespoň zčásti zachovány jako ojedinělá ukázka nejstaršího způsobu výstavby obytných domů v severních Čechách a obdivovaná zajímavost našeho města.

Oba texty jsou převzaté z knihy Liberecké domy hořorů, kresba Svatoopluk Technik, foto archiv rodiny Techniků.

JAN ŠEBELKA se narodil v roce 1951 v Děčíně. Vystudoval FAMU Praha, obor dramaturgie a scénáristika. Pracoval jako závozník, dělník, vychovatel, vedoucí internátu a v letech 1993 až 2000 byl novinář. V roce 2001 vydal s astroložkou Alenou Kárníkovou knihu *Kdy s lumou do postele*. Ve stejném roce vyšel první díl jeho liberecké tragikomedie *Případ spravedlivého vraha*. Druhý díl *Smrt podle Marka* vyšel v roce 2002 (všechny Nakladatelství Erika, Praha). Na podzim 2003 třetí román s názvem *Perpetuum mobile aneb Vládcové* (Nakladatelství Bor, Liberec). Je spoluautorem knihy rozhovorů *Petr Pávek: Mám vizi* (Dialog, 2005). V roce 2007 přibyl k jeho bibliografii román *Koktejlový útok Otýlie B.* (Akropolis, Praha). Je autorem životopisného rozhovoru v černobílé monografii *Jan Pikous: Subjektivní fotografie* (Akropolis, Praha 2008) a knihy rozhovorů s legionářem Stanislavem Hněličkou *Byl jsem tobruckou krysou* (Akropolis 2008). V roce 2010 vydal *Román pro Quida* (Akropolis). Žije v Liberci. Je členem Obce spisovatelů ČR a Kruhu autorů Liberecka.

století neuměla s takovými divy techniky zacházet, ale zase znala kouzla, o jakých se nám moderním lidem ani nesní, a tak pošeptala cosi počítači, ten se sám zapnul a vyhledal na internetu webové stránky s nabídkami zaměstnání.

Hledám práci jako paní na hlídání. Zn. paní Bílá.

Naťukala dvěma prsty s vyplazeným jazykem svůj jednoduchý inzerát.

U všech babiček a paní na hlídání, to se pak děly věci. V příštích čtrnácti dnech zavalilo hrad rovných deset tisíc tři sta dvacet tři dopisů od maminek a tatínek, kteří psali, že už pouhé její jméno je přesvědčilo, že bude pro jejich ratolesti tou nejlepší paní na hlídání. A jestlipak by prý nemohla k těm jejich rošťákům a rošťandám nastoupit hned, nebo jim za chvíli začne strašit ve věži.

Ale nejvíc bílou paní zaujal dopis od paní Černé. Ta psala písmenky maličkými jako blešky toto:

„Milá paní Bílá,

hned jak jsem si přečetla váš inzerát, bylo mi jasné, že my dvě se musíme sejít. Jsem totiž ženou námořníka, ale to by nic nebylo, kdyby můj manžel neplul po Černém moři s ropným tankerem plným černé ropy, takže se vídáme jen přes satelitní vysílání a doma jen třikrát ročně, jinak je muž tam na vzdutých černých vlnách, kde se žení všichni čerti.

A právě nám se narodila paterčata, krásných pět černovlasých chlapců, jenže jim kouká čertovina z očí, jsou to malí ďáblíci a šijí s nimi všichni čerti. Byla jsem s nimi tři roky sama doma, ale teď už musím nastoupit do zaměstnání, takže jsem je chtěla dát do jediné školky v našem městě. Víte, špatně se mi

o tom mluví, ale ze školky je hned první den vyloučili. Hráli si na tatínka a vytopili školku až po střechu, protože otevřeli všechny kohoutky, škoda činila sto tisíc korun. Nedivte se, že jsem viděla svět černé, až do chvíle, kdy jsem si přečetla Váš inzerát. Vaše jméno je znamení, že se všechno v dobré obrátí, a já vás prosím, abyste nastoupila co možná nejdříve. Na finančních podmínkách se domluvíme k vaší plné spokojenosti.

Těším se na odpověď

Se srdečným pozdravem

Vaše Terezie Černá

P. S. Mí kluci se jmenují Barnabáš, Uriáš, Kleofáš, Matyáš a Tobiáš.

„Hm, hm,“ dočetla bílá paní a rázem věděla, že tahle pětice malých čertíků je pro ni výzva k boji. Něco takového cítí horolezci před výstupem na osmitisícovku Mount Everest, nebo piloti před pokusem o výškový rekord, anebo potápěč před nejhlubším ponorem do oceánu. Těchhle pět rošťáků, to bude ta pravá práce pro bílou paní na hlídání, která umí kouzla a zázraky. A hned si zabalila svůj zlatý rám, aby prvním ranním havraním dostavnicem odcestovala z hradu do města za paní Černou a jejími neovladatelnými paterčátky.

Pan kastelán Růžička se v posteli s nebesy převálil právě v okamžiku, kdy hejno havranů s těžkým nákladem proletělo kolem oken a na chvíli zakryli perutěmi vycházející slunce.

(S láskou věnuji dětem a s vděčností naší ó pěrce, autor)

Kdy se vidí andělé?

Škoda, že my lidé nevidíme své strážné anděly. Schází se v jednom barokním kostelíku v Praze, v sakristii vyrabují faráři zásoby mešního vína, aby se zahřáli, a na dřevěných lavicích si povídají historky ze života svých svěřenců. Dozvěděli bychom se mnohé užitečné věci o nás lidech. A taky bychom byli klidnější, kdybychom věděli, že existují bytosti, které nás mají rády a nikdy na nás nezapomínají. Naštěstí se přece jen občas podaří některému člověku vyslechnout některý andělský příběh a předat ho dál. Tak tedy poslouchejte!

Starší anděl Abrahám vypravoval příběh svému mladšímu kolegovi Benjamínovi.

„Můj chráněnc se jmenuje Vladimírek,“ řekl Abrahám Benjamínovi, „a povím ti, jak nás prázdniny přesně před rokem na čas rozdělily.“

Anděl Abrahám se zavrtěl, protřepal si přesezená křídla, podrbal se na plešaté hlavě a spustil: „Můj pán byl velmi zamilovaný do Zlatuše, štíhlé blondýnky, a jakmile ukončil přírodovědeckou fakultu a obhá-

žil diplomovou práci o existenci nějakých nových mikrobů v ovzduší, které existují, i když nejsou vidět, oženil se s ní.

Vladimírek netušil, že k manželství jsou potřeba i viditelné věci: hlavně byt a peníze. Pro svoji vášeň k neviditelným věcem oslepl vůči penězům. Mladí manželé žili v podnájmu a tam se jim narodil syn Vašek. Vladimírek, specialista na neviditelné věci, pracoval jako učitel na katedře neviditelných mikrobů a byl do své práce tak zabraný, že se stal dočista podobný svým neviditelným miláčkům, takže si ho léta nikdo nevšiml, aby mu zvýšil plat. A tak mladá rodina žila na dluh z měsíce do měsíce. Pět let to trvalo, až přišly prázdniny v minulém roce a Vladimírek neměl pro syna Vaška dárek k jeho narozeninám. Nemohl spát, přemýšlel jak vydělat peníze na horské kolo na prázdniny pro Vaška, kterému už dlouhou dobu zářily oči z červeno-zlatého kola za výkladem obchodu.

Okolo toho výkladu chodil smutný otec každý den

Pavel Brycz

Co si vyprávějí andělé

Z připravované knihy

žil diplomovou práci o existenci nějakých nových mikrobů v ovzduší, které existují, i když nejsou vidět, oženil se s ní.

z práce na katedře neviditelných mikrobů a pocítoval stud a nenávisť k sobě samému. Zastavoval se a hleděl do výkladu tak dlouho, až se mu před očima míhala červeno-zlatá kola. A narozeniny se blížily.

„Musím něco udělat,“ pošeptal si pro sebe smutně, „vyloupit banku...“

Okolo jeho nervů se úžila červeno-zlatá kola. Byl ztracený, příliš smutný, než aby viděl mě, svého strážného anděla.

Vydal se tedy do spořitelny, do náprsní kapsy si vzal nůž, který vozil kdysi na trampy, když nebyl ještě otec Vaška a manžel Zlatuše, ale Divoký Bill v trávě pod širákem.

Směl jsem ho pochopitelně jen strážit, nemohl jsem mu pomoci ven z průšvihů, tím, že bych mu přinesl dárek, horské kolo. A tak si můj pán přetáhl černou punčochu přes obličej a vpadl do spořitelny u zastávky metra Anděl. Pokladní i můj pán byli bledě průhlední, rozplývali se strachem, studem i zlobou a já nad tím vším děsem s nožem, penězi a smutkem u Anděla mával křídly bleskově jako kolibřík. Moje barva stejně jako barva kolibříků byla tehdy ocelově modrá, ale Vladimírek mě nemohl vidět, měl oči jenom pro svůj nůž. Pro tu čepel nože, jež jako strach mu vězela z dlaně. Znáám ho, vím, že to tak bylo, hrozil pokladní, ale zraňoval sám sebe. Bylo dobře, že slečna vydala peníze, které znamenaly všechno a nic zároveň, jak to umí peníze už tisíce let. To všim mu byly, když do spořitelny vcházel s nožem a ničím teď, jakmile jeho levá ruka po nich sahala. Jsem anděl, a přesto jsem svému Vladimírkovi nedokázal nic vyčítat. Jen jsem si říkal, proboha, popadni ty bankovky a upaluj pryč, běž odsud pryč, než tě chytanou!!!

Ale nikdo mého pána nehonil, nehnali se za ním černí policajti, muži v kuklách nenatahovali uzávěry zbraní, jen jediný lovec pádil za mým pánem a jediná úzkost mu byla v patách a tím ohařem bylo Vladimírkovo svědomí. Můj pán se zamotal, chvíli běžel zpátky do spořitelny, snad odprositi slečnu pokladní, chvíli utíkal po kolejích před tramvají, chvíli prostředkem jízdni dráhy, chvěl se, plakal a najednou se mu svědomí zahryzlo do srdce a on se skácel na zem. Srdce mého mladého pána nevydrželo tlak špatného svědomí a puklo. Rozevřela se mu smrtelná rána. Zachránili ho však, sanitka přijela, seděl jsem mu po celý čas v záchrance po levici i v nemocnici jsem byl s ním a až u soudu jsme se museli rozloučit.

Můj Vladimírek byl souzen a přijal rozsudek. Myslí, že mu spadl kámen z jeho puklého a znovu sceleného srdce.

Přijal trest, nepřál si, aby ho viděla Zlatuše s Vaškem v okamžiku jeho ponížení, ale hledal mě, když tčkal očima po soudní síni. A opravdu mě uviděl. V jeho očích jsem to pochopil. On mě opravdu viděl! Kráčel jsem fascinován blíž k němu a hleděl mu do očí. Tehdy přestal pro nás existovat soudní dvůr, porota, obhájci, policejní eskorta, slečna ze spořitelny... a já se zadíval do jeho očí a poprvé, co jsem andělem, jsem v nich spatřil sám sebe. Poznal jsem,

jak vypadám, já, neviditelný, na kterého neplatilo nikdy žádné zrcadlo. Byl to zvláštní, úchvatný pocit. Vidět a být viděn. Tehdy jsem se dozvěděl tu pravdu, která řídí nás anděly.

„Jaká je ta pravda, Abraháme?“ zeptal se Benjamín.

„Tak se občas těm, kteří mají čistě srdce, zjeví anděl.“

„Kolik dostal Vladimírek za ty Vaškovy narozeniny?“ zeptal se staršího anděla Benjamína.

„Rok do těchto narozenin,“ odušil Abrahám. „Zítra ho propustí.“

„Myslíš, že tě, Abraháme, znovu uvidí?“ položil mladý anděl další otázku.

„Ano, jestli se ve vězení nezkazil,“ odpověděl starý anděl.

Chvíli bylo ticho, mladý i starý anděl přemýšleli.

Ale pak anděl Benjamín vykřikl: „Tak to bude mít, příteli, malý Vašek přeci narozeniny, na které do smrti nezapomene!!! Shledá se s otcem, který má takové srdce, že si ho raději rozlomí na dvě půlky, než by snášel zlo, i kdyby se ho sám dopustil.“

Závidím ti takového člověka, ve kterém můžeš vidět svou podobu, protože já nevím dodnes, jak vypadám, oči mého člověka ještě nikdy nebyly mým zrcadlem!!!

„Neboj, jednou se uvidíš,“ ubezpečil mladého anděla Abrahám, „možná už nebudeš mladý a krásný, ale určitě ti jednou tvůj člověk ten zázrak splní, vždyť máš na to spoustu času, tak jako my všichni nesmrtelní.“

PAVEL BRYCZ se narodil v roce 1968 v Roudnici nad Labem, je prozaik, scenárista, publicista a písňový textař. Na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem vystudoval český jazyk, později pokračoval ve studiu dramaturgie na pražské DAMU. Působil jako středoškolský učitel, publicista a textař v reklamních agenturách. Vyrůstal v severočeském Mostě, jehož atmosféra se otiskla do jeho povídkové prvotiny *Hlava Upanišády* a do knihy *Jsem město*, za kterou získal v roce 1999 Cenu Jiřího Ortena. V roce 2000 obdržel grant UNESCO a žil dva měsíce ve Francii, kde napsal novelu *Sloni mlčí*. Vedle povídek a novel píše rovněž básně a literární hříčky, z nichž spolu s výtvarníkem Filipem Raifem sestavil útlou knížku *Láska na konci světa*. Povídkami je zastoupen v americké antologii současné české prózy *Daylight In Nightclub Inferno* (1997) nebo švédské *I sammetens spår* (2009); v nakladatelství Twisted Spoon Press mu vyšel anglický překlad knihy *Jsem město* pod názvem *I City*. Píše rovněž povídky, seriály a pohádky pro děti, uváděné v dětských pořadech v Českém rozhlasu Praha; jeho knižním debutem v oblasti dětské literatury je knížka *Kouzelný svět Gabriely* s ilustracemi Šárky Zikové (2006), za níž byl nominován na cenu Magnesia Litera. Za román *Patriarchátu dávno zašla sláva* získal v roce 2004 Státní cenu za literaturu. Kniha byla dosud přeložena do polštiny, slovinštiny a maďarštiny. V roce 2006 se autor zúčastnil Mezinárodního festivalu mladých spisovatelů v Soulu. Posledními vydanými knihami pro dospělé jsou: humorná novela o dospívání *Mé ztracené město* (2008) a román o falešném židovském mesiáši *Svatý démon* (2009). Z tvorby pro děti stojí za zmínku *Dětský zvěřinec* (2008), nominovaný na Výroční cenu Albatrosu 2009, na jehož motivy vznikl i stejnojmenný večerníček pro Českou televizi. V současnosti píše fejetony pro Divadelní noviny, připravuje knihu pro všechny tatínky s názvem *Tátologie* a před Vánocemi 2010 vyjde v Albatrosu další kniha *Bílá paní na hlídání*. Spolupracuje s kapelou moderního šansonu Zdarr.

Žije v Jablonci nad Nisou s manželkou a třemi syny. Pracuje jako novinář.

Milan Exner

Úpice

Elegie za Ludvíkem Středou

Byla by to hanba, Ludvíku,
 kdybychom s Tebou nehovořili
 jen proto, že jsi umřel
 a že nevěříme na anděly,
 je to hanba, že jsem dosud nebyl v Úpici!
 Jak to šumí zákrutami řeky,
 jak to volá do hor tesknými vzkazy!
 Naše hovory o poezii
 byly střídme jako Tvé verše,
 když lyrik za rok napíše
 tucet básní, řekl jsi,
 to se nadře! Vidím Tě, jak po úbočí
 Krkonoš stopuješ bílou laň,
 krvavá stopa označuje, kudy odešla,
 a Ty – už nevěříš v míru takového štěstí –
 pospícháš za ní na vrchol Sněžky!
 Jistě, povídal sis i s dětmi,
 s ptáky a hračkami, se zvířátky,
 ale to jenom proto, že se Ti stýskalo po smrti,
 která by přesvědčila klády o pravdě lesa!
 Nic nevíme. Jen se ptáme. Choulíme
 se k sobě jako domy, kterým utíká léto.
 Krkonoše! Jak to zní!
 Jak to doznívá: korkont, kamenitá stráž!
 Jak to úpí větrem nad střechami,
 nad komínem, který vydrží
 možná až do přespříští zimy,
 nad pohádkami... Ale Ty nejsi
 sebevrah, odešel jsi tiše,
 krátce poté, co jsi daroval
 poslední obraz a předposlední dýmku,
 ted! Z okna svého bytu
 jsi hleděl na střechu protějšího domu,
 z jehož okapu vyrážely břízy,
 a dým, který se vinul kolem lustru,
 se nepodobal Tvému životu,
 podobal se životu *vůbec*...

* * *

Viděl jsem paseku, porostlou náprstníky
 tak hustě, že jsem nemohl vydechnout
 a myslel na to, *proč* tu jsou
 a já s nimi na počátku světa,
 který se už nikdy nemějí opakovat,
 ne, bylo to jen jednou, jednou jedinkrát,
 a pak už ne! Jejich lodyhy,
 obtížené kalichy tak, že se nakláněly
 nad vlastními barvami, které z nich
 opadávaly a unikaly do okolního lesa,
 jako by to byl okraj nebes (odkud teprve
 vypluješ k Ithace),
 mi připomínaly, že jsem tu na záskok
 a že se bude třeba loučit. Ale některé
 byly zakončeny květem *v podobě hvězdy*,
 jakou jsem nespátřil dosud a nikdy potom,
 ani ve skutečnosti, ani v knihách,
 ani když se schylovalo k Vánocům
 a po nebi běhala znamení jako klipy reklam,
 takže jsem měl dost času si uvědomit, že to
 co jsem tu viděl, je příliš vzácné,
 než aby se o tom dalo vydat svědectví.
 A také proto, že Tys tam nebyl,
 ačkoli Ty jediný jsi měl právo
 psát básně o Úpici, o kamenité stráni
 Krkonoš, která by mohla být hrobem,
 a o náprstnicích! A také proto, že každý,
 kdo tudy šel, musel si toho všimnout,
 ale žádný nepromluvil. Vzal jsem to tedy
 na sebe a říkám, dokud jsem při smyslech,
 že život stejně jako poezie připomíná to,
 co jsme měli rádi a čeho jsme se báli,
 právě to, Ludvíku! Byla by to hanba,
 kdybychom s Tebou nehovořili jen proto,
 že jsi umřel a my nevěříme na anděly.
 Jak to šumí zákrutami řeky,
 jak to volá do hor teskné vzkazy!

Libor Paskovský: *Before Duel.*Libor Paskovský: *After Duel.*

Bohumil Nuska

Paní profesorka

Z rukopisu chystané knihy Interview

*Už dost o těch zbraních,
abychom se dostali zase o kou-
sek dále.*

Už ne o zbraních, ale s Osvoboditeli to přece jen souvisí, týká se to totiž angličtiny, která po letech mlčení nebo ignorování se přes noc stala náhle jazykem žádaným a všemi vyhledávaným. Vzpomínám, jak mne udivilo, když jeden americký voják, který uměl česky, asi americký Čech, nás poučil, že zkratka „USA“, kterou jsme až dosud slabikovali *unites states*, se čte *junajtyd stejts*. To byl šok. Právě tak zjištění, že jména známých letadlových typů, jichž znalost byla snad koníčkem všech kluků, včetně těch z nás, kdo byli převážně domácí zalezlci, se vyslovují *spitfajr*, *lajtnyng* a *harykchén* – nikoli tedy hurikán. Do naší romantické výbavy nyní patřilo i umět v hlavních jazycích vyslovit „Ruce vzhůru!“ A tak ke známému již německému *hende höch* přibýlo i ruské *rúky v věrch* a anglické *hends ap!* Bylo to překvapující setkávání s výslovnostmi, jako když jsem se ještě za války dozvěděl od kamaráda Mulíka, který byl starší než já, že Don Quijote se španělsky nevysslovuje *kvijóte*, ale – *kichote*.

Končila také éra němčiny, která byla pro nás školáky povinná chtě nechtě, a nastala éra angličtiny. Poznalo se to i v tom, že když jsem se, ještě se svými spolužáky, přišel rozloučit s profesorkou Hovorkovou, velice rázovitou a originální dámou, soukromou učitelkou jazyků a hry na klavír, přivítala nás již nikoliv německy, jak bylo dosud zvykem při hodinách němčiny, ale hlaholivě – anglicky. Neuměli jsme ovšem ani pípnout. Znovu šok. Paní profesorka, samozřejmě bezchybná česká vlastenkyně, ale nějak se živit přece musela, vyučovala až dosud francouzštinu a němčinu a nadále, po Osvobození v květnu 1945, si francouzštinu ponechala, ale němčinu v očekávání změny zájmu a objednávky nahradila rázem angličtinou. Anglicky totiž ta velice kultivovaná dáma také hovořila. *Hauárjú? Haudújúdú?* Tak na nás spustila. *Uots jór nejn? Plís, spel jór nejn...* A že nás hned vezme do kurzu angličtiny a první tři lekce že budou zdarma. Rozdala nám také hned i učebnice pro začátečníky a učila nás pochodové písní, jejíž melodií si dosud dobře pamatuju a která nám pak jeden čas sloužila i jako znělka, píschaná pod okny kamarádů. Dalíka Matyse a později i Zdeňka Jiráně, a sice „*March, children, steadily, march along...*“ Dirigovala při tom do taktu jako sbormistryně a my, jen co jsme pochytili pochodovou melodii, naštěstí jednoduchou, jsme museli sborově zpívat.

Pamatuju také, že manžel paní profesorky, který se vedle profesorky osobnosti jakoby ztrácel a my jako

malí chlapci jsme v době okolo konce války neměli o jeho existenci vůbec tušení, míval ještě kolem roku

1950 v Budějovicích obchůdek o jedné místnosti, obchodoval s cizojazyčnými slovníky, na samém kraji Jírovcovy ulice blíže k příčné jdoucí ulici Na sadech. Obchůdek mu ovšem komunisté později zakázali. A jak jsme všichni až dosud díky protektorátnímu „tréninku“ uměli už celkem obstojně německy, tak jsme to rázem, doslova přes noc, zapomněli, v rámci následné, celkem však pochopitelné antiněmecké vlny. A bylo to škoda. Leckdo se pak později v dospělejším již věku musel to, co už jednou uměl, znovu učit, i když mohl aspoň navazovat na polozapomenuté základy. Takže – „*March, children, steadily...*“

Paní profesorka Hovorková byla zřejmě pozoruhodná osobnost. Připojte o ní několik slov...

Paní profesorka Hovorková byla vsuktu zajímavá, ba řekl bych, že jedinečná osobnost. Dáma kultivovaná, noblesní každým coulem a zároveň přítom značně výstřední. Dobře pamatuju, že chodila v nezcela vždy uzavřeném županu, sahajícím až na zem, vysoká, štíhlá a zároveň i robustní paní, mně tehdy připadala jako velice již stará a přitom byla třeba padesátnicí. Dlouhá šíje, pěkný římský profil, mohutný až monumentální drdol tmavých prošedivělých vlasů, přitom vždy více či méně rozdrbaný, dlouhé bílé ruce ušlechtilých tvarů, pokud pamatuju, dlouhé prsty, ale i dlouhé zažloutlé nehty. Také vzpomínám, že se mi zdálo, že měla příliš velké poprsí, podivná to registrace od desetiletého teprve kluka – a že si to vůbec pamatuje. Paní profesorka i s manželem, synem a dcerou přesídlila do Budějovic po záboru pohraničí v roce 1938 z Českého Krumlova, kde vyučovala. Prý museli strpět, jako aktivně se projevující Češi, od krumlovských Němců v době záboru pohraničí četné urážky a ponižování. Paní profesorka, pokud mohu ještě po letech posoudit, byla jistě také zdatná polyglotka. Pamatuju, že učila němčinu, francouzštinu a pak také angličtinu a pokud vzpomínám, tak doučovala ve škole pokulhávající žáky češtinu. Prý znala také italsky. Zkrátka, profesorka Hovorková učila snad všem jazykům, už když žila v Českém Krumlově. Kromě toho také vyučovala hře na klavír. Měla tudíž řadu žáků, takže dveře se u ní netrhly. Boty se nechávaly za dveřmi v předšíní, každý si musel about přezůvky nebo pantofle přinesené z domova, jako u doktora. Před koncem mé lekce už pokaždé kdosi zvonil a nato dorazila nějaká již veliká hubená slečna, která šla na hodinu klavíru. Předemnou zase odcházela malá holčička, která se učila francouzštinu. Někdy paní profesorka řešila situaci tak, že zatímco v salonu vyučovala na klavír, v pří-

jímácím pokoji seděl současně jiný žák nad úlohou z němčiny, přičemž paní profesorka elegantně a důstojně, až vznešeně, přecházela čas od času od jednoho k druhému, z jednoho pokoje do druhého. To aby ušetřila čas. Pravda, bylo to ekonomické, ale...

Dcera paní profesorky, krásná slečna, které snad nebylo ještě ani dvacet, byla prý vynikající klavírní virtuoskou, a pořádala již samostatné koncerty. Celkové prostředí u paní profesorky bylo tudíž velice kultivované, ale zároveň i nehledané a vsutku neznobské. Všude mírný nepořádek, spousty not se povalovaly na klavírním křídle a hromady knih, zápisníky a papíry na stolech. A na psacím stole měla paní profesorka pozoruhodný starožitný kalamář, který jsem velmi obdivoval. Psalo se samozřejmě namáčecím perem, ale napsané se neosušovalo před složením listu pijákem, jak byl našinec ze školy zvyklý, ale zasypalo se z ozdobného porculánového posýpátka zvláštním bílým jemným posýpacím práškem. Vskutku nóbl. Když paní profesorka sama hrála na klavíru některou sonátu, zajímavě přitom zvracela hlavu dozadu, mně se to ale tehdy nelíbilo. Někdy během výuky profesorka popocházela místností a zatímco jsem psal úlohu, prozpěvovala si, někdy dosti hlasitě, různé árie. Jindy si zase četla třeba francouzské básníky a nechtěla být svými žáky rušena a nebo překládala jakousi italskou esej a potřebovala pro ten čas mít od žáků pokoj. Pokud byla v kuchyni a vařila, a to bylo velice často, žádka nechala na popas sobě samému. A ten si pak prohlížel pokoj, někdy dokonce i celý byt a do leččeho zvědavě nahlížel. Byt byl velký, vsutku jak se říká „panský“, štukové stropy a velká kachlová kamna v „hlavním pokoji“, kamna sahající až ke stropu, která když se prý roztopila, tak hrála až dva dny a paní profesorka u nich často v zimě postávala, opřena o ně zády

a ohřívala si ruce. Byt byl v některém z vyšších patér, nepamatuju si již v kterém, několikapodlažního domu s bohatě štukově zdobenou novorenesanční fasádou, značně již omšelou, a stál na břehu Mlýnské stoky na okraji starého města, na místě bývalých dnes již zbořených hradeb. Ze schodiště byl výhled do starobylé úzké Hradební ulice, zatímco fasáda na straně Mlýnské stoky měla okna s výhledem do městského parku, který se prostíral za Mlýnskou stokou, vlastně historickým mlýnským náhonem, obtékajícím částečně město, původně i s posláním fortifikačním.

Nepsal jste o té paní profesorce v jednom z textů své knihy „Hledání uzlu“?

Máte pravdu, je tam o ní psáno v té prvotině, která vyšla roku 1967. Asi jsem tehdy viděl paní profesorku poněkud jinak, než jak ji nahlížím dnes, a i když se jedná jen o vzpomínky, ty se nakonec také vyvíjejí. Třebaže nutno uznat, základní záběr je asi již dán oním pohledem dětským, který už zůstane navždy výbavou člověka, nebo, můžu-li to tak říct, pevnou součástí jeho „paměťového fondu“. Obraz z minulosti je už asi jednou provždy víceméně pevně stanoven, je narýsován. Ale měl bych si ten textík o paní profesorce, napsaný někdy v šedesátých letech, asi znovu po sobě přečíst: mohlo by být zajímavé, jak jsem ji viděl a jak ji vidím či pamatuju dnes po dalších desetiletích. Nevím, proč, ale ten dům a ten byt paní profesorky na mne již v dětství působily zvláštním kouzlem, čímsi záhadným a tajemným. Asi jako Faustův dům v Jiráskových Starých pověstech českých. A já si připadal jako ten student, pronikající postupně z jedné místnosti do druhé, jako ve strašidelném paláci. Však také každá místnost byla trochu jiná, většinou sešefešlá, zdi pokryty tmavými ještě secesními tapetami, jak dnes alespoň odhaduju, na oknech potom těžké záclony nikoliv často asi prané a větrané, na vysokých dveřích, vlastně portálech, látkové portiéry tmavorudé nebo tmavozeleňené, zřejmě také ne často vyprašované. Když už paní profesorka během výuky opustila byt kvůli různým zástojům po městě, podnikal jsem pokaždé průzkumné výpravy po místnostech. Byt se mi jevil pln záhad a nápozdí, ale i podivných vůní a zápachů. A všude nepořádek a celkem neuklizené. Sofa i křesla přetížena hromadami knih a v tom navíc peřiny...

Jana Hunterová, 2008.

Poněkud strašidelně na mne působily také sádrové odlitky ve „velkém pokoji“ – nad klavírem to byla maska zamračeného Beethovena, nad prádelníkem zase posmrtná maska prý „mrtvé ze Seiny“, jakési utopené neznámé ženy vytažené z řeky. Zkrátka, ten byt byl dobrodružství. Jistou závadou zato byl plíživý a nenápadný, onen jakoby starožitný pach, prostupující všude a vším, třebaže v „hlavním“, to jest vyučovatelském pokoji, bývala na jaře a v létě otevřena okna, prý aby byl z parku „slyšet zpěv ptactva“, jak opakovala paní profesorka, pokud se ovšem nehrálo na klavír. A už úplnou tragédií byla kuchyně, kam jsem zvědavě také tajně nakukoval, místnost plná špinavého nádobí, občas zřejmě část byla umyta, aby jiné kusy opět zanesly dočasně uvolněný prostor v kuchyňském dřezu, a hlavně – všude převládal zápach ryb. Ryb pečených, smažených a bůhvíjak připravovaných, zvláště však ryb mořských, které byly tehdy relativně dostupné, i cenově, jak by pamětníci těch dob asi potvrdili. Ryby smrděly všude, nejen v kuchyni, odkud se ozýval často sykot smaženého omastku a říchnění pánví, ale i puch připálenin, ale zápach pronikal i do předsíně. A do toho z kuchyně halasný altový zpěv paní profesorky! Ač mám ryby v nejrůznější podobě rád, ten zápach připálených mořských ryb by mi málem ryby celoživotně zprotivil. Takže takto vypadalo faustovské prostředí u profesorky vyučující jazyků a hry na klavír.

Ještě vzpomínám, že nadaná dcera klavíristka náhle zemřela, a paní profesorka se úplně změnila. Chodila ještě rozdrbanější, pusou měla mastnou od ryb, často plakala a trvalo dlouho, než se poněkud vzpamatovala. Slyšel jsem vyprávět, že prý se pomátla po smrti té své nadějně krásné dcery, již nejen milovala, ale jejíž talent obdivovala a s nímž i mateřsky citižádostivě počítala. Já pamatuju, že mi profesorka vykládala, že je se svou dcerou i po její smrti stále ve spojení a že si s ní často vpodvečer rozpráví. Říkala to s podivně zamženým zrakem a jakoby zdáli. Vzpomínám, že i toto mi bylo protivné, připadalo mi to jaksi cizí, nepřirozené a ne normální. A já byl tehdy ještě dítě a v pohledech na svět nebo i zásvět veskrze normální. Či ještě hloupý?

To vše je velice zajímavé, ale stále ještě jsme se nedostali k metodám výuky té originální profesorky, která se natolik vepsala do Vašich vzpomínek...

Vlastně jsem paní profesorce při vši její extravaganci za leccos zavázán. Možná že i celoživotně. Tak například jednou při hodině němčiny, kdy si mne, jak bylo obvyklé, až tak moc nehleděla, jsem profesorku viděl velice soustředěně cosi kreslit namáčecím perem. Opisovala nějaké noty a namáčela pero do vysoké starožitné vypadající černé lahvičky. Protože mne vždy zajímalo kreslení, a to i když někdo jiný něco kreslil, přiblížil jsem se ostýchavě k paní profesorce, která mi hned vykládala, že kreslí tuší a jestli vím, co je tuš, a že mě to kreslení také

naučí. Místo němčiny pak byla hodina kreslení tuší, kreslení na čtvrtce papíru, ale také na pauzáku. A školení, jak se po použití tuše musí pero namočit do vody a otřít připraveným hadříčkem, nejlépe kusem plátna. A jak je pěkné kreslit a malovat tuší perem i štětcem tak jako staří Číňané. Moc se mi to psaní a kreslení tuší zalíbilo, jak už jsem Vám v souvislosti s mými kreslířskými a malířskými zájmy říkal, a od té doby jsem si kreslil tuší, která se po uschnutí i pěkně koloruje vodovkami. Takovouto technikou jsem si několik let ilustroval i svůj vám již povědomý dětský román Kambo-dži. Jiným darem paní, který pamatuju, byl starý již francouzský slovník, který mi věnovala, LAROUSSE ILLUSTRÉ s množstvím obrázků, kresebných ilustrací, ale i autotypií a mapiček. Ilustrace se týkaly také francouzského umění a důkladně zvláště malby historické až po zhruba rok 1900. Bylo to starší vydání tohoto proslulého příručního slovníku a chyběly desky knižního bloku. Škoda, že jsa ještě malý a opravdu hloupý, psal se totiž snad ještě rok 1942, jsem si ze slovníku zanedlouho vystříhoval – obrázky černochů i tureckých bašibozuků čili nepravdělných oddílů páchajících na povstalých balkánských Slovanech velká zvěrstva nebo jsem si vystříhával barevné mapy, třeba opět Afriky. Ta odporná dětská ještě pitomost!

Ovšem netradiční formy výuky paní profesorky rozhodně stojí za zmínku. Po příchodu a uvítání, jež se odehrálo německy, dostal žák „úkol“, třeba přeložit německý text nebo napsat odpovědi na připravené otázky a poté poněkud výstřední paní profesorka bohorovně zmizela, někdy na dobu celé lekce, třeba si odešla do města nakupovat nebo vařila oběd v kuchyni, páchnoucí těmi rybami, a pouze občas do místnosti nahlédla, aniž by kontrolovala pokrok ve výuce. Svoboda výuky tu byla veliká, což jsem ovšem velice uvítal. Mohl jsem si kreslit, šmejdít po pokoji, brnkat na piano, dělat cokoliv jiného, jen ne studovat němčinu. Ke konci lekce pak paní profesorka opět přišla a vždy pochválila, i když nebylo žádného viditelného důvodu k pochvalě. Byla to přímo božská výuka. Čas od času posílala paní profesorka po mně mamince lístky psané krásným vypsáním a rozmáchlým inteligentním rukopisem, písmo bylo ovšem mírně rozmazané, to tím vysoušecím práškem, a v dopisech mne paní chválila za mou píli, nazývala mne „Miloušek“ a v závěru vždy maminku požádala o zálohu na honorář, že tentokrát jí to nějak finančně opět nevyšlo. Paní profesorka byla bohém. A elegantně, jaksi stála nad „běžnými“ věcmi. A byla vždy laskava. Když postřehla, že rád kreslím a školní sešity si sám ilustruju, jeden takový sešit nazvala francouzsky „joli cahier“, přišla s nápadem, rovněž značně trhlým, mně však maximálně vyhovujícím, ba přímo bezvadným, že se budeme učit napříště německy hrou, a sice kreslením. Výuka jazyka kreslením! Ten nápad ji samu uchvátil a hned jsme také začali. Měl jsem se učit nebo si opakovat slovíčka tím, že místo

Jana Hunterová, 2008.

českého významu nakreslím příslušný objekt, šlo-li o substantivum, nebo znázorním příslušnou činnost, jednalo-li se o sloveso atakdále. Problematické to bylo v případech různých abstrakt, ale také adverbii a tak podobně. Ale vždy jsem to nějak zvládl, dokonce prý velice vtipně, a paní profesorka nešetřila chválou. Snad že to šlo dosti pomalu, nijak jsem totiž, a to záměrně, nechválal, a tak hodiny pěkně mijely a sešit se zvolna plnil. Dovoloval jsem si ovšem víc a víc, věci jsem odbýval, a paní profesorka sice stále ještě chválila, ale cítil jsem, že někdy i nerada.

Docházelo při výuce paní profesorky někdy k problémům nebo konfliktům?

Nejsem si jist, zda to mohu označit za konflikt, byl jsem tehdy ještě malý chlapec, ale paní profesorku jsem jednou opravdu asi rozzlobil. Stalo se to takto: U názvů zvířat, to když jsem měl v rámci „výuky němčiny kreslením“ jako další téma probírat jména zvířat domácích i divokých, jsem si všiml, že jména některých cizokrajných druhů jsou obdobná nebo shodná v češtině i v němčině, jako třeba tygr, byt psáno *Tiger*, a dále ku příkladu leopard, gepard, dromedár, krokodíl a ibis, muflon a kondor, zebra a marabu, šnek a chameleon... atakdále. Odkud jsem ty druhy zvířat znal? Z otcových knih Brehmův „Život zvířat“. A jednou, nevím, co mne to napadlo, asi raná dětská ještě škodolibost nebo už i recese, ačkoliv jsem měl excentrickou paní profesorku rád a vážil jsem si jí a záleželo mi na jejich pochvalách a tušil jsem, že jí to možná naštve, přesto u příslušných vyobrazení jsem po těch tygrech a zebrách také objevil možnost novotvarů, pokud pamatuju, jako třeba der plameňák, der medvěd, die slepice, der hlemýžď, die škeble, das kuře, die mušle. Der pes nebo der lev? To ale paní profesorku skutečně rozhořčilo, ba rozkatilo. Prudce odstrčila beze slova sešit a uraženě odplula do své kuchyně. Vůbec se mnou už toho dne nepromluvila. Mně to přišlo moc líto, ale již při příští lekci se paní profesorka chovala, jako kdyby se vůbec nic nestalo, jen s výukou němčiny kreslením už byl, a to bez jediného slova nějaké výčitky ze strany profesorky, definitivní konec. Takže nadále zase po-

kračovalo jen nudné čtení, překládání a psaní, ovšem bez kontroly vyučujícího a k tomu pokračovaly velice zdvořilé listky, posílané po mně mamince s žádostí o další mimořádné palmare, jaksi navíc. Doba že prý je velice krušná a těžká. A já jsem byl zato nadmíru spokojen, ba šťasten. Podle nevyřčené dohody s paní profesorkou jsem o jejich pedagogických postupech doma samozřejmě ani nemukl. Tajně a mlčenlivě spiknutí. A tak to šlo dokonce nějaký ten rok. Přesto mne ale paní profesorka leccos naučila, dokonce i v té němčině, jako i některé své spolužáky, kteří k ní rovněž chodili na kondice a na opakovačky. Hlavně však na paní profesorku občas vzpomínám jako na rázovitou a kultivovanou dámu a cítím se jí velice zavázán. Snad za to pojetí nezávislosti a svobody, tolerance a blahosklonné bohorovnosti a vzdělané kultivovanosti. Byl jsem tehdy ještě dítě, ale mnohé jsem již svým způsobem také vnímal. Možná, že byla paní profesorka zajímavá i jako žena, jako vzdělaná a kulturní, a dokonce snad i krásná dáma. Po květnu 1945 jsme někteří chodili k ní ještě na angličtinu, ale pak se nám ztratila z dohledu. Občas si přesto vzpomenu na podivuhodný byt doktora Fausta, vlastně paní profesorky Faustové, viděný ovšem stále ještě dětskýma očima. Stále ještě v duchu vidím charakteristický postoj paní profesorky, oděné ve starém županu, jak stojí u vysokých kachlových roztopených kamen, o něž je zády opřena, břicho mírně vystrčeno a ruce za zády. Ohřívá se a zasněně hledí kamsi do dálek a je zřejmé, že vůbec nesleduje to, co žáček koktavě předčítá. Ona si právě pluje svobodně ve svých vlastních říších.

Ukázka z rukopisu chystané knihy „INTERVIEW“ (Rozhovory Radima Kopáče s Bohumilem Nuskou 2008–2009).

BOHUMIL NUSKA, historik umění, estetik, spisovatel, Profesor. Autor řady studií v českých i zahraničních odborných časopisech a sbornících, v poslední době zvláště z oblasti symboloniky. Knižně vydal soubor experimentálních próz *Hledání uzlu* (1967), rozsáhlou studii *Švihova aféra a Kafkův Proces* (1969), *Kafkův Proces a Švihova aféra* (2000), román *Padraikův zánik* (1997), výběr textů a samokreseb *Okamžiky* (1998). U příležitosti jeho sedmdesátin (listopad 2002) vznikl sborník, jenž obsahuje jeho kompletní bibliografii. V nakladatelství Cherm, Praha vydal v roce 2002 knihu *Tanec Smrti* a v roce 2004 v libereckém Nakladatelství Bor knihu *Ptačí údolí aneb Idylka. O Paní Vševládné* vydal Petrov, Brno v roce 2005. V roce 2007 mu vyšly dvě knihy. V nakladatelství Triáda, Praha: *Podzimy a jara*, v Nakladatelství Bor, Liberec: *Obrazy neradostné*. Ve stejném nakladatelství vyšla v roce 2008 filosofická pohádka pro dospělé s názvem *Kosmická událost*. V první polovině roku 2010 má vyjít v nakladatelství FRA kniha krátkých próz, nazvaná *Malé příběhy*, a v nakladatelství Bor kniha *Rozhovory*. Pro nakladatelství Pražská scéna je připravována studie *Rytmus, tvorba, divadlo*.

Bohumil Nuska se zabývá symbolonikou, interdisciplinárním oborem studujícím reflexe rytmu a z rytmu odvozených kvalit v lidské kreativité. Je členem Obce spisovatelů a Kruhu autorů Liberecka.

Milan Hrabal
Cestou bolesti a víry
 Čtrnáct zastavení

I
 VYDÁN SMRTI

*„Já nejsem vinen krví toho člověka
 je to vaše věc“ Pilát Pontský
 podle sv. Matouše, 27, 24*

A tehdy
 převlékán ze svého lidství
 do nachu
 a koruny z trní
 stal se králem utrpení

*Ne my jsme se neposmívali
 naše sliny neposkvrnily
 královský šat
 náš bič nedopadl na jeho tělo
 nebyla to naše hůl
 která duněla o jeho lebku
 říkáme dnes*

Stromy ve větru kývají –
 Ano? Ne?
 Barabáš v nás se krčí
 s Jidášem drží se za ruku

Je to NAŠE věc
 nebýt budoucím Pilátům
 tupým davem

Ježíš zatím stojí
 před ním setnina v zbroji –
 pohlédněte na ty tváře
 není-li některá z nich naše
 tak jako je naší bolest v očích
 vyvoleného na smrt

II
 KŘÍŽ NA BEDRECH ČLOVĚKA

Po bičování a korunování trním
 Ježíš bere na ramena kříž.

Já jsem ten vyvolený
 já jsem to prokletí
 jež léta vzdorovalo větru
 a pilo deště z božích nebes

Když do mne ťali poprvé
 prosil jsem chladné ostří
 slzy jsem posílal
 surovým rukám místo slov
 bránil se
 mlčky marně
 jak už je údělem
 stromů v rukou člověka

Spílal jsem sudičkám
 že nepřikly mé smrti
 osud kolébky
 Už nespílám –
 teď jiné ruce berou
 mé zmrzačené tělo
 a pokládají na své

Tak jdeme spolu
 člověk a já
 vstříc hřebům budoucnosti
 Já – symbol utrpení
 on – poutník na věčnost

Já jsem ten vyvolený
 jehož se dotýkají ruce
 plné naděje
 zoufalé ale pevné

Já jsem ten
 který svou vinu
 odmítá
 Slyšíte?
 Jsem jenom strom
 co umřel pro slávu Boží!

III
 EJDLE, ČLOVĚK

Ježíš poprvé klesá pod tíhou kříže

Ty kdo jsi mě zapřel
 budeš vyvolán jménem
 jako já
 s nemnohými zůstaneš v paměti
 Až postaví kapličku
 v místě kde jsem klesl tělem
 odevzdám svou i tvou slabost
 věkům

Dupot vojenských bot
 ovládne tvůj smích
 memento pro malověrné
 Ale zlo nezvítězí
 Je-li mrtvé dřevo schopno lítosti
 jak by ne člověk

Zpíval bych
 volal bych:
 Ještě jsem živ!
 Slunce cejchuje nebe stejně
 jako mé uprášené nohy
 Ještě jsem obdarován
 i když hodina pozemské smrti
 nadešla

Vzpomeňte na můj první křik
 na hvězdu jež slétla
 ho utišit
 jako sníh tiší
 kroky neúprosného času
 Vzpomeňte a nebojte
 vstanu a půjdu dál
 navzdory touze letět
 nad vodami
 jež barví se krví
 kterou se chystáte malovat obraz
 mého utrpení

Počkejte prosím
 už jdu
 Dokud dýchám
 ještě jsem člověk
 s nadějí

IV SETKÁNÍ

Ježíš potkává Marii

*Venkovský kostelík s červenou střechou
 kdesi v dalekých Čechách*

Tam táta řekl:

*Nezapomeň na můj hrob
 A myslel úpěnlivě na včasnou smrt*

Na co myslela Marie
 mezi ženami šťastnými
 že to není jejich syn

Na porodní bolesti?
 Na první přiložení k prsu?
 Na mléko když tence opouštělo její tělo?
 Na kolébku na loučení na bezmoc
 milující matky
 když syn opouští dům?

Už nikdy nedotknout se
 nikdy nepolíbit
 neusnout rozkoší
 že život darovala právě ona

A syn?
 Možná by rád zpátky
 Do lůna kde bylo všechno snadné
 a radostné
 Co zahlédl když zvedl zrak
 a na chvíli spočinul
 v pohledu jenž konejšil?
 Když matka šeptala:
 Vid' že jsi neviděl můj smutek
 že bůh mi tě zase bere?
 Kdybych věděla jak skončíš
 nemilovala bych ho
 Ale teď – co teď'
 když jsi
 a brzy nebudeš?

Na cestu mohu ti dát
 už jen dech a
 víru

V ČLOVĚK Z KYRÉNY

Vojáci nařizují
 Šimonovi Kyrenejskému
 aby Ježíšovi pomohl nést kříž

Golgota je blízko
 A přece musím prosit o pomoc
 když čelo rosí hořký pot
 a na žízeň pít mám s vínem
 jejich žluč

Proč se ho ptát na jméno
 když moje paměť brzy vyhasne?
 Nechtěl a přece nese se mnou břímě
 a mezi zuby drtí: Jsem Šimon
 Co když ho vezmou místo mě?
 Čím je vinen
 že by měl sdílet
 to co já?
 Vždyť šel jen kolem
 netušil že vchází do dějin
 pokud ovšem na mne někdo kdy vzpomene

On jistě
 co bude živ
 mnozí diváci
 než jejich smrt je se mnou sblíží
 než pochopí
 že měli naslouchat
 mně a ne prásání biče
 Neboť vyhnout se cizímu osudu
 neznamená ujít svému

Šimone děkuji
 Dál musím sám

VI**KDO JE TA DÍVKA**

Veronika otírá Ježíšovi krev
a pot rouškou
na níž zůstává otištěn jeho obličej

Kdo je ta dívka?
Co může chtít?
Je pozdě na soucit drahá
Nemohl bych tě milovat
jinak než ostatní lidi
jsi příliš křehká
a mě není souzeno
stárnout se svými dětmi
těšit se na vnoučata
když dech mi krátí
cesta na Golgotu

Dívka ho neslyší
a snímá roušku
Proud rozpuštěných vlasů
rozlévá se v temných proudech
jako noc panny
bez hříchu
Je útěšlivý dotek plátna
a hebkých dlaní
když krev a pot opouští
Ježíšovu tvář
a vpíjí se do vláken
Je mu jak by už teď
snímala posmrtnou masku
jako by malovala jeho obraz
a místo rtů
mu nastavila paměť

Řekl bych:
Do smrti na tebe budu myslet
ale znělo by to spíš:
Brzy zapomenou

pokud není
co Bůh sliboval
Ty pochybuješ Ježíši!?
ptala by se

Ne Ne!
Jen pohled do tvých očí
na chvíli oslnil cestu
přede mnou

VII**TAK TĚŽKÝ KRÍŽ**

Ježíš podruhé klesá
pod tíhou kříže

Když večerel jsem s druhy
tužil jsem že nadcházejí těžké chvíle
že chléb a víno
se promění na tělo a krev
už naposled
tohle je ale příliš můj Bože!
Když jsem se modlil
v tichu Getsemane
když políbil mě Jidáš
a vojáci pozvedli na mne zbraně
věděl jsem že proroctví se naplňuje
teď ale zdá se mi
že neunesu dál už svoje břímě
můj Bože
Proč klesám do prachu
když cesta vede dál?
Mám snad ještě naposledy ochutnat
dar země?
Cožpak už víc tady pro mne nemáš
Otče?

Ach odpusť
že se ptám jako bych nevěděl
Ale ty také víš
že stále ještě jsem
člověkem
tak nemlč už a porad'
jak uchopit mám kříž
aby mne nerozdrtil dřív
než dojdu
na konec

VIII**PLÁČ**

*„...děje-li se to se zeleným stromem,
co se stane se suchým?“*
sv. Lukáš 23, 31

Marie se mýlila
když myslela že ostatním matkám
je lhostejná smrt jejího syna
Jeruzalémské ženy oplakávaly osud
nevinného
protože netušily že to není konec
ale začátek

Tak tedy ven z roucha
a vzhůru! Ach proč jen cesta
do nebes musí vést právě Kalvárii?
Což nejsou jiné?

Modlí se ale klid mu nedopřejí
S pokřikem pozdvihují dřevo
Strom znovu stojí
zohavený ale pevný
Jako kdysi
Obdivuje jejich sílu
obratnost s níž svaly rozehrají
Škoda že nelze s nimi smlouvat
O čem?

Už nelze vrátit zpět
co se stalo
a z lebky hory je jen cesta vzhůru
Slyší cinkot
Nejsou to zvonky nebeské
To hřeby prou se spolu
kdo z nich bude první
Vinen?
Jak by mohl být obviňován kov?
A z čeho?

Z Boží vůle?

XI PŘIBÍJENÍ NA KŘÍŽ

Ježíše ukřižovali a nad jeho hlavu
dali nápis o jeho provinění:
„To je Ježíš, král Židů.“

Jeden hřeb za druhým
pronikal do masa a kostí
strom-kříž se chvěl pod úder
jak by byl přibíjen ne Ježíš k němu
ale on k Ježíšovi
Tělo se otevíralo ranám
Obzory se zavíraly
semkly se hory se zemí
vydechla moře
a vítr utichl
Slunce se zachvělo
a s ním nebe hluboké
jak nikdy předtím

Syn Boží a matky pozemské
to zpozoroval v mlhách
jež mu do očí vstoupily
s obrazem rodičů
s obrazem věrných
kteří nebyli tu s ním
a nikdo kdo by podal vodu
se slovem útěchy
pro toho jenž odchází
Kdo prošel kolem
jen hanu a úsměšky vmetal mu do tváře:
*Jiné zachránil
sám sebe nedokáže*

*Jsi-li král izraelský
sestup z kříže
Jsi-li syn boží
sestup z kříže
Sestup a uvěříme*

A zasedli k obědu
s nezřízenou chutí

V tom čase slunce zavřelo oči
A soumrak padl na celou zemi

XII SMRT ČLOVĚKA

Eli, Eli, lema sabachthani?
sv. Matouš 27, 46

V poledne padla tma na celou zemi
a Ježíš hlasem
jakým ztraceni voláme na otce
volal Boha:
Proč jsi mne opustil?

Ptal se
a nikdo neslyšel odpověď
nikdo z těch co stáli kolem –
ani ten který podal houbu s octem
ani ti kteří mu v tom zabránili
ani Marie z Magdaly
ani matka Jakubova a Josefova
ani matka synů Zebedeových
ani potulný pes

Nebe mlčelo
a tma proučila kolem
a zmrzačený kmen stromu se chvěl:
z ran mu tekla lidská krev
a hvězdy na nebi plakaly
a ženy na zemi plakaly
na hoře Golgotě
na Kalvárii
na lebce netvora

*On volal Eliáše!
Uvidíme zda ho zachrání!
Tak volali a rouhali se
Ale Ježíš stál jako by kříže nebylo
a křičel znovu naposledy
bez ozvěny
Smrt podala mu ruku
Chrám se rozpůlil vedví
Země se otřásla a otevřela hroby
Vzkříšení svatí vstoupili do města
navštívit věrné*

Stráž pod kříži poklekla
a po slovech „Byl to Boží syn“
se tma rozestoupila

XIII SNÍMÁNÍ Z KŘÍŽE

Mnozí si přáli nebýt:
i Jidáš
se svým polibkem zrady
i Pilát
Já nejsem vinen krví toho člověka
i setník, který velel stráž
Byl to opravdu Boží syn
i hřeby vytažené z ran
*Jak mohl by být obviňován kov?
A z čeho? Z Boží vůle?*
i dřevo posvěcené Ježíšovou krví
*Já jsem ten vyvolený
jehož se dotýkaly ruce
Já jsem ten
který cítil lidskou krev
Strom jenž umřel pro slávu boží
Pamatujte si mne
a nezapomenete ani Ježíše
s nímž umřel jsem dnes podruhé*

Jenže nebýt je snadné
přestože truchlivé
Přes nebytí nevede žádná cesta
natož k nebi
Nebýt znamená nesmět věřit

Děkujeme tedy hřebům
kříži i setníkovi
že pro nás vykonali Boží vůli

neboť taková byla:
aby byli tehdy a tam

A my tady a teď

XIV UKLÁDÁNÍ DO HROBU

Josef Arimatský poklekl před Pilátem

1.
Alespoň o tělo prosím
když duše odešla
S něhou téměř mateřskou
pak Ježíše zavinul do plátna
a rozdělil se s ním o svůj hrob
Když kámen ukryl tělo
ženy poklekly
večer sevřel kraj do ticha
a noc padla jak smuteční roucho

Ráno se otevřelo k novému životu:
odvalen kámen
bolest
pochyby
Obzory se rozestoupily
moře se nadechla
a slunce vystoupilo výš
nad prázdný hrob

Jen lidé nechápali
kde je tělo
a o duši sotva tušili
Mnozí věřili
mnozí – byť v jeho přízni
odmítali jen pomyslet
že Bůh přijal zločince
do svého království

2.
V tom čase bez křídel a kotev
se dva z apoštolů vydali do vsi Emaus
a potkávali pocestné

Jeden z nich pravil:
Teprve při lámání chleba poznáte
co patří životu co smrti
a kam se hrob propadá
je-li zapomněním

Ve Varnsdorfu, 13. března 2010

MILAN HRABAL, narozen 10. 1. 1954 ve Varnsdorfu. Od roku 1984 vede poetické studio Doteky. Působí v redakčních radách časopisu *Psí víno* a bulletinu Obce spisovatelů Dokořán. Uspořádal tři desítky sborníků a publikací (např. o lužickosrbské výtvarnici Hance Krawceec, 1996, 2001). Od roku 1991 spolupracuje s Lužickými Srby – překládá jejich poezii (knižně mj. *Jazyk, jímž porozumíš větru*, 2007), publikuje články o Lužici, pořádá besedy, organizuje českou část svátku lužickosrbské poezie atd. Vydal deset sbírek poezie, sbírku krátkých próz a knížku pro děti.

VLADIMÍR KOMÁREK, narozen 10. 8. 1927 v Hořensku u Semil, zemřel 24. 8. 2002. Malíř, grafik, ilustrátor. Po absolvování Odborné sklářské školy v Železném Brodě (1945–46) studoval v Praze na AVU (1946–48) a VŠUP (1948–53). Bývá zařazován mezi tzv. básníky naivní imaginace. Jeho tvorba je soustředěná a neprošla výraznými změnami. Obrazy a grafiky jsou intimní až snové, motivy oproštěné, takže působí jako symbol. Námět křížové cesty zpracoval několikrát, reprodukované grafiky jsou z knihy Svatoslava Gosmana *Následování Krista* (1992).

Štěpán Kučera
Sic et non
 Úryvek

Konsilium zasedlo kolem velké-
 ho stolu v hlavní síni Týnské školy.
 V čele biskup, vedle něj Mariin otec
 a další bohatí měšťané. Na opačné straně stolu seděl
 Matěj a otíral si do nohavic zpoceně dlaně. Věděl, že
 místo učitele musí získat, jinak mu nezbude než vrá-
 tit se zpátky do Hodkova, odprosít otce a místo prá-
 ce na Platónském kodexu začít lovit kance.

„Jaké máte vzdělání?“ začal Mariin otec.

„Studoval jsem v Boloni,“ odpověděl Matěj a dou-
 fal, že se ho nezeptají na dosažený titul. Mariin otec
 ožil.

„A znáte Mistra Umberta z Alessandrie?“

„Učil mě rétorice,“ přikývl Matěj. „Je to moudrý
 muž.“

Mariin otec spokojeně přikývnul. „Když jsem byl
 naposledy v Boloni, setkal jsem se s ním. Mám z něj
 stejný pocit.“

Biskup si nervózně odkašlal.

„Pijete?“ zeptal se.

Matěj zavrtěl hlavou.

„Co ženské?!“

Matěj zavrtěl hlavou.

„Co soudíte o dnešní mládeži?“

Mariin otec se na Matěje omluvně usmál.

Matěj stál v podloubí před Týnskou školou a ner-
 vózně žmoulal stéblo trávy, když z budovy konečně
 vyšel biskup s měšťany.

„Rozhodli jsme se zkusit to s vámi,“ oznámil mu
 biskup. „Bůh žehnej vaší práci.“ Pak odešel a měš-
 ťané Matějovi třáslí rukou.

„Mistře, omlouvám se za to ponižující konsilium,
 Praze pořád ještě chybí úroveň,“ řekl Mariin otec.
 „Třeba se nám společně podaří vnést sem trochu
 vznešenosti ducha. Zatím jsou tu všichni zahrabaní
 jako krtci, zalezlí v těch svých křivých uličkách, a bo-
 jí se světla. S Boloňou se to nedá srovnat. Ta je plná
 slunce a vánku od moře, vidíte?“

„Já moře nikdy neviděl,“ přiznal Matěj.

„Já vím, a ani ženu nebo pohár vína,“ zasmál se
 Mariin otec.

„O ženách jsem si zatím jenom četl,“ i Matěj se tro-
 chu uvolnil. Zadeklamoval: „Bud' požehnán tvůj
 zdroj, raduj se z ženy svého mládí, z milované laně,
 z líbezných srny; její prsy ať tě vždycky opojují, ko-
 chej se jejím milováním ustavičně...“

„To je nějaká pijácká píseň?“

„Písmo svaté. Kniha přísloví.“

Mariin otec se zachechtal a přátelsky Matěje po-
 plácal po rameni. „Budete dobrý učitel. Vy máte na
 víc než na Týnskou školu, jednou budete učit na praž-
 ské univerzitě!“

„Nejdřív mi ji musíte postavit,“ usmál se Matěj.

„To bych moc rád. Zkouším tlačit
 na krále, ale on slyší jenom na řinče-
 ní mečů! Kdybych tak za ním přišel,

že chci na náměstí postavit rytířské kolbiště, to by
 byla jiná!“

„Jako můj otec,“ řekl Matěj.

Měšťan pokýval hlavou. „Mimochodem, přijďte
 k nám někdy na večeři. Měl bych pro vás ještě jeden
 návrh.“

Matěj v Praze trávil volný čas tak, jak byl zvyklý
 dosud. Sám.

Jako kluk si nesměl hrát s ostatními dětmi, takže
 se nikdy nenaučil bavit s vrstevníky, a ani v Boloni
 se nic nezměnilo. Matěj tenkrát trávil nejvíc času
 v univerzitní knihovně, vzdělával se v logice, fyzice,
 metafyzice, matematice, astronomii, etice a politice,
 četl spisy scholastiků... Ale skutečným průvodcem
 po světě myšlenek se Matějovi stal cizinec: „věro-
 zvěst“ Konstantin.

Začalo to v krčmě, kam Matěj občas zašel, když
 mu jeho samota přišla příliš tíživá. Mezi lidmi si pak
 obvykle připadal ještě osamělejší, takže se potom zas
 na nějakou dobu rád vrátil ke svým knihám.

„Co tu tak sedíš v rohu a ani si s náma nezapíváš?“
 šťouchl do něj jeden ze studentů. „Připij si se mnou!“

„Zpívat neumím a víno mi nechutná.“

„Říká se o tobě, že seš trhlej... A co ženský, ty ti
 chutnají? Rozhlídni se kolem sebe...“

„Jsme přece klerici, my nemůžeme... tohle.“

Student se rozesmál. „Tomu sám nevěříš! Bisku-
 pové a papeži plní kláštery svými tajnými dětmi...
 co teprv my!“

Student se přidal k hloučku ostatních a zpíval s ni-
 mi nějakou sprostou písničku. Matěj ho zatahal za
 rukáv.

„Prosímtě, můžu se tě ještě na něco zeptat?“

„Rozmyslel sis to, dáš si víno? Nebo kořalku?“

„To ne, já totiž... potřebuju peníze... Z toho, co mi
 dal otec na cestu, mi už skoro nic nezbyvá. Nevíš,
 kde bych si tu mohl něco vydělat?“

„Tak to náhodou vím,“ zahlaholil student v opilec-
 ké pýše. „Zkus to u mnicha Konstantina, potřebuje
 někoho na opisování rukopisů. Platí málo a navíc je
 to vztekloun, já sám jsem u něj vydržel asi měsíc.
 Ale ty si s ním třeba budeš rozumět, jsi cvok stejně
 jako on.“

„Konstantin, to je řecké jméno, ne?“

„Přišel k nám na západ jako kdysi věrozvěsti, že
 prý chce mezi námi šířit vzdělanost a kulturu, aby
 křesťáci přestali drancovat jeho říši. Tady na něj všich-
 ni kašlou, proto je tak protivnej. Zajdi za ním ráno,
 to s ním ještě bývá trochu řeč.“

Po svém příjezdu do Boloně se Konstantin zúčastnil kvodlibetní disputace, kterou univerzitní mistři pořádali dvakrát do roka a umožnili v ní komukoli předložit svoje vlastní téma. Mluvil o tom, jakou škodu si Evropa způsobila, když zapomněla řecký jazyk, a ztratila tak přímou cestu k moudrosti antiky. „Poznávání pravdy je anamnésis, vzpomínání!“ V disputaci zvítězil, ale cestou z baziliky ho ztloukli místní studenti a ukradli mu turban i hedvábný plášť. Po několika podobných zážitcích se uzavřel do sebe a ze svého pronajatého pokoje vycházel jenom k pravidelným výsledkům inkvizice. V tichosti pracoval na velkém díle, které mělo nakonec Latiny přesvědčit o potřebnosti Východořímské říše a její vzdělanosti.

Matěj zaklepal na dveře a za chvíli uslyšel pomalé šouravé kroky. Stařec odemkl a pootevřel dveře.

„Vy jste Konstantin?“

„Kdo jsi a co tu chceš?“ ozval se unavený hlas.

„Matěj z Hodkova, rád bych u vás pracoval jako opisovač rukopisů.“

„Hodkov? Kde to je?“

„V českých zemích.“

„A nejsi náhodou z Moravy?“

„Z věže našeho hrádka jsou vidět moravské kopce.“

„Moravu mám rád. Před pěti sty lety tam šířili víru moji krajané.“

„A moji krajané si jich tam dodnes váží!“

„Hm, hm. Opisovač rukopisů... Jdeš pozdě. Pracovat se začíná za kuropění,“ řekl Konstantin a pustil Matěje dovnitř.

„Promiňte, spletl jsem si cestu. To víte, stověžatá Boloňa...“

„Pche, stověžatá Boloňa! Kdybys přijel do Konstantinopole, nespočítáš všechny věže do konce života!“

Matěj byl rád, že stařec zapomněl na jeho pozdní příchod a pokorně namítl: „Při vši úctě, dobrému křesťanovi stačí věže baziliky Svatého Štěpána...“

„Hezky ti to mluví... Ale kdybys spatřil chrám Boží Moudrosti, sídlo mého patriarchy, oněmíš!“

„Oněmět má člověk před dílem božím, ne před dílem lidských rukou. Svatý Bernard říká, že stromy a kameny člověka poučí lépe než kterýkoli mistr.“

„A navíc čteš, to je dobré. Jenomže jsi pořád v zajetí té vaší latinské jednoduchosti. Kdykoli jste v úzkých, odvoláte se na boží dílo a máte vystaráno.“

„To není pravda. Zrovna čtu Pierra Abélarda... kolik vašich krajanů se mu vyrovná v logice nebo dialektice?!“

„Abélarda samozřejmě znám, byl to moudrý člověk. Však ho za to Latinové pronásledovali tak zuřivě, že chtěl utéct mezi Saracény! Nejvíce po něm šel ten tvůj svatý Bernard.“

Konstantin se odmlčel a upřeně Matěje pozoroval.

„Líbí se mi, kluku. Na rozdíl od těch pacholků, co tu byli předtím, se s tebou dá mluvit o knihách. Přijmu tě do služby, než tě ta boloňská cháska stačí zkažit. Posad' se, vysvětlím ti, co budeš dělat.“

Celá místnost byla pokryta pergameny, takže Matěj zůstal stát. Konstantin tomu nevěnoval pozornost, odšoural se k písařskému pultu a přinesl odtud několik dalších pergamenů.

„To je Platón. Znáš ho?“

„Ovšemže znám. Jeho učení pro nás zachoval svatý Augustin.“

„Takže neznáš,“ zašklebil se Konstantin. Očividně tuhle odpověď neslyšel poprvé. „Když mě můj patriarcha vyslal sem, abych mezi vámi šířil lásku k moudrosti, vybavil mě na cestu opisy Platónových dialogů. Patří k tomu nejlepšímu, co antika odkázala dnešnímu světu, ale vy jste pohrdli tímto bohatstvím, protože toužíte jenom po zlatě. Někdy ti budu vyprávět, jak se vaši rytíři s křížem na prsou chováli, když strhli konstantinopolské hradby. Dokonce i Saraceni jsou proti nim dobří a soucitní lidé!“ Starý mnich začal přecházet po pokoji a něco si přitom mumlal. Když se trochu uklidnil, pokračoval: „Překládám Platóna do latiny. Celé dílo, nejenom ty drobky, které posbíral Augustin! Vznikne z toho velká kniha, Codex Platonicus, a ta se stane mostem mezi Východem a Západem. Konečně pochopíte rozsah antické moudrosti, obohatíte jí vaši věrouku, jako jsme to udělali my, a Evropa bude žít v míru a moudrosti...“ Stařec se vysílil svým proslovem, chtěl se posadit, když si všiml, že není kam.

Zůstal stát a pokračoval věčným tónem: „Ty budeš moje překlady krasopisně přepisovat na čisté pergameny a malovat k nim iniciály. Taky tě začnu učit řecky. Slábne mi zrak a někdo musí jednou v mém díle pokračovat. Ti, co tu pracovali před tebou, neměli trpělivost ani chuť cokoli se učit, šlo jim jenom o peníze, které pak utratili v krčmě s děvkami. Ale ty jsi jiný, poznám to.“

Matěj se už úplně přestal stýkat s ostatními studenty. Nebavilo ho hloupě se usmívat, poslouchat chlapské příhody a sledovat obličejy zkřivené zpěvem pijáckých písní. Jeho nejlepší přátelé byly lojová lampa, nálevka s inkoustem, husí brk a škrabka na pergamen. Ve svém podnájmu, kam si nosil Konstantinovy překlady a později i původní řecké opisy, trávil noc co noc v Platónově světě idejí. Z krčmy zněly písně, z ulice milostné vzdechy souložnic, ale to všechno byla jen jeskyně, z níž nedohlédl dál než k mihotavým stínům. Skutečným životem se mu staly myšlenky. Byly mu lesem, odkud vycházel, cestou, po níž putoval, i mořem, jež ho pokoušelo, ale hlavně nesmrtelným světem, kde se jeho duše rozpomínala na pravdu bez začátku a konce.

Stejně to bylo v Praze. Obrana, Kritón, Charmidés, Lachés, Lysis, Eutyfrón, Menexenos, Hippias, Ión... Za zavřenou okenicí pronajatého pokoje, obklopen psacími potřebami a pergameny, začal znovu od začátku pracovat na Platónském kodexu. Eutydémós, Kratylos, Faidón, Faidros, Symposion, Ústava, Theai-

tétos, Parmenidés... S vnějším světem se nestýkal, když to nebylo nutné. Dopisoval si jenom s Arnoštem z Pardubic, mladíkem, který přijel studovat do Boloně krátce předtím, než ji Matěj opustil. Ve svých listech mu Matěj kladl pořád stejnou otázku – jestli se neobjevily nové zprávy o Řeku Konstantinovi. Pořád stejně byly i Arnoštovy odpovědi. Sofistés, Politikos, Filébos, Timaios, Kritias, Zákony...

Jednou, když zvon Týnského kostela ukončil hodinu rétoriky a žáci vyběhli ven, zůstal v lavici sedět mladík, jehož upřený pohled Matějovi už nějakou dobu ztěžoval soustředění na přednášky.

„Tobě říkají Janek, vid’?“ řekl Matěj, aby něco řekl.

Janek sklopil hlavu a několikrát luskl prsty. Lusknání byl zlovyk, který u něj prozrazoval napětí a strach. „Zaujalo mě vaše povídání o knihách,“ vypravil ze sebe nakonec. „To, že vzdělanci považují knihy za poklad, co se musí chránit, a ne za nástroj, užitečný pro lidi.“

„To jsem řekl v rámci rétorického cvičení,“ lhal Matěj, protože po rozmluvě s Kunou si slíbil, že nebude říkat nahlas, co si myslí, že ví.

„Půjčte mi nějakou knihu,“ nedal se Janek. „Vím, že jich ve svém pokoji máte spoustu. Nejste přece jeden z těch, kdo považují knihy za poklad. Chci se vzdělávat, chci zažít dobrodružství ve světě myšlenek, jak jste o tom mluvil minule na logice.“

„Proč radši nejdeš s kamarády do krčmy, bavit se?“ zkoušel to ještě Matěj.

„Neumím se s nimi bavit,“ vzdychl Janek, „Jsou tak přízemní!“

Matěj se usmál. „Tak pojď se mnou, něco vymyslíme.“

Stoupali po schodech do Matějova pokoje.

„Jak víš, že tam mám spoustu knih?“

„Jednou jsem se k vám vkradl, když jste spal,“ Janek sklopil hlavu a zaluskal prsty.

„Vidím, že mi opravdu nezbyvá nic jiného, než ti vydat knihy dobrovolně, jinak bys mě kvůli nim podřízil ve spánku,“ pokusil se Matěj zažertovat. „Budu ti půjčovat spisy největšího pohanského filozofa, když mi slíbíš, že už do mého pokoje bez pozvání nevkročíš!“

Po několika dalších setkáních začal Janek u svého učitele pracovat jako opisovač rukopisů.

* * *

Matěj se konečně odhodlal přijmout pozvání Mariina otce a přišel do jeho domu na večeři. Dům byl ozdobený římsami a arkýři a mezi těžkopádnými budovami, které v Praze stály od přemyslovských dob, působil jako katedrála.

„Chutnalo vám? Asi jste z Boloně zvyklý na lepší kuchyni, že?“ řekl měšťan po jídle. „Jak dlouho už jsem nejedl mořské ryby...“

„Anebo to zvíře s chapadlami, jak jsi jednou přivezl...“ přidala se Marie.

„Chutnalo, děkuji,“ odpověděl Matěj.

„Ale proč jsem vás vlastně pozval,“ přešel Mariin otec k věcnému tónu. „Nechcete si přivydělat jako domácí učitel?“

„Vy přece učitele nepotřebujete.“

„Ovšemže nepotřebuju,“ opáčil Mariin otec skoro dotčeně. „Nejde o mě, ale o moji dceru.“

Matěj se na Marii poprvé podíval.

„Dceru? Ale já nemám s mladými dívkami žádné zkušenosti..., totiž ani se starými..., chci říct, že...“

Marie vyprskla smíchy.

„Vás přesně jsem hledal,“ i otci zacukaly koutky. „Pobývám často u krále a je potřeba, aby na Marii někdo dohlížel doslova ve dne v noci. Vám se nemusím obávat tenhle úkol světit.“

„Ale já musím chodit do Týnské. Taky píšu jednu knihu a to mi zabírá spoustu času...“

„Jistě. Budete ji učit číst, psát a mluvit latinsky. A zkuste do ní dostat trochu... trochu vznešenosti ducha...“

Marie se zatvářila otráveně.

„Jak jsem se ti vlastně líbila, když jsi mě poprvé uviděl?“ zeptala se Matěje později.

„Byla jsi ještě děčko. Ptal jsem se pak tvého otce, jestli tě smím řezat rákoskou, nebylo s tebou k vydržení.“

„Tss. Já se zas ptala otce, jestli by mi nemohl pořídit nějakého Francouze nebo Španěla. Byl jsi vybledlý jak ty pergameny, co jsi s nimi žil v té díře se zavřenou okenicí!“

„Naštěstí jsem tě brzy vychoval.“

„Naštěstí jsem já vychovala tebe!“ zasmála se Marie a kousla Matěje do rtu.

Bohoslužba v Týnském kostele byla u konce, Marie s otcem se zvedli z lavice a zamířili domů. Před portálem je dohonil biskup.

„Někdy prý během rétoriky vykládá divné věci,“ začal bez okolků.

„Kdo?“ zeptal se Mariin otec, i když to dobře věděl.

„Matěj z Hodkova, kdo jiný. Myslím, že by o tom svatá inkvizice měla vědět.“

„Otče, dobře víte, že klerici jsou před inkvizicí chráněni,“ pronesl měšťan smířlivě. „Navíc věřím, že Mistr Matěj dokáže do Prahy vnést trochu...“

„Já vím, té vaší vznešenosti ducha,“ zamračil se biskup. „Ale mějte na paměti, že rozdíl mezi vznešeností ducha a kacířstvím nemusí být tak velký, jak si myslíte.“

Měšťan se zamračil.

„A vy mějte na paměti, že Matěj z Hodkova je pod mojí ochranou!“

Na stěnách Mariina pokoje visely tapiserie znázorňující výjevy z Písma, strop zdobila malba oblohy se Sluncem, Měsícem a planetami. V tom pokoji byl celý svět.

„Jsem Matěj z Hodkova,“ řekl Matěj.

„Já vím, kdo jsi. Nedávno jsi u nás večeřel,“ vzdychla Marie.

„Jistě.“ Matěj rozložil po stole pergameny, které s sebou přinesl, a nejspíše v nich listoval. Snažil se získat čas.

„Tak do toho,“ ušklíbala se.

„Takže... na dnešek jsem si připravil úvod do latiny. Asi byste měla vědět, kde se nalézají kořeny tohoto jazyka, něco o jeho...“

„Nepůjdeme ven? Aspoň do zahrady.“

„Cože? Proč?“

„Proč? Protože je hezky.“

Matěj učil Marii číst, psát a mluvit latinsky, ona jeho učila jíst pečené ryby přímo na tržišti, ležet na zádech a dívat se do korun kaštanů, plivat z mostu do řeky a jihnout při pohledu na západ slunce nad Strahovskou bránou.

Jednou ho vzala na výlet za Prahu. Skákala po skalách jako kůzle a Matěj opatrně lezl za ní.

„Dělej, musíme se dostat až nahoru,“ ohlédla se.

„Jen abychom se taky dostali zpátky.“

„Jestli se bojíš, můžeš počkat dole.“

Marie se přehoupla přes poslední převis. Byli nad úrovní ostatních kopců, Marie shlížela na Prahu a na louky kolem.

„Tady je krásně! Líbí se ti tu?“

Matěj nemohl popadnout dech.

„Víš, že mě to učení začíná docela bavit?“ usmála se.

„Doufám, že tvůj otec se na to bude dívat stejně. Měli bychom jít, za chvíli se setmí.“

Sklouzl z převisu a chtěl pomoci Marii. Ta bezradně stála nahoře.

„Musíš skočit!“ zavolal na ni.

„Nemám na to dobré boty,“ fňukla.

„Máš stejně, jako když jsi lezla nahoru!“

„To vím taky!“ odsekla. „Seshora to vypadá vyšší než zezdola.“

Matěj se na ni zadíval s překvapeným úsměvem.

„Jestli se bojíš, můžeš počkat dole,“ napodobil její hlas.

„Blbečku!“ rozesmála se. „Nestůj tam tak a běž sehnat žebřík...“

Bylo ráno, hned za městskými hradbami začali soukeníci z okolních vsí rozkládat svoje zboží, kolem nich procházeli měšťané a některý se občas zastavil, pacholek poháněl prutem dvojicí krav, které vedl do města na trh, a snažil se přitom vyhnout průvodu cizích kupců mířícímu k Týnu. Mezi nimi se proplétal Kuna. Šel za Matějem.

„Buď zdrav, Kuno!“ zahlaholil Matěj, když opatřil do jeho pokoje. „Neřekl bych to do sebe, ale rád tě vidím.“ Vstal od písařského pultu a nalil víno do dvou pohárů.

„Pořád stejně upřímný...“ zasmál se Kuna. „Aspoň že víno už pijete. Z toho mám radost, ale vaší matce o tom radši říkat nebudu.“

„To ona tě za mnou poslala?“

„Upřímnost za upřímnost,“ Kuna zdvihl pohár. „Nedivte se jí, když o vás tak dlouho nemá žádnou zprávu.“

„Jak se má?“

Kuna se nadechl. „Udělalo by jí radost, kdybyste přijel domů. Aspoň na pár dní.“

„A otec?“

„Nemluví o vás.“

„Beran!“

„Ale každou noc na hradbách zapaluje ohně.“

„No a?“

„Podle vaší matky je to proto, abyste nezabloudiv, kdybyste se vracel v noci. Ale ani za království nebeské by to nepřiznal.“

„Nemůžu se vrátit po tom, co mi řekl.“

„Podle mě oba chřádnou.“

„Mám tady práci. Můžu vykonat něco pro lidstvo.“

„Jak pokračuje to vaše obcování s mrtvým pohánem, když už jsme u toho?“

„Výborně. Mám dobrého kopistu. A... a...“ Matěj se napil. „Popravdě, nějak se na to nemůžu soustředit.“

„Vnější vlivy?“ zpozorněl Kuna.

„Co tím myslíš?“

„Však víte. Nikdy vás nezajímalo víno ani ženy. Víno už pijete...“

„Nic takového,“ ohradil se Matěj. „Jsem plně oddán hledání moudrosti. Má duše se skládá jen z myšlení a vůle. Žádostivosti jsem se vzdal.“

„To máte naučené nazpaměť?“

„Kuno, vidím tě rád, ale už mi zase začínáš lézt na nervy.“

„Pak je všechno v pořádku. A kde je ta dívenka, co ji tak usilovně vyučujete?“

„Jak to víš?“ lekl se Matěj.

„Cestou sem jsem se bavil s lidmi,“ zašklebil se Kuna. „Prý vás spolu vídá celá Praha.“

„Teď byla s otcem ve Florencii. Ale už by měla být zpátky, čekám, že pro mě každou chvíli pošlou.“

„Můžu jít s vámi?“

„V žádném případě.“

„Proč?“

„Unavoval bys ji svojí výmluvností a pak by sis vymohl přijetí u jejího otce a dostal z něj nějaký dar pro svůj klášter.“

Kuna pokorně sklopil zrak. „Náš klášter je chudíčký... Čím víc boháčů dají, tím spíš projdou uchem jehly.“

Matěj obrátil oči v sloup a před domem se ozval rachot kol. Matěj vyhlédl z okna a zamával. „Už jsou tady, musím jít.“

Sešli před dům. Z kočáru vyskočila Marie v přiléhavých šatech. Tak se oblékaly ženy v Itálii a Matěj

před nimi vždycky uhýbal pohledem. Živůtek stáhnutý šněrováním jí obkresloval ňadra i pas, cípy látky na rukávech zdůrazňovaly ladnost jejích paží. Teprve teď si Matěj všiml, jak v poslední době dospěla.

„Nemohla jsem to vydržet, musela jsem jet s kočím, abych ti je ukázala hned...“ zářila. „Otec mi je koupil ve Florencii, takové nikdo v Čechách nemá.“

„Vnější vlivy,“ poznamenal Kuna.

„Tohle je Kuna. Když jsem byl malý, učil mě číst a psát,“ vzdychl Matěj.

„Kuna, to je divné jméno,“ zasmála se Marie. „To je podle toho zvířete?“

„Většina lidí si myslí, že kuna jenom smrdí a vykrádá kurníky,“ odvětil opat, „ale ve skutečnosti je to vznešený a moudrý tvor.“

„Už musíme jet,“ přerušil ho Matěj. „Rád jsem tě viděl. Pozdravuj matku.“

Když přišli do Mariina pokoje, všiml si, že na stole leží velká kniha v přepychové vazbě.

„A ještě otec koupil Bibli,“ řekla Marie. „Abych prý pro parádu nezapomněla na vzdělání.“

Matěj skočil ke knize, pohladil kožené desky, otevřel ji a opatrně obracel listy.

„Je nádherná.“

„Věděla jsem, že se ti bude líbit víc než moje šaty,“ zatvářila se uraženě. „Proto jsem ti je musela jet ukázat do města.“

„Podívej, jak jemný je ten pergamen. Takový v Praze neseženeš. A ty iniciály. Jednu takovou bych maloval celý život...“

„Nenávidím tě!“ smála se.

Matěj listoval knihou, až našel místo, které hledal. Pak se podíval na Marii a recitoval: „Bud' požehnan tvůj zdroj, raduj se z ženy svého mládí, z milované laně, z líbezných srny; její prsy ať tě vždycky opojují, kochej se jejím milováním ustavičně...“

Marie zrozařitěla. Matěj taky. Nebyli na takovou chvíli připravení. Dívali se na sebe. První promluvila Marie. „Nepůjdeme radši někam ven? Aspoň do zahrady.“

Vyšli na Vyšehrad, podívat se na ostatky Přemysla Oráče. Obloha se zatáhla, celou cestu mlčeli. Shlíželi z vyšehradské skály na hladinu Vltavy, byla skoro černá.

„Přemysl Oráč, jeho... jeho vyšehradský hrob,“ řekl Matěj.

„Hm,“ Marie na to.

„Uvnitř jsou i jeho lýkové střevíce.“

Zahřmělo. Marie se polekaně podívala na nebe.

„Když za ním přijela kněžna Libuše, byl zrovna na svém úhoru za vsí Stadice a...“

„...oral se dvěma voly,“ řekla Marie.

„Ano.“

„Už jsi mi to jednou vyprávěl.“

Znovu zahřmělo. Vítr od Vltavy přinášel na vyšehradskou skálu vůni zvlhlého sena. Rozpršelo se.

Utíkali dolů do města, a než začaly padat kroupy, stačili se schovat pod portálem svatojakubského kostela.

„Bojíš se bouřky?“ zeptal se.

Zahřmělo.

„Ne,“ vykvikla a schovala mu hlavu do podpaží.

Pevně ji objal.

„Hlad' mě po vlasech, ať neslyším to hřmění,“ zašeptala Marie.

Přšelo celou věčností. Pak přestalo a rozezpívali se ptáci.

„Už přestalo?“ zeptala se.

„Ne,“ řekl a bloudil prsty po jejím těle.

„To je dobře.“

Domů se vrátili až večer. Cítil ji z dlaní i ze šatů. Přeběhli schodiště, jako by závodili s časem, a pak se milovali na podlaze pod Sluncem, Měsícem a planetami.

Mariin otec se s biskupem potkal na hradčanském nádvoří.

„Jsem rád, že vás tu potkávám,“ začal biskup. „Znepokojuje mě totiž jedna věc.“

„Matěj z Hodkova?“ usmál se měšťan.

„Neberte to prosím na lehkou váhu...“

„Tak copak jste na něj vytáhl?“ povzdechl si Mariin otec.

„Zjistil jsem něco o spisech, které má u sebe v pokoji.“

„Asi bych měl Mistru Matějovi poradit, aby vždycky pečlivě zamykal.“

„Opatřil jsem si vlastní klíč. A už jednou jsem váš žádal, abyste mě bral vážně.“

„Tak co je to za spisy?“

„Většinu z nich vůbec neznám!“

„To mě nepřekvapuje,“ uchechtl se Mariin otec.

„Vy to nechápete, nejen latinské texty, některé z nich jsou psány řecky. Tu kacífštinu tady nikdo neovládá!“

„Takže nikdo ani nemůže posoudit, jestli jsou ty spisy závadné.“

„Právě!“

„Tak až toho budete schopni, něco s tím udělám.“

Biskup zrudl. „Chcete, abych se učil řecky!?! A od koho asi?“

„Třeba od Matěje z Hodkova,“ mávl rukou Mariin otec a přidal do kroku, aby byl co nejdřív doma.

ŠTĚPÁN KUČERA se narodil v roce 1985, vystudoval žurnalistiku na Karlově univerzitě, tamtéž pokračuje v navazujícím oboru mediální studia. Živí se jako pracovník Public Relations v humanitární organizaci ADRA a jako redaktor v literární příloze deníku Právo SALON. Spolupracuje s internetovým časopisem Dobrá adresa. Napsal knížku *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy* (Host, 2006).

Stanislav Kubín

Básně

Ukázka z knihy Ponorná řeka

JÓB**1**

Ponorná řeka skrývá svá tajemství
v proudu vody pod povrchem
tak jako ukryté myšlenky
a city
emoce v hloubi duše
kdo to rozezná
ani ta řeka

jen v noci
vody ponorné řeky
vyvěrají na povrch
tmou skrývající rmut
a kal
ponornou řekou vyplavený
do nekonečné tmy
noci
jež zalyká se těžkým vzlykem
marnosti

2

Svou mordu psi
zvedlo hořké zoufání
a vylo píseň stesku
a osamocení
Jahve
vstříc a marně
k hluchým nebesům

kde hledat tě
má řeko slz
v úbočích zapomenutých vrchů
bláhových cílů nikdy nedosažených
řeko ponorná
řeko slz
palčivých a těžkých slz
jimiž pláčí muži
když skrývají ve tmě osamění
tíhu
zoufale prázdných dlaní

3

Scházíš mi
tvé tělo a ruce
jako štít proti osamění
na pospas smutkům
co dotírají jako smečka vlků
jako smečka vlků
se vynořují
ze tmy
vyhořelých hvězd

kdybys jen tak znala
byť úlomek té tíhy
balvanů ze zasutí
času
té tíhy drtící
proč existuje paměť
a vzpomínky
ta smečka ďasů
všeho co tíží
břemenem vin
i provinění

4

Jak pocit kruté žizně
je cesta návratu
proti proudu času
do snů a vzpomínek

chybí mi
chybí tvá ruka bezpečná
aby odhrnula
závoj oblouznění
tíhy horečnatých dní

víš kolik sil
a lásek mě to stojí
ty noční součty ztrát
žaly
že prostor v čase
a mezi hvězdami
je k nepřekročení

5

V temném tichu noci
beze spánku těšitele
mlčky spolu rozmlouváme
bratře
těch nocí řada
a tíha slov nevyřčených
v čase
kdy ostych bránil
je vyslovit
slova slz
a slzy slov
ponorná řeka
unikající všemu
co plyne po povrchu

slova slz
a slzy slov
v mámivém vábení stínů
toužím i bojím
se vydat na tvou cestu
v nocích

nevyplněné touhy
sesout se
v nicotu popelnou

a psát rok nula
či deset tisíc
rok černých koní
Apokalypsy

6

Je to jako otevřít zásuvku
do níž jsi dávno
dávno nenahlédl
je to jako hledat
klíč

ztracený klíč
ke dnům které už nejsou
nevrátí se
ke dnům
o kterých si nejsi jist
zda vůbec byly
je to jako zvednout
víko truhly
co měla skrývat
poklady netušených chvílí
a našel jsi
už jen pár pavučin
vyprchalých nadějí

to je ta chvíle
kdy vyplouvají zpoza zasutí
z podvědomí
záblesky osvěcující
hladinu ponorné řeky času
a uplývání
chvíle co zasáhne jako ostří nože
jenž otevírá cestu
kam...

7

Ach Bože
ty víš jak hořký
je ten pláč mužů
ta ponorná řeka slz
když zbylo pouhé nic
z ozvěn
a vyvanutí vůně dnů

když zemrou sny
co zaujme jejich místo
snad stín
skrývající
že každým poznáním
hyne legenda
a svět je chudší

8

Viděl jsem plakat
šedovlasé muže
zdobené zlatem epolet
a třpytem záslužných křížů
na jejich hrudích

Klíč vzpomínek
otevřel prokletou komnatu děsů
pláží Francie
i písků u El Alameinu
opět viděli umírat
své druhy
opět viděli smrt
a slzy hořké bezmoci
stékaly těm šedovlasým mužům
po tvářích
a kanuly na záslužné kříže

Všechno zlato světa
je prachem
proti tíži bílých křížů
na pláních této planety

9

...vždyť nad plamen
je palčivější
pláč mužů
pláč beze slz
ten trpký
mlčenlivý křik a nářek
výčitky
zklamaného Jóba

proč Hospodin
skryl svou tvář

Foto Kateřina Blabolová

TEN ČAS LETNÍ

To sen mihl se
zlatavým zákmitem
touhou šalebnou
aby vrátil se
ten čas letní
sluncem medový
čas letně pomalý
jak plynul zvolna
říčkou něžných slůvek
co slíbal jsem z úst
tak sladkých od malin
i z tichých očí tvých
jež barvu asi půjčily si
v tom lese od borůvek

VYSOKÉ MODŘÍNÝ

Děšť přišel nad ránem
Tiše se přikradl
Jak cupitání sýkorek
Ozvaly se kapky na okenním skle
Ještě chvíli očima zavřenýma
Jsem zadržoval pramínek snu
Jenž tiše zvolna odplýval

Pootevřeným oknem
Vešla vůně deště
A modřínů
Ach Bože modřínů vysokých
Tak
Až se mne zmocnila touha
Na jejich vrcholy zavěsit
Všechny tíhy světa

PLYNUTÍ

*„Domov existuje v čase,
to není jen určité místo...“*

Stále častější jsou
ta setkání v hloubi noci –
schýlená postava
na kuchyňské stoličce u kamen
a řehavý bod cigarety,
jenž občas roztříští tmou.
Ani se nemusíme
na sebe podívat.
Mlčenlivě
cítím to pozvolné plynutí
času
a myšlenek.
Jako bych přijímal
svátost smíření z rukou kněze.

Čtvrtá hodina ranní
a začínají zpívat ptáci.

A ZNOVU SLYŠET

V dlouhých zimních nocích
Baladicky proznělých
Jak od Erbena
Se stále naléhavěji ozývá
Neodbytný pocit nutnosti
Uprostřed noci odejít
Tam
Kde jsem býval kdysi doma
Jako by nebylo to půlstoletí
Předělu
Vystoupit na zavátém nádraží
A stoupat dlouhou cestou
Až ke kostelu
Pak projít hřbitovní branou
Pokleknout
A znovu slyšet jejich hlasy
V tom dojemném tichu svatvečera
Ke mně promlouvat
Bože věř
Slyším je
Srdcem je slyším

STANISLAV KUBÍN se narodil v roce 1943 ve Velimi, člen Obce spisovatelů a Kruhu autorů Liberecka. Publikoval od mládí, již za svého pobytu na odborné škole v Brně, koncem padesátých let, kde se autorsky výrazně podílel na činnosti amatérského divadelního souboru.

V roce 1987 bylo zúročeno jeho přátelství s Miroslavem Horníčkem zrodem cyklu pořadů „Přijďte k nám pobejt“, na které navázaly cykly „Povídání o naslouchání“ a „Doteky – plochy poznání“. Na těchto pořadech se podílel (s M. Horníčkem) až do roku 1991 spoluautorsky a jako dramaturg. Od roku 1992 je už jediným autorem scénářů pro tato talk show, jichž do roku 2009 napsal více jak 150. Hosty těchto kontaktních pořadů byly desítky vynikajících osobností kultury, umění, publicistiky, vědy, medicíny a sportu.

Je autorem řady literárních pásem a kompozic (např. Lahodná vteřina, Letec a básník, Kam chodí vítr spát), vydal čtyři básnické sbírky: *Dotýkání* (1. vydání Rubato 1999, 2. vydání Blahoslav 2002), *Čas zastavení – čas Perseid* (Blahoslav 2003), *Klečící Bůh* (KAL 2003) a *Oblouk návratu* (Oftis 2006). Napsal více jak 150 esejů Epištolní a jiná zamyšlení, a také libreto literárně-hudební kompozice „Laudatio pro Antonína Dvořáka“, jež je veřejností velmi příznivě přijímána. Je rovněž autorem desítek vernisáží výstav výtvarníků a také filozofických i polemických článků, především v církevním tisku.

Spolupracuje s Českým rozhlasem (ČRo2 Praha, jako host pořadů Dobré jitro, Nokturno nejen pro osamělé) a s redakcí náboženského vysílání České televize Brno, přispívá do Radia Proglas.

Otto Hejnic
Čau, amore
 Povídka

Ve vzduchu ještě byla cítit čerstvá omítka, pokoj moravského penzionu se podobal dobře vycho-

vané studentce, kterou tatínek poveze na přijímačky do Prahy. Vilda hodil kuffík na stolek. Chystal se do kina, ale nad jedním přístrojem se zdržel a opustil nemocnici pár minut po začátku představení. Ze zvyku vyřukal číslo na mobilu. Liliana to nezvedala. Rychle volání ukončil a šel se osprchovat.

Došla mu SMS. Četl: Vrátila jsem se k Miloslavo-
 vi. Definitivně. Nezlob se, ale už mi nikdy nevolej!!!

Nezlobí se, snaží se všechno pochopit. Vyrovnat se s tím. Definitivně. Jasně že definitivně. Zavolal jí po měsíci nějak mechanicky, protože před tím si s ní půlrok telefonoval, ze všech možných míst, kde nocoval. Nejdřív, aby mu nebylo v cizím městě smutno, teď to bylo, jako když už zabítá ryba sebou při kuchání šklubne.

* * *

Paní doktorka Liliana se mu docela líbila, jako řada doktorek a sestřiček, které potkával při práci ve špitálech. Byla čistouňká, milá a sympatická. Vařila mu erární kafe a dala mu k němu svoje sušenky. Jednou jí řekl: „Dneska vypadáte úplně zasněně.“

„Ono je to na mně poznat?“ řekla a zatvářila se šťastně.

Kvůli mně ne, uvědomil si Vilda.

Asi za měsíc něco seřizoval na jiném oddělení a pádíl ven. Přimotala se mu do cesty. Drcnul do ní, obrátila se. Zadržovala slzy, vypadala schlíple a nešťastně.

Měl nakažlivou optimistickou náladu. Odtáhl ji na kafe, že se omlouvá. Nesmí být smutná, když sluníčko svítí a přichází jaro! Staršího pána před sklem kavárny, který čekal s kyticí, pokadil na rameno nějaký pták. „Život je báječný, když se něco takového stane někomu jinému,“ řekl.

Poprvé se srdečně rozesmála. Další dvojku bílého už odmítla, pospíchala, ale měli stejnou trasu metrem. Když se rozjelo, zachytil ji, zdála se mu křehká a zranitelná. Doprovodil ji k domu a vydyndal na ní číslo mobilu.

Zval ji na rande, měla noční službu, když už slíbila, že přijde, musel narychlo jet do Znojma.

Asi čtrnáct dní si telefonovali, pak si nechtěla jít někam sednout, že má permanentky do divadla, což proběhlo bez důvěrnějších dotyků.

Během dlouhých hovorů přes mobil sklouzli k tykání. Měl pocit, jako by kdysi bydleli ve stejné ulici, ona v rodinné vilce, on v poválečném činžáku, a mezi nimi za plotem na zahradě rostla velká hruška, starý pán pulíroval v otevřené garáži kabriolet, červenou felicii.

Tohle bylo stejné, akorát že jeho činžák a její vilka z dětství byly od sebe nejméně sto padesát kilo-

metrů daleko. Ale museli se potkat na lyžařském výcviku ve Špindlu, byl tam kluk ze zasádrovanou dla-

ni i holka v čepici s bambulí, která se mu líbila.

„Teď jsme se konečně sešli,“ vydechl do mobilu. Zasmála se.

Ale když se potkali, opatrně se prohlíželi a pusy si nechala dát jen takovou kamarádkou na tvář. Chtěl, ať mu řekne, kdy dostala první opravdové políbení. Zasmála se a zavrtěla hlavou.

Nejdřív jen chtěl, aby nebyla smutná, a dělalo mu dobře, že ji dokáže rozesmát. Ani v časech, kdy s ní hodiny klábosil po mobilu, který měl zadarmo, neodhadoval, nakolik za kulatost jejích ňader může pushupka a co je skutečnost. Byla zvláštním způsobem půvabná, ale nějak sexuálně utlumená. Asi puritánsky vychovaná. Kompilace zakomplexované, do posledního knoflíčku zapnuté čtrnáctky, ještě nesa-
 hat, a suverénní paní doktorky, která vám může diagnostikovat chorobu, na kterou zemřete. Taky nesa-
 hat!

Zdála se mu trochu moc hubená, ale když na jednom rande učinila rychlejší pohyb, uvědomil si, že je to doopravdy ženská, a napadlo ho, že by ji mohl konečně svést.

* * *

Sháněla povídky Škvoreckého, které kdysi měla. Chystali se do kina. Šli kolem jeho domu. Knížku sehnal v antikvariátě v Ostravě.

„Skočím ti pro ni nahoru.“ Přikývla. Pršelo. „Nechceš se jít podívat, jak bydlím?“

Rozhlížela se po garsonce.

„Nesedneš si? Uvařil bych ti maté.“

Zavrtěla hlavou. Prohlížela knihovnu a suvenýry na policích, ale ani hačnout do křesla si nechtěla. Tvářila se nepřístupně, trochu přezíravě.

Když zvažoval, jak by se to mohlo stát, fungovaly při tom plápolající svíčky, nějaké drahé víno a k tomu CD s Bon Jovi nebo ještě něco sladšího. A na poprvé to nemusí dopadnout.

Duševně spřízněná Liliana chce knížku a abych ji po filmu ve dražším podniku rozveseloval svojí šprýmovností. Chce to trochu počkat. Pár kamarádek nakonec na letišti skončilo. Sápat se na tebe, paní doktorko, nebudu. Ušklíbl se. Podal jí vytožené první vydání a šel ke dveřím.

Když se natahoval pro její kabát, objala ho a přitiskla k sobě.

Ještě nikdy mu žádná partnerka neurvala knoflíček u košile... Extáze.

Když se konečně vydýchal a vzpamatoval, viděl, jak pod věšákem leží její plášť, jeho svetr, kalhoty a košile. O kus dál její sáčko, halenka, jeho boxerky, její sukně, černé krajkové kalhotek, u samé váleudy podprsenka.

Z odtažitě, decentní, mrazivě elegantní mladé dámy se stalo sexuální tornádo. Pozdě odpoledne, za světla a za strážliva. Vilda předpokládal, že bude stydlivá, nešikovná, neurotická a zatím... Dračice. Bylo to nejlepší překvapení, které ho mohlo potkat.

Nový Almódovarův film byl asi v polovině. Chtěl jí dát šťastnou pusku, ale Lili se schovala do deky a nechtěla vykouknout. Nakonec se k ní prohrabal a svůj cíl splnil.

Šla do koupelny a táhla na sobě prošívanou deku. Připravil něco k jídlu. Vrátila se, pod dekou ještě měla osušku a dívala se provinile stranou.

Aby si mohla vzít hemenex, musela odložit alespoň deku. Docela jí chutnalo.

Zapálil dvě svíčky, došlo i na sedmičku modrého portugalů. Sedl si vedle ní, chtěl, aby k němu přitiskla hlavu, ale nechtěl ji k tomu nutit. Je štíhlá, drobná, skoro o hlavu menší, a najednou nevěděl. Má napnout ramenní sval, aby si uvědomila, že je vazba, nebo ho má povolit, aby měla měkkou oporu? Podíval se na ni. Ušnula. Cítil se jako rytíř ochránce.

V noci se probudili, pomalu a něžně se ještě jednou pomilovali.

V deset ráno ho vzbudila vůně toustů a čaje. Jeho nová známost už byla oblečená, nalíčená a servírovala mu snídani. Ozval se mobil. Než vyrazil na náhlou opravu, rozloučil se s ní a dal jí klíče od garsonky.

Příště mu prozradila své tajemství. Chodila na gymplu s klukem. V posledním ročníku medicíny se znovu dali dohromady, bydleli spolu. Na rok šli pracovat do severočeské nemocnice. On měl příbuzného doktora, který emigroval po roce 1968 do Německa. Odešel k němu někam k Frankfurtu, ona se později dostala na konkurz na kliniku. Domluvili se, že jeden druhému něco seženou, aby byli spolu, jenže ve Wiesbadenu si našel německou kolegyni. Dál to nerozváděla.

Vilda jí řekl, že nějaké partnerky se v jeho životě vyskytly, ale teď je rád, že ji má, a objal ji.

Domácí počítač nezahešloval, jestli si jejich fotky a e-maily v něm našla, nebo nenašla, po tom nepátral. Na žádnou se nezeptala.

Příště mu vykládala drby ze špitálu. Sbližovalo je, že se v tomto prostředí pohybuje a částečně rozumí i odborné tématice.

Zdávalo se mu trochu komické, jak se stále ohání klinikou a lékařstvím. Všechno kolem ušlechtilé medicíně nedosahuje ani po kotníky. Jeho, nemocničního servismana, ale bere na milost.

Pravda byla, že jako svobodná bez závazků často zaskakovala za nemocné nebo zaneprázdněné kolegyně a kolegyně. Přiznal, že je pouhý technik. Jenže vystudovaný inženýr, specialista na některé lékařské přístroje, jediný na celou republiku, který svého šéfa z Rakouska vytáhne k nejdůležitějšímu rozhodování dvakrát za měsíc.

Nakonec vypili sedmičku chardonay a spojili těla v posteli do vzájemného souzvuku. Těla dvakrát, ná-

zory ani jednou. I když se to odehrálo v naprosté tmě, něžně a pomalu, k sexuální explozi, která je spojila, to mělo daleko.

Hodně na ni myslel, když šoféroval. Jednou přijel nečekaně dřív. Slyšel ze svého pokoje vmlouvavou mužskou angličtinu s nesporným sexuálním podtónem. Vtrhl dovnitř.

Pouštěla si na notebooku Casablancu. Chlap, na kterého se chystal, byl Humphrey Bogart a valil to na Ingrid Bergmanovou. Stejně ale byl rozčilený.

„Já u tebe být nemusím. Mám svoji garsonku!“ ozvala se uraženě.

Myslel, že bydlí na sesterně nebo s nějakou kolegyní na privátě.

Na jeho okně visely elegantní záclony, které s ním kupovala, na parapet přinesla kaktus a další kytky, na holé stěně se zabydlely grafiky. To nové, nejhezčí v místnosti ale byla ona, jak se durdila, krátké vlasy rozčuchané, podezíraná ze vztahu s filmovým krasavcem čtyřicátých let.

Chystala se za rodiči. V tamní nemocnici měl provést půlroční revizi přístrojů. Hodně o nich mluvil, byl na ně zvědavý a mohl spojit příjemné s užitečným. Před cestou mu řekla, že s ním jet nemůže, musí za někoho zaskočít.

Do svojí garsonky ho vzít nechtěla, bydlela v doktorském baráku, aby nebyly řeči. Ani se jí nelíbilo, když na ni náhodou čekal před nemocnicí. Jednou ho čekala u něj, jindy se ozvala z malých lázní, kde se konal seminář a někdo z váženějších kolegů účast odřekl.

Oba byli luxusní proletáři. Vždycky po ruce, vždycky v pohotovosti. Jednou se s bývalými spolužáky mocně podnapil pivem. Dopoledne byl rád, že kolem jel traktor a vytáhl jeho auto z příkopu, bez policajtů, kteří by mu dali dýchnout.

Jedno sobotní ráno se vzbudil v půl sedmé, oholil se, osprchoval, nastříkal na sebe deodorant, podíval se na mobil, podíval se do díáře. Zjistil, že dneska nic nemusí. Něco úzkostného se mu v noci zdálo, ale jak vylezl ze sprchy, najednou viděl řešení. Vrátil se do postele a odkryl deku, pod kterou byla. Viděl z kůže vystupující páteř a malou prdelku pod ní. Zavrtěla se. Přilehnul k ní a přitiskl se, ze sprchy rozpařený, k ní zezadu.

Přimáčkla se k rozpařenému tělu. Napůl ještě spala. Vnikl do ní. Vzdechla, nejdřív zkusila uniknout, ale potom...

„Nikdy bych neřekla, že takhle ráno se mi to bude líbit.“

Volal na ni do koupelny: „Lili, dostal jsem nabídku. Za půl roku bych mohl vystřídat technika na Karláku. Bylo by to za kratší prachy, ale nikam bych už necestoval.“

„Musím už běžet do špitálu. Ahoj!“ Zamávala mu a vyběhla na chodbu.

Když se zase sešli, na místo v Praze se ho nezeptala.

V Levných knihách narazil na CD, strčil ho v autě do přehrávače. „Náhly srdeční příběh...“ zpíval Michal Ambrož s Hudbou Praha. Vybavilo se mu, jak na škole při oslavách zamířili z hospody do nočního klubu, kde se válel kouř a duněla muzika a kde se je marně snažili pumpnout šizunkově. Zmalovaným potvorám vše slibující úsměv zmizel, jakmile zjistily, že mají pár kaček.

Potřeboval vypadnout z antiseptického, halogeny ozářeného světa, kde si všichni myli ruce dvacetkrát denně. Ušlechtilá Liliana ale měla lístky na Ibsena. Na jevišti si dva inteligentní lidé léta ubližovali, místo aby se přiozřali a konečně si zašukali, když se léta měli rádi. Kdyby jí svůj dojem takhle přetlumobil, měla by ho za barbara.

Nikde žádný taxík. Na chodníku se otevírala tlama neřesti. Chytil ji za ruku, vtáhl dovnitř, v koutě uviděl volný stůl a na barmana zakřičel: „Dvakrát Johnieho Walkera!“

„Ale já tohle nepiju, Vildo.“

„Alespoň poznáš, o co přicházíš, Liliano.“

Šupáci, hauři, poletuchy, pach připálených topinek, sladké vůně laciných parfémů, tři rozjeté staruchy, kterým se pod vrstvami pudru objevovaly propasti vrásek. Popíjela tu barvitá společnost. Odskočil si na záchod. Nakřáplé dveře svědčily, že se tu odehrála nějaká rvačka.

„Nechceš nějaký hulení?“

Otočil se, týpka asi zarazilo, že má bílou košili a kravatu. „Co by to mělo být?“

„Gandža z Amsterdamu. Tráva, marijánka. Ale kvalitní.“

Vilda vytáhl penězku.

„Když máte dlouhý lováky, nechcete to všechno, se slevou? Do zásoby?“ řekl týpek a vytáhl z kapsy plnou dlaň malých pytlíčků se zeleným obsahem. Vytrhl mu z ruky tisícovku, z dlaně pustil na zem hulení a mizel.

Vilda nastrkal malé sáčky do kapsy. Otevřel dveře do lokálu, jejich stůl byl prázdný.

„Už jsem zaplatila. Padáme. A hned.“ Chytila ho za ruku a táhla ho ven.

Babizna od vedlejšího stolku se smála, až šupinky mejkapu padaly na špinavý stůl.

„Co tě to popadlo, Lili?“ zeptal se venku dotčeně.

Držela ho za ruku a rázovala pryč. Ohlédl se. Před pajzlíkem zastavilo velké policejní auto, tři uniformovaní a dva v civilu se hrnuli dovnitř. Šťára. Chytili taxík. Rozhodným primářským tónem nahlásila svoji adresu.

Po bytě byly naaranžovány různé lampičky, obrázky, kytky, mušle a zkamenělá růže z karlovarských pramenů. Všechno doplňovalo obraz o majitelce. Už chápal, že ho vzala domů až teď.

„Překvapila jsi mě.“

„Barman přišel s účtem. Ležel před rokem na našem oddělení. Když jsem se zarazila, zamrkal a řekl, že bysme měli co nejdřív vypadnout.“

Roman Dobeš: *Realface* (Blaupunkt 2010).

„Bylo to na chlup. Zachránila jsi mě,“ řekl uznale.

Radostně se usmála. Pomalu pili vychlazené chardonay. Stulila se k němu a začala mu vyprávět, na co se jí chtěl, ale nedovedl zeptat, od první pusy až na kliniku. Potom, co ho pozvala k sobě, zotevřela i prostory jejich vilky na břehu Ohře, včetně skříně, ve které zůstal starý klobouk po tetě schizofreničce, která se oběsila.

Hezky se pomazlili a pomilovali. Svítala jen malinkatá lampička v rohu pokojíku, pootevřeným oknem se do místnosti dostávaly poryvy větru, dlouhé listy speciální trávy před stínítkem házely na strop stíny. Měla svoji klíčku útulnou, i jeho mužské sídlo zkultivovala. Vildu napadlo, že dvě garsonky na slušných adresách by šly vyměnit za jeden větší byt. Hladil Lili po vlasech a čekal, až usne. V polospánku na stropě viděl, jak za deset let jde Lili po louce, za ní se batolí nějaké dětičky, které by mohly být jeho.

* * *

Vilda vztekle rázoval po periferijních uličkách maloměsta. Vlezl do nějaké čtyřky. U dvou stolů dřepěli místní tatíci, mezi čtyřicítkou a smrtí. Vykládali si o mopedech a pionýrech, jeden měl třístapadesátku se sajdkárou. Jak si on, světa znalý Pražák, jejich prostoduché, pivem odulé ksichty prohlížel, napadlo ho, že díky životní zkušenosti a elementárnímu uvažování, že dvě a dvě jsou čtyři, by většina z nich prokoukla Lili hned. Rychle dopil druhé pivo a vyrazil dál do města, aby už nemusel myslet na tu dlouhou noc, kdy se všechno zlomilo.

Jiří Novák: *Schody* (Motiv / 2009).

* * *

„Proč jsi říkal, že jsem tě zachránila, Vildo?“ zeptala se Lili.

Probral se. „Protože jsem tři minuty před tím koupil na záchodě marijánku. Kdyby ji policajti u mě našli, mohli by mě obžalovat jako překupníka drog.“

„Děláš si ze mě legraci.“

„Ani ne. Už jsi to někdy hulila?“

„Zajisté. Všichni říkali, že mají vize, tak jsem lhal, že já taky.“

„Do Amsterdamu se to vozí ze zlatýho trojúhelníku.“

„Tak toho jointa ubal,“ řekla a vytáhla z ledničky rozpitou láhev Hennessy.

Myslel, že už mu o sobě řekla všechno, holčička s mašlí, odvážná školačka, zakomplexovaná kostnatá trumbera bez prsou ve čtrnácti, šíleně nešťastná šestnáctka, šťastně zamilovaná sedmnáctka, ambiciózní a pilná studentka, hvězda rodiny, přijatá na medicínu, letmé známosti s kolegy a honem zpátky ke skriptům, Láďa z gymplu znovunalezený, úspěšná dvojice vítězí nad anatomii, spolu do Varů, mladí, šťastní, úspěšní jdou po kolonádě, Láďa míří do Německa, přijedu pro tebe, ale nepřišel, ale to už je v Praze. Obětává, spolehlivá kolegyně, která při nočních službách studuje, aby si udělala velký doktorát, intelektuálka, nadějná žena vědy a výzkumu, kterou z citové prázdnoty a celibátu vysvobodila jeho něha.

Rozlila Hennessy, natáhla do sebe horký kouř a řekla: „Moje čísla se panu profesorovi vševědovi nezdají, že to je malý, málo vypovídající vzorek. Ať si senilda trhne nohou! A ty jsi stejně vykořisťovanéj blbec. Ale teď jsme na to dva a ještě jim to všem ukážeme!“

* * *

Vilda zuřivě šlapal po ulicích a znovu si vybavoval ten zvrát. Hubeňoučkový dealer s kapucí ho neošulil. Čmoudíka si dávali na škole, když se jim povedla zkouška, aby byli ještě víc happy. Probírali všechno možné, i to, co se mohlo druhého dotknout, ale v mužské partě to bylo celkem jedno.

„Takhle mě ještě nikdy nikdo nepomiloval, láska moje,“ chválila ho Lili, ale potom začala něco o vědci Miloslavovi, zneuznaném, ale významném, který je něco mezi Pasteurem a Kochem. Nikdo ale, krom ní, ho nechápe. Jak už s tím začala, řekla, že jeho žena je smrtelně nemocná a on ji v posledních chvílích opustit nemůže. A taky má dvě holky v pubertě, ani jim by to nemohl udělat! Dobře si rozuměli. Ano, byl to nestandardní vztah. U žáčky a učitele to nezůstalo. Ano, obdivovala ho, je to autorita, osobnost. „Ale teď miluju tebe, Vilíčku! Celého.“

Miloslav vyrazil Vildovi dech.

Nejdřív mu dala pusku do vlasů, pak na čelo, na rty, na bradu a postupovala dál až dolů. Tenhle nevyžádaný způsob lásky byl rozhodně příjemný, ale v hlavě mu pořád šrotoval geniální doktor.

Prvně mu řekla, že ho miluje. Chtěl jí to věřit. Sáhl po láhvi. Na ex dopil zbytek koňaku. Napadlo ho, že až se probudí, tak všechno, co o doktorovi z kliniky slyšel, se zařadí mezi jeho další trýznivé sny, protože to, co z toho vyplývalo, přece nemůže být pravda.

Nad ránem mu bylo všelijak. V lednici byly matjesy, které vyloženě nesnášela. Snědl je. V prádelníku bílá mužská košile, kravata a krabička spart. Liliana kouřila jednu dlouhou tenounkou cigaretu za večer. Šel si znova lehnout.

Kolem jedenácté se vzbudili. Oběd nechtěl, bylo mu pořád divně.

„Jsem tvoje ženská. Jenom tvoje,“ řekla mu provinile a vnutila mu klíč od své garsonky. Políbil ji na vyšpulené očekávající rty a odjel domů.

Bylo mu jednatřicet, jí necelých osmadvacet. I když po marijance následoval tvrdý náraz reality, pořád tu byl sen. Od devatenácti, kdy se rozešel s první velkou láskou, na žádné dětičky nepomyslel. Lili mu tvrdila, že jak se s ním vyspala, už s famózním Miloslavem nic neměla.

Volala mu, kde je. Řekl, že v Brně, je tu problém, musí přijet šéf firmy z Rakouska. Vracel se teprve za dva dny.

Měl večeri na stole. Když po ní chtěl spláchnout únavu ve sprše, šla mu umýt záda, skončilo to jako obvykle. Chtěl říct, co bylo, bylo, teď jsme spolu, a usnout vedle ní.

Začala mu všechno s Miloslavem zase vysvětlovat, jak ho poznala, jak jí zajistil místo na klinice, atd., atd.

„Tak koho máš ráda? Toho vypelichanýho ženáče, kterej tě doopravdy nechce, nebo mě?“

„Přece tebe, Vildo! Ale chci ti vysvětlit, jak ke všemu došlo, aby sis nemyslel, že jsem mrcha!“ Cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly. Byl rozený posluchač, chtěl slyšet všechno. Bolelo ho to, trýznilo, ale vypytoval se dál.

Milovala dál Mílu, ctihodného otce rodiny. Nebyl si tím úplně jistý, ale nedovedl se podezření zbavit.

Nezeptal se na jeho příjmení, nechtěl to z ní páčit. Řekl si, že sama musí poznat, kdo je lepší. Lili byla ohebná jako prutek, ke všemu svolná. Kdyby měl po ruce Kámasútru, asi by s ní mohl vyzkoušet všechny možné a nemožné polohy, které učebnice sexu nabízí.

Leželi pak vedle sebe. Přitiskla se k němu mokrá, všude zpotená, celým tělem. Nevěřil, že on tohle svede, takhle a tolikrát. Říkal si: „Tebe by, obstarožní taťuldo, dávno sklátil infarkt.“

Byl unavený, ale vůbec ne šťastný. Měl podezření, že ani tahle mnohočetná postelová akrobacie jí slabošského ženáče ze srdce nevypudí.

A co dát mu mužně do držky? Vyťukal si na internetu kliniku. Jejím přednostou byl slavný profesor. Míla! Za týden měl pravidelnou kontrolu. Počkal si na něj s předávacím protokolem v ruce. Byl drobnější, než se mu kdysi zdál, se zářivým optimistickým úsměvem, měl ale šedivou hlavu nějak na stranu. Doprovázela ho nápadná třicetiletá ohnivá zrzka, otevřela mu dveře a lehce ho vzala za rameno a postřčila ho dovnitř. Profesor se ztěžka obrátil. Třikrát zamžikal, pak si vzpomenu a zeptal se: „Vyskytly se nějaké problémy s přístroji?“

Vilda zavrtěl hlavou. Dveře se zavřely.

Profesor rozhodně nebyl zneuznaný. A na dveřích měl napsáno Prof. Doc. MUDr. Miroslav... Miroslav, ne Miloslav!

Vilda zalapal po dechu. V rozčilení přehlédl na internetu písmenko. Málem vědátora chytil pod krkem.

Jak čekal na správce přístrojů, zmínil se sestře, že pan profesor vypadá o dvacet let mladší.

„Nedivte se. Potřetí začíná nový život, je půl roku šťastně ženatý,“ usklíbla se.

Vilda šel domů. Poprvé se dokázal vidět z odstupe. Žárlivý magor. Tak tak že nevinného profesora na chodbě nepřiškrtil. Zasmál se tomu.

Lili už měla být u něj doma. Posadí ji do auta a pojedou do Tróje podívat se na opice, lvy, slony a želvy. Čekal, čekal a čekal, znovu probuzená šťastná nálada ho pomalu opouštěla. Lili přišla až pozdě večer.

Kdyby se jako nějaký primitivové porvali, pofackovali, aby je to fyzicky bolelo, mohli by si násilí odpustit. Takhle oba vši silou udržovali glanc. Jejich láska přerostla v podivný sadomasochistický vztah. Když se Lili po milování k němu přitiskla, chyběla tomu dřívější samozřejmost. Bála se, že ji odstrčí.

Na jejím nemocničním oddělení žádný Miroslav ani Miloslav nebyl. Vilda si ale z marihuanového večera pravdy pamatoval, že sedmnáctiletá Andrea dělá papírkovi starosti.

Libores Matoušek: *BOY STORY 3D* (Blaupunkt 2010).

Copak by na ni neudělal dojem jeho starší, od šéfa koupený BMW? Džíny Levi Straus 501 taky má, určitě to bude rebelka. Na nějakou sedmnáctku je namachrovaný až až. Prvně přefříznout by ji mohl ve Vídni, až pojedou služebně za šéfem. A když má od Lili klíče, vůbec nejhezčí by bylo, až by si Lili přivedla k sobě tatíčka, kdyby je v hnízdečku načapali s Andreou!

Na pokaženém vztahu s Lili ho nejvíc štvalo, že zase fungoval jako odpočinková stanice.

Dovedl holky a ženské vyslechnout. Snažil se jim všem porozumět, jak to cítí, vydržel vysvětlování, jaký typ kozaček právě letí. Když už to bylo moc, zeptal se na něco jiného, projevoval opravdový zájem. Chlápci holek, které se k němu uchylovaly, byly sebejistí machři, hezouni nebo rezolutní svalouši, zkrátka lovci. On, slušňák a blbec, se snažil dívenky pochopit! Šel na to přes duši. Poskytoval zázemí odvrženým kamarádkám. Nechával je u sebe přespat. Mohly si lehnout na karimatku nebo se schoulit v křesle, nenutil je k sobě na letiště. Vyslechl je, a když potřebovaly peníze, něco jim půjčil.

Dvě z nich měl docela rád a myslel, že ony jeho také. Rozuměl si s nimi, duševně i tělesně. Jak se ale ukázal superman, další macho, hned se za ním, krásavice na pohled inteligentní, šťastně kvokajíce, rozeběhly.

Tomu doktorovi musí být nejméně pětáctýřicet, možná padesát, od staříka se přece nenechá odrovnat! Vilda se zmítal v rozporuplných pocitech. Jednu chvíli Lili bláznivě miloval, jindy zrádkyni palčivě nenáviděl a říkal si, že už jí nikdy nezavolá, aby za dvě minuty vytáhl mobil. Chvilí si říkal, že s ní ještě vydrží a mezitím si najde holku mladší, prsatější, hodnější...

Jel kolem rybníka, kde probíhal výlov. Zastavil se a koupil kapra. Před Prahou Lili zavolal, že se vrací a zajde za ní. Řekla, že vychází ze špitálu.

„Koupil jsem kapra, hodím ho k tobě domů.“

„Ke mně?“

„Dalas' mi přeče klíč. To už si nevzpomínáš? Do půlhodiny tam jsem!“

Horečně ho objala. V bytě byl cítit kouř, ale ne z jejích dámských tenoučkových cigaret. Krabička spart ležela nahoře.

Dělal, že se nediví, že stačila doběhnout domů ze špitálu, což byla málem hodina. Přivítal, že už je polosvlečená. Položil mrtvého kapra na linku. Když se k němu sklonila, nadzvedl jí župan, stáhl kalhotky a obměnil staříčkový vtip. „Promiňte, paní doktorko, že mám tak roztřesené písmo.“

Výtahem doktor nejel, na schodech ho nepotkal. Možná utekl po schodech do horních pater. Kuchyňská linka se celá třásla. Jestli utekl nahoru a teď se vrací, asi se zdrží u jejích dveří. Nejspíš mu dojde, co s Lilianou právě provádí. Taky něco užijte, doktore!

Obrátila se: „Já jsem tě milovala.“

„Jestli zdrhnul nahoru a teď se vracel, musel nás slyšet,“ řekl.

„Teď tě nenávidím,“ řekla bezbarvě.

„Já tebe miloval doopravdy. Věřil jsem ti! Tohle jsem potřeboval slyšet, abych se tě konečně zbavil,“ zařval.

Kapra nechal na lince, položil klíče od její garsonky vedle něj a vyběhl ven.

Od té doby ji neviděl. Nevolať jí ani ona jemu. Až dneska. Po měsíci.

* * *

„Definitivně“ na displeji mobilu se celé třásla. Vilda už byl do značné míry odmilovaný. Potkal minulou přítelkyni, zabalenou do drahé vůně. Řekla mu výrobce parfému, pochlubila se, že její partner je na obchodní cestě po Asii. Pohoupala se na pružící válečce, na které před tím strávila několik týdnů. Rozepnula si exotický řetízek, odložila nedopitou kávu, usmála se a objala ho.

Sex pro sex s úspěšnou kamarádkou ho odtrhl od chorobné závislosti na Lili. Už neměl nutkání jí volat ani ji vidět.

Nemohl ale přestat na ni, už s chladnější hlavou, myslet. Napadlo ho, že počáteční překvapivý odpodenní ohňostroj vášně nepatřil jemu. Liliana si dokazovala, že může být v posteli dobrá s kýmkoliv. Odtrhávala se od svého ženáče, když se nechtěl rozvést a vzít si ji.

Vilda šlapal cizím městečkem, až objevil zářící lepší podnik. Dal si dvanáctku. Dvě rodiny s dorostlými dětmi dojídaly slavnostní večeři, klidně a spokojeně.

Kdyby si Lili párkrát nepopotáhla z jointa a nezačala vyprávět, co nemusela, nejspíš by na svého doktora časem zapomněla. Když se rozjelo vzájemné vysvětlování, dokazování si lásky, plné bolesti a vzrůstající podezřívavosti, žárlivosti a vzteku, jako logicky myslící chlap ji dokázal víc deptat. Až teď poprvé si připustil, že když začala spát s ním, asi měl Míla Pasteur utrum. Možná. Jak jí ale dělal žár-

livé scény, jak se s ní rozcházel a pokoušel se usmiřovat, v kolotoči ubližování se znovu objevil Pasteur, nepochopená hvězda medicíny, její záchytný bod. I když se kvůli ní rozvést nechtěl, byl na ni hodný, pozorný, ve špitále blízko... Vystřídal ho v roli utěšitele.

Dvojice u vedlejšího stolku si nabírala jeden zásek dvěma lžičkami. Usrkávala víno a začala se vzájemně dobírat kvůli nějakému filmu. Lili měla bohatší slovník, byla vtípnější, kultivovanější, zajímavější než tahle pohledná a vtípná paninka. Lili byla první ženská, se kterou chtěl doopravdy žít. Byla. Co se roztříská na kousičky, slepit už nejde.

Kdyby do kavárny vstoupila jeho staronová nóbl kamarádka, všichni by ztichli a ženské by hádaly, v jakém butiku hadříky koupila. Nejspíš zase přijde, rovnou k němu, ale rozhodně s ním nikam nepojede.

Oheň cigára vypadal jako světlo majáku postaveného na ostrůvku daleko od pevniny. Dost reminiscencí. Ráno předá primáři a nemocničnickému inženýrovi seřizené přístroje a podepíše protokoly. Potřebuje ještě tři dvanáctky, aby usnul, ale ty si dá jinde.

Schramstnul ho rockový klub. Přední místnost s barem okupovala větší parta, depešáci, sportovci, gymnastky, metaláci, pár pankáčů, všichni se svorně bavili a napájeli. Vzadu byla tmavá místnost, v ní veliké dunící reproduktory. Na parketu se zběsile komíhalo několik postav. Sem mu barman pítí nedonese.

Šel za ním a objednal si pivo. Točil mu ho a povídá: „Začínají prázdniny, všichni se sjeli domů. V rohu máte poslední volnej stolek.“

Rozzářené holky, kluci v laufu, od šestnácti až něco přes dvacet. Všechno se povede, jasně, všichni se na něco těší, zítra se udělá mejdan! Ten hezoun se určitě ozve. Jako au pair do Paříže, senzace! A proč ne rovnou do USA?! Co by ne?! Všechno jde, když se síla napře a do toho z repráků přitakávají AC/DC. Yes!

Další pivo. Ke stolu přisedla trojice, nalíčená mašina s velkým výstřihem, drobnější holka, Žiletka a podezřelý asociál s podivným účesem. Holky vypadaly sexy, ale nevšimaly si ho.

Týpek se ozval: „Mají tady dost hustou muziku.“

Vilda namítl: „Naživo je to lepší, tady chybí vizuální zážitek a kontakt. Ve středu jsem stál v Roxy metr od mikrofonu.“

„Ty nejsi místní?“

Vilda se bujaře zasmál. „Ha, ha, ha. Kdepak, ráno musím ještě zařídit něco v nemocnici a hned se vracím do Prahy.“

Slovo Praha zapůsobilo jako zaklínadlo. Menší se zářivě usmála. Objevily se plomby a díry po stoličkách.

Rozhlédl se kolem. Jsem jednička. Fořt. Bourák, uvědomil se. Poručil kolem panáky. Rázem byl ještě přitažlivější. Kopnul do sebe fernet na ex.

Na synáčky z prachatých rodin, které občas popadla touha platit i za lidi, které neznali, se díval jako na rozhazovačné blbce. Teď když viděl troje lačné prsty

na plných sklínekách, poznal, že to má něco do sebe. Mašina Katrin se zavlnila a předklonila se, aby jí viděl do výstřihu. Obdivně zamlaskal.

Asociál Štefan znervózněl. Držel Katrin za ruku, ta mu ji ale vysmekla a zamávala na něj hustě naplácanými černými řasami.

Vilda se postavil. Štefan taky, ale byl o půl hlavy menší, ramínka jako uzenuč. Rozmlátím tě na maděru, pomyslel si, ale neřekl nic. Sebevědomě se usmál, položil dlaň na jeho šiřatou kebulku a zatlačil ho zpátky na židli. Jak už stál, šel k baru pro další rundu, Katrin mu ji pomáhala ke stolu odnést. Žiletka chytala Štefana. Něco mručel, ale po fernetu sáhl okamžitě. Katrin ho vypila ve stoje a naznačila mu, ať to udělá taky.

Následoval ji do setmělé místnosti, Michal Ambrož s Hudbou Praha právě z reproduktoru zpíval Čau, amore, píseň přímo návodnou o nočním dobrodružství.

„Štefan je magor, klidně by ti frťana vychlastal,“ řekla a rozesmála se.

„Mám na další panáky,“ procedil pohrdlivě. Cítil se nějak brachiálně mužně, jako náčelník tlupy, který si uloví každou ženskou, na kterou má chuť. Sebral ji slabingerovi Štefanovi. Přitáhl ji k sobě. Nebránila se. Ale nepřilepila se, nepověsila se na něj. Jak se z repráků ozval těžkotonážní rock, pustila se ho. Sledoval ji proti světlu, přicházejícímu z první místnosti, kroužící velká prsa, kroužící zadek, pevné nohy... Jako chvějící se matka země.

Lili nechtěla tancovat. Kamarádka dřív ano, ale vždycky si vybírala místo, aby byla dobře vidět, ze všech stran svůdná, a střílela kolem sebe žhavé pohledy jako salvy z kulometu. Katrin tancovala pro sebe, věděla, že ji sleduje, ale nepodívala se na něj ani na někoho jiného, jako by při kapele prožívala nějaký archaický očistný rituál. Až když Kylie Minogue něco zašeptala, nechala se zase přitáhnout, políbit a nakonec sama převzala iniciativu.

Tuhle slečnu se zpotenými splepenými vlasy by mu maminka rozhodně neschválila, ale ta byla daleko. Další runda naštvaneho Štefana a Žiletku trochu usmířila. Katrin byla čím dál hezčí, přitažlivější, živočišnější.

Vrátili se na parket. Ve tmě plné decibelů se s Katrin pomalu neslyšel, ale bylo mu jasné, co se stane.

Barman je vyhazoval mezi posledními. Štefan ho zval na mejdan: „Mám flašku, musím se revanšovat,“ křičel na ulici, ale Žiletka ho musela přidržovat, aby neupadl. Šli za nimi.

„Katrin, jsi tady?“ zakrákoral.

„Už jdu,“ zavolala, ale zahrnula doleva. Rozbité venkovní dveře zaskřípěly. Nevšiml si, jestli byl byt zamčený. Jak za ním zavřela, zastrčila zástrčku. Sáhla po vypínači, ale žárovka se nerozsvítila. V měsíčním světle se u stěny tyčila rozložitá masivní manželská postel. Na ní vyvrcholil náhlý milostný příběh.

Ze začátku se lekl, jestli ho vypitá vodka do minuty nevyřadí, ale fungovala jako viagra.

Josef Honzík: *Lucie 2*, 1998 (Motiv / 2009).

A Katrin byla příroda sama, sopka probouzející se se zemětřesením.

Konečně se vydýchali: „Jsi úžasnej. Takhle hezky mi to ještě nikdo neudělal.“

Pomalů střízlivěl. Rád tohle slyšel, ale úplně jí nevěřil. Od začátku věděl, že je potvora.

Podstatné taky bylo, že aby tuhle žírnou ženskou dostal, zesměšnil a odrovnal slabšího Štefana. Využil svazku stovek a Prahu, v pohraničním městě téměř bájeslovnou. Prvně se choval jako suverén a chlápák. Vyšlo to. Hladil její ještě horké tělo, od skráni až ke kolenům. Kořist. Už nemusí být oddechová stanice na trase za štěstím. Konečně je taky macho, dobyvatel, agresor, jako chlápci, ke kterým mu jeho bývalé milenky-kamarádky utíkaly.

„Máš tu auto?“ zeptala se Katrin.

„Pochopitelně.“

„Odvezeš mě do Prahy, lásko? K sestřenicí? Už mě to v týhle díře nebaví.“

„V osm mám podepsat v nemocnici protokoly, mezi devátou a desátou tě naložím.“

„Dáme si frťanka a potom druhý kolo, divochu?“ Zvedla se a přinesla z druhého pokoje láhev.

Chutnalo to trochu jako fernet: „Co to je?“

„Nějaký italský pití,“ řekla.

* * *

Probudil se. Napůl seděl, napůl ležel na zpuštěm dvorku. Příšerně ho bolela hlava. Neměl bundu, neměl peněženku, neměl doklady, kreditní karty, CCS kartu na benzín. Neměl klíče od auta, klíč od bytu. Neměl klíč od penzionu!

Možná si vzal jenom dolarku. V bundě asi měl klíče od auta!

Stará garáž, rozbitý kočárek, vyvrácený zprohýbaný plot. Vstal a otočil se. Za ním stála vybrakovaná rui-

na, střepy, vytrhané podlahy, rozbitá skla v oknech. Ve vedlejším baráku ještě v prvním a druhém patře visely starožitné záclonky. Venkovní dveře zaskřípaly. Za levými dveřmi byla spoušť. Právě šly trnutím otevřít. Na vnitřní omítce zůstalo žluté místo po hodinách. Ve velké kuchyni ještě zůstal kovový sporák a kredenc, většina skleniček byla pryč. Byt byl vykradený, ale ještě nevyrabovaný. Ložnici okupovala masivní dřevěná dvoupostel, místo hřichu. Nad ní v dřevěném rámu svatebčané z roku 1942 a vedle nich keramický andělíček. Pod bytelnou vypáčenou starou skříní se na prkenné podlaže válel hedvábný šátek, prožraný od molů. Kožená bunda nikde, klíče nikde. Vilda se slyšel, jak říká: „Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku. A taky auto.“

Vyšel na ulici, uviděl věž kostela. Šel k němu. Našel penzion. Před ním svůj auták!!!

Z kukaně vykoukl chlápek, který ho ubytovával: „To je dobře, že jste se konečně ukázal. Už jsem chtěl volat policajty,“ řekl a podával mu klíč od jeho pokoje.

Díval se na majitele nechápavě.

„Hrnul se sem nějaký divnej týpek. Měl váš klíč a říkal, že se vám udělalo blbě a má vám přinést tašku. Nemohl si vzpomenout na vaše příjmení. Sebral jsem mu klíč. Pak jsem řekl, že jestli je vám tak zle, že nemůžete chodit, zavolám záchranku a policajty. Otočil se a zdrhnul.“

„Probudil jsem se na jednom dvorku.“

„Asi po rohypnolu. Chcete to hlásit?“

Představil si výslech. A městečko na dlani. Všichni se znají, všechno si řeknou. Představte si, paní primářko, že inženýrek, jak k vám jezdí... „Ani ne.“

„Kolik jste měl s sebou?“

„Asi dvanáct set a havarijní dvoutisícovku. Když nevěděl, jak se jmenuju, tak velkou šrajtofli s doklady a kreditkami budu mít nahoře na pokoji.“

„Měl jste kliku. Kdybych nečekal na nametené roháky, dávno bych spal. Když jsem ještě dělal provozního na hotelu, jednomu uspanému šoferovi ukradli nákladňák plnej elektroniky za šest milionů. Nikdy je nechytli.“

* * *

Asi po dvou letech, kolem desáté dopoledne dorazil Vilda s měřicími přístroji a náhradními díly na polikliniku v severních Čechách. Na chodbě chirurgie seděla mladá ženská, na ruce pouta. Vedle ní stál policajt. Byla celá zboulovaná, pomlácená, levé oko jí modralo.

Zarazil se. Prohlížel si ji. Na denním světle vypadala starší, zdrchanější, špinavá, ale hlavně jí chyběl elán. Katrin.

„Vy jste chirurg?“ zeptal se policajt.

„Ne, seřizuju přístroje.“

„Tak holt budeme muset počkat,“ řekl policajt.

Podívala se na něj. Nebylo jasné, jestli ho poznala. Spíš ne.

Provedl demontáž, natáhl se a vyhlédl z okna. Kulhající malý vztekoun mohl být frajer Štefan a za ním naložili Katrin, jeho náhlý milostný příběh, ve kterém poprvé vystupoval jako frajer a bourák. Žiletka asi nebezpečnou profesi včas opustila. Říkal Katrin, že Štefan je primitivní blbec. Marně. Policejní auto odjíždělo.

Andělíček strážníček ho opatroval už před modlitbičkou. Zbytečně si sehnal dopředu penicilin. Když se ukázalo, že je i HIV negativní, vypil s rozesmátým kamarádem doktorem doneseného Jeníka Chodce.

Pravidelné seřizení zvládl cobydup. Otevřel diář, jestli ho v tomhle koutě republiky nečeká nějaká další práce. Příští den bylo Valérie.

V době, kdy si s paní doktorkou Lilianou dlouze telefonoval, dospěl k názoru, že jí musí připadat jednoduchý a trapně věcný. Pozval ji tedy do Bia Illusion na Valérii a týden divů. Při pravidelném listování v diáři pak zjistil, že ji do kina pozval na svátek Valérie, čímž ji překvapil.

Nemohla, jela na nějaké sympozium, ale nezapomněla na to. Už byli milenci a šli na procházku do Divoké Šárky. Řekla, že se na to kino těšila, protože měla právě narozeniny. Ale ty příští už doopravdy dohromady oslaví, i když se na Valérii asi nebude Valérie promítat. Kolem hlavy jí létal čmelák a vzduch z Ruzyně startovaly tryskáče.

Když přišel s nástrojovou brašnou na její oddělení, už tam nepracovala. Nejistil, kde je. Od jejího manifestačního přihlášení se k Miloslavovi s ní neměl žádný kontakt. Vyřukal SMS: Vše nejlepší k narozeninám přeje Vilda. Jak se mas?

Zastavil se ještě v Liberci a zamířil do Prahy. Promýšlel nabídky realitek, které našel na internetu. Vzpomínal na Katrin, odváženou policejním autem, a na Lili, která se asi neozve. Byl už jinde, ale na Katrin a zvláště na Lili těžko kdy zapomene.

Možná to bylo ještě jinak. Lili mohla spát po nocní a nechtěla ho vidět, proto řekla, že je ve špitálu. Silnější sparty, pro něj tehdy věcný důkaz, mohla ve stresu začít kouřit sama. Šly by ještě vymyslet další a další verze, palčivější či smířlivější, ale stejně by asi už nic nepomohlo. Studený vykuchaný kapr na lince byl jako příběh, který se jim nepovedl. Jemu. Jí.

Za Mladou Boleslaví zapípal mobil, přišla SMS: „Jsem osmy mesic v Irsku na klinice, chystam se do Australie. Jsem happy. A co ty?“

Odtůkal: „Dal jezdím po spitalech, mam se ok, drzim ti place, verim, ze vsechno zmaknes.“

Liberec, březen až červenec 2009

Marek Sekyra
Básně 2009

KOL

Kol zchátralých škol, kaplí, far,
 ach, místa v dešti, mlze skrytá,
 z oken čpí jen vůně par,
 jdu, kde hasne, jinde svítá.

V kruhu pod stromem jak vržený stín
 jehnědí, jež opadalo,
 snad když si protřu ztěžklá víčka,
 zřím, že se mi to všechno zdálo.

POPRŠÍ

Tak tiše dnes kape to pod okapem
 jako by den i ten déšť bolel.

Pak zafouká a noční liják
 tká koberce z listí lip
 a znaven skládá svoje kosti.

Daleko do hvězd a blízko k noci,
 starým křížům již reznou patky
 v loužích, jež nevsáknou, jako smutek,
 jak stesk a bolest se starostí.

Z TURNOVA

U zdi kostela Panny Marie
 stojí dívka,
 v černých punčochách nohy
 jak podezdívka
 a šedé kostky sukně
 jak by hrály
 domino se stěnou
 katedrály.

S vlasy, jež lesknou se jak střecha v dešti,
 zřel zřejmě kostel spousty žen,
 líp' baň mu věky nevyleští
 – zas v dominu dnes poražen.

**PO OKRAJ
 (ŠLÁPOTY PLNÉ DEŠTĚ)**

Prší již týden.
 Po okraj
 šlápoty plné deště.
 A náhle záblesk slunce
 vykouznil duhu.
 Než si však malíř
 plátno zchystal,
 zas prší.
 Již týden.

TEĎ A TADY

Housličky záňadří vábí lemem,
 spí vzpomínka na dně let,
 perličky poprsí burcují pelem,
 ježž vítr stále neomet.

A v jeho dechu jírovce
 si procvičují prstoklady.

A já s nimi.

Teď
 a tady.

**PODKORNÍK
 (na puškinskou notu)**

Vše zlehčuji, skrývají city,
 neumím radost projevit,
 pln neklidu, jsem proti změnám,
 ve snech a snění hledám klid.

Říkám to a činím ono,
 sám sebe klamu, přivírám
 před zítřkem oči, pár blízkých kolem
 sebe mít, být s nimi sám.

TIKOT

Mám rád tikot mechanických hodin
 ukládající se na věci kolem mne
 jako prach vířící v kuželu světla,
 až se bojím nadechnout.

Až bude tikot vymýcen
 a zetlí všechny násady kos,
 oddýchej letní námrazu z oken,
 vrať mi, cos mi kdysi dal.

Živote,
 stůj a nechoď dál.

ZNĚLKA

Zkřemenění a zeznělčení,
 již nás nic nedojímá,
 přec znělce v znělce zní
 měkce jak okarína.

MALÝ STÍN

Ležíme doma
 v Sudetech,
 malý stín přešel
 po dětech.

To pták pošťáků,
 poštolka, a křičí
 jak blesk,
 jenž ztratil sílu udeřiti.

Josef Král

Volná nemocniční postel vlevo u okna

Ukázka z připravované knihy
Střemhlavý let v kleci

bývaly doby, kdy jsem záznam setkání s panem Hrabalem začínal cestou do Prahy třeba tím, že jsem si sváteční košili v bufetu pokecal gulášem a potom musel koupit lahvičku čikuli a v zákoutí parku se zbavoval skvrny sledován důchodci vycvičenými v ostražitosti televizní pátrající kriminální ústřednou, od udání z fetování mě zachránila podagra, jež stará těla přikovala k lavičkám,

kam zmizela radost, kam se posunul svět?

bývaly doby, kdy jsem cestou do Prahy číchal voňavou slečnu sedící vedle mne v autobusu, ze síťové tašky nad hlavou mi kapala na knihu voda z aster vezených na hrob babičky a slečna se lekala, stoupala si na špičky, takže klín našponovaný v kárované sukni mi přistrčila těsně k obličejí... a pak mi s mnoha omluvami utírala knížku šeríkovým kapesníčkem a později ztěžklá spánkem se mi svezla na rameno,

dva roky uplynuly jako psi kýchnutí, trochu jsem se propadl do země stárnutím, občas se klepu nervozitou, že nic nestihnu... i radost občas mívám: pan Hrabal četl můj sedmistránkový dopis v tramvaji, lidí ho poznali, přestože se neobjevuje v televizi a schválně koukali jinam, když si toho všiml,

každé setkání je jiné, ani těšení není stejné... slova na papíře zmrtní, zatímco při rozhovoru jsou živá, a tak mě z jedné strany fackuje radost a z druhé skepse, všechno mi klouže z rukou jako namydlená prdelka novorozeněte, podle psychoanalýzy je dílo neurotickým řešením konfliktů, a tak nevím, jestli jsou pro něho hospody požehnáním anebo prokletím, osudovou cestou, kterou nelze změnit,

umíte si představit, kdo všechno za ním do hospod chodí? notoričtí perličkové na dně, dívky s bujným poprsím a pokleslou pověstí a taky chlapek, co byl blízko smrti v Himalájích, ne že by lezl na osmitisícovku... zvědavostí se dostal do posvátného chrámu k zařezávání obětního berana a mnich se chvěl nedočkavostí omočit nůž v lidské krvi, tohle vypravuje u piva panu Hrabalovi a já jsem proti němu nulovej s životem obyčejného samotáře... a už se hlásí mukul s drastickým příběhem a natrženou prdelí, neboť v ponurých zdech musel zastupovat ženskou,

a tak ho zavalují příběhy, ať hledá perličky na dně... a diví se, že nevrle vrčí v sebeobraně, aby ho neušlapali: někdy je tak nesnesitelný, že odsedají i nejbližší přátelé a pak stačí slovo a následuje zu-

řivá hádka a útěk do jiné hospody, jakoby zapomněl svoji krásnou větu: „*Ruka položená na přátelské rameno je mi klíčkou, kterou se otevírají dveře k blaženství,*“

na konci sedmistránkového dopisu jsem pana Hrabala pozval do pražské Violy, kde mi mají číst text mezi jinými autory, odpověděl za několik dnů: „*Já jsem teď na neurologii, a kdy se vrátím domů nevím. Všechno jsem přetáhl, v přehradě jsem už neměl vodu... Tak musím počkat až budu mít mentální rezervy a hlavně: myšlenky se zase srovnají. T. Č. nejsem schopen delších rozhovorů. Musím se vrátit zpátky k věcem a do přírody. Váš Hrabal.*“

chce se mi spát, přestože je hodina před odjezdem z Prahy: začíná srdeční arytmie a židle u barového pultu mi ujíždí pod zadkem, jako obvykle mě doprovází David a mlčíme... co taky říkat, když jsme naplnění nespokojeností, že klenba ze slov, kterou deset let stavíme, puká, takže nestačíme uhýbat před padajícími kameny... a co taky říkat, když má doma tři děti a jinde milenku? teď objevuje svět se stejnou náruživostí, s jakou se v osmnácti ženil,

dnes jsem byl na Bulovce za panem Hrabalem: poprvé jsme se setkali jinde než v hospodě: v úzkém nemocničním pokojíku s volnou postelí vlevo u okna, svlečený do půli těla nahřívá záda říjnovým sluncem skrz otevřené okno, řekl jsem zbytečnou větu: tak jsem přijel, chtěl jsem brzy po stisknutí ruky odejít, řekl, abych si sedl na volnou postel vlevo u okna, oči měl zamžené uklidňujícími léky, hlava už přestala bolet, stejná hlava kdysi naprasklá úderem železa v kladenských hutích, se zpožděním mnoha let jsem se dozvěděl, že z toho má pochroumaných šest obratlů, doktoři jsou hodní, strava vydatná,

na stole leží vlněná čepice vhodná na cestování Arktidou: v horku si svlékám sako a říkám věty na uklidněnou... ptá se, jestli jsem dostal lístek, ano, dostal, nemluvím o úzkosti, která se ve mně zvedala, když v jejich bytě marně vyzváněl telefon a sluchátko nezvedala ani jeho žena, nepřeme se o zdraví, o vodu přitékající do jeho studánky, kterou si musí hlídat, aby mu do ní čeští dobráci nenaplivali... nejrady by přijeli s buldozerem a zahrnuli ji hlínou, jako by zapomněli, že pramen nelze zničit, to není jazyk, který je možné vytrhnout,

seznámili jsme se brzy potom, co dopsal Autičko, text o lásce ke kočkám a jejich zabíjení a také o blízkosti smrti při autohavárii... literární kritici dosud nepostřehli, že to je předzvěst trilogie, zlámání

další pečeti na vnitřní cestě: trilogie začíná knížkou Svatby v domě, s podtitulem dívčí románek, pokračuje vyprávěním bez interpunkce Vita nuova (kartinky) a končí Prolukami, čtou je teď v Hlasu Ameriky: léta se rozbíhal k takové vnitřní svobodě a pořád se lekal, nepřestal se lekat, když z nelibého ohlasu mocných poznal, že šlápl do vosího hnízda... a proto Bulovka, léky a injekce, spočinutí v úzkém pokojíku, kde je volná nemocniční postel vlevo u okna,

jako by tušil, že až dopíše trilogii, ulehne na nemocniční postel, jako by jasnozřivě zahlédl tajemství, když loni napsal: „*Co je vlastně můj život? nic víc než kovářský dmuchadlo, než nadechnutí a vydechnutí velké euforie a pak zase kocovina, tak jako se střídá den s nocí... vlastně ten můj život není nic jiného než očištěc a já jsem ten, kterej je trvale zasažen kopím vyčítek... nikdo už nedoufá, že se polepším a začnu nový život.*“

jak mám vyjádřit nudličkovitý pokoj a starého muže, který se zběsilým psaním dostal na pokraj sil? teď odpočívá nahříván na zádech říjnovým sluncem... jsme tady sami a je ticho, nikdo neobtěžuje, necinkají tu sklenice, chybí roztočená pípa a hospodské řeči,

potom vstal a oblékal si modrý župan... jak se nemohl trefit do rukávu, chtěl jsem mu pomoci, ale gesto jsem nedokončil, protože to tušil, šklubl ramenem a popošel ke dveřím, venku na lavičce jsme si povídali už ne tak překotně jako jindy... už jsem se neptal, jestli je unavený: chtěl vědět, jaké to bylo včera ve Viole a já mu stručně vylíčil rozporuplné pocity o přestřižené pupeční šňůře mezi autorem a textem,

pokývoval hlavou jako zkušený porodník, který tohle všechno dávno zná, ocenil, že jsem loňskou knížku Hranaté míčky s hřebíčky II zkrátil o stovku stránek, i když mu bylo líto některých zaniklých souvětí, seděl s rukama v klíně a sluneční odpoledne námi proudilo bez zábran: poslouchal moje důvody o škrtnutí odboček a hluchých míst, které neměly jiný smysl než znesnadnit čtení,

u vás je krásně, co?

přisvědčil jsem a vyprávěl mu nové příhody našich koček a starého psa, který dělá koťatům chůvu... zmínil jsem se o mlčenlivých dubech na stráni za naším domkem, také o skále, která mě nevnímá, protože se příliš hemžím, povídali jsme si jako za starých časů, jen pomlky byly delší...

seděli jsme s Davidem v bistro půl hodiny před odjezdem autobusu a nebylo nám do řeči... dost pije, vrací se po půlnoci od milenky a jeho žena unavená třemi malými dětmi pozvedá pěsti a snad by i uhodila: David se zaučuje v Bohnicích na psycho-terapeuta, s novými kamarády si tíživé rodinné situace přehrávají... kolegyně představuje jeho ženu a jiné děti a ten nejtlustší Jarmilku, co má pěstičky

Dialog

podobně trochu větším malinám... a tak se předvádějí v prostoru, který jim vymezil psychiatr: všechno je to ovšem zbaveno naléhavosti utrpení jako každá hra, autobus jede za čtvrt hodiny, smutek mi vytéká děravou podrážkou do kaluže, jež se olejovitě leskne na nástupišti,

ve Viole je pořád hodně nabásněno, nakouřeno a taky vypito... slova se míhala jako sekýrka pokoušející se rozštípnout kamenné vajíčko, u vedlejšího stolu se někdo zasmál aforismu, mému textu ne, protože je o smrti přítele Pepy... asi jim prošuměl ušima jako sodovka: pil jsem červené víno a poslouchal dívku s řeckým nosem dychtivě foukající do příčné flétny, klavír ji doprovázel ozvěnou,

herec se radoval, když jsem mu po představení pochválil přednes, přestože si to nezasloužil, bylo to přibližně v době, kdy pan Hrabal spal ukořelený léky, takže jsme se nemohli na ničem domluvit, ale vzdálení si nemohli ani lhát...

z lavičky na říjnovém slunci se pan Hrabal zvedl pět minut po třetí, že musí na injekci, podali jsme si ruce a já řekl: zase brzy přijedu,

co byste jezdil, vždyť mě brzy pustí domů,

div jsem mu neřekl, že přijedu tak brzy, že ho tady určitě zastihnu, naštěstí se modře vzdaloval... ani jsme se po sobě neohlédli, jak potvrdily proudící davy v pozdějším hlášení,

když cítím, že události kolem mne se zauzlovávají jako klubko hadů a každou chvíli z něj může jedovatě zahřmít, stahuju aktivitu na blikající plamínek, jako to dělávala maminka za války, když venku hvízdala vánice a vypravovala nám pohádky, na které nemusí být světlo... a najednou se začne blýskat na lepší časy, kulisami všednodennosti se

Torzo

probourávám do bezčasu, takže nevím, co je realita a co sen, nejsem ovšem cvok, abych zkoušel, zda auto řídicí se stokilometrovou rychlostí je mým tělem prostupné bez úrazu,

pan Hrabal dopsal trilogii a struna dva roky napjatá k prasknutí povolila, už jsme se nescházeli o samotě, kdy horké vlny promluvy třeskuté jako stovetá voda chladilo pivo... začal jsem chodit ke společnému stolu mezi jeho kamarády, kde je veselo až ke smutku jako z dovádění přestárlých hříbat: v proudu pábitelství se mísí napsané před třiceti lety s pivní inspirací a stůl řičí smíchem,

potom se zaposlouchá do sebe a když za hodinu jedeme poloprázdnou sedmnáctkou, nervózně kontroluje síťovku pověšenou na opěradle tramvaje... najednou si vzpomněl na moje texty a řekl něco důležitého, co jsem následkem vypitých piv zapomněl, jdeme parčíkem a hude, že poslední pivo neměl pít a pak močí u neduživého keřku... dnes neměl náladu na nic, hned, jak jsem přišel, řekl, že za pět minut odchází, ale potom se rozpil a rozpovídal a teď se blížíme k jeho bytu, což se pozná podle časějších dobrých den,

působím dojmem trysku, když stojím ve výtahové kleci a marně přemýšlím, jak zní formule na přeměnu v brouka pro případ, že bychom se zasekli... úmyslně používám kafkovskou asociaci, abych naznačil, že ten předčasně zemřelý ve mně pořád žije... vystupujeme v pátém poschodí, kde se svítí tak úspěšně, až to připomíná letecký kryt,

stojím u okna a koukám na Prahu zalaknutou dusnem... loknu si finské vodky, nabídl mi ji, aby mě po pivech dorazil? lidi mu dobrou náladu rozkrádali od rána a já přijel až odpoledne... ve vedlejší pokoji hledá nový rukopis, který mi slíbil, paní Hrabalová je už měsíc v nemocnici, na židli se povahuje dopis, že ho konečně přijímají do Svazu spisovatelů, a nakousnutá houska,

co mám udělat, abych ho překvapil? vyskočit z pátého poschodí? v dnešní náladě by si myslel, že jsem se naštvál a odešel... nemohl bych v takové výšce žít, cítit pod sebou hloubku s tolika lidmi uvězněnými v betonu: jak chatrnou přepážku pudu sebezáchovy mám v mozku? kdy se touha po životě promění v Ikarův pád? vyklonil jsem se z okna a prsty se samovolně zařaly do okenního rámu... místo sebe jsem poslal do hlubiny slinu s příchutí vodky, jak nabírala rychlost, rozdělila se na dvě kuličky a než mi zmizela z očí, pan Hrabal rozčileně křičí: snad tam neblížete?!

kdepak, řekl jsem a povolil sevření prstů, koukal jsem, jak padá slina... už jako kluk jsem míval spoustu slin a tak jsem se stal plivníkem,

okno zabouchl a vrátil se do vedlejšího pokoje a já znovu pil vodku... pak jsem šel doprava čůrat a když jsem se vrátil, stál už v předsíni a cinkal svazkem klíčů jako kastelán,

kromě rukopisu nese v síťovce leporelo, čokoládu a pomeranče... hned se zmocňuju rukopisu, aby si to nerozmyslel, na rohu příští ulice řekl ahoj a já nashledanou a rozešli jsme se jedním ohlednutím,

jde někde na návštěvu rodiny s dětmi? dávám to bez záruky na stoprocentní meteorologickou předpověď a jedu zpátky ke známým vyspat se po únavném dnu a ještě než usnu, napadne mě, jestli nevede tajný život, jestli nechodí do rodiny, kde ho mají rádi i bez jeho knih... třeba poučen vlastním svěhlavým dětstvím, pokouší se cizí děti vychovávat jinak, třeba na ně není tak protivný jako na nás v hospodách,

zrovna, když píšu o setkání na Bulovce, rozbolí mě tepna vedoucí k srdci... už měsíc pan Hrabal odpočívá v nemocničním pokoji, kam se vejdu jen dva spáči, nechci skončit na volné posteli vlevo u okna, nasadím si starý klobouk, nandám do kárky drátěné kartáče, plechovky barvy, toluen, gumové rukavice a pěšinou kolem smrčků s dvojím odpočinkem dotlačím náklad k plotu,

potom už nemyslím na výstižnost slov a rytmus souvětí, ale na barvu, aby stejnoměrně stékala a jezdím válečkem na zahnuté rukojeti po drátěném pletivu... barva na slunci rychle zasychá, vítr trhá jemné cancourky podobné babímu létu a hlava se vyprazdňuje od myšlenek, z luk táhne chlad padlé rosy a moje kostra nezvyklá na ohýbání si chce odpočinout, jdu domů a už nemyslím na volnou nemocniční postel vlevo u okna,

pes u branky štěká na dva civilisty: chtějí vědět, jestli je syn doma a pes běsní z mindráku, že děti nemá, otcovské puďy ukájí na kořatech, často je myje obrovským jazykem, takže vypadají jako po koupání, bylo mi jasné, že se s nimi nedomluví a tak jdu k brance,

jsou to estébáci a ptají se z čeho syn žije, když nechodí do práce... cituju paragraf 203, že je možné žít z úspor, což nelze považovat za příživnictví a pes mi za zády vrčí, ať ho pustím, že jim natrhne prdele, tajní varují, abychom se nedočkali špatných konců, když nespolupracujeme s Bezpečností, chtěli by dovnitř a nemají povolení k domovní prohlídce, a tak odcházím,

druhý den telefonuju prokurátorovi a stěžuju si na obtěžování, taky zpochybňuju směšný trest pro opilého školníka, který autem porazil naši Milenku, když se vracela ze školy, marně se snažím chladnému hlasu na druhém konci drátu přiblížit hrozné okamžiky prosincového pozdního odpoledne, vždyť nás ani nepozvali na soud, jako by chtěli zatajit, že mu pouze sebrali na čtyři roky řidičák a půl roku budou strhávat pětinu z platu... zvyšoval jsem hlas, a tak se mi dostalo varování, abych neřekl něco žalovatelného a prokurátor zavěsil,

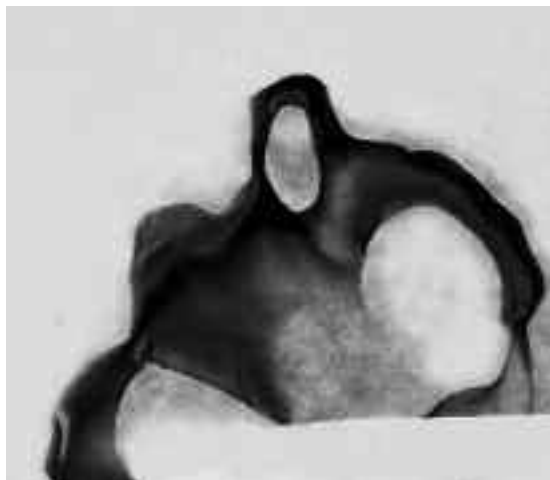
rozložil jsem na stole tříšť z celuloidových trojúhelníků, které měla dcera v tašce na zádech a blatník auta je rozdrtil... letěla nad patníky jako by ji v náručí nesl anděl strážný, odnesla to jen otřesenou mozku... smetl jsem rozlámané trojúhelníky do kotle a vyhnal z hlavy myšlenku na další stěžování,

jdu zrajícím žitem s tranzistorákem zavěšeným na krku, poslouchám Mozarta a potom zprávy ze Svobodné Evropy o pronásledovaných disidentech: dva jsem znal ještě před osmašedesátým rokem, kdy měli vysoké funkce a taky se přičinili o kácení lesa a lítání třísek, jsou mi lhostejní i dnes za soumraku, který z lesa vypouští srnky na pastvu...

nedupou tu okované boty ani neštěkají policejní psi běžící po čerstvé stopě, jenom na vzdáleném posedu čeká nimrod s připravenou kulovnicí... ve vězeních se rodí jejich budoucí sláva, ale i pochybnosti, neboť nikdy nebude objasněno, kdo z nich udával,

nevím, jestli se dožiju pádu totality, jestli neumřu dřív, než ti slavní, dnes ovšem zavření... sblíží nás nevyhnutelnost smrti, neboť je všudypřítomná i ve zrajícím žitě, zablesklo se a zahřmělo, srnka vyskočila k poslednímu úleku, obrátil jsem kroky k domovu, aby si mě nimrod na posedu nespletl s paroháčem,

Střemhlavý let píšu jako opožděné dopisy a děsím se, že nemusejí najít adresáta, že tam, kde je dnes živá bytost, bude prázdno, nelze nic uspěchat, všichni máme dávno určené oběžné dráhy: jestliže jsem v posledních letech k něčemu dospěl, pak k osudovému odevzdání, které ovšem nepodráží nohy mojí aktivitě, i když šustím papírem, ve vzpomínkách jsem nekonečně tekoucí... nemůžu se zbavit pocitu zmrzačeného života: jakoby mě půlka umřela s maličkou sestřičkou, která se mnou plavala embryální duo v mamčině břiše a brzy po narození umřela,

Gladiatoři

nepřestávám střípky její duše hledat v duších jiných žen a lekám se, že ji nikdy nepotkám... marně mě vysoké letní nebe plné hvězd uklidňuje, že bude na svém místě i po mojí smrti... a když hrozí, že mi hlava pukne nepokojem, přijde mi do usínání malá nevěsta v bílých šatech a já se ptám:

slečno, kolik je vám let ?

tší... odpoví sestřička, ovine mi ručky kolem vráscitého krku a mlaskavě mě políbí,

únor–červen 1988

JOSEF KRÁL se narodil v roce 1933, pracoval do roku 1968 jako novinář a historik. Výsledky archívního výzkumu o protinacistickém odboji za II. světové války shrnul v knize historických reportáží *Parašutisté* (1967), kterou přispěl k boření legend o odboji. V období komunistické normalizace, kdy mu byla znemožněna publikační činnost, psal v ústraní: *Hranaté míčky s hřebíčky I.–II.* (samizdat 1984) a *Střemhlavý let v kleci*, básnické prózy se záznamy rozhovorů s Bohumilem Hrabalem (samizdat 1988).

Knihy ilustroval vlastními obrázky. V roce 2003 obě knihy vydalo nakladatelství KING v edici Demokratický samizdat. Ukázka introspektivních textů byla otištěna v knize *Čítanka samizdatové a exilové literatury II.* (SPN 1991). Ve stejném roce založil soukromé nakladatelství KING a později antikvariát KING. Kromě psaní se již více než dvacet let intenzivně věnuje výtvarné tvorbě netradičními metodami, jež v posledních letech vyústila v laserové obrazy realizované pomocí počítače. Introspektivní texty i grafiku publikoval v časopisech a sbornících: TVAR (Praha), KALMANACH (Liberec), HOST (Brno), ALUZE (Palackého universita v Olomouci) a jiných.

Samostatné výstavy:

- 1989 – Naivní divadlo v Liberci (monotypy)
- 1993 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 1997 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 2003 – Malá výstavní síň v Liberci (laserové obrazy)
- 2008 – Galerie U Rytíře v Liberci (výstava fotografií Lidé a svět šedesátých let)

Vlastimil Vondruška
O vášnivé tkadleně
 Ze sbírky povídek Krev na lopuchu

Rychtář Brejcha stál na chatrné dřevěné lávce přes Jizeru, která se s hukotem valila pod ním. Ruce měl

založené v bok a nespokojeně se rozhlížel údolím, v němž byly rozestě roubené chalupy. Byla jich skoro stovka a vypadaly jako korálky, které se rozsypaly v trávě. Někde stály dvě nebo tři vedle sebe, jindy by člověk od jedné ke druhé skoro nedohlédl. Za souseda tu považovali každého, kdo bydlel, jak v žertu říkali, půl dne cesty daleko.

Zlostně si pomyslel: „To se jilemnickému správci radí, když se celé městečko i se zámekem dá obejít za půl hodiny. Domky úhledně srovnané v uličkách, jedno stavení vedle druhého. Ale co já? Obejít úplně všechna rokytnická stavení je skoro totéž, jako vyrazit na jarmark do Vrchlabí. A možná až do Semil. Být rychtářem tady v horách je očistec. A ještě mi sousedé závidí těch pár grošů, které od vrchnosti dostávají.“

Z neradostného rozpoložení ho vytrhl hlas starého Matyáška, který se šoural po břehu potoka. „Jářku, rychtáři, to ti ulítly včely, že se tak čertíš?“ Skoro mu nebylo rozumět, protože se neobtěžoval, aby z úst vytáhl dlouhou fajfku. Měl ji vyhaslou, ale náladu mu to nezkažilo. „Sedím na zápraží a vidím, že se rozhlížíš po údolí a mračíš se. Tak jsem si řekl, že se tě zeptám, co je nového.“

„To sis vybral úplně nejlepší chvíli, dědo,“ mávl rychtář rukou. Chvilí váhal, ale pak si řekl, že si stejně potřebuje někomu postěžovat. Tak proč ne starému Matyáškoví? Měl ho docela rád. I když byl děda zvědavý jako ženská, uměl poradit. To věděli v Rokytnici všichni.

„Tak abys věděl, včera jsem dostal ceduli od vrchnosti, abych se hned dostavil na zámek do Jilemnice. Sotva jsem vstoupil do dveří kanceláře, spustil na mě správce zhurta, co jako vím o té vraždě.“

„A safraporte. Ale já o žádném mordu neslyšel,“ vrtěl starý výminkář překvapeně hlavou a rychle sáhl pro paklík, aby si nacpal lulku. Tenhle hovor za trochu tabáku stál.

„To jsem jilemnickému správci řekl taky,“ hořce pokračoval rychtář Brejcha. „Pověděl jsem mu, že poslední mord, na který se pamatuji, se stal loni. U Pece zabili pro pár grošů nějakého sklínkaře od Haidy. Jinak o žádné vraždě nevím. Ale správce, rudý zlostí, uhodil pěstí do stolu, že prý jsem špatný rychtář, když ani nevím, že u nás v Rokytnici zamordovali novorozence.“

„A čím jako měl být?“ vyzvídal starý Matyášek. Potáhl a spokojeně sledoval, že tabák v dýmce chytnul.

„To nikdo neví,“ zlobil se rychtář. „Na rozcestí u obrázku Panny Marie včera našli dřevorubci balík. Ležel kus od cesty v křoví. Byli zvědaví, co je v něm.

Možná si mysleli, že se jim ty věci budou hodit. Jenže když látku rozbali, ucítili odporný puch.

Našli tělíčko novorozence. Ale už se rozkládalo. Podle jilemnického správce tam muselo ležet měsíc. Možná i dva. No, a já mám vyšetřit, kdo to dítě zamordoval!“

„No jo, no jo,“ drbal se starý výminkář na hlavě. „Jak si může být jilemnický správce jistý, že to udělal někdo z Rokytnice? Copak jsme jediná vesnice tady v horách?“

„Copak se dá s vrchností rozumě mluvit? Správce řekl, že na rozcestí je to nejbližší od nás. A pak, to dítě bylo zabalené do plátna. Prý stejného, jaké se tká u nás skoro v každé chalupě.“

„Plátno se v Krkonoších tká úplně všude. Podle toho se přece nedá určit, že vrah je zrovna z Rokytnice,“ divil se starý výminkář. Oči mu dychtivě svítily, že skoro zapomněl i kouřit.

„Máš pravdu, Matyášku! Ale vysvětluj to správci. V tom balíku nebylo kromě mrtvého dětského tělíčka vůbec nic. Jak chceš teď hledat vražedkyni? To spíš najdeš toulavou kočku.“

„Nic ve zlém, rychtáři, ale někdy má vrchnost tak trochu pravdu, protože...“

„Ještě ty mě štvi, dědku jeden,“ rozzlobil se rychtář. Už toho bylo na něj za celý den příliš. Pevně se rozhodl, že se vydá do šenku a opije se.

„Rychtáři, ty plátnu nerozumíš,“ rychle vykládal starý Matyášek. Aby dodal svým slovům na důrazu, dokonce vyndal z úst fajfku. „Ty nemusíš tkát jako my ostatní. A tak si myslíš, že je plátno jako plátno. Ale není to pravda, to mi věř. Každý tkadlec má trochu jinou ruku. Jeden přirazí víc, další navijí osnovu hustěji, jeden navazuje přetržené nitě tak, jiný onak... Každý má vlastní rukopis a tkadlec své dílo pozná. A to nemluví o tom, že faktoři dodávají různou přízi. Každý ji nakupuje jinde. Ty rozdíl jsou nepatrné, ale každý štůček plátna je jiný.“

Rychtář se už nemračil. Se zaujetím poslouchal starého Matyáška. Věděl, že starý výminkář je všemi mastmi mazaný. V době přástek se o něm vyprávěla spousta historek. Ale i kdyby jen polovina z nich byla pravda, zasloužil si uznání. Třeba to, jak loni o žních napálil vrchnostenského drába. A nebo, jak lstí zachránil Rokytnici před braniborskými vojáky.

Byla pravda, že starému Matyáškoví to myslelo. Jenže tady šlo o mord. Vrchnost pověřila pátráním jeho, rychtáře Brejchu. Co by si správce pomyslel, kdyby se dozvěděl, koho si vybral za pomocníka? Matyášek nebyl v kanceláři zrovna nejlépe zapsaný. Jenže na druhou stranu, starý výminkář plátnu rozuměl, na rozdíl od rychtáře a samozřejmě i na rozdíl od jilemnického správce.

Matyášek stál klidně na břehu, potahoval z fajfky a rychtářovi se zdálo, že v jeho očích postřehl potměšilou zvědavost. Jako by uměl číst rychtářovy myšlenky. Přesto ještě váhal, ale nakonec pocit odpovědnosti zvítězil. A pak, vrchnost se to přece nemusí dozvědět. Vždyť se ho jen zeptá...

Rychtář otevřel brašnu, kterou měl zavěšenou přes rameno. Vytáhl kus špinavého a zmuchlaného plátna. Mlčky ho podal výminkáři.

Matyášek nespěchal. Plátno mnul v prstech, zblízka si ho prohlížel, látku ohýbal a zase narovnával. Dokonce vytrhl jednu nit a zvedl ji proti obloze, aby lépe viděl. Konečně látku vrátil rychtářovi. A protože mu během té chvíle vyhasla fajfka, pečlivě si ji začal znovu nacpávat tabákem. Přitom po očku sledoval rychtáře.

Ten už hořel nedočkavostí. Nakonec vyhrkl: „Her- got, dědku...“

„Trochu úcty k mému stáří,“ zabručel starý výminkář káravě. Jindy mu tohle oslovení nevadilo. Říkali mu tak dobromyslně všichni v údolí. Jenže teď se tvářil důležitě. Několikrát bafł z dýmky a pak řekl: „Tak to plátno je opravdu od nás, z Rokytnice. Je ze zvláštní příže. Je pružná a velice jemná. Tahle se do- váží až od Domažlic, pokud vím. Takový len u nás snad ani neroste... A má ji jen jediný faktor. Zrzavý Wunsch. Určitě ho znáte, rychtáři!“

„Aby ne. Máš pravdu, pro něj tkají lidé jen u nás. V okolních vesnicích ne... Takže bude jednodušší zjistit, kdo je vrah.“

„Právě naopak. Bude to těžší. Pro Wunsche pracu- je půlka Rokytnice. Dobré tři stovky stavů. Tedy, by- lo by to těžší, pokud by to plátno nebylo utkané tak dobře. Takhle pravidelně a pečlivě to umí jen pět, nejvýše šest tkalců. Víc ne. Většina pospíchá, aby si vydělala co nejvíc, a je jim jedno, jak dílo vypadá. Za chyby jim pak faktor něco srazí a ve výsledku do- stanou ti, co pospíchají, stejně míň než tkalci, kteří odevzdají méně loktů, ale udělaných pořádně. Tak to rychtáři ve světě chodí. Spěchat se nevyplácí...“

„To mě chceš poučovat?“

„Říkám, jak to je. Probereme si tkalce, kteří jsou tady v Rokytnici nejlepší. Chceš?“

„Nebude to vypadat, že zase zbytečně chvátáme?“ zasmál se dobromyslně rychtář. Vypadal, jako by z něj spadly všechny starosti. Sám nevěděl proč, ale Matyášek ho uklidnil lépe, než láhev rosolky.

„Bude. Ale děláme to přece pro naši nejmilostivěj- ší vrchnost,“ přikývl stejně pobaveně starý výminkář. „Pokud se ukáže, že mám pravdu, dostanu tři paklí- ky tabáku. Ale ne císařského. Chci pořádný, od pa- šeráků. Platí?“

„Platí.“

„Takže kdo připadá v úvahu? Dva z těch tkalců jsou vdovci a žijí sami. Pokud jim jejich plátno ně- kdo neukradl, a nebo si ho nekoupil přímo od Wün- sche, od nich být nemůže. Jeden má zlomenou ruku a už od Velikonoc nepracuje. Takže zbývají jen dva.

Pertehansl, ten bydlí nad kostelem, a Brecher, co má chalupu až skoro pod Lysou horou. Oba mají dcery. Ten první dvě a druhý jednu. A všechny tři holky jsou přesně v tom věku, kdy se kolem nich točí mlá- denci. Jsou příliš mladé na to, aby měly už rozum, pokud ho ženská vůbec někdy dostane, a jsou dost staré na to, aby mohly mít dítě.“

„Vyslechnu je. Teď už to půjde lépe.“

„A nezapomeň na ten tabák,“ volal za ním starý Matyášek, když rychtář mířil po cestě k rynku. Přitom se trochu potutelně usmíval.

* * *

Následujícího dne večer zabuřil rychtář na dveře Matyáškovy chalupy. Vypadal sklesle a hned na pra- hu se přiznal: „Dědku, já už zase nevím, jak dál.“

„Tak pojď do světnice. Přece nebudeme úředně jednat na zápraží. Vyslechl jsi ty holky?“

„Všechny tři. Na každou jsem zhurta spustil, co o tom zamordovaném novorozeněti ví. Jenže nelekla se ani jedna. Ta dnešní mládež je nějaká divná. Nemá vůbec úctu před úřadem... Žádná s tím prý nechce mít nic společného a všechny tři tvrdí, že jsou nevinné.“

Matyášek si obřadně nacpal fajfku, zapálil a pak se zamyslel. Rychtář se posadil na lavici k oknu a ml- čel. Nechtěl starého výminkáře rušit. K nízkému stropu z tmavých trámů stoupaly oblaky štiplavého tabákového kouře.

„Možná je dnešní mládež divná,“ připustil po del- ším uvažování starý výminkář. „Vyslychal jsi ty hol- ky každou zvlášť?“

„Dědku, neštví mě. Plátneu nerozumím, ale své prá- ci ano.“

„No nic, to jen pro jistotu. Možná nemá dnešní mládež před úřady úctu, ale po pravdě řečeno, to my jsme neměli také. Ale stejně... Ani jedna obvinění nemohla očekávat. Pokud by některá z nich měla špatné svědomí, musela by se leknout. Přece ty hol- ky nejsou otrlí zločinci. Ti zapírat umějí... hm, je to divné. Ovšem, co když je tu ještě jiná možnost?“ vy- hrkl najednou a zuřivě zabafal.

„Neříkej, že sis vzpomněl ještě na další tkalce, kte- ří by dokázali podobné plátno utkat?“ zamračil se rychtář.

„To ne, ale vím, co musíš udělat. Zítra ty tři holky zavoláš na rychtu znovu. Ale najednou. Na stůl posta- víš kříž, po straně budou zapálené svíčky a takové ty babské cetky... Ty holky musí jedna po druhé přistou- pít k tomu kříži a odpřísáhnout, že nevědí, kdo dítě porodil a zabil. Dej pozor, aby užily právě tuhle for- mulaci. A já, pokud dovolíš, budu v zadní komoře. Necháš pootevřené dveře, abych dobře slyšel...“

„A co dál?“

„Dál se uvidí.“

* * *

Rychtář udělal všechno přesně tak, jak mu starý vý- minkář poradil. Přilíhl si od toho nesliboval, ale stejně vše pečlivě nachystal. Mladí totiž podle jeho názoru postrádali úctu nejen k úřadům, ale i k církvi.

Když byla přísaha na rychtář odbytá, objevil se na prahu komory starý Matyášek. Holky se na něj překvapeně zadívaly, ale mlčely. Vypadaly vážné a zaražené.

„Tak Pertehanslova děvčata mohou jít domů,“ řekl starý výminkář vážně. „Opravdu za nic nemohou. Ale Brecherova Kateřina by nám měla něco vysvětlit.“

Obě Pertehanslovny dcery se na ni polekaně zadívaly, ale pak rychle vyběhly ze dveří ven. Zamířily do kostela, aby se pomodlily za to, že to pro ně dobře dopadlo.

Tmavovlasá dívka z chalupy pod Lysou horou stála s pohledem sklopeným k podlaze. Tiše namítla: „Nevím, co po mně ještě chcete. Přisahala jsem.“

„To ano,“ souhlasil starý Matyášek a vypadal smutně.

„Tak vidíte...“

„Přisahala jsi. Ale neřekla jsi přesně to, co ti rychtář poručil. Tys přísahala, že jsi to nalezené dítě ani neporodila, ani nezabila.“

„Jistě, protože jsem to neudělala,“ vykřikla vášnivě tmavovlasá dívka. „Pusťte mě domů.“

„Jenže jsi měla přísahat, že nevíš, kdo to udělal. To je rozdíl, Kateřino,“ pokračoval tiše starý výminkář. „Já tě neobviňuji. Jenže zločin je nejen zabít, ale také pomáhat vrahovi, aby unikl trestu. Ať je to kdokoliv, chápeš?“

„Přisáhám, že jsem žádné dítě nezabila, stačí?“

„Ne! Kdo to udělal?“

Kateřina vzdorovala ještě chvíli. Pak už to nevydržela a po tvářích se jí začaly řinout slzy. Mezi zoufalými vzlyky přiznala, že to dítě zavraždila její matka. A také ho porodila. Otec totiž utrpěl loni v zimě nepříjemné zranění v rozkroku a od té doby nemohl spát se žádnou ženou. Její matka se dlouho trápila. Nakonec to nevydržela a začala se tajně scházet s jejich sousedem.

„S kterým?“ přerušil ji přísně rychtář.

„S Fuksou,“ přiznala dívka. Rychtáři se při slově soused okamžitě vybavila vzdálenost obou chalup. Byla určitě větší, než z jilemnického zámku k poslednímu domu ve městě.

„Jenže potom matka zjistila, že čeká dítě,“ pokračovala truchlivě Kateřina. „Chápete, že to nemohla otcí povědět. V jiné rodině by se to svedlo na manžela. Jenže u nás to nešlo. A tak svůj stav tajila. Podařilo se jí tajně porodit, pak dítě uškrtla a odnesla pryč. Chudák...“

„Jistě, malé bezbranné dítě,“ souhlasil rychtář Brejcha. Ale Kateřina se na chvíli zarazila a pak pokračovala: „Jistě, to dítě taky. Ale chudák je moje matka. Strašně se trápila. Já o tom mordu nevěděla, přísahám. Přiznala se mi až včera. Doma jsem vyprávěla, jak mě pan rychtář vyslýchal... Matku trápilo svědomí.“

„Inu. Tak to na světě chodí. Bůh trestá každý hřích,“ připustil tiše starý Matyášek. Pak se obrátil na rychtáře: „Být tebou, vydám se co nejrychleji do Jilem-

nice na zámek. Můžeš správci ohlásit, že jsi splnil úkol. Možná tě pochválí, protože jsi to zvládl rychle. Ale ji pusť domů. Ona nevráždila. Možná bys ji mohl z celého případu úplně vynechat...“

„Neřeknu, že o mordu věděla,“ souhlasil rychtář. „Ale domů ji teď poslat nemohu. Pokud to udělám, varuje svou matku.“

Matyášek se zadíval na rychtáře. Měl vážný pohled. Jindy se spíše usmíval. Ale teď ne. „Hledat spravedlnost je někdy moc těžká věc. Proto může opravdu spravedlivě soudit jen Bůh. Kateřinina matka je pořádná ženská... a vlastně i slušná. Teď má smrtelný hřích. Přesto si stojím za tím, že si trochu lítosti zaslouží. Nezabíjela ze zlé vůle, ale ze strachu. A kvůli předsudkům. Je to pěkná ženská a najednou měla zůstat bez chlapa. Víš, že tohle nevydrží většinou ani jeptišky..., prostě Bůh tak svět zařídil. A netvař se pohoršeně. Sám víš, jak se tady v horách těžce žije. Od rána do večer sedíme u tkalcovského stavu a někdy se ani pořádně nenajíme. Já vím, že to nikoho neomlouvá a to mrtvé dítě má právo na spravedlnost. Jenže..., prostě ona nikam neuteče. Kam by taky šla? I když ji bude Kateřina varovat.“

„Tak proč...“ vyhrkl nechápavě rychtář.

„Nezaslouží si, aby ji biřic vedl spoutanou skrze celou Rokytnici. A aby jí lidé spílali. Prohrála svůj život a skončí v rukách kata. Ví, že je konec. Jeden smrtelný hřích spáchala, a pokud udělá ještě jeden, Bůh se na ni o moc víc zlobit nebude. Nech to tak. Bude lepší, když se nedostane do rukou světské spravedlnosti. Ať se spásou její duše trápí náš Pán nejvyšší. Protože jen on může být opravdu spravedlivý. Přísný i milosrdný.“

Rychtář mlčky přikývl, z věšáku na stěně sundal klobouk, nasadil si ho na hlavu a vyšel ze dveří. Kateřina se vděčně podívala na výminkáře a pak také vyběhla ven.

VLASTIMIL VONDRUŠKA se narodil na Kladně (1955), po absolvování gymnázia vystudoval obor historie a etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, vědeckou aspiranturu v Československé akademii věd ukončil v roce 1982. Působil v Národním muzeu v Praze, od roku 1990 se věnuje publicistice, literatuře a podnikání. Společně s manželkou Alenou (je rovněž publicistka a spisovatelka) vlastní sklárnu Královskou huť v Doksech. Kromě literatury patří mezi jeho zájmy horolezectví (aktivně se mu věnoval více než 20 let), rekreační sporty a dále jeho dva psi.

Literatuře se s přestávkami věnuje od mládí. Dosud napsal více než 50 vědeckých studií a článků o dějinách hmotné kultury, deset knih vědeckých a populárně naučných a více než 20 historických románů pro dospělé a několik knih pro mládež. Je autorem divadelní hry *Ještě že nejsem kat*. Spolupracuje s Českým rozhlasem, v němž pravidelně představuje zajímavé události z českých dějin a života lidí ve středověku.

V současné době se zabývá dějinami skla a sklářských technologií. V Doksech u Máchova jezera založil sklárnu Královská huť, specializovanou na výrobu kopií historického skla. Za tuto činnost získal ocenění ministra kultury ČR.

Šárka Nemešová
Děvět životů

Všechno je tu slyšet
skrze díry ve zdi.

Lomený pláč,
lomený vztek,
lomený útěk
z nahoty do světa.

Vždycky se můžeš cítit
jako prostředník,
jako voda mezi břehy,
jako tráva mezi kameny,
jako svědek,
že všechno
už tu nesčetněkrát bylo
poprvé.

Tady jsi ty
a já tu stojím ve tmě.

Tajné kódy zrcadel,
všechny ty obrazy,
léta,
dny,
ptáci
a věrnost až tam
kam sahá moře.

Odklánějí se zvony
hluboko od středu.
...právě jsem viděla,
jak ohybem cesty
prorostl oheň,
trávou došel ke mně.

Kolik sluncí nám svítí,
když otevřeme nebe.

Stojící v květině
barvená světlem
dráždí oči kolemjdoucích.
A on
ji nevidí.

Visím dolů
hlavou z mraků,
pozoruji ptáky,
jak se odvažují k letu.

Utrhnu si list
na zápraží domu.
Ve vodě vylité
ze sklenice
přečtu kruhy.

Miluji tě na krátké roli papíru.
Sestoupí k tobě má
první
rosa na rameni.

Ještě jednou všechno zkusím
a potom
ztlumím dech.
Jak bych tě mohla
snášet z nebe
k sobě blíž.

Přijď, abys viděl,
že tu stojím a poslouchám zvuky nebe,
že už se nebojím oken
svítících do tmy pruhovanou září.

Přijď abys viděl,
že jsem tady jako poprvé,
že čekám
narozená před pár minutami
pro tebe.

Přijď, abys viděl
vonící dech spící trávy,
oblouky
do noci spadlých hlasů.

ŠÁRKA NEMEŠOVÁ se narodila se v Liberci v roce 1978. Vystudovala Hotelovou školu v Turnově, poté religionistiku na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Pracovala ve Velké Británii a Německu, v českých továrnách na výrobu automobilů, plastových židliček, korálků a vánočních ozdob, v knihkupectví, horských i městských restauracích, s osobami závislými na drogách a v sociálním vyloučení. V současné době pečuje o dceru, koordinuje projekt Létající divadlo na kolečkách, pracuje na malých grafických zakázkách pro několik klientů, studuje na 1. lékařské fakultě, obor adiktologie. Angažuje se v projektu, jehož náplní je vytvoření multikulturního centra ve městě Liberci. Maluje, fotografuje, píše básně a jiné texty.

Irena Eliášová

Štědrý večer

Povídka romské autorky

Celý rok uběhl tak nějak rychle a opět jsou tu Vánoce, Vánoce, na které se každý těší, hlavně děti! Vánoce, kdy se celá rodina sejde a s přáním všeho dobrého, hlavně zdraví, aby se každého drželo co nejdéle. Pro mě Vánoce už nejsou tak kouzelné a krásné jako dřív, když ještě mí rodiče byli naživu! Tak nějak se ztratil ten pocit bezpečí, jež jsem měla, vytratilo se nádherné povídání po štědrovečerní večeři, které nám vyprávěla maminka a my děti jsme poslouchaly s otevřenými ústy. Dnes je to jiné, moje povídání vůbec nebaví má vnoučata, a to vám pravím, já vyprávět umím a takové příběhy, že Harry Potter by se mohl schovat!

Televize je taky moc nebaví, počítače, to je jejich hračka!

Kéž bych měla ten dar a přiměla je poslouchat!

Již jsme po večeři a zbyl talíř, který nechávám pro hosta. (Držím se dávného zvyku, že na Štědrý večer má být jeden talíř prázdný pro hosta, nesmí se odmítnout nikdo, kdo by navštívil v tento den náš příbytek.) Každý Štědrý večer přišel bratr, nebo švagrová a povečeřeli s námi – dnes nepřišel nikdo!

Naše děti si přišly pro dárečky, nechaly nám tu svoje ratolesti na hlídání a šly se bavit.

No co dělat, budeme s manželem hlídat svoje drahá vnoučata, jen doufám, že nám nezbourají celý byt!

Nejvíce iniciativní je nejmladší Ivánek, ty jeho nápady jsou hrůzostrašné!

„Romane, mám nápad!“ vtahuje do hry Románka, který už chodí do první třídy základní školy.

„Co?“

„Budeme odstřelovat bábu a dědu, to je nápad, vid?“

„No to teda vůbec není dobrý nápad, Ivánku, to v žádném případě nebudete dělat!“ Ihned jsem zpražila vnuka.

„A na čo máme tu pušku? Ploč nám teda Ježíšek přinesl pod stlomek?“

„To si budete hrát venku, až bude teplo, možná na jaře!“

„To je moč dlouho, to nebudu čekat!“

„Ivánku, ale babička má pravdu, to je moc nebezpečné střílet po babičce a dědovi,“ dávala mi za pravdu jediná vnučka Anička. (Je již ve druhé třídě základní školy.) Je přece rozumnější.

„A co kdybychom se dívali na pohádku, Ivánku, dávají moc hezkou.“ Děda se těšil na pohádku.

„To mě nebaví, už šem viděl šokrát tu pohádku, to je blbost!“ Nedal se.

„Hele, žádný takový, budeme si hezky povídat a budete mi vyprávět, co všechno vám Ježíšek nadělil, co vy na to?“

„Babičko, já jsem dostala všechno, co jsem si přála! Všechno, o co jsem si napsala.“

„To je krása a co ty Romčo?“

„Já taky babi, všechno, až na to, že jsem chtěl nový počítač, asi byl pro Ježíška moc těžký.“

„Nebyl těžký,“ přidal se Ivánek,

„Ježíšek je šilný jako šuperman!“

„Na světě je hodně dětí a on musí všem nadělit, má to těžké.“

„Vy jste moc chytlí, až půjdu do školy, taky budu chytlí, že jo, dědo?“

„To se ví, že ano, Ivánku, budeš nejchytřejší ze všech, ale přestaň střílet nebo někomu vystřelíš oko!“

Vtom zadrmčel zvonek a děti naráz ztichly.

Asi syn něco zapomněl, nebo snad přišel bratr?

„Zůstaň s dětmi, já půjdu otevřít,“ řekla jsem manželovi a šla jsem dolů, rozsvítila světlo a šla dolů po schodech, „věčně něco zapomináte, mohli byste radši být doma, je svátek,“ odemkla jsem a za dveřmi není můj syn ani mé dcery, přede mnou stojí neznámá stará paní. Dívám se na ni a nejsem schopna promluvit, jenom se na ni dívám a prohlížím si ji. Někoho mi připomíná, je elegantně oblečená a hlavu jí příkrývá klobouček, zpod něj vyčnívají bílé vlásky. Dívá se na mě a její pohled je tak laskavý – usmála se.

Je dost mrazivo a zřejmě je jí zima.

„Dobrý večer, hledáte někoho?“ zeptala jsem se po chvíli.

„Možná, dobrý večer,“ odpověděla neznámá.

„My se známe?“

„Možná.“

„Vy nemáte kam jít?“ znova jsem se zeptala.

„Možná, mohu dál?“

„O, promiňte, pojd'te dál, určitě je vám zima.“ Přece je Štědrý večer, a to nesmím odmítnout žádnou návštěvu. Vedla jsem ji po schodech nahoru k našemu bytu a bylo slyšet, jak ta naše vnoučata vyvádí, takový hluk! Až jsem se zastyděla, copak ten děda je nemůže uklidnit?

Neznámá se přezouvala a já otevřela dveře. Pohled, který se mi naskytl, mě uzemnil!

Děda je svázaný na židli a na hlavě má jablko, děti si z něho udělaly terč a děda se jen usmívá.

„Co jste to udělali s dědou? Proboha, ty snad nemáš rozum!“

„Nech je být, ať si hrají, babičko, vždyť jsou Vánoce!“

„No jo, ale takhle?“ Ten můj dědek nemá rozum.

Rozvázala jsem ho a v rychlosti jsem se snažila uklidit ten binec.

„Poslouchejte, děti, přišla k nám návštěva a vy budete hezky zticha! Rozuměly jste mi?“

„Ano!“ Najednou mi odpověděly celý upocený a s tvářemi červenými.

„Pojd'te prosím dál,“ zvala jsem hosta dál a hned jsem jí chystala židli ke stolu.

„Dobrý večer všem,“ pozdravila a podala ruku manželovi, „Kovářová.“

„Těší mě, vítám vás u nás, posaďte se prosím.“

Pani Kovářová se posadila a až nyní jsem si všimla jejího zevnějšku, je opravdu pěkná stará dáma, její pohled spočinul na vnučce Aničce. Naše vnučata si zasedla za stůl a zvědavě pokukují na hosta.

„Moc hezká holčička, máte krásná vnučata.“ Pochválila nám naše srdíčka.

„Já šem Ivánek,“ vyskočil Ivánek a představil se, „chodím do školky a už půjdu do školy a Románek a Aniška chodí do školy!“

„Dobře Ivánku,“ upozornila jsem vnuka a s prstem na puse jsem mu naznačila, že má být zticha, „už jsi se představil, ale budeš hezky slušný ano?“

„Jen ho nechte, ať se vypovídá,“ řekla.

„O, to on by povídal až do rána, kdybychom ho nechali, ale Ivánek ví, že je to neslušné, vid’?“

„Pani Kovářová, ráda bych vám nabídla rybí polévku, mohu?“

„Ano, ráda, vidím, že se držíte starého zvyku.“

„Jistě, každé Vánoce, talíř pro hosta.“ Přihřála jsem polévku a nabrala na talíř, všichni jsme jí popřáli dobrou chuť.

„A ještě kousek ryby, a salátek, abyste ochutnala, prosím jen si nechte chutnat!“

Pani jedla pomalu a já měla najednou dobrý pocit z toho, že talíř nezůstal prázdný. Kupodivu děti byly zticha.

„Máte bohatý stůl, plno jídla ovoce a stromek je taky moc hezký, to za mých dětských let nebylo! Všechno je tak jiné, i zima je jiná, jen Vánoce zůstaly stejné.“

„A měla ši dárešek?“ zeptal se Ivánek.

„Ivánku, řekla jsem, že budeš slušný, tak hezky buď zticha a neruš paní.“

„Babiško, já neříkám nič šproštyho,“ bránil se Ivánek.

„Jen ho nechte, měla jsem dáreček, a ten nejdražší na světě!“

„A kolik štál peněz? Mušel Ježíšek hodně utratit?“

„Víš co, Ivánku? Budeme hezky potichu, nebudeme se paní vyptávat, to je neslušné, co si o nás pomyslí? Poprosíme paní, aby nám vyprávěla sama, ano?“

Štědrovečerní host se laskavě usmál a začal povídat: „Víte děti, někdy je drahý dárek a nemusí stát hodně peněz! Ježíšek nemusí utrácet velké peníze, stačí, když si napíšete přání, a to od srdce, Ježíšek to ucítí a splní vám přání, také tak splnil jedno přání jedné malé holčičce. Bylo to dávno – po válce roku tisíc devět set čtyřicet devět. V jedné malé vesnici žil tatínek a maminka a měli osmiletou holčičku – jako ty Aničko, jmenovala se Adélka, byla moc hezká a hodná.“

Celý svět se radoval, že byl mír, byl prosinec a celá vesnice se těšila na Vánoce. To víte, že nebylo dostatek jídla a všeho toho, co dnes máte na stole, po-

Vladimír Věla: *Bez názvu*, 2008,
tuš na papíře, 32 × 33 cm.

traviny se prodávaly na lístky, říkalo se tomu přiděl, ale přes to všechno se žilo veseleji a každý očekával Vánoce s radostí. I Adélka se nemohla dočkat Vánoc, celý den si hrála venku na sněhu, stavěla sněhuláky a s dětmi si hráli různé hry, sněhu napadlo do metru! To bylo radosti, dnes jsou Vánoce na blátě! A byla tuhá zima, panečku, to byl mráz, děti, to vždy jsme se potom těšili domů ke kamnům, a tam bylo nejlépe! Maminka nám udělala horký čaj a bylo po mrazu.

Jenže radost z Vánoc netrvala dlouho, přesně týden před Štědrým večerem Adélka onemocněla, nastydla se a dostala vysoké horečky. Její tělíčko bylo jako v ohni. Maminka ji dala do postele a balila ji do mokrých zábalů. Zavolali doktora a doktor si nevěděl rady.

Je to zlé? zeptala se ustaraná maminka.

Doktor kýval hlavou a tiše řekl: Je to vážná nemoc, holčička má zápal plic.

Maminka se rozplakala a tatínek se smutně zeptal doktora.

Copak na to není lék?

Ale, jistě, odpověděl smutně doktor, zrovna vyšel nový lék penicilín, ale těžko je ho sehnat. Ten by jí jistě pomohl, je to antibiotikum, pokusím se.

Co budeme dělat, pane doktore?

Dávejte jí tento sirup, a pokud budou teploty, dělejte zábalu a hodně pít, hodně pít, já už budu muset jít, za chvíli je tma, pokusím se sehnat ten lék, tak s pánem Bohem.

Doktor odešel a maminka s tatínkem zůstali sami s holčičkou, ve světnici zavládl smutek, strach o malou Adélku, teď už na ničem nezáleží – jen aby se Adélka uzdravila, to bylo nejdůležitější! Smutný čas nastal předvánoční, horečka pomalu ustávala, ale Adélce bylo hůř a hůř. Celý ten čas ani nepromluvila, až dnes.

Maminko můžeš mi dát postel k oknu? poprosila.

Ano, mohu, je ti lépe? zeptala se maminka a trochu se zaradovala.

Trochu ano, chci se dívat na sníh a až přijde Ježíšek, chci ho vidět!

To už zítra! Už se jen jednou vyspiš a Ježíšek přijde! A přinese mi dárek?

No to jistě!

Maminko a neumřu?

Ale co to povídáš! Adélko, na takové věci nesmíš myslet!

Pán doktor říkal, že když nesežene ten nový lék...

Adélko, určitě sežene! Stane se zázrak a ty se vyléčíš!

Adélka už nemluvila, jen se dívala z okna, jak si děti venku hrají, a bylo jí smutno. Maminka ji přikryla a šla se vyplakat, moc dobře věděla, co se stane, jestli neseženou nový lék.

Host se odmlčel a já si všimla, jak se jí oči zarosily. Naše vnoučata poslouchala vyprávění s otevřenými ústy, ani nedutala.

„Prošim tě, Kovářová, neumřela ta Adélka?“ Ivánek to nevydržel a naléhal na hosta, aby pokračoval. Host se na Ivánka mile usmál a pokračoval.

„Celá vesnice se dozvěděla o Adélce a všichni se snažili nějakým způsobem pomoci, mezi tím pan doktor sháněl nový lék, ale bylo to marné, nedařilo se! Rodiče už přestali doufat, modlili se za Adélku a prosili pána Boha, aby udělal zázrak a Adélku jim vyléčil.“

Maminka už ztratila naději na uzdravení a smutně chystala štědrovečerní večeři, každou chvíli odbíhala z kuchyně k Adélce a dávali jí napít čaj, z bylinek, které sousedi přinášeli, přitom se podívala pokaždé z okna. Venku se už setmělo a bílý sníh jenom prosvěcoval kraj, venku na okenním parapetu byl sníh a Adélka sledovala, jak sněhová vločka padá jedna za druhou, venku mrzlo, ale ve světnici bylo teplíčko, v kamnech praskal oheň a vůně z jídla se nesla po celém pokoji.

Maminko, už bude večeře? zeptala se Adélka.

Za chvíličku, a potom si rozdělíme dárečky, ano? Už se nemůžu dočkat! těšila se Adélka.

Jen se podívej, jak je krásný stromeček! A ta největší krabice – to je tvoje!

Adélka se usmála, těšila se na dárek, nemohla se dočkat, už, už aby ho rozbalila!

Už jen přichystám stůl a můžeme večeřet, ano? Vydržíš ještě chvíliku?

Ano, vydržím, řekla Adélka a znova se otočila k oknu. Vločky přestaly padat a venku se začala honit vichřice, hrozný vítr se zvedl a hučelo to, až bylo slyšet v komíně. Adélka se lekla a volala na maminku.

Maminko pojď se honem podívat, něco se venku děje!

To nic, Adélko, to jen počasí vyvádí, to je vichřice, neboj se! utěšovala maminka, ale také se jí zmocnil strach, venku se všichni čerti žení, takový Štědrý večer ještě nezažila! Ven do toho počasí by nepustila ani psa!

Její myšlenky vyrušil buchot na dveře. Někdo silně zabouchal na jejich dveře. S maminkou to trhlo, hrozně se vylekala. Tatínek šel ke dveřím a zeptal se, kdo je tam, ale nikdo neodpovídal.

Tatínek pomalu otevřel dveře a vtom se svalil na podlahu jakýsi člověk. Zůstal ležet, ani se nehnul.

Bože můj, musíme ho zvednout, pomoz mi, je celý prokřehlý. A opravdu, ten člověk byl celý zasněžený. Maminka z tatínkem ho svlékli a rychle mu dali nohy do lavoru do teplé vody a třeli mu ruce. Ten člověk se probral, bylo mu lépe a začal mluvit.

Venku je hrozně! Přinesl jsem vám lék, pan doktor mě poslal.

Maminka se podívala na tatínka a radostí se rozplakala. Tatínek maminku objal.

Musíte jí podávat po šesti hodinách, je to dobrý lék!

Ano, jistě! Drahý člověče! Vy jste nám přinesl do domu štěstí, jak jen vám poděkujeme?

Nemusíte děkovat! Jen ať se Adélka uzdraví!

Prosili jsme Boha a on nás vyslyšel! Přeci vás nepustíme do toho počasí, musíte s námi povečeřet a ráno půjdete domů!

Rád s vámi povečeřím, koukám, že máte také jeden talíř navíc.

Je to starý zvyk, pojd'te se posadit ke stolu, můžeme večeřet. Maminka zvala hosta ke stolu a Adélka si sedla také.

Adélko, teď ti dám lék a po večeři si dáme dárky.

A nemáme pro pána dárek!

To nic, odpověděl host, dárek mám doma, také mám takovou holčičku jako jsi ty.

Dá Bůh, že i my vám budeme nápomocni, to, co jste pro nás udělal, ten lék přinesl, to je nejdražší dárek k Vánocům, moc děkujeme.

Prvně od doby, co Adélka onemocněla, se tatínek usmál. Pryč byly smutné myšlenky a obavy o zdraví Adélky, naděje se vrátila s tímto pánem, který sám riskoval zdravím své, aby pomohl svému bližnímu.

„Pani Kovářová, tak se Adélka uzdravila?“ zeptala se Anička se slzami v očích.

„Uzdravila, zlato, proč myslíš, že ten lék byl nejdražší dárek?“

„No to je jasný, zdraví je důležitý a ne dálečky a hlačky.“ odpověděl Ivánek.

„Ivánku, ale mě se pani zeptala, a ne tebe!“

„Nehádejte se, je to jasný,“ přidal se Románek, „zdraví je nejdůležitější na světě!“

„To máš velkou pravdu Románku! Zdraví je nejcennější dárek, jaký můžeme mít, a musíme si jej chránit!“

„To je jasný, já bez šepice nejdu ani na zahradu, že jo dědo?“

„Máš pravdu, Ivánku, ale už musíte do postele! Všichni!“

„I pani Kovářová?“ nedal Ivánek pokoj, „a šo kdyby u náš špala?“

„Ivánku,“ říká se Kovářová, ale to já nevím, jestli by pani u nás přespala?“

Vladimír Věla: *Bez názvu*, 2008, tuš na papíře, 15 × 25 cm.

Pěkně mě tím uvedl do rozpaků.

„Babiško, ale venku je velká zima a pani bude mít žápal plíc.“

„Není zima, Ivánku“, odpověděla mu pani směříc se, „jsem teple oblečená a venku není ani snůh.“

„Nastydneš jako ta Adélka.“

„Tak děti a dost! Už je čas jít spát a pani si chce taky odpočinout.“

„Ještě chvíličku, prosím, babi,“ prosila Anička.

„Tak jo, ale opravdu jen chvíličku, já zatím ustelu v pokoji a vy buďte slušní!“

„Budeš tu spát?“ zeptal se potichu Ivánek našeho hosta.

„Ne, zlato, já musím jít domů, musím na vlak...“

„To je škoda, byla ší hodná, budeš ještě vyplávet příběhy?“

„Budu, Ivánku, a umíte hezky poslouchat, budu vyprávět dalším dětem.“

„Tak, děti, máte ustláno, můžeme si jít lehnout, pokud byste chtěla s námi, můžete, pani Kovářová, místa je tu dost!“

„Ne, ne děkuji, jste hodná, já musím jít, děkuji za večeři.“

„Za málo, jestli opravdu chcete jít, manžel vás odveze na nádraží.“

„Ne, děkuji, já se projdu.“

Ta milá osůbka se s dětmi rozloučila, pomohla jsem jí do kabátu a vyprovodila ke dveřím.

„Děkuji za návštěvu, paní, dala jste k Vánocům dárek mým vnoučatům, hltala každé vaše slovo, já jsem je k tomu nemohla přimět a vás poslouchala.“

„To nic, není za co děkovat! Vaše vnoučata jsou moc vnímavá a rozumná.“

„Opravdu nechcete odvézt?“ Bylo mi líto té staré dámy.

„Ne, opravdu, já se ráda projdu, sbohem, mějte se moc hezky a dbejte na zdraví!“

Podala mi ruku a dívala se mi přímo do očí, a já měla zvláštní pocit.

„Sbohem, pani Kovářová.“

Odcházela pomalým krokem, dívala jsem se za ní a přemýšlela, proč vlastně navštívila zrovna náš dům, jaký důvod měla? Proč zdůrazňovala slovo zdraví?

IRENA ELIÁŠOVÁ se narodila 3. 5. 1953 v obci Nová Dedina na jihozápadním Slovensku. Vyrůstala společně s osmi sourozenci a prožívala šťastné dětství. V deseti letech se rodiče odstěhovali do Chrastavy a od té doby je v Čechách. Vdaná, tři děti, které jsou pro ni nejdůležitější na světě. Ke svému Romství se hrdě hlásí. Literatuře se věnuje od mládí. Vyšlo: *Naše osada, smutné veselí i tajemné příběhy Romů*, v knize *Devla, Devla* jsou také úryvky z její knihy, za které byla oceněna. Dokončena je povídková kniha *Cikánský život*, připravuje román *Rub a Lic*. Je členkou Obce spisovatelů.

Markéta Kroupová
Vladimír Věla

Tvorba Vladimíra Vély má několik poloh. Ač patří k mladým výtvarníkům, tak za relativně krátkou dobu, ve které se malbě a tvorbě obecně intenzivně věnuje, stihl projít zajímavým vývojem. Vedle poloh sarkastických, ironických nebo erotických tu je i rovina, která by se dala chápat jako romantizující. Ovšem autor se nevydal cestou prvoplánového následování romantického odkazu a ani mu není blízký sladký sentiment příznačný pro tento styl. Styčné body nalézáme především

V pražském sklepním ateliéru, jaro 2009.

Bez názvu, 2008, kresby na papíře.

v jeho důrazu na individualitu, osobní výraz a svobodu projevu. Přestože se Vladimír Věla řadí do okruhu mladých expresionistů, tak obsahově částečně navazuje na odkaz romantismu.

Jeho malby, zejména z období dokončování vysokoškolských studií, se tématicky váží na starodávne tradice lidmi uctívané zejména v minulosti. Vyobrazení pohansko-katolických zvyklostí spojoval se záznaky jemu blízkých krajin. Kult a mystérium byla nová témata, která se v tomto období v jeho tvorbě objevila. V novějších pracích, a to jak v malbě, tak kresbě, je nechal projevit naplno. Jeho tajemné bytosti odkazující k dávným praktikám čarují s virgulemi, bičičky nebo se svým sexuálním nábojem. Tyto bytosti vynořující se odněkud z autorova podvědomí nepřipraveného diváka zastraší nebo zaskočí, ale tomu, kdo jim dá prostor, přinesou mnoho zážitků jak intelektuálních, tak vizuálních. Věla totiž vyznává expresivní způsob malby uvolněným rukopisem, který dává pocit, že malba je provedena velmi rychle a v podstatě neuměle. Opak je však pravdou. Autorův malířský um, zodpovědný přístup k práci a sebekritika mu nedovolují práci odbýt nebo dostatečně nepromyslet. Nejnovější malby se dostávají až téměř na hranici abstrakce. Z jeho rituálních figur se stávají symboly a znaky, které nejsou pojednány s obvyklou mírou exprese, nýbrž téměř monochromně, klidně.

Další podobnost s romantiky můžeme spatřovat v autorově častém pobytu v přírodě a malování v pléneru. Tato disciplína patří k jeho oblíbeným možná také proto, že mu přináší intelektuální uvolnění. Vladimír Věla si skicuje nejen při svých cestách, ale vědomě vyjíždí do okolí a mapuje Český ráj, Lužické hory, Jizerky. Jeho práce však nevykazují realistické tendence. Někdy sice má potřebu zaznamenat konkrétní monument v krajině, ale přednost dává anonymním polím, lukám a lesům, které jsou pro něj ale známými místy z dětství nebo která dlouhodobě pozoruje např. při jízdě autem. V této souvislosti je také zajímavé zmínit jeho barevnou paletu. Věla se zejména v posledním období uchyluje téměř k monochromní malbě, kterou využívá i při krajinomalbě. Používání tlumené „nehezke“ barevnosti však neznamená, že by nebyl dobrým koloristou. Neobvyklý výběr barev dokáže většinou velice osobitě oživit bohatostí valérů nebo kontrastním barevným prvkem, který výjevu dodává na dynamičnosti.

Vladimír Věla patří k výrazným osobnostem, které si jdou svou vlastní cestou a hledají stále něco nového. Impulsy, které ho posouvají dále v jeho práci, nalézá přirozeně a stejně tak s nimi i nakládá, volně a svobodně. Přestože neulpívá v zajetých kolejkách a nevyhovuje mu plytkost a stereotyp, má úctu k tradici a kontinuitě dějů, z nichž čerpá a které k nám z jeho prací zároveň promlouvají.

TVOŘÍM NESNADNO A POMALU

(Protože se s Vladimírem dlouho a dobře známe, při rozhovoru mu tykám.)

Kdo tě v dětství přivedl k výtvarnu? Měl jsi nějaký vzor v rodině?

K výtvarnu mě přivedl můj dědeček Vladimír. Radil mi, jak nakreslit pro mě tehdy důležité věci jako třeba loď, hrad nebo jak dobře obkreslit obrázky Josefa Lady. Ve čtrnácti mi koupil k Vánocům olejové barvy a tím to začalo...

Výběr střední školy byl pak celkem jasný. Jak vůbec vzpomínáš na turnovskou „špéru“? Ovlivnil tě výrazně některý z pedagogů v tvorbě i v rozhodnutí pokračovat dál ve studiu?

Šperkárna byla v devadesátých letech škola s vlastní výraznou identitou. Nebylo vůbec jednoduché se na ni dostat a taky bych se na ni nejspíš nedostal, kdyby neotvírali nový obor... Každý student byl tehdy originál a tvrdě na tom pracoval. Pořádali jsme hodně mejdanů, bylo dost školních kapel, které k tomu hrály... Měli jsme tehdy v domě u pana starosty Šolce zkušebnu, kde jsme vyhrávali, ale taky kreslili nahatý holky. Prostě skoro každý měl chuť něco dělat.

Rád vzpomínám na Jaroslava Marka. Jezdili jsme pozorovat výlovy rybníku, procházet se do přírody a ochutnávat vína k Vlkům do Mladé Boleslavi. Jeho volnomyšlenkářský přístup k výuce byl pro mě zásadní a pozitivní. Naučil mě rozhodnout se sám, dělat důsledně věci, které mě baví. Tak jsem už ve třetáku spíš maloval, než abych odlejšoval sochy. Někd jiný například opravoval motory atd. Všechno bylo v naprostém svobodném pořádku. Ještě bych rád jmenoval Jaroslava Typlta, který nás měl na dějiny umění a tehdejšího ředitele Václava Žatečku, skvělého člověka a umělce, bez kterého by nejen pro mě tehdy nebylo nic.

V roce 2000 jsi nastoupil k prof. Zdeňku Bernovi do Ateliéru klasických malířských technik, ve kterém jsi zůstal 3 roky. Jak bys toto období popsal? Co pro tebe bylo tehdy důležité? Byl jsi vlastně na začátku...

Mám pocit, že jsem stále na začátku...

Ještě před AVU jsem prošel ve svém domácím malování všechny ismy a na závěr jsem drtil sklo a zalajval ho nitrolakem, navrch pak přišel nápis Fine. Bylo to důležité a náročné studijní období na pracáku.

Počátkem vysvobození pro mě byl výlet do Hradce Králové, kde jsem narazil na obraz Zdeňka Berna a byl jsem jím nadšen. Doma jsem se pak začal intenzivně zabírat realitou, fotil jsem, kreslil, maloval a prohlížel staré mistry. Namaloval jsem realistické obrazy Krysa a s nimi jsem byl přijat na AVU.

Jaký byl důvod k odchodu do jiného ateliéru? Proč sis vybral zrovna Ateliér intermediální tvorby? Pokud vím, tak jsi se stejně např. novým mé-

Dušičky, 2006, akryl na dřevě, 30 × 50 cm.

Doba postní, 2005, 30 × 50 cm.

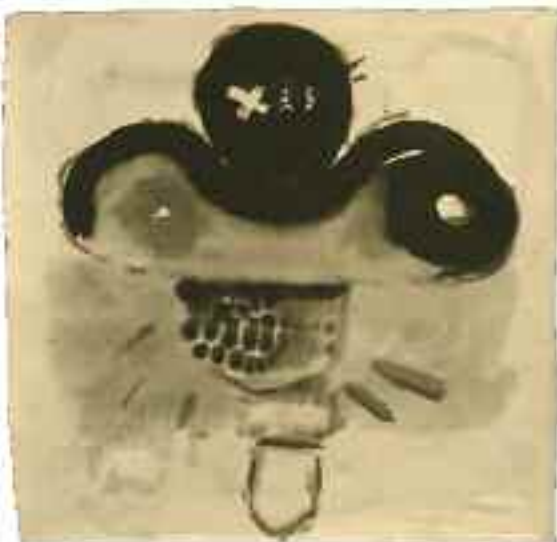

Dušičky I, 2006, kombinovaná technika na plátně, 180 × 150 cm.

diím nebo konceptuálnímu umění nikdy příliš nevěnoval.

Ke Knížákovi jsem přestoupil, protože jsem chtěl vyzkoušet své vyjadřovací možnosti, témata, a především, jak se brzy ukázalo, jaksí intermediálně uvažovat o malbě. Dívat se na věci z jiného zorného úhlu – z více zorných úhlů zároveň... Knížákův ateliér byl pro mě v tomto ohledu logicky jedinou možností.

Milan Knížák, vedoucí ateliéru intermediální tvorby, je kontroverzní osobnost, která je buď adorována nebo zatracována. Jak ho vidíš ty pohledem jeho bývalého studenta? Vyhovoval ti jeho přístup a způsob výuky?

Jeho přístup a zrovna tak přístup Zdeňka Berana mi velice vyhovoval, jinak bych u nich nestudoval. Kam přestoupíte a kde studujete je totiž jenom na vás. Obou si jich vážím a přirozeně stojím na Knížákově straně. Jeho názory jsou podloženy znalostí,

logikou věcí a současně citem. Často to prokazuje jeho umění, ale i veřejné počiny. Rozhodně ho však nemohu zatracovat ani adorovat. To náleží odborníkům... (Smích.) Je to člověk...

Jakým způsobem se proměnila tvoje tvorba v průběhu studia? Myslím po stránce formální i obsahové. Jak bys proměny stručně charakterizoval?

Proměnila se skvěle a těším se, jsem zvědav, jak se bude proměňovat dál.

Kresby na této dvoustraně z cyklu Kyproplej, 2008–2009, tuš, papír, cca 15 × 25 cm.

*Virgulka II, 2009, akryl na plátně,
90 × 150 cm.*

*Znamení, 2006, kombinovaná technika
na desce, 110 × 140 cm.*

*Schránka I, 2008, akryl a sprej na plátně,
200 × 90 cm.*

*Hlava I, 2009, akryl a sprej na plátně,
60 × 50 cm.*

*Jednorožec, 2008, akryl a sprej na plátně,
200 × 160 cm.*

Sova, 2009, akryl a sprej na plátně, 70 × 60 cm.

Jak vlastně tvoje obrazy vznikají? Tvoříš snadno a rychle, nebo se dílo rodí pomalu, postupně a s rozvahou?

Tvořím nesnadno a pomalu. Nejnebezpečnější u malování mi přijde přemejšlení – vymejšlení... z toho důvodu nemám rád malíře-dizajnery, i když je to v současnosti velký hit. Málokdy kreslím přípravné skici, v mém případě – pakliže to předkresluji atd., tak to většinou vymrtvím... a pak zašepsuji. K čistému plátnu přistupuji vlastně jenom s pocitem, který ve mně dlouho sídlí. Jeho vyjádření je pak odvislé od vytrvalosti a pracovitosti. Přestože je to uděláno zdánlivě na první dobrou, opak je pravdou. O to mi taky trochu jde. Hodně obrazy odkládám a pozoruji, některé řeším dlouhá období. Když se to pak najednou sejde, je to pro mě malý zázrak.

Jak moc je pro tebe důležitá kresba?

Moc nerozumím otázce... Řadu let už nepracuji s fotografií jako studií pro obraz, fotka je pro mě v tomto ohledu chudoba. Místo toho mi nastoupila kresba a je pro mě samo sebou důležitá. Pracuji s pocitem, představou, s vizuální pamětí – pakliže mě něco zaujme, dívám se. Třeba určité konkrétní krajiny kreslím a maluji po čase z paměti. Jsou pak reálnější... Kresbu využívám, když chci něco rychle zachytit, když jsem přeplněn představami, když maluji a vyvstanou nová řešení, tak přestávám malovat a kreslím. Je to základ... i vrchol...

A co barevnost? Dlouhodobě ladíš obrazy do šedí a hnědí, jejichž kombinace nejsou někdy na první pohled oku příliš lahodící.

Nevím, co komu lahodí, často zírám, když mluvíme o barvách, např. na fasádách baráků...

Černý nebo jiný tmavý flek kterým jsem se ve svých věcech v poslední době zaobíral, pro mě představuje základ figury a dál především formu (dutiinu), ve které se může zračit určitý pocit. Na tuto figurální skvrnu kladu různé další prvky, které ji mohou, jak doufám, umocnit a o něco málo zkonkretizovat. Se stejným úmyslem do obrazu kladu drobný barevný akcent. Vnímám potom svůj víceméně nebarevný obraz jako základ, na který je možné v duchu projektovat nějakou barevnost. Mám pocit, že tak jako já má i pozorovatel možnost vyřešit si fasádu obrazu do značné míry po svém.

Pocházíš a částečně žiješ v krásné a romantické krajině Českého ráje. Myslíš, že tě nějak ovlivnila? Petr Vaňous o tobě v jednom textu napsal, že díky původu v Podkrkonoší máš blízko k přírodní spiritualitě. Souhlasíš s jeho názorem?

Rajská krajina je pro mě stálou komunikací a jsem s ní pevně spjat a vždy budu. S jeho názorem mohu souhlasit. Například vím, že mladý Kupka byl spiritistou v Podkrkonoší a naše básnířka M. V. Ježková ve stejné době studovala okultní vědy atd. Cítím v tom jakési „rodinné zázemí“.

Myslíš si obecně, že v dnešní době globalizace a neuvěřitelných komunikačních možností má vliv na tvorbu prostor a krajina, v níž se pohybuješ?

To je zcela jisté, na každého má vliv prostředí, ve kterém žije.

Paradoxně s rozvojem technických možností se zdá, že lidé naopak mají s komunikací problémy. Neumějí si naslouchat, diskutovat, říct si na rovinu svůj názor. Jak se na to díváš a jak se s tím vyrovnáváš? Ty mi přijdeš jako jeden z těch, kteří s tím problémy nemají...

Taky s tím mám problémy, ale snažím se.

Jak vnímáš ohlasy publika? Jak velký mají pro tebe význam? Tvoříš kvůli sobě, ale i kvůli lidem... Nebo ne?

Tvořím kvůli sobě a věřím, že tak může vzniknout věc, která někoho osloví. Skutečně tu práci spatřím, a tím něco pocítím. Z toho mám radost. Jinak publikum je malé. Určitě je v tomhle ohledu lepší být fotbalistou nebo, jak nám radil Zdeněk Beran, zpěvákem. Nejdřív bohem zpívajícím a pak i bohem malujícím.

Pracuješ na jedné soukromé výtvarné škole. Jak se ti daří skloubit běžný život a každodenní starosti s ním spojené a čas na volnou tvorbu? Mně se zdá, že se ti podařilo celkem úspěšně skloubit zaměstnání s malováním.

Umění je pro mě zatím nejpodstatnější a zaměstnání výdělečná činnost, kterou se snažím dělat svědomitě. Každý, kdo něco vytváří a má tu nutnost, to musí mezi sebou poladit. Mně se to teď našťestí daří. Mám pocit, že Umění se dost dobře nedá dělat pro peníze – to je u nás dost o ničem – a pro slávu. I když pro slávu možná ano, když se třeba vysereš někde v galerii. To historici potom taky určitě sepíšou...

Co chystáš do budoucna? Na čem teď pracuješ?

Těším se na budoucnost, řežu dřevořez a carvingové oblouky.

VLADIMÍR VĚLA se narodil 27. července 1980 v Turnově. V roce 1998 ukončil středoškolská studia na SUPŠ v Turnově, obor lití kovů. O rok později byl přijat na VOŠ do Jablonce nad Nisou, obor ražená a litá medaile. V letech 2000 až 2006 studoval Akademii výtvarných umění v Praze, nejprve v Ateliéru klasických malířských technik prof. Zdeňka Berana a poté v Ateliéru intermedialní tvorby prof. Milana Knížáka. Má za sebou několik samostatných výstav a řadu skupinových. Nejvýrazněji na sebe upozornil opakovanou účastí na Zlínském salonu mladých (vystavující vybírá odborná porota) a dvojnásobnou účastí ve finále Ceny 333 pořádanou Národní galerií v Praze. V roce 2010 proběhla tři jeho samostatné výstavy a to v Oblastní galerii v Liberci, Alšově jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou a Galerii U Rytíře v Liberci. Jeho dílo je zastoupeno v Národní galerii v Praze a soukromých sbírkách. Od roku 2006 vyučuje na Soukromé střední škole reklamní tvorby Michael. Žije a pracuje v Turnově a Praze. (www.vladimirvela.cz, vladimirvela@seznam.cz)

MARKÉTA KROUPOVÁ se narodila roku 1979 v Turnově. Po absolvování gymnázia tamtéž studovala na Katedře dějin výtvarných umění UP v Olomouci. Studium dokončila roku 2004 a od té doby pracuje jako kurátorka sbírky kresby a grafiky v Oblastní galerii v Liberci. Zejména připravuje výstavy prací na papíře soudobých českých výtvarníků, ale také výběrové výstavy staré grafiky ze sbírek galerie. Angažuje se v profesní organizaci Rada galerií české republiky.

Otto Hejnic
**Ladislav Postupa
 osmdesátiletý**

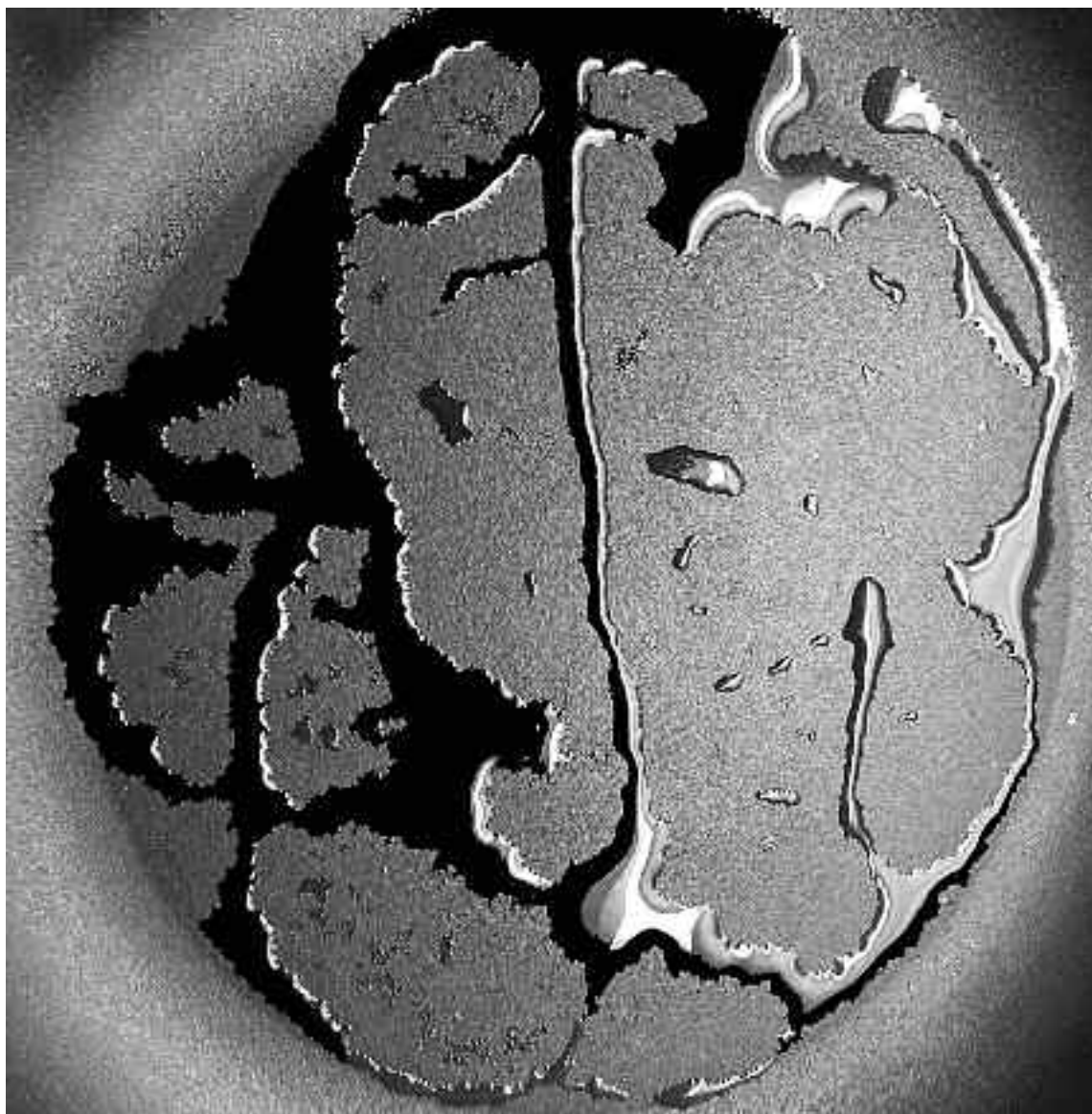
Ladislav Postupa se narodil 21. 9. 1929 v Náchodě, původně pracoval jako projektant. Tématicky mají jeho práce asi nejbliže k Emile Medkové, Vilému Reichmannovi a k imaginativní malbě, ovlivnění surrealismem je na jeho díle patrné dodnes.

Jeho krédo je, že nalezené předměty mohou nést i jiné poslání, než které jim určila realita, v ateliéru se stávají něčím jiným. Smyslem není odhalování krásy všedních věcí, ale ty mu slouží jako materiál k uplatnění vlastní představy. Vychází z černobílé fotografie a vytváří jakési estetizované tajemno, nutí pracovat fantazii diváka. Důležité jsou názvy jednotlivých děl, které přidávají fotografiím a fotogra-

fikám existenciální podtext. Autor motivy nehledá, ale sám je vytváří. Časem ně-

kteří motivy, například ženský akt, opouští, ale mezi artefakty vytvořenými v letošním roce a před dvaceti lety najdeme vnitřní souvislost, Postupa jde dál, bez uměleckých odboček, svojí jedinečnou vlastní cestou.

Ladislav Postupa v roce 1959 uveřejňuje první fotografie, v roce 1962 se účastní založení Studia výtvarné fotografie v Liberci, roku 1967 najímá v Liberci fotoateliér a začíná profesionálně fotografovat, provádí první fotografie na deskách jako nástěnný obraz, v roce 1970 přihlašuje čs. patent umožňující povrchovou úpravu fotografií na deskách.

Portrétovaný, 2009

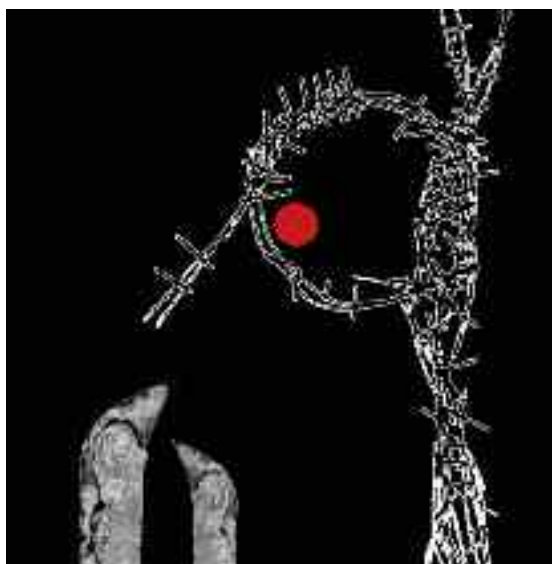
Létavice.

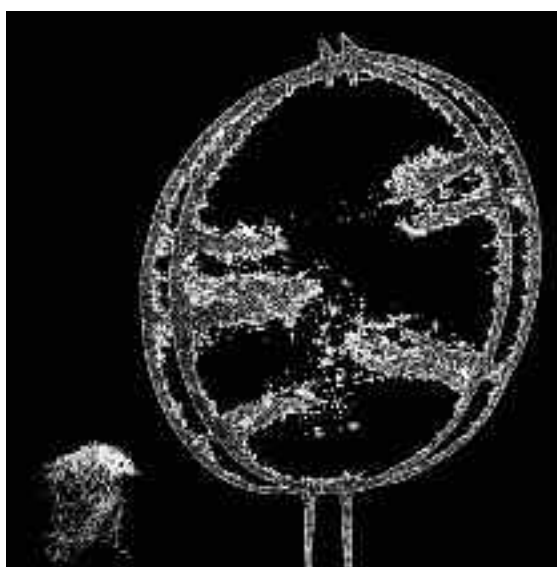
Uštknutí, 2005.

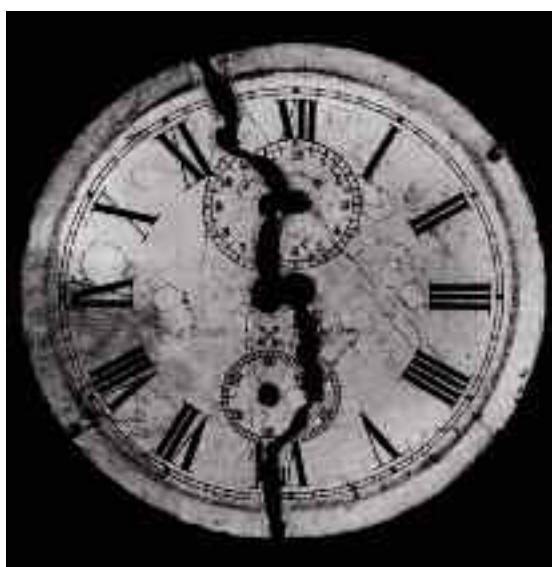
Badatel 5.

Badatel 4.

Elf a penízek, 2010.

Marnost.

Promiňte, že opakují známou věc, ale fotografie i grafiky jsou na papíře, který přijímá vlhkost a je citlivý na světlo, proto se vystavují většinou za sklem, které se leskne a jen po určité době. Postupův patent umožňuje fotografický obraz ustálit na deskách s povrchovou konzervační a antireflexní úpravou. Fotografie nebo grafika přenesená na desku funguje jako závěsný obraz, může viset na stěně několik desítek let. Díky tomu si artefakty Ladislava Postupy našly cestu do škol a dalších veřejných místností, přiblížily moderní umění lidem, kteří do galerií nechodí. Velký návrat nestora liberecké fotografie a grafiky se odehrál 18. ledna 2010 v liberecké galerii U Rytíře, kde byl vystaven průřez jeho dosavadním dílem.

Ladislav Postupa i po osmdesátce, ke které mu blahopřál ministr kultury Václav Riedlbauch, aktivně tvoří a vystavuje. Domácí liberecké výstavě U Rytíře předcházely v roce 2009 souborné výstavy v Ga-

lerii Nessim (Budapest) a Galerii Objekte W. F. Maurer (München), nyní připravuje další zahraniční výstavy.

O autorovi a jeho díle vyšlo: Jiří Janáček, *Fotografie Ladislava Postupy*, SN 1967; Josef Král, *Monografie Ladislav Postupa*, 1992; Petr Flejberk, *Ladislav Postupa, E' pericoloso sporgesì*, 2008.

Nedůležitější publikace, ve kterých je zastoupen: Antonín Dufek, *Černobílá fotografie*, Praha 1967; Antonín Dufek, *Encyklopedie ASCO*, Praha, 1993; Vladimír Birgus, *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha, 1995; Aleš Kuneš, *Katalog surrealistické incidence*, Praha, 1996; M. Auer, *Photographers Encyclopaedia International*, Hermance, 1998; *Slovník výtvarných umělců*, Ostrava, 2003.

Postupa je zastoupen v řadě sbírek, např.: Victoria and Albert Museum, London, Maison Européenne de la Photographie, Paris, Bibliothèque nationale de France, Paris, The Art Institute of Chicago.

Iluze, 2009

Roman Karpaš

Mladá fotografie

Liberecko nikdy nemělo nouzi o vynikající umělecké fotografie. Kromě profesionálů (ze starší generace např.

Čestmíra Krátkého, Viléma Boháče, Jana Pikouse, Ladislava Postupy, Miloslava Kalíka) zde vždy existovalo množství amatérů v tom nejlepší slova smyslu. V šedesátých letech vzniklo v Liberci Studio výtvarné fotografie, Severočeské nakladatelství začalo vydávat monografie, neprofesionální fotografie sdružoval Fomaklub (existuje už od roku 1948). Od července 1966 začala fungovat v Hejnicích výstavní síň Jizerského fotoklubu ČSF, jehož duší dodnes zůstal skvělý fotograf Jiří Bartoš. V roce 1972 vznikla celostátní fotografická soutěž s horolezeckou a později také krajinářskou tematikou nazvaná Štít Viléma Heckela. O tři roky později založil fotograf Karel Čtveráček při Okresním kulturním středisku v Liberci Malou výstavní síň, kde se představili nejlepší ze zdejších tvůrců i přední českoslovenští umělci. Při Dopravním podniku města Liberce vznikl v roce 1977 další dosud existující klub v čele s fotografem Petrem Šimrem (dnes nese název Obscura). Ve Fomaklubu se pod vedením Zdeňka Lína zformovala skupina 7F, jež na sebe upozornila i mimo severní Čechy. Těžké chvíle naopak prožívali během normalizace profesionální fotografové, kteří měli potíže s vystavováním i publikováním.

Polistopadový vývoj odsunul fotografii na čas mimo vlnu zájmu. Profesionální umělci se se zpožděním dočkali určité satisfakce a dostali konečně možnost vystavovat bez problémů i v zahraničí. Pro mnohé z nich to ale přes všechny úspěchy přišlo pozdě. Pro

tradiční fotografové-krajináře se otevřely možnosti publikovat v obrazových knihách o regionu (Siegfried Weiss,

Bohumil Jakoubě, Roman Kurs, Milan Drahoňovský ad.). Překotná doba přinesla také negativa, třeba zavření hejnické výstavní síně (1990), kde se v ústraní prezentovalo mnoho předních československých i zahraničních fotografů, kteří by v Liberci „neprošli“. Skončila bohužel i téměř dvacetiletá tradice výstav Štít Viléma Heckela, protože se po zániku OKS ne našel nikdo, kdo by v ní pokračoval. Malou výstavní síň se naštěstí podařilo díky podpoře města i spolupráci s podnikem Foma zachovat. Během devadesátých let se vyprofilovala ve fotogalerii, které vtiskl jasný dramaturgický řád a vysokou úroveň dlouholetý kurátor Jaromír Typlt.

Po době velkých změn se dal očekávat nástup nové generace fotografů. Ze studií na FAMU se do Liberce vrátili jako profesionální fotografové Karel Došek a Michael Čtveráček, profesionalizoval se Jiří Jiroutek a Šimon Pikous. V Lomnici nad Popelku působí Jaroslav Bárta. Mezi fotografové s uměleckými ambicemi se propracoval Miloš Kirchner. Uvést by se dala i mnohá další jména.

Časem se začali objevovat zajímaví fotografové-amatéři. Pro jejich vývoj měla velký význam možnost studovat také mimo FAMU, kde je přísnější výběr a limitovaný počet studentů, např. na již zavedeném Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě a později na katedře fotografie Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. V roce 2005 se několik mladých fotografů, většinou absolventů výše uvedených

Šimon Pikous

Ivan Acher, z cyklu Dušičky, 2008.

škol, sdružilo do Klubu 7,65. I nadějní začátečníci dostali možnost vystavovat ve Fotokavárně sousedící s Malou výstavní síní a později v předsálí Galerie U Rytíře v suterénu liberecké radnice. Díky tomu všemu se začala na veřejnost dostávat nová jména.

Asi nejpřesvědčivěji ukázala nástup nové generace výstava *Motiv / 2009*, která proběhla o prázdninách loňského roku v Galerii U Rytíře. Jednalo se o soutěžní přehlídku za účasti 20 fotografů. První místo získal Josef Honzík a třetí Zdeněk Lín, oba již klasické liberecké fotografie. Z nových tváří zabodovala Jana Hunterová (2. místo), Roman Machek (čestné uznání) a také již neznámý Ivan Acher (čestné uznání). Dále se zúčastnili Kateřina Blabolová, Ivan Brabec, Vojta Dědek, Milada Dománková, Jan Harant, Václav Lahovský, Jiří Novák, Petr Ozogan, Maxmilián a Libor Paskovský, Renata Straková, Břetislav Svoboda, Petr Šuta, Vladimír Vlk a Martin Votava. Výstava se vyznačovala vzácnou vyrovnaností a pro mě představovala určitý zlom, takže jsem pojal myšlenku představit co nejvíce tvůrců v novém čísle Kalmanachu. Práce na něm se ale zdržely a těsně před dokončením se uskutečnila další zajímavá fotovýstava, tentokrát v úplně jiných podmínkách.

Ve dnech 10.–11. července uspořádal Klub 7,65 a agentura YaFa s hosty výstavu nazvanou *Blaupunkt 2010*. Jméno je odvozeno od válečné firmy, jež využívala poslední dosud zachovanou, ale nyní už zcela vybydlenou tovární budovu bývalé Textilany, kde se tato trochu pirátská akce odehrála. Zúčastnili se Eva Böhmová, Roman Dobeš, Míla Teta Dománková, Kendra Hoover, Petr Hošek, Zuzka Kocůmová, Lenka Kolkusová, Marcela Kotalová, Karel Kučera, Roman Machek, Věra Machková, Libores Matoušek, Jirka Novák, Jakub Nykos Ouhřabka, Petr Ozogan, Šimon Pikous, Janina Pilnáčková a Renata Straková. Nejvíce mě zaujal Šimon Pikous velkoformátovými aranžovanými fotografiemi z prostředí supermarketu, které lze chápat jako aktuální podobenství o křivícím tlaku peněz a spotřebního stylu života na člověka, jenž si může zachovat vlastní tvář jedině pod maskou jako klaun. Přímou s prostorem tovární haly pracoval Libores Matoušek. Mužský akt s kufrem v ruce nafo-

Jiří Novák: Industriál.

Roman Machek: Objekty v krabicí.

tografoval z osmi úhlů pohledu a fotografie rozvěšil do kruhu tak, jak by scénu z toho místa viděl divák. V pomyslném středu ale už nestál člověk, nýbrž samotný kufr. Metodou zmmoženi pracoval i Roman Machek, který spojil pohledy do krabic s banálními předměty do čtveřic, a ty pak instaloval v další zavěšené krabicí. S prostředím zdevastovaného průmyslového objektu souzněl i cyklus Petra Ozogana o zániku obchodního domu Ještěd, téma, jemuž se autor programově věnuje již dva roky. Zajímavá byla i většina ostatních snímků.

Pro účely tohoto vydání Kalmanachu jsem vybral několik fotografií z obou výstav. Musel jsem přitom respektovat aspoň minimální souvztažnost k literárnímu příspěvku, daný počet barevných stran a další omezující kritéria. Je to tedy jen drobná sonda do stavu fotografie v kraji, ale domnívám se, že i tak může vypovídat o nové nastupující generaci. Některé zajímavé snímky sice musely zůstat stranou, ale za rok vyjde Kalmanach znovu...

Petr Ozogan instaluje své fotografie.

František Vydra

Pohledy přes hranice aneb Kde domov můj?

Žiji na Liberecku již celých šedesát let, zatímco v kraji, kde jsem se kdysi narodil a kte-

rý bych tedy měl plným právem nazývat svým domovem, jsem strávil pouhých prvních dvanáct roků svého života. Skončila druhá světová válka a více než polovina obyvatel mé rodné vesnice na Rakovnicku se v krátké době přestěhovala do různých částí pohraničí. Vláda tehdy vyzývala občany, aby pomohli urychleně osídlit pohraniční oblasti, odkud bylo v průběhu dvou prvních poválečných let vystěhováno německé obyvatelstvo.

Co je to domov? Je to opravdu tak zbytečná otázka?

Abychom si mohli svůj (nový) domov zamilovat a mít k němu vřelý, blízký vztah, měli bychom jej blíže poznat a co nejvíce o něm vědět. Něco nám prozradí staré pohlednice, o mnohém nás poučí vlastivědná literatura. K nezaplacení jsou rozhovory s lidmi, kteří v těch místech žijí déle než my a mají již spoustu osobních poznatků a zážitků. Nejlepší zřejmě je svůj rodný kraj křížem krážem procestovat a poznat jej co nejdůkladněji. Někoho zaujmou přírodní krásy kraje, jiného díla rukou předchozích generací, projevy folkloru či dávné pověsti. Postupně poznáváme, že i zdánlivě všední kraj má bohatou historii, pro nás však dříve skrytou. Zním mnoho svých spoluobčanů, kteří žijí na Liberecku desítky let, avšak přesto necítí potřebu dozvědět se více o jeho minulosti a historických souvislostech.

Já za svůj „nový“ domov považuji kraj podél naší **česko-německo-polské severní hranice**, konkrétně úsek **od Varnsdorfu přes Žitavu až po Nové Město pod Smrkem**. Bývaly doby, kdy se v této oblasti na obou stranách státní hranice hovořilo všude německy.

Při exkurzi do dávné minulosti – do období od 6. do 12. století – však zjistíme, že se v tomto kraji, pokrytém tehdy pralesy a neobděláném dosud pracovitou lidskou rukou, ozývala v těch vzdálených dobách slovanská řeč, které bychom do značné míry rozuměli. Tehdy se z východu na území dnešní České republiky a velké části Německa stěhovaly **desítky slovanských kmenů**, jejichž jména historici dobře znají. Patří k nim např. Stodorané, Ratarové, Črepěňané, Chyžini, Glomačové, Gliňané, Drevjané, Vagrové, Dolenci a jiní.

Z těch dávných dob se dodnes zachovaly na mapách Německa stovky zkomolených slovanských zeměpisných názvů, avšak tamní obyvatelé postupně podlehli násilné germanizaci a nikdo tam již slovanskou řeč nezná ani nepoužívá. Smutnou připomín-

kou oné dávné tragédie jsou dodnes názvy jako např. Prerow, Ribnitz, Schwerin, Saren-

seck (Žernoseky), Leipzig, Breege, Byhleguhre (Bílá Hora), Stargard a stovky dalších...

A co v našem blízkém okolí?

Grottaw (grod, hrad – Hrádek), **Zittau** (žito – Žitava), **Poritsch** (poříčí – dnešní polský Porajów)... Také tyto názvy dodnes prozrazují neklamně svůj prastarý slovanský původ.

Nejen naše, ale také německé historické prameny uvádějí, že byla **Chrastava**, kde bydlím, založena slovanským kmenem Milčanů. Osada, kterou před tisícem let postavili ve tvaru tzv. okrouhlice na místě nynějšího náměstí, prý se jmenovala „U Chrosću“. Tento název v sobě skrývá slovanský základ „chrastí“ či „chrást“. Odtud je pouhý krůček k dnešnímu názvu.

Byl to tehdy **boj křesťanství** (Frankové, Němci) **proti pohanům** (západní Slované), boj nemilosrdný, neúprosný, vedený ohněm a mečem. Popust'me uzdu své bezbřehé fantazii a zaposlouchejme se do drsného válečného pokřiku vítězů i srdceryvného sténání obětí.

Možná, že v našem okolí – na Hvozdu či na Luži – stávala kdysi pohanská obětiště s neuměle vytesanými dřevěnými modlami pohanských božstev, z nichž nejvyšší byl Svantovít.

Přemyslovští panovníci zvali již od 13. století do řídky obydlených pohraničních končin německé osadníky. Pilná práce desítek generací německých kolonistů změnila postupně dřívější pustinu v dnešní kulturní krajinu. Takže dávní předkové německých obyvatel Liberecka nepřišli kdysi do tohoto kraje jako dobyvatelé či vetřelci, ale na pozvání českých králů.

ŠLUKNOVSKÝ VÝBĚŽEK

Ten můj nový domov začíná **Šluknovským výběžkem**. O krásách tzv. Zadní země psal zasvěceně dr. M. Nevrlý a také já jsem se osobně přesvědčil při svém putování oním krajem, že je tamní končina podmanivá a poněkud zádumčivá, skrývající mnohá tajemství. Rozhled z mohutného oblouku pískovcové Pravčické brány na českou i německou stranu je skutečně úchvatný.

Zapůsobilo na mne městečko **Krásná Lípa**. Je tu dnes sídlo Správy chráněné krajinné oblasti Labské pískovce a z historie první poloviny dvacátého století mě ohromilo zjištění, že tu bývala dílna na výrobu motocyklů neobvyklého tvaru a velikosti s názvem Čechie – Böhmerland. Dodnes jsou tyto obdivuhod-

né, unikátní stroje chloubou těch, kteří je vlastní. Pořádají dokonce srazy a přehlídky svých naleštěných miláčků.

V nedaleké **Chřibské** nás upoutá budova tamní radnice v pseudogotickém stylu a určitě nás překvapí zjištění, že zde byla a stále je nejstarší sklárna u nás. V tomto malebném městečku si můžeme také prohlédnout nevelké muzeum, které podává svědectví o nevěšném životě zdejšího rodáka **Tadeáše Haenkeho**, který probádal část amazonských pralesů. Tam, daleko od domova, také zemřel.

Pokaždé, když se vypravím do **Rumburka**, potěší mě pohled na mnohé budovy v centru města, které si dodnes uchovaly jakousi architektonickou výjimečnost a nevěšný půvab. Významnou stavbou, jež město proslavila široko daleko, je samozřejmě slavná Loreta.

Město vešlo do naší historie také vojenskou vzpourou našich pradědů, která věštila brzký konec první světové války. Odvážní povstalci se tehdy bohužel úsvitu blížící se svobody již nedočkali.

K siluetě města neodmyslitelně patří také nedaleký vrch Dymník. Rád vzpomínám na výstup na jeho vrchol, na rozhlednu a příjemné posezení v restauraci pod kamennou věží.

Z kdysi významného hradu **Tolštejna** zbyla jenom zřícenina, která dodnes připomíná řádění švédské soldatesky za třicetileté války. Dnes si návštěvníci mohou zakoupit cestovní pas, který je opravňuje k putování po bývalém tolštejnském panství. Je to pouhá turistická atrakce, ale díky za ni.

Před dvěma lety jsem navštívil městečko **Jiřetín pod Jedlovou**. Tamější pan starosta Zoser je vynikající fotograf a nemálo se přičinil o to, že se Jiřetín stal „Obcí roku ČR“. Byla obnovena slavná křížová cesta a prohlídka dolu na stříbrnou rudu připomíná někdejší středověkou slávu těchto míst.

Poměrně častým cílem mých cest na sever se stal **Varnsdorf**. Vznikl teprve v 19. století spojením několika obcí a stal se důležitým centrem textilního průmyslu v severních Čechách. Město na česko-německé hranici, české město s německým jménem. Nádherný pohled se otvírá z výletní restaurace na vrchu Hrádek.

Díky převaze textilu docházelo v tomto průmyslovém středisku ke značnému početnímu nepoměru mezi muži a ženami, což způsobovalo nemalé potíže.

Varnsdorf měl v poválečném období ještě svou druhou, poněkud odlišnou tvář. Po roce 1945 se stal „oknem do Lužice“. V letech 1946–49 zde vzniklo tzv. **Staškovo lužickosrbské gymnázium** pro několik set chlapců a děvčat z nedaleké Horní Lužice, rozvrácené nedávno skončenou válkou. Studenti byli velmi kladně ovlivněni několikaletým pobytem v sousední slovanské zemi a stali se později novou generací poválečné lužickosrbské inteligence.

V téže době se do města a okolních obcí přistěho-

valo několik set lužickosrbských žen, které tu našly práci v textilních továrnách, provdaly se zde a získaly po čase české státní občanství. Na místním hřbitově najdeme hrob lužickosrbského hudebního skladatele **Bjarnata Krawce**, který byl poctěn titulem „Čestný občan města Varnsdorfu“. Při náletu na Drážďany v únoru 1945 přišel o všechny svůj majetek. V rodinné hrobce je uložena také jeho dcera **Hanka Krawcec**, vynikající grafička a malířka.

Vzájemným stykům mezi Varnsdorfem a Lužicí bylo vždy příznivě nakloněno i vedení města. Pořádaly se autobusové zájezdy do budyšínského divadla, konaly se zde různé výstavy, byla uspořádána setkání bývalých lužickosrbských studentů v místech jejich pobytu v mládí atd.

V posledních letech se ve varnsdorfské městské knihovně pořádá každoročně **Svátek lužickosrbské poezie** za osobní účasti současných lužickosrbských autorů. Lužičtí Srbové mají dokonce pro Varnsdorf své vlastní pojmenování: Warnočicy.

Bezprostředně za hranicemi, kde už několik let není nutné se prokazovat cestovním pasem, se rozkládá městečko **Seifhennersdorf**. Návštěvníka z Čech jistě překvapí, že zde najde tři zajímavá muzea. V jednom si může prohlédnout stovky dětských hraček (panenky), ve druhém jsou vystaveny železniční modely, ale to třetí, **Karáskovo muzeum**, by nás mělo při cestování zajímat nejvíc. Nacházíme se totiž v kraji, kde působil „český Jánošík“ – **Jan Karásek**. Zatímco čeští obyvatelé o něm nevědí většinou téměř nic, v saské Horní Lužici o jeho ušlechtilých činech vycházejí celé knihy.

Napůl pravda, napůl výmysl. Räuberhauptmann Johann Karasek, tedy náčelník loupežnické bandy, se narodil v roce 1764 v Praze na Smíchově. Vyučil se poctivému řemeslu, ale čekala jej dlouhá vojenská služba. Ta tehdy trvala neuvěřitelných čtrnáct let! Není divu, že mladí muži před odvodní komisí prchali do lesů. Karásek byl však chycen a uvězněn v terezínské pevnosti. Když se mu podařilo uprchnout také odtamtud, byl si vědom, že kdyby jej chytili podruhé, čekala by ho nepochybně šibenice. Proto se rozhodl opustit území habsburské říše a přejít přes lesy na území Saska. Prý se i tam pokoušel žít se poctivou prací, ale nakonec se přidal ke skupině lidových mstitelů a brzy se dostal do čela loupežnické bandy, která „bohatým brala a chudým dávala“. Vrchnost se snažila jej zajmout a uvěznit, ale nikdo jeho úkryt ani za vysokou peněžitou odměnu neprozradil. Chudí mu drželi palce, aby nebyl chycen. Teprve po delší době mu panští drábové přišli na stopu. Uvěznili jej v pevnostní věži v budyšínských městských hradbách, avšak chudina k němu projevovala velké sympatie a dožadovala se jeho propuštění. Proto byl nakonec tajně převezen do vězení v Drážďanech, kde v roce 1809 – zcela zapomenut a s podlomeným zdravím – zemřel. Ta věž se dodnes jmenuje Karasek-Turm.

POHOŘÍ NA ČESKÉ A NĚMECKÉ STRANĚ

Úsek naší státní hranice jižně od Varnsdorfu prochází **Lužickými horami**, které mají na německé straně název **Zittauer Gebirge**, tedy Žitavské pohoří. Severnímu českému pohoří vévodí hora Lausche, kterou jsme si přejmenovali na Luž. Zalistujeme-li však v německo-českém slovníku, zjistíme, že sloveso „lauschen“ znamená v překladu „číhat, naslouchat“ nebo „vyzvídat“. S Lužicí (Lausitz) má tedy sotva něco společného.

Hora **Luž** měří 793 metrů a její vrchol leží přesně na česko-německé hranici. Stávala tu horská restaurace, ale v lednu 1946 vyhořela. Pravý důvod nebyl nikdy přesně zjištěn, převládalo však mínění, že byl objekt zapálen úmyslně. Z vrcholu Luže je daleký rozhled jak do českého vnitrozemí (Bezdězy, Ralsko, Ještěd), tak i na Varnsdorf a Žitavu a dále na sever do německých rovin. Je nejen nejvyšším bodem tohoto našeho pohoří, ale současně i nejvyšší horou Německa na východ od Labe. Hora je opředená mnoha lidovými pověstmi.

Před mnoha lety jsme tam se synem a jeho kamarády založili tzv. vrcholovou knihu. Záznamů – českých i německých – v ní rychle přibývalo a během tří let byly hustě popsány stránky pěti tlustých knih.

Pobýval jsem na vrcholu Luže v každé roční době a tato hora se stala mým oblíbeným výletním cílem. Bývalo to neoficiální místo setkání našich i německých turistů. O silvestrovské noci se tu nebe každým rokem rozzářilo velkolepým ohňostrojem. Vzpomínám

nam dodnes na výstup na Luž za podzimního počasí v husté mlze. Již z dálky byl slyšet varovný zvuk zvonků na holích německých turistů, který napomáhal k lepší orientaci.

Mám rád **Horní** a **Dolní Světlou**. Jsou to nevelké podhorské vesničky, které se přizpůsobují se zpožděním rychle rostoucímu turistickému ruchu. Jsou zde v provozu lyžařské vleky, přibývá ubytovacích zařízení pro turisty a rekreanty.

Na německé straně je nevelká rozloha tohoto malého pohoří plně využívána k rekreaci. Co je tu možno hostům nabídnout?

Svěží horský vzduch, zdravé pěší procházky a výlety, výstup na vrchol Luže z německé strany, nepříliš náročné horolezecké terény na pískovcových skalních věžích, v zimě pak je zde možnost lyžování.

Velkou a oblíbenou atrakcí je již od 90. let 19. století **úzkokolejka**, která vedla dříve ze Žitavy do Ojvína (Oybin) a Jonsdorfu, opačným směrem pak do města Reichenau (dnešní polská Bogatynia) a odtud na české území až do Frýdlantu. Novodobý osud této trati je bohužel velmi smutný a dokazuje, že vedoucí politici nevidí někdy příliš daleko do budoucnosti. Na německém území trať zůstala a je dodnes plně využívána. Stala se z ní vyhledávaná turistická kuriozita. Na území, které získalo po válce Polsko, trať sice zůstala, ale není v provozu.

Nejsmutnější osud však potkal „**Heřmaničku**“ na české straně. Navzdory politickým heslům o přátelství mezi národy byla sice po válce na úseku z pohraničních Heřmanic do Frýdlantu po několik let využívána k nákladní i osobní dopravě, ale v době, kdy vznikl euroregion Nisa a v oblasti tzv. **Trojzemí** nebo **Trojmezi** se konají časté (mezinárodní) kulturní akce, byly koleje na českém úseku vytrhány a odvezeny do Sběrných surovin. To, že se na ni nezapomnělo, dokazuje každoroční vzpomínkový pochod „Po stopách Heřmaničky“. A tak si kladu otázku: Jak je možné, že v letech velkého zlepšení mezinárodních vztahů, kdy prakticky zmizely hranice mezi evropskými státy, není tato trať, spojující tři přátelštěné země, využívána? Kdo rozhodl o její likvidaci?

Nedaleko od německé státní hranice leží městečko **Jablónné v Podještědí** s obdivuhodnou stavbou baziliky sv. Vavřince a sv. Zdislavy, jejíž mohutná zelená kopule je viditelná již z velké dálky.

Nedaleko odtud vyčnívá nad hradbu lesů věž zámku **Lemberk**, který byl narychlo opevněn v době, kdy byly ve 13. století severní Čechy ohroženy vpádem Mongolů a Tatarů, k němuž naštěstí tehdy nedošlo.

Trvalo mi dlouho, než jsem uprostřed lesů poblíž osady Polesí našel tzv. „**třípanský kámen**“. Nachází se v místě, kde se kdysi stýkaly hranice tří panství: grabštejského, lemberského a jablonského. Vyrytý letopočet **1680** připomíná rok, kdy vypuklo na mnoha místech v Čechách i zde na severu – selské povstání.

Chata na Luži na staré předválečné pohlednici.

Třípanský kámen v lesích poblíž osady Polesí u Rynoltic.

Hrad Lemberk, kde žila sv. Zdislava.

ZITAVA

A pak je tu **Žitava** – Zittau. Českému uchu název připomíná, že se tu v minulosti dařilo pěstování žita. Snad tu bývaly vyhlášené trhy s obilím. Němci si pro vysvětlení názvu svého města museli vymyslet jakousi vílu jménem Sittavia... Kdysi významné české město, založené králem Přemyslem Otakarem I., patřilo až do roku 1635 k Čechům.

V Žitavě jsem byl bezpočtukrát. Navzdory státní hranici, která nás odděluje, cítím tam pokaždé jakousi zvláštní atmosféru, jakési neviditelné pouto s českou zemí...

Staré fotografie prozrazují, že ve 20. letech 20. století po žitavských ulicích jezdily tramvaje, skutečnou zvláštností byla výroba automobilů značky Phänomen se třemi koly.

Žitava se stala v pobělohorské době novým domovem pro **desetitisíce českých nekatolíků**, kteří kvůli své víře museli opustit svou vlast. (Podle sdělení dr. V. Dudecka ze žitavského muzea sem tehdy přišlo asi 130 000 osob.)

Čeští bratři tu měli svou modlitebnu, v tiskárně Wáclawa Kleycha se tiskly tzv. **špalíčky**, které se nosily tajně po lesních stezkách do Čech v období tzv. temna. Byl to jakýsi intelektuální kontraband.

Přes hranice tu v různých dobách přecházeli pod rouškou noci často i ti obyčejní pašíři, kteří přenášeli v batohu cukr, sůl či alkohol.

Dva ze žitavských Čechů-exulantů, **Pescheck** a **Morawek**, byli významnými regionálními historiky a zaplali se natrvalo do dějin města.

Stál jsem kdysi v údivu před cennými žitavskými památkami, dvěma rozměrnými **postními plátny** (Fastttücher), která jsou evropskou raritou.

Jak si však vysvětlit, že **v roce 1945 se na Žitavsku a Zhořelecku hlásilo k české národnosti ně-**

kolik tisíc lidí? Byli to snad potomci těch, kteří v krytých vozech, naložených nejnepříjemnějším zařízením a tažených koňmi údolím Nisy, opouštěli po bělohorské tragédii navždy svou milovanou českou zem? Pravda je poněkud jiná...

V 80. letech 19. století se usadil na Žitavsku poměrně velký počet českých rodin, které sem přišly za prací (viz dipl. práce Mgr. Jiřího Zahradníka, Liberec). Udržovali čilý vlastenecký ruch a kulturní činnost i v německém prostředí.

Vzpomínám si, že při prohlídce žitavského hřbitova jsem nejednou narazil na česká příjmení, dost často všelijak zkomolená.

V roce 1945 byl v Žitavě dokonce zřízen **český národní výbor**, jehož předsedou byl Vladimír Knobloch. Byly navázány styky s Libercem, pořádaly se časté zájezdy libereckého divadla do Žitavy. Sovětská okupační správa přidělila dokonce žitavským Čechům budovu, která sloužila jako české kulturní středisko, byla tu tehdy i česká škola.

Tehdejší československé úřady využily této situace k uplatnění **územního nároku na oblast Žitavska** jako bývalé součásti historického území někdejšího Českého království. Existence aktivní české „menšiny“ na Žitavsku měla sloužit jako důkaz nepřetržité přítomnosti českého obyvatelstva v této oblasti. V letech 1945 až 1950 se vedla neúspěšná jednání o připojení Žitavska k naší republice (šlo o území ohraničené Šluknovským a Frýdlantským výběžkem). Tehdejší německé (stranické) orgány však tento nárok neuznaly za oprávněný a další jednání ztroskotala. Není bez zajímavosti, že **Žitava byla delší dobu českým městem** než později (až do dnes) městem německým.

Kláster Mariental mezi Žitavou a Zhořelcem, založený českou královnou Kunhutou.

Ať vlakem, či autem, projíždíme cestou do Žitavy přes sedmitisícový **Hrádek nad Nisou**. Při silnici míjíme hrad **Grabštejn**, donedávna obývaný (a zpusťošný) vojenskou posádkou. Ze zažloutlých historických listin se dozvídáme, že na stejném místě prý kdysi stávala dřevěná milčanská tvrz Ulsytz, což dešifrujeme buď jako Vlčice nebo Olšice.

CELOSVĚTOVÉ SÍDLO ČESKÝCH BRATRŮ – OCHRANOV

Asi patnáct kilometrů od Žitavy ve směru na Löbau leží městečko **Herrnhut**, které je známé také pod českým názvem **Ochranov**. Tam byla obnovena v polovině 18. století osobitá protestantská komunita **Unitas fratrum**, tedy Jednota bratrská, která vyvíjí dodnes prospěšnou misijní činnost v nejrůznějších částech světa a má v současné době **440 000 členů**.

Tito jinověrci sem přes značné potíže přišli ze severní Moravy z okolí Fulneku, Kunína a Suchdola nad Odrou. V roce 1732 tesař **Kristián David** jednal s hrabětem **Ludvíkem Mikulášem Zinzendorfem**, který jim umožnil, aby si na jeho panství založili osadu, kde by mohli svobodně vyznávat svou víru. Cestou přes Slezsko byli mnozí zatčeni, vyslýcháni, poslání zpět nebo mučeni a uvězněni. V cizině jsou známi jako **Moravští bratři** (Moravian Brethren).

Obnovili původní Jednotu bratrskou, jejímž posledním biskupem byl J. A. Komenský, a navázali na ni, ovšem v širším, celosvětovém měřítku. Prvním „ochranovským“ biskupem byl David Nitschmann, zvaný Tesař nebo Syndík.

Udivovalo mne, jaké oběti byli „bratři“ ochotni podstoupit při šíření křesťanství ve vzdálených, málo prozkoumaných částech světa. Mnozí byli zabiti pohanskými domorodci, jiní podlehli tropickým nemocem, proti kterým tehdy neměli žádnou ochranu (očkování).

Pozoruhodný je i bratrský **hřbitov pod horou Hutberg** se šesti tisíci prostých hrobů bez jakýchkoli ozdob, což má symbolizovat rovnost všech lidí ve smrti.

V údolí řeky Nisy, která tu tvoří státní hranici mezi Německem a Polskem, můžeme navštívit známý ženský cisterciácký klášter **Marienthal**. Je to pozoruhodná stavba. Dala jej postavit v polovině 13. století česká královna Kunhuta. Byl zničen husity, později dokonce celá stavba vyhořela. Teprve v období baroka byl opět obnoven.

RUŠNÁ STÁTNÍ HRANICE

Česko-německá hranice mezi Hrádkem nad Nisou a Žitavou bývala v minulosti často násilně porušována.

Tuto hranici překračovali v době třicetileté války obhroublí **švédští vojáci**, kteří si odváželi domů spoustu uměleckých cenností, nakradených u nás, mezi nimi i část vzácných rudolfinských sbírek.

Přes tuto hranici přecházely v 18. století desetitisíce náboženských exulantů z českého a moravského

vnitrozemí. V období sedmileté války tudy procházely **oddíly Prušáků**, za napoleonských válek tudy pochodovaly pluky **francouzských vojáků**. Nejrůzněji tu bylo bezpochyby v červnu 1866, kdy se od Žitavy do nitra Čech hrnuly **desetitisíce pruských infanteristů a početná kavalérie**, aby v krátké, ale nesmírně krvavé válce porazili rakouské vojsko u Hradce Králové. Každá válka je nespravedlivá a krutá, ale tehdy tisíce mladých životů vyhasly proto, že se střetly armády s nestejnou technickou úrovní zbraní. Pruské zadovky střelily rychleji a rakouští vojáci neměli šanci takto vyzbrojenou armádu porazit.

Na sklonku 30. let 20. století překračovali tuto hranici ilegálně českoslovenští **občané německé národnosti**, kteří navštěvovali v hitlerovské říši záškodnické kurzy tzv. **freikorpsu**. Přes stejnou hranici přecházeli naopak opačným směrem mnozí Němci, kteří nesouhlasili s Hitlerovými plány a rasovými zákony, např. spisovatel Heinrich Mann a jiní pokrokoví umělci. A v posledních týdnech před přijetím potupné Mnichovské „dohody“ tu docházelo k přepadání československých četnických stanic. Jen málokomu dnes něco říkají jména des. Zárybnického, učitele Kodeše z Frýdlantu či členů stanice finanční stráže v Srbské...

V únoru 1945 procházely frýdlantským výběžkem směrem na západ tisíce vyhublých **vězňů při tzv. pochodu smrti**, v těchto místech rachotily o tři měsíce později **pásky ruských tanků**, jež přivezly svobodu.

Přes stejnou hranici pak odcházeli krátce nato poníženi vysídlení Němci, kteří podlehli lživé nacistické propagandě a uvěřili, že patří k vyšší, čistší rase a že se brzy stanou pány celé Evropy! Bylo při tom zcela určitě spácháno mnoho bezpráví, museli odejít i ti, kteří se po celý život dřeli na svých políčkách a o politiku se nezajímali. Nenávist vůči všemu německému byla však v období krátce po druhé světové válce tak silná, že se slovo Němci psalo tehdy – navzdory všem pravopisným pravidlům – s malým n. Když vyšly najevo utajované zločiny v koncentračních táborech, obyvatelé fašistické Velkoněmcké říše byli veřejným míněním dočasně vyloučeni z evropské civilizace.

Žitava, Liberec a Bogatynia jsou dnes centra tzv. **euoregionu Neisse – Nisa – Nysa**. Dnes se tu sice hovoří třemi různými jazyky, ale společnou minulost dokazují např. venkovské dřevěné stavby téhož typu, které označujeme společným názvem „**podstávkové domy**“.

Pořádají se nejrůznější přeshraniční kulturní a sportovní akce, dochází ke spolupráci partnerských měst, rok od roku sílí turistický ruch v této oblasti. Od dřívějších politických proklamací o přátelství se postoupilo ke skutečnému navazování dobrých sousedských vztahů.

Až k naší hranici sahají **ložiska lignitu** na polské straně. I dnes tu sice dýmají chladicí věže tepelných polských elektráren, ale od té doby, co tu byly instalovány účinné filtry, se situace podstatně zlepšila.

Obyvatelé Liberecka si dodnes pamatují, jak zhoubné následky měl jedovatý kouř se sirnými zplodinami na lesy v Jizerských horách.

Strávil jsem kdysi několik víkendů se svými studenty při vysazování mladých stromků a dobře si vzpomínám, jak po pouhých několika měsících začalo jehličí usychat a jeho barva se změnila ze zelené na rezivě hnědou.

Nedaleko osady **Loučná**, která patří k obci Andělka, najdeme v lese zbytky staroslovanského milčanského **hradíště Saň**. Je to jeden z mála zachovaných důkazů zdejšího slovanského osídlení a pochází pravděpodobně již z 8. století. Přítomnost slovanského živlu v několika dalších staletích v této oblasti dokazuje například nařízení z roku 1424, jímž se na biřštejnském (frýdlantském) panství zakazuje používání srbské (slovanské) řeči.

FRÝDLANTSKO

Frýdlantský výběžek znám vcelku dobře. Patnáct let jsem tam denně dojížděl autobusem jako profesor tamního gymnázia. Bohužel dnes trpí Frýdlantsko značným nedostatkem pracovních příležitostí pro své obyvatele. Stále se hledá řešení této tíživé situace, zatím však bez úspěchu.

Je to kraj přírodních krás a bohaté historie. V **Dolní Řasnici** se dodnes zachovala kovárna **Ondřeje** (Andrease) **Stelziga**, který se postavil do čela selského povstání na Frýdlantsku v roce 1680. Tuto zajímavou kapitolu z místní historie vyličil poutavě ve svém románu „Železná koruna“ spisovatel Václav Kaplický.

Jezdívají jsme kdysi s batohy lahví, abychom si přímo z pramene načerpali chutnou minerálku poblíž **Nového Města pod Smrkem**.

To bývalo kdysi rušným hornickým centrem. Dobýval se tu cín a názvy dávno opuštěných škol bývaly nezvykle poetické, např. Beránek Boží, Bohatá útěcha, Ptačí zpěv či Nebeské vojsko... V 19. století zde většina obyvatel našla práci v textilkách barona Klingera, ale po jejich zavření jsou v současné době bohužel mnozí lidé bez práce.

Na vrcholu **Smrku** (1 124 m) byla před několika lety postavena moderní kovová **rozhledna**. Hraniční přechod do sousedního Polska umožňuje navštívit kdysi slavné lázeňské městečko Flinsberg, které dnes známe pod názvem **Świeradów Zdrój**.

Jsmo u konce naší cesty. Domnívám se, že i ten neúplný výčet pozoruhodných přírodních zajímavostí i výtvorů lidského důmyslu a fantazie na tom nepřilíš dlouhém úseku na obou stranách naší státní hranice je dostatečně přesvědčivý, abychom si uvědomili, jak je náš domov úzce spjat s dávnou i nedávnou minulostí. Stanou-li se dnešní obyvatelé Trojzemí skutečně dobrými sousedy a přáteli, poučí-li se z následků štvavé propagandy, která přinesla tolik zbytečně zmařených životů, to ukáže budoucnost.

Poučení z minulosti svědčí o tom, že větší překážkou, než je různost jazyků, byla určitě nesnášenlivost odlišných náboženství a politických ideologií. Nastala doba, kdy není problémem přejít či přejet hranice sousedních států. Naštěstí už dávno minuly časy, kdy byli zatčeni a vyslýcháni třeba i houbaři, kteří při hledání hřibů nevědomky přešli hranici, aniž by měli jakékoli záškodnické úmysly.

Denně přibývá důkazů o tom, že je možno spolupracovat i přes hranice tří sousedních států. Snad se brzy dočkáme doby, kdy se přeshraniční akce nebudou pořádat pouze kvůli čerpání peněz z mezinárodních fondů, ale proto, aby obyvatelé našli k sobě blízký, osobní přátelský vztah.

FRANTIŠEK VYDRA se narodil roku 1933 na Rakovnicku, od roku 1949 žije v Chrastavě. Po maturitě na libereckém Gymnáziu F. X. Šaldy se stal učitelem na základní škole. Vystudoval FF UK v Praze obor ruština – angličtina a 15 let vyučoval na gymnáziu ve Frýdlantu. Jako důchodce působí ve funkci vedoucího městského infocentra a Městského muzea v Chrastavě. Ve školním roce 1949–50 se seznámil s lužickosrbskými studenty a od té doby trvá jeho hluboký zájem o tento nejmenší slovanský národ. Ovládá aktivně hornolužickou srbsštinu, přispívá do několika lužickosrbských časopisů. Pořádá zájezdy do Horní Lužice, informuje v našem tisku o lužickosrbské problematice. Vydal publikaci *Tonoucí ostrovy*, která seznamuje zájemce s historií, jazykem, folklorem i současnou situací Lužických Srbů.

Karel Zeman

Hudba uzdravuje Grabštejn

Grabštejn – Luděk Vele – Benefice jsou pojmy, které spolu téměř dvě desetiletí úzce souvisejí a jedno bez druhých přichází o část svého významu.

Areál Grabštejna sloužil po II. světové válce ozbrojeným silám k výcviku služebních psů. V roce 1970 přestala armáda objekt samotného hradu užívat, což urychlilo jeho chátrání. Luděk Vele je sólista opery Národního divadla Praha, který od roku 1993 pořádá na Grabštejně benefiční koncerty. Jejich prvotním účelem bylo získání finančních prostředků na opravu kaple sv. Barbory a přilákání po-

zornosti k polozapomenutému a devastovanému hradu. Z akce, která byla ponejprv určena úzkému okruhu kamarádů, se benefiční kon-

certy přeměnily na kulturní událost, jejíž význam překračuje hranici regionu.

Grabštejn

Měřeno časem je nejstarší z těch tří Grabštejn. Proto se patří i sluší začít právě jím. Státní hrad Grabštejn se rozkládá na ostrohu nad Nisou o nadmořské výšce 330 metrů v katastru obce Chotyně u Hrádku

nad Nisou. Od dubna 2008 je zařazen na seznam národních kulturních památek, tedy do seznamu, v němž jsou zapsány třeba Karlštejn, Karlův most nebo české korunovační klenoty.

Hrad byl založen na místě původně lužickosrbského hradiště pány z Donína okolo poloviny 13. století. Z té doby pochází zejména válcová věž. V 15. století, hlavně v době husitských válek a spanilých jízd, byl několikrát dobyt a v roce 1432 vyhořel. Přesto všechno ho Donínové drželi až do 16. století, kdy ho museli pro dluhy prodat.

Nový majitel dvorní rada Jiří Mehl ze Střelic v letech 1566–86 přestavěl gotický hrad v renesanční sídlo. Během třicetileté války byl po nějaký čas součástí frýdlantského vévodství Albrechta z Valdštejna a krátce se na něm zabydlela i švédská posádka. To vedlo císaře Ferdinanda III. k vydání příkazu zbořit rozsáhlé hradní opevnění.

Od roku 1704 se vlastníky grabštejnského panství stávají Gallasové a od roku 1757 Grabštejn přechází do rukou Clam-Gallasů, rodu vzniklého sňatkem Kristiana Filipa z Clamu s dědičkou gallasovského majetku Marií Annou.

V roce 1843 Grabštejn zachvátil požár způsobený bleskem a poničil střechy a horní podlaží. Hrad byl v důsledku toho snížen o poschodí.

Mezi dvěma světovými válkami zemřel František Clam-Gallas, poslední mužský příslušník rodu. Jeho dědicové si zadali s nacismem, a proto po válce hrad

propadl československému státu a jeho majitelé odešli do Rakouska.

Od roku 1953 celý areál Grabštejna sloužil ozbrojeným silám k výcviku služebních psů. Během roku 1970 se armáda z horního hradu stáhla a od té doby využívá jenom dolní tzv. Nový zámek. Hrad však zůstal ve vojenském prostoru byl nepřístupný a vytrácel se tak z povědomí širší veřejnosti.

S rekonstrukcí se začalo v roce 1989. Jde o záležitost nákladnou a také dlouhodobou. Kdyby chátrání hradu pokračovalo ještě jedno desetiletí, tak podle památkářů hrozilo, že se nezvratně promění v ruinu. Grabštejn by se tedy v údolí Nisy přiřadil k hradům Hamrštejnu a Raimundu, mimochodem založeným později než Grabštejn, ve 14. století.

Od roku 1993 je hrad postupně zpřístupňován. Nejnověji lze obdivovat zdejší největší pozoruhodnost – zrestaurovanou Kapli Sv. Barbory, kterou roku 1569 neznámý malíř vyzdobil výjevy ze života Ježíše Krista. Umělecký historik Emanuel Poche ji označil za nejpůsobivější renesanční prostor českého venkova.

Vele

Luděk Vele dovršil v roce 2009 pětatřicet let strávených na operní scéně. Začínal v Divadle Františka Xavera Šaldy v Liberci. V pražském Národním divadle za víc než čtvrtstoletí vytvořil všechny významné role basového oboru, které mu dramaturgie první české scény mohla nabídnout. Je nositelem dvou Cen

Grabštejnská kaple po rekonstrukci (2010).

Hranolová věž v roce 1990 a 2010.

Thálie. První získal za Chrudoše ve Smetanově Libuši a druhá mu byla udělena za barona Ochse ve Straussově Růžovém kavalíru. Třetí by si podle jednoho odborníka zasloužil za Revírník v Janáčkových Příhodách lišky Bystroušky.

Malá encyklopedie české opery z roku 1999 o něm uvádí: „Disponuje technicky výborně ovládaným krásným hlasem, má výborný jevištní zjev a je pozoruhodný talent i po stránce herecké. Svoje schopnosti spojené s uměleckou zodpovědností a pracovitostí prokázal v řadě krásně odvedených rolí, od Kecala, Chrudoše, Vodníka, Marbuela, přes Kašpara, Meřistu, Leporella, Basilia atd., až po nejnovější velké kreace, jako je Revírník či znamenitý baron Ochs.“

„Jeho portrét by však nebyl úplný,“ píše Radmila Hrdinová v loňských Hudebních rozhledech, „kdyby v něm nepadla zmínka o jedné z jeho nesmírně záslužných aktivit, a tou je řada benefičních představení konaných od roku 1993 na záchranu hradu Grabštejna... Vele je nejen protagonistou operních benefičí, ale i jejich obětavým organizátorem, režisérem a duší této krásné tradice. Nebylo by tomu tak, kdyby kromě skvělého pěvce nebyl i dobrým člověkem se srdcem na pravém místě.“

Luděk Vele má ke Grabštejnu blízko už proto, že z oken jeho chotyňského domu po rodičích je hrad téměř na dosah. Měřeno vzdušnou čarou je to zhruba 300 metrů. Tento turnovský rodák (narozen 30. listopadu 1951) žije v Chotyni od svých tří let, začal tam chodit do školy a dodnes je mu tato obec druhým domovem. Mohl tak v uplynulém půlstoletí sledovat všechny postupné proměny Grabštejna: od stavu nedobrého k špatnému a ještě horšímu.

Benefice

Na Grabštejně se jako na jiných panských sídlech odvědy muzicírovalo. Nejvíce za Clam-Gallasů, zejména pak za Kristiana Kryštofa (1770–1838), nejvyššího maršálka Království českého a také jednoho ze zakladatelů Společnosti vlasteneckých přátel umění. Kristian podporoval rozvoj hudby v Čechách udržováním pravidelného orchestru i zvaním významných hudebníků jako třeba Ludwiga van Beethovena. S benefičními koncerty ve prospěch starého hradu se tak klasická hudba na Grabštejn obloukem vrátila.

Horní nádvoří v roce 1990 a 2010.

První benefiční koncert, který měl na programu písně a operní árie domácí i světové klasiky, se uskutečnil 21. srpna 1993. Stalo se tak v roce, kdy hrad začal být postupně zpřístupňován veřejnosti, s datem zacíleným na výroční den invaze vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem do Československa v roce 1968. Tím byl položen základ k tradici pořádání benefice v sobotu, která je nejbližší 21. srpnu.

S koncertem Luděk Velemu pomohli někdejší kolegové z libereckého divadla: pěvkyně Milena Doubravská s manželem, hudebním skladatelem Petrem Doubravským v roli doprovázejícího na klavír. Plakát namalovaný Janou Mlejneckou ml. přilákal celkem 188 posluchačů do kaple Sv. Barbory, v níž museli prázdninová aktivisté na hradě předtím důkladně zamést. Vstupné činilo 15 Kč pro dospělé a pět korun pro děti a vojáky základní služby. Výtěžek ve výši 2 640 korun předal Luděk Vele kastelánovi Janu

Stav kaple na začátku 90. let.

Sedlákovi, aby ho použil na úhradu části nákladů na nová okna v kapli.

Během prvních pěti koncertů si hlavní organizátor uvědomoval možnosti svého benefičního úsilí, jeho směřování i bariéry. Předně pochopil, že se při pořádání benefice neobejde bez opory jednotlivců a také institucí, jako jsou obecní úřad v Chotyni, radnice v Hrádku nad Nisou, velitelství grabštejské Veterinární základny České armády, nebo u chotyňského Sokola i Svazu žen. Poznání, že lidé žijící mimo region běžně zaměňují Grabštejn třeba s Rabštejnem, ho upevnilo v názoru, že je třeba Grabštejn dostat do povědomí široké veřejnosti. Před samotnými koncerty začal pořádání tiskové konference, sehnal mediální partnery. Dokázal přesvědčit Českou televizi, aby hodinový dokument o něm, coby dvojnásobným držitelem Ceny Thálie, natáčela právě na Grabštejně. Pod názvem *Luděk Vele a jeho přátelé na hradě Grabštejn* měl premiéru v prosinci 1997.

Brzy také pochopil, že zásadní část peněz, které spolýká celkové zrestaurování státního hradu Grabštejn, musí být od státu. Zároveň si uvědomil, že není dobré benefiční výnosy dávat do společné kádě se státními prostředky, ale že je nutné je užívat konkrétně, aby jejich původci, tedy lidé kupující si vstupenky či sponzoři, jasně viděli, na co jsou jejich peníze vynakládány. Takže byly použity mimo jiné na realizaci slavnostního osvětlení či na pořízení zvonu na věž hradu.

Od koncertů po opery

Kromě šesti koncertů, které měly na programu písňovou tvorbu a operní árie a při nichž za klavírního doprovodu vystupovali vedle hlavního aktéra jeden až tři jeho kolegové, bylo již na Grabštejně vidět a slyšet deset oper. Vele se soustředí na to, aby klasická muzika na Grabštejně zaznívala ve špičkové interpretaci. Proto zve na svá představení přední sólisty první operní scény. Zpravidla se tak stává jen za příspěvek na benzin na cestu, případně za příslib protislužby v podobě vystoupení v rodišti nebo bydlišti dotyčného kolegy nebo kolegyně.

Při VI. benefici padla volba na koncertní provedení Dvořákovy *Rusalky*. Pokus představit celou operu jen za klavírního doprovodu se ukázal nosným, a tak se na Grabštejně hrají další opery již ve scénickém provedení. Zatím nejčastěji šlo o díla Antonína Dvořáka: uvedeny byly *Rusalka* – poprvé koncertně (1998) a podruhé ve scénickém provedení (2004), *Jakobín* (2001) a *Čert a Káča* (2003). Ze Smetanových děl byly představeny *Prodaná nevěsta* (2000) a *Tajemství* (2008). Leoš Janáček byl prezentován *Příhodami lišky Bystroušky* (2006). Ze zahraničního repertoáru byly nabídnuty Rossiniho *Lazebník sevillský* (1999), Pucciniho *Bohéma* (2005), Mozartův *Don Giovanni* (2007) a Donizettiho *Don Pasquale* (2009). Jako jedenáctá opera k nim v srpnu 2010, kdy se uskuteční již XVIII. ročník benefice, přibude Smetanova *Hubička*.

Představu o způsobu prezentace oper uváděných na Grabštejně pouze za klavírního doprovodu si lze učinit z úryvku recenze představení Dona Pasquala od hudebního publicisty Josefa Hermana: „*Na prostém pódiu se nelze schovat za strohou scénografií ani za režijní berličky. Organizátor grabštejnských inscenací, sólista a režisér v jedné osobě Luděk Vele, organizuje právě jen základní dispozice situací, případně je vyhrotil do gagu, ale jinak své kolegy i sebe nechává hrát a spoluhrát postavy, a ukáže se rychle, kdo a jak je schopen se s postavou sám za sebe vyrovnat. Jen načrtnuté inscenace přinášejí proto požitky z přirozeného jednání aktérů, a protože si Vele pro Donizettiho komickou operu vybral výtečné sparringpartnery, obecenstvo se srdečně bavilo a nevdalo, že zpívané italštině tu sotvakdo rozuměl.*“

Několik jmen a několik čísel

Na hradu Grabštejn účinkovalo od roku 1993 již 68 umělců, nejvíc z nich bylo operních pěvců, téměř šedesát. Šlo převážně o sólisty opery Národního divadla v Praze, což znamená, že tolik sólistů první české scény ještě nikde mimo Prahu nevystupovalo.

Pět z nich jsou držitelé prestižní Ceny Thálie. Vedle trojnásobného Ivana Kusnjera a dvojnásobného Ludka Veleho jsou to Helena Kaupová, Tomáš Černý, Roman Janál a Valentin Prolat.

Na dosavadních benefičích účinkovaly čtyři sbory. Vedle sboru Národního divadla a libereckých dětských těles Severáčků a Sbor ZUŠ při Základní škole v Jabloňové ulici je to Chrámový sbor kostela sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou, který pod vedením Rolfa Bartosche vystupuje zejména při vernisážích benefičních výstav.

Do roku 2010 aplaudovalo účinkujícím 11 974 diváků. Průměr z pár desítek při prvních benefičích vzrostl při operních představeních na 800 až 1 000 posluchačů, nejen z Čech a Moravy, ale také ze sousedního Polska a zejména Německa.

Součástí benefičí jsou výstavy významných výtvarníků

Od IV. benefičního koncertu zavedli pořadatelé na Grabštejně tradici vernisáží a výstav známých malířů a grafiků. Nechyběli mezi nimi Vladimír Komárek nebo Josef Jíra. Výstava malíře Jiřího Nepasického z Liberce, připravovaná na léto roku 2010, bude už patnáctou expozicí.

Dosud zde vystavovali Jaroslava a Jan Solovjevovi (2009), Zdeněk Vilém (2008), Olbram Zoubek (2007), Milan Janáček (2006 a 1997), Eva Kubínová a Jaroslav Švihla (2005), Jaroslav Klápště (posmrtně 2004), Jan Kunovský (2003), Josef Jíra (2002), Vladimír Komárek (2001), Rostislav Zárybnický (2000), Václav Pokorný (1999), Lutz Jungrichter z Německa a Jiří Lochman (1998) a jako první Petr Fronka (1996).

Petr Fronka, autor loga benefičních koncertů, přišel s nápadem, aby každý vystavující v rámci benefice zanechal na Grabštejně jedno z vystavených děl.

Jeho nápad našel s výjimkou německého hosta kladnou odezvu.

Darovaná díla tvoří základ Galerie Sv. Barbory. Zatím v ní je jedenadvacet děl – dvě plastiky, návrh medaile ražené při zápisu Grabštejna do seznamu národních kulturních památek, jedna velkoplošná grafika a patnáct obrazů. Dva z nich obohatily fond galerie díky donátorům. Jeden darovali manželé Vorlovi z Liberce s manželou Jacobovými z Jonsdorfu na Žitavsku, druhý Karel Zeman.

Dobrym duchem galerie je Josef Vinklát, známý liberecký vydavatel bibliofilů.

Za Grabštejn krásnější

Benefiční úsilí dosud podpořilo na devět desítek sponzorů. Jak už to u kulturních akcí bývá, jde převážně o dary tisícikorunové, v lepším případě deseti-tisícové. Za celou dobu existence benefic se objevil pouze jeden stotisícový. Nicméně malí a střední, kteří benefice podporují opakovaně, darovali ve prospěch Grabštejna sumy, které si nezadají s jednorázovými sponzory velkými. Zmínku si zaslouží ještě jeden typ sponzorů. Jde o ty, kteří benefice podporují nikoliv finančně, ale věcně, třeba vyhloubením stometrového výkopu pro kabel slavnostního osvětlení Grabštejna či každoročním poskytováním kytic pro účinkující.

Čistý výtěžek z dosavadních sedmnácti benefic (1993–2009) činí téměř tři milióny korun. Díky tomu se na Grabštejně podařilo uskutečnit řadu věcí, na něž by se jinak nedostalo. Předně za zmínku stojí ze-
vrubné zrestaurování barokních varhan z konce 17. století, které přišlo na půl miliónu korun. Do Kaple Sv. Barbory byly zhotoveny **repliky dvou ne-zvěstných oltářních obrazů**, ztracené gotické plastiky sv. Barbory a dvou ozdobných váz, díky kterým si návštěvníci mohou učinit představu o tom, jak oltář v době své slávy vlastně vypadal. Z původního grabštejnského mobiliáře byl zrestaurován a přerá-mován **votivní obraz Jiřího Mehla ze Střelic**, původce renesanční přestavby hradu. O realizaci slavnostního osvětlení Grabštejna už byla řeč, stejně tak o **novém zvonu na velké věži**, ze které je výhled nejen do Čech, ale i do Německa a Polska, a tak do-dejme, že orientaci návštěvníků péčí benefičních

Zvon smíření s logem koncertů.

Luděk Vele jako purkrabí ve Dvořákově Jakobínu a při vernisáži výstavy Vladimíra Komárka (2001).

koncertů usnadňuje tamtéž osm desek s vyobrazením okolního panoramatu a popiskami jeho dominant.

V současnosti podle dohody s památkáři jsou další peníze určeny na pořízení **mosazných lustrů** do dvou nově zrestaurovaných sálů ve východním křídle hradu. Dále je zajišťována zevrubná obnova dvě stě let starého nefunkčního kladívkového klavíru, aby v budoucnosti mohl být využíván při zdejších hudebních produkcích.

Epilog

Grabštejn má při své historické smůle v uplynulých desetiletích velké štěstí, že se jeho patronem stal múzický a charismatický Luděk Vele. Člověka proto maně napadá, že kdyby každá památka v kraji měla svého ochránce a vizionáře, nebylo by do deseti, dvaceti let u nás devastovaných a ohrožených památek.

KAREL ZEMAN (1939) novinář (měsíčník MY a deník MF), analytik divácké odezvy (Česká televize) a důchodce (Praha a Chotyně), kronikář benefičních koncertů na Grabštejně.

Jan Šebelka

Velikonoční jezdci zvěstují zrození Krista

Víc než pět set let sedlají o Velikonočních v katolické Horní Lužici muži oblečení do fraků, vyleštěných holínek a cylindrů koně, aby osobitým způsobem oslavili svůj nejdůležitější náboženský svátek.

Jeden a půl tisíce jezdců v devíti procesích se na svých vyšňořených koních seřadí do dvojic před svým farním kostelem, objedou hřbitov a poté se vydají zvěstovat zázrak znovuzrození do sousední vesnice. Velikonoční jízdy se konají v Horní Lužici vždy v neděli. První vyrážejí na cestu v obci Ralbitz, protože je čeká nejdelší, dvanáctikilometrová pouť. Tato jízda je nejpůsobivější, rok co rok se jí zúčastňuje kolem čtyř stovek jezdců. Nezapomenutelné je také procesí v Budyšině (německy Bautzen). Koně projedou branou města a přejíždějí údolí Sprévy přes most Friedensbrücke. Kovový zvuk podkov po historické dlažbě, litanie a panorama města s Dómem sv. Petra vytváří zcela ojedinělý zážitek.

Historie procesí jezdů (lužickosrbsky jutrowni jěcharjo) je však mnohem starší než půl tisíciletí. Spadá do předkřesťanské doby. Podle znalce lužickosrbské kultury a dějin jejich národa Františka Vydry z Chrastavy to začalo v dávných pohanských časech.

Muži objížděli na koních pole, která patřila k vesnici. Symbolicky tím vytvářeli magický kruh, kterým bránili zlým silám, aby toho roku ohrožovaly úrodu. Ostatně, podobný smysl si dodnes zachovalo jiné procesí v nedalekém Ostritz mířící do kláštera Marienthal, který založila česká královna Kunhuta. Dodnes se mu říká Jízda po osení (Saatreiten).

ně, podobný smysl si dodnes zachovalo jiné procesí v nedalekém Ostritz mířící do kláštera Marienthal, který založila česká královna Kunhuta. Dodnes se mu říká Jízda po osení (Saatreiten).

Velikonoční tradice Lužických Srbů

Velikonoce jsou největším národním svátkem asi osmdesáti tisíc Lužických Srbů, kteří tvoří poslední zbytky Slovanů na německých územích. Přibližně čtvrtina z nich zůstala do dnešních dob katolická, a právě pro ně jsou vyvrcholením církevního roku. Z minulosti se do dnešních dob udržela jenom část z velkého množství lužickosrbských velikonočních zvyků, jako je například celonoční zpěv děvčat s bílou stuhou nebo tradiční pálení velikonočních ohňů. Zlé duchy odhánějí střílením v noci z velikonoční soboty na neděli v Ebersbachu nebo Löbau a dalším obyčejem, který baví především menší děti, je koulení a posunování vajec k cíli nebo jejich kutálení z kopce.

Hilter, ani Walter Ulbricht jim to nezakázali

Nejnámější jsou Velikonoční jízdy (Osterraiten), které se konají v neděli na první svátek velikonoční. „Je to pevně zakořeněná tradice, kterou si nedovolil zakázat Hitler, ani komunisté,“ vysvětluje můj průvodce novinář Rolf Hill ze Žitavy. Bez něj bych se v tom, co vidím, nevyznal, protože procesí připomínají spíš pozoruhodnou turistickou atrakci, než vážně míněné zvyky a oslavu vzkříšení Páně.

„V oblasti kolem Budyšina a Chotěbuzi, což je centrum Lužických Srbů, se konají čtyři párové jízdy a jedna, ta Budyšínská, je samostatná. Párová procesí jdou proti sobě: Například z Radwora do Radiboru a z Radiboru do Radwora. Tahle má zajímavou historii. V roce 1623 zakázal majitel radworského panství vstup jezdců na hřbitov. Snažil se silou prosadit, aby se obec přiklonila k evangelíkům. Lidem se to nelíbilo, a proto se s jeho služebnictvem porvali. Potyčka vešla do dějin jako Válka o Velikonoční jízdy,“ vypráví Rolf a dodává, že tahle jízda patří k menším. Zúčastňuje se jí sedesát až sedmdesát jezdců. Celkové počty jsou však mnohem vyšší. V Horní Lužici se vydává každoročně na Velikonoční jízdy až 1 500 „křížáků“, jak se jim občas, podle lužickosrbského křížerjo, říká.

Koně až od Berlína

V čele každého procesí vezou jezdci kříž, korouhev kostela, odkud jízda vychází, a také sošku vzkříšení Krista. Jedním z nich je kněz, který předčítá litanii. Jezdci nejdříve objednou třikrát místní kostel a hřbitov a modlí se za zemřelé. Potom se vydají na cestu, aby hlásali zázrak Ježíšova návratu. V obcích, které projíždějí, zpívají liturgické písně v jazyce, kterému již málokdo z nich rozumí. Na cestě se modlí růženec nebo litanii. Každý z jezdců má v ruce zpěvník, a když je průvod příliš dlouhý, je v něm určeno několik z nich, kteří znamením rukama udávají tempo zpěvu.

Přítel Rolf mě upozorňuje na některé detaily, kterých si běžný divák zřejmě nevšimne: „Ten, kdo jede poprvé, má na klopě zelenou ratolest. To jsou mladí kluci, kterým nesmí být víc než čtrnáct let. Stříbrná snítka znamená, že jede po pětadvacáté a ten, kdo má zlatou, absolvuje jízdu už po padesáté.“ Pro lepší přehlednost mají tito jezdci stříbrné nebo zlaté číslice 25 nebo 50 (levý jezdec na snímku nahoře). Také výzdoba koňů nese určité informace. Jestliže má v oca-

ze zapletenou místo barevných stuh černou, je v jezdcově rodině smutek.

Ptám se, kde se na poměrně malém území bere tolik koňů, když jen v jednom procesí jich jde víc než čtyři sta. „Koně si jezdci půjčují. Někteří jsou až od Berlína a není to žádná charita. Někdy si je musí převést už dva týdny před jízdou, aby si na sebe kůň s jezdcem zvykli. To není zadarmo,“ tvrdí Rolf Hill. Podle něj je to ale jeden z dalších důkazů, že i přes nepochybnou turistickou atraktivitu Velikonočních jízdy vychází pět set let stará tradice ze zvyků a historie tohoto hrdého národa. Slavnostně oblečení jezdci a vyzdobení koně by se vydali na svou každoroční pouť, i kdyby podél jejich tras nestál jediný divák.

Jeden tip na závěr: Když se do Horní Lužice na Velikonoční jízdy vypravíte, posaďte se někde na mez nebo u božích muk, do míst, kde se nebudou tlačit davy, a nechte na sebe působit klapot kopyt, cinkání postrojů, mumlavé litanie i táhlé náboženské písně. Možná na vás dýchne cosi z pohanských časů. Když ne, litovat určitě nebudete.

ČEŠI A NĚMCI V TOKU ČASU

Jiří Janáček

**Smetana a Janáček na scéně
Stadttheater Reichenberg / 2**
(Teatrológická studie)Otokar Simm, Marek Sekyra
**Památky na Friedricha Schillera
na Liberecku, Jablonecku
a Českolipsku / 5**
(Památky a odkazy v našem regionu)

VÝROČÍ

200 let od narození
Karla Hynka MáchyOldřich Palata
Máchoův Máj vepsaný do skla / 12
(Dvě neznámá díla ze sbírek
Severočeského muzea v Liberci)Vladimír Křivánek
Kníže rodné řeči žárlivé / 13
(Úryvek z máchovského eseje)Vladimír Křivánek
Máchovské inspirace / 14 Otto Hejnic
Máchovské reminiscence / 17 Milan Exner
Druhá smrt Hynka Máchy / 19 Otto Hejnic
Jak překlady Máje vznikaly / 21
(Ukázky Máje v hornolužičtině
a dolnolužičtině)

Karel Hynek Mácha

Máj / 21**Maj / 21**(Do dolnosrbštiny přeložil
Alfred Měškank)**Meja / 23**(Do lužickosrbštiny přebásnila
Róža Domašcyna)**Mai / 23**(Do němčiny přeložil
Otto F. Babler)

Ladislav Smejkal

Hledání Máchy v jeho kraji / 26

Věra Vohlídalová

**10 let Krajské vědecké knihovny
v Liberci / 30**(Desáté narozeniny liberecké knihovny
očima V. V. v. v.)

PUBLICISTIKA

Luboš Příhoda

A potom přijely tanky... / 32
(O roce 1968 v Liberci očima novináře)

Jaroslav Sedlák

**To by nám Žalud dal neb Jak se žilo
v okresních novinách ke konci vlády
komunistů v Čechách / 33**
(Vzpomínky novináře)

ROZHOVOR ČÍSLA

**Budu z tohoto světa odcházet nerad,
ale s pocitem dobře splněného úkolu / 39**
(Rozhovor Jana Šebelky s urbanistou
a architektem Svatoplukem Technikem)TVORBA AUTORŮ LIBERECKÉHO
KRAJE A EUROREGIONU NISA

Pavel Brycz

Bílá paní na hlídání / 53
(Z rukopisu stejnojmenné knihy pro děti)

Pavel Brycz

Co si vyprávějí andělé? / 54
(Z připravované stejnojmenné knihy)

Milan Exner

Úpice / 56
(Elegie za Ludvíkem Středou)

Bohumil Nuska

Paní profesorka / 57
(z rukopisu chystané knihy INTERVIEW)

Milan Hrabal

Cestou bolesti a víry / 61
(Čtrnáct zastavení)

Štěpán Kučera

Sic et non / 67
(Úryvek)

Stanislav Kubín

Básně / 72
(Ukázka z knihy Ponorná řeka)

Otto Hejnic

Čau, amore / 75
(Povídka)Marek Sekyra
Básně 2009 / 83

Josef Král

**Volná nemocniční postel
vlevo u okna / 84**
(Ukázka z připravované knihy
Střemhlavý let v kleci)

Vlastimil Vondruška

O vášnivě tkadleně / 88
(Ze sbírky povídek
Krev na lopuchu)

Šárka Nemešová

Devět životů / 91
(Poezie)

Irena Eliášová

Štědrý večer / 92
(Povídka romské autorky)

PŘEDSTAVUJEME

Markéta Kroupová

Vladimír Věla / 96
(Mladý turnovský výtvarník)

Otto Hejnic

**Ladislav Postupa
osmdesátiletý / 103**
(Liberecký fotograf)

Roman Karpaš

Mladá fotografie / 106

Z REGIONU

František Vydra

**Pohledy přes hranice
aneb Kde domov můj? / 108**

Karel Zeman

Hudba uzdravuje Grabštejn / 114

OKÉNKO K SOUSEDŮM

Jan Šebelka

**Velikonoční jezdci zvěstují
zrození Krista / 118**

PODĚKOVÁNÍ

Kruh autorů Liberecka děkuje uvedeným institucím za poskytnutí finanční podpory na realizaci tohoto projektu. Tento projekt se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva kultury ČR a byl finančně podpořen z Kulturního fondu Statutárního města Liberec. Za finanční podporu děkujeme dále Česko-německému fondu budoucnosti, Syndikátu novinářů České republiky, Nadaci pro záchranu a obnovu Jizerských hor, Nadaci Preciosa, Jablonec nad Nisou, akciové společnosti Jidelní a lůžkové vozy, Praha. Za partnerskou spolupráci děkujeme Umweltbibliothek Großhennersdorf, BRD.

Kalmanach 2010/2011 – sborník prací autorů žijících na území Euroregionu Nisa

Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., kolektivní člen Obce spisovatelů ČR, v roce 2010

(kontaktní adresa: Mgr. Marek Sekyra, Rychtářská 631/3, 461 14 Liberec 14)

Redakčně připravili editoři Luboš Příhoda (lubos.prihoda@seznam.cz) a Jan Šebelka (jakub.sebelka@volny.cz)

Jazyková úprava Mgr. Marek Sekyra

Grafická úprava a obálka Roman Karpaš RK

Vytiskla Tiskárna Sprint, Vestecská 541, 252 42 Jesenice-Vestec

Doporučená prodejní cena 99,- Kčs

ISBN 978-80-254-7868-4

Na obálce reprodukovány detaily obrazů Vladimíra Vély: Velikonoce, 2005, komb. tech. na plátně, 180 × 150 cm
a Zahrada, 2006, akryl na desce, 100 × 100 cm